

วิวาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญานิพนธ์เมืองจ้อ

นายปกรณ์ ติมปบุตรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

INTELLECTUAL DEBATES AND MODES OF LITERARY EXPRESSION IN *THE MENGZI*

Mr. Pakorn Limpanusorn

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Literature and Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

วิวาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญาานิพนธ์เมืองจ้อ

โดย

นายปรกรณ์ ติมปบุตรณ์

สาขาวิชา

วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์

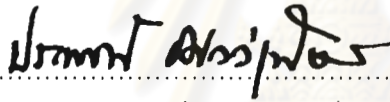
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

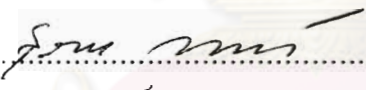
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลปี บุญจจร

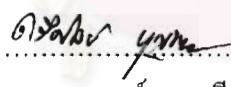
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

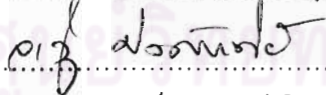

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัสววิรุฬหการ)

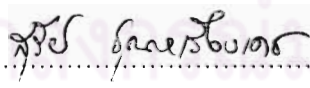
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

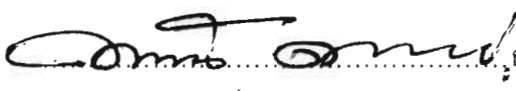

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัสววิรุฬหการ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลปี บุญจจร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จาตุรี ดิงสภักดิ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. สุรีย์ ชุมหเรืองเดช)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. มาลินี ดิลกวนิช)

ปกครณ์ ลิ้มปนูสรณ์: วิวาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญานิพนธ์ *เม็งจื่อ* (INTELLECTUAL DEBATES AND MODES OF LITERARY EXPRESSION IN *THE MENGZI*) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สดอานันท์, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีศิลป์ บุญขจร, 285 หน้า.

การศึกษาปรัชญานิพนธ์ *เม็งจื่อ* เพื่อความเข้าใจสาระและความมุ่งหมายของตัวบท ตลอดจนความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันระหว่างเนื้อหากับการใช้วรรณศิลป์ ทั้งนี้โดยมุ่งวิเคราะห์ตัวบทตลอดทั้งเล่มจากเอกสารชั้นต้นที่เป็นภาษาจีนโดยตรง และเลือกวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในขอบเขตของกลวิธีทางวรรณศิลป์ 3 วิธีที่ใช้เป็นหลักอยู่ในงานนิพนธ์เล่มนี้ ได้แก่การผูกแต่งบทสนทนา การอ้างอิงอดีต และการใช้แนวเทียบ

ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาของปรัชญานิพนธ์ *เม็งจื่อ* นี้ ประกอบขึ้นมาจากการวิวาทะทางปัญญาระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการปกครองหลายหลากแนวคิดที่เคลื่อนไหวเป็นกระแสพลวัตร่วมสมัยอยู่ในขณะนั้น ความประสงค์หลักของวรรณกรรมเล่มนี้คือความพยายามเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการปกครองและนำพาบ้านเมืองสู่ภาวะสังคมในอุดมคติโดยใช้ปรัชญาของขงจื้อเป็นแก่น ประสมประสานกับปรัชญาต่างแนวคิดและปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้มีความประนีประนอมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปแล้วจากสมัยของขงจื้อ

ความประนีประนอมกับบริบทสังคมและการประสมประสานแนวคิดต่าง ๆ เข้ากับแนวปรัชญาของขงจื้อดังกล่าว สังเกตเห็นได้จากตัวบทที่ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ช่วยในการแสดงออก กล่าวคือ ใช้การผูกแต่งบทสนทนาหยิบยกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาพิจารณาในรูปแบบของการถกเถียงตอบโต้กันทำให้เกิดบรรยากาศของการศึกษาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ใช้กลวิธีการอ้างอิงอดีตเสนอแนวทางการปกครองโดยแสดงแนวโน้มของการประนีประนอมรูปแบบหรือแนวคิดในหลาย ๆ มิติ เช่นการต่อรองสิทธิอำนาจและหน้าที่ระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นได้ปกครอง การปรับเปลี่ยนจารีตโบราณให้เข้ากับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมใหม่ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การปรับปรุงคติความเชื่อเก่าที่ถือคุณธรรมเป็นหลักให้เข้ากับคติใหม่ที่ถือผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง และใช้กลวิธีการใช้แนวเทียบสำหรับการปรุงแต่งให้ความหมายหรือภาพพจน์ต่าง ๆ ในตัวบทมีความชัดเจนขึ้นพร้อมกับสร้างความประสมกลมกลืนระหว่างอารมณ์กับเหตุผลเพื่อโน้มนำให้เกิดความรู้สึกล้อตามตัวบทได้โดยง่าย

สาขาวิชา วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนิติ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4880905022 : MAJOR LITERATURE AND COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORD: MENGZI/ MENCIOUS/ DIALOUGE/PAST REFERENCE/ANALOGY

PAKORN LIMPANUSORN: INTELLECTUAL DEBATES AND MODES OF LITERARY EXPRESSION IN *THE MENGZI*.

THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. SUWANNA SATHA-ANAND, Ph.D., THESIS

CO-ADVISOR: ASST. PROF. TRISILPA BOONKHACHORN, Ph.D., 285 pp.

The purpose of this study is to examine THE MENGZI in order to understand the essence and the functions of the text as well as the relationship between the content and its literary art. My analysis of the text is based primarily on the Chinese original document within the framework of three major literary modes, namely dialogue construction, past reference and analogy.

It is found from the study that the content of THE MENGZI was derived from the intellectual debates between diversified dynamic contemporary political ideologies during that period. The main goal of this literary work was an attempt to propose a political ideology so as to propose an ideological model for society, i.e. to follow the Confucius' philosophy as the core principle, combined with various thoughts, and adjusted in details to negotiate with changing context different from that in the time of Confucius.

Contextual negotiation and integration of different thoughts with the Confucius' philosophy were illustrated in THE MENGZI text via the use of three literary modes. Firstly, dialogues were used when topics were introduced for discussions, disputes and debates which consequently created the atmosphere of effective idea exchanges. Secondly, the strategy of past reference was utilized in order to offer an alternative political ideology by referring to different dimensions of possible negotiation modes such as negotiation between rulers and subordinates regarding rights to power and obligations, integration of traditional customs to correspond with common practices in the changing society, and modification of traditional beliefs focusing on ethical values toward benefit orientation goal. Lastly, analogy was applied so as to clarify the different images in the text as well as to integrate emotive and rational elements in order to convince the readers.

Field of study: Literature and Comparative Literature

Academic year: 2009

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co-Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้หากปราศจากการตั้งสอน กระตุ้น และช่วยเหลือกำกับอย่างใกล้ชิดของรองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์ ผู้เป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเป็นทั้งแบบอย่างอันบริบูรณ์ของการดำรงตนเป็นนักวิชาการผู้ทรงจรรยาบรรณ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ในช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ สาขาวิชาอาหารและเครื่องดื่มเปรียบเทียบนี้ ผู้วิจัยได้รับความเมตตาดูแลชี้แนะและประสาทความรู้ที่จำเป็นต่อการวิจัยจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตรีศิลป์ บุญขจรผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาฯ มาโดยตลอด เป็นเหตุให้สามารถก้าวพ้นอุปสรรคและเครื่องบั่นทอนกำลังใจทั้งหมดมาได้ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้เช่นกัน

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และคณาจารย์ในหลักสูตรทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่ล้วนไปด้วยประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์และปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จ

ขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิตในหลักสูตรฯ ทั้งรุ่นพี่ ทั้งที่ร่วมรุ่น และรุ่นน้องทุกคนผู้เปี่ยมด้วยไมตรีจิตที่คอยให้กำลังใจแก่กันมาอย่างสม่ำเสมอ การมีโอกาสได้รู้จัก ได้ร่วมศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและทัศนะซึ่งกันและกันนั้นกัลยาณมิตร ย่อมนับได้ว่ามีคุณค่าไม่น้อยกว่าความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

สุดท้าย ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์พัชณี ตั้งยืนยง ผู้เกี่ยวเจิญและชักชวนให้มาศึกษาในหลักสูตรฯ ทำให้ได้รับและประสบกับสิ่งที่ดีงามหลายอย่างหลายประการ และทำให้เกิดจุดตั้งต้นของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	16
1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	16
1.3. ขอบเขตของการวิจัย	17
1.4. แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ หรือ สมมติฐาน	17
1.5. ข้อตกลงเบื้องต้น	17
1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	17
1.7. วิธีดำเนินการวิจัย	17
1.8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
บทที่ 2 ภูมิหลังทางสังคม การเมือง และภูมิปัญญาจีนในสมัยขุนชีว-จิ้นกั๋ว	26
2.1. ความสำคัญของสมัยขุนชีว-จิ้นกั๋ว	26
2.1.1. ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ	29
2.1.2. ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างด้านการเมืองและสถาบันการปกครอง	31
2.1.3. ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม	37
2.1.4. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านปัญญาความเชื่อ และคตินิยม	43
2.2. บรรยากาศการประชันกันทางความคิดและแนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อเมิ่งจื่อ	51
2.2.1. กระแสความนิยมการปฏิรูประบอบการปกครองตามแคว้นต่างๆ	53
2.2.2. หยิงจูและกระแสความคิดแบบปรัชญาเต๋า	58
2.2.3. ปรัชญามั่วจื่อ	64
2.3. ขบวนการปรัชญาขงจื้อก่อนหน้าสมัยของเมิ่งจื่อ	71

2.3.1. สาระสำคัญของขงจื้อ.....	71
2.3.2. ภายหลังมรณกรรมของขงจื้อ.....	78
2.3.3. ความตระหนักของเมิ่งจื่อถึงการเปลี่ยนแปลงของสมัย.....	81
2.4. สรุป.....	87
บทที่ 3 กลวิธีการสร้างบทสนทนา.....	89
3.1. บทสนทนาที่ท่าใหม่ในร่มเงาคิดเดิม.....	89
3.2. ความหลากหลายของบทสนทนาในเมิ่งจื่อ.....	104
3.3. ตัวละครสำคัญในบทสนทนา.....	108
3.3.1. บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้น.....	108
3.3.1.1. ราชาเหลียงฮู่หวัง.....	108
3.3.1.2. ราชาฉีเซวียนหวัง.....	116
3.3.1.3. พระยาเถิงเหวินกง.....	131
3.3.2. บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับบรรดาลูกศิษย์.....	137
3.3.2.1. กงตู่จื่อ.....	137
3.3.2.2. กงซุนโฉ่ว.....	144
3.3.2.3. วันจั้ง.....	152
3.3.3. บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับตัวแทนปรัชญาต่างแนวคิด.....	157
3.4. สรุป.....	164
บทที่ 4 กลวิธีการอ้างอิงอดีต.....	173
4.1. ขนบแห่งความเชื่อที่ผูกพันกับอดีตกาล.....	173
4.2. การอ้างอิงกัมภีร์ชิวอิงของเมิ่งจื่อ.....	175
4.3. การอ้างอิงกัมภีร์ชิวอิงของเมิ่งจื่อ.....	192
4.4. การอ้างอิงขงจื่อในเมิ่งจื่อ.....	209
4.5. สรุป.....	218
บทที่ 5 กลวิธีการใช้แนวเทียบ.....	221

5.1. การใช้แนวเทียบในขนบการประพันธ์จีน	221
5.2. ฐานความรู้ของการใช้แนวเทียบใน <i>เมิ่งจื่อ</i> และลักษณะการนำเสนอ	227
5.2.1. ความรู้ในคัมภีร์ <i>ชือจิง</i>	229
5.2.2. ความรู้จาก <i>มั่วจื่อ</i>	230
5.3. ศิลปะการใช้แนวเทียบใน <i>เมิ่งจื่อ</i>	233
5.3.1. รูปแบบของข้อความที่ใช้นำเสนอภาษาแนวเทียบ	234
5.3.2. เนื้อหาที่นำมาใช้เป็นแนวเทียบ	241
5.4. บทบาทและความมุ่งหมายของการใช้แนวเทียบใน <i>เมิ่งจื่อ</i>	244
5.4.1. การใช้แนวเทียบเพื่อเติมแต่งอารมณ์และความเข้าใจ	245
5.4.2. การใช้แนวเทียบเพื่อชี้แนะหรือโน้มน้าวอารมณ์ให้เห็นคล้อยตาม	247
5.4.3. การใช้แนวเทียบเพื่ออ้างเป็นเหตุผลในการวิวาทะทางปัญญา	259
5.5. สรุป	267
บทที่ 6 บทสรุป	271
บรรณานุกรม	276
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	285

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญา尼พนธ์เมิ่งจื่อ (孟子) เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วโบราณของจีนที่มีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน และมีอิทธิพลสูงต่อ อความนึกคิดและจิตใจของชาวจีนมาเป็นเวลายาวนานนับพันปี เป็นคัมภีร์เล่มหนึ่งใน “ตำราทั้งสี่ คัมภีร์ทั้งห้า” (ชื่อซุ-อูจิง 四书五经) * ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์พื้นฐานชุดหลักที่ใช้บังคับอ่านในระบบการศึกษาของชาวจีนมาแต่โบราณ และหากกล่าวโดยจำเพาะตามคติของปรัชญาสำนักขงจื้อนิยม ก็ได้รับการนับถือว่าเป็นหนึ่งใน 13 คัมภีร์มาตรฐาน (สี่ซานจิง 十三经)** ซึ่งใช้อบรมบ่มเพาะความนึกคิดจิตวิญญาณของกุลบุตรเพื่อให้เป็นบัณฑิตในอุดมคติของสังคมอารยะ บทนิพนธ์เล่มดังกล่าวนี้ ตั้งชื่อเรียกขานตามนามของเมิ่งจื่อ (เมิ่งเคอ 孟轲 กคศ. 371-287) นักวิชาการปัจจุบันส่วนใหญ่เชื่อกันว่าเรียบเรียงขึ้นในราวสมัยศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล โดยบุคคลชั้นลูกศิษย์ของเมิ่งจื่อภายหลังจากมีการรวบรวมบันทึกถ้อยคำและการบอกเล่าของเมิ่งจื่อที่มีผู้จดเก็บเอาไว้ ทั้งนี้ มีหลักฐานและเหตุผลที่ชี้ให้เห็นได้พอสมควรว่า บันทึกเหล่านี้ไม่น่าจะผิดเพี้ยนห่างไกลไปจากถ้อยคำที่เมิ่งจื่อได้สอนได้กล่าวไว้แต่อย่างใด¹ จนมีผู้เชื่อว่าแม้ลูกศิษย์ของเมิ่งจื่อจะเป็นผู้เรียบเรียง แต่ก็คงจะผ่านการตรวจตราด้วยตนเองของเมิ่งจื่อด้วย ไม่มีปัญหาข้อสงสัยว่าเป็นตำรับกัมละลอ (เหวยซุ 伪书) เหมือนดังเช่นวรรณกรรมจีนโบราณส่วนใหญ่² นับเป็นงานประพันธ์ที่มีความสมบูรณ์ในตัวและมีเนื้อหาที่น่าเชื่อถือใช้เป็นหลักในการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ปัญญาจีนที่ดีได้ชิ้นหนึ่ง

สำหรับประวัติของเมิ่งจื่อนั้น ไม่มีรายละเอียดมากนัก หลักฐานที่เก่าแก่และเชื่อถือได้มากที่สุด ปรากฏบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์นิพนธ์สี่จี้ (史记) ของซือหม่าเชียน (司马迁 กคศ.145-86) ซึ่งมีข้อความว่า

* คัมภีร์ทั้งห้าได้แก่ 1. ชื่อจิง (诗经) 2. ซุจิง (书经) 3. อี้จิง (易经) 4. หลี่จิง (礼经) 5. ชุนชิว (春秋) ตำราทั้งสี่ได้แก่ 1. หลุนอื่อ (论语) 2. ต้าเสวีย (大学) 3. จงยง (中庸) และ 4. เมิ่งจื่อ

** คัมภีร์ทั้งสิบสามได้แก่ 1. ชื่อจิง 2. ซุจิง 3. อี้จิง 4. โจวหฺลี่ (周礼) 5. อี้หฺลี่ (仪礼) 6. หลี่จี้ (礼记) 7-9 วรรณคดีทั้งสามแห่งคัมภีร์ชุนชิว ได้แก่ 7. จั่วจ้วน (左传) 8. กงหยังจ้วน (公羊传) 9. กู่เหลียงจ้วน (谷梁传) 10. หลุนอื่อ 11. เซี่ยวจิง (孝经) 12. เอ้อร์หยา (尔雅) และ 13. เมิ่งจื่อ

¹ Lau, D.C, Mencius (New York: Penguin Books, 1970). P.220.

² A.C. Graham, Disputers of the Tao (La Salle, Illinois, 1989). P.111.

เมิ่งเคอ เป็นชาวนครรัฐโจว ศึกษาในสำนักแห่งศิษย์ของจื่อจื่อ เมื่อจบแจ้งแทงตลอดแล้ว ก็เดินทางท่องเที่ยวไปสมัครรับใช้ราชาลิเซวียนหวัง แต่องค์ราชาก็มิได้ใช้ให้เกิดประโยชน์อันใด จึง จากไปยังนครเหลียง ราชาเหลียงฮู่หวัง ได้สดับวาทีแล้วก็ไม่เห็นเป็นมรรคผล มองว่าเป็นเรื่อง ไกลเกินกว่าสถานการณ์จริง

ณ กาลสมัยนั้น อาณาจักรฉินอาศัยซังยังเป็นเสนาบดี ทำการขยายอำนาจและเศรษฐกิจของนครรัฐจนมั่นคงและมั่งคั่ง ฝ่ายอาณาจักรฉู่และอาณาจักรเว่ย ก็อาศัยกลยุทธ์ของอู๋ลี้ทำศึกจนมีชัยเหนือรัฐที่อ่อนแอทั้งปวง ฝ่ายราชาลิเซวียนหวังและราชาลิเซวียนหวังนั้นเล่า ก็ได้บุคคลอย่างซุนจื่อและเถียนจี้ ช่วยสร้างสมป็จัยจนเจ้าครองแคว้นทั้งปวงต่างหันเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อรัฐฉินทั้งสิ้น

ในยามที่ทั่วทั้งหล้าโลกต่างกำลังหมกมุ่นวุ่นวายอยู่กับการสร้างพันธมิตรในแนวตั้งข้าง ในแนวขวางข้าง ยึดเอาการยุทธนาต่อตีเป็นวิถีปราชญ์ เมิ่งเคอกลับเที่ยวสาธยายเกี่ยวกับจรรยาธรรมของบูรพกษัตริยาราชแห่งยุคสามราชวงศ์ มีพระเจ้าเหยา แลพระเจ้าซุ่นเป็นอาทิ ย่อมไม่อาจทำความสอดคล้องกับปรารถนาของผู้ฟัง ได้ จึงในที่สุ ค จำต้องบอกกล่าวถอยกลับมา ร่วมมือกับศิษยานุศิษย์ เช่นวันจึงเป็นต้น ทำคำนำอธิบาย คัมภีร์จื่อจิง คัมภีร์ซุจิง เทียบเผยแพร่งเจตนาคำสอนของขงจื่อ และรจนาเป็นบทประพันธ์ เมิ่งจื่อ ขึ้นจำนวน 7 บท*

ตามขนบความเชื่อของสำนักคิดขงจื่อนิยมในปัจจุบัน จะยกย่องเมิ่งจื่อให้เป็น “ทูติยาจารย์” (ยาเซ่ง 亞聖) มีความสำคัญเป็นรองเพียงแต่ขงจื่อผู้เป็นปฐมอาจารย์เท่านั้น และนับถือกันทั่วไปว่า เมิ่งจื่อมีคุณูปการสำคัญที่ได้ธรรมาธิบายขยายนัยคำสอนของขงจื่อจนมีความกระจ่างแจ้งชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจได้ในวงกว้าง ทั้งตัวเมิ่งจื่อเอง ก็ประกาศอย่างชัดเจนว่าเป็นผู้สมทานถือเอาขงจื่อเป็นแบบอย่างของอุดมคติแห่งการดำเนินชีวิต และมีความศรัทธาเชื่อมั่นในแนวธรรม คำสอนของขงจื่ออย่างแน่นแฟ้น³ กรณีศึกษาตลอดทั้งชีวิตของเมิ่งจื่อ จึงเป็นกิจแห่งการพยายามทำ

* แปลจาก สื่อจี้ “ภาคประวัติเมิ่งจื่อและสวินจื่อ” 史记孟荀烈士转 ข้อความเดิมว่า 孟軻，驩人也。受業子思之門人。道既通，游事齊宣王，宣王不能用。適梁，梁惠王不果所言，則見以為迂遠而闕於事情。當是之時，秦用商君，富國彊兵；楚、魏用吳起，戰勝弱敵；齊威王、宣王用孫子、田忌之徒，而諸侯東面朝齊。天下方務於合從連衡，以攻伐為賢，而孟軻乃述唐、虞、三代之德，是以所如者不合。退而與萬章之徒序詩書，述仲尼之意，作孟子七篇。

³ Hyun Hochsman, *On Philosophy in China* (Wadsworth, 2004). p.27.

หน้าที่อธิบายขยายความหมายของแนวคิดแบบขงจื้อ พ ร้อม ๆ กับการตอบโต้ข้อกล่าวหาวิจารณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อแนวปรัชญาที่เขายึดมั่น

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาด้วยบทต่าง ๆ ในเนื้อหาของปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* เทียบกับคัมภีร์ *หลุนอิว* ซึ่งเป็นเอกสารปฐมภูมิเพียงชิ้นเดียวที่หลงเหลืออยู่และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าสามารถใช้อ้างอิงเรื่องขงจื้อได้ ก็จะพบว่ามีความแตกต่างกันอยู่พอสมควรทั้งในด้านรูปแบบการนำเสนอ ลีลาการใช้ภาษา กลวิธีการประพันธ์ ตลอดจนรายละเอียดของเนื้อความและทฤษฎีบางอย่าง จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้จะได้ชื่อเป็นศิษย์สำนักขงจื้อและยึดถือในหลักคำสอนของขงจื้ออย่างมั่นคง แต่ *เมิ่งจื่อ* ก็มีลักษณะความเป็นตัวของตัวเองสูงมาก จึงตีความมโนทัศน์สำคัญบางประการของขงจื้อต่างไปจากแนวทางอธิบายเดิมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ *หลุนอิว* ทั้งนี้ นอกจากบุคลิกภาพส่วนตัวแล้ว ความพยายามของ *เมิ่งจื่อ* ในการแก้ต่างและอธิบายคำสอนของขงจื้อดังกล่าว ยังเป็น ความพยายามที่กระทำอยู่ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองที่แตกต่างจากสมัยของขงจื้อเป็นอย่างมาก มุมมองใหม่และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น ย่อมทำให้เกิดแนวโน้มการปรับปรุงสารัตถะของแนวคิดหลายประการขึ้นโดยปริยาย ไม่ว่า *เมิ่งจื่อ* จะเจตนาหรือไม่ก็ตาม

ตัวบทของปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* ฉบับที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน เป็นฉบับที่ผ่านการชำระและจัดทำอรรถกถาโดยเจ้าฉี (赵岐 ค.ศ ? - 210) ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ประกอบด้วยเนื้อความที่แบ่งออกเป็น 7 เล่มสมุด เรียกชื่อเล่มแต่ละเล่มด้วยคำแรกที่ปรากฏ ตามขนบทั่วไปของการตั้งชื่อบทประพันธ์วรรณกรรมจีนส่วนใหญ่ ในแต่ละเล่มสมุดยังแยกเป็นภาคต้นกับภาคปลาย จึงเป็นเหตุให้มีการนับอีกแบบหนึ่งว่าเป็นงานนิพนธ์ที่แบ่งออกเป็น 14 เล่มสมุด เนื้อความในแต่ละเล่มแบ่งออกเป็นตอน ๆ เรียงเรียงเป็นคำบอกเล่าบ้าง คำสอนบ้าง คำกษัตริย์บ้าง บทสนทนาบ้าง สั้นบ้างยาวบ้าง หลากหลายทั้งในด้าน ขนาดและลีลาการประพันธ์ เรียงต่อกันโดยข้อความในแต่ละตอนเป็นอิสระจากกัน มีจำนวนตอนในแต่ละบทไม่เท่ากัน ดังนี้

เล่มที่ 1	ภาคต้น	มี	7	ตอน
	ภาคปลาย	มี	16	ตอน
เล่มที่ 2	ภาคต้น	มี	9	ตอน
	ภาคปลาย	มี	14	ตอน
เล่มที่ 3	ภาคต้น	มี	5	ตอน
	ภาคปลาย	มี	10	ตอน
เล่มที่ 4	ภาคต้น	มี	28	ตอน
	ภาคปลาย	มี	33	ตอน

เล่มที่ 5	ภาคต้น	มี	9	ตอน
	ภาคปลาย	มี	9	ตอน
เล่มที่ 6	ภาคต้น	มี	20	ตอน
	ภาคปลาย	มี	16	ตอน
เล่มที่ 7	ภาคต้น	มี	46	ตอน
	ภาคปลาย	มี	38	ตอน
		รวม	260	ตอน

การอ้างอิงเพื่อระบุตัวบทใน*เม็งจื่อ* ที่ใช้กันเป็นสากลอยู่ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

- ก. อ้างโดยถือการแบ่งเป็น 14 เล่ม เช่น การอ้างอิงถึงข้อความใน เล่มสมุดที่ 3 ภาคปลาย ตอนที่ 15 จะอ้างอิงโดยระบุตัวเลขว่า 6-15 หรือใน เล่มสมุดที่ 7 ภาคต้น ตอนที่ 23 ระบุโดยตัวเลขอ้างอิงว่า 13-23 เป็นต้น
- ข. อ้างโดยถือการแบ่งเป็น 7 เล่มสมุด จะใช้อักษรโรมันช่วยในการแบ่งตอนของแต่ละบท เช่น ตัวอย่างอ้างอิงถึงข้อความในข้อข้างต้น จะเขียนว่า 3B-15 และ 7A-23 ตามลำดับ เป็นต้น

ในงานวิจัยนี้จะใช้วิธีการอ้างอิงที่ถือการแบ่งเป็น 7 เล่ม

เนื้อหาสาระสำคัญที่ปรากฏในปรัชญานิพนธ์*เม็งจื่อ* เป็นคำบอกกล่าวเล่าเรื่อง หรือบันทึกคำสนทนา ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข โดยแนวคิดทั้งหลายตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาสำนักขงจื้อนิยมอันมีภาพของสังคมในสมัยต้นราชวงศ์โจวเป็นแบบอย่างทางอุดมทัศน์ นอกจากนั้น ยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องพาดพิงถึงแนวทางปฏิบัติของปัจเจกชน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของสังคมซึ่งมีส่วนนำความสุขความเจริญมาสู่สังคมบ้านเมืองด้วย ทั้งนี้ อาจจะสังเขปสาระสำคัญที่ปรากฏในปรัชญานิพนธ์เล่มนี้ได้ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ธรรมชาติของธาตุแท้มนุษย์

เม็งจื่อมีความเห็นว่า ธาตุแท้มนุษย์เป็นธาตุแท้ที่เป็นเชื้อพันธุ์ของความดีงาม ความเห็น เช่นนี้เป็นแนวคิดสำคัญที่เม็งจื่อใช้เป็นพื้นฐานในการขยายความ อธิบายหลักการทางปรัชญาอื่น ๆ

ในเบื้องต้น เม็งจื่อถือว่าธาตุแท้ที่ดีงามในตัวตน มนุษย์นี้เองที่เป็นเกณฑ์สำคัญแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน หากไม่เชื่อในธาตุแท้ที่ดีของมนุษย์นี้แล้ว ก็จะไม่มีความหมายแยกแยะได้ว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายอย่างไร การที่มนุษย์ครองธาตุแท้ที่เป็นเชื้อพันธุ์ของความดีงามนี้อยู่ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จิตใจของมนุษย์โน้มน้ำหนักไปในทางที่รู้จัก

ชื่นชมต่อความดีงาม กล่าวอีกนัยหนึ่ง มโนทัศน์เกี่ยวกับระบบคุณค่าหรือคุณความดี เป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์มาแต่กำเนิด การรู้สึกต่อคุณค่าความดีต่าง ๆ ได้นี้เอง ที่เป็นเครื่องหมายบ่งบอกความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าความดีงามจะมีอยู่ในตัวมนุษย์มาพร้อมตั้งแต่กำเนิด ยังจำเป็นจะต้องมีกระบวนการเอาใจใส่พัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวนั้นเสียก่อน จึงจะก่อเกิดจิตและพฤติกรรมแห่งความดีได้

ประการต่อมา เมื่งจื่อเหินว่า มีเชื้อพันธุ์หรือมูลธรรม มประกอบอยู่ในธาตุแท้ที่ดีงามของมนุษย์อยู่ 4 ประเภทเรียกว่า เมล็ดพันธุ์สี่ (ชื่อตวน 四端) ซึ่งอาจจะเจริญเติบโตจนเกิดอารมณ์ที่เป็นมูลเหตุของคุณธรรม 4 ลักษณะ ได้แก่

ก. ความสะทกสะทอนใจ (เซ่ออินจื่อซิน 惻隱之心) เห็นว่าความทุกข์ความพินาศ ความลำบากของเพื่อนมนุษย์ เป็น สิ่งที่ “ไม่ควร” จะให้มีให้เกิดขึ้น อารมณ์เช่นนี้จึงก่อให้เกิดความสำนึกในการ “ช่วยเหลือเกื้อกูล” หรือปกป้องคุ้มครองซึ่งกันและกันในหมู่มนุษยชาติ อารมณ์เห็นอกเห็นใจ เป็นมูลบทของคุณธรรมที่เรียกว่า “เหริน” (仁) หรือ “มนุษยธรรม”

ข. ความละอายต่อผิด (เซวเอ้อจื่อซิน 羞惡之心) คือเห็นว่าปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วมีอยู่แล้วนั้น บางสิ่งบางอย่าง “ไม่ควร” ให้ดำรงอยู่ต่อไปหรือให้มีการอุบัติ ขึ้นมาอีก จึงก่อให้เกิดอารมณ์สำนึกในด้านการ ละเว้น ต่อต้าน หรือกำจัดเหตุหรือปรากฏการณ์อันไม่ควรนั้น อารมณ์ละอายต่อผิด เป็นมูลบทของคุณธรรมที่เรียกว่า “อี้” (義) หรือ “ความเที่ยงธรรม”

ค. ความระงับยับยั้ง (กงจิ่งจื่อซิน 恭敬之心) คือเห็นว่าสินทรัพย์หรือสถานะ บางอย่างที่ไ้มา “ไม่ควร” ยึดเป็นเจ้าของหรือเข้าครอบครอง อารมณ์เช่นนี้จึงก่อให้เกิดความสำนึกในเรื่องการ “ปล่อยวาง” หรือ “เสียสละ” จากการยึดครองหรือช่วงชิงกรรมสิทธิ์ อารมณ์ระงับยับยั้ง เป็นมูลบทของคุณธรรมที่เรียกว่า “หลี่” (禮) หรือ “จารีตธรรม”

ง. ความรู้ผิดชอบชั่วดี (เซ่ฝือเซ่เซวตี้ 是非之心) คือเห็นว่าทิวฏฐิความเชื่อหรือเหตุผลต่าง ๆ ที่หยิบยกมาใช้อ้างอิง มีความถูกต้องหรือสมเหตุสมผลหรือไม่อย่างไร อารมณ์คิดเห็น เช่นนี้จึงก่อให้เกิดสำนึกในการ “วินิจฉัย” “ตัดสิน” หรือ “เลือก” ที่จะยอมรับนับถือวิธีปฏิบัติอย่างไร อารมณ์รู้ผิดชอบชั่วดี เป็นมูลบทของคุณธรรมที่เรียกว่า “จื่อ” (智) หรือ “ปัญญาธรรม”

มนุษย์ทุกรูปนามย่อมมีโอกาสที่จะพัฒนาตนจนเป็นอริยบุคคล (เซ่งเหริน 圣人) อันเป็นชั้นอุดมคติของความเป็นมนุษย์ได้ เนื่องจากธาตุแท้ดีงามและมูลธรรมที่มีอยู่ในตัวดังกล่าว เพราะเมื่อ

มนุษย์มีความสามารถในการตระหนักรู้ถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับระบบคุณค่า ก็ย่อมเกิดความสามารถในการวินิจฉัยเหตุการณ์หรือการกระทำที่ตนเผชิญอยู่ต่อหน้าว่าอะไรควรอะไรไม่ควร อย่างไรก็ตาม สำหรับเม็งจื่อ การตระหนักรู้คุณค่าต่าง ๆ เป็นเพียงเชื้อพันธุ์ของคุณธรรมเท่านั้น จำเป็นจะต้อง “ขยายและทำให้สมบูรณ์” จึงจะเกิดเป็นตัวคุณธรรมนั้น ๆ ขึ้นได้

ส่วนความช้าความเลวต่าง ๆ ที่ มนุษย์ทำขึ้นมาได้ แม้จะมีเชื้อพันธุ์แห่งคุณธรรมอยู่ในตัวนั้น ก็เป็นเพราะการเพิกเฉย ละเลย หรือ มัวหวังรั้งรอการบันดาลผลของอำนาจที่อยู่นอกการบังคับควบคุมของตน เสมือนการปล่อยปละละทิ้งผืนดินอุดมจนเกิดวัชพืชปกคลุม เมื่อวัชพืชปกคลุมธาตุแท้ที่ดี จึงทำให้ไม่สามารถตระหนักรู้เห็นมูลธรรมได้ การทำความเลวของมนุษย์ไม่ได้ เนื่องมาจากเหตุแห่งการมีธาตุแท้ที่ต่างจากมนุษย์คนอื่น ๆ แต่อย่างไร

เม็งจื่ออธิบายแนวคิดเกี่ยวกับธาตุแท้มนุษย์อันประกอบด้วยเชื้อพันธุ์อันดีงาม อยู่ในตัวตนเช่นนี้ ก็ เป็นเพราะต้องการใช้เป็นฐานในการชี้ว่ามนุษย์ทั้งหลายมีแนวโน้มและศักยภาพที่จะทำความดีทั้งยังมีความชื่นชมความดีเป็นทุนพร้อมอยู่ในตัวแล้ว เพียงแต่คอยบำรุงเลี้ยง ให้ดี ก็จะสามารถเจริญเติบโตเป็นปัจเจกบุคคลผู้มีแนวโน้มไปในทางแห่งการทำความดี และเมื่อปัจเจกบุคคลเขี่ยนี้ประกอบกันเป็นสังคมก็ย่อมกลายเป็นสังคมที่โน้มนำไปสู่ความดีงาม

แนวคิดด้านปรัชญาการปกครอง

เม็งจื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองใช้วิธีการปกครองโดยการแผ่พระคุณออกปกป้องคุ้มครองชาวประชาราษฎร์ โดยเห็นว่ามันคือแก่นสารที่แท้ของการปกครอง มีผลนำสู่สันติสุขที่ยั่งยืนยิ่งกว่าวิธีใช้พระเดชเข้าควบคุมบังคับประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เม็งจื่อเห็นว่าการปกครองโดยธรรม มาภิบาล เป็นวิธีที่ถูกที่ควรกว่าการปกครองแบบเดชาภิบาล

ผู้ปกครองจะต้องตระหนักว่าในการปกครองแคว้นแคว้นแผ่นดิน สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือความเป็นอยู่ของประชาราษฎร์ สำคัญยิ่งกว่าตัวผู้ปกครองและสำคัญยิ่งกว่าผืนแผ่นดินของอาณาจักรดินแดนที่ขาดผู้ปกครองยังไม่พอนับว่าเป็นปัญหา แต่อาณาจักรที่มีแต่ผืนที่ผืนดินกับตัวผู้ปกครองโดยปราศจากประชาราษฎร์ย่อมมีอานับว่าเป็นบ้านเมืองได้เลย

ผู้ปกครองจึงต้องมีสำนึกในการร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชน ในยามที่ผู้ปกครองกำลังเสพสุขก็ควรจะปันความสุขหรือทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมรับรู้ในสุขนั้น ยามที่ประชาชนเป็นทุกข์ ผู้ปกครองก็ควรจะรู้สึกเดือดร้อนใจตามไปด้วย และหาทางปลดเปลื้องทุกข์ของประชาราษฎร์ให้หมดสิ้นไป

ผู้ปกครองควรจะต้องเคารพขนบจารีตธรรมเนียมและศึกษาวิถีปวงปราชญ์ในอดีต พิจารณากรณีกิจของผู้ปกครองครั้งเก่าก่อนแล้วนำมาใช้เป็นอุทาหรณ์หรือเป็นแบบอย่าง และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ จะต้องเลือกใช้แต่ข้าราชการที่มีความสามารถและมีคุณงามความดี

แนวคิดเชิงเศรษฐกิจ

เมิ่งจื่อให้ความสำคัญแก่การจัดการทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นภารกิจหลักของผู้ทำหน้าที่บริหารปกครองแผ่นดินที่จะต้องดูแลให้เกิดความบริบูรณ์ทางเศรษฐกิจของสังคมโดยรวม เพราะความเป็นอยู่ที่ดีของประชาราษฎร์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ดำเนินการปกครองแบบธรรมาภิบาลได้อย่างมั่นคง แนวปฏิบัติสำคัญที่**เมิ่งจื่อ** นำเสนอได้แก่

ก. การจัดสรรทรัพยากรที่ดินให้แก่ประชาชนอย่างสมดุลและเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์บนผืนดินเหล่านั้นอย่างเต็มที่ แนวคิดการจัดสรรที่ดินของเมิ่งจื่อก็คือวิธีการจัดสรรที่ดินตามรูปแบบอักษร “จิง (井)” ที่แปลว่าบ่อน้ำ อันเป็นแนวคิดของโบราณที่เมิ่งจื่อสนับสนุนให้รื้อฟื้นนำมาปฏิบัติ คือจัดแบ่งที่ดินเป็น 9 แปลงตามโครงสร้างตัวอักษร “จิง” ให้ชาวบ้าน 8 ครอบครัวรับที่ดินครอบครัวละแปลง เพื่อจัดการเพาะปลูกพืชผลเก็บเกี่ยวกินเลี้ยงครอบครัว โดยที่ทุกครอบครัวจะต้องร่วมกันรับผิดชอบที่ดินแปลงที่อยู่ตรงกลางให้เกิดผลิตผล และนำผลิตผลที่เกิดขึ้นนั้นส่งให้แก่รัฐเสมือนหนึ่งเป็นภาษี โดยวิธีจัดการเช่นนี้ เมิ่งจื่อเชื่อว่าจะทำให้เศรษฐกิจของบ้านเมืองมีพื้นฐานที่มั่นคง

ข. พยายามรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน ไม่ทำลายเพียงเพราะเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้า ผู้ปกครองแผ่นดินจะต้องดูแลประชาชนไม่ให้ใช้วอนแหดหายถึในการจับสัตว์น้ำ และไม่ให้เข้าป่าตัด ต้นไม้หรือล่าสัตว์เกินกว่าความจำเป็นในการยังชีพ เป็นต้น

ค. จัดการระบบภาษีและระบบเกณฑ์ไพร่พลที่เอื้อเพื่อต่อประชาราษฎร์ ให้มีโอกาสทำงานประกอบอาชีพ และมีเวลาพักผ่อนหาความสุขตามอัธยาศัยได้ ในปีที่ผลผลิตตกต่ำ ก็ไม่ซ้ำเติมด้วยภาษี ในปีที่ผลผลิตดี ก็ไม่ฉวยโอกาสตัก ดวง เมื่อประชาชนอยู่ดีมีสุข เศรษฐกิจก็จะดี บ้านเมืองก็จะเป็นปึกแผ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการบำเพ็ญจิตและพัฒนาตัวตน

ในปรัชญาอันพนธ์**เมิ่งจื่อ** มีเนื้อความที่ข้องเกี่ยวกับแนวคิดเชิงจริยธรรมส่วนบุคคลประกอบอยู่ตลอด ซึ่งเป็นไปตามฐานคิดของปรัชญาขงจื่อที่เชื่อว่า หากปัจเจกบุคคลมีจริยธรรมแล้ว สังคมบ้านเมืองอันเป็นที่รวมของปัจเจกบุคคลก็จะมีจริยธรรมตามไปด้วย แม้แต่ในปรัชญาการปกครอง ก็เน้นเป็นเรื่องสำคัญว่า ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเชิงจริยธรรมเพียบพร้อม จึงจะสามารถนำพาบ้านเมืองไปสู่ความเจริญได้ อย่างไรก็ตาม ในยุค ของเมิ่งจื่อเป็นสมัยที่กระแสดังคัมเริ่มมีความสนใจแสวงหาคุณค่าที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมจับต้องได้ และมุ่งหวังประโยชน์ให้แก่ตัวตนในระดับปัจเจกชนมากขึ้น นอกเหนือจากอุดมการณ์นามธรรมเช่นการคิดอุทิศตนเพื่อสังคม เป็นต้น

ดังนั้นเมิ่งจื่อจึงได้กล่าวถึงคุณสมบัติของปัจเจกชนที่สามารถอำนวยความสะดวกให้บ้านเมืองเป็นสังคมอารยะได้ คุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ ที่เมิ่งจื่อกล่าวไว้เป็นหลักการ ได้แก่

ก. รู้วาจา (จื่อเหยียน 知言) ฝึกให้พิจารณาภาษาถ้อยคำว่าสื่อสารอะไรมีความหมายนัยแฝงอย่างไร ระมัดระวังไม่เปิดช่องให้คำพูดคำสอนหรือการเผยแพร่ ลัทธิทึโต ๆ มาทำให้เกิดความสับสน หรือทำให้หวั่นไหวในปณิธาน หลักการข้อนี้เป็นหลักเน้นการใช้ปัญญาวินิจฉัย

ข. บำรุงพลังปราณ (หยั่งชี 养气) ฝึกให้เกิดศักยภาพแห่งความสามารถควบคุม สรีระให้สมดุลกับจิตใจ รู้จักระงับกิเลสตัดหาคำความรู้สึก ตลอดจนความพุ้งพ่วนของ เลือดลมที่โคจรอยู่ในร่าง ระมัดระวังไม่เปิดช่องให้อารมณ์ใด ๆ มาทำให้เกิดความระตำระสายหรือเคลื่อนคล้อยออกจากปณิธาน หลักการข้อนี้เป็นหลักเน้นการใช้สมาธิวินิจฉัย แนวคิดของเมิ่งจื่อที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนและการบำเพ็ญจิตนี้ อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของฝ่ายปรัชญาเต๋าที่แพร่หลายมากขึ้นเรื่อย ๆ มาก่อนหน้า

สำหรับคุณค่าของปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ อาจจะแบ่งพิจารณาเป็นด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

ด้านปรัชญา

ถือเป็นงานนิพนธ์ที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำความเข้าใจแนวคิดของสำนักปรัชญาขงจื่อ เพราะเป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไปว่า งานชิ้นนี้อธิบายขยายความคำสอนของขงจื่อจนเห็นเป็นหลักการแจ่มชัด มีรายละเอียดและการตีความที่ช่วยเฉลยให้ถ้อยคำกำกวมของขงจื่อกระจ่างขึ้นหรือเข้าใจได้ง่ายขึ้น และมีการปรับปรุงแนวคิดบางอย่างของปรัชญาขงจื่อให้ตอบปัญหาได้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้มากขึ้น

หลังจากเมิ่งจื่อถึงแก่กรรมไปแล้ว ฐานะของปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อก็ไม่ได้โดดเด่นเป็นพิเศษไปกว่าปรัชญานิพนธ์ร่วมสมัยชิ้นอื่น ๆ แต่อย่างใด โดยเฉพาะใน สมัยปลายราชวงศ์ฮั่นต่อเนื่องไปจนถึงกลางสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นช่วงที่ปรัชญาขงจื่อในฐานะที่เป็นลัทธิราชนิยมได้รับการตีความโดยราชสำนักต่อเนื่องกันมาหลายสมัยจนภายหลังเกิดความฟั่นเฟือนและห่างเหินออกไปจากวิถีชีวิตของสามัญชนเป็นลำดับ ประกอบกับศาสนาเต๋า ที่เริ่มก่อตัวขึ้นกับพุทธศาสนาที่เผยแพร่จากอินเดีย เข้ามา มีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นที่พึงพอใจหลักของประชาชนส่วนใหญ่แทนที่แนวคิดแบบขงจื่อ ดังนั้น งานนิพนธ์ต่างๆ ในสายความคิดแบบขงจื่อทั้งหลายรวมทั้งเมิ่งจื่อ จึงมีฐานะเป็นเพียงเอกสารเพื่อประกอบการศึกษาทั่วไปเท่านั้น

ปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อมาได้รับการส่งเสริมและยกย่องอีกครั้งหนึ่ง โดยขบวนการฟื้นฟู วิทยาการเก่าของจีนของกลุ่มปราชญ์ที่ได้ชื่อในเวลาต่อมาว่าพวกแนวคิดขงจื่อใหม่ (Neo-

Confucian) ซึ่งประกอบด้วยนักคิดเช่น โจวคฺนอ^๑ (周敦颐 ค.ศ. 1017-1073) จังไจ้ (张载 ค.ศ. 1020-1077) สองพี่น้องสกุลเฉิง คือ เฉิงอี้ (程颐 ค.ศ. 1133-1107) กับเฉิงเฮ่า (程颢 ค.ศ. 1132-1185) จูซี (朱熹 ค.ศ. 1130-1200) ลู่จิววน (陆九渊 ค.ศ. 1139-1193) และหวังหยิงหมิง (王阳明 ค.ศ. 1472-1529) เป็นต้น ได้ช่วยกันสร้างผลงานปรับปรุงแนวคำสอนคำอธิบายของปรัชญาขงจื้ออย่างต่อเนื่อง นับจากสมัยราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์หมิงจนถึงราชวงศ์ชิง และสามารถอธิบายนำเอาแนวคำสอนแบบขงจื้อกลับมามีอิทธิพลต่อวิถีคิดและวิถีดำเนินชีวิตของชาวจีนได้อีกครั้งหนึ่ง โดยขบวนการฟื้นฟูแนวคิดขงจื้อใหม่ดังกล่าวนี้ ปรัชยานิพนธ์*เมิ่งจื่อ*ก็ได้รับการยกย่องอย่างสูง จนในที่สุดได้รับการผลักดันกำหนดให้เป็นตำรับที่จะต้องอ่านให้ขึ้นใจสำหรับใช้ในการสอบเข้ารับราชการ มีความสำคัญทัดเทียมกับคัมภีร์*หลุนอิว* ซึ่งเป็นบันทึกถ้อยคำและแนวคิดของขงจื้อเอง

ปัจจุบันปรัชยานิพนธ์*เมิ่งจื่อ*เล่มนี้ยังใช้เป็นต้นแบบและเป็นแหล่งอ้างอิงที่จำเป็นสำหรับการอธิบายแนวความคิดแบบสำนักขงจื้อ มโนทัศน์ที่สำคัญหลายมโนทัศน์ที่เมิ่งจื้อนำเสนอและอภิปรายในงานชิ้นนี้ยังคงเป็นที่ศึกษาและวิจัยวิจารณ์กันในกลุ่มนักวิชาการทั้งชาวจีนและสากลอยู่ มิได้คลายความคึกคักในวงวิชาการลงแต่อย่างใด

ด้านประวัติศาสตร์และการเมืองการปกครอง

*เมิ่งจื่อ*เป็นงานประพันธ์ที่บันทึกถ้อยคำหรือข้อความจำนวนไม่น้อยซึ่งแสดงหรือสะท้อนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ อันสามารถนำไปใช้ศึกษาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากแหล่งอื่น ๆ ได้ ช่วยให้เกิดความเข้าใจหรือเฉลยปริศนาทางประวัติศาสตร์ได้หลายประการ ข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลที่ปรากฏอยู่แต่เฉพาะในงานนิพนธ์ชิ้นนี้เท่านั้น แม้ว่าอาจจะมีข้อโต้แย้งหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อเท็จจริงอยู่บ้าง แต่ก็ถือเป็นเอกสารข้อเขียนที่เป็นจีนเป็นอัน ซึ่งช่วยจุดประกายหรือตั้งข้อสังเกตได้ ตัวอย่างเช่น กู๋ เจียกั๋ง (顾颉刚 ค.ศ. 1893-1980) นักประวัติศาสตร์จีน โบราณคดีสำคัญของจีนปรารถนาถึงการใช้คำว่า “ตี้ (帝)” ในนิพนธ์*เมิ่งจื่อ*ว่ามีการเคลื่อนความหมายจากเดิมที่หมายถึง “เจ้า” ที่เป็นวิญญาณมาเป็น “เจ้า” ที่เป็นผู้ปกครองแผ่นดินมนุษย์⁴ เป็นต้น

ด้านวรรณคดี

ปรัชยานิพนธ์*เมิ่งจื่อ*เป็นหนึ่งในงานร้อยแก้วเชิงปรัชญาเพียงน้อยเล่มที่ได้รับการยกย่องในประวัติวรรณคดีจีนว่ามีคุณค่าสูงในเชิงวรรณกรรม มีการใช้ภาษาและถ้อยคำสำนวนที่มีเชิงชั้นทางวรรณศิลป์สูง และมีวิธีเรียบเรียงความที่นับถือเป็นแบบอย่างมาตรฐานที่ปราชญ์รุ่นหลังศึกษาสืบทอดต่อกันมายาวนาน แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีการเลือกสรร รวบรวมข้อความบางตอนให้เป็นบทเรียน

⁴ Gu Jiegang 顾颉刚, 中国上古史研究讲义 (北京: 中华书局. 1999) . p.6.

สำหรับนักเรียนทุกระดับชั้นได้อ่านผ่านตา ทั้ง ๆ ที่เป็นงานที่ใช้ภาษาศาสตร์อันล่วงสมัยมาแล้ว เนื้อหาและถ้อยคำจำนวนมากใน *เมิ่งจื่อ* ได้กลายเป็นคำสำนวนหรือสุภาษิตที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวจีนในทุกวันนี้ นักวิชาการและนักการศึกษาทั่วไปก็มักจะให้ความเห็นในทางชื่นชมต่อนิพนธ์เล่มนี้ ดังการกล่าวถึงในหนังสือแนะนำวรรณคดีจีนทั่วไปหลายเล่ม เช่น

ข้อเขียนของเมิ่งจื่อมีการยกข้อเปรียบเทียบจนเข้าใจกระจ่าง อธิบายเหตุผลละเอียด
หมดจด รุ่มรวยด้วยเชิงชั้นวรรณศิลป์งดงาม เต็มไปด้วยพลังแห่งไพศาล.....

..... ไม่เพียงแค่มิถ้อยคำคมชัดเรียบแหลม ยังสามารถนำเอาภาษาลักษณะเสียดสี
ประชดประชันและเปี่ยมไปด้วยอารมณ์ขัน มาใช้เป็นชั้นเชิงแสดงทัศนะที่เคร่งครัดจริงจัง
ได้เป็นอย่างดีด้วย ⁵

ข้ออภิปรายโต้แย้งของเขา(เมิ่งจื่อ)น่าสนใจมาก แม้อาจจะไม่สามารถมี ใจในเชิง
ตรรกวิทยาเสมอไป และในบางครั้งก็สรรสร้างข้อความที่งดงามด้วยภาษาที่สง่าและแผ่
อวยกวีออกมา ⁶

ศาสตราจารย์หลิวต้าเจีย (刘大杰) นักวรรณคดีคนสำคัญของจีนตั้งข้อสังเกตว่า ข้อเขียนใน *เมิ่งจื่อ* มีลักษณะที่โดดเด่นอย่างหนึ่งคืออุดมด้วย “ชี” ซึ่งอาจจะเปรียบได้กับกระแสพลังหรือแรงขับเคลื่อนในสรรพสิ่ง เมิ่งจื่อสามารถสำแดงแรงขับเคลื่อนดังกล่าวนี้ผ่านทางวรรณศิลป์ออกมา จึงทำให้ข้อเขียนมีพลังและอำนาจดึงดูดใจคนได้ดี เมื่ออ่าน *เมิ่งจื่อ* ผู้อ่านจึงเคลิ้มไปกับพลังวรรณศิลป์ดังกล่าว เพลิดเพลินจนลืมใส่ใจเนื้อหา ดังนั้น ถึงแม้เนื้อหาจะอ่อน แต่ถ้ามี “ชี” อุดม ก็จะทำให้ข้อเขียนนั้นได้รับความชื่นชมเชื่อถือได้ นักปราชญ์และกวีจีนยุคหลังจึงให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในเรื่องการสร้างพลังเชิงวรรณศิลป์เป็นพิเศษ ⁷ ดังเช่นปราชญ์คนสำคัญสมัยราชวงศ์ถังคนหนึ่งคือหานอวี่ ได้เคยอธิบายไว้ว่า

“ชี” (พลัง) เปรียบได้ดั่งอุทกธาร ถ้อยวจี เปรียบได้ดั่งวัตถุที่ลอยน้ำ หากอุทกามี
อาณากว้างขวางวัตถุที่ลอยจะเล็กน้อยหรือใหญ่โตก็ล้วนลอยอยู่ในสายกระแสได้ พลังกับ

⁵ Cheng Qian-fan 程千帆, *程氏汉语文学通史* (沈阳: 辽海出版社, 1999) . p.36-37.

⁶ Burton Watson, *Early Chinese Literature* (New York: Columbia University Press, 1962). p.132.

⁷ Liu Da-jie, 刘大杰, *中国文学发展史* (香港: 学林出版社. 1987) . p. 77.

ถ้อยคำก็เปรียบได้ดั่งเช่นนั้น เมื่อพละมหาศาลแล้ว ถ้อยคำจะยาวจะสั้นจะสูงจะต่ำอย่างไร ก็ล้วนดำเนินไปได้โดยเหมาะทั้งสิ้น⁸

ก่อนหน้า**เมิ่งจื่อ** มีงานนิพนธ์จีนในเชิงปรัชญาอยู่เพียงน้อยเล่ม ที่สำคัญเป็นหลักอยู่ได้แก่ **เหลาจื่อ** (老子) หรือ**เต๋าเต๋อจิง** (道德经) เป็นนิพนธ์ที่ยังคงภาษาและลักษณะคำประพันธ์ซึ่งมีกลิ่นอายร้อยกรองแบบเก่าอยู่ โดยผูกแต่งเป็นถ้อยคำสั้น ๆ คล้ายคำ คมสุภาษิต ประกอบด้วยคณะจิงหวะ และสัมผัสระหว่างบทระหว่างคำเป็นที่สังเกตเห็นได้อยู่ ในทางวรรณคดีจึงไม่ถือว่าเป็นเชิงประพันธ์แบบร้อยแก้วที่ชัดเจนนัก

ปรัชญานิพนธ์จีนเล่มที่น่าจะจัดได้ว่าเป็นร้อยแก้วเต็มตัวเล่มแรกก็คือ **หลุนอิวี่** ซึ่งเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกถ้อยคำและบทสนทนาของขงจื้อซึ่งบรรดาศักดิ์อยู่ในชั้นหลังรวบรวมขึ้น มีลักษณะเป็นภาษาพูดขนาดสั้น กล่าวแสดงความคิดความเห็นแต่เพียงใจความ ไม่สู้จะมีการอธิบายขยายความให้พิสดารสักเท่าใด การใช้เชิงชั้นทางวรรณศิลป์ยังมีน้อย แม้จะมีความไพเราะงดงามในเชิงการใช้ภาษาที่เรียบง่ายกะทัดรัดตรงไปตรงมา แต่ก็ไม่มีลวดลายแพรวพราวเหมือนกับ**เมิ่งจื่อ**

ปรัชญานิพนธ์เล่มสำคัญต่อมาคือ**มั่วจื่อ** เป็นงานซึ่งเสนอแนวคิดเสมือนหนึ่งตัวแทนของชนชั้นได้ปกครอง เน้นด้านวัตรธรรมที่สามารถนำไปเกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมต่อการดำรงชีวิต จึงไม่เห็นด้วยกับการตกแต่งประดับประดาสรรพสิ่งให้เกินจำเป็น การใช้ภาษาร้อยแก้วใน**มั่วจื่อ** จึงจำกัดบทบาทไว้เพียงแค่ต้องการสื่อสารให้รู้ความหมาย เมื่อแจ่มแจ้งแล้วก็ไม่เห็นความจำเป็นต้องสาธยายขยายศัพท์ให้มากความ ด้วยเหตุนี้ แม้จะเป็นงานสำคัญทางปรัชญา แต่ก็ยังเป็นร้อยแก้วที่อ่อนด้อยในลีลาการใช้ภาษาไม่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์พอให้เป็นที่ยอมรับในวงวรรณคดีได้

จวงจื่อ (庄子) นับได้ว่าเป็นปรัชญานิพนธ์ร่วมสมัยกับ**เมิ่งจื่อ**ที่ได้รับการยกย่องในวงวรรณคดีอีกเล่มหนึ่งเนื่องจากการใช้ศิลปะทางภาษาอยู่ในระดับเอกอุ ภาษาร้อยแก้วใน**จวงจื่อ** มีความขบขันและซ่อนเงื่อนไว้อย่างพิสดาร เต็มไปด้วยสัญลักษณ์และการบอกเล่าเชิงรหัสซึ่งชวนให้ขบคิดจินตนาการออกไปได้อย่างกว้างไกลไพศาล กระนั้นก็ตาม แม้จะส่งอิทธิพลต่อศิลปะการประพันธ์รุ่นหลังอยู่มากแต่ก็เป็นอิทธิพลในเชิงศิลปะการสร้างสรรค์อารมณ์กวีด้วยพรรณนาโวหารต่างจากการใช้บรรยายโวหารอธิบายความอย่างชัดเจนเป็นกิจลักษณะอย่างที่ปรากฏใน**เมิ่งจื่อ**

งานประพันธ์เชิงปรัชญาหลังสมัยของ**เมิ่งจื่อ** ในยุคจั้นกั๋วเดียวกันนั้น ยังมีอีกบางเล่มที่ถือกันว่ามีคุณค่าในเชิงวรรณคดี ที่สำคัญ ได้แก่ **สวินจื่อ** ที่มีศิลปะการเรียบเรียงร้อยแก้ว โดยใช้รูปความซ้ำกันมีจังหวะงดงามเป็นระเบียบ กับ **หานเฟยจื่อ** ที่ได้ชื่อว่าเป็นร้อยแก้วที่เรียบเรียงอธิบายเหตุผล

⁸ Op.cit.

แนวคิดต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างแจ้ง อย่างไรก็ตามทั้งสองเล่มดังกล่าวก็เป็นงานที่มีแนวคิดโน้มเอียงไปทางสังนิยมและปฏิบัตินิยม จึงมีความโดดเด่นในทางเนื้อหามากกว่าด้านลีลาการประพันธ์

เมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญาจีนอื่น ๆ ที่เรียบเรียงขึ้นในสมัยเดียวกัน **เมิ่งจื่อ**จึงเป็นงานร้อยแก้วซึ่งใช้เชิงชั้นวรรณศิลป์มาประกอบการอธิบายเนื้อหาความด้านปรัชญาได้อย่างโดดเด่นเป็นที่สุด

แม้ว่าปรัชญาจีน **เมิ่งจื่อ**จะมีคุณค่าและความสำคัญใช้เป็นที่กล่าวอ้างอิงในวงวิชาการแขนงต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ และมีนักวิชาการรุ่นหลังศึกษาวิจัยรายละเอียดกันมากมายมาทุกยุคทุกสมัย แต่ตัวบทของนิพนธ์เล่มนี้ก็มีลักษณะและประเด็นหลายประการที่ยังคงเป็นปัญหาข้อถกเถียงขยายความไปได้อีกมาก โดยเฉพาะเมื่อมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มขึ้น เช่นเมื่อครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 1993 การขุดค้นพบสุสานเจ้านครคู่มัยจิ้นกั้ว ก็ได้ตัวบทสลักบนตัวไม้ไผ่ที่เกี่ยวข้องกับเมิ่งจื่ออีกหลายบท ก็ยังเป็นที่สนใจศึกษาตั้งสมมติฐานใหม่กันในหมู่นักวิชาการทั่วโลกเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ ประเด็นต่างๆทั้งในเชิงแนว กิจทางปรัชญา ในเชิงประวัติศาสตร์สังคม และในเชิงวรรณคดี ก็ได้รับการหยิบยกมาพิจารณากันด้วยทัศนะและทฤษฎีใหม่ ๆ อยู่เสมอ

ประเด็นศึกษาที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง ก็คือในฐานะที่เป็นวรรณกรรมสำคัญที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของปรัชญาสำนักขงจื้อซึ่งเรียบเรียงขึ้นในสมัยที่มีการปะทะกันทางวาทกรรมและอุดมการณ์ความคิดในสังคมจีนอย่างหลากหลายและแหลมคมเป็นอย่างมาก และในฐานะที่เป็นวรรณกรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อความนึกคิดจิตใจของชาวจีนมาอย่างยาวนาน ปรัชญาจีน **เมิ่งจื่อ** ย่อมรุ่มรวยไปด้วยตัวบทที่จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอารมณ์และจิตวิญญาณของวัฒนธรรมจีนได้ดี

คุณลักษณะที่เด่นมากอย่างหนึ่งของปรัชญาจีน **เมิ่งจื่อ** ก็คือ ในการเรียบเรียงดำเนินความของงานประพันธ์ชิ้นนี้ มีการใช้กลวิธีเชิงวรรณศิลป์หลายอย่างประกอบในการสื่อสาร นอกเหนือจากการอธิบายดำเนินเรื่องไปตามลีลาปกติธรรมดา จึงส่งผลให้เนื้อหาสาระที่ ต้องการสื่อ มีนัยแฝงที่ซับซ้อน และมีความคลุมเครือตีความไปได้เป็นหลายทาง บางแห่งก็สร้างความกังขาไม่เป็นที่ชัดเจน เกิดข้อถกเถียงที่น่าวิเคราะห์วิจัยต่ออย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ ยังเป็นงานประพันธ์ที่มีการใช้อารมณ์และความงามเชิงภาษาเป็นเครื่องมือ โน้มน้ำความรู้สึกนึกคิดเสริมเติมจากการใช้เหตุผลและข้อเท็จจริงอีกด้วย จึงทำให้งานนิพนธ์ชิ้นนี้ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าสูงในทางวรรณคดีควบคู่อยู่กับคุณค่าในฐานะที่เป็นงานทางด้านปรัชญา

กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้ใน ปรัชญาจีน **เมิ่งจื่อ** เป็นประจำอย่างโดดเด่นเห็นชัด และสมควรแก่การศึกษา มีอยู่ 3 วิธี ได้แก่

1. การสร้างบทสนทนา

2. การอ้างอิงอดีต

3. การใช้แนวเทียบ

กลวิธีทั้งสามนี้ไม่ใช่กลวิธีใหม่ในเชิงการประพันธ์ของจีนแต่อย่างใด เพราะวรรณกรรม และข้อเขียนในสมัยก่อนหน้าเมิ่งจื่อ ก็มีการใช้กลวิธีเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเป็นประจักษ์อยู่ หากแต่ ศิลปะการประพันธ์ใน **เมิ่งจื่อ** มีความแพรวพราวพิสดารและแฝงความหมายเป็นชั้นเชิงมีเสน่ห์ชวน ให้ติดตามสังเกตมากกว่างานทั่วไป ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างมาก ดังจะขอกล่าวขยายความไว้ เล็กน้อยในที่นี้ดังต่อไปนี้

การสร้างบทสนทนา

การประพันธ์บันทึกในรูปแบบของบทสนทนานั้น ในคัมภีร์หลุนอิวของขงจื้อก็มีปรากฏอยู่ หากแต่เป็นบทสนทนาสั้น ๆ ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ ที่มุ่งจะไขปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับคำสอน ต่างๆเป็นหลัก อาจจะมีคำถามในเชิงวิวาทะบ้างแต่ก็ใช้ภาษาหนักไปในรูปของการเฉลยข้อสงสัย มากกว่า แต่ในปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** รูปแบบบทสนทนาจัดเป็นรูปแบบหลักของงานนิพนธ์ชิ้นนี้ แม้ บางบทจะเป็นการสนทนาขนาดยาวจนคล้ายกับเป็นการบรรยายความมากกว่า **เมิ่งจื่อ** มีการผูกแต่ง บทสนทนาที่มีลีลาหลากหลาย ทั้งในแง่ของกลุ่มสนทนาที่ต่างฐานะชนชั้น เนื้อหาสารัตถะข้อถกเถียง ตลอดจนที่ท่าอารมณ์ในการสนทนา

การที่ตัวบทส่วนใหญ่ในปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** อยู่ในรูปของบทสนทนา (dialogue) นั้น คง จะมีความเกี่ยวเนื่องกับบริบททางสังคมในสมัยนั้นซึ่งมีพลวัตสูงในแง่ของการเลื่อนชนชั้นทาง สังคมและสามัญชนก็เริ่มสนใจเข้ามีส่วนร่วมในการวิจารณ์ปรัชญาการปกครองซึ่งเดิมเป็นกิจกรรม ที่จำกัดไว้จำเพาะในหมู่ชนชั้นปัญญาชนเท่านั้น มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักการและแนวทางการ ปกครองตลอดจนผลกระทบที่มีต่อประชากรผู้มากขึ้น การอธิบายหรืออภิปรายในรูปแบบการ สนทนาจึงน่าจะเชิญชวนผู้อ่านได้มากกว่า ถึงแม้ว่า โดยเนื้อแท้แล้วบทสนทนาใน **เมิ่งจื่อ** ก็ไม่ได้มี ลักษณะเป็นบทสนทนาโดยธรรมชาติ ทั้งนี้พิจารณาจากข้อสังเกตต่อไปนี้

ก. การสนทนาโดยปกติควรจะประกอบด้วยคู่สนทนาที่มีความเท่าเทียมกันในการ แสดงออกทางความคิด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยมีจุดประสงค์ให้คู่สนทนา เกิดความเข้าใจความคิดของกันและกัน แต่บทสนทนาในปรัชญา นิพนธ์**เมิ่งจื่อ** มีลักษณะ เป็นแบบตั้งปุจฉาให้วิสัชนามากกว่า และผู้วิสัชนาก็คือตัวของเมิ่งจื่อเอง การสนทนาแบบนี้ จึงมีความหมายเท่ากับการแสดงทัศนะหรือการปราศรัยของเมิ่งจื่อในแต่เพียงฝ่ายเดียว นั่นเอง

ข. การสนทนาโดยปกติจะไม่เน้นหรือหวังว่าจะได้ข้อสรุปหรือคำตอบสุดท้ายที่แน่นอน คือให้ความสำคัญที่กระบวนการสนทนาและการแลกเปลี่ยนทัศนะหรือข้อมูลกันมากกว่าการตัดสินผลการสนทนา แต่บทสนทนาในปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* มักจะเหมือนมีข้อสรุปอยู่ล่วงหน้าแล้วก่อนการตั้งประเด็นสนทนา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีคำตอบที่ชัดเจนอยู่ก่อนการคิดใช้ตรรกวิทยาหาเหตุผลรองรับให้สอดคล้องกับคำตอบนั้น

การสร้างบทสนทนาที่ใช้ในปรัชญานิพนธ์เล่มนี้ ในแง่หนึ่ง จึงเป็นการอำพรางลดสีสันของที่ทำกรเทศนาหรือการประกาศคำสอนไว้มิให้โจ่งแจ้งเกินไป ในขณะที่เดียวกัน คู่สนทนาจึงมีบทบาทแอบแฝงบางประการที่ส่งเสริมให้การนำเสนอทัศนะและการวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ เป็นไปตามความมุ่งหมายที่แท้จริง บทสนทนาที่ *เมิ่งจื่อ* สร้างขึ้นทั้งหลายจึงน่าสนใจศึกษาวิเคราะห์เป็นพิเศษ

การอ้างอิงอดีต

ปรัชญาขงจื้อมีลักษณะพื้นฐานอยู่อย่างหนึ่งคือความต้องการฟื้นฟูจารีตอันดั้งเดิมที่เคยรุ่งเรืองและถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ขงจื้อเชื่อว่ามีอดีตสมัยที่บ้านเมืองสันติสุขยิ่งกว่าปัจจุบันสมัยของตน การรู้ว่ามีเหตุการณ์ต่าง ๆ ปรากฏใน “ยุคทอง” นั้นก็โดยอาศัยบันทึกและข้อเขียนต่างๆของอดีตนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ การยกข้อเขียนในอดีตขึ้นกล่าวอ้าง จึงเป็นกลวิธีสำคัญอย่างหนึ่งในการเผยแพร่ความคิดเห็นตลอดจนคำสอนต่างๆ ของสำนักคิดแบบขงจื้อ

ในปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* จึงมีการอ้างอิงข้อความที่ปรากฏในบันทึกโบราณต่าง ๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะข้อความจากคัมภีร์ชิวจิงและคัมภีร์ชุนจิงซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำนักคิดขงจื้อยกย่องเป็นอย่างสูง อย่างไรก็ตาม ในการยกข้อความในคัมภีร์โบราณมาอ้างอิงของเมิ่งจื่อนั้น นอกจากจะเป็นไปเพื่อสนับสนุนเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือให้แก่หลักการแนวคิดที่นำเสนอแล้ว ยังมีข้อน่าสังเกตอีกหลายประการ เช่น มีการยกข้อความ ขึ้นอ้างเพื่อแก้ไขความเห็นของอดีตหรือเพื่ออธิบายตีความให้เกิดเป็นนัยใหม่อีกด้วย ซึ่งเป็นวิธีที่มีนักวิชาการเรียกว่า “การรื้อสร้างบริบทใหม่” (Decontextualization)⁹ จนมีการตั้งข้อสังเกตวิจารณ์ไว้ว่าข้อความโบราณที่ปรากฏใน *เมิ่งจื่อ* หลายแห่งเป็นข้อความที่น่าสงสัยทั้งในแง่ของการตีความและในแง่ของแหล่งข้อมูล เนื่องจากข้อความบางแห่งไม่ปรากฏในเอกสารโบราณของจีนอื่น ๆ เลย วิธีการอ้างอิงอดีตของเมิ่งจื่อจึงเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่น่าสนใจศึกษาอีกอย่างหนึ่ง

⁹ Huang Chun-chieh, “Mencius’ Hermeneutics of Classics,” *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 1,1 (December 2001): 17-18.

การใช้แนวเทียบ

การใช้แนวเทียบ (analogy) เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่โดดเด่นที่สุดในปรัชญานิพนธ์เม็งจื่อ ไม่เพียงแต่มีการใช้บ่อยครั้ง งานดูเหมือนเป็นลักษณะประจำเคียงคู่ไปกับการดำเนินเรื่องตลอดทั้งชิ้นงาน แต่แนวเทียบที่ใช้ยังแพร่พร่าไปด้วยความหลากหลายทั้งในแง่ประเภทของ ความที่นำมาเปรียบ ลักษณะเนื้อหา และในแง่วิธีการนำเสนอ เม็งจื่อใช้แนวเทียบเป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายหรือชี้แจงเหตุผลทางปรัชญา วิพากษ์วิจารณ์ กล่าวชมกล่าวตำหนิเสียดสี ตลอดจนถึงการแต่งแต้มสีสันให้แก่การพรรณนาเรื่องเล่าต่าง ๆ ทำให้เนื้อความโดยทั่วไปในงานประพันธ์ชิ้นนี้รุ่มรวยไปด้วยจินตภาพที่ชี้ให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและสัมผัสส่นัยต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในแนวเทียบเหล่านั้นได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องขบคิดผ่านนิยามของถ้อยคำหรือกระบวนการอธิบายที่ซับซ้อน เรื่องที่เป็นนามธรรม อธิบายได้ยากหรือรูปธรรมที่ไม่เป็นที่คุ้นเคยรู้จักกันมาก่อน ก็นำมาเทียบมาเปรียบกับสิ่งที่คุ้นเคยรู้จักกันคืออยู่และมีคุณลักษณะร่วมกันบางแง่มุมแล้วปล่อยให้ผู้สดับนึกคิดจินตนาการต่อเอง กิจกรรมการคิดตามแนวเทียบนี้ ผู้สดับย่อมมีบทบาทฐานะของการเป็น “ผู้กระทำ” มากกว่าการสดับเนื้อความธรรมดา เพราะจำเป็นต้องเข้าใจภาพของสิ่งที่นำมาเปรียบก่อน จึงจะสามารถน้อมจิตให้คิดนึกจินตนาการไปถึงเรื่องราวหรือสิ่งที่เป็นประเด็นอยู่ ผู้สดับความจึงมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการทำความเข้าใจเนื้อความอยู่ด้วย

ตัวอย่างการใช้แนวเทียบในปรัชญานิพนธ์เม็งจื่อมีอยู่มากมาย เช่น

- ชาติคุณแท้ของมนุษย์จะมีธรรมชาติที่โน้มน้ำไปในทางที่ดีงาม เปรียบเสมือนเช่นธรรมชาติของน้ำที่เคลื่อนไหลจากที่สูงไปสู่ที่ต่ำ
- ปลาและอู้งดินหมีเป็น โธษอาหารที่น่าปรารถนา แต่หากจำเป็นต้องเลือกเพียงสิ่งเดียว ก็ย่อมต้องเลือกอู้งดินหมีอันมีค่ามากกว่า เปรียบได้เช่นเดียวกับการมีชีวิตอยู่และการตั้งอยู่ในความเที่ยงธรรม ก็ย่อมจะต้องเลือกเอาการตั้งอยู่ในความเที่ยงธรรมว่าสำคัญกว่า แม้จะต้องสละชีวิต
- ผู้ที่หลงคิดว่าตนเองมีความตั้งใจในการทำงานเต็มที่ดีแล้วและนั่งรอเฝ้าหวังผลอยู่ก็เปรียบเสมือนทหารที่วิ่งหนีเข้าศึกไปเพียงห้าสิบก้าวแล้วหยุดหัวเราะเยาะผู้ที่วิ่งหนีไปไกลถึงร้อยก้าว
- จิตมนุษย์ย่อมมีความชื่นชอบในความดี เผลอเช่นเดียวกับที่ดวงตาชอบชื่นชอบในภาพที่สวยงาม หูชอบชื่นชอบในเสียงที่ไพเราะ

- ความชั่วในตัวมนุษย์เกิดจากการละเลยหรือบั่นทอนธรรมชาติของธาตุแท้ดั้งเดิมที่มีอยู่ เปรียบเสมือนภูเขาที่อุมดมด้วยแมกไม้ใบหญ้าถูกขวานโค่นไว้เล็มจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น
- ฯลฯ

กลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้งสามวิธีดังกล่าวข้างต้น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้ปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** เป็นงานนิพนธ์ที่งดงามมีเสน่ห์ชวนติดตาม มีอำนาจโน้มน้าวใจ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจศรัทธาปสาทขึ้นในตัวผู้อ่านผู้ศึกษาจำนวนมากในสังคมจีนนับเป็นเวลายาวนาน ในขณะเดียวกัน หากพิจารณากระบวนการใช้วรรณศิลป์ เหล่านี้โดยพินิจ ก็อาจจะพบนัยแฝงที่แสดงความหมายบางประการที่นอกเหนือจากความหมายในระดับถ้อยคำภาษา นัยเหล่านั้นย่อมมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจจุดมุ่งหมายหรือสาระของแนวคิดต่าง ๆ ที่งานประพันธ์นำเสนอได้่องแท้งขึ้น ทั้งยังช่วยโยงใยให้มองเห็นสภาพการและสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบริบททางสังคมการเมืองในสมัยนั้น ได้อย่างน่าสนใจ การศึกษาวิเคราะห์การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในฐานะที่เป็น วิวาทะทางปัญญากับคตินิยมในสังคมร่วมสมัยซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเล่มสำคัญนี้ จึงเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ในทางวิชาการเป็นอย่างยิ่ง

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์กลวิธีทางวรรณศิลป์ ในปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** ที่นำเสนอวิวาทะและพลวัตการโต้แย้งทางความคิดเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของจีนในสมัยจั้นกั๋ว

1.3. แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ หรือสมมติฐาน

1.3.1. ปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** มีความโดดเด่นในด้านการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ อันได้แก่การอ้างอิงอดีต การสร้างบทสนทนา การใช้แนวเทียบและอุปลักษณ์

1.3.2. กลวิธีทางวรรณศิลป์ ในปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** มีนัยแฝงที่จะช่วยให้สามารถเข้าใจสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนค่านิยมต่างๆ ของจีนในสมัยจั้นกั๋วได้

1.3.3. ความมุ่งหมายประการหนึ่งของการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์แบบต่าง ๆ ในการสื่อสารและดำเนินเนื้อหาของปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** คือต้องการประนีปะนอมช่องว่างความแตกต่างระหว่างสภาวะการณ์เดิมกับสภาวะการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนไปทั้งในเชิงกาลสมัย แนวคิด สถานภาพ

1.4. ขอบเขตของการวิจัย

วิเคราะห์หลักวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ เฉพาะที่ปรากฏในตัวบทของปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ โดยอ้างอิงจากฉบับภาษาไทยที่แปลโดยตรงจากต้นฉบับภาษาจีน

1.5. ข้อตกลงเบื้องต้น

การสะกดถ่ายถอดเสียงภาษาจีนในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ตามเกณฑ์การถ่ายถอดของกรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารจีน สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2543

1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1. ทำให้เกิดความเข้าใจศิลปะการประพันธ์และแนวคิดทางปรัชญาในปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ อย่างถ่องแท้ ซึ่งจะเสริมให้การศึกษาปรัชญาจีน โดยเฉพาะแนวคิดของสำนักขงจื้อนิยมมีความสะดวกและกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

1.6.2. ทำให้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.7. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสารปฐมภูมิจากต้นฉบับภาษาจีน โดยศึกษาวิเคราะห์ตัวบทปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ รวมถึงพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมจีน จากเอกสารทุติยภูมิประกอบ

1.8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ ฉบับที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน เป็นฉบับที่ผ่านการชำระและเขียนอรรถกถาประกอบโดยเจ้าถี (ค.ศ.? - 210) ในสมัยราชวงศ์ฮั่น แบ่งเนื้อความเป็น 7 เล่มสมุด แต่ละเล่มยังแบ่งย่อยเป็นภาคต้นและภาคปลาย สันนิษฐานกันว่าการแบ่งส่วนดังกล่าว น่าจะเกี่ยวข้องกับความยาวของเนื้อหาที่สัมพันธ์กับการรวบรวมเป็นรูปเล่มมากกว่าเหตุอื่น เนื้อหาในแต่ละบทยังแบ่งออกเป็นตอนๆตามประเด็นหรือเรื่องราว รวมแล้วเป็น 261 ตอน ยาวบ้างสั้นบ้างไม่เท่ากัน

แม้ว่าเจ้าถีจะพยายามอธิบายตัวเลขการแบ่งบทเป็น 7 บท และ 261 ตอน ว่าเกี่ยวข้องกับจำนวนของดวงดาวและฤกษ์ผานาติ แต่พิจารณาดูแล้วก็ไม่เห็นสาระที่เกี่ยวข้องกับผลงานเท่าใดนัก เข้าใจว่ากระแสนิยมของปรัชญาขงจื้อสมัยราชวงศ์ฮั่นที่มักจะชอบอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างให้เกี่ยวข้องกับคติทางจักรวาลวิทยาคงจะมีส่วนชักนำให้เกิดการอธิบายดังกล่าว

งานในชั้นบรรณคดีที่สำคัญเล่มถัดมา ก็คือฉบับของจูซี (朱熹 ค.ศ.1130-1200) ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ซึ่งเป็นฉบับที่ส่งอิทธิพลกว้างขวางกว่าฉบับของเจ้าจี การอธิบายตีความทำเชิงอรรถของ จูซี ถือเป็นมาตรฐานในการศึกษา**เมิ่งจื่อ** ของนักศึกษานักวิชาการรุ่นหลัง โดยเฉพาะในการทำข้อสอบเพื่อเข้ารับราชการหลังจากสมัยซ่งเป็นต้นมา จำเป็นจะต้องวิจารณ์และตอบคำถามเกี่ยวกับ**เมิ่งจื่อ**ตามแนวอรรถาธิบายของจูซีทั้งสิ้น นอกจากงานชำระตีความตัวบทแล้ว จูซียังเป็นผู้ที่ศึกษาแนวคิดของ**เมิ่งจื่อ**ที่สำคัญคนหนึ่ง โดยสนใจโน้ตศัณรี่องพลังปราณ (ชี่) เป็นพิเศษ ทั้งเป็นผู้ที่ส่งเสริมและชี้ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของ**เมิ่งจื่อ**ในฐานะที่ได้ปรับปรุงขยายความเนื้อหาต่างๆของปรัชญาสำนักขงจื้อจนเป็นแนวคิดชัดเจน

ในสมัยราชวงศ์ซ่ง มีฉบับบรรณคดีของ**เมิ่งจื่อ**เกิดขึ้นอีกฉบับหนึ่ง เป็นผลงานของเจียวชวิน (焦循 ค.ศ.1763-1820) เป็นฉบับที่ทำเชิงอรรถเพิ่มเติมข้อมูลและความเห็นละเอียดขึ้นกว่าฉบับของเจ้าจี

สำหรับงานเขียนของนักคิดของจีนในสมัยต่างๆ ซึ่งวิจารณ์ทัศนะของ**เมิ่งจื่อ**ทั้งในเชิงคัดค้านและเชิงสนับสนุน เฉพาะที่สำคัญควรแก่การพิจารณา ได้แก่

สวินจื่อ (荀子 กคศ. 298-238) โจมตีแนวคิดคำสอนของ**เมิ่งจื่อ**ว่าไม่ตรงตามแนวความคิดของขงจื้อ สวินจื่อมีทัศนะพื้นฐานที่ไม่พ้องต้องกันกับ**เมิ่งจื่อ** คือเชื่อว่าธาตุแท้ของมนุษย์เป็นธาตุที่ชั่วร้าย

หวังถ่ง (王统 กคศ.27- ?)วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับทัศนะบางอย่างของ**เมิ่งจื่อ** โดยเฉพาะทัศนะเกี่ยวกับฟ้าและชะตาลิขิต

หานอู้ว (韩愈 ค.ศ.768-824) ชื่นชมวรรณศิลป์ของ**เมิ่งจื่อ** และมีความเห็นว่า**เมิ่งจื่อ**เป็นสายตรงของการสืบทอดแนวคิดของขงจื้อ คำสอนต่างๆจึงเชื่อถือได้

หวังอันลือ (王安石 ค.ศ. 1021-1086) ยกย่อง**เมิ่งจื่อ**ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่มีคุณูปการเหลือล้น

ลู่จิววน (陆九渊 ค.ศ. 1139-1193) อธิบายขยายความ**เมิ่งจื่อ**อย่างพิสดาร โดยเฉพาะเรื่องธรรมชาติของจิต

หวังหย่งหมิง (王阳明 ค.ศ. 1472-1529) นักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ในสมัยราชวงศ์หมิง นำเอาเรื่องจิตของ**เมิ่งจื่อ**ไปศึกษาสังเคราะห์กับความรู้ความคิดของปรัชญาเต๋าและพุทธ ปรัชญาพัฒนาจนเป็นสายความคิดที่สำคัญในประวัติศาสตร์ปรัชญาจีน เห็นว่าจิตกับกฎธรรมชาติคือสิ่งเดียวกัน

ไต้เจิ้น (戴震 ค.ศ. 1723-1777) ชำระ**เมิ่งจื่อ** และอ้างอิงแนวคิดของเมิ่งจื่อแสดงทัศนะ
โจมตีการตีความของจูซี ไม่เห็นด้วยกับการเจี๊ยะทัศนะของปรัชญาเต๋าและพุทธปรัชญาเข้า
ไปในการอธิบายปรัชญาเมิ่งจื่อ

คังโหย่วเหวย (康有为 ค.ศ. 1763-1820) ศึกษาวิเคราะห์เมิ่งจื่อ โดยเน้นที่แนวคิด
ด้านการเมืองการปกครองเป็นพิเศษ

สำหรับผลงานการศึกษาของนักวิชาการสมัยปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับ**เมิ่งจื่อ**อาจจะแบ่งตาม
แนวเนื้อหาได้เป็น 3 แนวใหญ่ๆ ได้แก่

การศึกษาที่เน้นในเชิงวรรณคดี

การศึกษาที่เน้นในเชิงปรัชญา

การศึกษาที่เน้นในเชิงประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา

การศึกษาเมิ่งจื่อในฐานะวรรณคดี

เมิ่งจื่อเป็นงานประพันธ์ที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าทางวรรณกรรมสูง นอกจาก
ใช้ภาษาที่สละสลวยเป็นแบบอย่างการใช้ภาษาคลาสสิกมาตรฐานแล้ว ยังมีการใช้กลวิธี
ประพันธ์หลายอย่างที่เกิดผลในการโน้มน้าวอารมณ์ผู้อ่านให้รู้สึกสะอึกใจหรือคิดเห็น คล้อยตามได้
โดยง่าย จึงเป็นงานที่ส่งอิทธิพลต่อกวีและนักประพันธ์จีนรุ่นหลังไม่น้อย

อย่างไรก็ตาม ผลงานการศึกษา **เมิ่งจื่อ**ในฐานะที่เป็นวรรณคดี ยังมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่
มักจะเป็นงานชำระตัวบทและทำอรรถาธิบายประกอบ มีวัตถุประสงค์ในการพยายามเอื้อให้ผู้อ่าน
เข้าใจความหมายของตัวบท (ตามการตีความของผู้ชำระ) หรือเป็นงานพรรณนาชี้ชวนให้เห็นคุณค่า
เชิงสุนทรีย์แง่มุมต่างๆที่แฝงอยู่ในเนื้อความ ซึ่งนับเป็นงานในเชิงการตรวจสอบ การแจกแจง
หรือให้ข้อมูลรายละเอียดมากกว่าจะเป็นงานเชิงศึกษาวิเคราะห์วิจัย

นอกจากนี้ ก็ยังมีการกล่าวถึง **เมิ่งจื่อ**ในฐานะที่เป็นวรรณคดีปรากฏอยู่ตามงานประเภท
ประวัติวรรณคดี ซึ่งก็มักจะให้ข้อมูลและทัศนะในแนวกว้างมากกว่าแนวลึก ทั้งยังจำกัดขอบเขตอยู่
แต่เพียงการพิจารณาถึงอิทธิพลและความเกี่ยวข้องกับกระแสพัฒนาการของวรรณคดีจีนเท่านั้น

หลังจากที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเปิดประเทศ มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนผลงานการศึกษา
กับประเทศทั่วโลกมากขึ้นก็เริ่มมีนักวิชาการจีนที่เริ่มใช้สายตาวิเคราะห์และกระบวนการวิจัยแบบ
ตะวันตกมาศึกษา**เมิ่งจื่อ**ในฐานะเป็นวรรณกรรมและมีผลงานปรากฏออกมาบ้าง แม้จะยังไม่มาก
นัก มีผลงานที่วิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ต่าง ๆ ใน **เมิ่งจื่อ**ที่ช่วยโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตาม ซึ่ง
บางวิธีก็นับได้ว่าเป็นวิธีการใหม่ในประวัติศาสตร์การประพันธ์จีน

นอกจากการพิจารณาความหมายของตัวบทและการวิเคราะห์คุณค่าในเชิงวรรณศิลป์แล้ว ยังมีงานเชิงวรรณคดีเปรียบเทียบอยู่บ้างประปราย ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ *หลุนอิว* ของขงจื้อทั้งในแง่รูปแบบการประพันธ์และพัฒนาการด้านความหมายของศัพท์ที่เปลี่ยนแปลงไป

งานที่น่าสนใจมากขึ้นหนึ่ง คือการพยายามวิเคราะห์ตัวบทเพื่อหาความหมาย ของ “จิต (心)” ใน *เมิ่งจื่อ* ซึ่งศึกษาโดย ไอ เอ ริชาร์ด (I.A. Richards) นักวรรณคดีศึกษาชาวอังกฤษ แม้จะมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจภาษาจีนอยู่บ้าง แต่ริชาร์ดก็สามารถแสดงมุมมองที่เป็นระบบแปลกใหม่ไปจากแนวการศึกษาแบบเดิมของจีนและทำให้เป็นผลงานที่สำคัญในวงการศึกษารื่อง *เมิ่งจื่อ*

นักวิชาการปัจจุบันที่ศึกษา *เมิ่งจื่อ* โดยเน้นการวิเคราะห์หรือตีความตัวบท (hermeneutics) มีอยู่ค่อนข้างน้อย ที่โดดเด่นก็คืองานของ หวงจวินเจีย (Huang Chunchieh) ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัย ได้หวันผู้เชี่ยวชาญเรื่อง *เมิ่งจื่อ* โดยเฉพาะ นอกจากนี้ก็ ยังมีงานของจางฮั่นเหลียง (Chang, Han-liang) ศาสตราจารย์ทางด้านทฤษฎีวรรณกรรมสมัยใหม่ชาวไต้หวันซึ่งพาดพิงถึง *เมิ่งจื่อ* บ้าง

การศึกษา *เมิ่งจื่อ* ในด้านปรัชญาความคิด

นักวิชาการในปัจจุบันจะสนใจศึกษา *เมิ่งจื่อ* ในเชิงความคิดหรือปรัชญาเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏมีผลงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์หัมโนทัศน์และแง่มุมปัญหาต่างๆ ในเชิงปรัชญา ออกมามากกว่าด้านอื่น เนื่องจากตัวบทในปรัชญานิพนธ์เรื่องนี้ มีความรุ่มรวยด้วยประเด็นคิดต่าง ๆ ที่ยัง ทำทนายต่อการตั้งคำถามและชวนให้ศึกษาวิเคราะห์หิววิจารณ์ได้อยู่มาก ความคิดหลายประเด็นที่ยังมีประโยชน์ต่อการไตร่ตรองข้องเกี่ยวกับอุดมทัศน์ (ideology) และชีวทัศน์ของสังคมในโลกปัจจุบันอยู่

ในหนังสือเรื่อง Mencius on the Mind ของ I.A. Richards ได้ประมวลเนื้อหาของ *เมิ่งจื่อ* และสรุปว่า ปัญหาหลักที่มีการกล่าวถึงในปรัชญานิพนธ์เล่มนี้ ได้แก่

1. จิต (心) คืออะไร
2. เจตจำนง (จื่อ) คืออะไร
3. ธาตุแท้ (ซิง) คืออะไร
4. ทั้งสามสิ่งนี้สัมพันธ์กันอย่างไร
5. ธาตุแท้สัมพันธ์กับมูลธรรม 4 (ชื่อตวน) อย่างไร
6. สัมพันธ์กับจริยธรรม 4 อย่างไร
7. จริยธรรม 4 หมายความว่าอย่างไร
8. จริยธรรม 4 สัมพันธ์กับจริยธรรมอื่นอย่างไร

9. กิเลสปรารถนาเกิดขึ้นได้อย่างไร
10. พลังปรารถนา (จี) คืออะไร
11. พลังปรารถนา สัมพันธ์กับจริยธรรมอย่างไร
12. พลังปรารถนาเกี่ยวข้องกับจิตอย่างไร¹⁰

ประเด็นศึกษาที่ริชาร์ดสรุปไว้นี้ดูเหมือนจะครอบคลุมเนื้อหาเชิงปรัชญาใน *เมิ่งจื่อ* ได้ ถ้าวินิจฉัยแล้ว ดังจะเห็นได้จากผลงานการศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาเมิ่งจื่อของนักวิชาการต่าง ๆ ในปัจจุบันว่าก็ยังคงวิจัยเกี่ยวเนื่องกับประเด็นปัญหาทั้งหลายเหล่านี้อยู่ ซึ่งเมื่อประมวลแล้วจะเห็นว่า ประเด็นที่นักวิชาการสนใจถกเถียงกันได้แก่

- ก. ประเด็นเรื่อง ชาติแท้ของมนุษย์ (จีง)

แม้จะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า เมิ่งจื่อเป็นผู้ ประกาศความเชื่อว่า ชาติแท้ดั้งเดิมของมนุษย์ เป็นชาติที่ดีงาม แต่ความหมายและรายละเอียดของชาติแท้ที่ดีงามยังเป็นประเด็นที่จะต้องตีความและทำความเข้าใจอีกมาก นักคิดนักวิชาการทั้งหลายจึงสนใจวิเคราะห์ถกเถียงกันอยู่ในหลายแง่มุม เช่น

เฉียนมู่ (钱穆) ชี้ว่า ชาติแท้ที่ดีงาม มีอยู่ในตัวมนุษย์ก็จริง แต่จะต้องอาศัยการตั้ง ป ุณิธานหวังเป้าหมายและอาศัยความเพียรบำเพ็ญ จึงจะเข้าถึงความดีงามนั้น ดังนั้นการกล่าวว่าชาติแท้ดีนั้นเป็นการประกาศอุดมคติของมนุษย์และความเท่าเทียมกันของโอกาสที่จะบรรลุอุดมคตินั้น¹¹

โหมวจงซาน (牟宗三) มีความเห็นว่า ชาติแท้ของมนุษย์จะกล่าวได้ว่าดีงามได้ ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับเรื่องจิตมนุษย์ด้วย เพราะจิตเป็นสถานที่แสดงออกของความดีงาม¹² ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับชาติแท้จึงเป็นเรื่องสำคัญ โหมวจงซานเป็นนักวิชาการจีนที่ยิ่งใหญ่ซึ่งวางรากฐานประเด็นศึกษาเกี่ยวกับเมิ่งจื่อไว้อย่างกว้างขวาง มีลูกศิษย์ซึ่งกลายเป็นนักวิชาการสำคัญของไต้หวันทำงานวิจัยต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน เช่นหยวนเป่าซิน (袁保新)¹³ และหลี่หมิงฮุย (李明辉)¹⁴ ยังคงมีผลงานวิจัยใหม่ๆเกี่ยวกับเมิ่งจื่อออกมาอย่างสม่ำเสมอ

¹⁰ I.A. Richards, Mencius on the Mind: Experiments in Multiple Definition (London: Routledge, 2001).

¹¹ Qian Mu 钱穆, 孟子要略 (台北: 学生书局, 1978) .

¹² Mou Zongsan 牟宗三, 心体与性体 (台北: 学生书局, 1968) .

¹³ Yuan Baoxin 袁保新, 孟子三辨之学的历史省察与现代论注 (台北: 文津出版社, 1992).

¹⁴ Li Minghui 李明辉, 康德伦理学于孟子道德思考重建 (台北: 中国文哲研究所, 1994) .

ในส่วนของนักวิชาการตะวันตก ก็มีการวิเคราะห์ หัวใจปัญหาเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์ เช่น เอ ซี แกรม (A.C.Graham) ตั้งข้อสังเกตว่า ธาตุแท้จะรู้ว่าดีก็ต่อเมื่อมีการปฏิบัติออกมาเป็นรูปธรรม ก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความดีของธาตุแท้คือผลที่เกิดจากการปฏิบัติ¹⁵ หรือไอรีน บลูม (Irene Bloom) เสริมว่าควรมองธาตุแท้มนุษย์ที่ดิ่งงามในฐานะที่เป็นกระบวนการบำเพ็ญกิจมากกว่าจะเป็น สัจพจน์หรือเป็นทฤษฎี¹⁶ เป็นต้น นักวิชาการอื่นๆที่โดดเด่นอีกหลายคนก็มีผลงานร่วมเสวนา ปัญหาเรื่องธาตุแท้มนุษย์กันอย่างคึกคักน่าสนใจ เช่นงานของ โรเจอร์ เอ็มส์ (Roger T.Ames)¹⁷ ชุนกวงลอย (Shun Kwong-Loi)¹⁸ หลิวชูเซี่ยน (Liu Shu-xian)¹⁹ เป็นต้น

นอกจากการพิจารณาสาระความหมายเกี่ยวกับธาตุแท้ที่ดิ่งงามในตัวมนุษย์แล้ว ยังมี นักวิชาการอีกจำนวนไม่น้อยที่ศึกษาในเชิงเปรียบเทียบด้วย ที่นำมาเปรียบเทียบเป็นหลักคือแนวคิด ของสวินจื่อที่กล่าวว่าธาตุแท้ดั้งเดิมของมนุษย์เป็นธาตุแท้ที่ชั่วร้าย ส่วนนักปรัชญาตะวันตกที่มี ประเด็นเรื่องธาตุแท้มนุษย์และมีการนำมาศึกษาเชิงจริยศาสตร์เปรียบเทียบก็คือ ค้านท์²⁰ กับ อไควนาส²¹

ข. ประเด็นเรื่องจิต (ซิน 心)

นักวิชาการจำนวนหนึ่งเรียกปรัชญาของเมิ่งจื่อว่า “ศาสตร์แห่งจิต (ซินเสวีย 心学)” เพราะมีความเห็นว่าเรื่องจิตเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดแบบเมิ่งจื่อ ความเข้าใจเรื่องจิตจะเป็นพื้นฐานให้ เข้าถึงความรู้อื่น ๆ นักวิชาการที่ศึกษาวิเคราะห์เรื่องจิตโดยตรงมักเป็นนักวิชาการชาวจีน โดยเฉพาะ

¹⁵ A.C.Graham, “The Background of The Mencian Theory of Human Nature,” *Tsing Hua Journal of Chinese Studies* 6, 12 (1976).

¹⁶ Irene Bloom, “Mencian Arguments on Human Nature,” *Philosophy East and West* 44, 1 (January 1994): 19-55.

¹⁷ Roger T.Ames, “The Mencian Conception of Ren Xing: Does it mean 'Human Nature'?” in *Chinese Texts and Philosophical Contexts*, Rosemont, ed (La Salle: Open Court, 1991), p.143-175.

¹⁸ Shun Kwong-loi, “Mencius on jen-hsing,” *Philosophy East and West* 47, 1 (January-1997): 1-20.

¹⁹ Liu, Shu-hsien and Shun,Kwong-loi, “Some Reflections on Mencius' View of Mind-Heart and Human Nature,” *Philosophy East and West* 46, 2 (April-1996): 143-165.

²⁰ Li Minghui 李明輝, *康德伦理学于孟子道德思考重建* (Taipei: Zhongguo Wenzhe Yanjiusuo, 1994).

²¹ Yearley, Lee H, *Mencius and Aquinas: Theories of Virtue and Conceptions of Courage* (Albany: State University of New York Press, 1990).

ในได้หวั่น มีถังจวินอี้ (唐君毅)²² เป็นผู้บุกเบิกการวิเคราะห์และอธิบายความรู้เรื่องจิต ซึ่งว่าจิตคือ ส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์เครื่องจักรอื่น ๆ เป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมมนุษย์ มีลักษณะพิเศษที่ สำหรับการเติมแต่งคุณลักษณะและอารมณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือ จิตเป็นที่ตั้งของคุณธรรมความดี ถ้า ไม่มีจิต คุณธรรมก็ไม่อาจมีขึ้นได้

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องจิตเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการเข้าถึง และอาจจะ เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมจีนด้วย อีกประการหนึ่ง การกล่าวถึงเรื่อง จิตในนิพนธ์ต้นฉบับเมิ่งจื่อก็ดูเหมือนจะยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น ไม่พิศดารเท่านักคิดแนวสำนักขงจื้อ ผู้อื่นในสมัยหลังซึ่งมีรายละเอียดกว่า โดยเฉพาะนักคิดสายขงจื้อใหม่ (Neo-Confucian) คนหนึ่งใน สมัยราชวงศ์หมิงคือ หวังหยังหมิงผู้มีชีวิตในสมัยหลังจากเมิ่งจื่อกว่าพันปี ได้พัฒนาความรู้เรื่องจิต จนมีความชัดเจนกว่ามาก โดยเฉพาะการมีโอกาสได้ศึกษาความรู้ทางพุทธศาสนาที่เผยแพร่เข้าไป ในแผ่นดินจีนแล้ว ก็ยังทำให้ความรู้มันคงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผลงานวิชาการที่ศึกษาเรื่องจิตของ เมิ่งจื่อที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษจึงมีค่อนข้างน้อย งานที่โดดเด่นซึ่งออกมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ก็คืองานของ ฟิลิป ไอแวนโฮ (Ivanhoe, Philip J)²³ ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบความคิดของเมิ่งจื่อกับหวังหยังหมิงไว้ อย่างน่าสนใจ

แนวทางการศึกษาใหม่ที่เริ่มมีผู้หันมาสนใจ ก็คือการพิจารณาเรื่องจิตในแง่ที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับกาย ซึ่งเป็นแนวทางที่เนื่องมาจากการขุดค้นพบหลักฐานใหม่ทางโบราณคดี ถึงแม้ ผลงานด้านนี้ยังมีน้อย แต่ก็เป็นการเปิดประเด็นศึกษาใหม่ที่น่าสนใจและมีอนาคตอีกกว้างไกล

ค. ประเด็นเรื่องการรู้ด้วยคำ (จื่อเหยียน) และการบำรุงพลังปราณ (หยั่งซี่)

ความรู้เกี่ยวกับ “จื่อ” หรือพลังปราณเป็นภูมิปัญญาจีนโบราณที่สังเกตเห็นกระบวนการ ทำงานที่เชื่อมโยงอยู่ระหว่างจิตกับกาย ระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม ในเมิ่งจื่อ มีการกล่าวถึง คุณสมบัติแห่งการบรรลุภาวะอริยมมนุษย์ว่าได้แก่การรู้ด้วยคำ (จื่อเหยียน) และการบำรุงพลังปราณ (หยั่งซี่) และแม้จะมีการอธิบายนัยของคุณสมบัติดังกล่าวไว้บ้าง แต่ก็ไม่มีรายละเอียดและความ ชัดเจนพอจนกลายเป็นประเด็นที่ผู้ศึกษาปรัชญาเมิ่งจื่อให้ความสนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับเวลาที่ ผ่านไป นักวิชาการปัจจุบันที่สนใจประเด็นนี้มักจะเป็นชาวญี่ปุ่น และมีนักวิชาการจีนได้หวั่นที่มี ผลงานโดดเด่นทางด้านนี้อยู่บ้าง เช่น งานของหยังรุปิ่น (杨如彬)²⁴ เป็นต้น

²² Tang Junyi 唐君毅, 中国哲学原论. (香港: 新亚研究所, 1976).

²³ Philip J. Ivanhoe, Ethics in the Confucian Tradition: The Thought of Mengzi and Wang Yangming (Atlanta, Ga: Scholars, 1990).

²⁴ Yang Rubin 杨如彬, 中国古代思想中的气论与身体观 (Taipei: Juliu Tushusi, 1993.)

เรื่อง “จื๊อ” หรือพลังปรมาณี่เกี่ยวข้องกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เริ่มเป็นที่สนใจศึกษาเพราะมีการขุดค้นพบเอกสารโบราณซึ่งสาบสูญไป คือ บท “อู่สิง (五行)” กับ “ก่วนจื๊อ (管子)” ที่นอกจากจะไขปริศนาบางอย่างของความรู้เรื่องพลังปรมาณี่แล้ว ยังเป็นร่องรอยสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของแนวคิดแบบขงจื๊อกับแบบเต๋ออีกด้วย แนวทางการมุ่งศึกษาเรื่อง “จื๊อ” ในปรัชญาสายขงจื๊อจึงเป็นเรื่องใหม่ที่นักวิชาการทั่วโลกกำลังสนใจอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในประเด็นนี้ ก็มีผู้นำไปพิจารณาเปรียบกับแนวคิดเรื่องการแบ่งส่วนมนุษย์เป็นภาคกาย-จิตของเดการ์ต²⁵

การศึกษาเม็งจื๊อในฐานะส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา

การศึกษาที่เน้นในเชิงปรัชญาดังกล่าวข้างต้น นักวิชาการมักจะสนใจวิเคราะห์ความหมายของมโนทัศน์ต่างๆ อย่างเป็นเอกเทศอิสระ โดยไม่เห็นว่าจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์อื่นๆ หรือต้องพะวงถึงบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมจีนที่หล่อหลอมและกำกับแนวความคิดนั้นๆ

ในขณะที่เดียวกัน ก็มีนักวิชาการที่มองว่า **เม็งจื๊อ** เป็นผลงานที่มีได้เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ แต่เกิดมาจากกรหล่อหลอมของสิ่งแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในกาลสมัยหนึ่งๆ ดังนั้นการจะเข้าใจนัยของความหมายของตัวบทได้แจ่มแจ้ง ก็ควรจะต้องศึกษาให้เข้าใจบริบทต่างๆ ที่ห้อมล้อมตลอดจนที่มาที่ไปของตัวบทนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ **เม็งจื๊อ** ก็ไม่ใช่ผลิตผลของสังคมที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีบทบาทสัมพันธ์กับงานร่วมสมัยชิ้นอื่น ๆ ด้วย ในฐานะที่ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ไหลล้นไปในครรลองประวัติศาสตร์ การศึกษาตัวงานอย่างเอกเทศโดยไม่คิดถึงความสัมพันธ์กับงานอื่นๆ ย่อมทำให้ความเข้าใจขาดความบริบูรณ์ จึงมีผู้ที่เน้นศึกษาไปในแนวประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา ไม่ปล่อยให้ **เม็งจื๊อ** เป็นอิสระจากบริบททางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เป้าหมายของการทำความเข้าใจตัวบทต่างไปจากกลุ่มที่เน้นเชิงปรัชญา เพราะมุมมองและจินตนาการย่อมถูกกักกันจำกัดไว้ส่วนหนึ่ง

ปัญหาใหญ่ที่นักวิชาการแนวนี้สนใจร่วมกันอยู่ได้แก่

ก. ภูมิหลังชีวิตมีอิทธิพลต่อแนวทางการคิดของเม็งจื๊ออย่างไร

มีการศึกษาชีวิตประวัติของเม็งจื๊ออย่างละเอียด ตั้งแต่ภูมิลำเนา เชื้อสาย การรับการศึกษา การตั้งปณิธานชีวิต หน้าที่การงาน ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ประกอบ

²⁵ Cecilia. Wee, “Descartes and Mencius on Self and Community,” *Journal of Chinese Philosophy* 29, 2 (June-2002): 193-205.

มากมาย นอกเหนือจากตัวบท จากนั้นจึงค่อยวิเคราะห์ต่อว่าการที่เม็งจื่อคิดหรือเชื่ออะไรนั้น มีความสัมพันธ์กับฐานะต่างๆที่ปรากฏในสังคมยุคนั้นอย่าง เป็นเหตุเป็นผลอย่างไร

ข. ภูมิหลังทางสังคมสมัยราชวงศ์ซ่งมีผลต่อปรัชญาเมิงจื่ออย่างไร

ทั้งนี้เพราะการศึกษาปรัชญาเมิงจื่อมารุ่งเรืองอย่างมากในสมัยราชวงศ์ซ่ง ซึ่งห่างจากสมัยจั้นกั๋วของเมิงจื่ออยู่กว่าพันปี ภาพของเมิงจื่อส่วนใหญ่ที่บุคคลิกและความคิดอ่านต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นจากจินตนาการของคนในสมัยราชวงศ์ซ่ง ซึ่งมีรสนิยม ความเข้าใจต่อสังคม ที่แตกต่างกับสมัยที่เมิงจื่อมีชีวิตอยู่อย่างมาก

ค. จูซีตีความและอธิบายเมิงจื่ออย่างไร

เนื่องจากการชำระและลงเชิงอรรถให้แก่เมิงจื่อของจูซีมีอิทธิพลอย่างมากต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเมิงจื่อของปัญญาชนรุ่นหลัง ความที่ในการตอบข้อสอบเพื่อเข้ารับราชการจะต้องตอบด้วยแนวอธิบายของจูซี แต่ในขณะเดียวกัน อรรถาธิบายของจูซีในหลายแห่งก็มีปัญหาอยู่หลายจุด ซึ่งก่อให้เกิดเป็นข้อถกเถียงในเชิงวิชาการอย่างกว้างขวาง การศึกษาและวิพากษ์อรรถกถาของจูซีจึงเป็นประเด็นใหญ่ประเด็นหนึ่ง

ง. สมัยราชวงศ์ซ่งมีการอธิบายปรัชญาเมิงจื่ออย่างไร

นักปรัชญาสำนักขงจื่อใหม่ที่สำคัญคนหนึ่ง ในสมัยราชวงศ์ซ่งคือไต้เจิ้น ได้ทำคำอธิบายตีความปรัชญาของเมิงจื่อต่างออกไปจากของจูซีอย่างสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมสมัยราชวงศ์ซ่งมีความก้าวหน้าในทางวิชาการมากทั้งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากต่างชาติมาก จึงมีผู้สนใจศึกษาการตีความเมิงจื่อของไต้เจิ้นเป็นกรณีเฉพาะ

จากการสำรวจวรรณกรรม งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เมิงจื่อไประดับหนึ่ง ทำให้มองเห็นแนวการศึกษาของนักวิชาการซึ่งเน้นในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่วรรณคดี ปรัชญา และประวัติศาสตร์ ผลงานการศึกษาเหล่านี้ต่างก็ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันสร้างคุณภาพการให้ความรู้เกี่ยวกับเมิงจื่อในวงวิชาการปัจจุบันจนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสมบูรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ภูมิหลังทางสังคม การเมือง และภูมิปัญญาจีนในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว

2.1. ความสำคัญของสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว

ประวัติศาสตร์จีนสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก (กคศ. 770-221) มีชื่อเรียกเป็นจำเพาะอีกอย่างหนึ่งว่าสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว (春秋战国) อันเป็นชื่อซึ่งใช้กันอย่างแพร่หลายจนอาจจะเป็นที่คุ้นเคยกันยิ่งกว่าชื่อราชวงศ์ที่เป็นทางการเสียอีก สมัยชุนชิว-จั้นกั๋วได้ชื่อเรียกมาจากปฐมประวัติศาสตร์ “ชุนชิว” ซึ่งเป็นเอกสารจดบันทึกเหตุการณ์ร้ายพิชของแคว้นหลู่* ส่วนคำว่า “จั้นกั๋ว” นั้น เดิมเป็นคำใช้หมายถึงแคว้นต่าง ๆ หรือแคว้นใดแคว้นหนึ่งใน 6 แคว้นที่ทำสงครามสัประยุทธ์ช่วงชิงกันเป็นใหญ่อยู่ในสมัยนั้นอันได้แก่ แคว้นห่าน (韩) เจ้า (赵) เว่ย (魏) ฉี (齐) ฉู่ (楚) และเยียน (燕)** และมาปรากฏใช้เป็นคำหมายเรียกยุคสมัยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์นิพนธ์จั้นกั๋วเซอ (战国策) ที่เรียบเรียงโดยหลิวเซียง (刘向) ในสมัยราชวงศ์ฮั่น¹

ราชวงศ์โจวตะวันออกเริ่มต้นนับตั้งแต่ปี กคศ. 770 อันเป็นปีที่พระเจ้าโจวผิงหวัง (周平王) ย้ายที่ตั้งของราชสำนักกลางจากนครเฮ่าจิง (镐京) แถบเมืองซีอานปัจจุบัน ไปยังราชธานีใหม่ที่นครลั่วหยาง (洛阳) ทางฟากตะวันออกของกลุ่มน้ำสว่งโห หากแต่การย้ายศูนย์กลางการปกครองไปยังที่มั่นใหม่นี้ เป็นการย้ายเนื่องจากพ่ายแพ้สงครามและด้วยเหตุผลจำยอมหลายประการ โดยเฉพาะเหตุผลในด้านสวัสดิภาพและความมั่นคง จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงความเสี่ยงอันตรายซึ่งจะประสบหากยังอยู่ในชัยภูมิเดิมและจำเป็นต้องอยู่ในที่ที่ไม่ไกลจากแคว้นอารักขามากเกินไป ราชวงศ์โจวตะวันออกนี้จึงเริ่มต้นจากฉากแห่งความบอบช้ำอับยศอดสูและออกเพ้ากั๋วใหม่อีกครั้ง ด้วยการพยายามฟื้นฟูสถานภาพของราชวงศ์โจวเดิมที่แทบจะย่อยยับอับปางลงด้วยเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมนานาประการ มีสถานะเสมือนการประคองตนอยู่บนซากปรักหักพังลงมาจากความรุ่งเรืองในอดีต แม้จะธำรงรักษาสันติวงศ์สืบต่อมาได้อีกยาวนานถึงกว่า 500 ปี โดยอานิสงส์แห่งบุญบารมีของวัฒนธรรมเก่าที่หนาหนักอยู่ กระนั้นก็ตาม ตลอดสมัยของราชวงศ์โจวตะวันออกก็ไม่

* ดูรายละเอียดการวิเคราะห์แบ่งสมัยของช่วงนี้ ใน H.G.Creel, *The Origins of Statecraft in China* (Chicago: The University of Chicago Press, 1970). P.47.

** แคว้นฉิน ไม่ได้ถูกนับว่าเป็น “จั้นกั๋ว” ที่อยู่ในวงสัประยุทธ์ด้วย

¹ Yang Kuan 杨宽, *战国史* (上海: 上海人民出版社, 1980). p. 3-5.

สามารถอบกู้เสถียรภาพและความเป็นเอกภาพกลับคืนมาสู่อาณาจักรที่ปกครองอยู่ได้อีกเลย
กษัตริย์แห่งราชวงศ์ โจวตะวันออกทั้งหลาย มีฐานะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของศูนย์อำนาจที่สถิตนิ่งอยู่
บนบัลลังก์ คอยเฝ้ามองดูคลื่นแห่งความผันผวนเปลี่ยนแปลงที่สาดซัดกระหน่ำอย่างรวดเร็วและ
รุนแรงอยู่รอบด้าน โดยที่ตนไม่มี บทบาทสำคัญแต่อย่างใด เหตุการณ์ทั้งปวงที่เกิดขึ้นบนแผ่นดิน
จีนสมัยนั้นตลอดจนพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบ้านเมือง จึงเป็น ไปอย่างไรการควบคุมกำกับของ
ศูนย์กลางอำนาจ ได้แต่เคลื่อนผ่านไปตามพลาณภาพแห่งการผลักดันทางการเมืองและการ
แปรเปลี่ยนของโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมอย่างตามมีตามเกิดตามเหตุปัจจัย ด้วยเหตุนี้ การเรียก
ชื่อนี้ของสมัยว่าคือราชวงศ์โจวตะวันออก นอกจากจะชวนให้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบอยู่รำไป
ว่าเป็นสมัยที่ตกต่ำลงมาจากบรรพชนแห่งราชวงศ์โจวตะวันตกอันเกรียง ไกรแล้ว ยังเป็นชื่อเรียกที่
ไม่อาจชวนให้รำลึกถึงวงศ์กษัตริย์ที่มีราชกรณียกิจสำคัญอันใดได้เลย ผู้คนที่มิมีชีวิตอยู่ในสมัย
“โจวตะวันออก” โดยเฉพาะชนชั้นสูงในสังคม จึงไม่น่าจะรู้สึกว่าตนเอง โชคดีมีสุขหนักที่เกิดมาใน
ยุคที่ชื่อสมัยมีนัยแฝงบอกความหมายแห่งการเสื่อมถอยล่อยห่างออกไปทุกขณะจากมาตรฐาน
แบบอย่างของบ้านเมืองในอุดมคติ

ความนิยมในการเรียกประวัติศาสตร์จีนช่วงเดียวกันนี้ว่ายุค “ขุนชีว-จันกั๋ว” จึงน่าสนใจว่า
คงจะมีเหตุผลที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนอยู่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และความรู้สึกของ
ชาวจีน อย่างน้อยก็เป็นชื่อที่มีได้พาดพิงหรือชวนให้ประหัดถึงราชวงศ์โจวเดิม แต่อย่างไร ใน
ขณะเดียวกัน ก็สะท้อนว่ากิจกรรมความเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งหลายไม่ได้เกี่ยวพันโดยตรงกับ
ราชสำนักกลางอันเก่าคร่ำคร่าอันอีกต่อไปแล้ว ความโกลดแล่นบนแผ่นดินจีนซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมา
อย่างมีชีวิตชีวาในช่วงยุคสมัยนี้กลับ ไปขึ้นอยู่กัเหตุการณ์ภายในแคว้นต่าง ๆ และบทบาทของเจ้าผู้
ครองแคว้นนั้น ๆ ซึ่งแผ่วงรัศมีออกไปปะทะสัมผัสกันและกันจนบดบังศักดิ์ดาอนุภาพแห่งอำนาจ
ปกครองกลางของราชวงศ์โจวเสียสิ้น

“ปฐมประวัติศาสตร์ขุนชีว” อันเป็นที่มาของชื่อเรียกสมัยนี้ เป็นเอกสารที่จดบันทึก
เหตุการณ์โดยเริ่มตั้งแต่ปี กคศ . 722 จนถึงปี กคศ . 481 ดังนั้น หากจะยึดถืออย่างเคร่งครัดตามปฐม
บันทึก จุดเริ่มของสมัย “ขุนชีว” ก็จะต่ำกว่าจุดเริ่มของสมัยโจวตะวันออกอยู่ประมาณ 50 ปี อย่างไร
ก็ตาม เนื้อความที่ปรากฏในปฐมบันทึก ก็เป็นเพียงข้อความสั้น ๆ บอกว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง
เท่านั้นไม่ได้เล่ารายละเอียดแต่อย่างใด เรามาทราบข้อมูลต่าง ๆ ของเหตุการณ์เหล่านั้นอย่างพิสดาร
ได้ ก็จากคำอธิบายขยายความที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์จัวจ้วน (左传) ซึ่งเป็นอรรถกถาเล่ม
หนึ่งของปฐมประวัติศาสตร์ขุนชีว และในจัวจ้วนนั่นเอง นอกจากจะสาธยายขยายรายละเอียดไปตาม
เรื่องราวของปฐมบันทึกในขุนชีวแล้ว ยังมีการเอ่ยถึงเหตุการณ์สำคัญย้อน ไปยังสมัยก่อนปี กคศ . 722
เพิ่มเติมประกอบเป็นภูมิหลังอีกด้วย กับทั้งมีการเสริมเล่าต่อจากเหตุการณ์ปี กคศ . 481 ซึ่งเป็นปี

สุดท้ายของปุมประวัติศาสตร์ลงมาอีกจนถึงปี กศศ. 464 อีกด้วย โดยเหตุนี้เพื่อความสะดวกในการ
 หมายรู้ นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงอนุโลมนับสมัย “ซุนชิว” ว่าอยู่ในช่วงปี กศศ. 770-464 ตาม
 ข้อมูลที่ปรากฏในจิวจ้วน

ส่วนสมัย “จั้นกั๋ว” นั้นก็มีได้นับต่อเนื่องจากปี กศศ. 463 ในทันใด เพราะหากอิงตามการ
 บันทึกของประวัติศาสตร์นิพนธ์ “สี่จี้ (史记)” ก็จะกำหนดให้ปีปฐมศกแห่งรัชกาลพระเจ้า
 โจวหยวนหวัง (周元王) ซึ่งตรงกับปี กศศ. 476 เป็นปีแรกของสมัยจั้นกั๋ว ในขณะที่บันทึกของ
 ประวัติศาสตร์นิพนธ์เล่มสำคัญอีกเล่มหนึ่งคือ “จือจือทงเจี้ยน (资治通鉴)” ระบุให้นับยุคจั้นกั๋วเริ่ม
 จากปี กศศ. 403 อันเป็นปีที่แคว้นจิ้นถูกแบ่งแยกกลายเป็น 3 แคว้น และเกิดสภาวะแห่งการชิงกัน
 เป็นใหญ่ของแคว้นต่าง ๆ อย่างเต็มรูปแบบ อันนับเป็นสัญญาณที่ชัดเจนของการเสื่อมสลายของ
 จาริตรีวิธแบบโจวหรือที่เรียกกันว่า “โจวหลี่ (周礼)” นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะนิยมถือตาม
 “สี่จี้” ที่ใช้เกณฑ์ของรัชกาลกำหนด เพราะเห็นว่าหากใช้เกณฑ์ของเหตุการณ์สำคัญเป็นตัวกำหนด
 ก็ยังมีเหตุการณ์สำคัญอีกหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนปี กศศ. 403 ให้พิจารณาเปรียบเทียบกับ
 อย่างไม่ก็ตาม การกำหนดนับสมัยของทั้งสองแนวคิดก็ล้วนมีส่วนของปีที่ทับซ้อนกับปลายสมัย
 ซุนชิวอยู่

ในขณะเดียวกัน การสิ้นสุดของราชวงศ์โจวตะวันออกแม้ควรจะนับที่ปีสุดท้ายของพระเจ้า
 โจวหนานหวัง (周赧王) ผู้เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์ซึ่งสิ้นพระชนม์แต่ปี กศศ. 256 แต่
 นักประวัติศาสตร์ส่วนมากก็มักจะขยายมุมมองของราชวงศ์นี้ไปจนถึงปี กศศ. 221 ซึ่งเป็นปีที่พระ
 เจ้าจิ้นซีฮ่องเต้รวบรวมแคว้นต่าง ๆ เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกันได้สำเร็จจากการที่ใช้เวลา
 ปราบปรามบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ อยู่อีกสามสิบกว่าปีภายหลังสิ้นวงศ์กษัตริย์โจวไปแล้ว

จะเห็นว่าในแง่ของกาลเวลาตามปฏิทิน การใช้ชื่อเรียกสมัยว่า “ซุนชิว” กับ “จั้นกั๋ว” นั้น มี
 ความเหลื่อมซ้อนทับกันอยู่ในบางช่วงเวลาที่ถือเป็นรอยต่อระหว่างสมัย รวมทั้งมีการไปนับทับ
 ซ้อนอยู่กับการเรียกชื่อสมัยราชวงศ์โจวตะวันออกด้วยอีก โสดหนึ่ง เกิดสภาวะที่ดูเหมือนไม่อา
 าจกำหนดเส้นแบ่งสมัยให้ชัดเจนเด็ดขาดลงไปได้ เมื่อประกอบกับการที่มีทางเลือกให้เรียกชื่อสมัยได้
 อย่างสะท้อนความรู้สึกที่ต่างหากจากกัน ได้ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้เกิดภาพที่เหมือนมีมัวหมอกแผ่
 คลุมเป็นบรรยากาศห่อคลุมยุคสมัยนี้ตั้งแต่เริ่มพิจารณาเพียงชื่อเรียก ยังก ว่านั่น ความคลุมเครือใน
 แ่งของการขีดเส้นแบ่งกาลสมัยดังกล่าว ยังถูกสมทบด้วยภาพฝุ่นควันปั่นป่วนอวลตลบที่เกิดจาก
 สถานการณ์และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเคลื่อนเปลี่ยนอย่างรุนแรงและรวดเร็วในช่วงกว่าห้า
 ศตวรรษนั้น ส่งอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงและลึกซึ้งต่อโครงสร้างที่จะก่อตัว ขึ้นเป็นสังคมและ
 วัฒนธรรมจีนในที่สุด อาจนับเป็นสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์จีน มีการพลิก
 ผันอย่างฉับพลันขนานใหญ่ของโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จนส่งผลกระทบ

ต่อชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตลอดจนวิถีคิด ความเชื่อและค่านิยมของผู้คนที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินจีนอย่างรุนแรง ดังจะกล่าวถึงโดยสังเขปต่อไปนี้

2.1.1. ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเชิงเศรษฐกิจในสมัยนั้นก็คือ ในปลายสมัยชุนชิว ชาวจีนเริ่มรู้จักวิธีการถลุงเหล็กนำมาใช้ทำเป็นเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการนำเหล็กไปใช้สร้างเครื่องมือการเกษตร แทนวัสดุเดิมที่ทำจากไม้ หิน หรือเปลือกหอย จนเมื่อมาถึงกลางยุคจั้นกั๋วที่เมิ่งจื่อใช้ชีวิตอยู่ เครื่องมือการเกษตรที่ทำด้วยเหล็กก็แพร่หลายกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้กันทั่วไป ดังคำสนทนาตอนหนึ่งใน *เมิ่งจื่อ* ที่บอกนัยเอาไว้ว่า

“ท่านอาจารย์สี่ว เหตุใดจึงไม่ถักทอด้วยตนเอง ”

“เพราะจะทำให้เสียงานการหว่านไถไป”

“อาจารย์สี่วใช้หม้อปั้นดินเผาในการหุงต้ม ใช้เครื่องมือเหล็กในการหว่านไถหรือไม่”

“ใช่”

(3A: 4)

ความแกร่งกล้าของเนื้อเหล็กช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการหักร้างถางพงบุกเบิกที่ดิน และขุดเจาะผืนดินเพื่อการหว่านไถได้สะดวกรวดเร็วขึ้น จึงช่วยให้ชาวนาสร้างผลผลิตได้มากขึ้น ทั้งยังสามารถปลีกรตัวออกไปหาที่ทำกินได้โดยลำพัง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานรวมจากการจับกลุ่มทำนาในที่ดินหลวงอีกต่อไป ทำให้เกิดมีเกษตรกรรายย่อยขึ้นมาในสังคมแทนระบบเดิมที่ใช้แรงงานสร้างผลผลิตให้แก่เจ้าของผืนดิน และอาจสามารถดำรงชีพได้ตามลำพังอย่างมั่นคงโดยไม่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากรัฐบ้านเมืองเท่าใดนัก ดังที่ใน *เมิ่งจื่อ* ได้ประเมินไว้ว่า

“ใครผู้ไถหว่านทำกินในที่นา คราวหนึ่งให้ได้ที่รื่อยงาน ผลผลิตในที่รื่อยงานนี้ หากเป็นผู้ไถหว่านชั้นดี ก็จะพอเลี้ยงคนได้เก้าปากท้อง ศีรลงมาเลี้ยงได้แปดปากท้อง หากเป็นชั้นกลางพอเลี้ยงได้เจ็ดปากท้อง กลางรองลงมาเลี้ยงได้หกปากท้อง และชั้นเลวลงมาเลี้ยงได้ห้าปากท้อง

(5B: 2)

นอกจากเครื่องมือที่เจริญขึ้นแล้ว ความรู้ด้านเทคโนโลยีการชลประทานในสมัยนี้ก็พัฒนาจนมีขีดความสามารถที่จะควบคุมทางเดินของน้ำให้เข้าสู่เขตการเกษตรได้ดังต้องการ นอกจากนี้จะรู้วิธีสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำควบคุมมิให้ท่วมที่นาแล้ว ยังรู้จักขุดทางน้ำเป็นคลองเชื่อม การคมนาคมพร้อมกับหล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูก ความเชี่ยวชาญวิทยาการด้านชลประทานดังกล่าวนี้ สร้างความมั่นใจในการควบคุมธรรมชาติให้แก่เกษตรกรมากถึงขนาดที่มีคนมากกล่าวอวดกับเมิ่งจื่อในคราวหนึ่งว่า

ป้ากุกกล่าวว่า

“การจัดการควบคุมกระแสลำน้ำของข้า ยังดีกว่าพระเจ้าอิว”

(6B: 11)

อันน้ำที่เห็นกันอยู่นี้ หากฟาดตีกระหน่ำลง ก็อาจจะกระเซ็นขึ้นสูงเกินกว่าหน้าผาก หากบังคับชักนำทาง ก็อาจจะผันไปถึงบนภูผาได้ เหล่านี้ใช้ว่าจะป็นธรรมชาติธาตุแท้ของน้ำก็หาไม่ หากแต่เป็นด้วยกำลังบังคับให้เป็นเช่นนั้น การที่มนุษย์อาจถูกชักนำจนกลายเป็นไม่ดีงาม ก็เพราะธรรมชาติธาตุแท้เป็น ไปดังเหตุเช่นเดียวกันนี้เอง

(6A: 2)

การมีเครื่องมือผ่อนแรงที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นประกอบกับกับความรู้ทางการเกษตรที่เจริญขึ้น มีผลโดยตรงต่อโครงสร้างการผลิต ในเมื่อผู้คนสามารถเพาะปลูกเลี้ยงครอบครัวได้ตามลำพังโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากำลังอำนาจของทางการบ้านเมือง การปลีกตัวไปหาเลี้ยงชีพอย่างอิสระก็ทำได้ง่ายขึ้น จึงเกิดมีชนชั้นใหม่ขึ้นในสังคมคือชนชั้นเจ้าที่ดินอิสระ ซึ่งเป็นชนชั้นการผลิตที่ไม่ต้องฝากฝังชีวิตขึ้นอยู่กับพวกชนชั้นปกครองอีกต่อไป ในขณะที่เดียวกัน พวกชนชั้นปกครองที่เคยต้องสะสมเลี้ยงแรงงานทาสเพื่อใช้สร้างผลผลิตในที่ดินของตนก็มีความจำเป็นน้อยลงที่จะต้องเกณฑ์คนมาบริหารแรงงานเอง เพราะมีความสะดวกน้อยกว่าการแบ่งที่ดินให้แรงงานไปทำกินกันเองแล้วคอยเก็บเกี่ยวผลผลิตในรูปของภาษีแทน จึงปรากฏมีการตราระเบียบการจัดเก็บภาษีของแคว้นหลู่ขึ้นเป็นครั้งแรกในแผ่นดินจีนเมื่อปี กศศ. 594 อันบ่งชี้ถึงรูปการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การเกิดมีชนชั้นเจ้าของที่ดินที่จัดการผลผลิตในที่ดินของตนได้อย่างอิสระ ส่งผลให้ผู้คนมีเสรีภาพในวิถีการดำรงชีพมากขึ้น สิ่งก็ตามมาก็คือการเกิดตลาดเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิต ตักกันและ

พัฒนาเป็นระบบการค้าในที่สุด ระบบเงินตราและการแบ่งงานกันในสังคมก็เจริญขึ้น มีช่างฝีมือและอาชีพอันหลากหลายเกิดขึ้นในสังคมอย่างไม่เคยมีมาก่อน ความมั่งคั่งและความบริบูรณ์ของผลิตผลในเขตแคว้นต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ใฝ่ฝันให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนยิ่งกว่าส มัยต้นราชวงศ์โจวอันรุ่งเรืองเสียอีก

โครงสร้างเชิงเศรษฐกิจผลิตผลที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมดังกล่าวนี้ เมื่อกลายสภาพเต็มตัวแล้ว ก็จะเห็นเป็นโครงสร้างใหม่ที่แตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากความสามารถในการจัดการที่ดินของผู้คนสูงขึ้นมาก ฐานโครงสร้างเดิม ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยแรงงานจำนวนมากจึงจะจัดการกับที่ดินขนาดใหญ่ได้ ก็กลายมาเป็นโครงสร้างใหม่ที่แรงงานคนเพียงน้อยก็อาจสร้างผลผลิตในที่ดินอันไพศาลได้ ความต้องการครอบครองแรงงานคนจึงเปลี่ยนมาเป็นความต้องการที่ดินแทน และมาตรฐานที่ใช้บ่งบอกความมั่งคั่งของบ้าน เมืองเขตแคว้นต่าง ๆ ก็เปลี่ยนจากเกณฑ์เดิมซึ่งวัดกันที่จำนวนประชากรราษฎรหรือแรงงานทาสในการครอบครอง ไปเป็นเกณฑ์ใหม่ซึ่งวัดกันด้วยปริมาณที่ดินในกรรมสิทธิ์

ข้อที่พึงสังเกตก็คือ การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทางโครงสร้างเชิงเศรษฐกิจผลิตผลในแผ่นดินจีนสมัยชุนชิว-จั้นกั้วดังกล่าวมานี้ เป็นเสมือนการพาตัวดินรนออกจากวงครอบเดิมที่กำหนดไว้ให้ชนชั้นผู้ดีหรือชนชั้นปกครองมีอำนาจควบคุมระบบการผลิตและแสวงหาประโยชน์จากแรงงานของชนชั้นได้ปกครองได้อย่างเต็มที่ โดยที่ปัจเจกชนชั้นแรงงานไม่มีกำลังเพียงพอที่จะสามารถสร้างผลผลิตได้ด้วยตนเอง จำ ป็นจะต้องอาศัยผู้ซึ่งมีบารมีในการรวบรวมและกะเกณฑ์กำลังคนให้มารวมกลุ่มกันทำงาน การดำรงชีพจึงต้องพึ่งพาและขึ้นอยู่กับอำนาจของมูลนายเป็นสำคัญ แต่เมื่อโครงสร้างการผลิตใหม่เอื้ออำนวยให้ชนชั้นแรงงานมีศักยภาพในการสร้างผลผลิตด้วยตนเองได้มากขึ้น ก็ส่งผลให้ชนชั้นประชากรราษฎรอันเป็นมหาชนส่วนใหญ่มีอิสระมากขึ้นในการเลือกหนทางดำรงและดำเนินชีวิต อาจจะเคลื่อนย้ายไปใช้แรงงานยังที่ใดก็ได้แม้แต่ในดินแดนที่ยังไม่มีการหักร้างถางพงมาก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัจเจกบุคคลชนชั้นสามัญหรือแรงงานในโครงสร้างการผลิตเริ่มมีอำนาจต่อรองกับชนชั้นสูงมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ชนชั้นปกครองที่เคยใช้กำลังและกลไกของรัฐบังคับสามัญชนเป็นหลัก ก็ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมรูปแบบการควบคุมทรัพยากรมนุษย์ด้วยกลไกการต่อรองเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การให้เบี้ยหวัดเงินปี หรือการว่าจ้าง เป็นต้น

2.1.2. ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างด้านการเมืองและสถาบันการปกครอง

พร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐศาสตร์การผลิต ระบบอำนาจที่ใช้ควบคุมกำกับการเมืองการปกครองบนแผ่นดินจีนในยุคชุนชิวก็ค่อย ๆ แปลงโฉมไปจากที่เคย

เป็นอยู่ในสมัยโจวตะวันตก จนมาปรากฏเห็นเป็นรูปแบบใหม่อย่างเต็มตัว ในสมัยจั้นกั๋ว ส่งผลให้ โครงสร้างทางการเมืองการปกครองเปลี่ยนจากเดิมที่มีลักษณะของการกระจายอำนาจออกจาก ศูนย์กลางไปเป็นรูปแบบใหม่ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางแห่งการสั่งสมและรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดซึ่งส่งผลให้ราชสำนักโจวตะวันตกถึงกับต้องทิ้งนคร หลวงเดิม ก็คือการถูกรุกรานโจมตีจากอนารยชนเผ่าเฉียนหรง (犬戎) จนประสบความพราชัยถึง ขั้นที่ไม่สามารถรักษานครหลวงไว้ได้ แม้ในเวลาต่อมาพระเจ้าโจวผิงหวัง (周平王) จะกอบกู้ราช บัลลังก์กลับคืนมาได้ แต่ก็มีโชด้วยอำนาจหรือความสามารถของลำพังตนเอง จำเป็นต้องอาศัย ขการ สนับสนุนช่วยเหลือด้านกำลังพลจากแคว้นหัวเมืองบริวารทั้งหลาย โดยเฉพาะการโอบอุ้มของ แคว้นเจิ้งกับแคว้นฉีซึ่งมีแสนยานุภาพทางทหารที่แข็งแกร่ง จึงทำให้การได้แผ่นดินกลับคืนมา ปกครองสำเร็จลงได้ เป็นเครื่องบ่งชี้อยู่ในตัวว่า ราชสำนักโจวตะวันออกที่สถาปนาขึ้นใหม่นี้ น ไม่ได้มีอำนาจที่แท้จริงที่จะคอยคุ้มครองหรือปกป้องแผ่นดินจีนอันไพศาลได้อีกต่อไป บรรดาเจ้า ครองแคว้นใหญ่ๆทั้งหลายก็เริ่มตระหนักว่า จำเป็นจะต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้นในการสร้าง เสถียรภาพความมั่นคงให้แก่ดินแดนที่ตนปกครองอยู่ หรือมิเช่นนั้น ก็จำเป็นจะต้องหาที่ พึ่งพิงใหม่ ที่มีโชราชสำนักโจวอันอ่อนแอ

อันเจ้าครองแคว้นใหญ่ๆน้อยๆที่กระจายรายรอบออกไปจากนครหลวงซึ่งเป็น ที่ตั้งของราชสำนักกลางนั้น เกิดขึ้นมาจากระบบกระจายอำนาจการเมืองของสมัยโจวตะวันตกซึ่งมี วิธีการปกครองส่วนภูมิภาคด้วยการปูนยศปฐนาตำแหน่งคนในเครือญาติเดียวกันหรือขุนนางผู้มี ความชอบที่สนิทชิดเชื้อให้ไป “กินเมือง” หรือปกครองดินแดนต่าง ๆ ในรัศมีที่ห่างไกลออกไป วิธีการดังกล่าว เท่ากับการมอบอำนาจสิทธิขาดให้คนสนิทไปเป็นเจ้าของดินแดนนั้น ๆ เมื่อ เป็นเช่นนี้ ผู้ที่ได้รับตำแหน่งจึงมักจะเป็นคนต่างพื้นที่ ที่เดินทางไปปกครองโดยนำพาบริวารพร้อม ทั้งครัวเรือนในบังคับของตนไปช่วยดูแลกำกับการบริหารปกครองด้วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยการ ร่วมมือและรู้จักต่อรองแบ่งปันอำนาจกับชนชั้นปกครองของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย เพื่อให้กิจการ บ้านเมืองดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

บรรดาเจ้าครองแคว้นทั้งหลายที่ได้รับเขตแดนไปปกครองดูแล ก็จะใช้วิธีบริหารแผ่นดิน ของตน โดยจำลองรูปแบบทำนองเดียวกันนี้ไปปฏิบัติ คือแต่งตั้งให้บริวารที่เป็นญาติหรือคนสนิท ไปปกครองอย่างมีอำนาจเบ็ดเสร็จในเขตแดนได้อำนาจที่เป็นหน่วยเล็กลงไปตามลำดับ ซึ่งผู้ที่ได้รับ แต่งตั้งก็จะใช้วิธีทำนองเดียวกันนี้บังคับควบคุมคนลดหลั่นลงไปจนถึงหน่วยปกครองที่เล็กที่สุดคือ “บ้าน” ตำแหน่งประมุขของหน่วยปกครองทุกระดับตั้งแต่เจ้าครองแคว้นลงไปจนถึงนายบ้าน จะ เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในอาณาเขตของตนและเป็นตำแหน่งซึ่งสืบทอดต่อกันโดยวงศ์ ตระกูล ทายาททางสายโลหิตของประมุขคนเดิมจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นต่อไปเรื่อย ๆ โดยมี

พันธะของการแสดงความจงรักภักดีอย่างหลวม ๆ เช่นการส่งบรรณาการหรือรายงานความเคลื่อนไหวของตนให้มุลนายรับทราบอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ เขตพื้นที่ในการดูแล อาจได้รับเพิ่มพูนขึ้นหรือถูกตัดทอนลดลงหรือแม้จนกระทั่งถูกริบคืนก็เป็นได้โดยอำนาจเบื้องบนถนัดขึ้นไป

การปูนตำแหน่งให้คนจากราชสำนักไปปกครองตามดินแดนแคว้นต่าง ๆ นี้ เท่ากับนำเอาวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติของว่านวงศ์ “โจว” เผยแพร่จากส่วนกลางออกไปตามส่วนภูมิภาค จึงปรากฏว่าเมื่อเวลาผ่านไปราวสามสี่ร้อยปี ก็สามารถส่งผลให้เกิดระบบความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือร่วมกันอยู่ตามดินแดนซึ่งเดิมเป็นคนต่างเผ่าต่างวัฒนธรรมขึ้นได้ อย่างน้อยก็ถือร่วมกันอยู่ในหมู่ชนชั้นปกครอง และราชสำนักโจวก็ใช้ความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ร่วมกันอยู่นี้เอง เป็นกลไกในการดูแลควบคุมเจ้าครองแคว้นทั้งหลายในรูปของจารีตธรรม ประเพณีความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ

ครั้นเมื่อราชวงศ์โจวตะวันตกล่มสลายลง ความเคร่งครัดในจารีตธรรมก็หย่อนคลายลง ทั้งนี้ มิใช่เพียงเพราะเหตุแห่งการเสื่อมเสียนุภาพของราชสำนักกลางเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยปัจจัยอีกหลายประการด้วย ปี จักรพรรดิที่สำคัญคือ เจ้าผู้ปกครองแคว้นที่เคยมีสายสัมพันธ์เป็นเครือญาติสนิทของราชสำนักกลาง เมื่อมีการสืบทอดตำแหน่งลงไปสู่ชั้นลูกหลาน สายสัมพันธ์ดังกล่าวก็จืดจางห่างเหินจากกันออกไปเรื่อย ๆ หมดความซิดเชื่อ สิ้นน้ำใจคิดยำเกรงต่อกัน และขาดเยื่อใยที่จะชวนให้คำนึงถึงวิธีปฏิบัติในฐานะญาติร่วมสายสกุลเดียวกันอีกต่อไป ยิ่งกว่านั้น แคว้นบางแคว้น โดยเฉพาะแคว้นใหญ่ซึ่งมีความซับซ้อนทางการเมืองสูง ก็เกิดมีการยึดอำนาจการปกครองโดยตระกูลขุนนางใหญ่ในท้องถิ่นที่ เจ้าครองแคว้นเปลี่ยนจากคนในตระกูลเดิมที่ได้รับการปูนตำแหน่งมาจากส่วนกลางไปเป็นคนในตระกูลอื่น จึงยังไม่คำนึงถึงสายสัมพันธ์ใด ๆ ที่ใกล้ชิดกับราชสำนักโจวอีก โดยที่ราชสำนักกลางอันไกลห่างก็ไม่สามารถขยายอำนาจยื่นมือไปบังคับกำกับควบคุมได้

ยิ่งเมื่อราชสำนักโจวตะวันออกอ่อนแอลงเรื่อย ๆ จนอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถปกป้องภัยคุกคามนานาให้แก่เขตแคว้นหัวเมืองบริวาร โดยเฉพาะภัยจากการรุกรานของอนารยชนเผ่าต่าง ๆ ได้อีกต่อไป ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดตามมาก็คือ มีการพยายามปฏิรูปปรับเปลี่ยนกลไกการบริหารปกครองภายในตามแคว้นต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการนำพาบ้านเมืองของตนไปสู่ความมั่นคง ในขณะเดียวกัน ก็เกิดการแข่งขันกันในกลุ่มเจ้าครองแคว้นที่มีศักยภาพสูง เพื่อแย่งชิงฐานะความเป็นผู้นำพร้อม ๆ กับการแผ่барมือออกไปคุ้มครองแคว้นอื่น ๆ ด้วย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือแย่งชิงบทบาทเพื่อเข้าไปทดแทนอำนาจกลางนั่นเอง เจ้าครองแคว้นที่สามารถแผ่барมีแสดงความเป็นผู้นำแทนราชสำนักโจวได้ ก็จะได้สมัญญานามว่าเป็น “เดชานูราช” (ปาห้วง 霸王) ทั้งนี้ แคว้นที่ทรงอำนาจดังกล่าว ในทางทฤษฎียังคงต้องได้นับทานุมัติจากราชสำนักกลางและแคว้นอื่น ๆ ซึ่งจะยินยอมในหลักการว่า เดชานูราชมีสิทธิ์ยابرณพันธุกิจในฐานะเป็นผู้พิทักษ์อารักขา

ราชบัลลังก์โจว แม้ว่าในความเป็นจริงทางปฏิบัติ เจ้าครองแคว้นที่มีศักดิ์ศรีเป็นเดชนาบุราชก็คือผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินนั่นเอง เพราะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านนโยบายและชี้นำปฏิบัติการต่าง ๆ ในการบริหารแผ่นดินของราชสำนักกลางได้เสมอ

เกล้ากลางของระบบเดชนาบุราชดังกล่าวปรากฏตั้งแต่ราชสำนักโจวย้ายราชธานีมาอยู่ยังชัชฌุมิใหม่ เมื่อเจ้าหัวเมืองที่มีบทบาทมากที่สุดในการสนับสนุนองค์กษัตริย์ให้กลับสู่ราชบัลลังก์ได้ คือเจ้าแคว้นเจิ้ง (郑) ค่อย ๆ สั่งสมกำลังตั้งตนเป็นใหญ่ กระด้างกระเดื่องจนเกิดความขัดแย้งกันกับราชสำนัก ถึงขั้นมีการทำสงครามกันหลายครั้ง โดยแคว้นเจิ้งเป็นฝ่ายได้ชัยชนะในที่สุด ทั้ง ๆ ที่ศักดิ์ศรีสถานภาพตลอดจนจำนวนรีพลเป็นรองอยู่ จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำว่าราชสำนักกลางไม่มีอำนาจที่แท้จริง และเป็นตัวอย่างแสดงแก่เจ้าหัวเมืองทั้งปวงให้ประจักษ์ว่า หากมีความแข็งเกร่งพอในภายหน้า ก็อาจเข้าไปบริหารอำนาจครองแผ่นดินแทนราชสำนักโจวได้ ต่อจากนั้น แคว้นเจิ้งก็เกลี้ยบทบาทให้ตนเองสามารถชี้นำหรือสั่งการแคว้นต่าง ๆ ทั้งหลายในบารมีของอาณาจักรโจวให้ทำตามความประสงค์ของตนได้ อย่างไรก็ตาม แม้จะครองบทบาทเป็นแคว้นผู้นำในเชิงปฏิบัติ ได้สำเร็จ แต่แคว้นเจิ้งก็ยังไม่ทันได้รับสมัญญาเป็นเดชนาบุราชเมื่อเจ้าครองแคว้นคือเจิ้งจวงกง (郑庄公) ถึงแก่กรรมเสียก่อน และเกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจของทายาทภายในแคว้นจนส่งผลให้แคว้นเจิ้งอ่อนกำลังลงและสิ้นสถานภาพผู้นำไปโดยปริยาย

เดชนาบุราชคนแรกในประวัติศาสตร์จีนก็คือฉีหวนกง (齐桓公) ผู้เป็นเจ้าครองแคว้นฉีซึ่งเป็นแคว้นใหญ่และมีอิทธิพลไม่น้อยกว่าแคว้นเจิ้ง ผลงานสำคัญของฉีหวนกงที่นำไปสู่ฐานะผู้นำได้ก็คือการรวบรวมกองกำลังของแคว้นต่าง ๆ ร่วมมือกันสกัดการแผ่แสนยานุภาพของแคว้นฉู่ซึ่งเป็นแคว้นใหม่ชายขอบอาณาจักรโจวที่เติบโตขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ชัยชนะของกองกำลังพันธมิตรในศึกครั้งนั้นส่งผลให้ฉีหวนกงมีบารมีเพิ่มพูนขึ้นจนสามารถเรียกเจ้าครองแคว้นทั้งหลายให้ไปชุมนุมกันที่เมืองเจ้าหลิง (召陵) เพื่อทำพิธีให้สัตยาบรรณร่วมกันเป็นพันธมิตรพิทักษ์ระบอบการปกครองของแผ่นดินโจว พร้อมทั้งยกฐานะผู้นำแคว้นทั้งปวงให้แก่ฉีหวนกงเอง พิธีประชุมเจ้าครองแคว้นเพื่อตอกย้ำความเป็นพันธมิตรกลายเป็นประเพณีที่จัดขึ้นอีกหลายครั้งต่อมาซึ่งมักจะมีตัวแทนจากราชสำนักมาร่วมเป็นสักขีและให้การรับรองอย่างเป็นทางการเสมอ ในปรัชญาอันพิสดารของเมิ่งจื่อมีความตอนหนึ่งที่เล่าด้วยความสะท้อนใจรำลึกถึงพิธีที่ยังคงไว้ด้วยอุดมการณ์อันน่าชื่นชมแต่เสื่อมสิ้นแล้วในสมัยของเมิ่งจื่อ

ในบรรดาเดชนาบุราชทั้งห้า ฉีหวนกงนับว่ารุ่งเรืองโดดเด่นเป็นที่สุด ในการประชุมที่ชู่ชิว เหล่าเจ้าผู้ครองแคว้นทั้งหลายแค้นสัตว์เครื่องเซ่น ทำสัตยาบรรณโดยไม่จำเป็นต้องดื่มเลือดสัตว์สังเวศ สัตยาบรรณข้อแรกคือ ผู้ไม่กตัญญูต้องถูกประหาร ไม่มีการ

เปลี่ยนตัวทนายทรับช่วง และไม่ยกกริยาวรอนขึ้นเป็นกริยาเอก ข้อถัดมา จะยกย่องผู้ปรีชา และผู้มีความสามารถ ผดุงเผยแผ่จริยธรรม ข้อสาม นบนอบต่อผู้มีอายุและปรานีต่อผู้เยาว์ ไม่ละเลยต่ออาคันตุกะ และผู้เดินทาง ข้อสี่ ตำแหน่งอำมาตย์ไม่มีการสืบทอดโดยสายโลหิต ไม่ครองตำแหน่งควบกัน การแสวงผู้ทรงวุฒิต้องเหมาะสมกับตำแหน่งและไม่ประหารเสนาบดีโดยพลการ ข้อห้า ไม่ตั้งเขื่อนฝายกั้นน้ำ ไม่ตั้งด่านกักกันสินค้า และไม่แต่งตั้งข้าบริพารโดยไม่รายงานอำนาจส่วนกลาง ในท้ายสัตยาบรรณ กล่าวว่า พวกเราเหล่าผู้มาชุมนุมกันนี้ หลังจากร่วมให้สัตยาบรรณแล้วจะกลับคืนเป็นพันธมิตรซิดชอบเหมือนเดิม

แต่บัดนี้เหล่าเจ้าผู้ครองแคว้น ล้วนแล้วแต่ละเมิดสัตยาบรรณทั้งห้าข้อนี้ ดังนั้นจึงกล่าวว่า เจ้าผู้ครองแคว้นในปัจจุบัน เป็นผู้ละเมิดมาตรฐานของเดชาธิราชทั้งห้า

(6B: 7)

เมื่อสิ้นสมัยของฉิวหนิง กษัตริย์ของเดชานูราชก็ตกอยู่ในมือของฉินเหวินกง (晋文公) ซึ่งสามารถสืบทอดความเป็นแคว้นผู้นำให้แก่แคว้นฉินต่อเนื่องถึง 3 ชั่วคน หลังจากนั้น ระบบป้าหวัง หรือการประกาศตนเป็นเดชานูราชก็คลายความเด็ดขาดชัดเจนลง มีการประกาศตนเป็นผู้นำโดยแคว้นตามชายขอบตามลำดับได้แก่ ฉินมู่กง (秦穆公) ฉู่จงหวัง (楚庄王) และมาสิ้นสุดที่การต่อสู้แย่งความเป็นผู้นำระหว่างแคว้นอู๋ (吴) กับแคว้นเยว่ (越) แม้จะแสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพของเจ้าครองแคว้นเหล่านั้น แต่ก็ไม่อาจรวบรวมระบบพันธมิตรในขอบเขตอาณาจักร โจวไว้ให้แน่นแฟ้นไว้ได้อีกต่อไป

การช่วงชิงกันเพื่อครองศักดิ์ศรีแห่งการเป็นเดชานูราชดังที่ได้กล่าวมา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้โครงสร้างการเมืองเปลี่ยนแปลงไป เดิมที แคว้นใหญ่ย่อมแต่ละแคว้นจะมีภารกิจเพียงการปกครองดูแลเขตแคว้นของตนให้เรียบร้อยเป็นปกติสุข ไม่ค่อยต้องพะวงกับกิจการภายนอกแคว้นมากไปกว่าการสนใจพันธกิจที่ต้องขึ้นกับราชสำนักกลางเท่านั้น ครั้นเมื่อศูนย์กลางอำนาจคลอนแคลนลงและปราศจากความแน่นอน จึงทำให้แต่ละแคว้นต้องกังวลขนขวายกับการเร่งพัฒนาและสั่งสมกำลังเพื่อให้ตนเองยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะแคว้นขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพสูงในการเป็นผู้นำหรือเดชานูราชก็จะยิ่งสั่งสมที่ดินและบำรุงไพร่พลเพื่อคิดการใหญ่ต่อไป เมื่อนั้น จากระบอบเดิมที่แคว้นต่าง ๆ ขึ้นตรงต่อราชสำนักกลาง ก็กลายมาเป็นรูปการที่ต้องคำนึงถึงเรื่องการเมืองระหว่างแคว้นเป็นเรื่องหลักที่สำคัญยิ่งกว่าการเอาใจใส่ในกิจกรรมเกี่ยวกับราชบัลลังก์โจวเสียอีก จึงเกิดการจับตาติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในแคว้นอื่น เกิดการกระทบกระทั่งกันระหว่างแคว้นที่มีเขตแดนติดกัน เกิดการไต่ถามข่าวกรานตีชิงเมืองบริวารของ

กันและกัน ทั้งยังเกิดกิจกรรมทางการทูต ระหว่างแคว้นเพื่อเจรจาผูกไมตรีเป็นพันธมิตรต่อกันหรือ ต่อรองผลประโยชน์กัน ในขณะที่เดียวกัน ช่องว่างของอำนาจศูนย์กลางที่บังเกิดขึ้นก็เปิดโอกาสให้ ดินแดนตามชายขอบอารยธรรมจีนพัฒนาตนขึ้นมาเป็นมหาอำนาจใหม่อีกหลายแคว้น ที่สำคัญ ได้แก่แคว้นฉู่ทางใต้ แคว้นฉินทางตะวันตก แคว้นอู๋ แคว้นเยว่ทางแถบฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งต่างก็เข้ามาร่วมมือบทบาททางการเมืองในดินแดนแผ่นดินของอารยธรรมโจวด้วย ระบบ เศรษฐกิจผู้นำนาแคว้นซึ่งเกิดขึ้นด้วยการอ้างอุดมการณ์แห่งความต้องการพิทักษ์ระบอบอำนาจ ของราชวงศ์โจวที่อ่อนแอลง เมื่อดำเนิน ไปถึงที่สุดก็กลับกลายเป็นการสร้างระบบการเมืองรูปแบบ ใหม่ เป็นรูปแบบที่อำนาจในการปกครองกระจายไปอยู่ตามเขตแคว้นต่าง ๆ ซึ่งต่างก็พัฒนารูปแบบ การเกาะกุมอำนาจของตน ไปเป็นแบบรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง นอกจากนี้ ยังเป็นระบบที่เปิดทาง ให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสมประสานทางเชื้อชาติวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวางเนื่องจากความ จำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่กิจกรรมของต่างแคว้นเป็นการใหญ่ จนเป็นผลให้แผ่นดินจีนกลายเป็น ดินแดนที่ประกอบด้วยแคว้นอิสระพหุเผ่าพันธุ์จำนวนมากที่ต่างก็ชวนขวายสร้างปฏิสัมพันธ์กันเอง โดยที่อำนาจราชสำนักอ่อนแอลงเรื่อย ๆ ตามลำดับ²

ภาพโดยรวมของโครงสร้างทางการเมืองการปกครองนับตั้งแต่สมัยหุนชิวเป็นต้นมา จึง เป็นภาพของการค่อย ๆ เสื่อมสลายของระบบอำนาจราชสำนักเดิมพร้อม ๆ กับภาพของการตื่นตัว ของบรรดาเจ้านครแคว้นทั้งหลายที่ต่างก็พยายามแสวงหาช่องทางประกาศตนเป็นแคว้นอิสระ ดิน รนออกจากกรอบของระบอบอำนาจเก่าที่เคยครอบงำกำกับอยู่ เมื่อถึงสมัยจั้นกั๋ว ความเสื่อมสภาพ โดยสิ้นเชิงของระบอบศักดินาโจว จึงชัดเจนเป็นที่ประจักษ์ทั่วไปดังมีข้อความตอนหนึ่งใน *เมิ่งจื่อ* สะท้อนภาพบันทึกไว้

ปู้กวงฉี เอ่ยถามว่า

“ระบบบรรดาศักดิ์และศักดินาแห่งราชสำนักโจวมีอย่างไรบ้าง”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“รายละเอียดเป็นอย่างไรก็ไม่เคยได้ยินมาก่อน เนื่องจากเจ้านครทั้งหลาย

เดียดันท์ ว่าเป็นภัยแก่ตน จึงทำลายบันทึกเสียสิ้น แต่ตัวเราพอจะได้ยินมาโดยคร่าวสังเขป ดังนี้”

(5B: 2)

² Hsu Cho-yun, “The Spring and Autumn Period,” In *The Cambridge History of Ancient China. From the Origins of Civilization to 221 B.C.*, Michael Loewe & Edward L. Shaughnessy, eds (Cambridge: Cambridge University Press, 1999). p. 565.

2.1.3. ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางการเมืองการปกครองดังที่กล่าวมา เมื่อถึงสมัยจั้นกั๋วซึ่งกลายรูปเต็มที่แล้ว ก็ส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตของชาวจีนทุกระดับชนชั้นผิดแผกไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เมื่อแรงงานมีค่าในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น และมีอำนาจต่อรองมากขึ้น ตามการขยายตัวของโครงสร้างการผลิตที่เจริญขึ้นด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ กลไกการผลิตจึงมิได้อยู่ในการควบคุมของชนชั้นปกครองอย่างผูกขาดทั้งระบบอีกต่อไป ดังนั้น การบังคับควบคุมแรงงานอย่างเบ็ดเสร็จของอภิสิทธิ์ชนก็ค่อย ๆ คลี่คลายลง ชนชั้นสูงที่เดิมมีข้าทาสบริวารเป็นสินทรัพย์หลักก็หันมาสะสมแสวงหาที่ดินและใช้วิธีจ้างหาแรงงานมาสร้างผลผลิตในที่ดินของตนแทน ฐานะของชนชั้นล่างส่วนใหญ่ซึ่งเคยอยู่ในสภาพกึ่งทาสกึ่งแรงงานในสังกัดของผู้มีศักดิ์ตระกูล จึงมีทางเลือกทางออกขยับขยายได้มากขึ้น จากการใช้แรงงานเพื่อแลกกับปัจจัยสี่และการคุ้มครองด้านสวัสดิภาพจากเจ้าขุนมูลนาย ก็กลายเป็นแรงงานอิสระในระบบรับค่าจ้างหรือเบี้ยหวัดเงินเดือนแทน และบางส่วนก็อาจจะถึงกับมีหนทางไปบุกเบิกที่ทำกินเป็นเจ้าที่ดินรายย่อย หรือคิดเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งมีทางเลือกมากขึ้นตามความเจริญของสังคม

ปรากฏการณ์ทางชนชั้นที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของชนชั้นพ่อค้าวานิช จากเดิมที่มีศักดิ์ฐานะค่อนข้างต่ำเป็นที่ดูแคลนเนื่องจากกิจกรรมการค้าขายถูกจำกัดขอบเขตไว้ด้วยสังคมลักษณะพึ่งพาตนเองและด้วยระบบบรรณาการที่ทำให้ไม่ค่อยเกิดความต้องการสินค้าจากแหล่งผลิตที่ต่างจากชุมชนของตนมากนัก แต่ครั้งเมื่อ โครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ความสามารถเชิงการผลิตเพิ่มขึ้น ก็ส่งผลโดยตรงให้ระบบตลาดและระบบการขนส่งสินค้า ตลอดจนระบบเงินตรามีการพัฒนาขยายตัวเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว บรรดาพ่อค้าวานิชจึงกลายเป็นชนชั้นที่ มั่งคั่งขึ้นมา สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ธนาสารสมบัติให้แก่ตนได้เสมอด้วยผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ และยังคงค่อย ๆ ทวีความสำคัญในสังคมขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ทั้งโดยเหตุที่เป็นผู้กว้างขวางรู้จักคบหาสมาคมกับผู้คนหลากหลายตามลักษณะอาชีพ และทั้งโดยเหตุที่เป็นผู้มีศักยภาพมากพอสำหรับการใช้ทรัพย์สินเข้าไปแทรกแซงกิจการบริหารบ้านเมืองได้เสมอ

ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลงไป อำนาจกลางของราชสำนักเสื่อมลง จึงมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเมืองตามแคว้นต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมนุษย์จำนวนมาก ประกอบกับมีกิจกรรมติดต่อกันระหว่างแคว้นมากขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เกิดการเคลื่อนย้ายถ่ายเทเปลี่ยนถิ่นฐานกันไปมาระหว่างแคว้นอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ การ

เปลี่ยนมือผู้ถืออำนาจปกครองตามแคว้นต่าง ๆ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบวงศาวานเครืออีกต่อไป เพราะผู้ที่จะขึ้นไปเป็นใหญ่ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติปัจจัยที่มากกว่าชาติวุฒิ กลายเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสกว้างให้ผู้ที่มิศักยภาพมิวิชาความรู้ทั้งหลายจากทุก ๆ ระดับชนชั้น สามารถเข้าประชันช่วงชิงใช้ประโยชน์จากอำนาจการปกครองที่หล่นปลัดกระจายอยู่ทั่วแผ่นดินได้เสมอ สภาวะการณ์เช่นนี้ จึงทำให้มีชนชั้นใหม่เกิดขึ้นมาในสังคมประเภทหนึ่ง นั่นคือชนชั้น “ชื้อ (士)” ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นปัญญาชนของสังคม

คำว่า “ชื้อ” นี้ แต่เดิมที่ใช้เป็นคำเรียกศักดิ์ของผู้ที่มีเชื้อเจ้าซึ่งสืบสายมาจนถึงชั้นต่ำสุด เป็นชั้นที่ไม่อยู่ในข่ายจะได้รับสืบทอดตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงใด ๆ ในการบริหารบ้านเมือง แม้กระนั้นก็ยังคงมีสิทธิ์ได้รับการศึกษาฝึกอบรมให้มีความรู้ในศิลปะวิทยาการทั้งหก อันได้แก่ จาริต คนตรี อาษา อักษร คำนวณ ฤทธศึกษา ชนชั้นผู้รู้วิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีประโยชน์ต่อกิจการบ้านเมืองโดยตรง ในยามศึกก็ใช้เป็นหัวหมู่นายกองนำคนออกรบได้ ในยามสงบก็ใช้ทำหน้าที่ดูแลกำกับข้าทาสบริวารตามบ้านตามจวนของอำมาตย์เสนาบดีผู้มียศ มีบทบาทเสมือนเป็นผู้บังคับบัญชาเคลื่อนกลไกต่าง ๆ ที่จะนำพาสังคมบ้านเมืองไปตามทิศทางที่ผู้ปกครองกำหนด จึงนับได้ว่าเป็นชนชั้นที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรีพอสมควร

ในช่วงปลายสมัยชุนชิวต่อเนื่องกับต้นสมัยจั้นกั๋ว เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอำนาจการเมืองบนแผ่นดินจีนเปลี่ยนแปลงไปได้ระยะหนึ่ง และศิลปะวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ในสังคมเจริญขึ้นมาถึงระดับหนึ่ง ฐานะและบทบาทของชนชั้น “ชื้อ” ก็ทวีความสำคัญขึ้นมาพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงภายในชนชั้นบางประการ ปัจจัยผลักดันที่สำคัญก็คือ สังคมมีความต้องการปัญญาชนจำนวนมากอย่างเร่งด่วน เนื่องจากงานบริหารด้านการเมืองการปกครองแตกตัวกระจายออกไปตามแคว้นต่าง ๆ ทั่วทั้งแผ่นดิน ในขณะที่แหล่งทรัพยากรมนุษย์เพื่อการนี้ที่เคยเป็นหลัก กออยู่ อันได้แก่สมาชิกในตระกูลชนชั้นสูงกลับเสื่อมถอยลงทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ไม่อาจตอบสนองความต้องการของสังคมได้ทันทั่วทั้งที่ ทั้งนี้เพราะบรรดาผู้ดีมีตระกูลทั้งหลายอยู่ในระบบสืบทอดตำแหน่ง โดยชาติวุฒิमानาน มักจะได้หน้าที่อำนาจมาโดยไม่จำเป็นต้องผ่านการฝึกปรือ หรือทดสอบแข่งขันกันทั้งในด้านคุณสมบัติหรือในด้านความรู้ความสามารถใด ๆ แม้จะล้วนเป็นผู้ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี ก็ไม่มีแรงกดดันกระตุ้นให้ต้องพัฒนาตนให้มีวุฒิปัญญาพร้อมอยู่เสมอ ดังนั้น ตามหัวเมืองแคว้นต่าง ๆ ทั่วทั้งหลายจึงมักปรากฏมีชนชั้นเจ้าที่อยู่ในตำแหน่งสูง แต่สติปัญญาไม่พอเพียงสำหรับการใหญ่อยู่เสมอ จำเป็นจะต้องแสวงหาผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาคอยจัดการให้งานบริหารพัฒนาบ้านเมืองสำเร็จลุล่วงไปได้ ซึ่งก็จะต้องแสวงหาจากกลุ่มชนชั้นปัญญาชนหรือชนชั้น “ชื้อ” นั่นเอง

สี่จ้าววิน (Hsu Cho-yun) ได้ศึกษารายชื่อของผู้ที่มีบทบาทสูงในสังคมชนชั้นสูงที่บันทึกปรากฏอยู่ในพงศาวดารราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (เขียนฮั่นซู่ 前汉书) จำนวน 1998 คน และสรุปชี้ให้เห็นว่าตำแหน่งมุขมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจการบริหารสูงสุดตามแว่นแคว้นใหญ่ ๆ นั้น ในยุคชนชั้นสูง ส่วนใหญ่จะเป็นตำแหน่งที่ครอบครองโดยบุคคลในตระกูลอิทธิพลของแคว้นนั้น ๆ และมักจะอยู่ในตำแหน่งจนชั่วชีวิตเว้นแต่จะถูกล้มล้างไปเสียก่อน แต่มาในสมัยจั้นกั๋ว กลับปรากฏว่าตำแหน่งอันทรงอำนาจนี้ไม่ใช่ตำแหน่งที่ใครจะครองอยู่จนตลอดชีวิตได้อีกต่อไป ดังจะเห็นบ่อยครั้งว่า มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลเพื่อ ให้เข้ามาทำหน้าที่นี้ ตามแต่เจ้าครองแคว้นจะเห็นเหมาะสม ซึ่งสะท้อนให้เห็นโดยปริยายว่า ในแง่หนึ่ง เจ้าครองแคว้นในแต่ละแคว้นสามารถควบคุมอำนาจไว้ไว้ในมือได้เด็ดขาดยิ่งกว่าเดิมจนสามารถตัดสินใจเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลทางการเมืองระดับสูงได้เสมอ ต่างกับในสมัยชนชั้นสูงก่อนหน้าซึ่งเจ้าครองแคว้นไม่อาจกระทำเช่นนั้นได้อย่างอิสระ เพราะมักจะติดทานอำนาจของเหล่าผู้นำตระกูลใหญ่ไม่ได้ ในอีกแง่หนึ่ง สี่จ้าวยังชี้ให้เห็นด้วยว่า บุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งมุขมนตรีตามแคว้นต่าง ๆ ในยุคจั้นกั๋ว นั้น มีความหลากหลายในแง่ภูมิหลัง คือไม่จำเป็นต้องมาจากครอบครัวชนชั้นสูงแต่อย่างใด ผิดกับสภาพการณ์ในสมัยชนชั้นสูงก่อนหน้าซึ่งตำแหน่งสำคัญของบ้านเมืองมักสงวนไว้ให้แก่คนในตระกูลที่มีอิทธิพลเท่านั้น ทั้งนี้ เจ้าครองแคว้นอาจจะเชิญชนชั้นเจ้าผู้สูงศักดิ์จากต่างแคว้นมาดำรงตำแหน่งใหญ่อยู่เสมอ ๆ มิเช่นนั้น ก็อาจจะใช้ผู้ทรงปัญญาเมื่ออาชีพที่เชี่ยวชาญวิธีบริหารบ้านเมืองไปตามแว่นแคว้นต่าง ๆ ทั่วแผ่นดินแทนก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงบุคคลากรภายในแคว้นของตนเองเลย ปรากฏการณ์เช่นนี้ สื่อแสดงให้เห็นว่าในสมัยจั้นกั๋ว การเลื่อนเปลี่ยนชนชั้นเป็นไปได้อย่างสะดวกและกว้างขวางกว่าเดิมมาก ชนชั้นสามัญอาจจะกลายเป็นชนชั้นปกครองได้โดยอาศัยภูมิปัญญาของตนหนุนนำ และชนชั้นสูงก็อาจจะตกต่ำลงมาเป็นฐานะเป็นชนชั้นไพร่ได้เสมอหากไร้ความสามารถหรือทำการผิดพลาดจนอำนาจบารมีถูกช่วงชิงไป ปรากฏการณ์เดียวกันนี้ยังชี้ให้เห็นด้วยว่าความรู้สึกผูกพันยึดติดอยู่กับถิ่นที่หรือกับแคว้นมาตุภูมิของตน ได้คลายความแน่นแฟ้นลงจากเดิม อย่างน้อยก็ในจิตสำนึกของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบ้านเมือง ผู้มีปัญญาอาจจะเที่ยวไปอาสาบริหารบ้างเมืองตามแคว้นต่าง ๆ ด้วยจิตใจอิสระ มิได้ยึดติดว่าตนเป็นคนในสังกัดของแคว้นใดแคว้นหนึ่ง³

เมื่อสังคมมีความต้องการบัณฑิตผู้รู้ศิลปวิทยาการสำหรับช่วยกิจการบ้านเมืองมากขึ้น การอบรมบ่มเพาะคุณสมบัติเพื่อให้เป็น “ซื่อ” ได้ จึงไม่อาจจำกัดไว้ให้อยู่แต่ในแวดวงของพวกมีเชื้อสายผู้ดีได้อีกต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง การศึกษาเรียนรู้วิชาซึ่งเดิมเป็นอภิสิทธิ์เฉพาะ ในหมู่ชนชั้นปกครองนั้น มีความจำเป็นต้องเปิดทางให้เป็นกิจกรรมของสามัญชนมากขึ้น จึงในที่สุด ก็เกิดมีชน

³ Hsu Cho-yun, *Ancient china in Transition* (Stanford: Stanford University Press, 1965). p.51-52.

ชั้น “ซื่อ” แบบใหม่ขึ้นในสังคมนอกเหนือจากแบบเดิมที่เป็นพวกปลายเชื้อสายผู้ดี กล่าวคือ เป็นผู้รู้วิชาที่จำเป็นต่อราชการ โดยที่คนมิได้มีสายเลือดของวงศ์วานว่านเครือของอภิสิทธิ์ชนแต่อย่างใด ปรากฏการณ์ที่ตามมาก็คือ มีการเปิดสำนักเรียนจำนวนมากเพื่อสอนศิลปะวิทยาการบริหาร บ้านเมืองแก่สามัญชน ทำนองเดียวกับที่ขงจื้อได้เริ่มนำร่องเปิดสำนักเรียนสำหรับมวลชนมาตั้งแต่ในสมัยชุนชิวแล้ว ชั้น “ซื่อ” แบบใหม่ที่มีรากเหง้ามาจากหลากหลายฐานะชนชั้นก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ สนองความต้องการของสังคมตามแว่นแคว้นต่าง ๆ ได้พอสมควร นับแต่นั้นมา การเล่าเรียนเขียนอ่านหนังสือก็กลายเป็นช่องทางสำคัญสำหรับเลื่อนชั้นทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทั่วไปได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้ปัญญาบริหารบ้านเมือง และบรรยากาศทางการศึกษาและวิชาการก็แผ่ปกคลุมไปทั่วทั้งแผ่นดินจีนในสมัยนั้น

กิจกรรมที่ทำให้โอกาสในการเลื่อนชั้นฐานะทางสังคมมีมากขึ้นอีกกิจกรรมหนึ่งก็คือการ “วาทะสัญจร (โหยวซัว 游說)” เป็นกิจกรรมที่พวกผู้มีความรู้สติปัญญาสูงที่ขวนขวายทางเผยแพร่ทัศนะและวิชาของตนไปตามที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะการไปปรากฏตัวแสดงวาทะ เสนอวิธีแก้ไขปัญหาต่อหน้าผู้ที่มีอำนาจปกครองชั้นต่าง ๆ นักแสดงวาทะสัญจรอาจแบ่งได้เป็น 2 พวกตามจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน พวกหนึ่งเป็นพวกที่มุ่งเผยแพร่หลักการ ก่อนข้างวางตัวเคร่งครัดและถ้อยมั่นในแนวคิดที่ตนศรัทธา ส่วนอีกพวกหนึ่งเป็นพวกที่ต้องการผลในทางการเมือง จึงเน้นการใช้วาทศิลป์โน้มน้าวผู้ฟังให้เชื่อตาม มากกว่าจะสนใจพิทักษ์หลักการอันใด คล้ายกับกิจกรรมของพวกโสฬสตัสมัสนครรัฐกรีก

ผู้ทรงวุฒิธรรมหรือ “ซื่อ” บางคนอาจจะเริ่มอาชีพด้วยการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการใน “บ้าน” ของผู้มียศศักดิ์ทั่วไป แล้วไปเที่ยววาทะสัญจรแสดงโวหารให้เจ้าครองเมืองหรือเจ้าครองแคว้นฟังจนได้รับแต่งตั้งเป็นมหาเสนาบดีเพียงชั่วข้ามคืนก็อาจเป็นไปได้ ในขณะเดียวกัน ผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ก็นิยมที่จะผูกมิตรสนิทชิดเชื้อกับเหล่าปัญญาชน และเชิญให้เป็น “แขก” ประจำในสำนักของตน เลี้ยงดูให้กินเบียดหัว ค้ำรงสถานะเสมือนเป็นที่ปรึกษาประดับบารมีของตน บางคนก็เลี้ยงแขกทำนองนี้ไว้มากขนาดนับร้อยนับพันก็มี เมื่อมาถึงสมัยจั้นกั๋วซึ่งเมิ่งจื่อใช้ชีวิตอยู่ การติดตามศึกษากับปราชญ์ผู้รู้และกิจกรรมวาทะสัญจร ก็กลายเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นกันอยู่ทั่วไป เมิ่งจื่อเองก็เป็นผู้ที่มีศิษย์ติดตามตนไปแสดงวาทะสัญจรยังดินแดนต่าง ๆ เป็นจำนวนมากดังความที่บันทึกไว้ในเมิ่งจื่อ ตอนหนึ่งว่า

มีรถตามหลังเป็นขบวนหลายสิบคัน มีบริวารผู้ติดตามนับเป็นหลายร้อยคน ผันผายย้ายที่อาศัยไปตามนครแคว้นต่าง ๆ

(3B: 4)

การปรับเปลี่ยนสถานภาพใหม่ของชนชั้นพ่อค้าวานิชกับชนชั้น “ซื่อ” ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมจีนสมัยขุนชีว-จั้นกั๋วเป็นอย่างมาก เพราะเกิดมีอำนาจชี้นำสังคมขึ้นมาใหม่อย่างน้อย 2 ลักษณะที่อาจใช้ต่อรองและท้าทายอำนาจเดิมที่มีอยู่เพียงอำนาจเดียวได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง อำนาจทางการเมืองที่อ้างเทวสิทธิ์จาก “ฟ้า” ของชนชั้นปกครองผู้เจริญด้วยศักดิ์ตระกูลที่มีอยู่เดิม เริ่มต้องเผชิญและรับการท้าทายถ่วงดุลจากอำนาจเกิดใหม่ อันได้แก่อำนาจทางเศรษฐกิจของพ่อค้าวานิชผู้เจริญด้วยทรัพย์สินลักษณะหนึ่ง ก็ บอำนาจทางปัญญาของชนชั้น “ซื่อ” ผู้เจริญด้วยวุฒิธรรมอีกลักษณะหนึ่ง โดยที่อำนาจใหม่ทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวเป็นอำนาจที่มีน้ำหนักและอิทธิพลไม่น้อยในการร่วมขับเคลื่อนสังคมใหม่ไปข้างหน้า เมื่อประกอบกับการขยายตัวของช่องทางการศึกษาซึ่งส่งเสริมให้สังคมเต็มไปด้วยบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ กับการตื่นตัวของหัวเมืองแคว้นต่าง ๆ ในการปฏิรูปเปลี่ยนระบอบระบิลเมืองซึ่งส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการแข่งขันแสวงหาความก้าวหน้า จึงทำให้สังคมจีนในสมัยนั้นเป็นสังคมที่เปิดกว้างทางเสรี มีพลวัตสูงทั้งในด้านการเลือกประกอบอาชีพ การพัฒนา าดนเพื่อเลื่อนฐานะทางชนชั้น และการแสวงหาภูมิปัญญาเพื่อตอบแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

นอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างทางอาชีพและชนชั้นของผู้คนในสังคมแล้ว ยังมีปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่บันดาลให้สังคมจีนสมัยจั้นกั๋วเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอันมาก นั่นคือปัจจัยเชิงวัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันเนื่องมาจากความเสื่อมสลายของระบบวงศ์วานวานเครือ

ก่อนสมัยขุนชีว สังคมจีนจะผูกพันโยงใยกันด้วยระบบเครือญาติอันสลับซับซ้อน มีขนบจารีตข้อห้ามข้อปฏิบัติในการนับญาตินับตระกูลอย่างละเอียดและถี่ถ้วนอย่างเคร่งครัด เพราะระบบวงศ์วานวานเครือคือเครื่องหมายบอกเอกลักษณ์ตัวตนและใช้ระบุศักดิ์ศรีเอกสิทธิ์ในสังคมได้ รวมทั้งบ่งบอกความเป็นพรรคพวกเป็นชุมชนเดียวกันอันเป็นเครื่องประกันสวัสดิภาพของชีวิตได้ระดับหนึ่ง ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นระบบที่มีส่วนไม่น้อยในการกำหนดวิถีดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การเลือกคบหาหรือการไม่สมาคมกับวงศ์สกุลใด หรือการถือตัวครองตนให้เหมาะสมกับฐานะชนชั้นของตน เป็นต้น

เมื่อสังคมเคลื่อนผ่านมาจนถึงสมัยขุนชีว-จั้นกั๋ว ระบบวงศ์วานวานเครือที่มีอยู่เดิมาก็ค่อย ๆ คลายตัวเสื่อมลง ในตระกูลใหญ่ ที่เป็นชนชั้นปกครองเกิดมีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างตระกูล และเมื่อแพ้ชนะกันก็มีการประหารล้าง โคตรจนถึงขั้นวงศ์สกุลสูญไปจากแผ่นดิน ยิ่งในเวลาต่อมาก็ถึงกับแย่งชิงอำนาจกันในตระกูลเดียวกันแล้วแตกसानชานกระเซ็นไปครองตัวเป็นเอกเทศก็มีอยู่

ไม่ใช่บ่อย นอกจากนั้น เนื้อ จากกลไกการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองเปลี่ยนไป ประเพณีการปูนตำแหน่งให้คนในเครือญาติออกไปก่อร่างสร้างตัวกระจายสาแหรกตระกูลให้แก่กว้างออกไปดังที่ ทำกันในสมัยต้นราชวงศ์โจวก็หมดไปด้วย และเมื่อความหมายสำคัญของระบบวงศ์วานว่านเครือ เลื่อมลง จารีตธรรมและประเพณีปฏิบัติทั้งหลายที่เนื่องอยู่กับการยึดถือความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ก็สิ้นความหมายตามไปด้วย พ่ายแพ้ต่อกระแสใหม่ที่มุ่งผลประโยชน์และอำนาจเป็นเป้าหมายหลัก

ในหมู่ชนชั้นสามัญชนแล้ว ระบบวงศ์วานว่านเครือก็เคยมีบทบาทไม่น้อยในการสร้าง เครือข่ายสายญาตินับเนื้อเชื้อไขให้มีการเกื้อกูลกัน เป็นระบบสายสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งมาแต่ โบราณที่ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มสามัญชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง และทำให้เกิดสายใยแห่ง น้ำใจไมตรีแผ่คลุมสังคมอยู่ แต่เมื่อโครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยน การดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคลก็ เปลี่ยนมาพึ่งพากำลังความสามารถของตนเองในการประกอบอาชีพ มีการแยกตัวย้ายถิ่นไปตั้ง ครอบครัวขนาดเล็กแทนเครือญาติขนาดใหญ่ ทำให้ต้องใส่ใจกับปัญหาเฉพาะหน้าของครอบครัว มากขึ้น และกิจกรรมที่สัมพันธ์กับเครือญาติก็ลดน้อยลง การอาศัยวงศ์วานว่านเครือในการดำเนิน ชีวิตและความรับผิดชอบต่อสายใยของระบบญาติขนาดใหญ่ก็ค่อย ๆ หมดความหมายไป

เมื่อระบบวงศ์วานว่านเครือเลื่อมคลาคลง วิธีชีวิตของผู้คนในสังคมจีนก็เปลี่ยนตามไปด้วย ความเคร่งครัดเรื่องระเบียบปฏิบัติตลอดจนภาระและพันธกิจที่มีต่อเครือข่ายวงศ์ตระกูลค่อย ๆ ลดลง แนวโน้มของการแสวงหาเป้าหมายของชีวิตก็เบี่ยงเบนไปสนใจเรื่องส่วนตัวระดับปัจเจกมาก ขึ้น การถือศักดิ์ถือตระกูลก็น้อยลงและช่องว่างระหว่างชนชั้นที่ส่วนหนึ่งขวางกั้นไว้ด้วยศักดิ์ ตระกูลก็แคบลง สอดคล้องกับโอกาสการเลื่อนชนชั้นทางสังคมที่มีมากขึ้น ระบบความสัมพันธ์ของ คนทั่วไปที่เคยถูกจำกัดไว้ด้วยข้อถือสาต่าง ๆ ในวงเครือญาติก็ขยายออกไปสร้างปฏิสัมพันธ์กับ สังคมต่างอาชีพชนชั้นในวงกว้างขึ้น จึงกล่าวสรุปโดยรวมได้ว่า ชีวิตของชาวจีนทั่วไปในฐานะ ปัจเจกบุคคล ค่อย ๆ เคลื่อนออกจากวงกรอบของระบบวงศ์วานว่านเครือและจารีตธรรมที่กำกับอยู่ สู่อิสระภาพบนเส้นทางที่เปิดกว้างคอยอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไปข้างหน้า

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ก็คือการมี โอกาสได้ปะทะสังสรรค์กับต่างวัฒนธรรมที่หลั่งไหลแลกเปลี่ยนกันทั่ว อันเนื่องมาจากกิจกรรม สัมพันธ์ระหว่างแคว้นที่เพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการค้า การศึก และการทูต ทักษณคติวิสัยทัศน์ของ ผู้คนจึงมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เปิดกว้างรับความแตกต่างของกันและกันจากนานาแคว้น ไม่ว่าจะ เป็นด้าน ภาษา วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ปรัชญาค่านิยม หรือเทคโนโลยีวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะจากแคว้นหรือดินแดนที่อยู่รอบรอบจารีตธรรมแบบโจว อันมีแคว้นฉู่ แคว้นเยว่ เป็น อาทิ

ปัจจัยทั้งปวงที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่โครงสร้างทางสังคมตลอดจนวิถีชีวิตของชาวจีนในสมัยขุนฉิว-จั้นกั๋ว ล้วนเป็นปัจจัยที่มีพลวัตในลักษณะการปลดปล่อยหรือสกัดตัวออกให้พ้นจากวงครอบงำที่มีขอบเขตจำกัดครั้งรัดอยู่ จึงยอมนำพาให้สังคมจีนคลี่คลายตัวเองออกจากกรอบเก่า ๆ ทั้งหมดไปด้วยไม่ว่าจะเป็นกรอบการดำรงชีพ การตั้งจุดหมายของชีวิต ตลอดจนกรอบวิธีปฏิบัติตน การวางตัวตามจารีตประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ

2.1.4. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านปัญหาความเชื่อและคตินิยม

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในสมัย ขุนกั๋วที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก มีส่วนสำคัญต่อการชักนำความนึกคิด ศรัทธาและคตินิยมของผู้คนให้แปรเปลี่ยนจากเดิมตามไปด้วย ลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงการปลีกตัวดิ้นรนออกจากกรอบจำกัดเก่า ๆ ตามมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตตามฐานเศรษฐกิจที่มีทางเลือกมากขึ้น อำนาจการเมืองที่ปลดปล่อยออกจากกรอบแห่งเทวสิทธิ์จากฟ้าซึ่งเคยจำกัดไว้ให้อยู่แต่ในมือของตระกูลชนชั้นสูงจำนวนเพียงน้อย ตลอดจนพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงฐานะทางชนชั้นของมหาชนที่ดำเนินไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กลายเป็นองค์ประกอบแห่งบริบทที่หนุนนำให้วิถีคิดวิถีวินิจัยคุณค่าของชาวประชาในสังคมมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่ปลีกตัวออกจากกรอบความคิดและค่านิยมแบบเก่า ๆ ด้วยเช่นกัน

คาร์ล จัสเปอร์ส (Karl Jaspers) นักปรัชญาชาวเยอรมันสมัยต้นศตวรรษที่ 20 ได้ตั้งข้อสังเกตอันเลื่องชื่อเกี่ยวกับกาลสมัยที่เขาเรียกว่า “อักษะสมัย” (Axial age) ซึ่งให้เห็นว่า ช่วงระยะราว 800-200 ปีก่อนคริสตกาล เป็นช่วงที่เกิดความเบ่งบานทางปัญญาขึ้นพร้อม ๆ กันในสังคมมนุษย์ตามมุมต่าง ๆ ของโลกที่เป็นอู่อารยธรรมสำคัญ กล่าวคือ บนแผ่นดินจีนมีคำสอนของขงจื้อ และเหลาจื๋ออุบัติขึ้น ที่อินเดียเกิดคัมภีร์อุปนิษัตและหลักธรรมของพระสมณ โคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ในดินแดนแถบเปอร์เซีย เกิดศาสดาของศาสนาโซโรแอสเตอร์ และตามนครรัฐกรีกก็เต็มไปด้วยปวงปราชญ์ชั้นสำคัญดังเช่น ไโสกราตีสและเพลโตเป็นอาทิ จัสเปอร์สยังแสดงให้เห็นความพ้องหรือความละม้ายคล้ายคลึงของสถานการณ์แวดล้อมภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ไว้อย่างน่าสนใจ เป็นต้นว่า ต่างก็เป็นภูมิปัญญาที่แสวงหาความหมายของการเป็นมนุษย์ ต่างก็มีส่วนในการสร้างปัญญาชนให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ และต่างก็ส่งผลให้เกิดธรรมเนียมการเดินทางสัญจรไปตามที่ต่าง ๆ ของชนชั้นปราชญ์เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ให้แก่กันและกัน เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในอักษะสมัยนี้ ในที่สุดต่างก็พัฒนาเป็นสายความคิดที่ทรงอิทธิพลในการชี้นำจิตวิญญาณของมนุษย์ตามที่ต่าง ๆ

ทั่วโลก บ้างก็กลายรูปเป็นการแสดงออกทางปรัชญาการใช้เหตุผล บ้างก็กลายรูปเป็นศาสนา และ บ้างก็กลายเป็นระบบจริยธรรมของสังคมอันล้วนเป็นที่ศรัทธายึดถือกันทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน⁴

ต่อมา ทัลคอต พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ได้ขยายความแนวคิดเรื่อง “อักษะสมัย” ให้ละเอียดขึ้น และตั้งข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง คือเห็นว่าภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เกิดในยุคสมัยนั้น มีลักษณะเป็นแนวคิดที่ปลดปล่อยตัวออกจากวงกรอบปรัชญาที่มีอยู่เดิม (philosophic breakthrough) ทั้งสิ้น กล่าวโดยรวม หมายถึงการปลดปล่อยจากระบบความเชื่อที่ผูกพันยึดติดอยู่กับอำนาจเหนือ ผัสสะเปลี่ยนมาเป็นการใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยยกตัวอย่างประกอบความเห็นว่า ปวงปราชญ์ปรัชญากรีกปลดปล่อยตนจากการครอบงำของคติความเชื่อเรื่อง โลกแห่งเทพปรกรณ์ที่ รังสรรค์ไว้โดยโฮเมอร์มาแต่ครั้งบรรพกาล ส่วนบรรดาปราชญ์เมธีในดินแดนแถบอิสราเอลก็ปลดปล่อยตนจากอิทธิพลของตำนาน โมเสสและพระคัมภีร์เก่า ในขณะที่ปรัชญาอินเดียในสมัยนี้ นกั ปรากฏการพยายามปลดปล่อยตนให้เป็นอิสระจากอำนาจครอบงำของคัมภีร์พระเวทเช่นกัน อย่างไรก็ตาม พาร์สันส์ไม่ได้สรุปให้เห็นว่าในกรณีของจีนในยุคอักษะสมัยนี้ มีแนวคิดที่ถือเป็นการปลดปล่อยออกจากกรอบเดิมอันใดและอย่างไร

นักวิชาการจีนสำคัญหลายคน มีความเห็นพ้องไป นทางเดียวกันว่า การนำเสนอแนวคิด ทางปรัชญาของเหล่าเมธีทั้งหลายในอักษะสมัยของจีนคือสมัยชุนชิว-จั้นกั่วนั้น เป็นการปลดปล่อย ตนออกจากกรอบที่มีมาแต่เก่าก่อนเช่นกัน กรอบดังกล่าวก็คือขนบความเชื่อเรื่องคติจารีตธรรม (หลี่-เย่ว 礼乐) ซึ่งสืบทอดมาแต่สมัย 3 ราชาวงศ์ (ชยา-ซัง-โจว)⁵ แม้ว่าการปลดปล่อยดังกล่าว นักวิชาการบางคนเห็นว่าเป็นเพียงพัฒนาการต่อเนื่องของมรดกความเชื่อเดิม “เป็นการปลดปล่อย ออกจากกรอบในความต่อเนื่องของพัฒนาการ และเป็นความต่อเนื่องของพัฒนาการปลดปล่อยตน ออกจากกรอบ ซึ่งเป็นสภาวะปกติของมรดกจีนอยู่แล้ว ”⁶ ก็ตาม แต่จุดเปลี่ยนหรือจุดพัฒนาที่ เกิดขึ้นในครั้งสมัยนี้ก็เป็จุดเปลี่ยนที่สำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากมีการตั้งคำถามกับอำนาจทั้งสองที่ เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมจีนอันได้แก่อำนาจของฟ้า (เทียน 天) อย่างหนึ่ง กับอำนาจของ

⁴ Karl Jaspers, *The Origin and Goal of History*. อ้างใน Yu Yingshi 余英时. 轴心突破和礼乐传统 in *现代儒学的回顾与展*. (北京: 生活、读书、新知三联书店, 2004), p. 393.

⁵ Yu Ying-shih 余英时. “轴心突破和礼乐传统” in *现代儒学的回顾与展望* (北京: 生活、读书、知识三联书店, 2004). p.392-413.

⁶ Chen Lai 陈来. *古代宗教与伦理: 儒家思想的根源* (北京: 生活、读书、知识三联书店, 1996). p.1-4.

วาทกรรมบูชาบรรพบุรุษที่แสดงผ่านระบบวงศักราชว่านเครืออีกอย่างหนึ่ง⁷ การตั้งคำถามดังกล่าว อาจจะไม่ใช่เพื่อการลบล้างอำนาจหรือกรอบจารีตเดิม หากแต่เป็นการถามหาความเหมาะสมบาง ประการที่อำนาจนั้นบันดลาลให้เข้าไปมากกว่า ดังเช่นที่มีผู้สังเกตว่า เมิ่งจื่อเป็นผู้ที่ “รู้สึก” ว่าขงจื้อ มีคุณสมบัติเหมาะต่อการเป็นธรรมราชาครองแผ่นดินอย่างยิ่ง แต่ก็เป็นได้แค่กษัตริย์ไว้בלลังก์ เท่านั้นเพราะฟ้าไม่เห็นพ้องด้วย วิถีกล่าวของเมิ่งจื่ออาจจะเหมือนกับยอมรับในการกำหนดของฟ้า แต่ก็สะท้อนให้เห็นได้ว่ามีน้ำเสียงของความข้องใจแฝงอยู่⁸

สามัญชนผู้จักได้ครอบครองแผ่นดิน คุณธรรมจรรยาจะต้องเทียบเทียมได้ตั้งพระ
เจ้าชุนพระเจ้าอิว และทั้งยังต้องได้รับการเสนอแนะจากฟ้าด้วย โดยเหตุนี้ท่านขงจื้อจึง
ไม่ได้ครองแผ่นดิน

(SA: 6)

ข้อสังเกตอันละเอียดอ่อนดังกล่าวอาจจะเป็นจริงก็ได้ เพราะน้ำเสียงของเมิ่งจื่อในยามที่ กล่าวถึงการดลบันดาลของฟ้าหรือการกำหนดของชะตาลิขิต ก็มักจะเป็นน้ำเสียงที่เจอความท้อแท้ หรือความน้อยเนื้อต่ำใจสะท้อนให้เห็นได้ไม่ยากนัก แม้ว่าจะไม่มิเหตุให้ถึงกับคร่ำครวญ เปล่งความรันทดออกมาอย่างชัดเจนเหมือนกรณีเมื่อครั้งที่ขงจื้อสูญเสียศิษย์รักไป อย่างไรก็ตาม เมิ่งจื่อก็ไม่ใช่คนคิดเพียงคนเดียวที่แสดงความกังขาต่ออำนาจเหนือผัสสะ เพราะบรรดานักคิด ทั้งหลายของจีนในยุคสมัยเดียวกันนั้น แม้จะมีแนวคิดต่าง ๆ กันไป แต่ก็มักจะยืนยันหรือให้ ความสำคัญต่อเรื่องศักยภาพและความสามารถในตัวของมนุษย์เสมอ และต่างก็เชื่อว่าการกระทำ ของมนุษย์มีส่วนในการกำหนดผลที่จะเกิดตามมาด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง คตินิยมของเหล่าปัญญาชน ในสมัยขุนชิว-จันกั้วล้วนโน้มนำไปในทางชี้ชวนให้มนุษย์ยึดเอาตัวตนของตนเองเป็นที่พึ่งพา ไม่ให้วาทกรรมอำนาจทั้งหลาย โดยเฉพาะที่ไม่อาจสัมผัสได้โดยอายตนะเป็นตัวตัดสินชี้ขาด โดยไม่ มีการตั้งคำถาม บรรร ยากศทางความเชื่อทำนองนี้ ย่อมเกิดขึ้นได้ในสังคมที่กำลังเคลื่อนตัว เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางการปลดเปลื้องตนเองออกจากกรอบที่กำหนดไว้ตายตัว

⁷ Hsu Cho-yun, “Rethinking the Axial Age: The Case of Chinese Culture,” in *Axial Civilizations and World History*, Johann P. Arnason, S.N. Eisenstadt and Bjorn Wittrock, eds. (Leiden and Boston: Brill, 2005), p.451-467

⁸ Robert N. Bellah, “What is Axial about the Axial Age?,” *Archives Européennes de Sociologie* 46, 1 (2005): 69-89.

กรอบที่เป็นวาทกรรมสำคัญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดซึ่งใช้กำกับโครงสร้างของสังคมและการเมืองจีนมาอย่างยาวนานก็คือ กรอบความเชื่อเรื่อง “หลี่” หรือจารีตธรรมอันเป็นเครื่องมือสำหรับใช้แบ่งแยกหรือแยกแยะให้เห็นความแตกต่างไม่เท่าเทียมกันของสรรพสิ่งในสังคม กับกรอบความคิดเรื่อง “เยว่” หรือคิตธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้เป็นศิลปะในการรวมหรือบรรสารสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน รูปธรรมที่ใช้สะท้อนกรอบความคิดของ “หลี่” ก็คือข้อห้ามข้อกำหนดต่าง ๆ ในสังคม ส่วนรูปธรรมของ “เยว่” ก็คือพิธีกรรมทั้งหลาย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างชัดเจนตายตัวในนามของ “จารีตวิธีแห่งราชวงศ์โจว” (โจวหลี่ 周礼) แต่เมื่อโครงสร้างสังคมการเมืองแบบเก่าเปลี่ยนรูปไป กรอบความเชื่อที่เป็นกลไกหลักทั้งสองนี้ ก็เสื่อมสมรรถภาพระดับบทบาทในการกำกับโครงสร้างตามไปด้วย

หากพิจารณาปฏิกริยาของปรมาจารย์ของแนวคิดหลัก ๆ ในสมัยนี้ที่มีต่อ “หลี่” ก็จะพบความพยายามปลดปล่อยตนจากการรั้งของ “หลี่” ได้ในระดับหนึ่ง

ขงจื้อผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง “หลี่” ย่อมตระหนักในสาร์ตละและบทบาทของ “หลี่-เยว่” เป็นอย่างดี จึงเรียกร้องให้มีการ “ฟื้นฟูจารีตธรรม” พร้อมทั้งประกาศตนว่าจะเลือกปฏิบัติตามแบบอย่างของราชวงศ์โจว เพื่อคงระบอบของกลไกสำคัญของการกำกับสังคมเอาไว้ หากแต่ในขณะเดียวกัน ขงจื้อก็คงตระหนักอยู่ด้วยว่าสาร์ตละของระบอบจารีตธรรมเดิมนั้นได้ล่มสลายไปพร้อมกับโครงสร้างการเมืองที่เปลี่ยนไปแล้ว เหลืออยู่แต่เพียงรูปแบบซึ่งเสื่อมพลังจนยากที่จะส่งผลในการขับเคลื่อนใด ๆ อีกแล้ว ดังนั้น การฟื้นฟู “หลี่” หรือจารีตธรรมในความหมายของขงจื้อจึงไม่ใช่การคิดจะอนุรักษ์รูปแบบเดิมหรือพยายามคงเนื้อหาเดิมไว้ทั้งหมด แต่เป็นการปรับปรุงทำอรรถาธิบายใหม่ ด้วยการเพิ่ม นัยเชิงปรัชญาเข้าไปในเนื้อหาสาร์ตละเดิมบ้าง หรือด้วยการอธิบายรูปแบบเดิมให้เห็นความหมายใหม่ที่มีคุณค่าเหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนไปบ้าง

คำถามพื้นฐานสำคัญข้อหนึ่งก่อนที่จะยอมรับบทบาทของของ “หลี่” ก็คือ จารีตธรรมมีที่มาอย่างไร และทำไมจะต้องทำตามจารีตธรรมดังกล่าว คำตอบตามความรู้เดิมที่สืบทอดกันมาดั่งที่มีบันทึกไว้ในคัมภีร์จั่วจ้วนก็คือ เหตุที่เราต้องปฏิบัติตาม “หลี่” เพราะเป็นวิถีแห่งฟ้า และฟ้าคือผู้กำหนด “หลี่” มา จึงสรุปได้ว่า ฟ้าเป็นฐานที่ตั้งของ “หลี่” หรือ “หลี่” ก็คือตัวแทนของฟ้านั่นเอง ด้วยเหตุนี้ ขงจื้อ ผู้ซึ่งอยู่ในสภาวะของสังคมใหม่ที่เริ่มมีการตั้งข้อสงสัยในอำนาจของฟ้าและมิได้ศรัทธากลัวเกรงฟ้ามากมายเหมือนเดิมอีกแล้ว จึงได้ปลดปล่อย “หลี่” ออกจากความเกี่ยวพันกับฟ้า และสร้างวาทกรรมใหม่ขึ้นมารองรับแทน อันเป็นวาทกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าความเป็นมนุษย์ นั่นก็คือ “มนุษยธรรม” (เหริน 仁)

ครั้งหนึ่งเมื่อจื้อเชี่ยวชาญปัญหาเกี่ยวกับถ้อยความใน **ซื่อจิง** ตอนหนึ่ง ขงจื้ออธิบายถ้อยความว่า

“การแต่งแต้มสีสันมาที่หลังการปูสีพื้น”

จื่อเซี่ยจึงถามต่อว่า

“หลี่มาที่หลัง ไซ่หรือไม่”

(เล่มที่ 3 บทที่ 8)

ขงจื้อแสดงความพอใจในคำถามต่อมาของจื่อเซี่ยเป็นอันมาก เขยชมว่าเป็นผู้สามารถดึงเอาความหมายของถ้อยความดังกล่าวออกมาได้อย่างถูกต้อง นัยที่จื่อเซี่ยสรุปก็คือ “หลี่” เป็นสิ่งที่มาที่หลังอะไรบางอย่างที่เป็นพื้นฐานดั้งสีปูพื้น ไม่อาจดำรงอยู่บนความไม่มีพื้นฐานได้ และพื้นฐานดังกล่าว อรรถกถาจารย์ส่วนใหญ่เห็นพ้องว่าหมายถึง “เหริน” นั่นเอง หากเป็นเช่นนี้ ฐานที่ตั้งของ “หลี่” ก็ถูกเปลี่ยนย้ายจาก “ฟ้า” ให้มาตั้งอยู่ที่ “เหริน” แทน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเลื่อนที่มั่นของจารีตธรรมที่เคยฝากไว้กับอำนาจของฟ้าอันเป็นอำนาจนอกเหนือผัสสะให้มาอยู่กับธรรมแห่งความเป็นมนุษย์อันเป็นสิ่งที่สามารถรู้สึกสัมผัสได้และสามารถมีส่วนในการรับผิดชอบได้มากขึ้น

ขงจื้อได้พยายามแสดงนัยให้เห็นว่า “เหริน” ก็คือจิตวิญญาณของ “หลี่” หรือโดยนัยกลับกัน “หลี่” ย่อมไร้ความหมายหากไม่ได้แสดงออกมาจาก “เหริน” ดังสังเกตจากข้อความตอนหนึ่งในคัมภีร์ *หลุนอี่ว**

อาจารย์กล่าวว่า

“เป็นมนุษย์แต่ไร้มนุษยธรรม มีอะไรข้องเกี่ยวกับหลี่ได้เล่า

เป็นมนุษย์แต่ไร้มนุษยธรรม มีอะไรเกี่ยวข้องกับคนตรีได้เล่า”

(เล่มที่ 3 บทที่ 3)

จะเห็นได้ว่า ขงจื้อได้ให้อรรถาธิบาย “หลี่” บนพื้นฐานที่ต่างจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ หากสังคมใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไปข้างหน้าในสายตาของขงจื้อเป็นสังคมที่กำลังพยายามปลดปล่อยจากปัจจัยบางอย่างที่รัดจังกัดศักยภาพในการเติบโตใหญ่ เป็นสังคมที่กำลังท้าทายสิทธิธรรมอำนาจจากฟ้าและการแบ่งแยกทางชนชั้นอยู่ เป็นสังคมที่เริ่มหันไปให้คุณค่าและความสำคัญแก่ปัจเจกบุคคลมากขึ้นกว่าเดิม ขงจื้อก็ได้จัดการปรับเปลี่ยนอะไรบางอย่างให้แก่กลไกที่เคยทรงอิทธิพลในการจัดการสังคม และปลด คปลี่ยนอะไรบางอย่างออกจากกลไกนั้นอย่างแยบยล โดยที่ไม่

* คำแปล *หลุนอี่ว* ผู้ภาษาไทยในงานวิจัยนี้ ใช้นำนวน ของ สุวรรณ ภาสอานันท์ใน *หลุนอี่ว: ขงจื้อ สนทนา*. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551). อ้างอิงด้วยการระบุหมายเลขเล่มและบทตามการแบ่งบทของผู้แปล ส่วนการเน้นเป็นของผู้วิจัย

ยอมทิ้งคุณค่าบางอย่างที่ยังคงอยู่ในกลไกนั้น เพราะแม้ “เหริน” จะมีความสำคัญในฐานะที่ช่วยสร้างสารัตถะและความหมายใหม่ให้แก่ “หลี่” แต่ “เหริน” ก็เป็นเพียงอารมณ์หรือจิตสำนึกทางคุณธรรมที่ฟุ้งฟูมขึ้นมาภายในตัวตนของแต่ละคนเท่านั้น ในที่สุดแล้ว จะแสดงออกให้ปรากฏได้ ก็โดยเฉพาะเมื่อสัมพันธ์กับมนุษย์อื่นเท่านั้นและจะต้องแสดงออกด้วย “หลี่” เท่านั้น ขงจื๊อจึงไม่ได้ลดบทบาทของ “หลี่” ลงแต่อย่างใด ดังที่ได้อธิบายให้เหียนยวนฟังตอนหนึ่งว่า

เหียนยวนถามถึงมนุษยธรรม

อาจารย์กล่าวว่า “ควบคุมตนเองและกลับคืนสู่หลี่ คือมนุษยธรรม แม้แต่ในวันเดียวที่ควบคุมตนเอง และกลับคืนสู่หลี่ ผู้คนทั้งมวลได้ฟ้าก็จะตอบสนองมนุษยธรรมของเขา การปฏิบัติมนุษยธรรมมาจากตนเองใช้ว่ามาจากผู้อื่น ”

เหียนยวนกล่าวว่า “ขอให้อาจารย์ช่วยแจกแจงโดยละเอียด”

อาจารย์กล่าวว่า

“ไม่ใช่หลี่อย่ามอง ไม่ใช่หลี่อย่าฟัง ไม่ใช่หลี่อย่าพูด ไม่ใช่หลี่อย่าทำ”

(เล่มที่ 12 บทที่ 1)

มั่วจื่อ (墨子 กคศ.470-391) นักคิดสำคัญผู้มีแนวคิดต่างจากขงจื๊อ ก็มีปฏิกริยาต่อ “หลี่” ไปในอีกลักษณะหนึ่ง ดังเป็นที่รู้ทั่วไปว่า มั่วจื่อมีจุดยืน และมุมมองที่อยู่ในฝ่ายชนชั้นใต้ปกครอง จึงวางหัวใจของหลักการไว้ที่การต่อต้านระบบชนชั้นในสังคม และด้วยเหตุนี้ จึงยอมไม่เห็นชอบที่จะให้มี “หลี่” หรือจารีตธรรมดำรงอยู่ต่อไป ไม่ว่าจะเป็น “หลี่” ตามวาทกรรมเดิม หรือ “หลี่” ที่ขงจื๊อได้สร้างคำอธิบายขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ เพราะมั่วจื่อก็คงจะเข้าใจดีว่า “หลี่” คือเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญที่สุดในการแบ่งแยกทางชนชั้น トラบใดที่ยังคงบทบาทอยู่ ความรู้สึกเท่าเทียมกันในหมู่มชนก็มิอาจบังเกิดขึ้นได้ มั่วจื่อจึงมุ่งล้มล้างทุกอย่างที่เป็นรูปแบบของ “หลี่” นับตั้งแต่ต่อต้านพิธีกรรมของชนชั้นสูง ต่อต้านการดนตรี ต่อต้านการสงครามซึ่งมีการแบ่งชนชั้นในกองทัพระดับเข้มข้น ต่อต้านการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยอันเป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งชนชั้นด้วยอำนาจเศรษฐกิจ จนแม้แต่ระบบวงศาคณาญาติอันเป็นการแบ่งชนชั้นลักษณะหนึ่งซึ่งละเอียดอ่อนมาก มั่วจื่อก็ไม่ได้ละเว้น

จุดที่น่าสนใจก็คือ แม้ต้องการจะทำลายล้าง “หลี่” จนราบคาบ แต่ฐานที่ตั้งของ “หลี่” คือฟ้า หรือ “เทียน” นั้น มั่วจื่อกลับรักษาไว้ อีกทั้งขยายภาพให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาอีกด้วย ทำให้ฟ้า หรือ “เทียน” ซึ่งเป็นอำนาจเชิงนามธรรมนอกเหนือผัสสะ กลายเป็นฟ้าเป็นผีที่มีตัวตน นคอยดูแลสอดส่องความประพฤติของมนุษย์ทั้งมีอำนาจบันดาลคุณโทษตามผลกรรมของแต่ละคน อาจกล่าวสรุปเป็นนัยเชิงสัญลักษณ์ได้ว่า มั่วจื่อได้ปลดปล่อยเครื่องทรงของ “เทียน” ที่พวกชนชั้นสูงใช้

ตกแต่งในนามของ “หลี่” เพื่อลวงตาอ้างอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ออก แล้วเปิดเผยภาพที่แท้จริง รังของ “เทียน” ซึ่งมีความยุติธรรมในการวินิจฉัยให้ผลแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ความต่างกันของขงจื้อกับมั่วจื่อในเรื่องนี้ จึงอยู่ที่การจะยังคง “หลี่” ไว้ในสังคมหรือไม่ และจัดการกับวาทกรรมที่อยู่เบื้องหลัง “หลี่” อย่างไร ควรสังเกตด้วยว่า เมื่อขงจื้อเปลี่ยนฐาน แห่งวาทกรรมอำนาจของ “หลี่” ให้เป็น “เหริน” แล้ว ก็ไม่ได้คิดจะไปเกี่ยวข้องกับ “ฟา” อีกเลย จนศิษย์รุ่นหลังยึดเป็นแนวพัฒนาไปในทางปฏิเสธความมีอยู่ของอำนาจดังกล่าว ดังการตอบโต้ของมั่วจื่อกับกงเหมิงจื่อผู้เป็นศิษย์สำนักขงจื่อว่า

กงเหมิงจื่อกล่าวว่่า “ผีสาวเทพยดานั้นไม่มีอยู่จริงหรอก”

ทั้งยังกล่าวด้วยว่่า “วิญญาณชนต้องศึกษาพิธีเช่นสรวงตามจารีต”

อาจารย์มั่วจื่อจึงกล่าวว่่า

“การยึดถือความเชื่่วว่่าไม่มีผีสาวเทพยดา แต่ยังศึกษาพิธีเช่นสรวงตามจารีต ก็เปรียบเสมือนไม่เคยมีอาคันตุกะอยู่ แต่ให้เรียนพิธีการรับแขก เปรียบ เสมือนไม่เคยมีปลา อยู่ แต่ให้เรียนวิธีทำเครื่องมือจับปลา” *

แม้จะสร้างคำอธิบายใหม่ด้วยความที่ต่างกันอย่างไรร สิ่งทีแสดงให้เห็นชัดเจนก็คือ ปราชญ์ผู้ทรงอิทธิพลทั้งสองนี้ ต่างก็เห็นถึงความจำเป็นจะต้องปลดเปลื้องกรอบความคิดเก่าที่จำกัด รักรังอิสรภาพทางความคิดออก แม้จะเป็นการปลดเปลื้องเพียงระดับหนึ่งก็ตาม สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและอำนาจของแนวคิดที่ควบคุมคตินิยมและกระบวนทัศน์ในวัฒนธรรมจีนอัน แข็งแกร่งมาแต่โบราณในนามของ “หลี่” หรือจารีตธรรม

แนวคิดที่ปฏิเสธบทบาทของ “หลี่” อย่างสิ้นเชิง ก็คือแนวคิดของปรัชญาเต๋าซึ่งโน้มเอียงไป ในทิศทางของการปฏิเสธสังคมอยู่แล้ว ในเมื่อไม่ห่วงเรื่องสังคมจึงไม่ต้องห่วงว่ากลไกที่ใช้คำสั่งคม จินอยู่เดิมจะเป็นอย่างไรหากต้องถอนออกไป เหล่าจื่อ (老子) ผู้ซึ่งมีตำนานบันทึกเล่าขานไว้ว่าเป็น ผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง “หลี่” จนขงจื่อถึงกับต้องเดินทางไปซักถามถึงยังนครหลวง ได้กล่าวถึง “หลี่” ว่าเป็นพัฒนาการของมนุษยชาติที่ดำเนินมาจนถึงขั้นที่จะเข้าสู่กลไกแล้ว ดังปรากฏความในคัมภีร์

* แปลจากส่วนหนึ่งในคัมภีร์มั่วจื่อ บท “กงเหมิงจื่อ” 《墨子：公孟子》ข้อความเดิมว่า 公孟子曰：无鬼神。又曰：君子必学祭礼。子墨子曰：执无鬼而学祭礼，是犹无客而学客礼也，是犹无鱼而为与晋也。

เต๋าเต๋อจิง* ว่า

เมื่อสูญเสียธรรมวิถิ (เต๋า) แล้ว จึงค่อยบังเกิดมีจรรยาธรรม (เต๋อ)
 เมื่อสูญเสียจรรยาธรรมแล้ว จึงค่อยบังเกิดมีมนุษยธรรม (เหริน)
 เมื่อสูญเสียมนุษยธรรมแล้ว จึงค่อยบังเกิดความเที่ยงธรรม (อี้)
 เมื่อสูญเสียความเที่ยงธรรมแล้ว จึงค่อยบังเกิดจารีตธรรม (หลี่)
 อันจารีตธรรมนี้ บังชี้ความเปราะบางของสัจจะและความภักดี
 นับเป็นเบื้องต้นของความจลาจล**

นักคิดนักปรัชญาทั้งหลายที่ได้แสดงออกถึงความพยายามปลดปล่อยแนวคิดออกจากกรอบของ “หลี่” ดังที่ได้ยกมากล่าวพอเห็นเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ ย่อมเป็นผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลพอที่จะเป็นตัวแทนของประชาสังคมในสมัยขุนชิว-จั้นกั๋ว ที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงทางด้านปัญญาความเชื่อและคตินิยมบนแผ่นดินจีนได้ชัดเจนพอสมควร

วาทกรรมอำนาจ “ฟ้า” ที่ครอบงำชาวจีนมานานนับศตวรรษตั้งแต่เมื่อสมัยต้นราชวงศ์โจว ซึ่งเป็นอำนาจที่มอบสิทธิธรรมทางการเมืองการปกครองให้แก่กลุ่มชนชั้นหนึ่งหรือกลุ่มวงศ์ตระกูลหนึ่ง และเป็นอำนาจที่ควบคุมความนึกคิดจิตใจของมหาชนให้จำกัดอยู่เพียงในวงกรอบที่สะดวกต่อการบงการชักนำ กำลังได้รับการต่อต้านท้าทายและตั้งคำถามว่าควรจะมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นลักษณะใดที่จะสอดคล้องกับความเจริญเติบโตของสังคมที่เคลื่อนไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว และเมื่อจุดเริ่มของการหาทางออกทางความคิด หรือการพยายามประกาศความเป็นอิสระออกจากกรอบของระบบความเชื่ออันแข็งแกร่งนี้ ได้รับการชี้นำของนักคิดส่วนหนึ่งแล้ว ปรากฏการณ์ที่ตามมาก็คือการหลั่งไหลออกมาแสดงปฏิกิริยาของนักคิดอีกจำนวนมาก เสมือนหนึ่งทำนบเขื่อนได้ถูกทำลายลงจุดหนึ่ง หรือชนวนประทัดได้รับประกายไฟเพิงเกล็ดหนึ่ง ก็ชักนำให้กระแสน้ำที่ทะลักทะลายและการแตกกระจายของเสียงอันอูโหมยเกิดตามต่อเนื่องมาอย่างมหาศาล

* แม้จะยังมีการถกเถียงไม่เป็นที่ยุติว่าคัมภีร์นี้แต่งขึ้นเมื่อใด แต่ก็เห็นพ้องต้องกันในหมู่นักวิชาการทั่วไปว่า ข้อความในบางตอนบ่งบอกชัดเจนว่าน่าเกิดขึ้นหลังสมัยของขงจื๊อเช่นข้อความในบทนี้เป็นต้น อนึ่ง จากต้นฉบับที่ขุดค้นพบในสุสานหม่าหวังคฺย จัดเรียงให้บทที่ 38 นี้เป็นบทที่ 1 อันเป็นลำดับที่ทำให้ความรู้สึกรับรู้ของผู้อ่านต่างไปจากเดิมด้วย

** แปลจากส่วนหนึ่งในบทที่ 38 ของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง 《道德经》 ข้อความเดิมว่า 失道而后德，失德而后仁，失仁而后義，失義而后禮。夫禮者，忠信之薄，而亂之首也。

ความสั่นสะเทือนเลื่อนไหวของแผ่นดินจีนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครั้งใหญ่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และระบบความนึกคิดนี้ กว่าจะค่อย ๆ บรรเทาสงบตัวลงได้ก็ต่อเมื่อสิ้นสมัยขุนชีว-จั้นกั้วไปแล้ว

2.2. บรรยากาศการประชันกันทางความคิด และแนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อเมิ่งจื่อ

ท่ามกลางความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงผ่านของโครงสร้างสังคมที่กระทบถึงปัจจัยการดำเนินชีวิตค่านิยมต่าง ๆ ของผู้คนบนแผ่นดินจีนในสมัยขุนชีว-จั้นกั้วอย่างใหญ่หลวงดังได้กล่าวมาข้างต้น ก็เกิดมีนักคิดนักปรัชญาจำนวนมากมาเป็นประวัติกาลปรากฏตัวออกมานำเสนอและเผยแพร่หลักการแนวคิดต่าง ๆ กันออกไปอย่างหลากหลาย ถกเถียงแลกเปลี่ยนแตกประเด็นครอบคลุมเนื้อหาอย่างกว้างขวาง จนได้ชื่อว่าเป็นยุคสมัยที่มี “ร้อยสำนักประชันเสียง” กันอยู่ ปรากฏการณ์ทั้งนี้ อาจมองได้ว่าเป็นการสนองตอบต่อความเรียกร้องต้องการของสังคมในหลายด้านหลายประการที่เนื่องมาจากคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย

ในประการเบื้องต้น ระบบระเบียบตลอดจนจารีตพิธีธรรมเนียมปฏิบัติทั้งหลายที่เคยใช้ควบคุมกำกับทิศทางความเป็นไปของสังคมแบบเดิม ได้เสื่อมบทบาททลงเกือบสิ้นเชิง ไม่อาจอาศัยใช้ตอบปัญหาใหม่ ๆ ที่ถาโถมอย่างต่อเนื่องมาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลง ถึงเวลาที่จำเป็นจะต้องมีการทบทวนประมวลอดีตที่ผ่านมา มีการประเมินคาดการณ์อนาคตที่จะมาถึง และมีการดำริสร้างสรรค์รูปแบบของมรรควิถีที่จะใช้ดำเนินการต่อไป จึงเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นท้าทายผู้มีปัญญาทั้งหลายให้คิดตอบปัญหาและแสดงทัศนะออกมาตามโอกาสที่เอื้ออำนวย

ประการต่อมา ในสภาวะที่นครแคว้นน้อยใหญ่ทั้งหลายจำเป็นจะต้องเร่งปรับตัวให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด เนื่องจากไม่อาจอิงอาศัยบารมีของระบบอำนาจกลางได้อีกต่อไป จึงทำให้เกิดความต้องการผู้มีสติปัญญามาช่วยพัฒนาและให้คำปรึกษาเสนอแนะหนทางใหม่ที่จะนำพาสู่สวัสดิภาพได้ ในขณะเดียวกัน ความต้องการดังกล่าว ก็เป็นโอกาสที่ดีที่เปิดทางให้ผู้มีความสามารถได้แสดงออก เพื่อสบช่องสร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์ได้ ก็จะได้รับยกย่องมีเกียรติยศชื่อเสียงเป็นเครื่องตอบแทน จึงนับเป็นแรงจูงใจที่สนับสนุนให้นักคิดจำนวนมากเผยตัวออกมาในช่วงสมัยนี้

นอกจากนี้ สังคมจีนสมัยนั้นยังเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งการศึกษาแสวงหาความรู้และการเจริญสติปัญญา พร้อม ๆ กับอิสรภาพทางความคิดความเชื่อที่เปิดกว้างอย่างไม่เคยมีมาก่อน จึงเกิดความต้องการปัญญาชนและปราชญ์เมธีที่จะคอยแนะนำสั่งสอนความรู้วิทยาการต่าง ๆ เกิดสำนัก

เรียนสำนักคิดขึ้นมาหลายซึ่งแต่ละแห่งย่อมต้องสรรสร้างแนวคำสอนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนให้ชัดเจน โดดเด่นเป็นที่หมายจำได้

ประการสุดท้ายในที่นี่ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ประการสุดท้าย ได้แก่ความต้องการของปัจเจกบุคคลในสังคมที่ต้องการจะปลดปล่อยตนเองที่ได้ถูกกักอยู่ในวงกรอบต่าง ๆ ของสังคมเดิม ครั้นสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ จึงเกิดมีผู้แสวงหาหนทางใหม่ที่จะปลดปล่อยตนจากการจอบจ๋ามานาแบบ ไม่ว่าจะเป็หนทางอิสระจากรูปแบบการยังชีพ หนทางเป็อิสระจากการแบ่งชนชั้น หนทางเป็อิสระจากการบังคับของบ้านเมือง หรือแม้แต่หนทางการเป็อิสระจากตัวตนของตนเอง ความต้องการแสวงหาทั้งหลายเหล่านี้ย่อมมีส่วนทำให้แนวคิดต่าง ๆ ปรากฏขึ้นอย่างหลากหลาย

การที่สมัยขงอิ้ว-จันกั้วได้รับการขนานนามว่าเป็นสมัยแห่ง “ร้อยสำนักประชันเสียง” เช่นนี้ นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของสังคมสมัยนั้นที่เป็กว้างให้มีเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดอย่างเต็มที่แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการมีแนวความคิดต่าง ๆ บังเกิดขึ้นอย่างมากหลายหลากจนเกินกว่าจะจดจารหมายจำกันให้ถ้วนได้ กระนั้นก็ตาม มีข้อพึงสังเกตที่สำคัญมากประการหนึ่งก็คือ แนวคิดหรือสำนักคิดทั้งหลายเหล่านี้ มิได้เกิดขึ้นหรือตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวลำพังหากแต่มีความโยงใยเกี่ยวพันกันอยู่เสมอ บางแนวคิดก็เกิดจากรากฐานของหลักการเดียวกันที่มีปลายทางแยกต่างจากกันเพียงเล็กน้อย บางแนวคิดก็เกิดจากการรวบรวมประสมประสานแนวคิดที่มีอยู่เดิมมาดัดแปลงใหม่ บางแนวคิดก็เป็ผลมาจากปฏิกิริยาต่อต้านแนวคิดอื่น และบางแนวคิดก็เป็ผลมาจากการขยายความของแนวคิดหนึ่ง ๆ ให้มีความพิสดารขึ้นเป็นต้น และเมื่อกำหนดแนวทางสำนักคิดของตนได้ชัดเจนมั่นคงแล้ว ก็มิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ ยังคงพัฒนาปรับปรุงรายละเอียดของแนวคิดอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกัน ก็มีการปะทะสังสรรค์วิาทะปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดอื่น ๆ ตามโอกาสที่มีอยู่มากมายในสมัยนั้น โดยเหตุนี้ จึงพบได้เสมอว่า ในแนวคำสอนของสำนักหนึ่ง ๆ ก็จะพบเนื้อหาหรือทัศนคติที่พ้องกับแนวคิดของสำนักอื่นเจือปนอยู่ได้โดยไม่อาจถือเป็นเหตุให้วินิจฉัยได้เด็ดขาดว่านั่นคือความขัดแย้งกันในตัวของตัวเอง เช่นในคำสอนของขงจื้อก็มีแนวคิดของฝ่ายปรัชญาเต๋าเจือปนอยู่ไม่น้อย ทั้ง ๆ ที่ตั้งเป้าหมายและมรรควิธีไว้ต่างกัน หรือปรัชญาของมั่วจื้อซึ่งแสดงเป็นปฏิปักษ์กับขงจื้ออย่างออกนอกหน้า ก็มีรายละเอียดหลายอย่างที่ละม้ายเหมือนกับวิธีการของสำนักขงจื้อ เป็นต้น จึงอาจจะกล่าวเป็เชิงเปรียบได้ว่า แนวคิดร้อยสำนักที่ประชันเสียงกันอยู่นั้น ก็เสมือนสมาชิกในระบบเครือญาติเดียวกันที่แตกหน่อแตกกอขยายผลออกไป ย่อมมีเชื้อพันธุเดียวกันแฝงอยู่ในรูปลักษณะภายนอกที่ต่างกันบ้าง แต่ยังคงผูกสัมพันธ์ไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนข่าวสารกันอยู่เสมอ แม้ต่างก็จะเจริญเติบโตใหญ่แยกตัวไปดำรงเป็ตัวของตัวเองโดยเอกเทศในที่สุด

ก่อนหน้าสมัยของเมิ่งจื่อ ก็ได้มีนักคิดนักปรัชญาจำนวนมากไม่น้อยเผยแพร่ความรู้ความคิดเห็นตามคตินิยมของตนเป็นที่ปรากฏทั่วไปอยู่ แม้เมิ่งจื่อจะเป็นศิษย์ศึกษาอยู่ในสำนักที่สอนจำเพาะตามแนวปรัชญาขงจื่อ แต่ก็ย่อมมีโอกาสได้สดับฟังความคิดเห็นต่างแนวทั้งหลาย มีโอกาสได้พิจารณา ได้วิพากษ์และตรึกตรองข้อธรรมทั้งปวงเหล่านั้นอยู่พอสมควร นอกจากนี้ นักคิดร่วมสมัยเดียวกันกับเมิ่งจื่ออีกจำนวนมากที่ประกอบด้วยผู้ถือแนวคิดอันหลากหลาย ก็ทำกิจกรรมทางความคิดต่าง ๆ เช่น อภิปรายโต้เถียงแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างคึกคักมีชีวิตชีวาอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงที่เมิ่งจื่อใช้ชีวิตก่อนข้างยาวนานอยู่ในแคว้นฉี ย่อมมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้กับบรรดานักปราชญ์ที่ชุมนุมกันอยู่ในสำนักจิชยา (稷下) อยู่เสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่า เมิ่งจื่อเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สัมผัสเกี่ยวข้องกับแนวคิดต่าง ๆ มาไม่ใช่น้อย ย่อมได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเหล่านั้นในฐานะที่เป็นคู่สนทนาหรือคู่วิวาทะทางปัญญาของกันและกัน และคงนำมาปรับแต่งวิธีการคิดการเผยแพร่หลักการของตน

หากพิจารณาแนวความคิดของบรรดานักปรัชญาในช่วงสมัยนั้น ก็จะพบว่าส่วนใหญ่ต่างก็สนใจอยู่กับปัญหาเร่งด่วนที่เผชิญอยู่ต่อหน้าเป็นหลัก กล่าวคือ มุ่งจะตอบปัญหาว่า จะใช้วิธีจัดการอย่างไรกับสภาพการณ์บ้านเมืองที่กำลังอยู่ในกลีภพขณะนั้น จึงจะสามารถบันดาลหรือนำพาให้เกิดสันติสุขได้รวมทั้งปัญหาว่า ปัจเจกชนทั่วไปควรจะดำรงตนหรือวางตัวอย่างไรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของบ้านเมือง ซึ่งก็มียุคคิดจำนวนมากแสดงความคิดเห็นเป็นทางออกต่าง ๆ นานา แต่หากจะสรุปให้เห็นเฉพาะกระแสแนวคิดหลักใหญ่ที่น่าจะมีอิทธิพลต่อเมิ่งจื่อแล้ว นอกเหนือจากแนวคิดคำสอนของสำนักขงจื่อซึ่งจะกล่าวต่างหากในตอนท้าย ก็อาจจะประมวลได้เป็น 3 กระแสใหญ่ ได้แก่

- 2.2.1. แนวคิดที่เน้นด้านการปฏิบัติให้เห็นผลเป็นสำคัญ ได้แก่กระแสการปฏิรูปตามแคว้นต่าง ๆ และแนวคิดที่เป็นต้นเค้าของเชิงนิตินิยมหรือฝ่าจยา (法家)
- 2.2.2. แนวคิดที่เน้นความสำคัญของปัจเจกภาวะ ได้แก่กระแสของปรัชญาเต๋า
- 2.2.3. แนวคิดที่เน้นเรื่องประโยชน์ของมหาชน ได้แก่ปรัชญาของมั่วจื่อ

2.2.1. กระแสความนิยมการปฏิรูประบอบการปกครองตามแคว้นต่าง ๆ

การปฏิรูประบอบภายในของแคว้นต่าง ๆ เกิดขึ้นเนื่องจากวิสัยทัศน์ของผู้ปกครองบ้านเมืองที่มองเห็นความจำเป็นของการปรับปรุงบ้านเมืองให้สอดคล้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเร่งด่วนเบื้องต้นก็คือการจัดระบบใหม่รับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจที่นำพาให้มีเกษตรกรรายย่อยเกิดขึ้น พร้อม ๆ กับระบบตลาดที่พ่อค้าวานิชเข้าไปริบซื้อผลผลิต ผิดไปจากเดิมที่ผลผลิตหมุนเวียนแจกจ่ายกันอยู่ในเขตอำนาจ

ของเจ้าศักดินา เมื่อโครงสร้างเปลี่ยนแปลง จึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นอย่าง เป็นไปตาม
อำเภอใจ เนื่องจากไม่เคยมีระเบียบปฏิบัติมาก่อน บ้านเมืองจึงมีความจำเป็นต้องยื่นมือเข้าแทรกแซง
มิให้เกิดความวุ่นวายต่อเศรษฐกิจโดยรวม

ส่วนในด้านการเมือง อำนาจบงการของเหล่าผู้ที่มีตระกูลที่เป็นชนชั้นปกครอง ก็ได้รับ
ความกระทบกระเทือนจากความล่มสลายของระบบวงศ์วานวานเครือและระบบศักดินา จึงมีความ
พยายามจัดองค์กรเพื่อรวบอำนาจเข้ามาสู่ศูนย์กลาง แต่ในขณะที่เป็นช่วงเปลี่ยนผ่าน ระบบยังไม่
เป็นรูปเป็นร่าง การแบ่งอำนาจและเกลี้ยตำแหน่งในกลุ่มผู้มีตระกูลจึงยังมีปัญหาอยู่มาก จำเป็นต้อง
มีการจัดการที่ดี

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเมืองก็มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากจากสังคมที่
แต่ละคนมีภารกิจของชีวิตเพียงจำกัด กลายมาเป็นสังคมที่โอกาสเปิดกว้างและมีพลวัตสูง หากไม่มี
การจัดการระบบให้ดี ก็อาจเกิดความเป็นจลาจลได้

ความจำเป็นเหล่านี้ ทำให้เจ้าผู้ปกครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ ที่เห็นปี ญาพยายามเร่งเสาะหา
แนวทางที่จะเปลี่ยนวิธีจัดการบริหารจัดการปกครองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในการนี้ ย่อม
จำเป็นจะต้องอาศัยสติปัญญาของนักคิดนักจัดการที่ผู้ครองแคว้นไว้วางใจและมอบอำนาจในการ
ดำเนินการให้อย่างเต็มที่ แคว้นที่จัดการปฏิรูปจนเห็นผลสำเร็จเป็นแคว้นแรก และกลายเป็น
แบบอย่างแก่แคว้นอื่น ๆ ก็คือ แคว้นเว่ย (魏) ซึ่งมีหลี่อู๋ (李悝 ค.ศ. 455-395) เป็นผู้ดำเนินการ

แนวทางของหลี่อู๋คือออกกระเบียบบังคับให้มีการบุกเบิกที่ดิน นำเอามาสร้างผลผลิตและใช้
ประโยชน์อย่างเต็มที่ ไม่ทิ้งไว้ให้รกร้างว่างเปล่า พร้อมทั้งกำหนดคนโยบาค ควบคุมเป้าหมายการ
พัฒนาผลผลิตอย่างชัดเจน เช่น ภายในแคว้นต้องมีการปลูกธัญพืชหลักทั้งห้าให้ครบถ้วน เป็นต้น มี
ระบบบังคับแรงงานให้หมั่นขยันลงพื้นที่ทำงานอย่างเต็มกำลังและได้ผลอย่างรวดเร็ว ทันเวลา
ตามที่บ้านเมืองกำหนด มีการสั่งให้ใช้พื้นที่รอบ ๆ เรือนที่อยู่อาศัย เป็นที่ปลูกผักสวนครัวนานาชนิด
และมีการออกกระเบียบควบคุมราคาพืชผลไม่ให้สูงเกินไปหรือต่ำเกินไป วิธีการเหล่านี้ นับเป็นการ
ปรับเปลี่ยนธรรมเนียมระบบเก่า โดยทางการบ้านเมืองเข้าไปแทรกแซงและควบคุมการบริหารที่ดิน
ของราษฎรอย่างใกล้ชิดเข้มงวด และในที่สุด ก็ส่งผลปรากฏใน เวลาต่อมาว่า แคว้นเว่ยกลายเป็น
แคว้นที่มั่งคั่งด้วยโภคทรัพย์และมีผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ยิ่งกว่าแคว้นใด ๆ

นอกจากการปฏิรูปด้านเศรษฐกิจแล้ว หลี่อู๋ยังได้จัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองใหม่
ด้วยการตราบทบัญญัติทางกฎหมายควบคุมพฤติกรรมของประชากรราษฎรให้อยู่ในกรอบที่เคร่งครัด
กำหนดโทษผู้ประกอบอาชญากรรมและผู้ลุ่มหลงในอบายมุขประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน การที่
หลี่อู๋ประมวลชำระกฎหมายลักษณะต่าง ๆ และนำมาประกาศใช้บังคับประชากรราษฎรอย่างเป็นทางการ
รูปธรรมเช่นนี้ มองในแง่หนึ่งก็เป็นการประกันสวัสดิภาพและพิทักษ์ทรัพย์สิน ของชนชั้นสูงให้

ปลอดภัยจากโจรสล่ายเป็นสำคัญ แต่ถึงกระนั้น การปฏิรูปใช้กฎหมายของหลี่คฺย ก็ส่งผลปั่นปลายให้สังคมแคว้นเว่ยมีความสงบราบคาบด้วยระเบียบวินัย นำความสงบมั่นคงมาสู่บ้านเมืองและเป็นรากฐานสำคัญของการตั้งสมเสนาขุนาภาพความเกรียงไกรของแคว้นเว่ยในเวลาต่อมา

ต่อมา แคว้นฉู่ก็มีการปฏิรูประบบบ้าง โดยแต่งตั้งให้อู๋ฉี (吴起 กคศ. 440-381) เป็นมุขมนตรีมีอำนาจเต็มในการจัดการ แนวทางของอู๋ฉีเน้นไปที่การจัดระบบอำนาจการเมือง เพราะเล็งเห็นปัญหาว่าพวกผู้ดีมีตระกูลจำนวนมากเข้าไปแทรกแซงยึดครองตำแหน่งต่าง ๆ ไว้ มากเกินไป จึงวางระเบียบลดทอนการแสวงหาประโยชน์ของเจ้านายชั้นสูงลงไปเป็นอันมาก ผลที่เกิดตามมาคือประสิทธิภาพของการดำเนินราชการดีขึ้นมาก แสดงให้เห็นว่าอู๋ฉีได้เดินตามแนวทางไว้ถูกต้องดีแล้ว แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการส่งผลให้ชนชั้นปกครองเสียอำนาจและผลประโยชน์ไปมาก ทำให้ในที่สุด อู๋ฉีต้องสังเวชีวิตและแผนการปฏิรูปต้องล้มเลิกไป แคว้นฉู่ซึ่งมีศักยภาพสูงมากที่จะเป็นแคว้นมหาอำนาจ จึงไม่ได้พัฒนาให้ก้าวหน้าไปกว่าแคว้นอื่น ๆ แต่อย่างใด

การปฏิรูประบอบที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในประวัติศาสตร์สมัยจั้นกั๋วนี้ ก็คือการปฏิรูปแคว้นฉินตามแผนของซังย้ง (商鞅 กคศ. 390-338) ซึ่งบันดาลให้แคว้นฉินซึ่งเป็นแคว้นกึ่งอนารยชนชายขอบอารยธรรมโจว กลายเป็นแคว้นมหาอำนาจที่แข็งแกร่งเกรียงไกรที่สุดในอาณาจักร ซังย้งมีโอกาสดำเนินการต่อเนื่องนานกว่า 10 ปี ในการปรับเปลี่ยนระบอบการบริหารจัดการ บ้านเมืองทุกมิติ ทั้งในด้านผลิตผลการเกษตร วินัยทหาร ระบบข้าราชการ ระบบสำมะโนประชากร ยุทธศาสตร์ ตลอดจนแม้กระทั่งการควบคุมชี้นำศรัทธาความเชื่อและกำลังใจของชาวแคว้น แม้ว่าบ้านปลายชีวิตของซังย้งจะถูกปองร้ายจากพวกชนชั้นเจ้าที่เสียประโยชน์จากการปฏิรูปจนถึงแก่ชีวิต แต่รากฐานของระบบที่วางเอาไว้อย่างมั่นคงก็ยังคงส่งผลสัมฤทธิ์แห่งประสิทธิภาพ อำนาจให้แคว้นฉินเป็นแคว้นที่มีชัยชนะสามารถรวบรวมแผ่นดินฉินได้สำเร็จในเวลาต่อมา

แนวคิดของนักปฏิรูประบบที่กล่าวมาทั้งหลายนี้ ล้วนเป็นต้นเค้าของปรัชญานิตินิยมซึ่งได้พัฒนาจนเป็นระบบที่ชัดเจนขึ้นเมื่อถึงปลายสมัยจั้นกั๋ว และโดยเหตุที่แนวคิดแบบนิตินิยมนี้มีโอกาสนำไปทดลองใช้ปฏิบัติจนเห็นผลปรากฏชัดในระดับหนึ่ง ชวนให้เห็นจริงว่าบ้านเมืองอาจมั่งคั่งและมั่นคงได้โดยแนวทางนี้ จึงก่อเกิดเป็นกระแสนิยมที่มีอิทธิพลไม่น้อยแผ่ไปทั่วทั้งแผ่นดิน ซึ่งโน้มนำให้เห็นคล้อยตามปรัชญาดังกล่าว

กล่าวโดยย่อ แนวคิดของปรัชญานิตินิยม เป็นแนวคิดที่ยังต้องการจะผดุงระบบการแบ่งชนชั้นเอาไว้ และมีเป้าหมายพื้นฐานอยู่ที่การรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองเอาไว้ให้ยั่งยืน โดยเหตุนี้ เมื่อเห็นว่าระบบโครงสร้างการบริหารที่มีอยู่ เดิมเป็นอุปสรรคหรือเป็นอันตรายต่อเป้าหมายดังกล่าว ก็ย่อมต้องแก้ปัญหาด้วยการทำให้ปัญหาและความอ่อนแอที่อยู่ในระบบหมด

ไป ซึ่งหากจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงปัจจัยอันใด แม้จะสร้างผลกระทบหรือความไม่พอใจให้แก่ผู้ใด ก็จะต้องยอมทำด้วยความไม่หวั่นไหว

หลักการสำคัญก็คือ จ ะต้องทำให้ผู้เป็นเจ้าของสามารถกุมอำนาจไว้ในมือให้ได้ อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สามารถตัดตัดสินใจและสั่งการได้ทุกอย่างราว อำนาจเด็ดขาดนี้จะเกิดขึ้นได้ส่วนหนึ่งก็โดยการควบคุมประชากรราษฎรและผู้อยู่ใต้อำนาจอย่างถี่ยาว อาจจะต้องละเอียดลงไปถึงระดับการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนวิถีคิดและถือศรัทธาความเชื่อ หรืออีกนัยหนึ่ง ทำให้ประชากรราษฎรรู้สึกว่าคุณชีวิตความเป็นอยู่ของตนล้วนขึ้นอยู่กับผู้เป็นเจ้าของทั้งสิ้น นอกจากนี้ จะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และใช้บังคับอย่างเข้มงวด ตรงไปตรงมา และเท่าเทียมกัน โดยมีเห็นแก่หน้าผู้ใด จึงจะทำ ให้กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ได้ กระนั้นก็ตาม กฎหมายกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่ตราขึ้นก็ย่อมแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และกาลเทศะ

โดยที่เป็นแนวคิดที่เกิดจากการได้ทดลองปฏิบัติกับสภาพความเป็นจริงมาก่อน พวกนิตินิยมจึงมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าการลงมือกระทำมีคุณค่าและมีผลมากกว่าการคิดฝันหรือการเพิงพูดจาปราศรัยอย่างเลื่อนลอยให้เคลิ้มตาม และเชื่อว่าการบรรลุเป้าหมาย (ends) มีความสำคัญกว่าการเลือกวิธีการ (means) จึงขอเพียงให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการทำให้ผู้ปกครองทรงอำนาจจนบันดาลความมั่นคงและความมั่งคั่งให้แก่บ้านเมืองได้เท่านั้น ปัจจัยและองค์ประกอบอื่น ๆ ก็ย่อมเป็นความสำคัญรองทั้งสิ้น トラบใดที่ไม่เป็นอุปสรรคขวางกั้นหนทางสู่เป้าหมายดังกล่าว ก็จะไม่เห็นว่าเป็นโทษหรือข้อขัดข้องแต่ประการใด

ต่อมาภายหลัง แนวคิดนี้ยังพัฒนาเหตุผลในการควบคุมประชากรราษฎรต่ออีก โดยตั้งความเชื่อว่าคุณผลสันดานของมนุษย์โดยธาตุแท้ ย่อมแฝงไว้ด้วยความเห็นแก่ตัว จึงมักแสดงออกเป็นรูปของการแก่งแย่งชิงผลประโยชน์กันและกัน อันเป็นสมุหฐานสำคัญของความวุ่นวายในสังคม จึงต้องมีมาตรการบริหารควบคุมความเห็นแก่ตัวเหล่านี้ เพื่อให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ เช่นมาตรการให้รางวัล หรือเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลร้ายในสังคม เช่นมาตรการการลงโทษ เป็นต้น ทั้งนี้ไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดที่ผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องไปหวังหรือคิดเปลี่ยนให้ผู้คนทั้งหลายกลายเป็นผู้มีคุณธรรม

กระแสนิยมแนวคิดเชิงนิตินิยมนี้แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางพอสมควรในสมัยจั้นกั๋ว จี ึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของนักคิดทั่วไปไม่มากนักน้อย และน่าจะมีส่วนกระทบต่อแนวคิดของเมิ่งจื่อด้วยเช่นกัน

ในปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ อาจจะไม่พบถ้อยความที่กล่าวพาดพิงถึงแนวคิดแบบนิตินิยมอย่างชัดแจ้งนัก อาจเป็นด้วยเหตุที่วิถีคิดทำนองดังกล่าวคงเป็นเพียงบททดลองในกระบวนการปฏิรูประบอบของเขตแคว้นต่าง ๆ อยู่ ยังไม่ได้ประมวลเป็นหลักการที่ชัดเจนเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม

ตาม หากพิจารณาแก่นสารของความเชื่อแบบนิตินิยม เทียบกับอุดมการณ์ของขงจื๊อที่เมิ่งจื่อประกาศตนรับเป็นผู้สืบทอดแล้ว ก็จะเห็นข้อแตกต่างพื้นฐานบางประการ ที่มีความสำคัญอยู่ กล่าวคือ แม้ว่าจุดยืนของทั้งสองแนวคิดจะเหมือนกัน คือตั้งตนอยู่ข้างฝ่ายของผู้มีอำนาจปกครอง และยังต้องการผดุงระบบการแบ่งชนชั้นให้คงไว้ในสังคม แต่เป้าหมายของขงจื๊ออยู่ที่การเรียกร้องให้ชนชั้นสูงปรับปรุงตัวเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น เพราะเชื่อ ว่าหากผู้ปกครองดีแล้ว บ้านเมืองก็จะดีตาม ซึ่งผิดกับฝ่ายนิตินิยมที่กลับมุ่งหมายให้เพิ่มอำนาจแก่ชนชั้นปกครองเพื่อให้สามารถควบคุมชนชั้นใต้ปกครองได้รัดกุมขึ้น เพราะเชื่อว่าบ้านเมืองจะดีได้อยู่ที่วิธีบริหารจัดการมากกว่า นอกจากนี้ เกณฑ์การเลือกแนวปฏิบัติที่ขงจื๊อถือเป็นหลักก็คือ ให้ใช้วิธีการที่ถูกต้องดีงามในการดำเนินเรื่องทั้งปวง ส่วนผลที่จะเกิดตามมานั้นจะเป็นอย่างไรก็ไม่ต้องไปพะวงถึง อันเป็นเกณฑ์ที่ตรงกันข้ามกับฝ่ายนิตินิยมซึ่งยึดถือประสิทธิผลเป็นสำคัญ

ในฐานะผู้ที่ยืนยันในหลักการของขงจื๊อ เมิ่งจื่อย่อมรู้สึกนี้ กแย้งกับกระแสนิยมที่เห็นพ้องกับวิถีการปฏิรูปอันมีตัวอย่างผลลัพธ์ซึ่งต้องตรงตามประสงค์ของผู้เป็นใหญ่ในแคว้นทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ในบทแรกสุดของปรัชญาฉินพินธ์ *เมิ่งจื่อ* จึงเริ่มด้วยคำประกาศของเมิ่งจื่อว่าวิถีทางแห่งการนำบ้านเมืองสู่สันติสุขไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงแต่แง่ของผลที่จะได้ เพราะหากใช้วิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะนำไปสู่สภาพบ้านเมืองที่ควรจะเป็นได้อย่างยั่งยืนกว่า

เมิ่งจื่อได้เข้าเฝ้าราชาเหลียงฮู่หวัง ผู้เป็นเจ้ามีคำรัสถามว่า

“อาวุโส ท่านมีทิวาทองไกลนับพันลี้ มาถึงยังที่นี่ มีสิ่งใดอันจักยังผลประโยชน์ให้แก่แคว้นแคว้นของเราบ้างหรือไม่”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“พระองค์จักเอ่ยถึงผลประโยชน์ไปใย ควรจะมีก็แต่ครรลองมนุษยธรรมเท่านั้น

.....

พระองค์จึงควรปรารมภ์ถึงแต่เรื่องครรลองมนุษยธรรม จำเป็นอย่างไรวินิจฉัยคำนึงถึงเรื่องผลประโยชน์”

(1A: 1)

น่าสังเกตว่า หลักร ารที่เมิ่งจื่อแนะนำเสนอให้ใช้คือคำว่า “ครรลองมนุษยธรรม” หรือ “เหรินอี่” นั้น ต่อให้ไม่ถือว่าเป็นคำประสม แต่ก็ยังเห็นได้ว่าเป็นการนำเอามโนทัศน์ “อี่” เข้ามาสนับสนุน มโนทัศน์ “เหริน” อีกแรงหนึ่ง

อันคำว่า “อี” นี้ จื่อซือ ผู้เป็นเจ้าสำนักสายคิด ที่เมิ่งจื่อร่าเรียนมา ได้ให้คำจำกัดความไว้ใน คัมภีร์จงยง (中庸) ว่า “อีคือความสมควร (义者宜也)” โดยนัยนี้ “อี” ย่อมใช้เป็นเกณฑ์อย่างหนึ่ง สำหรับตัดสินใจเลือกการกระทำได้ เช่น การกระทำใด ๆ แม้จะให้ “ผล” หรือประโยชน์มากมาย เพียงใดก็ตาม แต่หากเป็นการกระทำที่เห็นว่าไม่สมควร ขัดต่อความเที่ยงธรรม ก็ต้องเลือกที่จะไม่ทำ การหยิบยกเอาเรื่อง “อี” ขึ้นมาเสริม “เหริน” ของเมิ่งจื่อ จึงอาจกล่าวได้ว่า ก็เพื่อทานกระแสของ สังคมที่กำลังเฟื่องถึง “ผล” ให้เป็นเกณฑ์ในการเลือกกระทำอยู่ เมิ่งจื่อต้องการชี้ว่าผลหรือ ประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำ จะต้องคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมด้วย และ “อี” ในความคำนึง ของเมิ่งจื่อ ก็คือ “จิตที่รู้จักละอายต่อความชั่วเป็นมูลบทความของความเที่ยงธรรม” (2A: 6) เท่ากับว่า “จิตแห่งความละอายก็คือความเที่ยงธรรม” (6A: 6) นั่นเอง ดังนั้น เจ้าผู้ปกครองทั้งหลายจึงต้อง ตระหนักว่า “หากกระทำการที่ไม่ต้องตามความเที่ยงธรรม มาผู้ใดมีความผิดแม้เพียงคนเดียว แล้วจัก ได้ครองทั้งหล้า เช่นนี้แล้วเป็นไม้ย่อมกระทำ” (2A: 2)

การกล่าวถึงเรื่อง “เหรินอี” เป็นหลักการตั้งแต่ต้น และยังขยายทัศนคติต่อไปเป็นแนวทางการปกครองแบบ “ธรรมาภิบาล (เหรินเจ็ง 仁政)” อันเป็นแนวคิดประเด็นหลักของเมิ่งจื่อ ประเด็นหนึ่ง ย่อมสามารถจะโยงใยไปเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของกระแสนิยมปฏิรูปการเมืองที่โน้ม นำไปในทางนิตินิยม เมิ่งจื่อแสดงที่ท่าแต่เริ่มแล้วว่าต้องการจะวิวาทะทางความคิดกับแนวทาง ดังกล่าวเป็นสำคัญ

2.2.2. หยั่งจู่และกระแสความคิดแบบปรัชญาเต๋า

การล่มสลายของระบบวงศ์วานว่านเครือ ตลอดจนช่องทางที่เปิดกว้างให้มีโอกาสเลื่อน เปลี่ยนชนชั้นในสังคม ทำให้เกิดกระแสแนวคิดอีกแบบหนึ่งขึ้นมา นั่นคือแนวคิดที่ตั้งคำถามกับ ระบบคุณค่าที่สังคมบ้านเมืองกำหนดไว้เดิม โดยเฉพาะคุณค่าที่ทำให้ตัวตนของตนเอง ไม่เป็นอิสระ ต้องถูกผูกติดถูกรังรัดไปด้วยอะไรบางอย่าง เช่นความภักดีต่อมูลนาย การเสียสละเพื่อส่วนรวม หรือแม้แต่ความหมกมุ่นกับการแสวงหาลาภยศสรรเสริญ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือแนวคิดที่ สนใจคุณค่าของตนเองในฐานะปัจเจกบุคคลมากขึ้น หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือการเห็นแก่ตัวมากขึ้น นั่นเอง

แนวคิดที่ต้องการปลีกตัวออกจากสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหา เป็นแนวโน้มของทาง ฝ่ายปรัชญาเต๋า ดำเนิน ที่เล่าถึงชีวิตประวัติของเหล่าจื่อผู้ได้รับการนับว่าเป็นต้นเค้าของปรัชญาเต๋าก็ ระบุไว้ว่า ปรมาจารย์ผู้นี้ “สลัดทิ้ง” แผ่นดินเงินอันวุ่นวายเป็นตัวอย่าง ปลีกวิเวกออกไปนอกด่านแม้ จะยอมฝากข้อคิดอันพิสดารเหลือไว้เป็นคำเขียนซึ่งกลายเป็นสมบัติมรดกอันล้ำค่าของวัฒนธรรม จีนต่อมา ปฏิกริยาการต่อสังคมบ้านเมืองเยี่ยงนี้ คือท่าที การแสดงออกอย่างหนึ่งว่าไม่ต้องการตกอยู่ ภายในวังวนของปัญหาบ้านเมืองซึ่งหมกมุ่นอยู่กับการแย่งชิงอำนาจดังที่เป็นอยู่

แนวคิดปลีกวิเวกน่าจะเป็นเพียงการปฏิเสธอำนาจบ้านเมือง ซึ่งจะทำให้เป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อ ตัวตนแข็งแรงพอที่จะไม่ต้องการพึ่งพากลไกของบ้านเมืองอีกต่อไป ย่อมไม่ใช่เพียงต้องการหวน กลับคืนไปสู่สภาพอนารยธรรมหรือต้องการใช้ชีวิตเหมือนชาวป่าธรรมดาทั่วไป จึงอาจจะมองได้ ว่าเป็นทัศนะทางปรัชญาการเมืองแนวหนึ่งซึ่งปฏิเสธการถูกควบคุมโดยอำนาจของบ้านเมือง โดยนัยหนึ่งก็คือต้องการปลดปล่อยตนเองออกจากกรอบสังคมแสวงหาอิสรภาพนั่นเอง ใน สมัยก่อนหน้ามิ่งจื่อ ผู้ที่มีชื่อเสียงที่แสดงออกซึ่งแนวคิดทำนองนี้ ก็คือ หย่งจู (杨朱)

ชื่อของ “หย่งจู” ในฐานะที่เป็นบุคคล มีตัวตนจริงหรือไม่อย่างไรนั้น ยังไม่มีหลักฐาน ชี้ออกได้แน่ชัด* เรารู้จัก “หย่งจู” ก็แต่เฉพาะในฐานะที่เป็นตัวแทนของแนวความคิดแบบหนึ่ง โดย ผ่านถ้อยคำบอกเล่าหรือเอ่ยพาดพิงถึงที่ปรากฏในงานนิพนธ์ชั้นหลัง จนพอจะประมวล ลักษณะ ความคิดได้ในระดับหนึ่งแม้จะไม่มีผลงานโดยตรงของหย่งจูใด ๆ หลงเหลืออยู่ งานนิพนธ์ที่บันทึก ถึงหย่งจูที่เป็นที่ยอมรับว่าเชื่อถือได้ นอกจากใน *เมิ่งจื่อ* แล้ว ได้แก่ *จวงจื่อ* *สวินจื่อ* *หานเฟยจื่อ* (*韩非子*) *หลิวชื้อซุนชีว* (*吕氏春秋*) และโดยเฉพาะใน *ไหวนานจื่อ* (*淮南子*) ซึ่งมีข้อความตอน หนึ่งที่นิยมอ้างอิงกันมาก สรุปแนวคิดของหย่งจูไว้ว่า

ประ โคมกลองร้องรำขับเครื่องสายหมายบันเทิง เกี่ยวท่องล่องลอย ค้างค่านับฝึก
ตนตามจารีต ทำการศพเอิกเกริกไว้ทุกขัยยาวนาน นี่คือข้อเสนอของขงจื่อ แลม่่วจื่อ
ปฏิบัติ ไม่ยอมรับแนวทางทั้งนี้

รัก ไม่แบ่งแยก ชูผู้มีปัญญา บูชาผี ปฏิเสธชะตาลิขิต นี่คือข้อเสนอของม่่วจื่อ แล
หย่งจูได้ปฏิบัติ ไม่ยอมรับแนวทางทั้งนี้

ดำรงตามธรรมชาติธาตุแท้ ผดุงตนตามสัจภาวะ ไม่ให้วัดถูกรังรังตน นี่คือ
ข้อเสนอของหย่งจู แลเมิ่งจื่อ ได้ปฏิบัติ ไม่ยอมรับแนวทางทั้งนี้**

* ตามความเชื่อที่อ้างกันทั่วไป กล่าวว่าหย่งจูเป็นศิษย์ของเหลาจื่อผู้มีชีวิตอยู่ในปลายสมัยชุนชิว บ้างก็ กล่าวว่าย่งจูเป็นคนในสมัยจั้นกั๋ว เฟิง โห่วหลาน พยายามวิเคราะห์ว่า หย่งจูเป็นผู้ที่มีศักดิ์ชนชั้นสังคม ที่ขงจื่อ เรียกว่า อี้หมิน (逸民) กล่าวคือเป็นพวกชนชั้นนายทาสเดิมที่สถานภาพเปลี่ยนแปลงไป อำนาจที่เคยมีอยู่ในสังคม ระบบให้สิทธิ์ครอบครองทาสต้องหมดสิ้นไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นระบบครอบครองที่ดิน และผลิตผลแทน ดู Feng Youlan 冯友兰, *中国哲学史新编* (北京: 人民大学出版社, 1998). p.266-270.

** แปลจาก “ไหวนานจื่อ บท ชื่อหลุนชวิน” 《淮南子 汜论训》 ข้อความเดิมว่า 夫弦歌鼓舞以為 樂，盤旋揖讓以修禮，厚葬久喪以送死，孔子之所立也，而墨子非之。兼愛尚賢，右鬼非命，墨子之所立 也，而楊子非之。全性保真，不以物累形，楊子之所立也，而孟子非之。 อาจเทียบสำนวนแปลเป็น ภาษาอังกฤษได้โดยดูจาก A.C. Graham, *Disputers of the Tao* p.54.

จากข้อความข้างต้นนี้ จึงอาจจะประมาณแนวคิดของหยั่งจูได้ว่ามีลักษณะเด่นอยู่ 2 ประการ คือ สนใจธรรมชาติภายในตัวตน และตัวตนในธรรมชาติ ซึ่งสรุปอยู่ในคำว่า “ดำรงตามธรรมชาติ ชาติแท้” และ “ผดุงรูปตามสัจภาวะ” ข้อความนี้ ทำให้แกรม (Graham A.C.) ถึงกับสรุปว่าหยั่งจู เป็นคนแรกที่คิดถึงเรื่องธรรมชาติชาติแท้ (ซึ่ง 性) ในเชิงปรัชญา⁹ และเป็นต้นเรื่องที่ทำให้เกิดการ ถกเถียงเกี่ยวกับคุณลักษณะของธรรมชาติมนุษย์ใน *เหมิงจื่อ*^{*} อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่มีหลักฐานอื่นใด ที่แสดงทัศนคติของหยั่งจูเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นรายละเอียดกว่านี้

ความสนใจของหยั่งจูอีกประการหนึ่งที่โดดเด่นชัดเจนกว่า คือวางหลักการในการดำเนิน ชีวิตว่าจะไม่ยอมให้วัตถุมาเป็นเครื่องรังสรรค์รูปกายของตน ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองตัวตนของตนเองว่า เป็นสิ่งมีค่ายิ่งกว่าสิ่งใด ๆ จึงอาจจัดให้เป็นแนวคิดอัตตานิยม (egoism) แบบหนึ่ง¹⁰ ซึ่งมีเกณฑ์ ปฏิบัติคือระวังมิให้อะไรมารบกวนเบียดเบียนรูปกายหรือตัวตน หรืออีกนัยหนึ่งคือไม่เอา สวัสดิภาพของรูปกายตนไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งใด ๆ ในโลก ทั้งนี้ เพราะถือว่าไม่มีอะไรในโลกที่มี ค่ายิ่งกว่ารูปกายของตนอีกแล้ว แนวปฏิบัติดังนี้จึงเป็นเหตุให้เหมิงจื่อเปรียบเทียบเป็นเชิงเสียดสีไว้ว่า

*หยั่งจื่อ ถือกต้อตตานิยม แม้อ่อนขนเพียงหนึ่งเส้น แล้วให้ประโยชน์แก่โลกหล้า ก็
จักไม่กระทำ*

(7A: 26)

คำเปรียบนี้ แม้จะมีน้ำเสียงประชดประชันติดอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็กลายเป็นฉายาบอก เอกลักษณะจิตตัวหยั่งจูมาตลอด เป็นการเปรียบเทียบที่ให้ภาพชัดเจนเห็นถึงระดับขีด ขันของความรัก ความเห็นแก่ร่างกายตัวตนของตนที่มีมากถึงขนาดแม้จนอวัยวะส่วนน้อยด้อยค่าที่สุด คือขนที่หลุด ร่วงอยู่ทุกวัน ก็ไม่ยอมเด็ดถอนโดยพลการเพื่อแลกกับประโยชน์แห่งโลก อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจ ต่อเนื้อหาของคำเปรียบนี้ อาจอธิบายเหตุผลของการพยายามถนอมรักษากายได้เป็น 2 อย่างที่ต่างกัน อย่างหนึ่งคือการไม่ยอมเสียสละตนแม้สักขุมขนหนึ่งก็เพราะไม่ปรารถนาประโยชน์ใด ๆ จากโลก กับอีกอย่างหนึ่งอธิบายว่าเป็นเพราะไม่อยากจะข้องเกี่ยวกับโลกถึงขนาดไม่ยอมช่วยให้โลกได้

⁹ A.C. Graham, *Disputers of the Tao* (La Salle, III.: Open Court, 1989). p.56.

^{*} A.C. Graham, “The Background of the Mencian Theory of Human Nature,” in *Essays on the Moral Philosophy of Mengzi*, (Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company, 2002), p.6-8. แม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วย โปรดดู Robert Eno, *The Confucian creation of heaven* p.258.

¹⁰ Vincent Shen, “Yang Zhu” in *Encyclopedia of Chinese Philosophy* 2006. p.841.

ประโยชน์ใด ๆ เลย แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด หยังจูได้วางแนวทางสัมพันธกับโลกไว้ชัดเจนว่า จะไม่ยอมให้สรรพสิ่งมาเป็นภาระหรือเป็นพันธะต่อชีวิตและร่างกายของตน และคำว่าสรรพสิ่งดังกล่าวก็ไม่ได้หมายถึงเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้น ยังหมายรวมถึงสมบัติและคุณค่าทั้งปวงในเชิงสังคมที่มนุษย์อุปโลกน์ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็น ชื่อเสียงเกียรติยศหรือเงินตรา รวมความแล้ว หยังจูเป็นผู้ปฏิเสธสมบัติทั้งหมด ถ้าหากต้องแลกด้วยการเสียดสละกายของตัวเอง

หลักการและแนวทางการวางตัวแบบหยังจูเช่นนี้ ต่อให้เป็นอัตตานิยมความเห็นแก่ตัวชนิดที่ไม่เบียดเบียนหรือคิดเอาเปรียบใครในสังคม มุ่งอยู่แต่การรักษ าพื้นที่ของตัวเองของตนไว้อย่างไม่หวั่นไหวต่อความช่วยเหลือของลาภยศสรรเสริญใด ๆ เหมือนผู้รักสันโดษที่สังคมมักจะนึกเคียดหรือเคียดเคียด แต่ในแง่ของปรัชญาการปกครองย่อมมีผลกระทบต่อโครงสร้างคตินิยมจีนโบราณไม่ใช่น้อย เพราะในด้านหนึ่งเท่ากับการประกาศอิสร ภาพให้ตนเอง ให้ไม่ต้องอยู่ในอาณาเขตของหน้าที่หรือบทบาทในสังคม ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการยกฐานะของปัจเจกบุคคลให้มีศักดิ์เท่าเทียมกัน ไม่มีเส้นแบ่งกั้นระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ต่างก็เป็นนามรูปที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเหมือนกัน จึงควรที่ต่างคนต่างดูแลตนเองโดย ไม่ละเมิดหรือเอาเปรียบซึ่งกันและกัน กล่าวสรุปโดยรวม แนวคิดของหยังจูโดยพื้นฐานก็คือแบบอย่างของการปฏิเสธฐานะของการ “ถูกปกครอง” นั่นเอง

ทัศนคติของเมิ่งจื่อต่อหยังจู จึงเป็นทัศนคติในเชิงลบ เห็นแนวคิดของหยังจูเป็นปฏิปักษ์ ขัดแย้งต่อความเชื่อพื้นฐานของขงจื้ออย่างสำคัญเท่าเทียมกันกับมั่วจื่อ จึงมักจะนำไปวิจารณ์คู่กันอยู่เสมอ ดังตัวอย่างคำวิพากษ์ในตอนหนึ่งว่า

หยังจูสอนลัทธิรักตนเอง นั่นก็คือให้เป็นผู้ไร้ซึ่งมุลนาย
มั่วจื่อสอนเรื่องความรักที่เท่าเทียมกัน นั่นก็คือให้เป็นผู้ไร้ซึ่งบิดา
การไร้บิดาไร้มุลนาย ก็คือเดรัจฉานนั่นเอง

(3B: 9)

จะเห็นได้ว่า เมิ่งจื่อวิพากษ์หยังจูอย่างจับประเด็นได้แม่นยำว่า การรักตัวเองหรือเห็นว่าตัวเองสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดในสังคมนั้น เท่ากับการปฏิเสธระบบมุลนาย ซึ่งเป็นระบบที่ใช้จรรโลงสังคมอยู่ในยุคนั้น วิธีคิดเชิงประกาศความเป็นไปจากทุกสิ่ง ทุกอย่างเช่นนี้ย่อมเท่ากับการกบฏต่อผู้มีอำนาจปกครอง เพราะอาจส่งผลเมื่อถึงที่สุดแล้ว ให้เจ้าไม่มีข้าทาสรองรับคำสั่ง นายทัพไม่มีไพร่พลรองรับคำบัญชา และบ้านเมืองไม่มีประชากรราษฎรรองรับการปกครอง โดยสารัตถะแล้ว จึงเป็นแนวคิดที่มีปั้งจี้กักร่อนบ่อนทำลายระบบบ้านเมืองอย่างเงียบ ๆ และทำให้เมิ่งจื่อผู้ซึ่งสนับสนุน

ระบบเจ้าขุนมูลนายอยู่ ย่อมเห็นหยังจูเป็นปฏิปักษ์อยู่ในสายตา จนขนาดถึงกับใช้ถ้อยคำรุนแรง เปรียบเป็นสัตว์เดรัจฉานมาสาปแช่งการคัดค้านอย่างเต็มตัว อีกทั้งยังเห็นเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขวางกั้นการเผยแพร่หลักการคำสอนที่ตนสมารถอยู่ ดังการกล่าวว่

หากวิถีแห่งหยังจูและมั่วตี้ไม่มอดมลาย หากวิถีของขงจื้อไม่ได้รับการ
เผยแพร่ ย่อมเท่ากับว่ คำสอนอุบาทว์กำลังมอมเมาเหล่าประชา อุดตันกั้นปิด
ครรลองมนุษยธรรม

.....

ผู้สามารถตอบโต้ต่อต้านหยังจูและมั่วตี้ ย่อมได้ชื่อว่เป็นทายาทพรรค
พ้องของเหล่าอริมนุษย

(3B: 9)

ในขณะเดียวกัน กระแสนิยมต่อแนวคิดของหยังจูนี้ ก็คงจะแพร่ขยายไปกว้างขวางมากอยู่ ส่วนหนึ่งก็คงเป็นเพราะ โครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนไปในเชิง โนม้นำให้ผู้คนในสังคมมีอิสระเป็นตัว ของตัวเองมากขึ้น และส่วนหนึ่งคงเป็ นด้วยลักษณะของแนวคิดที่เอื้อเพื่อต่อจริตที่เห็นแก่ความสุข สบายส่วนตัวของคนทั่วไปด้วย ในเมิ่งจื่อ จึงถึงกับบ่นว่

ลัทธิของมั่วตี้และหยังจูก็แผ่ขยายกลบหล้ คำสอนทั้งหลาย หากมิสมพ้องด้วยคำ
ของหยังจูก็มักจะต้องตรงตามคำของมั่วตี้

(3B: 9)

เมิ่งจื่อวิจารณ์แนวคิดของหยังจูไว้อย่างรุนแรง ด้วยความตระหนักรู้ถึงพิษภัยของแนวคิด แบบกบฏเจียบต่อ โครงสร้างศักดินาชนชั้น แม้กระนั้นก็ตาม นอกเหนือจากคำบริภาษทั้งหลาย ก็ ไม่ได้พบการตอบโต้หรือกล่าวหักล้างหลักการของหยังจูแต่ประการใด เฉพาะเพียงการกล่าวหาว่า เมื่อไม่มีระบบมูลนายก็เท่ากับเดรัจฉานนั้น ย่อมไม่ใช่การวิวาทะหาหลักประกันความชอบธรรม ของระบบมูลนายแต่ประการใด ครั้นจะจับคำว่เดรัจฉานไปโยงใยกับทฤษฎีธาตุแท้ของมนุษย์ซึ่ง เมิ่งจื่อก็ระบุว่า “หากไม่มีมูลธรรมทั้งสี่ย่อมไม่ใช่มนุษย์” (2A: 6) ก็จับไม่ได้ถนัดนัก เนื่องจาก ทฤษฎีดังกล่าว น่าจะมุ่งหมายใช้อธิบายจริยธรรมแห่งสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันในสังคม มากกว่าจะใช้สนับสนุนด้านปรัชญาการปกครอง อาจเป็น ไปได้ว่า การที่แนวคิดของหยังจูเป็นเพียง กระแสชี้นำโดยไม่ได้จัดตั้งเป็นกระบวนการเผยแพร่เป็นกิจจะลักษณะ จึงไม่ได้มีอำนาจคุกคาม

เหมือนสำนักคิดอื่น ๆ ที่เมิ่งจื่อต้องใส่ใจมากกว่า การแพร่หลายของแนวคิดแบบหยั่งจู้อาจจะไม่ได้ก่อผลกระทบในทางความเป็นจริงมากนักก็เป็นได้ เพราะยังมีปรีศนาที่นักวิชาการทั้งหลายยังงุนงนง อยู่อีกประการหนึ่ง คือแนวคิดแบบหยั่งจู้อเลื่อนหายไปจากสังคมจีนอย่างรวดเร็ว เพียงยังไม่ทันสิ้น สมัยจั้นกั๋ว ก็ ไม่มีหลักฐานระบุแสดงให้เห็นถึงความเป็นที่นิยมแพร่หลายเหมือนดังคำกล่าวของ เมิ่งจื่ออีกเลย

นักวิชาการโดยทั่วไป มักจะจัดให้หยั่งจู้อเป็นนักปรัชญาเต๋าคนหนึ่ง เนื่องจากมีลักษณะแนวคิดคล้ายคลึงกันกับนักคิดสายปรัชญาเต๋าคอื่น ๆ กล่าวคือ มีแนวโน้มพอไปไปในทางเสรีนิยมวางที่ท่าปฏิเสธรอำนาจปกครอง ให้ค่าความสำคัญแก่การดำรงอยู่ของตนเองเป็นหลัก ไม่ยุ่งกับสรรพสิ่ง หรือไม่ให้สรรพสิ่งมายุ่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ที่เรียกกันว่าปรัชญาเต๋า (เต๋าจยา 道家) ก็เป็นศัพท์เรียกขานของคนในชั้นหลัง โดยมีชื่อหม่าถาน (司马谈 กคศ. 165–110) นักประวัติศาสตร์ในสมัยราชวงศ์ฮั่น เป็นคนแรกที่ใช้เรียก ดังนั้น ในสมัยของเมิ่งจื่อจึงยังไม่มีภาพความคำนึงถึงปรัชญาเต๋าลักษณะเป็นสำนักคิด สำนักสอนที่มีลูกศิษย์คอยตามศึกษาสืบทอดศรัทธาเหมือนดังที่สำนักขงจื่อหรือมั่วจื่อเป็นอยู่ แนวความคิดในทำนองแบบของหยั่งจู้อหรือแม้แต่เหล่าจื่อที่แพร่หลายอยู่ในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว จึงมีลักษณะคล้ายตั้งเป็นกระแสค่านิยมหรือเป็นวัฒนธรรมดำรงชีวิตส่วนหนึ่งของสังคม มากกว่าจะเป็นสำนักคิดที่มีหลักการความเชื่อหรืออุดมมุ่งหมายชัดเจน การประมวลความคิดเป็นปรัชญาเต๋าหรือศาสนาเต๋าคเป็นกิจกรรมของชาวจีนที่ต่อเมื่อภายหลังจากรวมเป็นอาณาจักรจีนได้แล้ว โดยเหตุนี้ หากจะกล่าวว่าเมิ่งจื่อได้รับอิทธิพลจากแนวคิดแบบเต๋าของเหล่าจื่อหรือหยั่งจู้อมาบ้าง ก็คงจะเป็นลักษณะของการวิสาสะปรับปรุงแนวทางของตนให้สอดคล้องกับกระแสสังคมมากกว่าจะเป็นวิวาทะหาคำตอบกับสำนักคิดหนึ่งใด

หากเป็นเช่นนั้นจริง ก็อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาของเมิ่งจื่อมีน้ำเสียงบางอย่างที่โน้มไปตามแนวทางแบบเต๋าคอยู่บ้าง ดังจะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงเรื่อง “จื่อ” หรือพลังปราณ รวมทั้งการอบรมบ่มเพาะบำรุงเลี้ยงพลังปราณซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการบำรุงอึดตาคตัวคนที่ทางฝ่ายเต๋าคสนใจ นอกจากนี้ อุดมคติทางการเมืองที่แสดงออกบางครั้งใน *เมิ่งจื่อ* ก็คล้ายคลึงกับแนวคิดของเหล่าจื่ออย่างน่าสังเกต เช่น

*แม้มีอาณาเขตน้อยแคร์้อยตารางลี้ ก็อาจจะปกครองโดยธรรมได้ หากพระองค์
อภิบาลแผ่นดิน โดยการุณยธรรม*

(1A: 5)

ในการบำเพ็ญจิตไม่มีอะไรดีกว่าการลดความปรารถนา ในการครองตนนั้นหาก
ปรารถนาน้อย ถึงจะมีสิ่งที่ต้องสูญเสียก็จะมีน้อย หากปรารถนามาก ถึงจะมีสิ่งที่ร้ายไว้ได้
ก็จะมีน้อย

(7B: 35)

ตัวอย่างทั้งสองข้อความข้างต้น เป็นทัศนคติที่ผ่อนคลายลงมาจากอุดมทัศน์แบบขงจื้อที่วาด
หวังถึงสังคมบ้านเมืองอันยิ่งใหญ่เจริญรุ่งเรือง เมื่อเทียบกับแนวคิดของเหลาจื้อที่ปรารถนาชุมชน
แบบ “นิคมเล็ก นิกรน้อย” อันจะทำให้ปัญหาน้อยลง ก็พอจะกล่าวได้ว่าเมิ่งจื่อคงจะได้ศึกษาหรือ
กับแนวคิดแบบเต๋าและขอมนำมาใช้ปรับปรุงท่าทีในแนวทางของตนอยู่บ้าง สะท้อนให้เห็นว่า
เมิ่งจื่อไม่ได้คัดค้านต่อต้านแนวทางของปรัชญาเต๋าไปเสียทั้งหมด

แนวคิดของหยังจู หากพิจารณาจากเพียงถ้อยคำพาดพิงที่มีเป็นหลักฐานอยู่ ก็คงจะสรุป
ไม่ได้มากไปกว่าภาพลักษณ์ดังที่เมิ่งจื่อเห็นเท่านั้น คือเป็นผู้ที่เรียกร้องอิสรภาพจากการบังคับของ
ระบบบ้านเมือง ไม่คิดพึ่งพาสังคมเท่า ๆ กับไม่ยอมให้อะไรแก่สังคม โดยวางหลักการดำเนินชีวิต
ว่าจะไม่ยอมให้อะไรมาแลกกับสวัสดิภาพของร่างกาย จากฐานของแนวคิดเพียงนี้ ยังมีหนทาง
พัฒนาต่อแยกออกไปเป็นปรัชญาแบบต่าง ๆ ได้อีกหลากหลาย เช่นเป็นสุขนิยม วิมุติสุขนิ ยม วิมัตติ
นิยม เป็นต้น แต่หลักฐานจากบันทึกต่าง ๆ ก็ไม่ได้ช่วยให้เห็นว่า แนวทางหลังจากปฏิเสธภาระจาก
สังคมแล้ว หยังจูมีเป้าหมายหรือวิธีการบำรุงอวดตาอย่างไรต่อไป และถ้าหากผู้ที่ดำเนินตามรอยหยัง
จูซึ่งมีอยู่มากกมลหลายในสมัยนั้น จะพากันดำเนินตามเพียงแค่อะไรที่ไม่ต้องทำอะไรให้แก่สังคม
เลย ก็สมควรที่เมิ่งจื่อจะแสดงความเคียดแค้นใจออกมาดังที่ปรากฏ

2.2.3. ปรัชญามั่วจื่อ

มั่วจื่อได้รับการศึกษาในสำนักเรียนของปรัชญาขงจื่อมาก่อน แต่ในที่สุดก็กลายมาเป็นเจ้า
สำนักใหม่ที่มีแนวคิดเป็นปฏิปักษ์สำคัญที่สุดของปรัชญาขงจื่อ แม้ชีวประวัติของมั่วจื่อจะไม่มี
หลักฐานพอจะบอกให้มั่นใจได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ก็มีบันทึกที่ชี้ให้เห็นว่าเขามีฝีมือในเชิง
ช่างอยู่ในระดับมิใช่ชั่ว ซึ่งทำให้อนุมานกันว่าภูมิหลังครอบครัวคงจะไม่ได้สังกัดอยู่ในชนชั้นผู้ดี
เพราะงานช่างหรือกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานฝึกปรือให้เชี่ยวชาญทั้งหลายนั้น ชนชั้นปกครองย่อม
ไม่มีโอกาสได้ข้องแวะสัมผัสด้วย นอกจากนี้ การสรุปว่ามั่วจื่อมีพื้นเพชีวิตเดิมเป็นชนชั้นได้
ปกครอง ก็ยังสอดคล้องกับแนวคิดและวิธีการแสดงออกของเขาที่เห็นได้ชัดว่าเป็นปรัชญาที่มุ่งไป
ในทางที่เอื้อประโยชน์ให้แก่มหาชนชั้นล่างเป็นหลัก

ด้วยมุมมองและจุดยืนของผู้อยู่ในฝ่ายของชนชั้นได้ปกครอง มั่วจื่อได้เสนออุดมการณ์ด้าน
การปกครองขึ้นมาชุดหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดเชิงปฏิวัติที่แหวกออกมาจากกรอบของระบอบเดิมโดย

สิ้นเชิง และเห็นได้ชัดว่าเป็นแนวคิดซึ่งเกิดมาจากแรงกดดันของทุกขเวทนาที่ได้เห็นความเดือดร้อนของประชากรซึ่งแผ่ไปทั่วทุกหย่อมหญ้า ในความคิดเห็นของมั่วจื่อ หน้าที่หลักของผู้ปกครองบ้านเมืองในอุดมคติซึ่งต้องกำหนดให้เป็นเป้าหมายเร่งด่วนที่สำคัญที่สุด ก็คือการบำบัดทุกข์ของปวงประชา มั่วจื่อประมวลเรียกความทุกข์เฉพาะหน้าของมวลมหาชนไว้เป็นคำศัพท์ว่า “ความระทมทุกข์สามประการ” (ซานฮวั่น 三患) อันได้แก่สภาพที่ “ผู้คอยอกไม่มีอาหารจะกลืนกิน ผู้เห็บหนาวไม่มีอาภรณ์จะสวมใส่ ผู้ใช้แรงงานไม่มีเวลาจะพักผ่อน”

วิธีการที่จะขจัดทุกข์ดังกล่าวได้ จำเป็นจะต้องมีการจัดระเบียบสังคม ซึ่งมั่วจื่อก็ได้จำลองสังคมตัวอย่างขึ้น โดยการจัดตั้งเป็นขบวนการชุมชนขึ้น รับสมัครสมาชิกและลูกศิษย์ลูกหามา ดำเนินกิจกรรมร่วมกันภายใต้อุดมการณ์และอุดมมุ่งหมายที่แน่ชัดและมีปฏิบัติการที่จริงจังเคร่งครัด ด้วยวินัยและระเบียบต่าง ๆ สมาชิกในขบวนการส่วนใหญ่เป็นชนชั้นล่างซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้น แนวคิดทางปรัชญาและแนวทางปฏิบัติจึงไม่ใช่หลักการอะไรที่ลึกซึ้งมาก มักจะมุ่งแก้ปัญหาที่เห็นเป็นรูปธรรมอยู่เฉพาะหน้า และมักจะเป็นปัญหาเฉพาะกรณีมากกว่าจะเป็นทฤษฎีสากล

ในการจัดระเบียบสังคม หัวใจหลักที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องสร้างรากฐานของสังคม ให้มีจิตสำนึกแห่ง “ความรักร่วมกัน” (เจียนไ้อ์ 兼愛) ให้ได้เสียก่อน เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีความรักให้แก่กันอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งเชื้อชั้นวรรณะหรือถือสายโลหิตความชิดใกล้ เมื่อมีความรักต่อกันในลักษณะนี้แล้ว ความสุขทุกข์ของเราที่เท่ากับความทุกข์สุขของทุกคนในสังคม ซึ่งจะผลักดันให้มีการพัฒนาบ้านเมืองโดยบุคคลและกลไกของสังคมทั้งระบบ จนเป็นสังคมที่ร่วมกันช่วยสร้างสรรค์ความสมบูรณ์พอเพียงให้แก่กันและกัน เสพแสงประโยชน์สุขและบำบัดทุกข์ร่วมกัน โดยอาศัยหลักปฏิบัติพื้นฐานคือ ทำงานอย่างเต็มที่ตามความสามารถและความถนัดของตนหวังผลเพียงเท่าที่พอแก่การดำรงชีพอยู่ได้โดยสวัสดิ และไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่ก่อประโยชน์ นอกจากนี้ มั่วจื่อยังได้กล่าวถึงเหตุผลและหลักปฏิบัติ 10 ประการที่ต้องยึดไว้ให้มั่นคงสำหรับขบวนการสร้างสรรค์สังคมในอุดมคติ นอกจากหลักการ “รักร่วมกัน” ดังกล่าวแล้ว ยังได้แก่

การเชิดชูผู้มีปัญญา (ซังเสียน 尚賢) ผู้ปกครองหรือผู้นำต้องเป็นผู้มีคุณธรรมสูง และจะต้องได้รับอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดจากสังคม การได้มาซึ่งผู้นำต้องใช้วิธีการเลือกสรรหาโดยพิจารณาจากจริยธรรมความสามารถเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่ใช่การสืบทอดทางสายโลหิตที่เป็นกันอยู่ นั่นคือจะต้องไม่มีการกีดกันทางชนชั้น ไม่ว่าจะศักดิ์ศรีสูงต่ำ ยากดีมีเงิน ก็มีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะได้เป็นผู้ปกครองหากมีคุณสมบัติพร้อม

การเชิดชูอุดมการณ์ร่วม (ซังถง 尚同) เพื่อแก้ปัญหาที่คนในสังคมมีทัศนคติความเห็นหลากหลายไม่เป็นอันหนึ่งเดียวกันอันเป็นมูลเหตุหลักที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ทางความคิดและนำไปสู่ความไม่สงบสุข จึงจะต้องกำหนดแนวคิดหรือความเที่ยงธรรม (อี) ของสังคมให้เป็นอุดมการณ์ร่วมกัน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมดำเนินตาม อุดมการณ์ดังกล่าวไปด้วยกัน โดยอาศัยกลไกของการให้รางวัลแก่ผู้ทำตามและลงโทษผู้ไม่ทำตาม

ปฏิเสธการรุกราน (เพยกัง 非攻) ให้มีทัศนคติว่า การก่อศึกสงครามเพื่อรุกราน ขยายอำนาจเอาประโยชน์ใส่ตัวนั้นเป็นอาชญากรรมยิ่งเดียวกับพฤติกรรมของโจรและ ฆาตกร เป็นโทษภัยร้ายแรงต่อสังคม เป็นการละเมิดศีลและฟ้า

ใช้จ่ายมัธยัสถ์ (เจียย่ง 节用) ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นในการดำรงชีพ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงประโยชน์และสวัสดิการของสังคมโดยรวมด้วย

ลดทอนพิธีศพ (เจียจั้ง 节葬) วิญญาณย่อมหลีกเลี่ยงการจัดพิธีศพอย่างเอิกเกริก และไว้ทุกข์นานเกินเหตุ เนื่องจากจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจ

เจตนาธรรมแห่งฟ้า (เทียนจื่อ 天志) คืออำนาจสูงสุดที่ยุติธรรม ที่ จะให้คุณแก่ผู้ที่ เชื่อฟังและให้โทษแก่ผู้ทำทายเป็นไม่เชื่อฟัง

เชื่อผี (หมิงกู่ย 明鬼) ระเบียบและความสงบสุขของสังคมจะดีขึ้น หากผู้คนเชื่อ และหวั่นเกรงการมีอยู่ของภูติผีวิญญาณ

ปฏิเสธดนตรี (เพยเย่ว 非乐) การดนตรีมหรสพบันเทิงทั้งปวง โดยเฉพาะที่เป็น ของพวกชนชั้นสูงอันมักจะมีรูปแบบหรูหรา ล้วนเป็นสิ่งฟุ้งเฟ้อสิ้นเปลือง ทำให้ลุ่มหลง เพลิดเพลินจนเสียเวลาสร้างสรรค์สังคม

ปฏิเสธชะตาลิขิต (เพยมิ่ง 非命) ความเชื่อว่าชีวิตมีชะตากำหนดไว้แน่นอนแล้ว ย่อมเป็นอุปสรรคของสังคม เพราะไม่ส่งเสริมให้คนคิดขยันขันแข็งเพื่อเปลี่ยนสถานะของ ตนเอง

จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า แนวปฏิบัติทั้ง 10 ประการของมั่วจื้อนี้ คือการหักล้างแนวปฏิบัติ ของสำนักขงจื้อทั้งสิ้น เป็นการต่อต้านแบบปฏิเสธทั้งระบบครบทุกมิติทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนศรัทธาความเชื่อ เสมือนหนึ่งจิตใจจะเป็นอริกับ ขงจื้อเป็นการเฉพาะ และถ้าหากสังคมจีนในสมัยนั้น เป็นสมัยซึ่งเสื่อมลงมาจากระบอบประเพณี จารีตธรรมที่ขงจื้อพยายามจะซ่อมแซมรื้อฟื้นให้กลับคืนมา ก็เท่ากับว่ามั่วจื้อกำลังประกาศแสดง ความไม่ต้องการระบอบนั้นอีกต่อไป โดยเสนอให้กลับไปตั้งต้นพัฒนาขึ้นมาใหม่ ณ จุดเริ่มของความ เป็นประชาชาติเลยทีเดียวน เพราะภาพสังคมในอุดมคติที่มั่วจื้อต้องการ คือสังคมเกษตรกรรมที่อยู่กัน อย่างสมถะและพอเพียงตามประสาของสามัญชนทั่วไป อันเป็นแบบที่ตามตำนานกล่าวว่ายักษ์เป็น

กันอยู่ในสมัยของพระเจ้าอู่ผู้เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ซุ่ย ต่างกับอุดมคติของขงจื้อที่ยกเอาสัจธรรม ศิวไลซ์ของต้นราชวงศ์โจวซึ่งรุ่งเรืองเรื่องด้วยวัฒนธรรมอันงดงามในสายตาของชนชั้นปกครองเป็นแบบอย่าง

ขบวนการเรียกร้องสังคมนูปแบบใหม่ของมั่วจื่อในฐานะตัวแทนของชนชั้นได้ปกครองนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการต่อสู้ทางชนชั้นด้วยแนวคิดทางปรัชญาครั้งสำคัญที่สุดของจีนในสมัยก่อนการรวมตัวเป็นมหาอาณาจักรจีน และส่งอิทธิพลใหญ่หลวงยาวนานอยู่ในประวัติศาสตร์จีน แนวปฏิบัติเชิงสังคมนิยมที่มั่วจื่อนำร่องไว้ แม้ในที่สุดจะไม่สามารถพลิกเปลี่ยนระบอบได้ เนื่องจากพ่ายต่ออำนาจของระบบจักรพรรดิ แต่ก็ล้วนกลายเป็นข้อคำนึงที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดอุดมการณ์ทางการเมืองของจีนในสมัยต่อ ๆ มาอยู่เสมอ

ในฐานะผู้เผยแพร่แนวทางของปรัชญาขงจื้อ **เมิ่งจื่อ** ย่อมเห็นเป็นภารกิจหลักอยู่ว่า จะต้องปกป้องและยืนยันแนวคิดของขงจื้อจากข้อกล่าวหาของมั่วจื่อให้ได้ และย่อมมองออกว่าหัวใจของแนวคิดมั่วจื่อตั้งอยู่บนฐานทฤษฎีเรื่อง “ความรักร่วมกัน” หรือ “เจียนไ้” ซึ่งเป็นฐานคิดที่ต้องการต่อต้านการแบ่งชนชั้นอันผูกมัดอยู่กับระบบวงศ์วานวานเครือ แต่อย่างไรก็ตาม วงศ์วานวานเครือก็ไม่ใช่มืออยู่แต่ในหมู่ชนชั้นสูง หากแต่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ต้องมีเครือญาติ ดังนั้นเมิ่งจื่อจึงมีช่องว่างที่จะชี้ให้เห็นได้ว่า ทฤษฎีความรักร่วมกันนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้และขัดกับธรรมชาติอย่างน่าขัน

มั่วจื่อสอนเรื่องความรักที่เท่าเทียมกัน นั่นก็คือให้เป็นผู้ใ้ซึ่งบิดา

(3B: 9)

มั่วจื่อยึดถือความรักอันไม่แยกแยะ ต่อให้ต้องโกนหัวเปลือยเท้าแล้วให้ประโยชน์แก่เหล่าโลก ก็ยอมกระทำ

(7A: 26)

เมื่อตอกย้ำความมีอยู่อย่างปฏิเสธไม่ได้ของระบบครอบครัวเครือญาติแล้ว ก็กล่าวขยายความต่อไปถึงจริยธรรมที่ไร้พิภักย์กำกับระบบครอบครัว อันได้แก่เรื่องความกตัญญู และความเคารพผู้ที่อาวุโสกว่า เป็นต้น ซึ่งเมิ่งจื่อ อก็เลือกที่จะเน้นให้เห็นในแง่ว่า จริยธรรมทั้งหลายเป็นการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกผูกพันที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ มากกว่าจะไปคิดมองในประเด็นความไม่เท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับพิธีกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเช่นพิธีศพ ก็

เป็นเรื่องของความรู้สึกตามธรรมชาติมากกว่าการจะไปถือสาใส่ใจในรูปแบบรายละเอียดอื่นที่
 วัฒนาตามมาภายหลัง

“เราได้ยินมาว่าอีจื่อเป็นศิษย์สำนักมั่วจื่อ พวกสำนักมั่วจื่อเมื่อประกอบพิธีศพ
 ถือเอาความประหยัดเป็นหลักการดำเนิน อีจื่อย่อมมีความคิดอาศัยหลักการนี้ไป
 เปลี่ยนแปลงโลกหล้า ถือว่าหากไ ม่เป็นเช่นนั้นก็จักไม่สูงส่ง แต่อีจื่อกลับทำศพบิดามารดา
 อย่างเอิกเกริกเต็มที่ นั่นย่อมเท่ากับว่าอีจื่อจัดการศพให้บิดามารดาอย่างไม่สูงส่ง”

สิวี่นำความไปบอกอีจื่อ อีจื่อกล่าวว่า

“โดยวิถีธรรมของสำนักขงจื่อกล่าวว่า แต่โบราณกษัตริย์ย่อมจักปกป้องบุตรหลาน
 ของตน คำกล่าวนี้หมายความว่าอย่างไรเล่า ข้าพเจ้านั้นเข้าใจว่า ความรักย่อมไม่มีการ
 แบ่งแยกหรือลำดับชั้น เพียงแต่ในการปฏิบัติก็อาจเริ่มกับคนสนิทชิดเชื้อก่อน”

สิวี่นำความไปบอกเม็งจื่อ เม็งจื่อกล่าวว่า

“อีจื่อเชื่อจริงหรือว่าคนคนหนึ่งจะรักบุตรของพี่ชายได้อย่างเสมอเหมือนกับที่จะ
 รักบุตรของเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง คำกล่าวที่ยกมาอँगนั้นมีความหมายอื่นต่างหาก สมมติว่ามี
 ทารกคลานเตาะเตาะจนเจียนจะตกลงไปในบ่อน้ำ นั่นย่อมมิใช่ความผิดของเด็กทารก การที่
 ฟ้าให้กำเนิดสกลสิ่งแต่ไหนแต่ไรมาก็บันดาลให้มีรากฐานเดียว แต่อีจื่อกลับยึดถือ ว่ามีสอง
 รากฐาน

คงจะเป็นด้วยแต่ครั้งโบราณมา มีผู้ไม่รู้จักกลบฝังซากของบิดามารดาตน เมื่อบิดา
 มารดาตายก็แบกซากไปทอดทิ้งไว้ในหุบเหว จากนั้นในวันถัดมามีโอกาสได้ผ่านมา พบ
 เห็นจึงจอกกำลังกัดกินซากนั้น ผุ่งหนอนแมลงวันกำลังตอมคูเนื้อหนอง พลันหน้าผากก็
 เกิดมีเหงื่อซึมออกด้วยอดสู เมินหน้ามีอาจทนอยู่ต่อไป เหงื่อที่ผุดซึมออกมา นี้ มิใช่เพราะ
 เพื่อผู้อื่น แต่เกิดจากจิตกตค้นจนออกมานอกหน้า ดังนั้น จึงคงกลับบ้านคว่ำกระบุงจอบ
 เสียม หวนมาขุดหลุมฝังกลบ การฝังกลบนี้หากเป็นการสมควรจริงแล้ว ผู้เป็นบุตรกตัญญู
 และผู้ทรงมนุษยธรรมจะกลบฝังบิดามารดา ก็ย่อมมีเหตุวิธียู่”

(3A: 5)

จากนั้นเม็งจื่อก็ชี้ให้เห็นว่า สันติสุขของสังคมไม่จำเป็นจะต้องไปขึ้นกับสมมติฐานเรื่อง
 “ความรักร่วมกัน” ที่ผิดธรรมชาติ เพราะแม้จะรักคนในครอบครัวมากกว่า ก็เป็นวิธีนำสู่สังคมที่ดีได้

เมิ่งจื่อกล่าวว่า
 “วิถีธรรมนั้นอยู่ใกล้แต่กลับไปแสวงหาในที่ไกล กิจทั้งหลายนั้นง่ายตายแต่กลับไปแสวงหาที่ยาก
 เพียงแค่ทุกคนรักสนิทชิดเชื้อต่อบุพการี มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโส โลกหล้าก็จัก
 สุขสันติ”

(4A: 11)

ทารกน้อยไม่มีที่จะไม่รู้จักรักบิดามารดาของตน แลเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นก็ไม่มีที่จะไม่รู้จักรักเคารพพี่ชายของตน
 การรักสนิทชิดเชื้อต่อบิดามารดา ก็คือมนุษยธรรม
 การรู้จักเคารพผู้ที่อาวุโสกว่า ก็คือความเที่ยงธรรม
 จึงมีมิอะไรอื่น นอกจากทำให้ทั่วถึงทั้ง โลกหล้า

(7A: 15)

แม้ว่าเมิ่งจื่อจะแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อแนวคิดของมั่วจื่ออย่างชัดเจน วิพากษ์ด้วย ถ้อยคำรุนแรงกล่าวหาว่าคำสอนของมั่วจื่อเป็นคำสอนอุบาทว์ (3B: 9) แต่ก็มีข้อสังเกตว่า ในยามยกเหตุผลแสดงวิวาทะตอบโต้กันทางปัญญา ที่ท่าคารมของเมิ่งจื่อก็ไม่ได้รุนแรงก้าวร้าวเท่าใดนัก ดังตัวอย่างกระบวนการกล่าวปกป้องโครงสร้างระบบครอบครัวที่ยกมาเล่าข้างต้น ยิ่ง กว่านั้น ถ้าหากไล่เลียงหลักปฏิบัติ 10 ประการของมั่วจื่อ ก็จะพบว่ามั่วจื่อมีอยู่หลายข้อที่เมิ่งจื่อเห็นพ้องด้วย และยึดเป็นแนวปรัชญาของตน เช่นการปฏิเสธสงครามเชิงรุก การเป็นประเด็นที่เมิ่งจื่อพยายามเกลี้ยกล่อมเจ้าครองแคว้นทั้งหลาย การเชิดชูผู้เป็นปราชญ์และให้มีอุดมการณ์ร่วมของสังคม (อื่) ก็ไม่ได้ขัดแย้งอะไรกับเมิ่งจื่อ ยิ่งกว่านั้น การให้ความสำคัญแก่พสกปราชญ์ก็เป็นลักษณะเด่นของปรัชญาเมิ่งจื่อ อย่างหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาการปกครองในภาพรวมของมั่วจื่อกับของเมิ่งจื่อไม่ได้มีอะไรที่ขัดแย้งกันรุนแรงมากนัก นอกจาก จุดยืนที่ต่างกันทำให้ฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการการแบ่งชนชั้นกับอีกฝ่ายหนึ่งที่ยังเห็นว่าระบบการแบ่งชนชั้นอาจจะปรับปรุงได้โดยไม่ต้องล้มล้างทิ้งก็ได้ ดังที่เมื่อไม่นานมานี้ มีนักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่า เมิ่งจื่อได้รับเอาแนวคิดหลายอย่างของมั่วจื่อมาพัฒนาต่อจนไปถึงจุดที่อยู่เหนือความขัดแย้ง ¹¹ และหากกล่าวถึงที่สุดแล้ว เป้าหมายโดยรวมของ

¹¹ Ding Weixiang, “Mengzi’s Inheritance, Criticism, and Overcoming of Moist Thought,” *Journal of Chinese Philosophy* 35, 3 (September 2008): 403-419.

มั่วจื่อ ก็มีได้แตกต่างจากขงจื้อแต่อย่างใด กล่าวคือต้องการแก้ปัญหาสังคมที่กำลังเดือดร้อนวุ่นวายไปทั่วเนื่องจากการแก่งแย่งแสวงหาประโยชน์จากกันและกันของเจ้าครองแคว้นทั้งปวง และต่างก็ปรารถนาจะเห็นสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสันติภาวะ สามารถให้ปวงประชาชนใช้ชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุข จุดยืนที่อยู่ตรงข้ามกันของมั่วจื่อกับปรัชญาขงจื้อ โดยทฤษฎีอาจจะร่วมโลกกันไม่ได้ แต่ในสังคมจริงบนแผ่นดินจีน ความตรงกันข้ามนั้นยังมีโอกาสที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เกิดพื้นที่ที่จะอยู่ร่วมกันได้เสมอ ดังข้อความตอนหนึ่งใน**เมิ่งจื่อ** ที่กล่าวว่า

ปลิกตัวหนีจากมั่วจื่อ เป็นต้องหันเหเข้าหาหยงจู่ ปลิกตัวหนีจากหยงจู่เป็นต้องหันเหเข้าหาสำนักขงจื้อ เมื่อหันเหเข้ามาหา ก็ได้แต่รับไว้เท่านั้นเอง

(7A: 26)

กล่าวโดยสรุป สภาพการณ์ที่เรียกว่า “ร้อยสำนักประชันเสียง” ในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋วที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นเพียงแง่มุมส่วนหนึ่งซึ่งสกัดมาเพื่อให้เห็นเป็นภูมิหลังว่า ปรัชญาณิพนธ์**เมิ่งจื่อ** เกิดขึ้นมาท่ามกลางบรรยากาศในสังคมที่มีพลวัตแห่งการเปลี่ยนผ่านสูง และมีกระแสภูมิปัญญาความคิดอ่านที่หลากหลายรายล้อมอยู่โดยรอบ เนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ใน**เมิ่งจื่อ** มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบริบททางความคิดเหล่านี้ของผู้พอสมควร ดังเมื่อพิจารณาแนวคิดตามที่ได้ประมวลกล่าวมา ก็จะเห็นว่า **เมิ่งจื่อ** ได้สนทนาวิสาสะและตรึกตรองประเด็นปัญหาหลายประเด็นร่วมกับแนวคิดเหล่านี้เป็นอย่างดี สภาพสังคมบ้านเมืองที่ยังไม่สถิตเสถียร ย่อมมีส่วนในการทำให้แนวคิดทั้งหลายยังไม่ตกผลึกชัดเจนเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ ยังมีการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดและปรับปรุงรายละเอียดให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ยังไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นหาก เชื่อว่าปรัชญาณิพนธ์**เมิ่งจื่อ** เล่มนี้ เป็นบทประพันธ์ที่เรียบเรียงขึ้นมาอย่างมีแผนกำหนด ก็คงจะเป็นบทบันทึกที่ยังไม่ปักหลักนิ่งสนิทเสียทีเดียว และคงพร้อมที่จะเคลื่อนไหวต่อหากมีข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นในบริบทที่แวดล้อมอยู่ แต่จำเพาะเพียงแค่แนวคิด 3 แนวใหญ่ที่สรุปกล่าวมาข้างต้น ก็จะพบประเด็นสำคัญหลายประเด็นที่**เมิ่งจื่อ** นำมาประกอบเข้ากับเนื้อหาด้วยดังนี้

แนวคิดแรกที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูประบิลเมืองตามแคว้นต่าง ๆ นั้น แท้ที่จริงคือกระแสเชิงอนุรักษ์อำนาจเก่าของชนชั้นปกครองไว้นั่นเอง เป็นกระแสนิยมที่คงมีส่วนทำให้ **เมิ่งจื่อ** มีความใส่ใจในปัญหาด้านเศรษฐกิจมากขึ้น และตระหนักว่าความเป็นอยู่ของชาวบ้านชาวเมืองในด้านวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของจริยธรรมการเมือง นอกจากนี้ คงจะเกิดความรู้สึกถูกทำทลายจาก

แนวคิดที่เน้นประสิทธิผลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย จึงมี บางตอนที่กล่าวให้คำนึงถึงผลที่จะได้จากการปฏิบัติด้วย

สำหรับแนวคิดแบบที่สอง เป็นกระแสนิยมเชิงสายกลาง ไม่แสดงที่ท่าสนับสนุนหรือต่อต้านอำนาจเก่า โน้มไปในทางสายปรัชญาเต๋ออันมีหยั่งจู่และเหลาจื่ออยู่ในกระแส ก็คงมีส่วนทำให้เมิ่งจื่อ คำนึงถึงความสำคัญของตัวตนมนุษย์ในฐานะเอกเทศบุคคลมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการบำรุงเลี้ยงตัวตนให้เจริญเป็นปราชญ์ได้ตามศักยภาพที่มีอยู่

แนวคิดแบบที่สามที่เป็นแนวคิดตามปรัชญาของมั่วจื่อ ซึ่งเป็นกระแสนิยมเชิงต่อต้านอำนาจเก่า ย่อมมีอิทธิพลต่อ **เมิ่งจื่อ** โดยตรงในหลายทางทั้งในด้านที่เห็นด้วย เช่น การหลีกเลี่ยงสงคราม การให้ความสำคัญต่อมวลประชากรราษฎร และทั้งในด้านที่ไม่เห็นด้วย เช่น ทฤษฎีรักร่วมกัน ซึ่งล้วนชวนให้ได้คิดตรึกตรองปรับปรุงแนวทางของคนให้รัดกุมขึ้น อนึ่ง นอกจากเนื้อหาเชิงปรัชญาแล้ว มั่วจื่อยังเป็นนักคิดที่ริเริ่มนำเสนอการใช้ตรรกวิธีเพื่อพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของการใช้ถ้อยคำ แม้จะเป็นตรรกวิธีที่ยังไม่สมบูรณ์แบบแต่ก็มีอิทธิพลต่อการใช้วาทศิลป์ของเมิ่งจื่อด้วย *

นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมทางปัญญาที่ปรากฏอยู่รอบตัวเมิ่งจื่อ ที่สนับสนุนให้ปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ**มีความรู้มรรยด้วยเนื้อหาและข้อมูลมากขึ้นแล้ว ภูมิหลังที่จำเป็นสำหรับรับรู้ทำความเข้าใจปรัชญานิพนธ์เล่มนี้ได้ดีขึ้นอีกก็คือข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดคำสอนของขงจื่อ ดังจะกล่าวต่อไป

2.3. ขบวนการปรัชญาขงจื่อก่อนหน้าสมัยของเมิ่งจื่อ

2.3.1. สาระทัศนะปรัชญาของขงจื่อ

การปรากฏตัวตนของขงจื่อขึ้นในสมัยชุนชิว ย่อมนับได้ว่าเป็นหมุดหมายที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของจีน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นมาตรวัดที่ชัดเจนพอสมควรที่บ่งชี้ว่า ได้มีการพลิกเปลี่ยนทิศทางการคิดครั้งใหญ่เกิดขึ้นในหมู่ประชาชาติจีน

ชีวประวัติและฐานานุกรมของขงจื่อ อาจมองในแง่มุมหนึ่ง ึ่งให้เป็นภาพจำลองลือฉายภาพของสังคมในสมัยนั้นได้ในระดับหนึ่ง การมีศักดิ์เป็นชนชั้นผู้ดีเก่าที่สืบทอดตระกูลมาจนในที่สุด กลายมาเป็นผู้ดีตกยากที่อาศัยอยู่ในแคว้นหลู่ ทำให้อาจนึกเทียบได้กับสังคมเก่าแก่ซึ่งสืบทอดระบบศักดินาอย่างยาวนานที่ค่อย ๆ เสื่อมลงตามลำดับ เลื่อนออกจากกรอบของจารีตธรรม (หลี่) ซึ่งจัดวางไว้โดย โจวกง (周公) ผู้เป็นเจ้าของแคว้นหลู่คนแรก และครั้นเมื่อได้เห็นความเสื่อม บทบาท

* ดูรายละเอียดเกี่ยวกับตรรกวิธีของมั่วจื่อในบทที่ 5 ข้อ 5.2.2.

ของ “หลี่” กับสังคมที่เพี้ยนไปจากมาตรฐานเดิมแล้ว ขงจื้อก็หวังที่จะได้เห็นการฟื้นฟูให้จารีตธรรมกลับมามีบทบาทในสังคมดั้งเดิม แต่ แม้จะพยายามศึกษาเล่าเรียนเพียรวิพากษ์อย่างไร ก็ไม่อาจเห็นภาพในอุดมคติตามที่ต้องการเกิดขึ้นได้ จึงในที่สุดก็ต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายและบทบาทของตนทำนองเดียวกับ “หลี่” ที่ในที่สุดจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ไปมีบทบาทอื่นที่ไม่ใช่การบริหารกำกับสังคมโดยตรง การที่ขงจื้อเปลี่ยนเป้าหมายหันไปสนใจให้การศึกษามหาชนชั้นสามัญและกลายเป็นครูใหญ่ของแผ่นดินแทนที่จะได้เป็นนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ อาจจะเป็นชะตากรรมเดียวกันกับ “หลี่” ที่กลายสถานะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมแทนการเป็นกลไกบริหารบ้านเมืองในที่สุด

ภาพของสังคมในอุดมคติของขงจื้อ คือภาพของสังคมในช่วงสมัยที่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์โจวกำลังสร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ โดยมีโจววงศ์ซึ่งทำหน้าที่สำเร็จราชการแผ่นดินของพระเจ้าโจวเฉิงหวัง (周 成 王) เป็นผู้จัดวางระเบียบสังคมตลอดจนระบบคุณธรรมกำกับไว้เป็นมาตรฐานอย่างสมบูรณ์ ระบบจริยธรรมสังคมที่โจววงศ์ปลุกวางไว้เป็นรากฐานที่มั่นคงดังกล่าวก็คือระบบคิตาจารีตธรรม (หลี่-เยว่) ซึ่งใช้เป็นหลักที่ผดุงความเรียบร้อยสร้างความรุ่งเรืองให้แก่ราชวงศ์โจวตะวันตกอยู่นานหลายร้อยปีตราบจนเมื่อเข้าสู่สมัยชุนชิว จึงคลอนแคลนเสื่อมลง ขงจื้อได้ศึกษาและประมวลภาพของยุคทองแห่งอารยธรรมดังกล่าวจากการศึกษาดำรับตำราคัมภีร์โบราณทั้งหลาย จนเกิดความรู้ความประทับใจและความศรัทธาในปฏิบัติของโจววงศ์ผู้เป็นอริยปราชญ์ ภาพสังคมสมัยต้นวงศ์โจว ที่ปกครองโดยวิถีแห่งเมธีกษัตริย์จนเกิดความสงบรุ่งเรืองนี้เองที่ขงจื้อใช้เป็นอุดมคติแบบอย่างสำหรับพิจารณาวิพากษ์เปรียบเทียบกับสังคมที่เขาดำรงอยู่

ปณิธานเบื้องต้นของขงจื้อในการดำเนินรอยตามโจววงศ์ หลังจากที่ได้ตั้งใจร่ำเรียนศึกษาศิลปะวิทยาการมาอย่างดีแล้ว ก็คือ การขันอาสาเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมือง โดยเหตุนี้ความมุ่งหมายที่จะเข้ารับราชการจึงเป็นลักษณะของปณิธานสำนักขงจื้อที่ชัดเจน และมักจะมีการไต่ถามถกเถียงเกี่ยวกับรายละเอียด เงื่อนไข ความเป็นไปได้และความเหมาะสมต่าง ๆ ของการเข้ารับราชการกันในหมู่ศิษย์สำนักขงจื้ออยู่เสมอ รวมทั้งการวิวาทะกับแนวทางบางสำนักที่ปฏิเสธการเข้ารับราชการอีกด้วย

การที่ขงจื้ออาสาเข้ารับราชการและได้ทดลองจัดการบ้านเมืองมาในระดับหนึ่ง แม้ในท้ายที่สุดจะประสบความล้มเหลวเนื่องจากไม่อาจช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามที่ตนคิดได้ แต่ประสบการณ์เหล่านั้นย่อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งแก่ขงจื้อได้ใช้ตรึกตรอง ปรับปรุงวิธีคิดวิธีมองปัญหาให้สอดคล้องกับสถานะที่เป็นอยู่จริงได้ถึถ้วนองยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ความเข้าใจว่าขงจื้อได้พัฒนาแนวคิดจนสำเร็จรูปพร้อมอยู่ก่อนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติราชการนั้น ไม่น่าจะเป็นความเข้าใจที่ตรงกับความเป็นจริงนัก เพราะแนวคิดของขงจื้อน่าจะพัฒนาปรุงแต่งไปเรื่อย ๆ ควบคู่ไปกับการปฏิบัติและเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

การล่มสลายของ “หลี่” ในสังคมมีจุดเริ่มมาจากสายสัมพันธ์ที่เสื่อมลงของระบบครอบครัว โดยเฉพาะในเครือญาติวงศ์ของชนชั้นปกครองที่มีการแย่งแก่งแย่งอำนาจกันมากขึ้นตามลำดับ แล้วจากนั้นก็ค่อย ๆ แผลความเสื่อมสัมพันธ์ออกไปสู่ระดับวงศาอาณา ดิฉันห่างที่กุมอำนาจในหัวเมืองตามลำดับชั้นออกไป ความวุ่นวายของบ้านเมืองในชั้นแรกนั้น อันที่จริงก็คือความวุ่นวายของระบบ “บ้าน” ที่ลามขยายออกไปสู่ระบบ “เมือง” นั่นเอง ปรัชญาขงจื๊อที่ต้องการฟื้นฟูระบบ “หลี่” คืบมา จึงมีความเข้าใจที่ว่า ข้อจริยธรรมใดที่จะช่วยรักษาสัมพันธ์แห่งเครือญาติภายในวงศ์ตระกูลได้ ย่อมเป็นข้อจริยธรรมสำคัญที่จะใช้นำไปสู่ความเรียบร้อยของสังคมได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ความผิดหวังจากการสมาคมกับเหล่าชนชั้นปกครองที่ส่วนใหญ่จะไม่เห็นความสำคัญของ “หลี่” และการได้ประจักษ์ถึงสภาพบ้านเมืองที่ค่อย ๆ ห่างออกจากความเที่ยงธรรมเก่าที่ดีงาม คงมีส่วนอยู่ไม่ใช่น้อยที่ทำให้หลักการคำสอนของขงจื๊อค่อย ๆ ปรับทิศทางใหม่ด้วยการหันไปเปิดโอกาสทางสมาคมกับชนชั้นสามัญให้มากยิ่งขึ้น นิยามใหม่ของศัพท์คำเดิมหลายคำที่ขงจื๊อให้บรรยายแสดงให้เห็นทิศทางดังกล่าวได้ดี เช่นอธิบายคำจำกัดความคำว่า “จวินจื่อ (君子)” ที่เปลี่ยนจากคุณสมบัติแห่งชาติเชื่อนชั้นสูง ไปเป็นคุณสมบัติแห่งความถึงพร้อมทางจริยธรรม เป็นต้น

การปรับเปลี่ยนอรรถาธิบายหลักการโบราณของขงจื๊อที่สำคัญ ก็คือการเปลี่ยนฐานวาทกรรมของ “หลี่” จากเดิมที่เน้นในอำนาจของ “ฟ้า” มาใช้ “เหริน” เป็นฐานรองรับแทนตามที่ได้กล่าวถึงแล้วในข้อก่อน การอธิบายเช่นนั้น ไม่เพียงแต่ดึงเอาเรื่อง “หลี่” ให้ห่างออกมาจากบริบททางการปกครองระดับหนึ่งแล้ว ยังเป็นการนำเอา “หลี่” ไปข้องเกี่ยวกับตัวตนและชีวิตประจำวันของคนทั่วไปมากขึ้น จาริตแห่งควา มสัมพันธ์ของคนในสังคมก็กลายเป็นเรื่องของมนุษยสัมพันธ์มากขึ้น ต่างจากเดิมซึ่งกลิ่นอายของศัพท์คำนั้นเกี่ยวข้องกับรูปแบบพิธีกรรมที่ เกรงขริมและการสัมพันธ์กับอำนาจที่มองไม่เห็นตัว

จุดที่ควรจะนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นบ่อเกิดของปรัชญาขงจื๊อที่แท้จริง ก็คือการสร้างอรรถาธิบายใหม่ให้แก่มนต์สนี่ “เหริน” (仁) มโนทัศน์ดังกล่าวมีอยู่ในสังคมจีนมาแต่เก่าก่อนแล้ว ความหมายดั้งเดิมของคำว่า “เหริน” เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน คือหมายถึงความรักสนิทชิดเชื้อที่มีต่อกัน โดยเฉพาะกับคนที่อยู่ในครอบครัวหรือตระกูลเดียวกัน ดังนั้น คำว่า “เหริน” จึงใช้ผูกพันอยู่กับระบบวงศ์วานว่านเครือมาแต่โบราณ ครั้นมาถึงสมัยของขงจื๊อ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติร่วมสายโลหิต โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขยายออกไปสัมพันธ์กับคนในต่างตระกูลและต่างแคว้นถิ่นดินแดนด้วย ขงจื๊อจึงได้อธิบายขยายนัยของมนต์สนี่เดิมให้แผ่กว้างขึ้น โดยนำไปประยุกต์ใช้กับคนทั่วไปนอกวงศ์วานว่านเครือด้วย ดังที่เมื่อฟานฉือถามถึง “เหริน” และขงจื๊อตอบเพียงสั้น ๆ ว่า “รักมนุษย” (เล่มที่ 12 บทที่ 22) คำว่า “รัก

(ไอ้ 愛)” ในคำตอบนั้น เป็นศัพท์ที่ใช้หมายถึงความรักสรรพสิ่งทั่วไป ไม่เหมือนกับความรู้สึก “รักสนิทชิดเชื้อ (ซิน 亲)” ที่มีต่อคนในครอบครัวเดียวกัน และคำว่า “มนุษย์ (เหริน 人)” ก็มีนัยหมายถึงคนทั่วไปทั้งหลายที่อื่นออกไปจากเครือญาติเดียวกัน ดังนั้น หากมองด้วยสายตาของผู้อยู่ในฐานะชนชั้นสูงหรือชนชั้นปกครอง ความรักมนุษย์ดังกล่าว จึงมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นให้ผู้มีอำนาจหรือผู้ทำหน้าที่ปกครองแผ่ความรักออกไปยังประชาราษฎร์หรือผู้อยู่ใต้ปกครองด้วย ซึ่งจะเป็นความรู้สึกที่ความนัยก่อนไปในทางมีเมตตา เอื้ออารี เอื้อเอ็นดู เอื้ออาทร ต่อผู้คนทั่วไป

วิญญูชนยอมปฏิบัติต่อสรรพสิ่งด้วยความรักแต่ไม่ใช่ด้วยมนุษยธรรม ปฏิบัติต่อชาวประชาด้วยมนุษยธรรมไม่ใช่ด้วยความรู้สึกชิดเชื้อ กล่าวคือให้ความชิดเชื้อแก่บุพการีเครือญาติโดยมีมนุษยธรรมต่อประชาราษฎร์ ให้มีมนุษยธรรมต่อประชาราษฎร์โดยมีความรักต่อสรรพสิ่ง

(7A: 45)

จากฐานความคิดของมโนทัศน์เรื่อง “เหริน” ซึ่งขยายไปโยงใยกับความสำนึกต่อวิถีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง จึงนำพาให้แนวคิดแบบขงจื้อเกิดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตนมีต่อสังคมมนุษย์ ทั้งเป็นที่ทำรับผิดชอบในวิสัยทัศน์ที่ขยายแผ่ออกไปจากกรอบของระบบวงศ์วานเครือญาติด้วย แนวทางคำสอนของขงจื้อจึงเริ่มด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาตัวตนไว้เป็นหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ การเอาชนะตนเอง (เก่อจี 克己) กับการฟื้นฟูจารีตธรรม (ฟู่หลี่ 复礼)

การเอาชนะตน เป็นเป้าหมายเบื้องต้นที่ปัจเจกบุคคลต้องพยายามบรรลุให้ได้ ก่อนที่จะขยายตนออกไปสัมพันธ์กับมนุษย์อื่นในสังคม วิธีการฝึกเอาชนะตนก็คือการควบคุมให้อยู่ภายใต้กรอบข้อบังคับทางศีลธรรมที่กำหนดไว้ในจารีต ตั้งแต่การควบคุมความคิด วาจา คำพูด กริยาท่าทางมารยาท ตลอดจนจนถึงการข่มจิต ขงจื้อมักจะเรียกร้องให้มีการบำเพ็ญตนให้เป็นเสมือนหนึ่งผู้ทรงศีล ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

การฝึกบังคับตนให้อยู่ในกรอบเพื่อเอาชนะตนนี้ โดยนัยหนึ่ง ก็คือการเตรียมตนเพื่อจะออกไปผจญกับการสัมพันธ์กับผู้คนต่าง ๆ ด้วยจิตวิญญูญาณที่มี “เหริน” พร้อมแล้วอยู่ในตัวตน หากพิจารณาในแง่นี้ ย่อมเห็นได้ว่า แม้จะอธิบาย “เหริน” อย่างกว้าง ๆ ไปได้ว่า คือความรู้สึกนึกเมตตาเอื้ออาทร แต่ความรู้สึกนั้นก็มิใช่จะเกิดขึ้นตามสัญชาตญาณได้โดยง่าย จำเป็นต้องผ่านการศึกษาฝึกบำเพ็ญตนมาอย่างเข้มงวด จึงจะเกิดคุณสมบัตินี้ขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน “แบบ” หรือกรอบที่ใช้

ฝึกหัดปลูกปั่นให้เกิด “เหริน” ขึ้นในตัวก็คือจารีตธรรมหรือ “หลี่” นั่นเอง ดังนั้น ในขั้นตอนของการพยายามเอาชนะตน จึงเท่ากับต้องศึกษาและฝึกฝนตาม “หลี่” อยู่ในตัวระดับหนึ่งแล้ว

ครั้นเมื่อฝึกตนจนมีศักยภาพพอจะควบคุมตนให้อยู่ในกรอบของวินัยและจารีตได้แล้ว ในการออกไปสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ก็คือการขยายผลของ “หลี่” ที่ฝึกปรือมาให้ครอบคลุมไปถึงระบบสัมพันธ์ในสังคมกว้างขวางออกไปอีก

ขงจื้อยอมรับว่า “หลี่” หรือจารีตธรรมนี้คือเครื่องมือสำคัญที่สุดที่จะควบคุมกำกับสังคมให้เรียบร้อยอยู่ได้ เพราะเป็นกลไกที่คอยแยกแยะขีดแบ่งฐานะชนชั้นให้ชัด และสะกดให้สงบอยู่ในพื้นที่ของตน โดยไม่ละเมิดล่วงเกินเข้าไปในฐานันดรของกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง “หลี่” ก็คือระบบวาทกรรมที่สำคัญที่สุดของสังคมแบบแบ่งแยกชนชั้น ที่ขงจื้อจะต้องธำรงไว้ให้ได้ แม้จะเห็นเค้าลางแห่งความเสื่อม อันเนื่องมาจากการคุกคามของค่านิยมใหม่ซึ่งเห็นผลประโยชน์ทางวัตถุธรรมเป็นเรื่องสำคัญ

ความพยายามของขงจื้อในการผดุงจารีตธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป แสดงให้เห็นถึงความแยบคายของการปรับบทบาทของ “หลี่” ให้สอดคล้องกับสังคมที่แผ่กว้างออก กล่าวคือ ในด้านหนึ่งก็ตอกย้ำความสำคัญของ “หลี่” ในฐานะที่เป็นกลไกแห่งการแยกแยะ ด้วย การกำหนดแนวคิดเรื่องการทำนามให้เที่ยงหรือ “เจิ้งหมิง (正名)” ขึ้นมาให้เป็นวินัยพื้นฐานของการสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กำกับแต่ละปัจเจกบุคคลให้วางตนให้เที่ยงไว้ตามนามานุกรมของตนเพื่อมิให้เกิดความสับสนในยามต้องเผชิญกับผลประโยชน์

ผู้ปกครองเป็นผู้ปกครอง ชุนนางเป็นชุนนาง บิดาเป็นบิดา บุตรเป็นบุตร

(เล่มที่ 12 บทที่ 11)

จาก “หลี่” ที่เป็นกลไกแยกแยะความแตกต่างระหว่างชนชั้น ขงจื้อได้นำมาปรับใช้เป็นกลไกแยกแยะความแตกต่างระหว่างสายสัมพันธ์ที่เป็นกิจของทุก ๆ คนในสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนแนวปฏิบัติที่เคยใช้บังคับกษัตริย์ที่ต่างกัน ก็อาจจะยังคงไว้ได้ แต่ให้เพ่งจำเพาะเพียงในแง่ใช้หมายบอกฐานะทางสัมพันธ์ภาพ ให้รู้ว่าจะต้องวางตนให้เที่ยงตามนามอะไร ดังตัวอย่างเช่นที่ขงจื้อแสดงความไม่พอใจต่อการวางตัวของจิ๋ชื้อ

ขงจื้อกล่าวถึงจิ๋ชื้อว่าจัดการร้ายระบอบาแปดแถวในเขตตำหนักตน

“หากทนเช่นนี้ได้ จะมีอะไรอีกที่จะทนไม่ได้”

(เล่มที่ 3 บทที่ 1)

ความไม่พอใจของขงจื้ออาจจะตีความได้ว่า เกิดจากความรู้สึกแบ่งแยกทางชนชั้นและยึดติดอยู่กับรูปแบบเดิม ๆ ตามจารีตเก่า แต่ก็อาจพิจารณาในอีกความรู้สึกหนึ่งตามหลัก “เจิ้งหมิง” ได้ว่า ขงจื้อกำลังมุ่งความสำคัญไปที่การวางตัวของจีซึ่งถือว่าไม่ถูกต้องเที่ยงตรงกับนามหรือฐานะแห่งตน และตราบใดที่พิธีกรรมยังมีสัญญาณให้หมายรู้ได้ ดังเช่นระบำแปดแถวไม่ไช่ระบำในตำแหน่งของขุนนาง ตราบนั้นก็ยังต้องคำนึงถึงจารีตนี้อยู่ และการวางตัวแสดงความสัมพันธ์ต่อกับเจ้านครของจีซึ่งเยี่ยงนี้ย่อมควรแก่การดำเนินในสายตาของขงจื้อผู้รู้สัญญาณของระบำนั้น

พิเคราะห์จากกรณีตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า การร่ายรำระดับเกียรติยศซึ่งจัดเป็น “หลี่” รูปแบบหนึ่งนี้อาจจะมองว่ากำลังแสดงนัยแห่งการแยกแยะฐานะทางชนชั้นอยู่ก็ได้ หรืออาจจะมองว่ากำลังแยกแยะฐานะของความสัมพันธ์ในสังคมก็ได้ ถ้าหากมองในแง่แบ่งแยกชนชั้น “หลี่” ก็คงเสื่อมบทบาทหมดความหมายไปแล้วจนตระกูลจีไม่เห็นความสำคัญ ในขณะที่หากมองในแง่การแบ่งแยกฐานะความสัมพันธ์ ระบำแปดแถวก็เป็นสัญลักษณ์ที่ยังอาจจะดำรงบทบาทอยู่ต่อไปได้แม้ในสังคมสมัยที่การแบ่งชนชั้นลดความเข้มข้นลง

นอกจากการแนะนำหลักการ “เจิ้งหมิง” เพื่อแสดงคุณค่าใหม่ให้แก่กลไกเก่า (หลี่) ที่ยังทำงานได้อยู่ ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยพื้นฐานแห่งศรัทธาที่เชื่อว่ามนุษย์สามารถรับการฝึกรับการกล่อมเกลาเพื่อพัฒนาตัวตนได้ ขงจื้อจึงเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แผ่กว้างออกไปในหมู่มหาชนดั่งกิตติศัพท์ที่รู้ดีกันอยู่ การสั่งสอนวิชาของขงจื้อ แม้จะเป็นเนื้อหาเพื่อประโยชน์ของราชการ คือศิลปะวิทยาการทั้งหลาย โดยอาศัยคัมภีร์ทั้งหลายเป็นตำรา แต่พื้นฐานความรู้ที่ขงจื้อย้ำอยู่เสมอก็คือความเข้าใจในเรื่อง “หลี่”

ไม่รู้หลี่ ไม่อาจตั้งมั่นได้

(เล่มที่ 20 บทที่ 3)

กุศโลบายให้การศึกษา น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลให้ “หลี่” ดำรงอยู่อย่างค่อนข้างสถาพรในสังคมจีนต่อมาได้ไม่ว่าจะมีการตีความดัดแปลงความนัยในชั้นหลังอย่างไร ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว การศึกษาเป็นช่องทางสำคัญที่สร้างโอกาสเลื่อนฐานะทางชนชั้นได้ ดังนั้น จึงเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ชักชวนให้มหาชนทั้งแผ่นดินหันมาใส่ใจเรียนหนังสือมากขึ้น การต้องเรียนรู้ “หลี่” ในฐานะเสมือนวิชาบังคับพื้นฐาน จึงทำให้ขงจื้อสามารถกำหนดบทบาทใหม่ให้แก่ “หลี่” ได้อย่างสะดวกผ่านระบบการอบรมกล่อมเกลา เมื่อถึงที่สุดแล้ว “หลี่” ซึ่งเคยเป็นกลไกเฉพาะของพวกชนชั้นปกครองที่พยายามใช้เพื่อกีดกันทางชนชั้น จึงค่อย ๆ แผ่บทบาทลงไปสัมพันธ์จากชนชั้นได้ปกครองมากขึ้นในฐานะที่เป็นมารยาทและเกณฑ์การวางตัวสัมพันธ์กับคนใน

สังคม และเมื่อการเลื่อน ชนชั้นเป็นไปได้สะดวกขึ้น ชนชั้นสามัญผู้มีจริยธรรมและความรู้ที่ได้มีโอกาสเป็นข้าหลวงขุนนาง ก็ย่อมจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “หลี่” อย่างกว้างขวางดีพอที่จะเห็นประโยชน์นำไปใช้ในเชิงการบริหารบ้านเมืองโดยไม่จำเป็นต้องเน้นเรื่องการแบ่งชนชั้นหรือการถืออภิสิทธิ์ของวงศ์วานว่านเครืออีกต่อไป

การสังเกตกล่าวถึงปรัชญาของขงจื๊อมาทั้งหมดนี้ เป็นไปโดยความมุ่งหมายที่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า สาระสำคัญของปรัชญาของขงจื๊อ อาจจะประมวลรวมศูนย์ไว้ได้ที่หัวข้อธรรมเพียงข้อเดียวคือ “หลี่” หรือจารีตธรรมนั่นเอง เพราะนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลาย ทาง แม้ขงจื๊อจะแฉะอธิบายบอกข้อธรรมต่าง ๆ มากมายใหญ่บ้างเล็กบ้างในระหว่างทางอย่างไร ก็อาจจะโยงโยงเข้ามาหาแก่นสาร “หลี่” ที่อยู่กลางหัวใจของขงจื๊อได้เสมอ ทั้งนี้ โดยมีมโนทัศน์ “เทียน” กับ “เหริน” เป็นฐานที่สถิตตั้งของ “หลี่” และมี “เจิ้งหมิง” เป็นเกณฑ์กำกับทิศทางการแสดงออกของ “หลี่” ส่วนหัวข้อทางจริยธรรมทั้งหลาย ก็ล้วนเป็นรายละเอียดแนวทางการปฏิบัติเพื่อแสดงออกของ “หลี่” ในการสัมพันธ์กับมนุษย์รอบข้างในสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ต้องการให้มีผู้ปฏิบัติต่อตน (จง 忠) การไม่ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ไม่ต้องการให้มีผู้ปฏิบัติต่อตน (ชู่ 恕) ความกตัญญู (เซี่ยว 孝) ความเที่ยงธรรม (อี้ 义) ความเคารพ (กง 恭) ความนบนอบ (จิ้ง 敬) ความสมัคสมาน (เหอ 和) เป็นต้น ตลอดจนถึงภาพลักษณ์ของปราชญ์ในอุดมคติ การตั้งปณิธานการดำเนินชีวิตทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ก็ล้วนเป็นภาพที่วางอยู่บนคุณค่าและความสำคัญของ “หลี่” ทั้งสิ้น

จุดน่าสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ชีวิตและทิศทางในการพัฒนาความคิดของขงจื๊อเป็นทิศทางที่บ่ายโหมหน้าเข้าหามหาชนชั้นได้ปกครองและสังคมของคนส่วนใหญ่ แนวคิดทั้งหลายซึ่งพัฒนามาจากความรู้ภูมิปัญญาของชนชั้นสูงก็ล้วนถ่ายทอดลงไปปรับตัววิสาสะกับชนชั้นสามัญเป็นสำคัญ อีกทั้งหลักการทางจริยธรรมก็ค่อย ๆ ขมวดจากวิถีคิดที่ให้ค่าแก่บ้านเมืองและสังคม (ที่มนุษย์อาศัยอยู่) ไปสู่การให้ค่าแก่ความเป็นมนุษย์ (ที่อาศัยอยู่ในสังคม) มากขึ้นตามลำดับ กล่าวได้ว่า ในสมัยที่มีสภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่ขงจื๊อประจักษ์อยู่ต่อหน้า และในท่ามกลางการขยับเขยื้อนเคลื่อนออกจากกรอบเก่า ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ขงจื๊อก็ไม่ได้นั่งอยู่กับที่ คอยแต่จะอนุรักษ์ถนอมของเดิมเอาไว้ตลอดเวลา คำของขงจื๊อที่กล่าวถึงตัวเองว่า “เป็นผู้สืบทอด มิได้สร้างสิ่งใหม่ เชื่อและรักอดีต ” (เล่มที่ 7 บทที่ 1) จึงไม่ใช่คำกล่าวที่รับรองความเป็นนักอนุรักษ์นิยมชนิดที่ไม่ยอม “เปลี่ยนแปลง” อะไรเลย

2.3.2. ภายหลังมรณกรรมของขงจื้อ

หานเฟยจื่อ (韩非子) ได้บันทึกเป็นความไว้ว่า ภายหลังมรณกรรมของขงจื้อ เหล่าศิษย์ก็แตกออกเป็น 8 สาย * น้ำเสียงในการกล่าวเล่า เพียงแต่ต้องการชี้ให้เห็นว่า คำสอนใด ๆ ก็ล้วนไม่ใช่คำสอนอันยั่งยืน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังเช่นแนวคิดของอาจารย์ขงจื้อที่เพียงสิ้นชีวิตไปไม่นาน ลูกศิษย์ทั้งหลายก็แตกแยกกันเป็นสายความคิดที่ไม่เหมือนกัน บันทึกของหานเฟยจื่อที่แบ่งสำนักศิษย์ขงจื่อเป็น 8 สายใหญ่นี้ นักวิชาการทั่วไปเห็นว่ามีข้อมูลตกหล่นอยู่ เช่น ไม่ได้เอ่ยถึงศิษย์คนสำคัญ เช่น จื่อซงยา (子夏) ซึ่งได้ไปเป็นอาจารย์ใหญ่ทางความคิดอยู่ในแคว้นจิ้น และเป็นผู้ทรงอิทธิพลต่อสายคิดแบบนิตินิยม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถ้อยคำในบันทึกนี้ที่รับรองอยู่โดยปริยายว่า ภายจากรมณกรรมของขงจื่อ บรรดาศิษยานุศิษย์ก็แยกย้ายกระจัดกระจายไปตั้งสำนักเผยแพร่คำสอนมีลูกศิษย์ลูกหาอยู่ทั่วแผ่นดิน จนทำให้แนวคำสอนของขงจื่อเป็นสายความคิดที่ทรงอิทธิพลเป็นหลักอยู่ในสมัยนั้น

พงศาวดารฮั่นชู บันทึกข้อความไว้ตอนหนึ่งว่า

*บรรดาศิษย์ทั้งเจ็ดสิบ ต่างก็กระจ่ายกันท่องไปตามดินแดนของเจ้านคร
แคว้นต่าง ๆ ที่เป็นใหญ่ก็ได้ยศเป็นเสนาบดีมีศักดิ์ ที่น้อยก็ได้คบสมาคมกับเหล่า
บัณฑิตขุนนางในท้องที่ แลบ้างก็เร่ร่อนกายหายไปไม่ได้พบเห็นเลย***

เป็นบันทึกที่ยืนยันการแพร่กระจายและอิทธิพลด้านการศึกษาของบรรดาศิษย์ขงจื่อที่ครอบคลุมไปทั่วจนนับได้ว่าเป็นแนวการศึกษากระแสหลักของสมัย สำหรับคำว่า “ศิษย์ทั้งเจ็ดสิบ” นั้น นักวิชาการปัจจุบันค่อนข้างเห็นพ้องกันว่า เป็นตัวเลขที่กล่าวถึงจำนวนรวมแบบกว้าง ๆ ไม่ใช่ตัวเลขที่แน่นอน เช่นเดียวกับบันทึกบางแห่งที่ระบุจำนวนศิษย์ของขงจื่อว่ามี 72 คนบ้าง 77 คนบ้าง ก็คงไม่ใช่จำนวนที่เฉพาะเจาะจง (ทำนองเดียวกับในภาษาไทยเมื่อใช้คำว่า ห้าร้อย หรือ ร้อยแปด) ทั้งนี้เพราะเมื่อตรวจสอบหลักฐานเท่าที่มีหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน สามารถยืนยันความมีตัวตนอยู่ของศิษย์ขงจื่อได้เพียง 35 คนเท่านั้น โดยเป็นที่น่าสังเกตว่าบรรดาลูกศิษย์ขงจื่อที่มีชื่อเสียงระดับ

* คัมภีร์หานเฟยจื่อ บท เลียนเสวีย (显学) “自孔子之死也，有子張之儒，有子思之儒，有顏氏之儒，有孟氏之儒，有漆雕氏之儒，有仲良氏之儒，有孫氏之儒，有樂正氏之儒。” แปลความได้ว่า “นับจากรมณกรรมของขงจื่อ ก็ปรากฏมีพวกครูแบบจื่อจิ้ง พวกครูแบบจื่อซื่อ พวกครูแบบสกุลเหยียน พวกครูแบบสกุลเหมิง พวกครูแบบสกุลชีเตียว พวกครูแบบจิ่งเหลียง พวกครูแบบสกุลซุน พวกครูแบบสกุลเยว้จิ้ง”

** แปลจากความตอนหนึ่งในพงศาวดารฮั่นชู 《汉书·儒林传》 ข้อความเดิมว่า “七十子之徒，散游诸侯，大者为卿相师傅，小者友教师大夫，或隐而不见。”

เอตทัคคะทั้ง 10 คน* ไม่ปรากฏผลงานข้อเขียนตกทอดมาถึงปัจจุบันเลย ในขณะที่ศิษย์ซึ่งชื่อเสียงน้อยกว่ากลับปรากฏชื่อว่าได้ตั้งสำนักรับลูกศิษย์ลูกหาและมีข้อเขียนหลงเหลืออยู่บ้าง

อันที่จริง การกล่าวว่าศิษย์สำนักขงจื้อแตกแยกนิกายออกไปมากมายนี้ ไม่ได้หมายความว่ามีการอธิบายเปลี่ยนแปลงหลักการคำสอนของขงจื้อให้เพี้ยนผิดไปแต่อย่างไร เพราะต่างก็ยังคงปณิธานที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมือง ยังคงมุ่งพัฒนาตัวตนให้เป็นวิญญูชนทั้งในเชิงคุณธรรมและในด้านศาสตร์ศิลป์วิทยาการ และยังคงมุ่งฟื้นฟูระบอบอารยธรรมให้เกิดผลหรืออิทธิพลต่อการกำกับสังคม อีกทั้งมรรควิธีหลักธรรมต่าง ๆ ที่ขงจื้อพร่ำสอน ก็ยังคงปรากฏเห็นเป็นแนวทางที่ชัดเจนอยู่ในการเผยแพร่ของศิษย์ขงจื้อทั้งหลาย สามารถเรียกขานว่าเป็นแนว คิดแบบพวก “หลูจยา (儒家)” ได้เต็มที่ ความต่างของสำนักสอนก็เป็นแต่ว่า ศิษย์ของขงจื้อทั้งหลายต่างก็จะสอนเน้นหรือขยายความในประเด็นหรือแง่มุมที่ต่างจากกันเท่านั้นเอง เนื่องจากมีความถนัดชำนาญต่างกัน อุปนิสัยใจคอต่างกัน และการสดับรับรู้จากขงจื้อต่างกัน จึงเผยแพร่คำสอนโดยเอาใจใส่ในหัวข้อธรรมที่ต่างกัน

จากข้อมูลที่มีอยู่และผลงานที่ยังปรากฏสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ก็อาจจะประมวลสรุปได้ว่า นับจากมรดกกรรมของขงจื้อจนมาถึงสมัยของเมิ่งจื้อ มีศิษย์ของขงจื้อที่ตั้งสำนักสอนกระจายเป็นสายความคิดที่สำคัญดังนี้

ก. จื่อซย่า เป็นผู้ชำระคัมภีร์ช้อจิง แต่สอนเน้นเนื้อหาในคัมภีร์ซุนชีวเป็นสำคัญ ศิษย์ของจื่อซย่า 2 คน คือกงหยังเกา (公羊高) กับ กู่เหลียงซู (穀梁淑) เป็นผู้แต่งรรถถาของคัมภีร์ซุนชีวที่ใช้เป็นหลักมาจนถึงปัจจุบัน

ข. กงซุนหนี่จื่อ (公孙呢子) สอนเน้นเกี่ยวกับดนตรี ซึ่งให้เห็นว่าดนตรีมีคุณต่อผู้ที่ปกครองบริหารบ้านเมือง เชื่อกันว่าเศษนิพนธ์เกี่ยวกับคัมภีร์เข่วจิงที่ว่าด้วยดนตรีซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์หลี่จี้ คือผลงานของกงซุนหนี่จื่อนี้เอง

ค. เจิงจื่อ (曾子) สอนเน้นเรื่องความกตัญญูเป็นหลัก เชื่อกันว่าเป็นผู้ที่เรียบเรียงคัมภีร์เซี่ยวจิง (孝经) หรือคัมภีร์ว่าด้วยความกตัญญูซึ่งในยุคสมัยหลังได้รับการจัดเข้าอยู่ในชุดของ 13 คัมภีร์บังคับอ่านของสำนักขงจื้อ สำนักสอนของเจิงจื่อเป็นสำนักใหญ่ที่มีลูกศิษย์มากและมีชื่อเสียงว่าอบรมให้ศิษย์รู้จักบำเพ็ญตนอยู่ในกรอบศีลธรรมได้เป็นเยี่ยม

---

* ผู้ปฏิบัติคุณธรรมได้แก่ เหยียนฮวน หมินจื่อเชียน หร่านปู้หนิว จังกง ผู้ใช้ภาษาเป็นเลิศได้แก่ ไ้ห้วว และจื่อกั๋ง ผู้สามารถด้านบริหารได้แก่ หร่านโห้ว และจี้ดู่ ผู้เป็นเลิศทางวรรณกรรมได้แก่ จื่อโหยว และจื่อเซี่ย (เล่มที่ 11 บทที่ 2)

ง. จื่อจ้ง (子张) เผยแพร่คำสอนที่ค่อนข้างละม้ายคล้ายกับมั่วจื่อ มีลูกศิษย์ไม่น้อย แต่ไม่มีผลงานข้อเขียนใด ๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน

จ. จื่อซื่อ (子思) สอนเน้นในหลักการเรื่อง “จงยง (中庸)” หรือ “ความพอดี” เป็นผู้ที่เรียบเรียงบทนิพนธ์ “จงยง” ซึ่งรวบรวมอยู่ในคัมภีร์หลี่จี้ และต่อมาคัดออกมา เป็นตำรับเอกเทศ จัดเข้าเป็นเล่มหนึ่งใน “ตำราทั้งสี่” ของสำนักขงจื่อ จื่อซื่อเป็นผู้ที่พยายามชี้ให้เห็นว่า คุณธรรมส่วนตัวของปัจเจกบุคคลจะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะนำไปสู่สันติสุขของบ้านเมือง เมิ่งจื่อได้ศึกษาและรับอิทธิพลโดยตรงมาจากสำนักสอนของ จื่อซื่อ ในวง การปรัชญาจีนปัจจุบัน ได้นำเอาแนวคิดของจื่อซื่อที่เพิ่งมีการพบหลักฐานใหม่ไปศึกษาพิจารณาสัมพันธ์กับแนวคิดของเมิ่งจื่อ เรียกชื่อร่วมกันว่าปรัชญา “ซื่อ-เมิ่ง (思孟)” เป็นหัวข้อวิชาที่กำลังเป็นที่สนใจศึกษาของนักวิชาการทั่วโลกจำนวนมากอยู่ในปัจจุบัน

ช่วงเวลาร้อยปีเศษนับจากมรณกรรมของขงจื่อ (กคศ.479) มาจนถึงสมัยของเมิ่งจื่อ (กคศ. 372) เป็นช่องว่างปริศนาช่องหนึ่งในกระแสธารแห่งประวัติศาสตร์ปรัชญาจีน เพราะนอกเหนือจากคัมภีร์มั่วจื่อแล้ว ก็มีเพียงเศษนิพนธ์ด้านปรัชญาหลงเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่พอเพียงที่จะใช้เฉลยตอบปัญหาที่น่าสงสัยหลายประการ จนกระทั่งเมื่อมีการขุดพบสุสานเจ้านายแคว้นอู๋ที่ตำบลกัวเตี้ยน (郭店) มณฑลหูเป่ย์ (湖北) เมื่อปี ค .ศ. 1993 และได้ตีพิมพ์วารสารอักษรมาเป็นจำนวนมาก หลังจากผ่านการศึกษาระดมจัดกลุ่มโดยนักวิชาการจีนซึ่งใช้เวลานานถึง 5 ปี ก็ได้หลักฐานใหม่ซึ่งเป็นเศษนิพนธ์ผลงานของนักคิดชั้นลูกศิษย์ขงจื่ออันเป็นรอยต่อระหว่างขงจื่อ กับเมิ่งจื่อที่สำคัญหลายชิ้น ปัจจุบันยังคงเป็นที่ศึกษาวิเคราะห์ถกเถียงกันอยู่ ผลการศึกษาจากหลักฐานใหม่ดังกล่าวบางส่วนได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเมิ่งจื่อเพิ่มขึ้นอีกมาก โดยเฉพาะด้านเชิงคิดทางปรัชญา นับเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการในวงการปรัชญาจีนที่น่าสนใจติดตามอย่างมาก

ปรัชญาขงจื่อคงเป็นวิชาการกระแสหลักในช่วงรอยต่อดังกล่าวอย่างแน่นอนแท้ พิจารณาจากการกระจายตัวออกไปตั้งสำนักสอนของเหล่าศิษยานุศิษย์จนทั่วแผ่นดิน รวมทั้งเมื่อพิจารณาประวัติของนักปรัชญาใหญ่ที่ให้กำเนิดแนวคิดสายหลักอื่น ๆ ได้แก่ มั่วจื่อ และ เซินเต้า (慎到) กับ หานเฟยจื่อแห่งสำนักนิตินิยม เป็นอาทิ ต่างก็ล้วนเคยศึกษาร่ำเรียนมาในสำนักของขงจื่อทั้งสิ้น แนวคิดและอุดมการณ์ของขงจื่อที่เมิ่งจื่อประกาศสมาทานไว้ชัดเจนจึงคงเป็นจริยธรรมกระแสใหญ่ที่มีอิทธิพลสำคัญอยู่แม้จะอยู่ในระยะที่ค่อย ๆ เสื่อมลงจากความนิยมเนื่องจากถูกท้าทายจากแนวคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมแบบใหม่

2.3.3. ความตระหนักของเมิ่งจื่อถึงการเปลี่ยนแปลงของสมัย

เมิ่งจื่อมีชีวิตอยู่ในสมัยที่มองเห็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดำเนินไปถึงขั้นที่อำนาจและตัวตนของราชสำนักโจวมลายไปจนหมดสิ้นแล้ว ใน *เมิ่งจื่อ* ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการพิจารณาถกเถียงเกี่ยวกับปรัชญาการปกครอง ไม่ได้มีการเอ่ยหรือพาดพิงถึงพระมหากษัตริย์โจวเลยตลอดทั้งเล่ม จึงอาจสังเกตได้ว่า ทักษะคิดต่าง ๆ ของ เมิ่งจื่อตั้งอยู่บนสมมติฐานในใจที่ยอมรับโดยคุณิว่า องค์กษัตริย์ซึ่งเป็น “เชื้อฟ้า” ในราชวงศ์โจว (โจวเทียนจื่อ 周天子) ไม่ได้มีอำนาจปกครองที่แท้จริงแม้แต่น้อย หากแต่เป็นเจ้าของแคว้นต่าง ๆ ที่มีอำนาจเต็มในการบริหารปกครองแผ่นดินที่อยู่ในเขตชายของตน ทั้งยังยอมรับถึงความเป็นไปได้ที่เจ้าแคว้นอาจจะปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์แทนวงศ์โจวได้ หากสิ่งสมบารมีได้มากเพียงพอและมีปัจจัยเกื้อหนุนที่เหมาะสม กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อเทียบกับขงจื้อก็คือ เมิ่งจื่อสิ้นหวังกับราชวงศ์โจวแล้ว อันอาจจะตีความต่อไปได้อีกว่า มิได้มีความศรัทธาในระบอบ “โจวหลี่” อีกต่อไปแล้ว

ในขณะเดียวกัน เมื่อนับจากสมัยของขงจื่อมาจนถึงสมัยของเมิ่งจื่อ สภาพการเมืองการปกครองก็มีความเคลื่อนไหวรุนแรงมากขึ้นจนถึงขนาดที่ส่งผลกระทบต่อชนชั้นได้ปกครองด้วย เพราะในสมัยขงจื่อ การช่วงชิงอำนาจกันในหมู่ชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ จะมีผลก็ต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งเป็นการจำเพาะเท่านั้น แต่ครั้นมาถึงสมัยจั้นกั๋ว กระบวนการแก่งแย่งอำนาจกันมีความสลับซับซ้อนขึ้น และมุ่งหวังเอาแต่ผลเป็นสำคัญโดยไม่เลือ่วิธีการ จึงมีการเกณฑ์สมัครพรรคพวกบริวารให้เข้ามีส่วนร่วมขบวนการด้วย ผลกระทบ จึงแผ่กว้างกระเทือนถึงมหาชนทั่วไปด้วย ดังที่มีการตั้งข้อสังเกตเปรียบเทียบว่า การสงครามสมัยจั้นกั๋วเป็นสงครามที่ต่อสู้กันด้วยกำลังพลขนาดมหึมา ในขณะที่สงครามในสมัยขงจื่อก่อนหน้ายังเป็นสงครามรูปแบบเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการทำหั่นกันด้วยกำลัง¹² การที่สามัญชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจการปกครองแม้จะโดยอ้อม กอปรกับเสรีภาพในสังคมที่มีมากขึ้น จึงทำให้เกิดคำถามในปรัชญาการปกครองขึ้นว่า ชนชั้นได้ปกครองควรจะมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของบ้านเมืองหรือไม่ และชนชั้นผู้ปกครองควรจะมีหน้าที่ทำหรือมีวิธีจัดการกับเหล่าประชาราษฎร์อย่างไร

ด้วยสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ปรัชญาของเมิ่งจื่อจึงมีส่วนที่ต่างกับของขงจื่ออยู่พอสมควร แม้ว่าโดยหลักการแล้วเมิ่งจื่อจะยึดถือแนวคิดของขงจื่อเป็นบรรทัดฐาน อิทธิพลของสังคมการเมืองที่เปลี่ยนไปรวมทั้งอิทธิพลของแนวคิดที่เกิดขึ้นมาใหม่ซึ่งมีความแปลกแยกแตกต่างจากขงจื่อ ทำให้เมิ่งจื่อมีปัญหาต้องตอบมากขึ้น และต้องปรับเป้าหมายตลอดจนรายละเอียดบางอย่างให้

¹² Hsu Cho-yun, *Ancient china in Transition* (Stanford: Stanford University Press, 1965). p.51-52.

สอดคล้องกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ในบริบทใหม่ทางสังคม ในที่สุด เม็งจื่อก็ได้สร้างสรรค์แนวคิดที่ถือกันต่อมาว่าเป็นคุณูปการสำคัญของพัฒนาการปรัชญาขงจื๊ออย่างน้อย 3 ประการ คือ

2.3.3.1. แนวคิดที่มีชื่อเสียงที่สุดของเม็งจื่อ ก็คือการยืนยันว่ามนุษย์ทุกรูปนามมีแนวโน้มของการทำความดี ประกอบอยู่ในตัวมาตั้งแต่เกิด นั่นคือการรับรองว่ามนุษย์มีธรรมชาติธาตุแท้ที่ดีงาม จึงพร้อมที่จะทำความดี เหตุที่เม็งจื่อต้องยืนยันทฤษฎีดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องตอบคำถามอะไรบางอย่างที่ทวีความสำคัญขึ้นมาในสังคม นั่นก็คือ ปัญหาแรงจูงใจให้คนทำความดี และปัญหาเรื่องคุณธรรมความดีเป็นสิ่งที่สอนกันได้หรือไม่ เพราะในสังคมที่กำลังขึ้นชมกับการแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุ การทำความดีซึ่งมักจะต้องเสียสละหรือเสียประโยชน์จึงถูกตั้งคำถามเป็นธรรมดา

ปรัชญาขงจื๊อ ย่อมเชื่อว่ามนุษย์สามารถรับการอบรมกล่อมเกลามาให้มีคุณธรรมได้ มิเช่นนั้น การที่ขงจื๊อสอนคุณธรรมย่อมไร้ความหมาย แต่คงจะยังไม่มีคำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการมีคุณธรรมเกิดขึ้นในสมัยนั้น จึงกล่าว วถึงธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ไว้เพียงแค่ว่าแสดงศักยภาพว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ด้วยการปฏิบัติซึ่งจะทำให้เกิดความแตกต่างกัน

อาจารย์กล่าวว่า “(มนุษย์) โดยธรรมชาติใกล้เคียงกัน โดยการปฏิบัติห่างไกลกัน”

(เล่มที่ 17 บทที่ 2)

สมัยของเม็งจื่อ คงจะบอกเพียงแค่นี้ไม่ได้ จึงต้องยืนยันให้ค่าแก่ความเป็นมนุษย์ โดยเม็งจื่อเลือกที่จะเชื่อว่า ธรรมชาติอันใกล้เคียงกันของมนุษย์ก็คือแนวโน้มของการทำความดี ส่วนความห่างไกลกันออกไปซึ่งมาจากการปฏิบัติ นั่นคือปัจจัยที่โน้มนำให้ทำชั่ว ในอีกนัยหนึ่ง เม็งจื่อเลือกอธิบายว่า สภาพแวดล้อม ก่อตัวอาจเป็นปัจจัยทำให้ธรรมชาติที่ดีแปดเปื้อนได้ ดังนั้น ความปรารถนาที่จะทำความดีจึงเป็นธรรมชาติในตัวที่เมื่อ “แสวงหาก็จักได้มา ทอดทิ้งก็จักสูญไป” (6A: 6) พร้อมทั้งย้ำว่าศักยภาพในการทำคามดีนี้เป็นเครื่องหมายชี้ว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์เครื่อง

เม็งจื่อกล่าวว่า

“คุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์เครื่องนั้นประปรายยิ่งนัก
สามัญชนทั่วไปมักจะทอดทิ้ง ในขณะที่วิญญูชนจะถนอมไว้”

(4B: 19)

หากเมิ่งจื่อยืนยันได้ว่าธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์มีแนวโน้มที่ดีแฝงฝังอยู่ ก็ย่อมยืนยันต่อไปได้ถึงสาเหตุแห่งการทำความดี และความ เป็นไปได้ของการอบรมโน้มนำให้จิตใจเกิดมีคุณธรรม

อย่างไรก็ตาม เมิ่งจื่อก็ไม่ได้พิสูจน์ให้เห็นตามได้ว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นดีจริงตามที่ตนยืนยัน นอกจากการอธิบายโดยการยกตัวอย่างจากประสบการณ์มาใช้เป็นเหตุผลอ้างว่า

การกล่าวว่า มนุษย์ล้วนมีจิตซึ่งไม่อาจทนเห็นทุก ข้ของมนุษย์ด้วยกันได้ นั้น ก็เพราะสมมติว่าในขณะที่หากมีใครพลันเห็นเด็กทารกน้อยกำลังจะร่วงตกลงไปในบ่อน้ำ ย่อมเกิดความหว่นไหวสะทกสะท้านขึ้นในจิตกันทั้งสิ้น

(2A: 6)

ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์ประทับอยู่บนตำหนัก ปรากฏมีผู้เดินจูงวัวตัวหนึ่ง เดินผ่านไป จึงมีคำรัสถามว่า วัวตัวนั้นจะนำไปเพื่อการใด ผู้จูงวัวตอบว่า จะนำไปประหารประกอบพิธีเช่นบูชาระฆัง พระองค์จึงคำรัสสั่งว่า ให้ปล่อยวัวตัวนั้นเสียเถิด เนื่องจากทนไม่ได้ที่เห็นอาการสั่นสะท้านหวาดกลัวของวัว คังเห็นผู้ไร้ความคิดกำลังเดินเข้าสู่แดนประหาร

.....

นั่นย่อมแสดงว่า พระองค์มีคุณลักษณะแห่งจิตเพียงพอที่จะเป็นธรรมราชา

ได้

(1A: 7)

หรือการอธิบายโดยใช้แนวเทียบว่า

ธาตุแท้ของมนุษย์ที่ว่าดีงามนั้น ก็เสมือนน้ำที่ไหลลงสู่เบื้องต่ำ ไม่มีมนุษย์ที่ไม่ดีงาม เช่นเดียวกับที่ไม่มีน้ำซึ่งไม่ไหลลงสู่เบื้องต่ำ

(6A: 2)

ผู้ที่จะหักล้างคำยืนยันของเมิ่งจื่อ ย่อมหาตัวอย่างจากประสบการณ์มาอ้างได้ เช่นกันว่า พบพฤติกรรมบางอย่างที่แสดงว่ามนุษย์ไม่ได้มีธรรมชาติที่ดี หรืออาจจะใช้แนวเทียบได้เช่นกันว่า มนุษย์มีความไม่ดั่งงามเสมือนน้ำที่ไหลลงสู่เบื้องต่ำ

ข้อพิสูจน์ของเมิ่งจื่อจึงไม่อาจทำให้เชื่อตามได้ กระนั้นก็ตาม การอธิบายของเมิ่งจื่อโดยใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ช่วย ก็มีพลังโน้มน้าวให้รู้สึกศรัทธาที่จะเห็นคุณค่าของการเชื่อตามได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้าหากจะเชื่อตามเมิ่งจื่อก็คงจะเป็นการเชื่อโดยอารมณ์ที่อยากเชื่อ ไม่ใช่เชื่อโดยเหตุผล และปัญหาเรื่องความคิดความเข้าใจในธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์จึงยังคงเป็นปัญหาที่ได้เถียงกันอีกต่อมาไม่เป็นที่ยุติแม้จนปัจจุบัน

2.3.3.2. แนวคิดของเมิ่งจื่อที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง ก็คือแนวคิดเรื่องการปกครองแบบธรรมาภิบาล หรือ “เหรินเจิง” (仁政)

ข้อเรียกร้องของขงจื่อที่ต้องการให้ชนชั้นปกครองบำเพ็ญตัวฝึกตนให้เป็นปราชญ์วิญญูชน เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างนำบ้านเมืองไปสู่สังคมแห่งอารยชนนั้น เป็นการเรียกร้องที่ยังไม่มีน้ำหนักและความจริงจังพอที่จะทำให้ผู้มีอำนาจเห็นดีตาม เมื่อมาถึงสมัยของเมิ่งจื่อที่ กระแสความนิยมอำนาจแผ่ขยายไปทั่ว เจ้านครแคว้นทั้งหลายล้วนฝักใฝ่ไปในทางใช้พระเดชและแสนยานุภาพของกองกำลังขับเคลื่อนบ้านเมือง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างแนวคิดขึ้นมาแทนกระแสนิยมนี้

เมิ่งจื่อใช้ประโยชน์จากมโนทัศน์เรื่อง “เหริน” ซึ่งขงจื่อได้กำหนดไว้สำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยคุณสมบัตินแห่งความเป็นวิญญูชนอันเป็นบุคลิกภาวะสูงสุดที่มนุษย์จะต้องพยายามบรรลุให้ได้ นำไปประสมประสานกับแนวคิดเรื่องธาตุแท้ที่มีแนวโน้มการทำความดีของมนุษย์ เสนอเป็นแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลขึ้น เป็นแนวคิดที่ชักชวนให้เจ้าผู้ครองแคว้นใช้ศักยภาพในตัวพัฒนาตนจนมี “เหริน” จากนั้นก็ค่อย ๆ แผ่ความรักความเมตตาไปยังบุคคล ใกล้ชิดและบุคคลที่ห่างออกไปตามลำดับ จนความเมตตาแผ่กลบทั่วทั้งแผ่นดิน ผลที่จะตามมาก็คือ บ้านเมืองมีสันติสุขอยู่ภายใต้ระบอบธรรมาภิบาลซึ่งมีความยั่งยืนยิ่งกว่าการปกครองด้วยอำนาจพระเดช

เมิ่งจื่อกล่าวว่า

“เป็นพสกภายใต้เดชาธิราช อาจ โลดเด็นรินเริงยินดี

เป็นพสกภายใต้ธรรมาธิราช มีแต่ความอ้อมอกสบายใจ แม้จะเช่นฆ่า

ประหารก็ไม่บ่นพ้อต่อว่า แม้จะให้ประโยชน์โภชนผลก็ไม่นึกเห็นเป็นบุญคุณ

ประชาชนวันเปลี่ยนไปในทางดีขึ้น โดยมีรู้สึกว่าเป็นผลงานของผู้ใด”

(7A: 13)

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แนวคิดเรื่อง “हरिणजि” ของเม็งจื่อนี้ เป็นแนวคิดที่มีการประนีประนอมระหว่างชนชั้นเกิดขึ้นอย่างชัดเจน เพราะกระตุ้นให้ผู้ปกครองหันมาเอาใจใส่ประชากรราษฎรที่เป็นชนชั้นได้ปกครองให้มากขึ้น ลดการเอารัศเอาเปรียบหรือการใช้อภิสิทธิ์อันไม่เป็นธรรม และยอมรับในความสำคัญของมวลชน ทั้งนี้ ก็เพื่อความมั่นคงสถาพรของฝ่ายผู้ปกครองนั่นเอง การยืนอยู่ข้างฝ่ายชนชั้นปกครองของเม็งจื่อ จึงเป็นการยืนที่มีเงื่อนไขว่าผู้ปกครองจะต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “हरिण” ด้วย เม็งจื่อจึงกล่าวว่า

ประชากรราษฎรมีค่าล้ำสำคัญ เสือเมืองทรงเมืองสำคัญรองลงมา ผู้เป็นเจ้าของ
ปกครองคือยาค่าราคาเบา

(7B: 14)

2.3.3.3. แนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์ของเม็งจื่ออีกประการหนึ่งก็คือ การเน้นความสำคัญของ “อี” หรือความเที่ยงธรรม มโนทัศน์เรื่อง “อี” นี้ ขงจื่อก็ได้เอ่ยถึงอยู่บ่อยครั้ง แต่ก็ไม่ได้อธิบายย่ำรายละเอียดไว้สักเท่าใด ส่วนใหญ่ก็จะกล่าวในบริบทที่แสดงนัยว่า “อี” เป็น มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม โดยเฉพาะความเที่ยงธรรมที่เกิดจากการไม่ถูกล่อลวงด้วยผลประโยชน์ ดังจะสังเกตเห็นได้จากคำกล่าวของขงจื่อ

อาจารย์กล่าวว่า “วิญญูชนผูกพันกับความถูกต้องเที่ยงธรรม เสี่ยวหริน
ผูกพันกับผลประโยชน์”

(เล่มที่ 4 บทที่ 16)

เมื่อเห็นผลประโยชน์คิดถึงความถูกต้องเที่ยงธรรม

(เล่มที่ 16 บทที่ 10)

ในขณะที่ขงจื่อเน้นให้ความสำคัญแก่นุชยธรรม หรือ “हरिण” เพราะเห็นว่าเป็นแก่นแท้ของหลักธรรมทั้งปวง เม็งจื่อกลับเห็นว่าบทบาทของ “อี” มีความสำคัญมากกว่า

โดยมีความเข้าใจว่ามโนทัศน์ “हरิน” เป็นเพียงสภาวะหรือคุณลักษณะภายในจิตใจของมนุษย์ ที่บ่มเพาะขึ้นในจิตของแต่ละปัจเจกบุคคล ในขณะที่ “อี” เป็นครรลองหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับให้คำเนิกรหรือแสดงออกให้เป็นที่ประจักษ์ได้ จริงอยู่ที่ “อี” จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “हरิน” ผู้ที่ไม่มี “हरิน” ไม่อาจที่จะมี “อี” ได้ แต่เมื่งจื่อก็เห็นว่าการแสดงออกซึ่งธรรมลักษณะภายในจิตใจออกมาให้เป็นที่ประจักษ์น่าจะมีคุณค่ามากกว่า เพราะจะส่งผลหรือส่งอิทธิพลต่อสังคมและมนุษย์คนอื่น ๆ ได้ เพราะคนเราถึงจะเป็นคนดีมีมนุษยธรรมชั้นเลิศปานใด หากไม่มีโอกาสแสดงออกให้โลกประจักษ์ ก็ย่อมไม่เป็นที่รู้เห็น และเมื่อถึงจุดหนึ่ง ก็จะไม่มีการรู้สึกรู้ว่าจำเป็นต้องรู้จักคุณงามความดีนั้น อนึ่ง หากมีการประเมินคุณค่าของคน ย่อมประเมินจาก “อี” ที่แสดงออกมาได้ง่ายกว่าประเมินจาก “हरิน” ที่นอนเนื่องอยู่ในจิต

ในแง่ของปรัชญาการปกครอง การควบคุมกำกับ “พฤติกรรม” ของคนที่แสดงออกให้เห็นว่าอยู่ในกรอบของความดี ย่อมเป็นไปได้ง่ายกว่าการจะไปควบคุมกำกับคนให้มีความดี ตามมาตรฐานคุณธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การวินิจฉัยความดีของคนจากพฤติกรรม ย่อมสะดวกง่ายกว่าการวินิจฉัยจากความดีของจิตใจ

จะสังเกตเห็นได้ในที่นี้ว่า เมื่งจื่อไม่ได้ให้ความสำคัญต่อ “หฺลึ” ซึ่งขงจื่อเห็นว่าเป็นกลไกการแสดงออกของ “हरิน” เท่าที่ควร ซึ่งคงจะเป็นเพราะความตระหนักของเมื่งจื่อว่า ในสมัยของคณนั้น “หฺลึ” ไม่ได้มีน้ำหนักความหมายหลงเหลืออยู่สักเท่าใด และหากเปรียบเทียบกัน “หฺลึ” จะเป็นธรรมซึ่งแสดงออกโดยคำนึงถึงคุณค่าของเพื่อนมนุษย์เป็นที่ตั้ง ในขณะที่ “อี” มุ่งคำนึงถึงผลที่แสดงออกว่าเหมาะสมอย่างไรเป็นที่ตั้ง สังคมในสมัยของเมื่งจื่อที่กระแสประโยชน์นิยมรุนแรงอยู่ การเน้น “อี” ของเมื่งจื่อก็เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ หากแต่การเน้นนี้เองที่ทำให้ในเวลาต่อมาเมื่งจื่อถูกวิจารณ์ว่าเป็นการบิดเบือนหลักการของขงจื่อ ผู้ที่วิจารณ์ก็คือสวินจื่อ ผู้ซึ่งพัฒนาปรัชญาขงจื่อไปในอีกแนวทางหนึ่งนั่นเอง

แนวคิดสำคัญอันเป็นหัวใจของปรัชญาเมื่งจื่อทั้งสามแนวคิดเท่าที่สังเขปกกล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่า เมื่งจื่อมีความตระหนักถึงเปลี่ยนแปลงของของสังคมที่เกิดขึ้น และได้พยายามปรับแนวคิดให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทฤษฎีธรรมชาติที่ดงามของมนุษย์ เป็นการตอกย้ำหลักการที่เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะรับการอบรมบ่มเพาะพัฒนาเป็นอารยชนได้ พร้อมกันนั้นก็เท่ากับชี้รับรองศักดิ์ศรีของมนุษย์ว่าต่างจากสัตว์เดรัจฉานอื่นตรงที่เพียงแค่ระวังภัยอันตรายจากภายนอกตัวตน มนุษย์ก็จะเจริญเติบโต ญู่ไปในทางแห่งคุณความดีเองตามธรรมชาติโดยไม่

ต้องตัดไม้ต้องฟันแต่อย่างใด ทฤษฎีนี้จึงเป็นทักษะที่ยกย่องให้เกียรติมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน ซึ่งสอดคล้องกับสังคมซึ่งเปิดทางแก่อิสรระชนมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน เมิ่งจื่อก็เห็นว่า แนวโน้มการทำความคิดที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาโดยผู้ที่มีอำนาจเป็นเจ้าปกครอง ก็จะส่งผลต่อสังคมในวงกว้างออกไปได้ จึงเสนอแนวทักษะเรื่องธรรมาภิบาลขึ้นมา ในทางหนึ่งคือการไล่ฟันหาผู้ปกครองที่เป็นปราชญ์เสมือนดั่งเมธีกษัตริย์ในอดีต ในอีกทางหนึ่งก็เป็นสร้างแนวคิดขึ้นมาด้านกระแสนิยมในขณะนั้นที่ โนม์ไปแนวทางแบบ เศรษฐาภิบาล คือใช้พระเดชสังสมแสนยานุภาพ แม้ว่าการปกครองในอุดมคติของเมิ่งจื่อจะเกิดขึ้นได้ยากเพราะต้องไปขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้เป็นเจ้า แต่แนวคิดนี้ก็มีอิทธิพลไม่น้อยต่อระบบการปกครองของจีนในยุคหลังจากนั้นมา

การเน้นเรื่อง “อี” ของเมิ่งจื่อ เป็นการพยายามเปลี่ยนหัวใจของปรัชญาขงจื่อให้พ้นออกมาจากรอบของ “หลี่” เพราะประเมินว่าคงจะเสื่อมบทบาทการเป็นกลไกคุมระเบียบสังคมไปแล้ว แม้ในที่สุดปรัชญาการปกครองที่ใช้สรุปจากสุดท้ายของประวัติศาสตร์สมัยขงจื่อ-จั้นกั๋ว จะลงด้วยแนวคิดรูปแบบที่ปรับปรุงมาจากการสายพัฒนาด้าน “หลี่” ซึ่งเท่ากับพิสูจน์ให้เห็นถึงอิทธิพลที่ยังมีอยู่ในตัว แต่ถึงกระนั้น มโนทัศน์ “อี” ที่เมิ่งจื่อเน้นก็กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของจริยธรรมสังคมชนิดที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือจิตวิญญาณที่เห็นแก่ความเที่ยงธรรมเหนือกว่าผลประโยชน์อื่นใด ซึ่งฝังลงไปในชีวิตวิญญาณของปัจเจกบุคคลชาวจีนแผ่กว้างออกไปอย่างไพศาล

2.4. สรุป

ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายบนแผ่นดินจีนซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยขงจื่อจนกลายเป็นรูปแบบใหม่ที่ชัดเจนในสมัยจั้นกั๋วมีลักษณะร่วมอยู่อย่างหนึ่ง คือการพยายามคืนชนออกจากกรงครอบงำที่ครอบงำจำกัดกิจกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้คนในถิ่นฐานบ้านเมืองต่าง ๆ กรงครอบงำอันแข็งแกร่งทั้งหลายทั้งที่เป็น โครงสร้างเศรษฐกิจอันถูกจำกัดไว้ด้วยเนื้อที่และเทคโนโลยีกการผลิต ทั้งที่เป็น โครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่ถูกจำกัดไว้ด้วยระบบวงศ์วานวานเครือ ทั้งที่เป็น โครงสร้างทางสังคมที่ถูกจำกัดไว้ด้วยระบบชนชั้นและอภิสิทธิ์ชน และทั้งที่เป็น โครงสร้างทางคตินิยมความเชื่อที่ถูกจำกัดอยู่ในกรอบคิดซึ่งผูกพันอยู่กับอำนาจของฟ้าและจารีตธรรม ล้วนถูกท้าทายหรือถูกละเมิดด้วยความเจริญทางเทคโนโลยีและการเคลื่อนไหวกลืนกลายกันทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนความรู้ทัศนคติต่าง ๆ สร้างสมให้เป็นจิตวิญญาณใหม่ที่เปิดกว้างพร้อมยอมรับกับการประสมประสานประนีประนอมสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ และพร้อมที่จะหลอมรวมเป็นสิ่งใหม่ที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของประชาชาติเดียวกัน

ปรัชญานิพนธ์**มิ่งจื่อ** เป็นผลผลิตที่เกิดในบริบททางสังคมที่มีพลวัตสูงเอียงนี้ จึงได้ดูดซับข้อมูล อารมณ์และจิตวิญญาณของยุคสมัยที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนเข้าไปไว้ในเนื้อหาของบทนิพนธ์อย่างเต็มที่ อาจเป็นแหล่งทรัพยากรที่รุ่มรวยด้วยสุนทรียภาพทางปัญญาให้ขุดค้นด้วยมุมมองและความสนใจที่ต่าง ๆ กันได้ รวมทั้งมุมมองในเชิงการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ซึ่งอาจจะช่วยให้เห็นและเข้าใจภูมิปัญญาของอารยชนกลุ่มหนึ่ง ณ สมัยหนึ่งของโลกได้ดียิ่งขึ้นในอีกมิติหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

กลวิธีการสร้างบทสนทนา

3.1. บทสนทนาที่ทำไมใหม่ในร่มเงาคิดเดิม

เนื้อหาของปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* โดยเฉพาะที่เป็นแก่นสาระสำคัญส่วนใหญ่ มักจะแสดงออกในรูปของบทสนทนาเสมอ * และแม้ว่าเนื้อความทั้งหมดที่แบ่งออกเป็น 260 ตอน จะมีอยู่ถึง 144 ตอนที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการสนทนา แต่ถ้อยความของตอนที่มิใช่จำนวนมากกว่าครึ่งนั้นก็มักจะเป็นเพียงถ้อยคำคมหรือบทรำพึงขนาดสั้น ๆ ที่เสริมหรือซ้ำกับสาระที่ปรากฏเป็นสำคัญในบทสนทนาทั้งหลายอยู่แล้ว ** ปริมาณของเนื้อความเมื่อนับด้วยจำนวนตัวอักษรจึงน้อยกว่าส่วนที่เป็นบทสนทนาหลายเท่าตัว โดยเหตุนี้ ผู้อ่าน *เมิ่งจื่อ* จึงเกิดความรู้สึกได้โดยง่ายว่า ในภาพรวมกำลังอ่านหนังสือที่ดำเนินเรื่องโดยใช้ตัวละครจากราชาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา นับเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่มีส่วนอำนวยความสะดวกให้งานนิพนธ์ชิ้นนี้มีความโดดเด่นกว่าวรรณกรรมอื่นร่วมยุคสมัยเดียวกัน การผูกแต่งคำประพันธ์เป็นรูปบทสนทนา ไม่ใช่เชิงชั้นทางวรรณศิลป์ที่แปลกใหม่ในสมัยของ *เมิ่งจื่อ* แต่อย่างใด ดังปรากฏอยู่ว่า วรรณกรรมร้อยแก้วเชิงปรัชญาหน้าเช่นใน *มั่วจื่อ* *** ก็มีบทสนทนาอยู่ส่วนหนึ่งและใน *หลุนอี่ว* ซึ่งเป็นหนังสือประมวลทัศนะและคำสอนของขงจื้อ ****

---

* บทสนทนา ในที่นี้ หมายถึงถึงตัวบทที่ปรากฏตัวละครอย่างน้อย 2 คนสนทนากันอยู่ แม้โดยนัยที่กว้างกว่านี้ จะตีความได้เสมอว่า ทุก ๆ ตัวบทอาจถือ เป็นการ “สนทนา” กับผู้ฟังคนใดคนหนึ่งหรือแม้กระทั่งกับตนเองได้ทั้งสิ้น

** ข้อความในตอนที่ไม่อยู่ในรูปบทสนทนา จะขึ้นต้นว่า “เมิ่งจื่อกล่าวว่า.....” ส่วนใหญ่รวบรวมไว้ในเล่มที่ 4 (61 ตอน) กับเล่มที่ 7 (84 ตอน) ในขณะที่เล่ม 1-3 และเล่ม 5-6 ส่วนใหญ่เป็นบทสนทนา แสดงให้เห็นการจัดวางเนื้อหาอย่างมีระเบียบในระดับหนึ่ง

*** แม้ว่าตัวบทใน *มั่วจื่อ* รวบรวมแต่งขึ้นในต่างกรรมต่างวาระ และดูเหมือนว่าส่วนที่เป็นบทสนทนาในนิพนธ์เล่มนี้จะเป็นส่วนที่แต่งขึ้นในชั้นหลัง แต่ก็สันนิษฐานว่าตลอดทั้งเล่มน่าจะแต่งในระหว่างช่วงศตวรรษที่ 5 – 3 ก่อนคริสต์ศตวรรษซึ่งร่วมสมัยอยู่กับ *เมิ่งจื่อ* ทั้งสิ้น ดู Chris Fraserl, “The Mohist School” in *Routledge history of Chinese philosophy*, Bo Mou, ed (London & New York: Routledge, 2009). p.139-140.

**** แม้ว่านักวิชาการปัจจุบันจะยอมรับกันทั่วไปว่าเนื้อหาบทต่าง ๆ ใน *หลุนอี่ว* รวบรวมมาจากการผูกแต่งขึ้นโดยต่างบุคคล ต่างกรรม ต่างวาระ เช่นเดียวกับงานนิพนธ์จีนโบราณทั่วไปอื่น ๆ โดยที่บางเล่มโดยเฉพาะเล่ม 16-20 มีอายุใหม่กว่าเล่มอื่น ๆ อยู่มาก ดู Van Norden, Bryan, *Confucius and the Analects* (Oxford: Oxford University Press, 2002). p.13-18. แม้กระนั้นก็น่าเชื่อว่าข้อความทั้งหลายใน *หลุนอี่ว* บันทึกปรากฏไว้แล้วก่อนหน้าการแต่ง *เมิ่งจื่อ*

ก็บันทึกเป็นรูปแบบของการสนทนาไว้ไม่ใช่น้อย ดังนั้น เมิ่งจื่อผู้เป็นศิษย์สายสำนักคิงจื่อ และกำลังทำภารกิจแห่งการตอบโต้แนวคำสอนของมั่วจื่ออยู่จึงย่อมรู้เห็น คຸ້นเคย หรือแม้แต่ได้เรียนได้ฝึกฝนวิธีการนำเสนอแนวคิดในรูปแบบนี้มาก่อน กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาลักษณะการผูกแต่งบทสนทนาในเมิ่งจื่อ ก็จะพบรายละเอียดที่น่าสนใจที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการซึ่งมีความก้าวหน้าจากเชิงประพันธ์เดิมอยู่มาก จึงกล่าวได้ว่า ความโดดเด่นของบทสนทนาในปรัชญาานิพนธ์ชิ้นนี้ มิใช่เพียงเพราะปัจจัยในแง่ของปริมาณเท่านั้น ในเชิงคุณภาพ เช่นความซับซ้อนซ่อนเงื่อน รูปแบบที่หลากหลาย ลีลาการดำเนินเรื่อง ตลอดจนการใช้ถ้อยคำที่มีพลังโน้มน้าวชวนติดตามเป็นต้น ล้วนเป็นส่วนประกอบที่ทำให้บทสนทนาทั้งหลายในเมิ่งจื่อ มีคุณค่าและความหมายต่อการสดับรับรู้มากยิ่งขึ้น

ที่กล่าวว่าศิลปะการสร้างบทสนทนาในเมิ่งจื่อมีพัฒนาการก้าวหน้าจากเดิมนั้น อาจจะพิจารณาเห็นได้โดยการอ่านเปรียบเทียบกับบทสนทนาในหลุนอิว ซึ่งในขณะเดียวกัน ก็ยังสามารถช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคตินิยมบางอย่างในสังคมตลอดจนทัศนคติและการวางที่ท่าต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของบุคคลที่อยู่ต่างสมัยกันได้อีกด้วย

ก่อนที่จะวิเคราะห์บทสนทนาในเมิ่งจื่อ อย่างละเอียดต่อไป ควรพิจารณาว่า มีข้อสังเกตอยู่อย่างน้อย 2 ประการที่ได้จากการอ่านเทียบลักษณะบทสนทนาของงานประพันธ์ทั้งสองดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจบทบาทและเป้าหมายของบทสนทนาในงานนิพนธ์เมิ่งจื่อ ได้ดีขึ้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.1.1. บทสนทนาที่ปรากฏในหลุนอิวโดยทั่วไป มักจะกำหนดให้ผู้ตั้งคำถามเพื่อให้ ขงจื่อ ในฐานะอาจารย์ผู้ทรงคุณธรรมเป็นผู้ตอบเฉลยข้อข้องใจหรืออธิบายความหมายของหลักการแนวคิด ที่ท่าของการถามมักเป็นที่ท่าของความสนใจใฝ่ศึกษา ใครจะได้เรียนรู้ในหลักธรรมเพื่อนำไปใคร่ครวญหรือถือเป็นแนวปฏิบัติ ลักษณะของการถามมักเป็นการถามกว้าง ๆ แบบตั้งหัวข้อเปิดช่องให้ผู้ตอบขยายหรือแสดงทัศนะไปในทิศทางใดก็ได้ ซึ่งเป็นลักษณะการถามที่สอดคล้องกับที่ท่าของการวางตัวเป็นผู้โน้มรับคอยสดับฟัง ตามแต่ผู้ตอบจะพอใจตอบ วิธีตั้งคำถามในดับบทภาษาจีนจะใช้คำกริยา “เวิน (問)” ซึ่งแปลว่า “ถาม” แล้วตามด้วยกรรมที่หมายถึงเรื่องราวที่จะถามโดยตรง ซึ่งหากแปลเป็นภาษาไทย ก็ควรจะต้องแปลว่า ถามถึง... หรือ ถามเกี่ยวกับ.... ตัวอย่างเช่น

เมื่อบอกคำถามเรื่องความกตัญญู อาจารย์ตอบว่า “พ่อแม่เป็นห่วงเป็นใย
เพียงเรื่องความป่วยไข้เท่านั้น”

(เล่มที่ 2 บทที่ 6)

ผ่านคำถามถึงการมีปัญญา

อาจารย์กล่าวว่า “ปฏิบัติหน้าที่ต่อประชากรหมู่มากตามทำนองธรรม เมื่อนับ
ถือศีลทางเทวคาให้รักษาระยะห่างไว้ นี้สามารถเรียกได้ว่ามีปัญญา”

(เล่มที่ 6 บทที่ 20)

จี้กัถามถึงมิตรภาพ อาจารย์กล่าวว่า “บอกอย่างจริงใจ ชี้นทางด้วย
ความถูกต้อง ถ้าพบว่ายังไม่ได้ผล จงหยุด อย่าทำให้ตนเองต้องอับอาย”

(เล่มที่ 12 บทที่ 23)

เหยียนยวนถามถึงการปกครอง

อาจารย์กล่าวว่า “ดำเนินตามปฏิทินแห่งราชวงศ์เซี่ย”

(เล่มที่ 15 บทที่ 10)

การตั้งคำถามบางแห่งแม้จะไม่ใช้ถ้อยคำตามรูปแบบดังตัวอย่างข้างต้น ก็ยังสังเกตเห็นได้
ว่าผู้ถามมุ่งหวังคำตอบที่เป็นหลักการกว้าง ๆ เพื่อสลับเป็นความรู้หรือเป็นแนวทางสำหรับนำไป
ประยุกต์ใช้เอาเองในกาลข้างหน้า เช่นความในตอนหนึ่งว่า

ตั้งถามว่า

“ผู้ปกครองพึงใช้ขุนนางอย่างไร ขุนนางพึงรับใช้เจ้าผู้ปกครองอย่างไร”
ขงจื้อตอบว่า

“ผู้ปกครองพึงใช้ขุนนางตามหลัก ขุนนางพึงรับใช้เจ้าผู้ปกครองด้วยความ
ซื่อสัตย์ภักดี”

(เล่มที่ 3 บทที่ 19)

ลักษณะการถามด้วยการตั้งโจทย์ถามแบบเปิดทางให้ผู้ตอบตอบได้อย่างกว้างขวาง ด้วยที่
ทำที่เตรียมพร้อมรับคำสอนอย่างเต็มที่เช่นนี้ ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่บ้างในเมิ่งจื่อ ดังตัวอย่าง เช่น

พระยาเถิงเหวินกงถามเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง เม็งจื่อจึงสาธยาย
ว่า....

(3A: 3)

วันจึงถามว่า “ขอเรียนถามเรื่องเกี่ยวกับมิตรภาพ”

(5B: 3)

อย่างไรก็ตาม การตั้งคำถามแบบนี้ใน **เม็งจื่อ** ก็พบน้อยแห่งมากจนดูเหมือนเป็นเพียง
ร่องรอยที่ขบถเกล้าหลงเหลือทิ้งไว้ เพราะบทสนทนาส่วนใหญ่ มี กจะผูกแต่งให้ผู้ถามตั้งคำถามในที่
ทำใหม่ที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงกว่า เหมือนจะมุ่งหวังให้ได้คำตอบหรือความเห็นที่จะนำไปใช้
จัดการกับข้อข้องใจหรือปัญหานั้น ๆ เป็นกรณี ๆ ไป สังเกตได้จากวิธีตั้งคำถามจะใช้คำกริยา “ถาม”
แล้วตามด้วยคำที่ใช้บอกคำพูดแทนที่จะตามด้วยกรรมซึ่งควรจะแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “ถามว่า”
ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

อำมาตย์เสด็จ **ถามเม็งจื่อเป็นการส่วนตัวว่า**
“เขียนเป็นแคว้นที่สามารถไปตีได้หรือไม่”

(2B: 8)

โจวเซียวถามว่า
“วิญญาณแห่งสมัย โบราณรับราชการหรือไม่”

(3B: 3)

ขุนอี่ว์คุนกล่าวว่
“ชายหญิงในขณะยื่นรับสิ่งของจะไม่ถูกต้องเนื้อตัวกัน นี่เป็นจารีตธรรม
หรือไม่”

เม็งจื่อตอบว่า

“เป็นจารีตธรรม”

“หากสมมติว่า มีสะเก็ดตกน้ำ ชายควรจะยื่นมือออกไปและต้องช่วยเหลือ
หรือไม่”

(4A: 17)

เฮ่าเซ็งปู้ไฮเอ๋อถามว่า
 “เย่วเจ็งจื่อ เป็นคนประเภทใด”

(7B: 25)

ชวานครถียกพลเข้าตีแคว้นเยียนและได้ชัยชนะ ราชาลีเซวียนหวังจึงมี
 คำรัสถามว่า

“มีบางคนบอกเราไม่ให้เข้าครอง และมีบางคนบอกเราให้เข้าครอง การที่
 แคว้นซึ่งมีขนาดรตศีกหมื่นคันยกทัพเข้าตีแคว้นซึ่งมีขนาดรตศีกหมื่นคันเทียมกัน
 แล้วได้ชัยชนะภายในเวลาเพียงห้าสิบวัน ลำพังเพียงน้ำมือหรือแรงมนุษย์ย่อมไม่
 อาจทำการบรรลุผลได้ถึงเพียงนี้ พิจารณาเช่นนี้ หากไม่เข้าไปครอง คงจะเกิดภัย
 พิบัติจากฟ้าเป็นแน่ เราจงเข้าไปครองเสียจะเป็นการดีหรือไม่”

(1B: 10)

จะสังเกตเห็นได้จากวิธีการตั้งคำถามว่า บ้างก็จะใช้ข้อความที่มีส่ว วนขยายให้เกิดนัยเจาะจง
 ขึ้นมา บ้างก็ใช้คำวิสามานยนามกำกับการถาม บ้างก็ชักเรื่องเล่าหรือยกตัวอย่างให้เห็นเป็นกรณี
 จำเพาะ ทั้งนี้ล้วนแสดงออกถึงความต้องการเจาะจง ให้ผู้ฟังคำถามเกิดความชัดเจนในสถานการณ์
 เพื่อจะได้วินิจฉัยและให้คำตอบที่อาจใช้จัดการกับเหตุหรือกรณีนั้น ๆ โดยตรง ซึ่งต่างจากการแสดง
 ที่ทำใน **หลุนอี่วี่** ที่ต้องการเรียนรู้ทฤษฎีหรือหลักการทั่วไป อันอาจนำไปประยุกต์ประกอบ
 ครอบคลุมถึงกรณีอื่นได้ด้วย

แนวโน้มนำความสนใจตอบปัญหากรณีจำเพาะ จะสังเกตเห็นได้มากขึ้นจากบางตอนที่ผู้
 ถามตั้งคำถามในลักษณะปลายเปิดกว้างตามขนบเดิม แล้วเมิ่งจื่อที่เป็นผู้ตอบต้องการความชัดเจน
 จำเพาะของปัญหาจนต้องถามกลับก่อนจะตอบ ดังตัวอย่างความตอนหนึ่งว่า

ราชาลีเซวียนหวังคำรัสถามเกี่ยวกับเสนาบดี
 เมิ่งจื่อตอบว่า
 “พระองค์ถามถึงเสนาบดีประเภทใด”

(5B: 9)

จึงกล่าวได้ว่า บทสนทนาส่วนใหญ่ใน**เมิ่งจื่อ** สะท้อนให้เห็นความเอาใจใส่ของคู่สนทนาที่มีต่อกรณีเฉพาะมากกว่ากรณีทั่วไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตัวบทที่ใช้สนทนาแสดงให้เห็นแนวโน้มความต้องการตอบโจทย์หรือการแก้ปัญหาที่เห็นเป็นรูปธรรมอยู่ต่อหน้ามากขึ้น แทนที่จะตอบเป็นหลักการกว้าง ๆ

อันที่จริง รูปแบบการตั้งคำถามที่มุ่งให้ตอบปัญหาเป็นกรณีเฉพาะเช่นนี้ ก็มีให้เห็นอยู่บ้างใน**หลุนอี่ว** แม้จะพบไม่มากนัก ดังตัวอย่างเช่น

ไอกงถาม โห่จ้าวว่า

“ปีนี้เป็นปีที่อดอยากขาดแคลน ภาษีไม่พอค่าใช้จ่าย จะทำอย่างไรดี”

โห่จ้าวตอบว่า

“ทำไมไม่ลดภาษีประชากรราษฎรเหลือเพียงแค่หนึ่งในสิบส่วน”

ไอกงกล่าวว่า

“เก็บสองในสิบส่วนยังไม่พอ แล้วจะเก็บเพียงหนึ่งในสิบส่วนได้อย่างไร”

โห่จ้าวตอบว่า

“ถ้าประชากรราษฎรมีพอเพียง ผู้ปกครองจะไม่พอได้อย่างไร ถ้าประชากรราษฎรไม่พอ ผู้ปกครองจะพอได้อย่างไร”

(เล่มที่ 12 บทที่ 9)

อย่างไรก็ตาม อาจ สังเกตได้ว่าแม้ผู้ถามจะตั้ง โจทย์ด้วยปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับ “ปีนี้” เป็นการเฉพาะ แต่คำตอบที่โห่จ้าวเสนอแนะ ก็ดูเหมือนไม่ได้มุ่งหวังตั้งใจจะช่วยคลี่คลายปัญหาที่ตั้งอยู่เฉพาะหน้านั้นแต่อย่างใด กลับเบี่ยงเบนไปกล่าวถึงหลักการทางปรัชญาการปกครอง ในขณะเดียวกัน ก็เจื่อน้ำเสียงตำหนิความไม่เข้าใจหลักการของผู้ตั้งคำถามแฝงไปในคำตอบด้วย ดังนั้น แทนที่บทสนทนาบทนี้จะช่วยชี้แนะให้ใส่ใจในกรณีเฉพาะ กลับแสดงให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของหลักการทั่วไปมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ก็น่าสังเกตว่า บทสนทนาข้างต้นใช้วิธีการสำคัญอย่างหนึ่งที่**เมิ่งจื่อ**นำไปผูกแต่งบทสนทนาจำนวนไม่น้อย วิธีการดังกล่าวคือ กำหนดให้ผู้ถามตั้งคำถามหนึ่ง แล้วให้ผู้ตอบตอบคำถามแบบที่ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาอะไรสักเท่าใด แต่กลับอาศัยการตอบคำถามนั้นวิพากษ์วิจารณ์ผู้ถามกลับ อันเป็นวิธีแสดงวิวาทะทางอ้อมแบบหนึ่งดังจะอภิปรายต่อไป ข้อที่น่า สังเกตในที่นี้ก็คือ ตัวละครในบทสนทนาแนวนี้ของ**หลุนอี่ว** กำหนดให้ลูกศิษย์ของขงจื้อเป็นผู้ปะทะความคิดกับเจ้าผู้ครองแคว้น แทนที่ตัวขงจื้อจะเป็นผู้แสดงหลักการนั่นเอง

บทสนทนาที่มีขงจื้อเป็นคู่สนทนาและคูคล้ายจะกล่าวถึงกรณีจำเพาะที่มีอยู่บ้าง เช่น

จื่อกั๊งถามอาจารย์ว่า

“มีหยกก้อนงามอยู่ในมือ ควรจัดใส่กล่องงามแล้วเก็บไว้ หรือควรหาราคาดี ๆ แล้วขาย?”

อาจารย์ตอบว่า

“ขายเถอะ ขายเถอะ เราจะรอผู้ซื้อ”

(เล่มที่ 9 บทที่ 12)

แต่แม้การตั้งคำถามจะดูเหมือนสมมติให้มีกรณีจำเพาะเกิดขึ้นว่าเมื่อได้ครอบครองหยกงามแล้วควรจะทำอย่างไร ถ้อยคำที่สนทนามีลักษณะเป็นสัญญาเชิงเปรียบเทียบที่จะต้องตีความต่อ ซึ่งในที่สุดก็นำพาไปสู่การสรุปเป็นแนวคิดเชิงหลักการ จุดประสงค์ที่แท้จริงของบทสนทนาจึงไม่ได้มุ่งหวังจะเฉลยแก้ปัญหาเฉพาะแต่อย่างใด

การที่บทสนทนาส่วนใหญ่ใน *เมิ่งจื่อ* มีลักษณะการถามตอบซึ่งสนใจปัญหาเป็นกรณีเฉพาะเจาะจงมากกว่าจะสนใจถามตอบเพื่อแสวงหาหลักการอย่างที่ปรากฏใน *หลุนอี่วี่* ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นสภาพที่ต่างกันของผู้ตอบคำถามด้วย กล่าวคือ ศักดิ์สถานะของขงจื้อที่ปรากฏใน *หลุนอี่วี่* จะเห็นเป็นภาพของอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ มีเจตนาแห่งการตอบคำถามที่มุ่งให้ความรู้หรือมุ่งบ่มเพาะบุคลิกภาพของผู้ถามเพื่อสั่งสมให้ผู้ถามเจริญด้วยวุฒิภาวะเป็นสำคัญ มากกว่าจะต้องการแนะนำหรือสอนให้แก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งเป็นการเฉพาะ ถ้าหากจะมีการเฉลยปัญหาเฉพาะเรื่องบ้าง ก็อาจมองได้ว่าเป็นเพียงตัวอย่างหรือแบบฝึกหัดให้นักตรรกตรองมากกว่าจะมุ่งให้นำไปปฏิบัติ สถานะเช่นนี้ ยังครอบคลุมไปถึงผู้ตอบปัญหาชั้นลูกศิษย์ของขงจื้อด้วย ดังจะสังเกตเห็นได้จากข้อความใน *หลุนอี่วี่* ตอนหนึ่งว่า

ชื่อหม่าหนิวถามอาจารย์ด้วยความกังวลว่า

“ใครๆ ล้วนมีพี่น้องกันทั้งนั้น มีแต่ศิษย์คนเดียวที่ไม่มีใครเลย”

จื่อเซี่ยบอกกับเขาว่า

“ข้าได้ยินมาว่า ‘ชีวิตและความตายมีชะตากำหนด ความมั่งคั่งเกียรติด้อยอยู่ที่สวรรค์’ เมื่อวิญญูชนปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติตามหลี่ เมื่อนั้นคนในโลกทั้งผองก็ล้วนเป็นพี่น้องกัน แล้ววิญญูชนจะวิตกไปใยว่าไม่มีพี่น้อง?”

(เล่มที่ 12 บทที่ 5)

จื่อเซี่ย ผู้เป็นศิษย์ของขงจื้อ ตอบปัญหาเฉพาะของชื่อหมาหนิวด้วยหลักการที่เป็น
อุดมการณ์ ก็ยังคงภาพลักษณ์ของการวางท่าที่เป็นผู้สอนสั่งบอกความรู้อยู่

เมื่อเทียบกับภาพลักษณ์ของเมิ่งจื่อผู้มักจะได้รับคำถามที่มีลักษณะเจาะจงเฉพาะเรื่อง แม้จะ
ตอบคำถามแบบพยายามอ้างถึงหลักการโดยทั่วไป แต่น้ำเสียงของการสั่งสอน (didactic) หรือมุ่ง
หมายให้คู่สนทนาได้รับความรู้ดูเหมือนจะเจือจางกว่า ทั้งผู้ถามก็มักจะ มีความรุ่มร้อนต้องการ
แก้ปัญหาคณะหน้ามากกว่าอารมณ์ใคร่ศึกษาเรียนรู้ เมิ่งจื่อจึงเหมือนถูกจำกัดฐานะให้เป็นเพียงแค่
ผู้เสนอข้อคิดเห็นเพื่อให้พิจารณา หรืออย่างมากก็เป็นเพียงผู้วิพากษ์วิจารณ์เท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง
เมิ่งจื่อมีฐานะเป็นเพียงที่ปรึกษา ผู้ รับผิดชอบอาจจะเชื่อคำแนะนำและถือปฏิบัติตามดังเช่นกรณีของ
เถิงเหวินกงซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป หรือ อาจจะเลือกที่จะไม่เชื่อตามก็เป็นได้ นอกจากนี้ ปฏิกริยาหรือ
ท่าทีของคู่สนทนาในหลายแห่ง ก็ชี้ให้เห็นได้ชัดแจ้งพอสมควรว่า ต้องการสดับตรับฟังทัศนะความ
คิดเห็นมากกว่าต้องการหลักความรู้อื่นใด

ปู้กุกกล่าวว่า

“ถ้าข้าอยากจะได้ภานี้อีลึบซักหนึ่ง ท่านคิดว่าอย่างไร”

(6B: 10)

แคว้นหลู่ต้องการจะตั้งเซินจื่อเป็นแม่ทัพใหญ่ เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า

“การเกณฑ์ประชาราษฎร์มาใช้โดยไม่ฝึกฝนให้เรียนรู้ก่อนนั้น เรียกว่าการทำลาย
ประชาราษฎร์ ผู้ทำลายประชาราษฎร์ ไม่อาจดำรงอยู่ได้ในสมัยของพระเจ้าเหยา พระเจ้า
ซุ่น แม้จะรบชนะแคว้นนี้และยึดได้ดินแดนหนานหยังมาได้ในการยุทธเพียงครั้งเดียว ก็ใช้
ไม่ได้”

เซินจื่อกล่าวด้วยอารมณ์ไม่พอใจว่า

“นี่เป็นความที่เราไม่อาจเข้าใจได้”

(6B: 8)

เมื่อแคว้นฉีมีทุพภิกขภัยยากเหลือ เงินเงินก็เอื่อยจืดว่า

“ชาวเมืองพากันหวังว่าท่านอาจารย์จะช่วยให้มีการนำอาหารจากคลังเสบียงเมือง
ถึงมาแจกจ่ายได้อีกครั้ง แต่เรื่องนี้เกรงว่าจะไม่อาจเกิดขึ้นได้อีกกรรมง”

(7B: 23)

ความรู้ลึกที่รับรู้ได้จากการอ่านเปรียบเทียบถ้อยสนทนาในงานประพันธ์ทั้งสองเล่มเกี่ยวกับสถานภาพที่แตกต่างกันของเมิ่งจื้อกับขงจื้อดังกล่าวมานี้ ส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องกับ วิธีการได้มาของตัวบทที่ต่างกันด้วย กล่าวคือ **หลุนอี่วี่** เกิดมาจากการรวบรวมถ้อยคำของขงจื้อที่บรรดาศิษย์รุ่นหลังจดจำได้ นำมาร้อยเรียงไว้ด้วยกันหลังจากที่ขงจื้อถึงแก่กรรมไปแล้ว ตัวบทที่ปรากฏอยู่จึงเปรียบได้ดั่งวจาคำสอนของครูอาจารย์ที่ฟังสังวรนำมาตรึงตรอง สถานภาพของ ขงจื้อใน **หลุนอี่วี่** จึงเสมือนผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ส่วน **เมิ่งจื้อ** เกิดจากการเรียบเรียงที่เชื่อกันว่าน่าจะผ่านการรับรู้เห็นชอบจากตัวเมิ่งจื้อโดยตรง ตัวบทจึงเสมือนเป็นทัศนะหรือข้อคิดเห็นที่แสดงออกมา ไม่มีน้ำเสียงต้องยำเกรงต่อถ้อยคำของตนเองแต่อย่างใด สถานภาพ ของเมิ่งจื้อใน **เมิ่งจื้อ** จึงเสมือนเพียงผู้ให้คำแนะนำหรือความเห็นเท่านั้น กระนั้นก็ตาม สถานภาพที่ต่างกันทั้ง ๆ ที่ประกอบกิจกรรมและมีบทบาทที่คล้ายคลึงกันเช่นนี้ ก็อาจพิจารณาได้ว่าเป็นเพราะปัจจัยความแตกต่างกันของบริบททางสังคมด้วย ดังที่เฟิง โห่วยหลาน (冯友兰) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า สังคมในสมัยขุนชีวิตที่ขงจื้อมีชีวิตอยู่ฐานะของชนชั้นผู้มั่งคั่งเป็นเจ้าหรือชนชั้นปกครองยังมีอิทธิพลตัวตนอยู่ในขณะที่สังคมนักจีนกั๋วในสมัยของเมิ่งจื้อ ชนชั้นเจ้าเสียศักดิ์และสิทธิ์ในควบคุมชี้นำสังคมให้แก่บรรดาเจ้าที่ดินไปแล้วชนชั้นสามัญอาจรวบอำนาจทางการเมืองขึ้นมาได้หากสามารถครอบครองกรรมสิทธิ์และผลผลิตในที่ดินขนาดใหญ่ได้ และเมิ่งจื้อเป็นผู้หวังผลจากการปฏิบัติตัวของพวกเจ้าที่ดินในขณะที่ขงจื้อแสดงท่าทีในการพิทักษ์ศักดิ์ศรีฐานะของชนชั้นเจ้าอยู่¹ การเลือกฟัง “คำสอน” ของผู้ที่อยู่ในบริบทสังคมแห่งความยำเกรงศักดิ์แห่งชาติวุฒิ จึงเป็นการเรียนรู้ความหมายของหลักธรรมหรือความควรของหลักการเพื่อไว้สำหรับประยุกต์ใช้กับกรณีที่ยังไม่ปรากฏให้เห็น ต่างกับการเลือกฟัง “คำแนะนำ” ของผู้ที่อยู่ในสมัยที่การเปลี่ยนฐานะทางสังคมเป็นไปได้ง่าย และต้องเร่งแข่งขันกันแสวงหาอำนาจมาครอบครองด้วยตัวของตัวเอง จึงเป็นการสลับฟังความเป็นไปได้ของหลักการและวิธีการประยุกต์ใช้หลักการเพื่อนำมาวินิจฉัยด้วยตนเอง

เมื่อกล่าวโดยสรุป บทบาทของเมิ่งจื้อจะเกี่ยวข้องกับการเลือกตัดสินใจต่อสถานะความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้ามากกว่าบทบาทของขงจื้อที่มุ่งแสดงหลักการในเชิงอุดมคติ ทั้ง ๆ ที่ในประวัติชีวิตจริง ขงจื้อเคยมีตำแหน่งและโอกาสได้บริหารบ้านเมืองอยู่บ้าง ในขณะที่เมิ่งจื้อไม่เคยมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในกิจการบ้านเมืองเลย ได้แต่เที่ยวท่องไปให้คำแนะนำแก่ผู้มีอำนาจรองแคว้นต่าง ๆ และมีฐานะเป็นเพียง “ที่ปรึกษา” ดังที่สะท้อนให้เห็นจากบทสนทนาหลายตอนดังที่กล่าวมา

¹ Feng Youlan 冯友兰, 中国发展是新编 (北京: 人民大学出版社, 1998), p. 348-350

3.1.2. นัยที่ควรสังเกตอีกประการหนึ่งของบทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ* ที่มีความแตกต่างจากบทสนทนาใน *หลุนอี่วี่* ก็คือ ที่ทำที่แฝงอยู่ในบทสนทนาซึ่งผูกแต่งขึ้นในลักษณะ “วิวาทะ” อันเป็นบทที่ผูกแต่งให้มีคู่สนทนาแสดงทัศนะตอบโต้กัน ไม่ใช่บทสนทนาที่เป็นเพียงการถามตอบไปมา หรือแค่รับฟังอยู่ฝ่ายเดียว

บทสนทนาดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่น้อยมากใน *หลุนอี่วี่* เนื่องจากการตั้งคำถามส่วนใหญ่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเจตนาที่ต้องการจะเรียนรู้มากกว่าอื่นใด ดังได้กล่าวถึงและยกตัวอย่างให้เห็นข้างต้นมาบ้างแล้ว จึงทำให้บทสนทนาส่วนใหญ่ปรากฏความคิดความเห็นของผู้ “สั่งสอน” เพียงฝ่ายเดียว นอกจากการสนทนาไปตามหาความรู้แล้ว ยังมีบทสนทนาอีกจำนวนไม่น้อยที่เป็นการตั้งคำถามเพื่อเปิดโอกาสให้ขงจื้อ ได้ชี้แจงความคิดหรือแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์บุคคลหรือเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่งในคุณสมบัติของผู้ฟัง ซึ่งก็จัดเป็นการแสดงความคิดเห็นฝ่ายเดียวเช่นกัน ดังตัวอย่าง เช่น

มีคนถามขงจื้อว่า

“อาจารย์ เหตุใดจึงไม่บริหารบ้านเมือง?”

อาจารย์ตอบว่า

“คัมภีร์ประวัติศาสตร์ กล่าวไว้ว่า ‘กตัญญูในเรื่องที่ควร กตัญญู เป็นมิตรกับพี่น้อง ปฏิบัติให้มีการบริหาร’ นี่คือการบริหารเช่นกัน แล้วยังต้องบริหารอะไรอีก”

(เล่มที่ 2 บทที่ 21)

ไอกงถามไฉ่ห้วเกี่ยวกับหลักการจัดตั้งศาลเสื่อเมือง ไฉ่ห้วตอบว่า

“องค์อธิปัตย์แห่งราชวงศ์เซี่ยใช้ไม้สนเข็ม ชาวอินปลูกต้นสนแพง ชาว โจว ปลูกต้นเกาลัด ทั้งนี้ว่ากันว่าเพื่อให้ปวงประชารักร่วม”

อาจารย์ไฉ่ยิ่นดั่งนั้นกล่าวว่า

“ป่วยการอภิปรายถึงสิ่งซึ่งได้ตัดสินไปแล้ว ป่วยการวิพากษ์สิ่งซึ่งได้ลงมือดำเนินการไปแล้ว ป่วยการตำหนิสิ่งซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว”

(เล่มที่ 3 บทที่ 21)

มีผู้ถามขึ้นว่า

“ก่วนจิ้งมีรัชสัถ์หรือไม่?”

อาจารย์ตอบว่า “ก่วนมีกฤหาสน์สามหลัง บริวารไม่ทำหน้าที่สองอย่าง แบบนี้จะถือว่ารัชสัถ์ได้อย่างไร”

(เล่มที่ 3 บทที่ 22)

เมิ่งอู่ปั๋วถามอาจารย์ว่า จี๋ลู่มีมนุษยธรรมหรือไม่ อาจารย์ตอบว่า “ไม่รู้”

เมิ่งอู่ปั๋วก็ถามซ้ำอีก อาจารย์ตอบว่า

“ในอาณาจักรขนาดพันรถม้าศึก อาจใช้ให้โหดวควบคุมกองทัพได้ แต่ไม่รู้ว่ามีมนุษยธรรมหรือไม่”

(เล่มที่ 5 บทที่ 7)

นอกจากนี้ ยังมีบทสนทนาอีกส่วนหนึ่งที่ถามตอบเป็นเชิงแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกัน แม้จะมีความคิดเห็นต่าง ๆ กัน แต่ก็ แสดงออกเป็นภาพของการสอบถามเปรียบเทียบข้อมูลกันเท่านั้น ผู้อ่านจะไม่รู้สึกว่า เป็นการปะทะคารมโต้เถียงแย้งกันอยู่ เช่น

เหยียนยวนและจี๋ลู่อยู่ข้างอาจารย์ อาจารย์กล่าวว่า

“ไหนด เจ้าทั้งสองลองบอกปณิธาน ของเจ้าแต่ละคนให้เราฟังที”

จี๋ลู่ตอบว่า

“ปณิธานของศิษย์คือ มีรถม้า มีเสื้อผ้าขนสัตว์แพรพรรณ จะร่วมใช้กับมิตรสหาย หากของเหล่านั้นเสียหาย ก็จะไม่รู้สึกเสียดาย”

เหยียนยวนตอบว่า

“ปณิธานของศิษย์คือ จะไม่โอ้อวดคุณความดี ไม่อวดอ้างผลงานของตน”

จี๋ลู่ถามอาจารย์ว่า

“อยากฟังปณิธานของอาจารย์บ้าง”

อาจารย์ตอบว่า

“ปณิธานของเราคือ ทำให้ผู้อาวุโสได้อยู่สงบ มิตร สหายไว้เนื้อเชื่อใจกัน ผู้เยาว์ ห่วงใยอาทรกัน”

(เล่มที่ 5 บทที่ 25)

อาจกล่าวได้ว่าการผูกแต่งบทสนทนาใน *หลุนอู่* ไม่ได้พยายามให้เกิดภาพหรือบรรยากาศของการโต้เถียงวิวาทะกันหรือหักล้างกันด้วยทัศนะที่แตกต่างขัดแย้งกัน การประคارมด้วยความคิดเห็นที่แตกต่างกันนั้นก็มิอยู่บ้าง แต่ก็บันทึกไว้ในลักษณะที่ไม่ให้เห็นชัดว่าเป็นการประชันประชันโต้เถียงกันออกนอกหน้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จื่อถามว่า

“หากเจ้านครเว่ยขอให้อาจารย์ช่วยปกครอง อาจารย์จะพิจารณาทำสิ่งใดก่อน”

อาจารย์ตอบว่า

“ที่จำเป็นคือ แก้ไขนามให้ถูกต้อง”

จื่อถามว่า

“กระนั้นหรือ อาจารย์หลงไปหรือเปล่า ทำไมต้องแก้ไขนามให้ถูกต้องด้วย”

อาจารย์กล่าวว่า

“โห้ว! เจ้าช่างหยาบคายเหลือเกิน เมื่อวิญญาณไม่รู้อะไรก็ควรสงวนท่าที หากนามไม่ถูกต้อง การใช้ภาษาก็ไม่ราบรื่น หากการใช้ภาษา ไม่ราบรื่น กิจต่าง ๆ ก็ไม่สำเร็จ หากกิจต่าง ๆ ไม่สำเร็จ หลี่และคนตรีก็จะไม่เจริญ หากหลี่และคนตรีไม่เจริญ โทษทัณฑ์ก็ไม่เที่ยงธรรม หากโทษทัณฑ์ไม่เที่ยงธรรม ประชากรราษฎรจะไม่รู้ว่าจะปฏิบัติตนอย่างไร ด้วยเหตุนี้ วิญญาณเมื่อใช้นามได้ถูกต้อง ก็ต้องพูดได้ สิ่ง ที่พูดได้ต้องนำไปปฏิบัติได้ ท่าทีของวิญญาณต่อคำพูด ไม่อาจเหลวไหลได้”

(เล่มที่ 13 บทที่ 3)

หัวหน้าตระกูลจี้กำลังจะเข้าโจมตีจวนอิว่ หราน โห่ยวและจื่อเข้าพบขงจื่อ กล่าวว่า

“ตระกูลจี้กำลังจะมีปฏิบัติการต่อจวนอิว่”

ขงจื่อกล่าวว่า

“ฉิว ความผิดนี้มีไว้ ช้เป็นของเจ้าดอกหรือ? อันดินแดนจวนอิว่ ในกาลก่อน องค์บูรพกษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นเมืองหลักแห่งดินแดนตงเหมิงตะวันออก นอกจากนี้รัฐก็ยังมีอยู่ในเขตแดนเรา ก็นับเป็นบริวารของแผ่นดินได้ ยังมีเหตุอันใดที่จะเข้าโจมตี”

หราน โห่ยวกล่าวว่า “เจ้านายต้องการเช่นนั้น เราผู้เป็นข้าทั้งสองไม่ได้ต้องการเช่นนั้น”

ขงจื่อกล่าวว่า

“ฉิว โจวเร็นเคยกล่าวไว้ว่า ‘เมื่อสามารถก็แสดงตน ผู้ไม่สามารถก็พึงหยุด เมื่อมีอันตราย ก็ไม่ช่วยหนุน เมื่อล้มก็ไม่ช่วยประคองขึ้น แล้วจะใช้นำทางคนตาบอดได้อย่างไร นอกจากนี้แล้ว ยังกล่าวผิดอีก ก็ด้วย เมื่อเสื่อหรือแรดหนีออกจากกรงขัง เมื่ออัญมณีถูกทำลายในที่เก็บ ความผิดเป็นของใคร”

หราน โห่ยวกล่าวว่า

“แต่ขณะนี้จวนอีวเข้มแข็งและอยู่ใกล้ดินแดนนี้ ถ้าไม่เข้ายึดครองเสียแต่ตอนนี้ ในภายหลัง จะสร้างความลำบากให้แก่ลูกหลาน”

ขงจื้อกล่าวว่า

“ฉิว วิญญาณรังเกียจการไม่ยอมกล่าวว่า ‘ตนปรารถนาสิ่งนั้นสิ่งนี้’ และสรรหาคำมาอธิบายการกระทำตามปรารถนาของตน ชิว เคยได้ยินว่า ผู้ครองบ้านครองเมืองไม่กังวลว่าน้อย แต่กังวลว่าไม่สมดุล ไม่กังวลว่าจน แต่กังวลว่าจะไม่สงบ ทั้งนี้คงด้วยเหตุว่าเมื่อสมดุลก็จะไม่จน เมื่อปรองดองก็จะไม่น้อย เมื่อสงบจะไม่สั่นคลอน ด้วยเหตุนี้ ถ้าผู้คนที่อยู่ห่างไกลไม่ยอมอ่อนน้อม ก็ให้พัฒนาวัฒนธรรมและคุณธรรมเพื่อดึงดูด และเมื่อดึงดูดได้แล้ว ก็ทำให้สงบ”

(เล่มที่ 16 บทที่ 1)

การโต้เถียงกันอย่างยืดเยื้อของขงจื้อกับลูกศิษย์คือจื่อลูและหฺราน โห่ยว ในบทสนทนา 2 บทนี้ แม้จะมองได้ว่าเป็นการปะทะกันทางความคิดด้วยทัศนะเกี่ยวกับวิธีการปกครองที่ต่างกัน (ทั้งจื่อลูและหฺราน โห่ยว ต่างได้ชื่อว่าเป็นศิษย์ของขงจื้อที่มีความสามารถในเชิงการปกครอง) แต่เมื่อพิจารณาถึงที่สุดแล้ว ก็จะเห็นว่าเจตนาของการผูกต่างบทสนทนานี้ขึ้นมา ก็เพื่อให้อาจารย์ได้วิพากษ์และสั่งสอนศิษย์ทั้งสองมากกว่าจะขยายความทัศนะที่เห็นแย้งกันอยู่ เพราะในตัวเองก็ไม่ได้ให้อื่อลูแสดงความคิดเห็นอะไรเลย แม้จะแสดงออกว่าไม่เห็นด้วยกับความคิดของอาจารย์ก็ตาม ในส่วนของหฺราน โห่ยวก็เช่นกัน ตัวบทก็ไม่ได้ให้อาจารย์อธิบายรายละเอียดของหลักการที่เห็นต่างกันแต่อย่างใด เป็นแต่ให้ชี้แจงว่าจักระทำการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ แล้วเปิดโอกาสให้อื่อลูได้เทศนาอบรมอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งเป็นฝ่ายปิดฉากการสนทนาอีกด้วย

บทสนทนาใน *หลุนอีว* ที่ผู้อ่านรู้สึกว่าการโต้เถียงเป็นวิวาทะต่อกันที่ชัดเจนและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดก็คือ การตอบโต้ระหว่างโจ้วห้วกับขงจื้อในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการไว้ทุกข์ที่ยาวนานถึง 3 ปี

โจ้วห้วถามว่า

“การไว้ทุกข์สามปีนั้น ปีเดียวก็นานพอแล้ววิญญาณไม่ถือหลี่สามปี หลี่ย่อมเสื่อม ไม่ฝึกคนตรีสามปี คนตรีย่อมเสียหาย ข้าวเก่าก็หมดไป ข้าวใหม่ก็ออกมาแล้ว ไม้ที่ใช้สิดัด ไฟก็เปลี่ยน ปีเดียวก็นานพอแล้ว”

อาจารย์กล่าวว่า

“(เมื่อหนึ่งปีผ่านไป) เจ้ากินข้าวดี ๆ สวมใส่อาภรณ์งามได้อย่างสบายใจหรือ”

ใจห้าวกล่าวว่า

“สบายใจ”

“หากเจ้าสบายใจ ก็จงทำเถิด แต่ว่าวิญญาณเมื่อกำลังไว้ทุกข์ ก็นึกไม่ร่อย ฟังคนตรีก็ไม่ไพเราะ แม้จะนั่งจะนอนก็ไม่สบายใจ ดังนั้นจึงไม่ทำ บัดนี้เจ้าสบายใจก็จงทำเถิด”

ใจห้าวออกไปแล้ว อาจารย์กล่าวว่า

“ใจห้าวไร้มนุษยธรรม เด็กเกิดมาจนสามขวบปี จึงห่างจากอ้อมอกของพ่อแม่ การไว้ทุกข์สามปีเป็นการไว้ทุกข์ที่ปฏิบัติกันทั่วแผ่นดิน ใจห้าวมีความรักจากสามปีจากพ่อแม่หรือไม่”

(เล่มที่ 17 บทที่ 21)

แม้ขงจื้อจะแสดงออกว่าไม่เห็นด้วยกับใจห้าว อีกทั้งประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาก็เป็นเรื่องที่มีรายละเอียดอาจจะอภิปรายตอบโต้ให้พิสดารต่อไปได้ แต่ตัวบทใน *หลุนอิว* ตอนนี้ ก็บ่งบอกให้เห็นได้ว่า อย่างน้อยที่สุด ขงจื้อก็อยู่ในสถานะที่สามารถหลีกเลี่ยงการปะทะคารมและสามารถแสดงที่ท่าออกมาได้เสมอว่าไม่ยินดีที่จะตอบโต้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่ได้พะวงถึงความจำเป็นว่า จะต้องโน้มน้าวคู่สนทนาให้คล้อยตามตน ดังตัวอย่างบทสนทนาในอีกแห่งหนึ่งที่จื่อลู่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อคำวิจารณ์ของขงจื้อ ครั้น เมื่อตั้งประเด็นขึ้นเตรียมจะถกเถียงด้วย ขงจื้อก็สามารถอาศัยศักดิ์ฐานะแห่งความเป็นอาจารย์กล่าวตัดบทในทันที พร้อมทั้งเอ่ยคำหิการใช้ปากแสดงโหวท

จื่อลู่ให้จื่อเกาไปเป็นมุขอำมาตย์แห่งเมืองปี้

อาจารย์กล่าวว่า “เจ้ากำลังทำร้ายลูกชายของพ่อ”

จื่อลู่กล่าวตอบว่า “ที่เมืองปี้ มีชาวบ้าน มีเสื้อเมืองทวารวดี ทำไม่ต้องอ่านหนังสือก่อนจึงจะถือได้ว่ามีวิชา?”

อาจารย์กล่าวว่า “ก็ด้วยเหตุนี้แหละ ที่เราเกลียดพวกคนปากไว”

(เล่มที่ 11 บทที่ 24)

เมื่อเทียบกับ *เมิ่งจื่อ* ก็จะเห็นที่ท่าที่แตกต่างจากขงจื้ออย่างชัดเจน เพราะอาจกล่าวได้ว่าบทสนทนาที่ปรากฏใน *เมิ่งจื่อ* เกือบทั้งหมดเป็นการปะทะคารม แสดงทัศนคติที่ขัดแย้งหรือไม่เห็นพ้องต้องกันกับคู่สนทนาเสมอ ถึงแม้ตัว *เมิ่งจื่อ* เองจะยังคงมีทัศนคติเหมือนขงจื้ออยู่ว่า การใช้วาจา

โต้เถียงกันนั้น หาใช่ปฏิกิริยาของชนชั้นผู้ดีไม่ แต่เมิ่งจื่อก็ท่องเที่ยวเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองไปทั่ว และใช้โวหารการมวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดที่ต่างจากตน จนมีกิตติศัพท์เลื่องลือว่าเป็นผู้นิยมชมชอบการได้วาทีประวาที ดังเนื้อความในบทสนทนาตอนหนึ่งว่า

กงตูจื่อกล่าวว่

“ผู้คนข้างนอกต่างเล่าขานกันว่าท่านอาจารย์โปรดปรานการวิวาทะ ขอเรียนถามว่าเป็นเพราะเหตุอันใด”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“เราหรือเป็นผู้ชอบในการวิวาทะ เราไม่มีทางเลียงต่างหาก”

(3B: 9)

บทสนทนานี้แสดงให้เห็นว่า เมิ่งจื่ออยู่ในสภาวะการณ์ที่จำเป็นต้องอาศัยการวิวาทะเป็นกิจกรรมสำหรับต่อสู้กับกระแสความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมสมัยนั้น แม้ว่าอาจจะต้องละเว้นการถือสาเรื่องบุคลิกภาพไปบ้าง หมายความว่า หากสามารถบรรลุความมุ่งหมายได้ ก็อาจจะไม่ต้องนำพาว่าวิธีการที่ใช้จะเป็นวิธีการใด ในเมื่อสังคมและการเมืองในสมัยของเมิ่งจื่อ กำลังประชันขันแข่งกันทางความคิด และเผยแพร่แนวคิดด้วยวิธีการใช้วาทีศิลป์เป็นหลัก ทั้งผู้ฟังก็เลือกที่จะคล้อยตามวาทะคำกล่าวที่มีพลังในการโน้มน้าวมากกว่าสัจจะสาระที่สื่อโดยวาจาทั้งหลาย เมิ่งจื่อก็จำต้องยอมเป็นผู้ที่หันหน้าเข้าหาการวิวาทะ ต่างจากขงจื่อในสมัยศตวรรษก่อนหน้าซึ่งสามารถหลีกเลี่ยงการใช้คารมโต้เถียงกันซึ่งหน้าได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อได้เปรียบเทียบลักษณะที่ต่างกันในบทสนทนาของ **เมิ่งจื่อ** กับ **หลุนอิว** แล้ว ย่อมช่วยให้เข้าใจได้ว่า บทสนทนาใน **เมิ่งจื่อ** ถูกแต่งขึ้นเพื่อสนับสนุนบทบาทของการ “ให้คำปรึกษา” แก่ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้น และเป็นการแนะนำสำหรับการจัดการกับปัญหาที่ปรากฏอยู่จำเพาะหน้า จึงเท่ากับการนำเสนอวิธีปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักการหรืออุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองในสถานการณ์ที่ถูกจำกัดด้วยเวลา การจะโน้มน้าวให้ ผู้ที่สดับความในบทสนทนาทั้งหลายเห็นคล้อยตามและเกิดศรัทธาตาม นอกเหนือจากการแจ่มแจ้งด้วยเหตุผลและตัวอย่างจากประสบการณ์ จึงต้องอาศัยกลวิธีทางวรรณศิลป์และวาทีศิลป์เข้ามาช่วยอีกด้วย ซึ่งก็นับว่า **เมิ่งจื่อ** สามารถอาศัยความหลากหลายและความแพรวพราวทางการใช้ภาษา เรียบเรียง ถ้อยความโน้มน้าวใจผู้อ่านได้อย่างมีพลัง ส่งอิทธิพลและเป็นแบบอย่างแก่การสรรค์สร้างวรรณกรรมในยุคหลังอย่างสำคัญ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

3.2. ความหลากหลายของบทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ*

ดังที่ได้วิเคราะห์แล้วว่า ในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับปรัชญา การปกครอง สถานภาพของเมิ่งจื่อเป็นเพียงผู้เสนอแนะแนวทางหรือให้คำปรึกษาเท่านั้น มิได้เป็นผู้สั่งผู้สอนหรือมีฐานะหน้าที่ มีอำนาจต่อรอง หรือมีอิทธิพลในการเลือกนโยบายปฏิบัติใด ๆ อันเป็นสถานภาพที่มีได้แตกต่างไปจากตัวแทนความคิดแนวอื่น ๆ ที่ปรากฏร่วมสมัยอยู่มากมายในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ ศิลปะการโน้มน้าวใจผู้สดับรับฟังจึงมีความสำคัญเป็นเอก ทั้งการโน้มน้าวด้วยเหตุผลและการโน้มน้าวอารมณ์ให้เห็นคล้อยตาม

ที่ทำความสนใจที่จะจัดการกับปัญหาเฉพาะด้านมากกว่าการแสวงหาหลักการสำหรับยึดถือเพื่อประยุกต์ใช้ต่อไป ก็สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนของการทำหลักการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีการคำนึงถึงสถานการณ์มากกว่า หลักการ ซึ่งอาจจำเป็นต้องผ่อนคลายที่ท่ายึดมั่นถือมั่นในหลักทฤษฎีเดิมลงบ้าง พร้อมทั้งจะปรับเปลี่ยนรายละเอียดของจุดยืนบางประการอย่างยอมรับต่อการกลายสภาวะของสถานการณ์แล้ว ประกอบกับจะต้องนำเสนอความเห็นในท่ามกลางบริบทสังคมที่เต็มไปด้วยการประชันขันแข่งกันทางความคิด ด้วยเหตุนี้ ความประนีประนอมหรือการสังเคราะห์แนวทางที่ต่างกันจึงน่าจะเป็นที่ทำบรรยากาศพื้นฐานที่ห่อหุ้มการนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ด้วย วาทศิลป์ (rhetorics) และวรรณศิลป์ใน *เมิ่งจื่อ*

การผูกแต่งบทสนทนา นับเป็นวิธีการทางวรรณศิลป์ที่สำคัญที่สุดใน *เมิ่งจื่อ* เสน่ห์สำคัญที่ทำให้บทสนทนาในงานประพันธ์ชิ้นนี้ประสบความสำเร็จในการดึงดูดความสนใจได้ดีก็คือ การผูกแต่งขึ้นอย่างเต็มไปดด้วยสีสันแห่งความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา จนสามารถชวนให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นตาตื่นใจ เกิดความเพลิดเพลินในการติดตามโดยไม่รู้สึกรำคาญกับความซ้ำซาก นับเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยโน้มน้าวให้เกิดอารมณ์คล้อยตามได้อย่างมีพลัง

ความหลากหลายของบทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ* อาจพิจารณาจากแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.2.1. ในแง่ของขนาดความยาว *เมิ่งจื่อ* มีทั้งบทสนทนาขนาดสั้นที่ประกอบด้วยคำถามตอบเพียงคราเดียวด้วยข้อความสั้น ๆ มีทั้งบทสนทนาขนาดย่อมที่เพียงพอต่อการชี้แจงแสดงหลักการหรือข้อคิดเห็นให้ปรากฏชัดได้ มีทั้งบทสนทนาขนาดเื่องที่ทำได้สามารถยกตัวอย่างหรือเล่าเรื่องประกอบเปรียบเทียบขยายความกระจ่างของแนวคิดต่าง ๆ ได้ละเอียดขึ้น และมีทั้งบทสนทนาที่มีขนาดยาวมากเป็นพิเศษที่ประกอบด้วยจำนวนตัวอักษรจีนหลายร้อยตัวซึ่งทำให้สามารถสร้างสถานการณ์ประทับใจในความทรงจำของผู้อ่านได้โดยสะดวก

3.2.2. ในแง่ของรูปแบบการสนทนา มีการผูกแต่งบทสนทนาในรูปแบบต่าง ๆ สลับสับเปลี่ยนกันอยู่ตลอด ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกำลังฟังการพูดจาที่กันตามธรรมชาติของเหตุการณ์ ไม่ได้ติดอยู่กับรูปแบบใดแบบหนึ่ง ความหลากหลายของรูปแบบการสนทนาอาจประมวลได้ดังนี้

3.2.2.1. กำหนดให้มีผู้ถามตั้งคำถามเพียงคำถามเดียว แล้วให้เมิ่งจื่อเป็นฝ่ายตอบแบบสาธยายความ แจกแจงเนื้อหาอย่างยืดยาว ไปจนจบกระบวนการ หรือมีเช่นนั้นก็ให้เมิ่งจื่อ ตอบเพียงสั้น ๆ

3.2.2.2. กำหนดให้เมิ่งจื่อเป็นผู้ตั้งคำถามหรือซักไซ้ไล่เรียงก่อน เมื่อได้รับคำตอบแล้ว ก็กล่าวต่อความออกไปตามที่ต้องการ

3.2.2.3. เล่าเหตุการณ์นำมาก่อน แล้วให้มีผู้มาถามความเห็นหรือขอคำปรึกษา เมิ่งจื่อจะเป็นผู้ตอบคำถามหรือวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับกรณีนั้น ๆ

3.2.2.4. เมิ่งจื่อเรียกชื่อคนให้ฟังตนว่าความอยู่ข้างเดียว ปราศจากเสียงจากคู่สนทนา

3.2.2.5. เป็นการสนทนาโต้ตอบสลับกันไปมาระหว่างบุคคล 2 คน

3.2.3. ในแง่ของที่ทำและสาระัตถะของบทสนทนา ผู้ตั้งคำถามมีความมุ่งหมายต่อการตั้งคำถามต่าง ๆ กันอย่างหลากหลาย จึงทำให้บทสนทนาข้องแวะกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่หลากหลายตามที่ทำการตั้งคำถามไปด้วย อาจจะประมวลได้ดังนี้

3.2.3.1. ผู้ตั้งคำถาม ถามเมิ่งจื่อด้วยความสนใจใฝ่รู้ ต้องการคำแนะนำสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือวิธีแก้ปัญหาก็เผชิญอยู่ ที่ทำการตั้งคำถามนี้เป็นที่ที่ปกติของการสอบถามข้อมูลความรู้

3.2.3.2. ผู้ตั้งคำถาม ถามอย่างมีน้ำเสียงเป็นเชิงชี้แนะให้เมิ่งจื่อกล่าวสนับสนุนแนวคิดแนวปฏิบัติของตน ในกรณีเช่นนี้ ผู้ถามมักจะมีแนวคิดวิธีการของตนอยู่ในใจแล้ว และมักจะถามด้วยน้ำเสียงอวดแนวคิดของตน หรือเย้ยหยันการของแนวคิดที่ต่างไปจากตน

3.2.3.3. ผู้ตั้งคำถาม ตั้งข้อสงสัยต่อเมิ่งจื่อถึงเหตุผลต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเกณฑ์เลือกกระทำการ หรือถามตรวจสอบความถูกต้องตรงตามจารีตธรรมเนียมปฏิบัติ หรือชี้ ข้อกล่าวหาเมิ่งจื่อว่ามีพฤติกรรมที่ไม่สมควร หรือขัดกับหลักการ ในกรณีเช่นนี้ แม้จะแสดงว่าผู้ถามมักมีน้ำเสียงไม่พอใจแฝงอยู่ในความสงสัยนั้น ๆ ด้วย แต่ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เมิ่งจื่อชี้แจงหรือแก้ต่างนั่นเอง

3.2.3.4. เมิ่งจื่อเป็นฝ่ายเปิดฉากบทสนทนา คือตั้งคำถามให้คู่สนทนาตอบจนได้ ข้อความที่กลายเป็นเครื่องสนับสนุนแนวคิดแนวสอนของตน ลักษณะเช่นนี้ละม้าย คล้ายคลึงกับวิธีการสนทนาของโสกราตีสในปรัชญาอนุพันธ์กรีกโบราณ

3.2.3.5. เมิ่งจื่อสนทนากับบุคคลหนึ่งโดยพาดพิงไปถึงเหตุการณ์หรือบุคคลที่ไม่ได้อยู่ร่วมวงสนทนาด้วย มีน้ำเสียงเชิงวิพากษ์ ในแง่หนึ่ง มองได้ว่าเป็นการกล่าวนิทา หรือวิจารณ์ไปอย่างไม่เกิดผลอันใด แต่ในอีกแง่หนึ่ง ก็มองได้ว่านี่คือการหลีกเลี่ยงการปะทะคารมโดยตรงอันเป็นลักษณะหนึ่งของการประนีประนอม

3.2.4. ในแง่ของกลวิธีเลือกใช้เหตุผลโน้มน้าวใจให้เห็นคล้อยตาม บทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ* ก็ประกอบด้วยวิธีการกล่าวชี้ชวนที่หลากหลาย ได้แก่

3.2.4.1. กล่าวชี้ให้เห็นว่าวิธีคิดของคู่สนทนามีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่อง ก่อนที่จะเสนอวิธีคิดของตนที่ดีกว่าถูกต้องกว่า

3.2.4.2. ใช้ประสบการณ์เป็นเกณฑ์ในการอ้างอิง โดยชี้ให้เห็นว่า เมื่อประสบการณ์ในกรณีหนึ่งแสดงผลอย่างหนึ่ง ย่อมสรุปได้ว่าในอีกกรณีหนึ่งย่อมเกิดผลในทำนองเดียวกัน โดยมีพิกัดตั้งคำถามถึงรายละเอียดที่ต่างกันของกรณีทั้งสอง เป็น ตรรกวิธีที่อาศัยการใช้แนวเทียบ (analogy) ซึ่งนิยมใช้กันมากในระบบคิดของจีนโบราณ

3.2.4.3. ใช้เนื้อความในคัมภีร์โบราณเป็นเหตุผลหรือเกณฑ์ในการชี้ถูกชี้ผิด ผู้อ่านย่อมคุ้นเคยและศรัทธาต่อถ้อยคำในคัมภีร์เหล่านั้นในระดับหนึ่งอยู่แล้ว จึงอาจเคลิบเคลิ้มตามการกล่าวแถลงในบทสนทนานั้น

เนื่องจากกลวิธีการโน้มน้าวใจให้คิดเห็นคล้อยตามที่หลากหลายเหล่านี้ สมควรถือเป็นแก่นสารสาระสำคัญของงานนิพนธ์เชิงปรัชญา จึงจะพิจารณาขยายรายละเอียดของกลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้ อย่างพิสดารต่อไป ในบทที่ 4 และบทที่ 5 ในที่นี้เพียงต้องการชี้ให้เห็นภาพรวมของความหลากหลายของกลวิธีการประพันธ์ที่ปรากฏอยู่ใน *เมิ่งจื่อ* เท่านั้น

3.2.5. ในแง่ของการใช้ภาษาตกแต่งประดับประดาเนื้อความ บทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ* ก็รุ่มรวยด้วยลีลาของภาษาและถ้อยคำที่ประดิษฐ์ประคอยอย่างมีชั้นเชิงสลับเปลี่ยนกันใช้อย่างหลากหลาย อยู่ในบทสนทนา ไม่จำกัดอยู่เพียงแค่การใช้ภาษาในระดับภาษาพูดซึ่งใช้ในการเจรจาพาทีทั่วไปเท่านั้น แต่ยังใช้ภาษาที่เรียงร้อยอย่างสละสลวย ดึงดูดใจให้ติดตามเนื้อความด้วยความเพลิน ชั้นเชิงของการใช้ภาษาที่สำคัญ ได้แก่

3.2.5.1. การใช้ประโยคคำถามที่หลากหลาย ตั้งแต่ประโยคคำถามธรรมดา ประโยคถามเองตอบเอง และประโยคย้อนถาม

3.2.5.2. การใช้ข้อความเดียวกันซ้ำ ๆ

3.2.5.3. การใช้ข้อความที่คล้ายกับ ไสล่กลุ่ม คือผูกแต่งข้อความ 2 วรรค หรือมากกว่า นำมาร้อยเรียงต่อกัน โดยในแต่ละวรรคมีจำนวนตัวอักษรเท่ากัน และมีโครงสร้างประโยคเหมือนกัน

นอกจากความวิจิตรของถ้อยคำแล้ว ยังมีวิธีการอื่น ๆ ที่ใช้ประดับประดาบทสนทนาไม่ให้อาทรเรียบเกินไป เช่นการยกภาษิตคำคมโบราณมาอ้าง การยกตัวอย่างประกอบ การสมมติกรณี หรือการแต่งนิทานสาธกขึ้นมาเล่า เป็นต้น

3.2.6. ในแง่ของตัวละครที่ใช้ในการสร้างบทสนทนา ประกอบด้วยตัวละครจำนวนมาก ซึ่งอาจจำแนกเป็นกลุ่มให้เห็นถึงความหลากหลายได้ ดังนี้

3.2.6.1. ตัวละครที่เป็นคู่สนทนากัน ทั้งที่สนทนากับเมิ่งจื่อและที่สนทนากันเอง นับได้เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 50 ตัว

3.2.6.2. ตัวละครในอดีตสมัยที่มีการเอ่ยพาดพิงถึงในบทสนทนาประมาณ 150 ตัว

3.2.6.3. ตัวละครทั้งหลายมีฐานะทางสังคมแตกต่างกันหลากหลาย นับตั้งแต่เจ้าผู้ครองแคว้น ขุนนางอำมาตย์ ปัญญาชน ไปจนถึงชาวบ้านทั่วไป

3.2.6.4. ตัวละครทั้งหลายเป็นตัวแทนของแนวคิดที่แตกต่างกันหลากหลาย ทั้งแนวคิดเชิงปฏิบัติที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างฉับพลัน แนวคิดเชิงปฏิรูปที่ต้องการเห็นสังคมพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป และแนวคิดที่หลีกเลี่ยงสังคม

3.2.7. ในแง่ของเนื้อหาที่สนทนากันก็มีทั้งแนววิพากษ์วิจารณ์สังคม การเสนอแนวคิดทางการเมืองการปกครอง การอธิบายเหตุผลของหลักจริยธรรมต่าง ๆ การเล่าเรื่องราวกอุทาหรณ์ในประวัติศาสตร์ การตอบข้อข้องใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ควร ตลอดจนการตอบโต้แก้ต่าง

กล่าวโดยสรุป ความหลากหลายในแง่มุมต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวแจกแจงมาทั้งหมดนี้ มีส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้เมิ่งจื่อ ซึ่งใช้บทสนทนาเป็นองค์ประกอบหลักนี้ กลายเป็นงานประพันธ์ที่น่าตื่นใจ มีเสน่ห์อันพราวพราย และเต็มไปด้วยพลังแห่งการดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

3.3. ตัวละครสำคัญในบทสนทนา

ไม่เพียงแต่ศิลปะการสร้างลวดลายด้วยความหลากหลายเท่านั้น **เมิ่งจื่อ** ยังมีการผูกแต่งใช้ตัวละครดำเนินบทสนทนาอย่างชาญฉลาด ตัวละครทั้งหลายที่เป็นคู่สนทนาของเมิ่งจื่อ นอกจากจะมีความหลากหลายรุ่มรวยด้วยสีสันนานาอยู่ในตัวดังที่ได้เอ่ยถึงบ้างแล้ว ยังน่าสนใจด้วยว่า มีจัดแบ่งบทบาทหน้าที่และลำดับการปรากฏตัวอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อผนวกกับน้ำเสียงและท่าทีของตัวละครนั้น ๆ ผู้อ่านบทสนทนาทั้งหลายใน **เมิ่งจื่อ** อย่างพิถีพิถัน ย่อมเห็นรายละเอียดที่แฝงเร้นอยู่ในตัวละครเหล่านั้นมากกว่าความหมายของถ้อยคำทางภาษา โดยเฉพาะตัวละครสำคัญที่ปรากฏตัวบ่อยครั้ง อย่างน่าสังเกต ก็จะยิ่งสะท้อนให้เห็นแก่นสารและความมุ่งหมายหลักของการผูกแต่งบทสนทนาได้

คู่สนทนาของเมิ่งจื่อที่สำคัญอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

3.3.1. คู่สนทนาที่มีศักดิ์ฐานะเป็นเจ้าผู้ครองแคว้น ได้แก่ ราชาลีเหยงฮู่หวัง (梁惠王) ราชาลีเซวียนหวัง (齐宣王) และ พระยาเถิงเหวินกง (滕文公)

3.3.2. คู่สนทนาที่มีฐานะเป็นลูกศิษย์ของเมิ่งจื่อ ได้แก่ กงตูจื่อ (公都子) กงซุนโฉ่ว (公孙丑) และวันจั้ง (万章)

3.3.3. คู่สนทนาที่เป็นตัวแทนของปรัชญาต่างแนวคิด ได้แก่ เก้าจื่อ (告子)

นอกจากคู่สนทนาที่สำคัญดังกล่าวนี้แล้ว ใน **เมิ่งจื่อ** ยังปรากฏตัวละครอีกจำนวนไม่น้อยที่เป็นคู่สนทนาของเมิ่งจื่อ หากแต่เป็นตัวละครย่อยที่ปรากฏบทบาทเพียงน้อยครั้งหรือเพียงครั้งเดียวยากที่จะประมวลให้เห็นความเกี่ยวพันกับใจความหลักของบทนิพนธ์ได้ ดังนั้น แม้อาจจะกล่าวได้ว่าตัวละครทุกตัวไม่เว้นตัวละครปลีกย่อยก็สามารถแสดงนัยที่มากกว่าถ้อยคำได้เสมอ แต่โดยข้อจำกัดบางประการทั้งในด้านเวลาและในด้านการเสาะหาข้อมูลหลักฐานที่สมบูรณ์ จึงจะเว้นการวิเคราะห์ตัวละครย่อยไว้ไม่รวมอยู่ในขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะตัวละครที่สำคัญตามลำดับต่อไปนี้

3.3.1. บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้น

3.3.1.1. ราชาลีเหยงฮู่หวัง

ราชาลีเหยงฮู่หวัง มีสมัญญาเดิมว่า เว่ยฮู่จวิน (魏惠君) เป็นเจ้าครองแคว้นเว่ย (魏) อันเป็นแคว้นที่แตกตัวแยกเขตแดนอำนาจออกมาจากแคว้นจิ้น (晋) อันอาณาจักรจิ้นในยุคชุนชิวนั้น เป็นแคว้นมหาอำนาจที่ตั้งอยู่ในชัยภูมิสำคัญใกล้ฉิดฉิด ดกับราชสำนักเจ้าครองแคว้นเป็นเชื้อพระวงศ์สายสนิท เคยมีบทบาทสูง ในฐานะเป็นแคว้นอารักขาอำนาจ

ขององค์กษัตริย์ ต่อมาภายหลัง อำนาจการบริหารปกครองภายในแคว้นก็ค่อย ๆ เคลื่อนไป ตกอยู่ในมือของตระกูลขุนนางใหญ่หลายตระกูลภายในแคว้น เกิดการแก่งแย่งชิงอำนาจกันเอง จนในที่สุด ขุนนาง 3 ตระกูลใหญ่ คือ เว่ย เจ้า (赵) กับ หาน (韩) ก็ร่วมมือกันสยบขุนนางตระกูลอื่นพร้อมทั้งยึดอำนาจจากเจ้าครองแคว้น จัดสรรแบ่งพื้นที่ปกครองแตกออกเป็น 3 แคว้น นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังถือเอาปีที่มีการแบ่งแยกแคว้นจิ้นนี้ (กคศ. 453) เป็นจุดเริ่มต้นแห่งสมัยจั้นกั๋ว เพราะเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ส่งอิทธิพลรุนแรงและยาวไกล ทำให้โครงสร้างการเมืองการปกครองและจารีตธรรมในสังคมราชวงศ์โจวเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก

หลังจากแยกตัวแยกดินแดนมา แคว้นเว่ยได้ชื่อว่าเป็นแคว้นที่มีแสนยานุภาพทางการทหารเข้มแข็งยิ่งกว่าอีก 2 แคว้น ผู้สืบทอดอำนาจปกครองแคว้นคนแรกคือ เว่ยเหวินโหว (魏文侯) ได้ชื่อว่าเป็นนักปฏิรูปที่ยิ่งใหญ่ มีขุนนางที่มีความสามารถจำนวนมากอยู่ภายใต้การมี เช่น ปู่จื่อชยา (卜子夏) เกียนจื่อฟิง (田子方) ต้วนกัณฑ์มู่ (段干木) อู๋ฉี (吴起) ซีเหมินป้า (西门豹) เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นขุนนางสำคัญปรากฏชื่อเสียงขจรขยายจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์จีน ขุนนางทั้งหลายเหล่านี้ ต่างก็มีบทบาทช่วยกันบริหารจัดการ นำพาบ้านเมืองไปสู่ความรุ่งเรือง ขยายดินแดนออกไปจนจรดแคว้นจินทางตะวันตกและแคว้นฉู่ทางใต้ที่อยู่ไกลออกไป โดยเฉพาะนักคิดที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งคือหลี่คุย (李悝) เป็นคนสำคัญที่นำร่องแสดงทัศนะความคิดแนวปฏิรูปเสนอให้เปลี่ยนจารีตธรรมนิยมปฏิบัติหลายอย่าง ซึ่งต่อมาได้รับการพัฒนาสารอย่างถึถ้วนชัดเจนขึ้นจนกลายเป็นระบบแนวคิดแบบนิตินิยม (ฝ่าจยา 法家) อันเป็นแนวคิดที่แพร่หลายทรงอิทธิพลในภายหลัง

เจ้าครองแคว้นต่อมาคือเว่ยอู๋โหว (魏武侯) ก็ดำเนินรอยตามบิดา บำรุงรังสรรค์บ้านเมืองจนมีความมั่นคงและมั่งคั่งเป็นปึกแผ่น มีผลงานสั่งสมเกียรติยศให้แก่แคว้นแคว้นไม่แพ้เจ้าคนเดิม

อย่างไรก็ตาม แคว้นเว่ยก็มีข้อจำกัดที่ถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนที่ขัดขวางการพัฒนาตนเป็นแคว้นมหาอำนาจอยู่ กล่าวคือ เป็นแคว้นเกิดใหม่ที่แตกตัวแยกดินแดนมาจากแคว้นจิ้นเดิม จึงไม่ได้มีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของตนที่ชัดเจน ขาดความเป็นปึกแผ่นทางจิตวิญญาณ ดังเช่นแคว้นใหญ่อื่น ๆ เช่นแคว้นฉีแคว้นฉู่ เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อแบ่งแยกดินแดนจากแคว้นจิ้นมา ก็ปรากฏว่าพื้นที่ในความครอบครองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบที่ราบรอบไว้ด้วยแคว้นใหญ่อื่น ๆ โดยปราศจากกำแพงธรร มชาติใด ๆ คอยกีดกันศัตรูไว้เลย จึงแม้จะได้ชื่อว่ามีกองทัพที่เข้มแข็ง แต่ก็ป็นรัฐที่หุ่มเหวบจะตลอดเวลาอยู่แต่กับกิจการสงครามเป็นหลักจนไม่เป็นอันพัฒนาองค์ประกอบแห่งรัฐด้านอื่นๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ

และสังคม ดังจะสังเกตเห็นได้จากข้อความที่บันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง บรรยายไว้ว่า

ภูมิลักษณะของหัวเมืองเหยียง* เป็นเสมือนสมรภูมิอันถาวร ด้านใต้ของเหยียงเมื่อเผชิญกับฉู่แล้วมิไปแลคูฉี แคว้นฉีก็จะจู่โจมตีเข้ามาทางตะวันออก เมื่อหันไปเผชิญกับแคว้นฉีทางด้านตะวันออกแล้วมิแลคูเจ้า แคว้นเจ้าก็จะจู่โจมเข้ามาทางด้านเหนือ หากมีสมานฉันท์กับหาน แคว้นหานก็จะจู่โจมเข้ามาทางตะวันตก หากมีชิดเชื่อกับฉู่ แคว้นฉู่ก็จะจู่โจมเข้ามาทางใต้**

การต้องคร่ำเคร่งอยู่แต่กับการทำสงครามโดยตลอด ทั้งสงครามเพื่อป้องกันตนเอง และสงครามเพื่อแผ่แสนยานุภาพออกไป กลายเป็นปัจจัยบั่นทอนความมั่นคง สถาพรไม่ใช่น้อย และเริ่มปรากฏผลให้เห็นเมื่อถึงสมัยของเหยียงฮู่หวังผู้ปกครองรุ่นชั้นหลาน แม้ว่าจะเป็นเจ้าครองแผ่นดินอยู่ได้ยาวนานถึง 50 ปี แต่ราชาผู้นี้ก็มีชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์ว่าเป็นเจ้าที่ล้มเหลวในด้านการนำพาบ้านเมืองสู่ความเจริญ และทำสงครามพ่ายแพ้ติดต่อกันหลายครั้งหลายครา นำความรู้สึกรู้สึกอภัยสออดสูมาสู่ตัวผู้เป็นเจ้าของบ้านเมือง ดังนั้นเสียงที่ปรารภกับเมิ่งจื่อไว้ตอนหนึ่งว่า

ราชาเหยียงฮู่หวัง มีคำรัสว่า

“แคว้นฉินเป็นมหาอาณาจักรที่ไม่มีเขตแคว้นอื่นใดในหล้าจะทรงอำนาจยิ่งกว่า ความขี้เนื้อ อาวุโสท่านย่อมรู้แจ้ง ชัดอยู่แต่ครั้งมาถึงสมัยการปกครองของเรา ดินแดนด้านตะวันออกก็พ่ายแพ้แก่แคว้นฉี บุตรคนโตของเราต้องสังเวชีพในสมรภูมิแห่งนั้น ส่วนด้านตะวันตกเล่า ก็สูญเสียแผ่นดินให้แก่แคว้นฉินกินบริเวณถึงเจ็ดร้อยลี้ และชายแดนทางใต้ก็ถูกคุกคามลบลู่โดยแคว้นฉู่ ตัวเรารู้สึกละอายยิ่งนัก อยากจะลบความแค้นทั้งนี้ให้แก่ผู้ที่พลีชีพทั้งหลาย จักต้องทำฉินใดจึงจะได้เห็นผล”

(14: 5)

* หมายถึงแคว้นเว่ย เป็นชื่อเรียกหลังจากที่เจ้าครองนครเว่ยฮู่จวินย้ายเมืองหลวงไปตั้งที่เมืองต้าเหยียง (ปัจจุบันคือเมืองไคเฟิง)

** ชื่อหมาเขียน ประวัติศาสตร์นิพนธ์ลือจี้ หัวข้อ “ชีวประวัติของจิงอี”

ราชาเหลียงฮู่หวังเจ้าผู้ครองแคว้นเว่ยผู้มีภาพลักษณ์แห่งความเลื่อมศักดิ์นี้เองที่ **เมิ่งจื่อ** จัดวางไว้ให้เป็นตัวละครใช้เบิกโรงด้วยบทสนทนาถามตอบเกี่ยวกับปัญหาสำคัญที่กำลังอยู่ในความสนใจกันทั่วไปในขณะนั้น คือปัญหาเกี่ยวกับการนำพาบ้านเมืองไปในทิศทางและเป้าหมายอันพึงประสงค์ จึงควรนับได้ว่า **เมิ่งจื่อ** เปิดฉากขึ้นอย่างมีศิลปะในการดึงดูดความสนใจของผู้อ่านอย่างหลักแหลม ด้วยการใช้รูปแบบการสนทนา การใช้ตัวละครที่มีเอกลักษณ์ และเนื้อหาที่ชวนพิศวงประกอบกันขึ้นมา และนำเสนออย่างฉับพลันทันใด ไม่มีการเกริ่นกล่าวให้เย็นเขื่อ

ตัวละครตัวแรกของเล่ม คือราชาเหลียงฮู่หวังผู้นี้ ปรากฏบทบาทอยู่แต่ใน 5 ตอนแรกของเล่ม 1 เท่านั้น และไปกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในตอนแรก ของเล่ม 7 ภาคหลังซึ่งเป็นเล่มสุดท้าย น่าสนใจว่าการกล่าวถึงในตอนท้ายนั้น ราชาผู้นี้เป็นเพียงผู้ที่ถูกกล่าวถึงในบทสนทนาของเมิ่งจื่อกับลูกศิษย์ โดยสรุปทัศนะที่เมิ่งจื่อมีต่อเจ้าครองแคว้นผู้นี้ไว้อย่างชัดเจนดังนี้

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“ราชาเหลียงฮู่หวัง ช่างไร้มนุษยธรรมเสียนี้กระไร ผู้มีมนุษยธรรมขยายจากสิ่งอันเป็นที่รักไปสู่สิ่งอันไม่เป็นที่รัก ผู้ไร้มนุษยธรรมขยายจากสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ไปสู่สิ่งอันเป็นที่รัก”

กงซุน โฉ่ว ถามว่า

“หมายความว่าอย่างไร”

“ราชาเหลียงฮู่หวัง เห็นแก่ผืนแผ่นดินเป็นเหตุ จึงทำร้ายประชาชน โดยการส่งไปทำสงคราม เมื่อพ่ายแพ้ยับเยินแล้วยังต้องการที่จะแก้คืน เกรงว่าจะไม่ได้ชัยชนะ จึงขับไล่ให้บุตรหลานบริวารอันเป็นที่รัก ไปสังเวชชีพด้วย นี่เองที่เรียกว่าขยายจากสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ไปสู่สิ่งอันเป็นที่รัก”

(7B: 1)

บทสนทนาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า เมิ่งจื่อ ได้วิพากษ์ตัดสินราชาเหลียงฮู่หวังไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วว่าขาดคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการเป็นผู้ปกครองที่ดี กล่าวคือ เป็นผู้ที่ไม่มีมนุษยธรรม (เหริน) อยู่ในตัว เนื่องจากมีพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ว่า ตั้งอยู่บนทิวทัศน์ที่ผิดเพี้ยนไปจากอุดมคติแห่งการเป็นเจ้าผู้ปกครอง เพราะแทนที่จะเห็นว่าเป้าหมายของการปกครองคือประโยชน์สุขของประชาราษฎร์ กลับไปเห็น

ว่าการได้ครอบครองผืนแผ่นดินเป็นจุดหมายที่สำคัญกว่า จนถึงกับยอมเสียสละ
พระราชราษฎรเพื่อแลกเปลี่ยนให้ได้มาซึ่งการครอบครองแผ่นดิน

การตอบยั่วว่า “คน” สำคัญกว่า “แผ่นดิน” นี้ เป็นประเด็นคิดสำคัญที่ **เมิ่งจื่อ** แสดง
ไว้ในเนื้อหาของบทประพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ถือเป็นประเด็นหัวใจที่ใช้เป็นพื้นฐานใหญ่
สำหรับตั้งวางหลักการและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปกครองบริหารบ้านเมือง
เฉพาะในบทสนทนากับตัวละครบิภิกโรผู้นี้ ก็จะสังเกตเห็นได้จากการตั้งคำถามและการ
ตอบคำถามว่าวนเวียนอยู่กับการทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวนี้ ดังคำเอ่ยทักถามของผู้
เป็นราชา

“อาวุโส ท่านมีท้าวทางไกลนับพันลี้ มาถึงยังที่นี่ มีสิ่งใดอันจักยัง
ผลประโยชน์ให้แก่แว่นแคว้นของเราบ้างหรือไม่”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“พระองค์จักเอ่ยถึงผลประโยชน์ไปใย ควรจะมีก็แต่ครรถรงมณูษยธรรมเท่านั้น”

(1A: 1)

เมิ่งจื่อปฏิเสธที่จะใส่ใจสนทนาเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งมักจะมุ่ง
หมายถึงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ กับความมั่นคงที่ขึ้นกับแสนยานุภาพทางทหารเป็นหลัก
หากแต่พยายามชี้ชวนให้เห็นความสำคัญของการบำรุงสุขให้แก่พสกนิกรภายใต้การ
ปกครอง ซึ่งเป็นแก่นสารมากกว่าและจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจและการตั้งมั่นอยู่ใน
ครรถรงมณูษยธรรม (เหรินอี้ 仁义) ของเจ้าผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญ

ต่อมา **เมิ่งจื่อ** ก็ยังย้าให้ผู้อ่านเห็นชัดขึ้นอีกว่า ราชา เหลียงฮู่หวังผู้นี้แยกแยะไม่
ออกว่าสารัตถะที่แท้ของการปกครองคือการ “บำรุงคน” มิใช่การ “บำรุงแผ่นดิน” โดยผูก
แต่เป็นคำปรารภของเจ้าครองแคว้นใหญ่ผู้ขึ้นไว้ในอีกตอนหนึ่งเป็นความดังนี้

ราชาเหลียงฮู่หวัง มีคำรัสว่า

“ตัวเรานี้ ทำนุบำรุงแว่นแคว้นด้วยความเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ในยามที่เขต
เหนี่ยประสบความแร้นแค้น ก็จะโยกย้ายผู้คนลี้ภัยไปยังเขตเหอตง แล้วโยกย้าย
เอาธัญญาหารเข้าไปกอบกู้สถานการณ์ยังเขตเหนี่ย ครั้นในยามที่เขตเหอตง
ประสบความแร้นแค้นบ้าง ก็กระทำดุจเดียวกัน เมื่อพิจารณาประเทศเขตแคว้น
ใกล้เคียง ก็มีเห็นจะมีผู้ปกครองของแคว้นใดตั้งใจจริงจังกว่ตัวเราเลย แต่ไหน

ประชากรายภรรยาในแคว้นอื่นก็มีเห็นลดน้อยลง และประชากรายภรรยาในแคว้นของเรา ก็มีเห็นพูนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เป็นด้วยเหตุใดหรือ ”

(1A: 3)

การหลงคิดว่าตนเองได้ทำหน้าที่ของผู้ปกครองที่ได้อย่างสมบูรณ์แล้ว สร้างความจงใจให้แก่ราชาผู้นี้ว่าเหตุใด “แผ่นดิน” ที่ได้รับการดูแลจัดเกบทยให้เป็นที่เปี่ยมสวัสดิภาพอย่างดีเยี่ยมนี้ โฉนจึงไม่อาจส่งผลชักนำให้ผู้คนหลงไหลเข้ามาสมัครพักพิงอาศัยอยู่ได้ บารมีของตน ซึ่งเมื่งจ้อก็ได้อึ้งให้เห็นว่าแผ่นดินที่ได้รับการเอาใจใส่ทะนุบำรุงอย่างดี นั้น ย่อม ไร้ความหมายถ้าหากประชากรายภรรยาที่อาศัยอยู่ไม่ได้รับการดูแล เมื่อเทียบกับการต่อสู้กับภัยธรรมชาติที่เลวร้าย ก็ยังมีสิ่งทีเลวร้ายยิ่งกว่านั้นคือการบังคับขับไล่ให้ผู้คนในแผ่นดินต้องเสียดสละร่วมพิทักษ์รักษาแผ่นดินนั้น ๆ ด้วยการถูกเกณฑ์ไปรบทัพจับศึก

เมิ่งจ้อตอบว่า

“พระองค์เป็นผู้ที่โปรดปรานการรบทัพจับศึก จึงขอให้ข้าพระองค์ยกเรื่องการสงครามมาเปรียบดังนี้

ท่ามกลางเสียงกระหึ่มของเกริกกลองศึก คมอาวุธของคู่รบกำลังจะเข้าสัมผัสต้องกันอยู่แล้ว พลันก็มีทหารถอดเกราะทิ้ง ลากอาวุธวิ่งหนีการรบ บ้างก็วิ่งไปไ้ร้อยก้าวจึงหยุด บ้างก็หนีไปได้ห้าสิบก้าวจึงหยุด ผู้วิ่งหนีห้าสิบก้าวก็หัวเราะเยาะผู้ที่หนีไปร้อยก้าว ดังนี้ พระองค์จะมีความเห็นเป็นอย่างไร ”

ราชาคำรัสตอบว่า

“ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นเพียงผู้วิ่งหนีไปไม่ถึงร้อยก้าวเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ยังไม่นับว่าเป็นผู้ฉลาดที่วิ่งหนีเพียงเดียวกันั้นเอง ”

เมิ่งจ้อจึงกล่าววว่า

“พระองค์แจ้งในเหตุผลเช่นนี้ ก็ย่อมไม่อาจจะคาดหวังได้ว่าประชากรายภรรยาในเขตแคว้นของพระองค์จะเพิ่มพูนขึ้นกว่าเขตแคว้นใกล้เคียง ฉะนั้นใดก็ฉนั้น ”

(1A: 3)

พร้อม ๆ กับการแสดงให้เห็นถึงความสับสนไม่เข้าใจ เป้าหมายที่แท้ของการปกครองโดยผ่านวิธีการตั้งคำถามของเจ้าผู้ครองแคว้นผู้นี้ คำถามดังกล่าวยังแสดงให้เห็น

ถึงน้ำเสียงที่บอกความถือตัวว่าเป็นใหญ่ และบอกความมั่นอกมั่นใจในตัวเองต่อแนวทางที่ได้ดำเนินอยู่ และมีเป้าหมายทางการเมืองของตนอยู่อย่างชัดเจน ความภาคภูมิใจในฐานะและผลงานที่ผ่านมา ยังอาจสังเกตเห็นได้จากคำถามเชิงเยาะหยันในอีกตอนหนึ่งว่า

เมื่อเม็งจื่อ ได้เข้าเฝ้าราชาเหลียงฮู่หวัง ผู้เป็นเจ้าสถิตอยู่เหนือสรรพาวุธ
ที่สนามมหานางส์กระจงเนื้อทราย พลงมีคำรัสว่า

“ผู้ทรงปรีชาธรรม ยังจักมีโอกาสมิตรัยด้วยสิ่งทั้งนี้หรือไม่”

(1A: 2)

ส่วนน้ำเสียงในการผูกแต่งคำตอบของเม็งจื่อ ก็แสดงออกอย่างชัดเจนเช่นกันว่าปราศจากความขำเกรงต่ออำนาจและศักดิ์ฐานะแห่งความเป็นเจ้าแม่แต่น้อย ตั้งแต่ให้ผู้เป็นราชาขานเรียกตนว่า “อาวุโส” ไปจนถึงการกำหนดสถานการณ์ ตัวอย่าง แนวเทียบต่าง ๆ ในลักษณะทำท่ายั่วเย้า วิจารณ์กระทบกระเทีย บเปรียบเทียบชี้ให้เห็นว่าวิถีคิดวิถีปฏิบัติของผู้เป็นราชาล้วนผิดพลาดหรือผิดเพี้ยนไปจากครรลองที่ควร และไม่ส่งผลให้เกิดผลไปบุลย์ต่อบ้านเมืองที่ปกครองอยู่ จนผู้อ่านน่าจะประหลาดใจว่าเหตุใดเจ้าครองนครใหญ่ที่ถือตัวขนาดนั้นจึงทนฟังคำวิพากษ์อย่างรุนแรงเช่นนั้นอยู่ได้ โดยไม่ปรากฏปฏิกิริยาใด ๆ ให้เห็นในตัวบทเลย โดยเฉพาะในบทสนทนาอีกตอนหนึ่งในช่วงท้าย ถึงกับผูกแต่งเหมือนให้ราชาเหลียงฮู่หวังเป็นฝ่ายยอมสยบเปิดทางให้เม็งจื่อชักค้ำได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเม็งจื่อก็ไม่ลังเลที่จะกล่าวโจมตีว่าวิธีการปกครองของราชานี้เท่ากับการเข่นฆ่าประชาราษฎร์ในทางอ้อมนั่นเอง

“เราพร้อมจะรับฟังคำสอนแล้ว”

เม็งจื่อจึงถามว่า

“การประหารผู้คน โดยใช้ท่อนไม้ กับการประหาร โดยการใช้คมมีด จะมีผลต่างกันหรือไม่”

คำรัสตอบว่า

“ไม่มีผลต่างกัน”

“การประหารผู้คน โดยใช้คมมีด กับการประหาร โดยใช้อำนาจปกครอง จะมีผลต่างกันหรือไม่”

“ไม่มีผลต่างกัน”

เม็งจื่อจึงกล่าวว่า

“ในโรงครัวหลวง มีเนื้อน้ำมันสมบูรณ์ ในโรงม้าหลวง มีม้าอันพ่วงที่พร้อม ในขณะที่ปวงประชามีสีหน้าสื่อความหิวโหย ในราวป่าชนบทมีคนอดอยากถึงล้มตาย เยี่ยงนี้ ย่อมเปรียบได้เสมือนการชักนำสัตว์เครื่องจางมากัดกินเหล่านิกกร เหล่าสัตว์กัดกินสัตว์ซึ่งกันและกัน ยังเป็นที่เคยชินนันทของคณาชน ผู้ปกครอง ผู้เปรียบเสมือนบิดามารดา หากไม่อาจเลี่ยงการชักนำสัตว์เครื่องจางมากัดกินประชาราษฎร์ได้ แล้วจักได้ชื่อว่าเป็นบิดามารดาของเหล่าพสกนิกรอย่างไรได้อีก.....”

(1A: 4)

รวมความแล้ว **เม็งจื่อ** ได้นำเอาตัวละครที่มีภาพลักษณ์อยู่ในความรู้สึกของคนทั่วไปแล้วว่าเป็นผู้ล้มเหลวในการปกครองบ้านเมืองมาผูกแต่งอย่างตอกย้ำความรู้สึกอีกทีหนึ่ง แล้วชี้ชวนให้ผู้อ่านมองว่าสาเหตุของความล้มเหลวของเหลียงฮู่หวังเนื่องมาจากการไม่เห็นว่าเป็น “คน” หรือประชา ราษฎรสำคัญกว่าการแสวงหาความสำเร็จหรือผลประโยชน์ให้แก่ตนหรือแผ่นดินของตน

หากพิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้ว ผู้มีใจเป็นธรรมย่อมตระหนักได้ว่า ความเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติภูมิของราชาเหลียงฮู่หวังหรือแคว้นเว่ย เป็นความล้มเหลวที่ตัดสินใจจากการพ่ายแพ้สงคราม ซึ่งเนื่องมาจากเหตุและปัจจัยหลายด้านทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมสังคม ในขณะที่เม็งจื่อ กลับสรุปอย่างเหมารวมไปเลยว่า ความล้มเหลวทั้งนั้นเนื่องมาจากการไร้ราชธรรมของตัวผู้ครองแคว้น คั้งหนึ่งจะเชื่อมั่นว่า ถ้าเพียงแต่ผู้ปกครองแผ่นดินฝึกฝนบำเพ็ญตนจนเป็นผู้มีมนุษยธรรม (เหริน) เกิดสัมมาทิฐิหันไปบำรุงประชาชนแทนการใช้อำนาจเกณฑ์ไพร่พลให้ไปล้มตายในการศึก บ้านเมืองก็จะสงบสุขและเจริญเข้มแข็งขึ้นได้โดยปริยาย เหตุผลของเม็งจื่อที่ใช้ในการ วิวาทะผ่านบทสนทนากับเหลียงฮู่หวังทั้งหลายนี้ จึงค่อนข้างไม่สมเหตุสมผลหรือค่อนข้างอ่อนในเชิงตรรกศาสตร์ กระนั้นก็ตาม ความรู้สึกของผู้อ่านก็จะถูกโน้มน้าวให้คล้อยตามวาทศิลป์ของเม็งจื่อได้โดยไม่ยากนัก เพราะมีภาพของเหลียงฮู่หวังผู้ใคร่สงครามแต่ล้มเหลวพ่ายแพ้ในการรบหลายครั้งปรากฏอยู่ในใจเป็นพื้นล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้ว

อย่างไรก็ตาม เจตนาที่แท้ ของ**เม็งจื่อ** ที่นำเสนอภาพความล้มเหลวของแคว้นเว่ย และความเป็นนักปกครองที่ล้มเหลวของราชาเหลียงฮู่หวัง ก็ไม่น่าจะจำกัดอยู่เพียงแค่ต้องการวิพากษ์ความผิดพลาดทางรัฐประศาสนโยบายของแคว้นใดแคว้นหนึ่งเป็นการ

เฉพาะ ฟิงทราบว่าในสมัยจั้นกั๋วนี้ การ “ปฏิรูป” ระบอบบ้านเมืองกำลังเป็นกระแสนิยมแพร่หลายอยู่ในทุกเขตแคว้น โดยเฉพาะในแคว้นที่มีอำนาจและศักยภาพสูง เป้าหมายของการปฏิรูปก็คือการทำให้แคว้นแคว้นของตนมีความแข็งแกร่งทั้งในด้านการทหารและการเศรษฐกิจ ความแพร่หลายของกระแสแนวคิดปฏิรูปนี้ เป็นโอกาสที่เปิดช่องทางให้เกิดมีนักบริหารชั้นเยี่ยมตามแคว้นต่าง ๆ ที่มีผลงานฝากชื่อเสียงยิ่งใหญ่ไว้ในประวัติศาสตร์จีนหลายคน นอกจากหลี่คฺยฺของแคว้นเว่ยแล้ว ในแคว้นจู่ก็มีอู๋ฉี (吳起) เป็นมุขมนตรีนำการเปลี่ยนแปลงพัฒนา แคว้นฉีมีโจวจี้ (鄒忌) บริหารบ้านเมืองด้วยนโยบายเสรีนิยมและแคว้นฉินก็มีซ่งย้ง (商鞅) เป็นผู้ปฏิรูประบอบการปกครองจนทำให้กลายเป็นแคว้นที่เกรียงไกรได้ผลเป็นที่ประจักษ์อยู่

วิถีและเป้าหมายแห่งการปฏิรูปดังกล่าวย่อมขัดกับพื้นฐานของแนวคิดแบบขงจื้อ ซึ่งถือเอาการปกครองให้เกิดสันติสุขมาก่อนการขยายอำนาจ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระบอบแบบเดิม ย่อมเท่ากับการคุกคามความเชื่อในระบบ “หลี่” หรือจารีตนิยมซึ่งเป็นฐานคิดหลักของขงจื้อโดยตรง ด้วยเหตุนี้ เมิ่งจื่อจึงยอมไม่นิยมชมชื่นต่อความคิดแนวปฏิรูปที่กำลังแพร่หลายอยู่เท่าใดนัก และการยกตัวอย่างของราชาเหลียงฮู่หวังเป็นตัวละครเบิกโรงออกมาเช่นนี้ ย่อมเท่ากับการประกาศตัวต่อต้านทวนกระแสดังกล่าวนั่นเอง

ในท้ายที่สุดเมื่อสิ้นสมัยของเหลียงฮู่หวัง เมิ่งจื่อก็แสดงให้เห็นถึงความสิ้นศรัทธาที่จะแสดงทัศนคติหรือให้คำปรึกษาต่อวิถีการปกครองของแคว้นเว่ยอีกต่อไปด้วยการ “นินทา” เหลียงเซียงหวัง ผู้สืบทอดสมบัติต่อจากเหลียงฮู่หวังเป็นการส่งท้ายว่า

เมิ่งจื่อเข้าเฝ้าราชาเหลียงเซียงหวัง เมื่อกลับออกมาก็กล่าวเล่ากับผู้คนว่า
“มองจากที่ไกล ก็ไม่เห็นคล้ายว่าจะเป็นเจ้านายคน ครั้นเมื่อเข้าใกล้ ก็ไม่เห็นที่น่าเกรงขามแล้วพลันราชาก็ดำรัสถามขึ้นว่า .....

(1A: 6)

3.3.1.2. ราชาฉีเซวียนหวัง

แคว้นฉีเป็นดินแดนแคว้นสำคัญขึ้นเอกมาตั้งแต่ต้นราชวงศ์โจวตะวันตก มีอาณาเขตครอบคลุมคาบสมุทรซานตง ล้อมรอบด้วยป्राการธรรมชาติทั้งสี่ทิศ คือมหาสมุทรใหญ่ทางเหนือและตะวันออก แม่น้ำฮวงโหทางตะวันตก และเทือกเขา ไท่ซานทางทิศใต้ ภายในเขตแคว้นก็เป็นสถานที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดินดีน้ำดีเหมาะแก่

การเกษตร และเป็นแหล่งแรก ๆ ที่ รู้จักวิธีการนำเหล็กมาทำเครื่องมือการเกษตร นอกเหนือจากผลิตผลทางเกษตรอันอุดมสมบูรณ์ ดินแดนแคว้นฉียังเป็นแหล่งผลิตเกลือ และเป็นแหล่งทำการค้า และการช่างฝีมือที่สำคัญมาแต่ดั้งเดิมอีกด้วย จึงปรากฏชื่อเสียงว่าเป็นแคว้นที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจแข็งแกร่งมาตั้งแต่โบราณ

นอกจากปัจจัยหนุนนำทางด้านภูมิประเทศและเศรษฐกิจแล้ว ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแคว้นฉียังช่วยส่งเสริมเกียรติและสถานะของดินแดนแห่งนี้มาอย่างต่อเนื่องและยาวนานจนมีศักดิ์ศรีสูงส่งเป็นที่นับถือยำเกรงไปทั่ว นับเนื่องจากสถานภาพอันเป็นดินแดนซึ่งประกอบขึ้นด้วยชนพื้นเมืองต่างวัฒนธรรมโจวหลากหลายพงศ์เผ่าที่มีศักยภาพสูงในการก่อตัวเป็นชุมชนที่กุมพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญไว้ โดยเหตุนี้เมื่อพระเจ้าโจวอู่หวังสถาปนาราชวงศ์โจวสำเร็จ จึงปูนบำเหน็จให้เจียงไท่กง ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นผู้นำเผ่าพันธมิตรที่แข็งแกร่งที่สุดที่มีส่วนสนับสนุนการโค่นล้มราชวงศ์ซัง ให้ไปบุกเบิกสร้างบ้านแปงเมืองยังดินแดนทางตะวันออกแห่งนี้ ถือเป็นเจ้าครองแคว้นต่างสกุลที่มีความสำคัญที่สุดในขณะนั้น²

ครั้นถึงสมัยขุนชีวเมื่อราชสำนักโจวอ่อนแอลงจนถึงขั้นที่ไม่สามารถดำรงสันติภาพหรือสร้างความรู้สึกร่วมกันคงปลอดภัยให้แก่แคว้นทั้งหลายจากภัยรุกรานของอนารยชนเผ่าต่าง ๆ ได้ แคว้น ฉีก็แสดงบทบาทความเป็นผู้นำประกาศตนเป็นแคว้นพิทักษ์ราชบัลลังก์คอยปกป้องภัยคุกคามต่าง ๆ รวมถึงรับผิดชอบภารกิจบางประการของกษัตริย์ ซึ่งราชสำนักไม่อาจทำได้แล้ว โดย ฉีจิงกง (齐景公) เป็นเจ้าครองแคว้นที่ได้รับการยอมรับจากแคว้นต่าง ๆ ให้ดำรงศักดิ์เป็น “เดชานูราช (ป้าหวัง 霸王)” คนแรก ซึ่งทำให้แคว้นฉีกลายเป็นแคว้นที่เสมือนเป็นศูนย์กลางของอำนาจในทางปฏิบัติที่แท้จริงอยู่ระยะหนึ่ง

เมื่อถึงสมัยจั้นกั๋ว แคว้นฉีตกอยู่ในอำนาจการบริหารของตระกูลเถียน (田) อันเป็นตระกูลขุนนางใหญ่ที่ล้มล้างเจ้าครองแคว้นแล้วขึ้นครองบัลลังก์สืบสายวงศ์ตระกูลมาได้ระยะหนึ่งแล้ว การที่ขุนนางช่วงชิงอำนาจจากเจ้าครองแคว้นวันที่แต่งตั้งโดยกษัตริย์วงศ์โจวมาครองได้โดยปราศจากปฏิกิริยาเชิงรูปธรรมจากราชสำนักกลางแต่อย่างใด ถือเป็นเครื่องหมายสำคัญอย่างหนึ่งที่บ่งชี้ว่าอำนาจของบรรดาแคว้นหัวเมืองต่าง ๆ เช่นแคว้นฉีนี้เป็นอำนาจทางการเมืองที่แท้ที่แบ่งตัวออกมาจากอำนาจกลางได้ในระดับหนึ่งแล้ว

² H.G. Creel, *The Origin of Statecraft in China* (Chicago: The University of Chicago Press, 1970).

ในขณะที่เมืองจ๊อวางตัวราชาเหลียงฮู่หวังให้เป็นตัวละครผู้กล่าวกริ่นนำถึงสาเหตุแห่งความผิดพลาดในการกำหนดนโยบายบริหารบ้านเมือง และเป็นตัวอย่างของปฏิบัติการในอดีตที่ผ่านมาซึ่งแสดงให้เห็นโทษผลของการมุ่งพัฒนาแสนยานุภาพโดยไม่ตระหนักถึงความทุกข์ความสูญเสียของปวงประชาราษฎร์ บทบาทของราชาฉีเซวียนหวัง ก็น่าจะเป็นตัวละครที่เมืองจ๊อปรุงแต่งให้เป็นความหวังของรูปแบบการปกครองโดยราชธรรมตามอุดมคติของปรัชญาขงจื้อว่าจะมีโอกาสเป็นจริงได้ในอนาคต กล่าวคือ ราชาแห่งแคว้นฉีผู้นี้ ในฐานะที่ครองแคว้นที่สำคัญขนาดนี้ ย่อมเป็นผู้ที่มีศักยภาพสูงยิ่งกว่าผู้ใดในการบำเพ็ญตนจนสำเร็จเป็น “ธรรมราชา” ได้ ศรัทธาที่เมืองจ๊อมีต่อแคว้นฉี แสดงออกมาให้เห็นได้จากคำรำพึงตอนหนึ่งว่า

เมืองจ๊อเดินทางจากเมืองพัน ไปยังแคว้นฉี ได้เห็นเจ้าชายแห่งแคว้นฉี จึงทอดถอนรำพึงว่า “สภาวะการเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงกลืนอายุตัวตน อาหารการเลี้ยงดูเปลี่ยนแปลงสรีระร่างของตัวตน อันสภาพความเป็นอยู่นี้ ช่างยิ่งใหญ่จริงหนอ หรือเขามิใช่เป็นบุตรของมนุษย์คนหนึ่ง”

(7A: 36)

แม้จะไม่มีหลักฐานที่ชี้ได้อย่างแน่นอนว่า “เจ้าชายแห่งแคว้นฉี” ในคำรำพึงของเมืองจ๊อ นี้หมายถึงราชาฉีเซวียนหวังหรือไม่ แต่อย่างน้อยก็เป็นคำรำพึงที่บ่งบอกความชื่นชมศรัทธาที่มีต่อชาติเชื้อของผู้ปกครองแคว้นแห่งนี้ แสดงให้เห็นทัศนคติที่ดีโดยเฉพาะเมื่อเทียบกับการวิพากษ์บุคลิกภาพของเหลียงเซียงหวังผู้เป็นเจ้าของแคว้นใหญ่เช่นกัน

บทสนทนาของเมืองจ๊อกับราชาฉีเซวียนหวังยังคงถกเถียงอภิปรายกันในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับแนวทางบริหารบ้านเมืองอยู่ ไม่ได้แตกต่างจากเรื่องราวที่สนทนากับราชาเหลียงฮู่หวังนัก ทั้งมีการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดที่ผิดพลาดของผู้เป็นเจ้าของที่เน้นการขยายอำนาจอาณาจักรคล้าย ๆ กัน หากแต่น้ำเสียงที่เมืองจ๊อใช้ ในการสนทนากับเจ้าครองแคว้นฉีผู้นี้กลับแตกต่างจากน้ำเสียงที่ใช้กับราชาเหลียงฮู่หวังอย่างเห็นได้ชัด จนอาจจะสังเกตเห็นนันทาคติของเมืองจ๊อที่มีต่อเจ้าครองแคว้นผู้นี้ได้ไม่ยากนัก ตัวอย่างเช่น เมื่อราชาเหลียงฮู่หวังถามเมืองจ๊อว่า ผู้ทรงปรีชาธรรมจะมีโอกาสเสวยสุขในสถานสำราญได้เทียมเท่าผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินหรือไม่ น้ำเสียงของผู้ถามเหมือนดั่งจะเยาะหยันหรือท้าทายผู้ทรงปัญญาที่ปราศจากอำนาจบารมี ในขณะที่เมืองจ๊อตอบโต้ด้วยน้ำเสียงเจือวิพากษ์ ออกเป็นนัยว่า เจ้าผู้นี้ไม่มีปรีชาธรรมเสียเลย

เมื่อเม็งจื่อ ได้เข้าเฝ้าราชาเหลียงสู่ยหวัง ผู้เป็นเจ้าสถิตอยู่เหนือสระสาธู
ทัศนาคมน่านหงกระจงเนื้อทราย พลางมีคำรัสว่า

“ผู้ทรงปรีชาธรรม ยังจักมีโอกาสมิถุนด้วยสิ่งทั้งนี้หรือไม่”

เม็งจื่อตอบว่า

“จำเป็นต้องทรงปรีชาธรรมเสียก่อน จึงจักสามารถมิถุนด้วยสิ่งทั้งนี้ได้
ผู้ไร้ปรีชาธรรม ถึงแม้จะครอบครองสมบัติเหล่านี้ ก็ไม่อาจมิถุนอยู่ได้”

(1A: 2)

ลักษณะคำถามแบบเดียวกันนี้ เมื่อผู้แต่งให้ราชาฉีเซียนหวังเป็นผู้ถาม นำเสียง
การถามก็จะแตกต่างออกไป ตั้งแต่ให้ถามที่ “วังหิมะ” แทน “สระสาธู” ให้ถามเป็นเชิง
ปรารภมากกว่านำเสียงโอ้อวด และที่สำคัญ ในการตอบคำถาม เม็งจื่อก็ตอบในลักษณะการ
อธิบายให้ความรู้ เน้นให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่เบื้องบนกับผู้อยู่เบื้องล่าง พร้อมทั้ง
แนะนำให้สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยปราศจาก
นำเสียงต่อว่าต่อขานหรือเรียกร้องหาความเป็นเจ้าที่ปรีชาเหมือนดั่งนำเสียงที่แสดงออกกับ
เหลียงสู่ยหวัง

ราชาฉีเซียนหวังพบเม็งจื่อ ณ วังหิมะ จึงมีคำรัสถามว่า

“ผู้ทรงปรีชาธรรม ยังจักมีความสุขเยี่ยงนี้ด้วยหรือ?”

เม็งจื่อตอบว่า

“มีพระเจ้าข้า เมื่อผู้คนไม่ได้รับ ก็มักจะปฏิเสธเบื้องบนของเขา ธรรมดาผู้
ไม่ได้รับแล้วปฏิเสธเบื้องบนของตน ย่อมไม่ถูกต้อง แต่ผู้เป็นเบื้องบนของปวง
ประชาแล้วไม่ได้รับร่วมสุขเกษมกับชาวประชา ก็ไม่ถูกต้องเช่นกัน เจ้าผู้สุขเกษมต่อ
ความเกษมสุขของชาวประชา ประชาที่ย่อมสุขเกษมต่อความเกษมสุขของเจ้าผู้
เจ้าผู้เป็นทุกข์กังวลต่อความกังวลของชาวประชา ประชาที่ย่อมเป็นทุกข์กังวลต่อ
ความกังวลของเจ้าผู้ นั่นเมื่อเกษมสุขอยู่กับ โลกหล้า ทุกข์กังวลอยู่กับหล้าโลก แล้ว
ยังไม่ได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชานั้น ยังมีเคยมีมาก่อนเลย”

(1B: 4)

น่าสังเกตว่า บทสนทนาที่มีขนาดยาวที่สุดใน เม็งจื่อคือบทสนทนายระหว่างเม็งจื่อ
กับฉีเซียนหวังนั่นเอง และใจความหลักของบทสนทนาดังกล่าวก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า

เมิ่งจื่อกำลังพยายามปลุกปลอบประโลมเร้าและชี้นำราชาแห่งแคว้นฉีให้เห็นความสนใจจากการปกครองที่เน้นการใช้เดชานุภาพมาสนใจวิถีแห่งธรรมราชา ทั้งได้กล่าวถ้อยคำที่แสดงถึงความศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยมต่อราชาผู้นี้ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะบำเพ็ญตนให้สำเร็จตามวิถีแห่งธรรมราชาได้อย่างไม่เป็นที่สงสัย

(ราชาฉีเซวียนหวัง) จึงมีคำร่ำถามต่อว่า

“คุณลักษณะใดจึงจักนำไปสู่ความเป็นธรรมราชาได้”

“พิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ไว้อยู่ ย่อมเป็นธรรมราชาได้โดยมิมีอะไรมาหยุดยั้ง”

“อย่างตัวเรานี้ จะสามารถพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ได้หรือไม่”

“ได้แน่นอน พระเจ้าข้า”

(1A: 7)

เมิ่งจื่อเอ่ยอย่างเชื่อมั่นว่าราชาฉีเซวียนหวังเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเป็นธรรมราชาในอุดมคติได้ เพียงแต่ว่ายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติเท่านั้นเอง

ราชาแคว้นฉี มีคำร่ำถามต่อ

“การไม่ได้กระทำกับการกระทำไม่ได้ มีลักษณะต่างจากกันอย่างไร”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“คั้งหนึ่งการหนีบุญเขาไ้ชานอย่างก้าวข้ามสมุทรเปี้ยให้ หากบอกต่อผู้คนที่ทำไม่ได้ นั่นคือการกระทำไม่ได้โดยแท้ แต่คั้งการบีบหนดแขนขาให้แก่ผู้เฒ่าชรา หากบอกต่อผู้คนที่ทำไม่ได้ นั่นคือการไม่กระทำ มิใช่กระทำไม่ได้

การมิเป็นธรรมราชาของพระองค์ มิใช่คั้งกรณีหนีบุญเขาไ้ชานอย่างก้าวข้ามสมุทรเปี้ยให้ การมิเป็นธรรมราชาของพระองค์นั้น เป็นคั้งกรณีบีบหนดแขนขาให้แก่ผู้เฒ่าชรา”

(1A: 7)

เมิ่งจื่อได้แสดงถึงเหตุผลที่ทำให้ตนเชื่อมั่นว่า ราชาฉีเซวียนหวังสามารถจะเป็นธรรมราชาได้ นั่นคือ จากคำบอกเล่าที่ว่า ราชาผู้นี้เกิดจิตคิดสงสารสัตว์ที่กำลังถูกนำไป

ประหาร จึงอนุমানเอาว่าความสงสารนั้นสื่อแสดงว่าเป็นผู้มนุษยธรรม (เหริน) อยู่ในตัว
ดังนั้นจึงยอมมีคุณสมบัติพอเพียงจะเป็นธรรมราชาได้

“ข้าพระองค์เคยสดับฟังจากอำมาตย์หูเหอแล้วว่า

ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์ประทับอยู่บนตำหนัก ปรากฏมีผู้เดินจูงวัวตัวหนึ่ง
เดินผ่านไป จึงมีคำรัสถามว่า วัวตัวนั้นจะนำไปเพื่อการใด ผู้จูงวัวตอบว่า จะ
นำไปประหารประกอบพิธีเช่นบุชาระฆัง พระองค์จึงคำรัสสั่งว่า ให้ปล่อยวัวตัว
นั้นเสียเถิด เนื่องจากทนต์ไม่ได้ที่เห็นอาการสันสะท้านหวาดกลัวของวัว ดั่งเห็นผู้ไร้
ความผิดกำลังเดินเข้าสู่แดนประหาร ครั้นผู้จูงวัวตั้งคำถามว่า เช่นนั้นจะมีเป็นการ
เสียพิธีเช่นตามจารีตดอกหรือ ก็มีคำรัสว่า จะให้เสียพิธีเช่นใดอย่างไร แต่ก็จึงไป
นำแพะมาใช้แทนเถิด

ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องจริงดังกล่าวนั้น เป็นความจริงหรือไม่”

“มีเรื่องเช่นนั้นจริง”

“นั่นยอมแสดงว่า พระองค์มีคุณลักษณะแห่งจิตเพียงพอที่จะเป็นธรรม
ราชาได้”

(1A: 7)

ในบทสนทนาอีกที่หนึ่ง เมิ่งจื่อก็ใช้วิธีการอนุমানเอาเช่นกันว่า เนื่องจากราชาผู้นี้
เป็นผู้โปรดปรานการดนตรี จึงยอมรู้ที่อยู่แก่ใจว่า การขึ้นชมรสดนตรีร่วมกับผู้คนหมู่มาก
ยอมสร้างเสริมความรื่นรมย์ได้ยิ่งกว่าการขึ้นชมอยู่แต่เพียงลำพัง ด้วยเหตุนี้ จึงมีคุณสมบัติ
พอเพียงที่จะเป็นธรรมราชาได้

“เมื่อพระองค์ประ โคมฆ้องกลองดนตรีการอยู่ ณ ที่นี้ในบัดนี้ แล้วเหล่า
พสกนิกรทั้งหลายเมื่อ ได้สดับเสียงฆ้องกลอง เสียงเพียงอื้อของพระองค์ ก็ปวด
เศียรเวียนเกล้ากล่าวแก่กันด้วยคิ้วขมวดว่า ‘องค์ราชาของพวกเราโปรดปรานการ
ดนตรี แล้วไยจึงให้พวกเราตกอยู่ในสถานะที่สุดเช่นนี้ พ่อลูกไม่อาจพบกัน พี่น้อง
ลูกเมียต้องพลัดพรากจากกัน’

เมื่อพระองค์ออกประพาสาปาล่าสัตว์ แล้วเหล่าพสกนิกรทั้งหลายเมื่อ ได้
สดับเสียงบรรหารสังข์อัครของพระองค์ แลเห็นความงามของขงทิวรีวประดับ
กระบวน ก็ปวดเศียรเวียนเกล้ากล่าวแก่กันด้วยคิ้วขมวดว่า ‘องค์ราชาของพวกเรา

โปรดปรานการประพาสป่า แล้วโยทิ้งให้พวกเรตกอยู่ในสถานะที่สุดเช่นนี้ พ่อ
ลูกไม่อาจพบกัน พี่น้องลูกเมียต้องพลัดพรากจากกัน’

ตัวอย่างทั้งนี้ มิใช่ด้วยเหตุอื่น ก็เพราะ ไม่ได้รื่นรมย์ร่วมกับปวงประชา
นั่นเอง บัดนี้ พระองค์รุ่มรื่นรมย์อยู่กับปวงประชา ย่อมเป็นธรรมราชาโดย
ปริยาย”

(1B: 1)

เห็นได้ว่า เกณฑ์การวินิจฉัยของเม็งจื่อที่ใช้ตัดสิน คุณสมบัติของผู้ที่สามารถเป็น
ธรรมราชาได้นั้น มีลักษณะเชิงอัตวิสัยสูงและเป็นการคาดคะเนทั้งสิ้น โดยอนุมานจาก
ข้อสังเกตพฤติกรรมส่วนตัวของราชาธิเชวียนหวังเป็นสำคัญ ไม่อาจจะรับรองได้ว่าความ
ปรานีสงสารสัตว์กับความชื่นชอบในคนตรีการ จะทำให้องค์ราชาราชานีประหารราชย์จน
ไม่ส่งไปทำสงคราม หรือจะรุ่มรื่นร มย์กับมวลประชาในเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การคนตรีได้
ยังไม่เอ่ยถึงว่าพฤติกรรมที่เม็งจื่อสังเกตเห็นนั้นก็หาใช่พฤติกรรมที่โดดเด่น จนสามารถสื่อ
แสดงถึงอุปนิสัยใจคอที่พิเศษแตกต่างจากผู้อื่นทั่วไปได้ ต่างกับเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินเพียงผู้
หวังว่าไม่มีมนุษย์ธรรมอยู่ในตัวซึ่งเป็นรูปธรรมกว่า เพราะวินิจฉัยจากผลผลิตพลาที่พ่าย
แพ้สงครามจนดูเหมือนเท่ากับส่งประชาราษฎร์สู่แดนประหาร ยิ่งกว่านั้น เมื่อราชาธิเชวียน
หวังบอกเม็งจื่อเป็นนัยว่าตนเองก็มีความชื่นชอบในการสงคราม เม็งจื่อก็ยังหาข้ออ้างมา
กล่าวแก้ว่า การทำสงครามเชื่อว่าจะขัดแย้งกับบุคลิกของผู้เป็นธรรมราชาก็ไม่

ราชาธิเชวียนหวังดำรัสว่า

“ยิ่งใหญ่จริงหนา วาจาทั้งนี้ แต่เรายังมีข้อบกพร่องอยู่ นั่นก็คือเป็นผู้ชื่น
ชอบความห้าวหาญ”

เม็งจื่อตอบว่า

“ขอพระองค์อย่าได้ชื่นชอบเพียงความห้าวหาญที่เล็กน้อย ดังการ เกาะกุม
กระบี่สำแดงที่ท่าเหี้ยมเทียวร้องบอกว่า ‘ใครอย่าได้กล้ามาขวาง’ นั้น ย่อมเป็นความ
ห้าวหาญแบบของไพร่สามัญทั่วไป อาจสู้รบต่อด้านคนได้เพียงแค่คนเดียว ขอ
พระองค์ชื่นชอบแต่ความห้าวหาญที่ยิ่งใหญ่เถิดดังคำในคัมภีร์ชื่อจึงที่ว่า

ราชัน พิโรธ โกรธหนักหนา   จึงกรีธา พลไกรใหญ่แสน

เพื่อสกัด ศึกประชิด ตัดดินแดน   พิทักษ์แคว้น เมืองจิว จนรอดภัย

ประกาศเกียรติ วงศ์โจว ให้เกริกก้อง   เป็นที่ชรัอง สดุติ แห่งสมัย

สนองตอบ ต่อประสงค์ จ้างงานใน แห่งพิไท ใต้ฟ้า ทั้งสากล”

(1B: 3)

บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับราชาฉีเซวียนหวัง แสดงให้เห็น น้อย่างค่อนข้างชัดเจนว่า เมิ่งจื่อได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะเกลี้ยกล่อมให้เจ้าครองแคว้นผู้นี้หันมาสนใจวิถี การปกครองแบบธรรมาภิบาลที่เน้นเรื่องราชธรรมแทนการฝึกฝนวิถีแบบเดชาภิบาลที่ เน้นแสนยานุภาพ กระนั้นก็ตาม เมิ่งจื่อก็ไม่ได้กล่าววิพากษ์โจมตีการใช้ อำนาจพระเดช อย่างตรงไปตรงมา กลับเน้นที่คุณสมบัติส่วนตัวที่จะเป็นธรรมราชาได้ ดังการซักถามถึง เรื่องราวของจินเหวินกงและฉีหวนกงผู้เป็นเดชานุราชที่โด่งดังในอดีต เมิ่งจื่อก็เลือกที่จะ เลี่ยงไม่กล่าววิจารณ์แต่อย่างใด

ราชาฉีเซวียนหวัง มีคำรำสถามว่า

“เรื่องราวเกี่ยวกับฉีหวนกงและเรื่องของจินเหวินกง พอจะเล่าให้เราฟังได้ บ้างหรือไม่”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“บรรดาศิษย์ทั้งหลายของท่านขงจื่อ ไม่มีใครเอ่ยถึงเรื่องราวของฉีหวนกงหรือ จินเหวินกงเลย จึงไม่มีการถ่ายทอดข้อความสู่ชนรุ่นหลัง ข้าพระองค์จึงไม่เคยได้ ยินได้ฟังมาก่อน หากพระองค์ประสงค์ มีผู้ฟังเรื่องเกี่ยวกับธรรมราชาจะดีกว่า”

(1A: 7)

เทียบกับการสนทนากับราชาเหลียงฮู่หวังที่เพียงปรารภนา “ผลประ โยชน์” ของแคว้น ตน เมิ่งจื่อก็สาธยายถึงโทษของการคิดเช่นนั้นอย่างละเอียด

พระองค์จักเอ่ยถึงผลประ โยชน์ไปใย ควรจะมีก็แต่ครรถรงมนุษย์ ธรรม เท่านั้น เพราะเมื่อผู้เป็นเจ้าปรารภว่าจักมีสิ่งใดยังผลประ โยชน์แก่แคว้นแคว้นของตน แลเมื่อเหล่ามหามนตรีรุ่นหนึ่งว่าจักมีสิ่งใดยังผลประ โยชน์แก่ครัวนาแห่งตน แลเมื่อเหล่าพสกคามัญชนรำพึงว่าจักมีสิ่งใดยังผลประ โยชน์แก่อัตตาแห่งตน ทั้ง เบื้องบนเบื้องล่างต่างแก่งแย่งผลประ โยชน์ต่อกันและกัน เยี่ยงนี้แล้วทั้งแคว้นแคว้น ย่อมตกอยู่ในวิกฤต

(1A: 1)

ความหมายต่อราชาธิเชวียนหวัง น่าจะเกี่ยวเนื่องกับสภาพการเมืองในยุคนั้น ด้วย เพราะแคว้นฉีมีศักยภาพยิ่งกว่าแคว้นใด ๆ ที่จะเป็นศูนย์กลางของอำนาจแทนที่ราชสำนักโจวได้ ในขณะที่แคว้นใหญ่อย่างแคว้นฉินถูกแบ่งแยกเป็น 3 แคว้นและอ่อนกำลังลงไปเรื่อย ๆ ส่วนความเจริญเติบโตใหญ่ของอีก 2 แคว้นอันได้แก่แคว้นฉินและแคว้นฉู่ นั้น ถ้าหากจะมองด้วยสายตาของผู้ที่มีแนวคิดแบบสำนักขงจื้อก็ย่อมไม่อาจยินดีด้วยได้ เนื่องจากเป็นแคว้นชายขอบต่างวัฒนธรรมที่มีได้ยึดถือขนบ “โจวหลี่” อย่างแน่นแฟ้นนัก ดังนั้น ถ้าหากเมิ่งจื้อยังคงใฝ่ฝันว่าจะมีบ้านเมืองที่เป็นอุดมคติตามระบอบโจวโบราณอยู่ แคว้นฉีและราชาธิเชวียนหวังก็น่าจะเป็นความหวังสุดท้ายที่จะเป็นจริงได้ในอนาคต

เมิ่งจื้อจึงแสดงทัศนคติทางปรัชญาการปกครองที่ค่อนข้างยืดหยุ่นเมื่อเทียบกับมาตรฐานของขงจื้อ และขอมอะลุ่มอล่วยต่อคุณสมบัติแห่งการเป็นธรรมราชาหลายประการ ผู้อ่านบทสนทนาของเมิ่งจื้อกับราชาผู้นี้ย่อมรู้สึกได้ถึงฉันทคติแห่งถ้อยคำที่เชิญชวนให้ ฉีเชวียนหวังฝีกปรือบ่าเพ็ญตนให้เป็นเจ้าของแผ่นดินที่ทรงธรรม

ในการสนทนาตอนหนึ่ง เมิ่งจื้อได้เอ่ยเป็นเชิงรู้เท่าทันว่าปณิธานอันยิ่งใหญ่ของฉีเชวียนหวังคืออะไร

กระนั้น ปณิธานอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ก็พอที่จะคาดคำนวณรู้ได้ นั่นก็คือ ปรารถนาที่จะขยายเขตแคว้นให้กว้างไกลออกไป ปรารถนาการสวามิภักดิ์จากแคว้นใหญ่ขนาดแคว้นฉินแคว้นฉู่ ปรารถนาอำนาจปกครอง ณ ศูนย์กลางอารยรัฐ และปรารถนาจะบำราบดินแดนอนารยะทั้งสี่ทิศ แต่ครั้งเมื่อพิจารณาจรณวัตรของพระองค์ เทียบกับความมุ่งปรารถนาทั้งนี้ ก็อาจเปรียบได้ดั่งการปีนป่ายขึ้นต้นไม้ เพื่อแสวงหามัจฉาฉะนั้น

(1A: 7)

ปณิธานของราชาแคว้นฉีที่เมิ่งจื้อกล่าวออกมานั้น เป็นที่ชัดเจนว่าคือความทะเยอทะยานของเจ้าครองแคว้นที่จะทำหน้าที่ของเจ้าแผ่นดินแทนราชสำนักโจว จึงน่าสังเกตว่าหากมองด้วยสายตาของขงจื้อ ความทะเยอทะยานดังกล่าวควรจะได้รับ การตำหนิว่าเป็นเรื่องไม่สมควรเพราะเป็นการละเมิดอำนาจมุลนายรูปแบบหนึ่ง เมื่อถึงสมัยของเมิ่งจื้อที่สภาพการเมืองเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว การไม่เอ่ยตำหนิเนื่องจากยอมรับสภาพความอ่อนแอของราชสำนักกลางนั้นอาจจะไม่ใช่เรื่องแปลก หากแต่เมิ่งจื้อยังแสดงที่ทำ

สนับสนุนและออกปากแนะนำบอกวิธีการต่าง ๆ อันจะไม่นำไปสู่การ “ปีนป่ายขึ้นต้นไม้ เพื่อแสวงหามัจฉา” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเตรียมเป็นเจ้าแผ่นดิน ทำทีของเมิ่งจื่อจึงเป็นท่าทีที่มุ่งบรรลุผลสุดท้ายเป็นสำคัญโดยไม่พะวงถึงวิธีการ ถือว่าการได้บ้านเมืองที่มีธรรมาภิบาลย่อมสำคัญกว่าการพะวงว่าใครจะเป็นใหญ่ด้วยวิธีการใด *

เมื่อเห็นตัวบุคคลเป็นใหญ่ จึงแม้เมื่อฉิเชวียนหวี จะบอกปิดปฏิเสศคุณลักษณะศักยภาพแห่งการเป็นธรรมราชาอย่างไร เมิ่งจื่อก็สามารถหยิบยกหาเหตุผลมากล่าวแก้ให้ดังเช่น เมื่อองค์ราชาบอกว่ายังรักสนุกในการดนตรีและการล่าสัตว์ เมิ่งจื่อก็แก้ให้ว่าถ้าสนุกร่วมกับประชาชนก็ไม่มีปัญหา เมื่อกล่าวว่าเป็นคนชอบความเหี้ยมหาญใช้กำลังอำนาจ เมิ่งจื่อก็อธิบายว่าความเหี้ยมหาญคร่ำขยาอาจจะแสดงออกได้หากเป็นวิถีที่นำความสงบสุขมาสู่บ้านเมือง ไม่ใช่แสดงออกแบบนักเลงอันธพาล นอกจากนี้เมื่อราชาแค้นใจคิดว่าตัวเองยังมีโลกจริตติดี้อยู่กับการอยากครอบครองทรัพย์สิน เมิ่งจื่อก็เบี่ยงเบนไปว่าการสั่งสมทรัพย์ดังเช่นจัดการให้ฉางหลวงเต็ม หรือทำให้กองทัพสมบูรณ์ ก็เท่ากับร่วมเสพสมบัติร่วมกับประชาชน และเมื่อองค์ราชาอ้างว่าตนยังติดดีอยู่กับความบันเทิงในกามรส เมิ่งจื่อก็ไปไกลถึงกับบอกว่าการพึงใจในกามรส หากจัดการให้หนุ่มสาวชาวประชาได้คู่สุขสม ก็ถือว่าเป็นการเสพสุขร่วมกันกับประชาราษฎร์รูปแบบหนึ่ง

“ตัวเรามีปัญหาอยู่อย่างหนึ่ง คือยังคิดชื่นชอบในทรัพย์สินสมบัติ”

เมิ่งจื่อกล่าวได้ว่า

“แต่โบราณกาลก่อน ก็มีพระยากงหลิวเป็นเจ้าผู้ชื่นชอบในทรัพย์สิน

สมบัติเช่นกัน ดังมีบันทึกอยู่ในคัมภีร์ซื่อจิงว่า

สั่งสมตุนเก็บเต็มยุง

เสบียงกรังห่อถุง

คิดจ้วงคนพื้นฐาน

ธนูศรหอกดาบไล่ขวาน

พร้อมประจำการ

จึงค่อยยatraพลไกร

ดังนี้ เมื่อผู้ต้องพำนักอยู่ มีอาหารสะสมในยุ้งฉาง ผู้ต้องเดินทางมีห่อ

เสบียงกรังพร้อม จึงค่อยยatraพลไกร หากพระองค์มีความโปรดปรานใน

* ในแง่นี้ จึงเป็นที่สังเกตเห็นว่าเมิ่งจื่อไม่ค่อยเน้นความสำคัญของ “หลี่” หรือจารีตธรรมที่ต้องเคร่งครัดต่อรูปแบบและกรรมวิธี แต่ไปให้ความสำคัญในเรื่อง “อี่” หรือความเที่ยงธรรม ซึ่งเน้นการพิจารณาว่าผลที่ได้ต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงด้วย

ทรัพย์สินสมบัติ ก็ขอให้เสพสมบัติร่วมกันกับหมู่ชาวพารา แล้วการได้ชื่อว่าเป็น
ราชาธรรมาภิบาล จักมีปัญหอะไรอีกเล่า?”

องค์ราชาคำรัสอีกว่า

“ตัวเรามีปัญหาอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือยังติดขึ้นขอบในรสกามราคะ”

เม็งจื้อก็กล่าวได้ว่า

“องค์ปฐมบรมกษัตริย์แต่ครั้งบรรพกาลก็เป็นผู้โปรดปรานในรสกาม
ราคะ และมีจิตสืเนหาต่อเมสเทวีฝ่ายในเช่นกัน ดังมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ชื่อจึงว่า

องค์กุงด้านฟู

เข้าตรู่ ก็ขึ้น อาษาชี

เลียบธาร ด้านประจิม บ่งชี

มาถึง เริงคิริ ‘ฉิซาน’ นั้น

เยาวมาลย์ ‘เจียงหนี่ว’ ศรีสมร

ร่วมจร เสด็จกราย พายผัน

เป็นคู่ขึ้น เคียงหว่าง ทางจรัล

มาเลือกสรร สถานสม ภิรมย์เมือง

ฉน สมัยนั้น จึงไม่ปรากฏสตรีที่ขาดสามีและบุรุษที่ไร้ภริยาเลย หาก

พระองค์มีความโปรดปรานในรสกามราคะ ก็ขอให้เกษมสุขร่วมกับความสุขเกษม
ของชาวบ้านชาวเมืองด้วย แล้วการได้ชื่อว่าเป็นราชาธรรมาภิบาล จักมีปัญห
อะไรอีกเล่า?”

(1B: 5)

เมื่อเม็งจื้อปักใจมั่นว่า ราชาแห่งแคว้นฉินนี้มีโอกาสสูงมากที่จะเป็น “ธรรมราชา”
ในอุดมคติของขงจื้อ คุณสมบัติหรือบุคลิกภาพที่อาจจะขัดแย้งกับอุดมคตินั้น ก็จะได้รับ
การชี้แจงกล่าวแก้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่เป็นอุปสรรคอันใดต่อการดำเนินนโยบาย
ธรรมาภิบาล ในขณะเดียวกัน คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของการเป็น “ธรรมราชา” ก็คือ
จะต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยธรรม หรือ “เหริน” อยู่ในตัว เม็งจื้อก็จะริบรับรองด้วยการดวนสรุป
จากการแสดงออกเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เหมือนกับไม่ตั้งใจของผู้เป็นราชา ที่ทำน้ำเสียงที่อ่านจาก
บทสนทนาจึงเห็นฉันทาคติต่างกับที่ทำได้สนทนากับหญิงฮู่หวังอย่างเห็นได้ชัด

ฝ่ายราชาฉิเซวียนหวังเล่า ในบทสนทนาจึงถูกแต่งให้เจรจาพาดด้วยน้ำเสียงถ้อยที่
ถ้อยอาศัยและให้เกิดริเม็งจื้ออยู่เสมอ คือมักจะน้อมรับฟังด้วยความตั้งใจและส่งสัญญาณ
ให้เห็นเป็นนัยว่าจะพยายามนำเอาทัศนคติเห็นของเม็งจื้อไปปฏิบัติ

ราชาแคว้นฉีคาร์สว่า

“เราเป็นผู้เขลา ไม่อาจเข้าถึงธรรมทั้งนี้ได้ หวังให้ท่านอาจารย์ได้เติมแต่ง
ปณิธานของเรา ทั้งสอนชี้แนะเราให้กระจ่างด้วยเถิด แม้เราจะไม่ใช่ผู้ฉลาด ก็จะขอ
ทดลองดู”

(1A: 7)

อย่างไรก็ตาม ความหวังของเมิ่งจื่อ ที่ปรารถนาจะให้เห็น “ธรรมราชา” ในอุดมคติ
ของตนปรากฏเป็นจริงขึ้นในแคว้นฉีนี้ ในที่สุดก็มิได้เป็นไปตามที่หวัง เนื่องจากการ
ดำเนินวิเทศขยายทางการเมืองของราชาฉีเซวียนหวังไม่เป็นไปตามแนวทางที่ “อริยมนุษย์”
ควรดำเนิน เหตุการณ์ใหญ่ที่น่าจะสร้างความผิดหวังให้ แก่เมิ่งจื่อมากที่สุดก็คือกรณีที่
แคว้นฉีเข้าไปยึดรวบเอาแคว้นเยียน (燕) เข้ามาอยู่ในเขตอำนาจปกครองของตน ซึ่งเมิ่งจื่อ
ได้แสดงความไม่พอใจผ่านบทสนทนาบทหนึ่งว่า

มีผู้มาถามเมิ่งจื่อว่า

“ได้ฟังมาว่าท่านอาจารย์เป็นผู้แนะให้แคว้นฉีไปตีแคว้นเยียน เป็นเช่นนั้น
หรือ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“มิได้ อำมาตย์เสด็จมาถามเราว่า แคว้นเยียนสามารถไปตีได้หรือไม่ เรา
ก็เพียงตอบไปว่าได้ เขาเชื่อเช่นนั้นจึงตัดสินใจยกทัพไปตี แต่หากเขาจะถามว่า
ใครควรจะไปตี เราก็จะตอบว่า ผู้ใดได้อำนาจจากฟ้า ก็อาจจะไปตีได้

คั้งเกิดกรณีผู้ร้ายฆ่าคน หากมีผู้มาถามเราว่า คนผู้นี้สามารถประหารได้
หรือไม่ เราก็จะตอบไปว่าได้ แลหากเขาถามอีกว่า ใครควรจะเป็นผู้ประหาร เราก็
จะตอบว่า ราชมัลลออาจจะเป็นผู้ประหารได้ บัดนี้ การที่แคว้นเยียนแคว้นหนึ่งจะไป
ตีแคว้นเยียนอีกแคว้นหนึ่ง เราจะไปกล่าวแนะนำอะไรได้เล่า”

(2B: 8)

และเมื่อผลที่ตามมา เกิดเหตุร้ายในแคว้นเยียนลุกฮือขึ้นต่อต้าน เมิ่งจื่อก็ผูก
สร้างบทสนทนาให้ราชาฉีเซวียนหวังเกิดความรู้สำนึกผิดต่อกรณีนี้ไว้ว่า

เมื่อชาวแคว้นเยินถูกฮือจิ้นแจ้งขึ้น ราชานแห่งแคว้นฉีจึงรำพึงว่า
 “เรารู้สึกอายต่อเมิ่งจื่อยิ่งนัก”

(2B: 9)

คู่สนทนาในเบื้องต้นของราชาผู้สำนึกเสียใจ คืออำมาตย์ผู้ใกล้ชิดซึ่งพยายามกล่าว
 ปลุกปลอบให้กำลังใจ ซึ่งให้เห็นว่าข้อผิดพลาดในการดำเนินนโยบายที่ผ่านมา หาใช่เรื่องที่
 จะต้องอายไม่ เพราะแม้แต่เอริยปราชญ์แต่โบราณก็ยังไม่อาจคาดการณ์ได้ถูกต้อง พร้อมทั้ง
 อาสาไปชี้แจงกับเมิ่งจื่อ

อำมาตย์เงินจึงไปพบเมิ่งจื่อ และถามว่า

“โจวกงนั้นเป็นบุคคลเยี่ยงใด”

“เป็นอริยมนุษย์ในยุคเก่าก่อน”

“โจวกงเคยใช้ก้วนสุไปกำกับอาณาจักรอื่น จนก้วนสุใช้เป็นฐานทำการ
 แจ้งขึ้น มีเรื่องเช่นนี้จริงหรือ”

“เป็นเช่นนั้นจริง”

“โจวกงสังเกตเห็นล่วงหน้าหรือไม่ว่าจะมีการแจ้งขึ้น”

“ไม่ทราบได้”

“เช่นนั้นแล้วถือได้ว่า อริยมนุษย์ก็อาจจะมีข้อผิดพลาดได้ใช่หรือไม่”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“โจวกงมีศักดิ์เป็นน้อง ก้วนสุมีศักดิ์เป็นพี่ ความพลาดผิดของโจวกงมิใช่
 สมควรอยู่ดอกหรือ ยิ่งกว่านั้นวิญญูชนแต่โบราณ เมื่อผิดพลาดก็จักแก้ไขได้เสมอ
 แต่ชนชั้นผู้ดีในปัจจุบัน เมื่อผิดพลาดพลั้งลงไป ก็มักจะปล่อยตามถลันต่อ ความ
 ผิดพลาดของวิญญูชนสมัยเก่าก่อน คุณตั้งสุริยันจันทราส ชาวประชาต่างรู้
 ประจักษ์กันทั่ว จวบจนเมื่อปรับปรุงแก้ไขแล้ว เหล่าประชาจึงล้วนชื่นชมกันทั่ว
 หล้า แต่ผู้ดีในปัจจุบัน ไซ้แต่จะถลันต่อจากความผิดของตนเท่านั้น ยังพยายามหา
 ถ้อยคำมากล่าวแก้ต่างอีกด้วย”

(2B: 9)

น้ำเสียงของเมิ่งจื่อที่กล่าวเหน็บแนมอำมาตย์คนสนิท แสดงถึงความผิดหวังที่
 ความผิดพลาดของราชาแคว้นฉีคงจะไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพราะมีคนข้างกายคอย
 กล่าวแก้มิให้แสดงความสำนึกผิดออกมา เจ้าครองแคว้นฉีแม้จะมี ศักยภาพจะเป็นธรรม

ราชาได้ แต่ผู้ใกล้ชิดทั้งหลายที่รายล้อมกายผู้เป็นเจ้า ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมากกว่า จึงเป็นจุดที่สร้างความท้อแท้ให้แก่เมิงจื่อ เห็นได้จากคำรำพึงในเมิงจื่อ ตอนหนึ่งว่า

“ท่านกล่าวว่าเซวียจิวโจวเป็นขุนนางดี จึงใช้ให้ไปปรับใช้ใกล้ชิดในวัง เจ้า
นคร ภายในวังเจ้านครนั้น ถ้าหากบรรดาข้าหลวงทั้งที่ชราที่อายุเยาว์ ทั้งที่สูงศักดิ์ที่
ต่ำศักดิ์ ล้วนเป็นขุนนางดีดังเซวียจิวโจวแล้ว เจ้านครจะมีโอกาสร่วมกับใครทำ
การที่ไม่ดีได้อย่างไร แต่ภายในวังเจ้านครนั้น ถ้าหากบรรดาข้าหลวงทั้งที่ชราทั้งที่
อายุเยาว์ ทั้งที่สูงศักดิ์ทั้งที่ต่ำศักดิ์ ล้วนไม่เป็นดังเซวียจิวโจว แล้วเจ้านครจะมี
โอกาสร่วมกันทำการอันดีได้อย่างไร มีเซวียจิวโจวเพียงคนเดียวโดด จะไป
จัดการอย่างไร ได้กับเจ้าแคว้นซ่ง”

(3B: 6)

ในท้ายที่สุด เมิงจื่อจึงต้องลาจากแคว้นฉีไปด้วยความเสียดาย เป็นที่น่าสังเกตว่า
ในเมิงจื่อ ได้ผูกแต่งบทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับการลาจากแคว้นฉีไว้ถึง 5 ตอนติดต่อกัน
(2B: 10 – 2B: 14) นับตั้งแต่การตัดสินใจลาออก การที่เจ้าครองนครฉีมีข้อเสนอใหม่เพื่อรั้ง
ตัวเมิงจื่อไว้ การมีผู้พยายามกล่าวหาว่าฉีล่อมมิให้จากไป ตลอดจนถึงการพยาย
อธิบายถึงจุดยืนที่ทำให้ตัดสินใจไม่อยู่ต่อ บทสนทนาเหล่านี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมย่อม
สะท้อนให้เห็นถึงความอาวรณที่จะต้องลาจากดินแดนที่วาดหวังไว้อย่างเต็มเปี่ยมว่าจะมี
ธรรมราชาในอุดมคติเกิดขึ้นให้เห็นเป็นขวัญตา ในขณะที่เดียวกัน ก็เห็นถึงที่ท่าละล้าละลัง
อ้อยอิ่งประวิงการลาจาก พร้อมทั้งจะพิจารณาเปลี่ยนใจอยู่ต่อหากผู้มีอำนาจเข้าใจประเด็น
และหลักการของตน

เมื่อเมิงจื่อละจากแคว้นฉี อินซื่อชาวแคว้นฉีเที่ยวกล่าวกับผู้คนว่า

“หากไม่รู้ว่อาจค์ราชาไม่อาจเป็นดังพระเจ้าทั้งพระเจ้าอยู่ ก็แสดงว่าเป็นผู้
ไม่แจ่มแจ้ง หากรู้ถึง ความเป็นไปไม่ได้แล้วยังเข้าหา ก็แสดงว่าเป็นผู้หมายปองใน
ลายลักษณ์การ รอนแรมทางไกลนับพันลี้เพื่อมาเฝ้าองค์ราชา แต่ครั้ง ไม่สบอารมณ์
ก็ละจากไป แลมายังรุ่งรอฟักอยู่ ณ เมือง โจ้วถึงสามคืนก่อนออกเดินทาง คุณละล้า
ละลังยึดเยื้อเหลือเกิน ข้ารู้สึกว่ามันน่ายินคินัก”

เกาจื่อ นำความมาเล่า เมิงจื่อจึงกล่าวว่า

“อันอินซื่อผู้นี้จะรู้จักเราได้อย่างไร การรอนแรมทางไกลนับพันลี้เพื่อมา
เฝ้าองค์ราชานั้นเป็นความปรารถนาของเราจริงอยู่ แต่เมื่อไม่สบอารมณ์แล้วก็ละ

จากไปนั้น ไซ้ว่าจะเป็นการปรารถนาของเรา เป็นเพราะเราไม่อาจเลี้ยงได้
ต่างหาก การที่เราพักอยู่ยังเมืองโจ้วถึงสามคืนก่อนออกเดินทางนั้น เรายังรู้สึกอยู่
ว่านั่นออกจะเป็นการควั่นกินไปเสียอีก ด้วยองค์ราชาอาจจะแก้ไขเปลี่ยนแปลง
หากองค์ราชาแก้ไขเปลี่ยนแปลง เราก็คงจะยอมคืนกลับไปเป็นแน่แท้ แต่จนเมื่อ
เราออกจากเมืองโจ้วแล้ว องค์ราชาก็ยังไม่คิดจะตามตัวเรากลับ เราจึงเกิดความ
แน่วแน่ในปณิธานที่จะกลับสู่มาตุภูมิ”

(2B: 12)

อารมณ์ของเมิ่งจื่อในขณะที่ผลจากแคว้นแห่งความหวังของตนแสดงออกอย่าง
ชัดเจนในบทสนทนากับลูกศิษย์ที่สังเกตเห็นว่าอาจารย์กำลังตัดพ้อต่อว่าฟ้าอยู่ จะเห็นได้ว่า
คำตอบของเมิ่งจื่อบ่งบอกอยู่โดยนัยว่ากำลังตัดพ้อต่อว่าฟ้าอยู่จริง ๆ

เมื่อเมิ่งจื่อละจากแคว้นฉี ซงอวี๋ได้ถามขึ้นระหว่างทางว่า

“ท่านอาจารย์ดูเหมือนมีสีหน้าท่าทางไม่ยินดี เมื่อวันก่อนผู้ศิษย์ได้ฟังคำ
ท่านอาจารย์สอนว่า ‘วิญญูชนยอมไม่ตัดพ้อต่อว่าฟ้า ไม่ตำหนิกล่าวโทษคน
เช่นนี้มีไว้หรือ’”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“นั่นเป็นเวลาหนึ่ง นี่เป็นอีกเวลาหนึ่ง ด้วยภายในห้าร้อยปีย่อมต้องมี
ธรรมราชาปรากฏขึ้นอย่างแน่นอน แลในระหว่างนั้นก็ย่อมต้องมีผู้เรื่องนาม
ปรากฏขึ้นด้วย จำเดิมแต่เกิดมีราชวงศ์โจวมาจนบัดนี้ก็นับได้เจ็ดร้อยปีเศษแล้ว
หากพิจารณาโดยปริมาณก็ถือว่าเกินกว่าจำนวนที่ควรแล้ว หากพิจารณาถึงกาล
สมัยก็สมควรแก่เวลาแล้ว แต่ฟ้าก็ยังไม่มีเจตจำนงจะให้โลกหล้าสงบราบคาบ หาก
มีเจตจำนงให้โลกหล้าราบคาบ ในกาลปัจจุบันนี้ เว้นจากตัวเราแล้วยังจะมีใครอื่น
อีก แล้วเหตุใดเราจะไม่ยินดีเล่า”

(2B: 13)

และคำกล่าวของเมิ่งจื่อที่พยายามจะออกตัวว่า การลาจากแคว้นฉีของตนนั้น เป็น
ความตั้งใจมาแต่เดิม เพราะไม่เคยมีเจตนาว่าจะอยู่อย่างเนานานในแคว้นแห่งนั้น ย่อมเป็น
คำกล่าวที่ผู้อ่านไม่อาจวางใจเชื่อได้สนิทนัก

ที่เมืองฉง เราได้เข้าเฝ้าองค์ราชา เมื่อออกจากที่เฝ้าก็มีปณิธานที่จะละจาก
อยู่แล้ว ไม่อยาก จะคิดเปลี่ยน จึงไม่ยอมรับตำแหน่ง จวบจนเกิดศึกสงครามทำให้
ไม่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าอำลา การต้องพำนักอยู่ในอาณาจักรฉินนานเช่นนั้น หาใช่
เจตนาเราไม่

(2B: 14)

สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เมิ่งจื่อตัดสินใจลาจากแคว้นฉีไปทั้ง ๆ ที่ยังมีอารมณ์แสดง
ความเสียสอยออกมาให้เห็น ชัย ังคงเป็นประเด็นที่นักวิชาการตั้งข้อกังขาและถกเถียงกันอยู่
และอาจจะต้องมีข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของแคว้นฉีในสมัยนั้นประกอบ
เพิ่มเติมด้วยจึงจะรู้แน่ชัดได้ แต่จากการพิจารณาจากตัวบทที่ผ่านบทสนทนาของเมิ่งจื่อ
กับฉีเซวียนหวังยอมทำให้ประมวลน้ำจิตน้ำใจของเมิ่งจื่อ ได้ระดับหนึ่งว่า แคว้นฉีและ
ราชาแห่งแคว้นฉีผู้นี้ น่าจะเป็นที่มันสุดท้ายของความหวังที่จะได้เห็นรูปแบบการปกครอง
ในอุดมคติของแนวคิดแบบขงจื่อปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่ง

3.3.1.3. พระยาเถิงเหวินกง

แคว้นเถิงเป็นแคว้นขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแคว้นฉี ในแถบ
นั้นมีแคว้นเล็กแคว้นน้อยจำนวนมากตั้งเรียงรายอยู่ตามแถบลำน้ำซื่อสู่ย (泗水) เมื่อถึง
สมัยจั้นกั๋ว เกิดมีคำเรียกแคว้นเหล่านี้รวม ๆ กันว่า “แคว้นสิบสองบนลำน้ำซื่อสู่ย” มีแคว้น
ที่ค่อนข้างสำคัญในเชิงวัฒนธรรมซึ่งได้ยื่นข้อบอกรวมอยู่ในกลุ่มแคว้นนี้ด้วย เช่น แคว้น
หลู่ แคว้นซ่ง เป็นต้น สำหรับแคว้นเถิง ไม่มีบทบาทหรือความสำคัญที่ได้รับการสนใจจด
จารลงในเอกสารประวัติศาสตร์จีนทั่วไปสักเท่าใด อาจกล่าวได้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับแคว้น
เถิงเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดก็คือ เหตุการณ์ตามข้อมูลที่ปรากฏ อยู่ในเมิ่งจื่อนี้เอง โดยได้
ชี้ให้เห็นถึงสถานภาพทางการเมืองระหว่างรัฐของแคว้นเล็ก ๆ แห่งนี้ว่ากำลังถูกคุกคาม
จากแคว้นมหาอำนาจโดยเฉพาะจากแคว้นฉีและแคว้นฉู่ที่กระหนาบอยู่ทางเหนือและได้
ตั้งคำปรึกษาที่ผู้เป็นเจ้าของแคว้นถามเมิ่งจื่อดังต่อไปนี้

พระยาเถิงเหวินกงเอ่ยถามขึ้นว่า

“อันแคว้นเถิงเป็นแคว้นเล็ก ตั้งอยู่ระหว่างมหาอาณาจักรฉีและฉู่ จึงควร
อ่อนน้อมต่อฉีหรือควรอ่อนน้อมต่อฉู่”

(1B: 13)

พระยาเถิงเหวินกงถามขึ้นว่า

“แคว้นเถิงเป็นแคว้นเล็ก แม้จะปฏิบัติรับใช้นครแคว้นใหญ่อย่างเต็มกำลัง ก็ยังไม่วายถูกรุกราน ควรจักทำอย่างไร จึงเป็นการดี”

(1B: 15)

พระยาเถิงเหวินกงถามขึ้นว่า

“ชาวแคว้นเถิงจะมาสร้างเมืองที่ดินแดนเซวีย เราสู้สึกหวั่นใจต่อการคุกคาม นี่ยิ่งนัก ควรจักทำอย่างไรจึงเป็นการดี”

(1B: 14)

แคว้นเถิงจึงเป็นเหมือนแคว้นเล็กอื่น ๆ ซึ่งความมั่นคงของบ้านเมืองกำลังอ่อนแอ ต้องคอยพะว้าพะวังหวาดระแวงต่อการแผ่ขยายอำนาจของมหาอาณาจักร ที่อยู่รอบด้านอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม จะพบว่า **เมิ่งจื่อ** ได้ให้ความสำคัญแก่นครแคว้นแห่งนี้มากเป็นพิเศษยิ่งกว่าแคว้นเล็กอื่น ๆ เห็นได้จากที่มีการผูกแต่งบทสนทนาซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพระยาเถิงเหวินกงผู้เป็นเจ้าของแคว้นเถิงไว้เป็นจำนวนหลายตอน นับได้ว่าเป็นตัวละครที่มีบทบาทสูงตัวหนึ่ง

ข้อที่ควรสังเกตประการหนึ่งก็คือ เจ้าของแคว้นเถิงเป็นเจ้าของที่สืบสายสกุลแซ่จิ (姬) มาจากโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าโจวเหวินหวังโดยตรง ต่างกับเจ้าของแคว้นที่เป็นคู่สนทนาของเมิ่งจื่อที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ คือแคว้นเว่ยกับแคว้นฉี ซึ่งเป็นตระกูลต่างแซ่ที่ชิงอำนาจจากเจ้าเดิม นอกจากนี้ **เมิ่งจื่อ** ยังผูกแต่งให้พระยาเถิงเหวินกงเป็นผู้ที่ศรัทธาเชื่อฟังแนวคำสอนของเมิ่งจื่อ และนำไปปฏิบัติจนเห็นผลได้ในระดับหนึ่ง โดยเหตุนี้ เมื่ออ่านบทสนทณาระหว่างเมิ่งจื่อกับพระยาเถิงเหวินกง จึงเสมือนดังได้ตกอยู่ในบรรยากาศแห่งขนบธรรมเนียมโบราณที่เรียกร่องโดยสำนักขงจื้อมาตรฐาน เช่นเรื่อง ธรรมเนียมการไว้ทุกข์ให้บิดา 3 ปีที่เจ้านครเถิงผู้นี้พยายามรื้อฟื้นขึ้นมาปฏิบัติท่ามกลางเสียงคัดค้านไม่เห็นด้วยของเหล่าเสนาที่ปรึกษาทั้งปวง

.....จึงมีบัญชาให้ถือทุกขันธ์านสามปี บรรดางวงศานุวงศ์เลออำมาตย์บริหารล้วนไม่พอใจ ต่างกล่าวกันว่า

“แม้แต่เจ้าแคว้นหลู่อันเป็นนครแห่งบรรพชนเราก็มีเคยปฏิบัติเช่นนี้แล แม้ราชาองค์ก่อนเก่าของเราก็มีเคยปฏิบัติเช่นนี้ ครั้นตกมาถึงสมัยแห่งอนุชนนี้

กลับจะปฏิบัติต่างจากเดิม จึงเป็นเรื่องไม่สมควร ยิ่งกว่านั้นยังมีจารึกเก่าเป็นความ
อยู่ว่า ‘การเช่นสรวงพิธีศพให้ทำตามบรรพชน’ อีกด้วย”

พระยาเถิงเหวินกงจึงกล่าวว่

“เรามีหลักการ ในการทำเช่นนั้นอยู่”

(3A: 1)

ธรรมเนียมโบราณต่าง ๆ ที่แม่แต่แคว้นหลู่ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นดินแดนอนุรักษ์นิยมก็ยังคง
เลิกปฏิบัติไปแล้วนี้ เมื่อเจ้านครแคว้นเล็ก ๆ ในตระกูลโจวอันเก่าแก่นำกลับมาปฏิบัติอีก
ครั้งเช่นนี้เมิ่งจื่อก็แสดงความพึงใจด้วยการบอกกล่าวเล่าถึงผลที่ตามมาว่าเป็น ไปในทางที่ดี
เพราะได้มาซึ่งเสียงสรรเสริญไปทั่ว

.....จากนั้นจึงกักตนอยู่ในเพิงไว้ทุกขั้ถึงห้าเดือน ไม่ออกคำสั่งข้อห้ามใด
ๆ ปวงบริวารตลอดจนวงศานวงศ์ ต่างพากันชื่นชม กล่าวแก่กันว่าท่านรู้จักริต
จวบจนถึงวันพิธีฝัง ปวงชนจากทั้งสี่ทิศพากันมาร่วมพิธี สีหน้าอันแสดงความเศร้า
โศก และความทุกข์ระทมอันแสดงออกจากการรำไห้ขององค์รัช ทายาท ก็เป็นที่
กล่าวขวัญยินดีของผู้มาร่วมโดยถ้วนหน้า

(3A: 1)

นอกจากนี้ เมื่อเจ้านครเถิงขอคำแนะนำเกี่ยวกับหลักการบริหารบ้านเมือง เมิ่งจื่อก็
ไม่รอช้าที่จะชี้ให้เห็นไปที่การสร้างความมั่นคงด้วยการจัดการด้านเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน
หลัก โดยไม่เอ่ยถึงการที่จะสร้างแสนยานุภาพให้เกรียงไกรด้วยวิธีอื่น ๆ

โดยวิธีของมวลประชา ผู้มีผลิตผลอันยังยืนจึงจะมีจิตอันมั่นคง ผู้ไม่มี
ผลิตผลอันยังยืน ย่อมขาดจิตอันมั่นคง หากขาดจิตที่มั่นคง ก็จะประพาศดิเลื่อน
เปื้อนหลงตามกิเลสอารมณ์วิปริต ทำได้ทุกอย่างอย่างขาดความยับยั้ง หากปล่อยร
จนถึงขั้นทำผิดบาป แล้วจึงลงทัณฑ์อาญา นั้นย่อมเสมือนกับการวางกับดัก
ประชาชน มีหรือที่ผู้ทรงมนุษยธรรมจะทำลงไปได้หากอยู่ในตำแหน่งปกครอง
โดยเหตุนี้เจ้าผู้ปรีชาย่อมดูแลปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้ปกครองด้วยความตั้งใจ และมีความ
รับตามจารีตธรรม รับเอาจากประชาชนอย่างมีระบอบขอบเขต

(3A: 1)

ระบบ “การจัดสรรที่นาตามรูปอักษร จิ่ง (井 บ่อน้ำ)” ซึ่งเป็นระบบการแบ่งที่ดิน ทำกินตามวิธีคิดที่อยู่บนพื้นฐาน โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจแบบโจวโบราณ จึงได้รับการ เสนอและสนับสนุนให้ดำเนินเป็นนโยบายซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าจะส่งผลให้เกิดผลไพบุลย์แก่ บ้านเมืองได้

อันแคว้นเถิง เป็นแคว้นซึ่งมีอาณาเขตเพียงเล็กน้อย กระนั้นก็ยังมิทั้งเจ้า ผู้ปกครองและมีทั้งพลเมืองในแคว้น หากไม่มีเจ้า ก็ไม่มีใครดูแลพลเมือง หากไม่มี พลเมือง ก็จะไม่มีการหล่อเลี้ยงผู้เป็นเจ้า ข้าฯขอเสนอว่า ในเขตชนบทพึงใช้ระบบ “จู่” เก็บหนึ่งในส่วนในเก้าส่วน ส่วน นในเขตเมืองพึงใช้ระบบเก็บหนึ่งในสิบ ส่วน เจ้าหน้าทีแคว้นชั้นผู้น้อยจะต้องได้ที่นาครอบครัวละห้าสิบงาน หากมี แรงงานในครอบครัวเกิน ก็ให้แรงงานนั้นอีกคนละยี่สิบห้างาน ไม่ว่าจะใช้สำหรับ ผู้ตายหรือเคลื่อนย้ายครัวเรือนก็ไม่ให้พ้นไปจากเนื้อที่ซึ่งมีอยู่ ที่นาใน ท้องถิ่นให้ ทำร่วมกันเป็นระบบตัวอักษร “จิ่ง” (บ่อน้ำ) เข้าออกได้โดยถือเป็นสหายต่อกัน คอยช่วยกันดูแลรักษา ยาม ไข้ก็ได้พึ่งพากันแตกต่างเกิดความสนิทชิดเชื่อกัน ระบบ ที่นาคือแบ่งเขตเป็นรูปตัวอักษรจิ่ง (井) มีเก้าแปลงรวมเนื้อที่เก้าร้อยงาน แปลง ตรงกลางนั้นถือเป็นแปลงหลวง ครอบครัวแปดครอบครัวต่างก็ทำกินอยู่ในที่ร้อย งานของตน แลช่วยดูแลแปลงหลวงร่วมกัน โดยทำในที่หลวงจนเสร็จสรรพแล้ว จึงค่อยไปดูแลนาในส่วนของตน จึงเป็นระบบที่แยกพลเมืองสามัญให้เห็นต่างจาก ชนชั้นปกครอง นี่เป็นเพียงหลักการสังเขปเท่านั้น การจะทำให้มีรายละเอียดต่อไป อย่างไรนั้น ก็อยู่ที่ตัวท่านและเจ้านครของท่านเอง

(3A: 1)

นโยบายการบริหารปกครองบ้านเมืองที่เหม็งจื่อแนะนำให้แคว้นเล็กอย่างแคว้นเถิง ถือนำไปปฏิบัตินี้ต่างก็เป็นนโยบายที่หวังผลได้ก็แต่ในระยะยาว เพราะกว่าเสียงสรรเสริญ กล่าวขวัญกันอย่างยินดีจะดังแซ่ซ้องขึ้นก็ต้องผ่านการปฏิบัติอย่างน้อยนานถึงสามปี และ กว่าการจัดแบ่งที่ดินตามแบบอักษรบ่อน้ำจะสำเร็จเกิดผลผลิตขึ้นมา ก็ไม่รู้ว่าจะต้องคอยจน กี่หนานานจึงจะสร้างความบริบูรณ์ให้แก่ชาวประชาได้ ยิ่งกว่านั้น แนวปฏิบัติเหล่านั้นก็ล้วน เป็นเรื่องทีล่วงสมัยไปแล้ว เนื่องจาก โครง สร้างทางเศรษฐกิจสังคมในสมัยของเหม็งจื่อได้ เคลื่อนเปลี่ยนผ่านจากสังคมที่ยึดถือจารีตธรรมเป็นระเบียบปกครองกลายมาเป็นสังคมที่มี

แนวโน้มน่าจะต้องใช้ระเบียบกฎหมายบังคับ และโครงสร้างของชนชั้นที่เดิมแบ่งชัดเจน เด็ดขาดว่าเป็นชั้นปกครองและชั้นพลเมืองสามัญก็คลี่คลายกลายเป็นบ้านเมืองที่มีพลวัตสูงของการเลื่อนชนชั้นแล้ว กล่าวคือ มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้คนในชนชั้นสามัญอาจเลื่อนฐานะเป็นชนชั้นปกครองได้ ในขณะที่ชนชั้นปกครองก็อาจเลื่อนลงมาเป็นชนชั้นสามัญได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ คำสอนสั่งของเมิ่งจื่อที่แสดงให้ถึงเหวินกงฟัง จึงไม่ใช่ คำตอบ โจทย์ที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าของแคว้นที่กำลังสะเทือนขวัญหวั่นไหวอยู่กับการแผ่ขยาย อำนาจของแคว้นใหญ่ที่มาจ่อคออยู่แต่อย่างใด

คำตอบของเมิ่งจื่อที่ตอบปัญหาของพระยาถึงเหวินกงที่ตั้งคำถามว่าควร จะแก้ปัญหาการคิดรุกรานของแคว้นฉีแคว้นฉู่อย่างไรดี จึงเป็นคำตอบที่ส่อแสดงความจำนง ต่อสถานการณ์ และไม่ได้ให้ความหวังที่เป็นรูปธรรมอันใด กล่าวคือแนะนำให้ป้องกันเมือง ไปตามอัธยาศัย และหากปกป้องไว้ไม่ได้ในที่สุดแล้ว ก็ให้ทิ้งเมืองอพยพประชาชนหนีไปหาที่ อยู่ใหม่ ตามฐานความเชื่อว่าประชาราษฎร์ย่อมสำคัญกว่าแผ่นดินดังที่ได้กล่าวแล้ว

เมิ่งจื่อตอบว่า

“ปัญหานี้ มิใช่ปัญหาที่ข้าจะตอบได้ แต่หากไม่อาจเลี่ยงได้ ก็พอจะมีอยู่ หนทางหนึ่ง คือ จงขุดบ่อคูคลองให้ลึกลงไว้ จงก่อกำแพงขอบกั้นให้สูงขึ้นไว้ แล้วเผ่าพิทักษ์ปกป้องร่วมกับผองประชา หากการณปรากฏว่า แม้จะตายเหล่า ประชากรก็ไม่หนีจาก นั่นก็พอเพียงที่จะทำอะไรได้แล้ว”

(1B: 13)

เมิ่งจื่อตอบว่า

“องค์บุรพกษัตริย์วงศ์โจวเมื่อครั้งเก่าก่อนซึ่งสถิตอยู่ ณ เมืองปิ่น ครั้น พวกเผ่าตีอันเป็นอนารยชนรุกรานเข้ามา ก็มอบบรรณาการเป็นเครื่องห่มเครื่อง หนึ่ง แต่ก็มิวายถูกรุกราน แม้จะมอบบรรณาการเป็นสุนัขอาซาฮั้ว ก็มิวายถูกรุกราน และแม้จะมอบบรรณาการเป็นหยกเป็นไข่มุกรัตนชาติ ก็มิวายถูกรุกราน อยู่ดี จึงทรงประชุมผู้เฒ่าเหล่าอาวโสะแถลงว่า

‘สิ่งที่พวกชนเผ่าตีต้องการก็คือแผ่นดินของเรานี้เอง เราได้เคยสดับฟังมา ว่า วิญญาณไม่พึงยี่คนเอาสิ่งที่ใช้บำรุงเลี้ยงผู้คนมาเป็นเครื่องทำร้ายผู้คน พวกเขาจะกังวลเดือดร้อนไปไยว่าจะขาดผู้ปกครองดูแล เราจะเป็นผู้ละสถานที่นี้ไปเอง’

จากนั้นจึงทิ้งเมืองปิ่น เดินทางข้ามภูเขาเหลียงซาน ไปตั้งมั่นแปลงเมืองอยู่ ณ เชิงเขานีซาน”

(1B: 15)

แม้เมิ่งจื่อจะไม่มีทางออกที่เป็นรูปธรรมให้พระยาเถิงเหวินกงใช้แก้ปัญหาความ กังวลต่อการถูกคุกคามจากอำนาจต่างแคว้น แต่คำตอบเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการ บ้านเมืองที่เมิ่งจื่อกล่าวแนะนำทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการ ยึดมั่นอย่างแน่วแน่แม้จะถูกทัต ทานต่อต้านที่จะใช้จาริตธรรมหรือ “หลี่” เป็นเครื่องมือในการนำพาบ้านเมือง โดยที่ ผู้ปกครองต้องลงมือปฏิบัติเองให้เห็นเป็นแบบอย่าง หรือการทำตามหน้าที่ที่ควรตาม อรรถาพอย่างมั่นคงโดยมิพักต้องกังวลต่อผลหรือชะตาที่จะตามมา หรือการยึด ประชาราษฎร์เป็นหลักโดยไม่ผูกติดอยู่กับผืนแผ่นดิน ดูแลผู้คนให้อยู่เป็นสุขจนพร้อมที่จะ ร่วมทุกข์หากต้องเผชิญชะตากรรม เหล่านี้ ก็แสดงออกอย่างชัดเจนถึงท่าทีที่ยืนหยัดอยู่ อย่างมั่นคงในวิถีของราชาผู้เป็นปราชญ์โดยไม่หวั่นไหวต่อชะตากรรมที่จะตามมา

จึงขอเพียงเพียรทำความดี แม้จะต้องรอคอยจนถึงรุ่นบุตรหลานอนุชน ก็ จักเกิดมีธรรมราชาขึ้น ได้เป็นแน่นอน สิ่งซึ่งวิญญูชน ได้ดำริริเริ่มสร้างสมขึ้นมา นั้น ก็เพื่อให้สามารถสืบสานต่อ ได้นั่นเอง แต่จักสำเร็จผลดีผลประการใด ได้หรือไม่ นั้นย่อมแล้วแต่ฟ้าจะกำหนด ก็ในขณะนี้ ท่านท้าวจะทำอย่างไรกับแคว้นฉีได้เล่า จึงเห็นแต่ทางว่าให้พยายามเพียรทำความดีเถิด

(1B: 14)

เมิ่งจื่อจึงได้แต่กล่าวให้กำลังใจทั้งแก่ตนและผู้ฟังว่า อันวิถีแห่งธรรมนั้น มีเพียง หนึ่งเดียวเท่านั้น หากยังมั่นคงศรัทธา และดำเนินตามวิถีธรรมของบูรพอริยทรัพย์แล้ว ก็ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นเจ้าที่ดีได้ ไม่ว่าแผ่นดินที่ครองอยู่จะไม่กว้างใหญ่ไพศาลนัก

อันแคว้นเถิงนั้น เมื่อประเมินแล้วก็มีอาณาเขตถึงเกือบห้าสิบสี่ ย่อม สามารถที่จะเป็นนครรัฐอันดีพร้อมได้อยู่ ....

(3A: 1)

ในบรรดาคู่สนทนาของเม็งจื่อที่มีศักดิ์เป็นเจ้าครองแคว้น ถ้ามองว่าราชาเหลียงฮู่หวังเป็นคู่สนทนาที่เป็นตัวแทนแสดงอดีตกาล ผ่านภาพผลแห่งความผิดพลาดของนโยบายการปกครองแบบมุ่งผลประโยชน์เป็นใหญ่ และหากมองว่าราชาเจี๋ยฮวินหวังเป็นคู่สนทนาที่เป็นตัวแทนแสดงอนาคต ผ่านภาพความวาดหวังว่าจะได้เห็นธรรมราชาผู้เปี่ยมศักยภาพในการสร้างธรรมรัฐ ก็อาจจะมองได้ว่าคู่สนทนาที่เป็นเจ้าครองแคว้นเล็ก ๆ อย่างพระยาเถิงเหวินกงนี่ ก็คือตัวแทนแสดงปัจจุบันกาล ผ่านภาพของแคว้นที่กำลังพยายามปฏิบัติตามครรลองที่ควรอย่างไม่พะวงถึงแนวโน้มทางจริยธรรมที่เปลี่ยนไป ซึ่งในขณะที่เดียวกันก็แฝงน้ำเสียงบรรยายกาศที่หม่นหมองปลงตกอยู่ข้างเคียงที่เอื้อนเอ่ยออกมาว่า “จะทำอย่างไรได้แล้ว” ทั้งนี้ ก็สอดคล้องเป็นไปตามชีวประวัติของเม็งจื่อที่มีบันทึกไว้ในเอกสารประวัติศาสตร์ว่า ในที่สุดแล้ว เม็งจื่อก็ต้องผลจากกิจกรรมแห่งการใช้วาทศิลป์โน้มน้าวผู้ปกครองบ้านเมืองทั้งหลาย ไปใช้ชีวิตบั้นปลายด้วยการสอนหนังสือและประพันธ์งานเขียนฝากไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลัง

3.3.2. บทสนทนาของเม็งจื่อกับบรรดาลูกศิษย์

ศิษย์ของเม็งจื่อที่ปรากฏในตัวบทมีจำนวนไม่มาก และหลายคนก็ปรากฏชื่อผ่านตาเพียงครั้งเดียว ไม่มีบทบาทสำคัญให้จดจำมากนัก ยิ่งกว่านั้น บุคลิกภาพอุปนิสัยใจคอ ตลอดจนที่ท่าทางความคิดของศิษย์แต่ละคนก็ไม่มี ความชัดเจน จึงเมื่อเทียบกับลีลาของบรรดาลูกศิษย์ของขงจื่อที่ปรากฏใน *หลุนอีวี่* ก็จะไม่เห็นความโดดเด่นหรือความมีชีวิตชีวาเทียบเท่าได้ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในฐานะที่เป็นตัวละครสำหรับดำเนินเรื่อง ก็จะพบว่า *เม็งจื่อ* มีแนวการจัดวางลูกศิษย์สำคัญบางคนให้มีบทบาทบางประการแบ่งจากกันอย่างเห็นได้ชัดเจนพอสมควร

นอกเหนือจากเถิงเหวินกงผู้มีฐานะเป็นเจ้าครองแคว้นซึ่งปฏิบัติตนตามคำแนะนำดั้งหนึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งแล้ว ยังมีลูกศิษย์ของเม็งจื่อที่ปรากฏในบทสนทนาให้เห็นบ่อยครั้งอยู่ 3 คน ได้แก่

3.3.2.1. กงตูจื่อ

ชื่อของกงตูจื่อปรากฏอยู่ในบทสนทนาทั้งหมด 7 ตอน เป็นตัวละครที่ผูกแต่งงานขึ้นเพื่อให้เม็งจื่อได้มีโอกาสอธิบายชี้แจงภาพลักษณ์หรือพฤติกรรมส่วนตัวอันเป็นที่กังขาหรือที่ติฉินนินทาของคนทั่วไป ดังเช่น เมื่อมีคนร่ำลือว่าเม็งจื่อเป็นผู้โปรดปรานการวิวาทะ ก็ให้กงตูจื่อเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อให้เม็งจื่อตอบ

กงตู่จื่อกล่าวว่า

“ผู้คนข้างนอกต่างเล่าขานกันว่าท่านอาจารย์โปรดปรานการวิวาทะ ขอเรียนถามว่าเป็นเพราะเหตุอันใด”

(3B: 9)

การเป็นผู้โปรดปรานการวิวาทะคงจะเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่สู้จะน่าดูนัก เมื่งจื่อจึงถึงกับต้องแถลงชี้แจงว่า การที่วิวาทะของคนเกิดจากความจำเป็นที่ต้องต่อกรกับกระแสแนวคิดต่าง ๆ ที่ชี้นำสังคมไปในทางที่ไม่ชอบ พร้อม กันนี้ ก็ถือ โอกาสกล่าวโจมตีแนวคิดที่เป็นปฏิกฤษไปด้วยให้สมกับที่รำลึกกันนักว่าคุณเป็นผู้เชี่ยวชาญในการใช้คมวาตะ

เมื่ออริยภคตริยาราชไม่บังเกิด เหล่าเจ้าครองนครแคว้นทั้งหลายก็กำริบใช้อำนาจตามอำเภอใจ เหล่าผู้รู้วิชาตามท้องถิ่นก็เที่ยววิพากษ์ประกาศลัทธิ ลัทธิของมั่วตี้และหยังจู่ก็แผ่ขยายกลบหล้า คำสอนทั้งหลาย หากมิสมพ้องด้วยคำของหยังจู่ก็มักจะต้องตรงตามคำของมั่วตี้ หยังจู่สอนลัทธิรักตนเอง นั่นก็คือให้เป็นผู้ไร้ซึ่งมุลนาย มั่วตี้สอนเรื่องความรักสากล นั่นก็คือให้เป็นผู้ไร้ซึ่งบิดา การไร้บิดาไร้มุลนาย ก็คือเครื่องนนั้นเอง

.....

.....

การไร้บิดาการไร้มุลนาย นั่นคือสิ่งที่โจวกงได้กำราบปราบปราม เรายังก็ต้องการจะทำจิตของผู้คนให้เที่ยง ทำคำสอนอุบาทว์ให้ดับสูญ ต่อต้าน นพฤติการอันหยาบช้ำ กำจัดวาทะอันเลื้อนเปื้อน ทั้งนี้ก็เพื่อสืบสานอุดมการณ์แห่งอริยภคตริยาราชทั้งสาม เรายินหรือเป็นผู้ชอบการวิวาทะ เราไม่มีทางเลือกต่างหาก ผู้สามารถตอบโต้ต่อต้านหยังจู่และมั่วตี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นทายาทพรรคพ้องของเหล่าอริยมุนษย์

(3B: 9)

ในอีกตอนหนึ่ง เมื่อมีกรณีที่เป็นเหตุให้เกิดเสียงรำลืออื้อฉาวถึงที่ทำการวางตัวที่ดูไม่สู้เหมาะสม หรืออย่างน้อยก็ขัดสายตาของประชาทั่วไป เมื่งจื่อก็ใช้โอกาสชี้แจงแถลงหลักการและเหตุผลแห่งการวางตัวตามสถานภาพของตน โดยอาศัยกงตู่จื่อเป็นสื่อกลางรับส่งสาร

เมิ่งจื่อกล่าวกับอำมาตย์ฉื่อว่าว่า

“การที่ท่านขอลาจากตำแหน่งที่เมืองหลิงชิ่งและขอมาเป็นมหาเด็กลองครึกษ์นั้นคุณมีเหตุผลอยู่ ค่าที่จะมีโอกาสเพ็ดทูลได้สะดวก บัดนี้เวลาก็ผ่านไปหลายเดือนแล้ว โฉนจึงยังมีอาจเพ็ดทูลเสนออะไรเล่า”

ฉื่อวาจึงทำฎีกาเสนอแนะแด่องค์ราชา แต่ก็ไม่เป็นที่ยอมรับ จึงลาออกจากตำแหน่งแล้วจากไป ชาวแคว้นฉีพากันนินทาว่า “ที่แนะนำให้แก่ฉื่อวาทำ นับว่าดีอยู่ แต่ที่แนะนำให้ตัวเองทำนั้น พวกเราไม่รู้อะไรเลย”

กงตู่จื่อ นำคำนิทาไปบอกเมิ่งจื่อ เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า

“ที่เราได้สดับฟังมามีความว่า ผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ หากไม่สามารถทำงานได้สมกับหน้าที่ก็ให้ลาออกไป ผู้ที่มีวาจาความเห็นจกเสนอ หากถ้อยคำไม่ได้รับความเห็นชอบ ก็ให้ลาออกไป ส่วนตัวเราไม่มีทั้งตำแหน่งหน้าที่ ไม่มีทั้งความเห็นถ้อยเสนอ ดังนั้นเราจะเข้าหรือจะถอยออก ไยมิใช่มีพื้นที่เหลือให้ขยับเคลื่อนได้อย่างสบายดอกหรือ”

(2B: 5)

ไม่เพียงแต่ชี้แจงแก้ต่างต่อคำนิทาของปวงชนที่มีต่อพฤติกรรมของตนเท่านั้น แม้แต่เมื่อไปคบหาสมาคมกับผู้ที่ถูกสังคมนินทาว่ากล่าว เมิ่งจื่อก็อธิบายแก้ต่างให้โดยผ่านการตอบคำถามของกงตู่จื่อเช่นกัน

กงตู่จื่อ ถามว่า

“คงจึ่งเป็นบุคคลที่ทั่วทั้งแผ่นดินตระหนักว่าเป็นบุตรออกตัญญู แต่ท่านอาจารย์ก็ไปมาหาสู่เขา และปฏิบัติต่อเขาตามมารยาทอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนถามว่าเป็นเพราะเหตุใด”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“การที่สังคมโดยทั่วไปจักตระหนักว่าเป็นบุตรออกตัญญู ก็ด้วยลักษณะห้า กล่าวคือ ทอดแขนขาด้วยความคร้านเกียจจนไม่ได้ ใจเลี้ยงคูปพพการีคือออกตัญญูลักษณะที่หนึ่ง สนุกในการเล่นพนันเพลินดื่มสุราบานจนไม่ได้ใจเลี้ยงคูปพพการีคือออกตัญญูลักษณะที่สอง รักชอบในทรัพย์สินสมบัติและบุตรภริยาจนไม่ได้ใจเลี้ยงคูปพพการีคือออกตัญญูลักษณะที่สาม หลงไหลตามกิเลสปรารถนาของหูตาจนสร้างความอภัยสอดสูลให้เกิดแก่บุพพการีคือออกตัญญูลักษณะที่สี่ เขียม

หาญรักการตีรันฟันแทงจนเป็นเหตุแห่งอันตรายแก่บุพพการีคือออกตัญญูลักษณะที่
ห้า ตัวควงจึงมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งอันกล่าวมานี้หรือ

อันควงจึงผู้นี้ เพียงเพราะมีการเรียกร่องเชิงคุณธรรมจนทำให้บิดากับบุตร
ไม่อาจปรองดองกันได้เท่านั้น การเรียกร่องเชิงคุณธรรมเป็นวิถีระหว่างมิตรสหาย
เมื่อเกิดระหว่างบิดากับบุตรจึงเป็นเรื่องทำลายน้ำใจกันขึ้นสาหัส อันควงจึงผู้นี้มี
หรือที่จะไม่ปรารถนาเห็นสัมพันธ์ภาพระหว่างสามีกับภริยา ระหว่างมารดากับ
บุตร แต่โดยเหตุที่ได้ล่วงเกินต่อบิดา ไม่ อาจคิดไกลได้ จึงสลดภริยาและทิ้งบุตร
ไม่หวังการดูแลเลี้ยงดูไปจนชั่วชีวิต เจตนาของเขาก็คือ หากไม่ทำเยี่ยงนั้น ก็
จะเป็นบาปติดตัวอันยิ่งใหญ่ ควงจึงก็เป็นเช่นนี้เท่านั้นเอง ”

(4B: 30)

ในเชิงกลับกัน บุคคลที่สังคมยอมรับว่าเป็นคนดี เมื่อเมิ่งจื่อวางทีท่าที่ไม่ดีด้วย
และกลายเป็นข้อกังขาของเหล่าชน ก็ได้อาศัยการสนทนาโต้ตอบกันกับกงจื่อใช้เป็น
หนทางชี้แจงเหตุผลที่ปวงเช่นกัน

กงจื่อเอ่ยว่า

“เมื่อเถิงเถิงอยู่ในสำนักเรียน ก็ดูเหมือนครองตนตามจารีตธรรมที่อยู่แต่
ท่านอาจารย์ก็ไม่เคยตอบคำถามของเขา เป็นเพราะเหตุใดหรือ ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“ถามโดยยึดมั่นถือตนว่าศักดิ์สูง ถามโดยยึดมั่นถือตนว่าทรงคุณ ถามโดย
ยึดมั่นถือตนว่ามีอาวุโส ถามโดยยึดมั่นถือตนว่ามีผลงานดี ถามโดยยึดมั่นถือตนว่า
คบสนิทมานาน เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะการถามที่เราไม่ตอบ เถิงเถิงมีลักษณะการ
ถามอยู่สองลักษณะที่ต้องตามนี้”

(7A: 43)

การกล่าวชี้แจงอธิบายเหตุผลของแนวทางปฏิบัติของตนดังกล่าวมานี้ หากอ่าน
พิจารณาในชั้นหนึ่ง ก็อาจจะเข้าใจได้ว่าเมิ่งจื่อกำลังหยาบคายสรรหาเหตุผลมาใช้อ้างเพื่อหา
ข้อยกเว้นหรือเพื่อละเมิดมาตรฐานของเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมบางประการ เนื่องจาก
ความลำเอียงเข้าข้างตนเอง หรือเพราะมีสายสัมพันธ์สนิทกับคนบางคนเป็นพิเศษ หรือ
เพราะไม่โปรดปรานคนบางคนเป็นการเฉพาะ จึงอาศัยความสามารถทางการใช้โวหารของ

คน เลือกลงหาเหตุผลมาอธิบายพฤติกรรมที่ออกนอกกรอบมาตรฐานปกติได้ด้วยความ
ชำนาญ

อย่างไรก็ตาม หากอ่านพิเคราะห์ลงไปอีกชั้นหนึ่ง ก็ อาจจะเห็นความซับซ้อนซ่อน
เงื่อนที่มีผลต่อการโน้มน้าวใจให้ความศรัทธาต่อการสาธยายเหตุผลของเมิ่งจื่อกลับเป็นไป
ในอีกทางหนึ่ง ดังที่มิ้นกวีวิชาการ พยายามวิเคราะห์และชี้ว่า การอธิบายแก้ต่างของเมิ่งจื่อมี
จุดประสงค์ที่แท้คือ ในชั้นแรกต้องการแสดงให้ผู้สวดบวชได้เห็นคล้อย ตามว่า เหตุที่มีการ
กระทำที่เหมือนละเมิดเกณฑ์ทางจริยธรรมบางอย่างซึ่ง ไม่ได้ร้ายแรงนัก ก็เป็นเพราะตกอยู่ใน
สถานการณ์จำเพาะซึ่งต้องเห็นแก่ข้อธรรมที่สำคัญกว่าหรือละเอียดอ่อนกว่า จึงจำต้อง
เลือกทิ้งภาพลักษณ์อันเล็กน้อยเพื่อพิทักษ์หลักธรรมที่สูงส่งกว่าดังกล่าว และในชั้นถัดมา
การอธิบายของเมิ่งจื่อต้องการแสดงเป็นนัยโดยปริยายว่า ข้อที่สายตาของสามัญชน
ทั่วไปมองเห็นว่าเป็นข้อบกพร่องหรือผิดไปจากเกณฑ์ปกติก็เพราะความเข้าใจหลักธรรมที่
แท้จริงอยู่ในระดับจำกัด จึงยังคงติดอยู่กับกรอบศีลธรรมจนไม่เห็นสารัตถะที่แท้ จะต้องเป็น
ผู้ที่ดวงตาเห็นธรรมเข้าใจหลักการดังเช่นตัวเมิ่งจื่อเองแล้วเท่านั้น จึงจะเห็นว่าข้อติฉินโดย
สามัญชนทั้งหลายนั้น ไม่ได้ขัดกับเกณฑ์จริยธรรมแต่อย่างใด

ข้อวิเคราะห์ของนักวิชาการดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นหลังนี้ กงจื่อก็ทำ
หน้าที่ดั่งหนึ่งโฆษกประจำตัวของเมิ่งจื่อที่ช่วยชี้ให้เห็นเป็นนัยว่า มีเพียงผู้สามารถบางคน
เท่านั้นที่จะเข้าใจเรื่องบางอย่างที่มองเห็นได้ยาก

กงจื่อกล่าวถามว่า

“ต่างก็เป็นมนุษย์ด้วยกัน แต่บ้างก็เป็นผู้ใหญ่ บ้างก็เป็นผู้ nhỏ นั้นเป็นด้วย
เหตุใด”

เมิ่งจื่อกล่าวตอบว่า

“ดำเนินตามร่างกายที่ใหญ่ ก็เป็นผู้ใหญ่ ญ ดำเนินตามร่างกายที่เล็กก็เป็นผู้
ผู้เล็ก”

“ต่างก็เป็นมนุษย์ด้วยกัน แต่บ้างก็ดำเนินตามร่างกายที่ใหญ่ บ้างก็ดำเนิน
ตามร่างกายที่เล็ก นั้นเป็นด้วยเหตุใดหรือ ”

“ตาและหูเป็นอวัยวะที่ไม่อาจรู้คิด และมักจะถูกปิดงำอำพรางโดยวัตถุ
เมื่อวัตถุเกี่ยวพันข้องแะกับวัตถุ ก็มีแต่ ถูกดึงดูดชักนำเท่านั้นเอง ส่วนจิตเป็น
อายตนะที่รู้จักคิด เมื่อคิดก็ย่อมได้มา เมื่อไม่คิดก็ย่อมไม่ได้มา นี่ก็คือสิ่งที่ฟ้ามอบ

ให้แก่เรา หากตั้งมั่นอยู่ในส่วนที่ใหญ่โตให้ได้ก่อน ส่วนที่เล็กน้อยย่อมไม่อาจเข้ามายึดครองที่ได้ แล้วก็จะเป็นผู้ใหญ่ได้ ก็เท่านั้นเอง”

(6A: 15)

บทสนทนาที่ใช้กงจื้อเป็นตัวละคร ยังมีอีก 2 แห่งที่ไม่เกี่ยวกับการกล่าวแก้ภาพลักษณ์เสียงร่ำลือของชาวประชา แต่เป็นการตอบโต้กันเกี่ยวกับปัญหาเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า เมิ่งจื้อถกเถียงปัญหาสำคัญเรื่องนี้อย่างเป็นกิจลักษณะผ่านการสนทนากับเก้าจื้อผู้เป็นตัวแทนของพวกต่างแนวคิดโดยตรง (6A:1 – 6A:4) ก่อนที่จะเปลี่ยนคู่สนทนาเป็นกงจื้อ และในบทสนทนา กงจื้อก็ยังคงบทบาทของการเป็นคนกลางที่นำเอาข้อมูลความคิดเห็นจาก “ที่อื่น” มาถกถามกับเมิ่งจื้ออยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ศิษย์ของเมิ่งจื้อผู้นี้ไม่เคยออกปากถามปัญหาของตนด้วยตนเองเลย ได้แต่ไปฟังความมาแล้วนำมาให้เมิ่งจื้อเป็นผู้ตอบเฉลย โดยเหตุนี้ จึงอาจอนุมานได้ว่า ปัญหาเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ที่เมิ่งจื้ออภิปรายผ่านการถามของกงจื้ออยู่นั้น แท้จริงเป็นกระแสที่ “ร่ำลือ” ถือกันอยู่ทั่วไปในหมู่ชน และการตอบของ เมิ่งจื้อ ก็คือการ “ชี้แจง” แก่ความเข้าใจผิดของกระแสความเชื่อนั้น สังเกตเห็นได้จากวิธีถามของกงจื้อในตอนหนึ่งที่เหมาะสมจะกล่าวหาเมิ่งจื้อว่าเห็นความเชื่อของคนอื่นเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง

กงจื้อกล่าวว่า

“เก้าจื้อบอกว่า ธรรมชาติธาตุแท้ นั้น ไม่มีดีและไม่มีไม่ดี บางคนก็กล่าวว่า ธรรมชาติแท้ อาจทำให้ดีก็ได้ อาจทำให้ไม่ดีก็ได้ จึงในยามที่พระเจ้าโจวเหวินหวัง โจวอู่หวังรุ่งเรือง ปวงประชา ก็จะชื่นชมในการกุศล แลในยามที่พระเจ้าโจวโยวหวัง โจวลี่หวังเถลิงราชสมบัติ ปวงประชา ก็จะนิยมในความหยาบช้า แลบางคนกล่าวว่า ธรรมชาติธาตุแท้ที่ดีก็มี ธรรมชาติธาตุแท้ที่ไม่ดีก็มี ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดมีธรรมราชาดังเช่นพระเจ้าเหยาในสมัยที่มีเซียงเป็นบริพารชั่ว จึงเกิดผู้มีคบอด โศดเชลาเป็นบิดาของซุ่น จึงเกิดทรราชโจ้วผู้มีศักดิ์เป็นบุตรของพี่ชาย และเป็นเจ้าแผ่นดินในสมัยที่มีเว่ยจื้อฉีกับปีกานเป็นอำมาตย์ญาติผู้ใหญ่ใจภักดี

บัดนี้ ท่านกล่าวว่าธรรมชาติธาตุแท้ย่อมดีงาม เช่นนั้นแล้ว คำกล่าวของผู้อื่นทั้งนี้กล้วนไม่ถูกต้องใช่หรือไม่”

(6A: 6)

และในอีกที่หนึ่ง ก็แต่งให้กงตุจื่อถึงกับอัจนปัญญาในการตอบโต้กับปัญหาที่ดูเหมือนจะแจ่มชัดเป็นยอมรับของคนทั่วไปอยู่ จนต้องกลับมาเล่าความให้อาจารย์ฟังแล้ว ค่อยนำคำอธิบายของอาจารย์ไป “ชี้แจง” ต่อคู่วิวาทะอีกที่หนึ่ง

เมิ่งจื่อถามกงตุจื่อว่า

“เหตุใดจึงเรียกความเที่ยงธรรมว่าเป็นธรรมฝ่ายใน”

“เนื่องจากเป็นธรรมที่ดำเนินออกมาจากความนบนอบในตัวเอง จึงเรียกว่าเป็นธรรมฝ่ายใน”

“คนบ้านเดียวกันที่อายุมากกว่าพี่ชายหนึ่งปี ท่านจะนบนอบต่อใคร”

“นบนอบต่อพี่ชาย”

“ในการรินเหล้าให้จะรินให้ใครก่อน”

“รินให้คนบ้านเดียวกันนั้นก่อน”

“ผู้ที่เรานบนอบอยู่ ณ ที่นี้ แต่ผู้ที่เรายกย่องศักดิ์อาจุโสกลับอยู่ ณ ที่นั้น จึงแสดงว่าเป็นธรรมฝ่ายนอก หาใช่ธรรมฝ่ายในไม่”

กงตุจื่อไม่อาจตอบโต้ได้ จึงนำความไปบอกแก่เมิ่งจื่อ เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า

“หากถามว่า เรานบนอบต่อผู้เป็นอาว์ หรือนบนอบต่อผู้เป็นน้องชาย เขาก็จะตอบว่านบนอบต่อผู้เป็นอาว์ ถามอีกว่า ในยามที่น้องชายเป็นตัวแทนในพิธี สักการะ จะนบนอบต่อใคร เขาก็จะตอบว่านบนอบต่อผู้เป็นน้องชาย เจ้าก็จะถามได้ว่า การนบนอบต่อผู้เป็นอาว์ไปอยู่ ณ ที่ใดในยามนั้น เขาจะตอบว่า เพราะฐานะของผู้เป็นน้องเป็นเหตุ และเจ้าก็จะตอบได้ว่า เมื่อฐานะเป็นเหตุ การนบนอบต่อพี่ชายที่เป็นปกติอยู่ จึงเลื่อนมาเป็นนบนอบต่อคนบ้านเดียวกันเป็นการชั่วคราว”

เมื่อเมิ่งจื่อได้ฟังความทั้งนี้ก็กล่าวว่า

“นบนอบต่ออาว์ก็เป็นการนบนอบ นบนอบต่อน้องชายก็เป็นการนบนอบ แสดงว่าเป็นธรรมฝ่ายนอก หาใช่ธรรมฝ่ายในไม่”

กงตุจื่อตอบว่า

“ในวันฤดูหนาวเราต้มแกงร้อน ในวันฤดูร้อนเราต้มน้ำเย็น เช่นนี้จะแสดงว่าการต้มกินเป็นเรื่องฝ่ายนอกด้วยหรือ”

โดยสรุปแล้ว กงจื้อจึงเป็นตัวละครที่ผู้ก่อสร้างขึ้นมาสำหรับทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ให้เมิ่งจื้อได้มีโอกาสวิวาทะกับมาตรฐานทางจริยธรรมบางอย่างของสังคม การที่ต้องมีคนกลาง แทนที่จะตอบโต้โดยตรงต่อมาตรฐานสังคมเหล่านั้น ประการแรก คงจะเป็นเพราะไม่มีตัวตนของคู่วิวาทะที่ชัดเจน จึงจัดการให้เสียงสังคมเหล่านั้นเป็นเพียงเสียงร่ำลือหรือคำนิทาอันจะช่วยลดน้ำหนักของการกล่าวหาลงไประดับหนึ่ง ก่อนที่จะชี้แจงผ่านผู้มีฐานะเป็นลูกศิษย์ซึ่งพร้อมจะรับฟังเหตุผลของตนอยู่แล้ว อีกประการหนึ่งก็น่าจะเป็นเพราะการผ่านคนกลางย่อมช่วยลดน้ำหนักเสียงความรุนแรงของการวิวาทะลงได้มากกว่า ทั้งยังช่วยลดภาพของการพยายามปกป้องตัวเองลงได้ด้วย คู่สนทนาอย่างกงจื้อที่เป็นลูกศิษย์นี้ จึงไม่ใช่ลูกศิษย์ที่ซักถามอาจารย์เพื่อการเรียนรู้ข้อธรรมความรู้ใด ๆ หากแต่เป็นเพียงผู้ใส่ใจในการปรับปรุงแก้ไขภาพลักษณ์ของเมิ่งจื้อเท่านั้นเอง

3.3.2.2. กงซุน โฉ่ว

หากพิจารณาการลำดับเนื้อความของปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื้อ กงซุน โฉ่วก็เป็นตัวละครที่ออกโรงมาในทันที หลังจากที่มีการสนทนาของเมิ่งจื้อกับเหล่าเจ้าครองแคว้นในประเด็นสำคัญ ๆ เสร็จสิ้น นง ลูกศิษย์ของเมิ่งจื้อผู้นี้ยังคงปรากฏตัวในบทสนทนาต่อมาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสิ้น 14 ตอน จึงนับเป็นตัวละครที่มีบทบาทสูงตัวหนึ่ง และเมื่อพิจารณาถ้อยสนทนาที่กำกับโดยกงซุน โฉ่ว ก็จะสังเกตเห็นได้ไม่ยากว่า ตัวละครตัวนี้ได้รับการจัดวางให้ยังคงข้องแวะอยู่กับปัญหาปรัชญาการปกครองเช่นเดียวกับเนื้อความในบทสนทนากับเจ้าครองแคว้นทั้งหลาย เพียงแต่เปลี่ยนจุดสนใจจากการพิเคราะห์คุณสมบัติของธรรมราชาในอุดมคติ มาเป็นการพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของข้าบริพารผู้ปรีชาที่จะเข้ามาช่วยเจ้าแผ่นดินบำรุงรักษาบริหารบ้านเมือง

ในทัศนะของปรัชญาขงจื้อ ถือว่าข้าบริพารที่ช่วย บริหารแผ่นดินมีบทบาทต่อการนำพาบ้านเมืองสู่สันติสุขที่สำคัญไม่น้อยกว่าตัวของเจ้าแผ่นดิน ความสัมพันธ์ของเจ้าแผ่นดินกับข้าบริพาร ได้รับการจัดลำดับความสำคัญไว้เป็นอันดับต้นในบรรดาคู่สัมพันธ์หลักทั้งห้าที่ถักสานก่อความมั่นคงให้แก่สังคม * แสดงนัยปริยายอยู่ว่า ลำพังเพียงมีเจ้าแผ่นดินที่ปกครองโดยธรรม ก็ยังไม่อาจทำให้วงจรแห่งการบริหารสมบูรณ์ได้ จำเป็นจะต้องมีผู้ช่วยที่ปรีชาชาญมาดูแลกำกับขับเคลื่อนกลไกของบ้านเมืองด้วย เมิ่งจื้อเองก็เห็นความสำคัญของข้อนี้ จึงได้กล่าวไว้ในบทสนทนาตอนหนึ่งว่า

---

* คู่สัมพันธ์หลักอีก 4 คู่ ได้แก่ การเป็นบิดามารดากับบุตร การเป็นคู่สามีภรรยา การเป็นพี่เป็นน้องกัน และการเป็นมิตรสหายต่อกัน

คุณอิวี่คุณกล่าวว่า

“ในสมัยพระยาหล่มทุ่ง มีกิ่งจื่อเป็นผู้บริหารบ้านเมือง มีจื่อหลิวและจื่ออ้อเป็นข้าบริพาร ความอ่อนแอของแคว้นหลู่กลับปรากฏหนักหนายิ่งขึ้น ดังนี้แล้วดูเหมือนว่า ผู้ทรงปรีชาธรรมมิได้มีประโยชน์อันใดต่อบ้านเมืองเลย ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“แคว้นอิวี่ไม่ยอมเรียกใช้ปั่วหลี่ซี ส่งผลถึงบ้านเมืองล่มสลาย ในขณะที่พระยาหล่มทุ่งเมื่อใช้ปั่วหลี่ซี ก็สามารถสำเร็จเป็นเดชาธิราชได้ การไม่ใช้ผู้ปรีชา นั้นมีโทษถึงขั้นล่มสลาย ไฉนเลยจะร่ำรวงแผ่นดินอยู่ได้ ต่อให้คิดเพียงจะอยู่อย่างอ่อนแอก็ตามเถิด ”

(6B: 6)

ปรัชญาการปกครองของเมิ่งจื่อจึงไม่อาจกล่าวถึงคุณลักษณะของเจ้าผู้ครองแผ่นดินเพียงโดดเดี่ยวโดยไม่คำนึงถึงปราชญ์ผู้ปรีชาที่จะมาช่วยบริหารบ้านเมือง โดยเหตุนี้ จึงได้มีการผูกสร้างบทสนทนาเพื่อกล่าวถึง คุณสมบัติและหน้าที่ของข้าราชการในอุดมคติขึ้นด้วย โดย กำหนดให้กงซุน โฉ่วเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อสาร ดังจะเห็นได้จากคำถามต่อไปนี้

กงซุน โฉ่วถามว่า

“หากท่านอาจารย์ได้มีโอกาสบริหารปกครองนครแคว้นฉี ความรุ่งเรืองแบบที่เคยปรากฏในสมัยของก้วนจิ้งและเยียนจื่อจะสามารถหวนย้อนคืนมาอีกครั้งหรือไม่”

(2A: 1)

กงซุน โฉ่วถามว่า

“ถ้าหากท่านอาจารย์ได้เป็นมุขมนตรีของแคว้นฉี และสามารถใช้อรรถวิธีในการบริหาร จนกระทั่งไม่มีข้อแตกต่างระหว่างธรรมาภิบาลกับเดชาภิบาลเช่นนี้แล้ว ท่านจะหวนไหวในจิตบ้างหรือไม่”

(2A: 2)

ก่วนจึงเป็นมุขนมตรีสมัยของฉีหวนกง เยียนจื่อเป็นมุขนมตรีในสมัยของฉีจี้กง ทั้งสองเป็นผู้ที่ช่วยบริหารบ้านเมืองจนทำให้แคว้นฉีในอดีตกลายเป็นแคว้นมหาอำนาจอัน รุ่งโรจน์ จึงถือว่ามีคุณูปการปรากฏให้เห็นเป็นแบบอย่างของเหล่าข้าบริพารทั้งหลายได้ ใน ถ้อยสนทนาที่ตามมาหลังจากคำถามนี้ กงซุน โฉ่วยัง ได้ชักใช้ถ้ามิ่งจื่อเกี่ยวกับข้าราช บริพารแบบอย่างในอดีตอีกหลายคน มีการกล่าวนามของเจ้าชายปีกาน จี้จื่อ และเจียวเกอ ชุนนางที่ช่วยบริหารแผ่นดินในยุคของทรราชโจ้วแห่งราชวงศ์ซัง ร่วมกันกำกับรับใช้ ราชการด้วยความรับผิดชอบ จึงสามารถประทับประคองตำแหน่งบัลลังก์ของเจ้าผู้เป็นทรราช โจ้วได้อย่างมั่นคงก่อนจะล่มสลายลงในที่สุด * ทั้งยังกล่าวถึงปฏิกิริยาที่ผู้อื่นผู้แน่นอนใน ปณิธาน ยึดมั่นในหลักการแห่งการรับใช้ผู้เป็นมูลนาย จนปรากฏชื่อเสียงอันงดงามจารึกอยู่ ในประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ มิ่งจื่อยังได้นำบรมขงจื่อเข้าอยู่ในกลุ่มข้าราชบริพารผู้ปรีชา ด้วย โดยสรรเสริญว่าเป็นบุคคลแบบอย่างที่มีหลักการในการรับราชการเลิศยิ่งกว่าผู้ใด

หลังจากที่ได้สนทนาพาดพิงถึงบรรดาข้าบริพารในอดีตผู้เป็นแบบอย่างทั้งหลาย แล้ว กงซุน โฉ่วก็เอ่ยถ้ามิ่งจื่อสมบัติของมิ่งจื่อบ้าง ดั่งหนึ่งเป็นผู้จะสอบวัดคุณธรรมของ อาจารย์ว่าจะสามารถใช้วิถีแห่งปราชญ์มาช่วยในการบริหารปกครองบ้านเมืองอย่างไร หน่นไหวได้บ้างหรือไม่ ซึ่งทำให้มิ่งจื่อมีโอกาสได้กล่าวอ้างอวดคุณงามความพิเศษของตน

“ขอเรียนถามว่าท่านอาจารย์มีจุดเด่นอยู่ ณ ที่ใด”

“เรารู้ว่าจา และถนัดในการบำรุงเลี้ยงพลังปราณที่ถึงขั้น”

(2A: 2)

การอวดตนเช่นนี้ เท่ากับระบุว่า คุณลักษณะ 2 ประการดังกล่าวอันได้แก่การรู้วาจา (จื่อเหยียน 知言) กับการรู้จักบำรุงเลี้ยงพลังปราณที่ถึงขั้น (เฮ่าหฺรานจื่อจี้ 浩然之气) เป็น คุณสมบัติสำคัญที่ทำให้สามารถช่วยเจ้าผู้ครองแผ่นดินบริหารบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี อย่างไม่รู้ดี **มิ่งจื่อ** ก็ไม่ได้อธิบายความหมาย บทบาท และวิ ติที่มาของคุณลักษณะทั้งสองไว้ เป็นที่ชัดเจนสักเท่าใดนัก เพียงกล่าวบรรยายไว้สั้น ๆ นั้น

“อย่างไรจึงเรียกว่ารู้วาจา”

“สดับถ้อยคำอันมีอคติ ก็รู้ถึงความลำเอียง สดับถ้อยคำคุยโตโอ้อวด ก็รู้ถึง จุดอ่อนช่องโหว่ สดับถ้อยคำอันอับมงคล ก็รู้ถึงความพินเพื่อน สดับถ้อยคำ อัน

* ทรราชโจ้วครองสมบัติอยู่ยาวนานถึง 30 ปี

หลบเลี่ยง ก็รู้ถึงจุดอับ ถ้อยคำทั้งนี้ หากเกิดขึ้น ในจิตก็เป็นภัยต่อการปกครอง หาก
 ผุดขึ้น ในการปกครองก็เป็นภัยต่อกิจทั้งปวง อริยมุขย์แผ่นดินกลับคืนมา ย่อมจัก
 เห็นด้วยกับคำกล่าวของเรานี้เป็นแน่นอน ”

ส่วนคำว่า “พลังปราณที่ถั่งทั้น” ก็ยิ่งคลุมเครือไม่ชัดเจน เพราะเมื่งจื่อเพียงกล่าวไว้
 เป็นเชิงพรรณนาสรรเสริญคุณของธรรมข้อนี้เท่านั้น โดยไม่ได้อธิบายขยายความไว้มากนัก
 เนื่องจากเป็นธรรมที่ “บอกกล่าวได้ยาก”

“ขอเรียนถามว่า อะไรคือพลังปราณที่ถั่งทั้น ”

เมื่งจื่อกล่าวไว้ว่า

“บอกได้ยาก อันพลังปราณชนิดนี้ไพศาลยิ่งนัก แกร่งกล้ายิ่งนัก หากบำรุง
 เลี้ยงอย่างตรงไปตรงมามีให้มีการเชื่อมสูญ ก็จักแบ่งบานสถิตอยู่เต็มหว่างฟ้ากับ
 ดิน พลังปราณชนิดนี้จะบรรสานกับครรลองแห่งธรรมวิถี หากมิใช่เช่นนี้ พลังก็จะ
 เทียวระโหยลง พลังปราณชนิดนี้เกิดขึ้นจากการสั่งสมความเที่ยงธรรม หาใช่ได้มา
 โดยเพียงสวมเปลือกแห่งความเที่ยงธรรมเท่านั้น หากเพียงปฏิบัติโดยมิเกิดความ
 อิ่มเอมขึ้นในใจ พลังก็จะเทียวระโหยลง ”

(2A: 2)

แม้จะกล่าวไว้เพียงเล็กน้อยและคลุมเครือ แต่คุณสมบัติทั้งสองนี้ ก็กลายเป็นหัวข้อ
 ธรรมที่นักคิดทุกสมัยต่อมาพากันให้ความสำคัญและศึกษาวิเคราะห์ตีความกันอย่างจริงจัง
 โดยเห็นว่าเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับหลักการใหญ่ของปรัชญาเมื่งจื่อ คือมีเป้าหมายใน
 การใช้ความสามารถและคุณธรรมของตัวคนที่บำรุงพัฒนามาดีแล้ว ไปปรับใช้สังคมและ
 บริหารบ้านเมืองให้เกิดความเรียบร้อยสันติสุข คุณสมบัติที่มีอยู่ภายในตัวคนดังกล่าว
 จำเป็นต้องแสดงออกให้เป็นที่ประจักษ์ เมื่งจื่อจึงเน้นที่การรู้จักวาจา การใช้วาจาที่ถูกต้อง
 ตามสั่งและการมีความรับผิดชอบต่อการใช้วาจา ในขณะเดียวกัน การแสดงออกก็จะต้อง
 ประกอบด้วยจิตวิญญาณที่ไพศาลและแกร่งกล้า พร้อมทั้งจะประกอบคุณธรรม โดยไม่
 ห้วนใจ จึงเห็นได้ว่า คุณลักษณะแ ละการแสดงออกของปราชญ์ผู้จะสามารถช่วยบริหาร
 นำพาบ้านเมืองได้นั้น ก่อนข้างจะสูงส่ง เพราะต้องรอบรู้และเท่าทันวาจาในสังคม ทั้งต้อง
 เปี่ยมด้วยพลังทางอารมณ์ความรู้สึกแห่งปณิธานอันถั่งทั้นกินพรรณา บทสนทนาตอนหนึ่ง
 ซึ่งกงซุน โฉ่วเป็นผู้ถาม จึงตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

กงซุน โฉ่วเอ่ยว่า

“ธรรมวินินั้นช่างสูงส่งยิ่งแล้ว ช่างงามล้ำเหลือแล้ว เสมือนหนึ่งวิถีขึ้นสู่
ชั้นฟ้า ดั่งหนึ่งมีอาจจะไปถึงได้ เหตุใดจึงไม่ทำให้เป็นหนทางที่คาดหวังผลได้
เป็นกำลังใจให้เพียรบำเพ็ญอยู่ทุกวันเล่า”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“นายช่างใหญ่ย่อมไม่เปลี่ยนแก้มาตรฐานของสายวัดบรรทัดวงเวียน เพื่อ
เอื้อต่อลูกมือปัญญาเขลา อีผู้มั่งรณ ย่อมไม่เปลี่ยนแก้วงสรมมาตรฐานของธนู เพื่อ
เอื้อต่อนักยิงปัญญาเขลา วิญญูชนนั้นนำวคันศรแต่ไม่ได้ปล่อยออก เหมือนยั่วให้
อยากยิง ยึดมั่นอยู่ในธรรมวินี ผู้มีความสามารถย่อมดำเนินตามเอง”

(7A: 41)

ความเป็นปราชญ์ตามอุดมการณ์ที่ยึดถือธรรมวินีอันสูงส่งนี้ หากเป็นคุณสมบัติติด
อยู่กับตัวของข้าบริพารผู้ทำหน้าที่ช่วยบริหารราชการแล้ว ย่อมนำไปสู่วิถีแห่งการกำกับ
กิจการบ้านเมืองดำเนินตามความเที่ยงธรรมด้วย และในบางกรณีแม้จะต้องละเมิดอำนาจ
หรือศักดิ์ศรีของมูลนาย ข้าบริพารก็อาจจะมีสิทธิ์กระทำเพื่อให้บังเกิดผลตามปณิธานที่
ยิ่งใหญ่กว่า โดยไม่ไปพะวงว่าจะต้องรักษารูปแบบแห่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้าที่
ค่านึงเรื่องความภักดีเป็นสำคัญ อันที่จริง ปัญหาที่ว่าข้าบริพารจะละเมิดอำนาจของเจ้าได้
ในขอบเขตเพียงไหนด้วยเหตุผลอย่างไร นับเป็นปัญหาละเอียดอ่อนที่ปรัชญาฝ่ายขงจื้อ
พยายามชี้แจงอยู่เสมอแม้จะไม่กระจ่าง เพราะระบอบโจวที่เป็นฐานหลักของแนวคิดขงจื้อ
ก็เป็นราชวงศ์ ที่สถาปนาขึ้นจากการละเมิดเจ้านายนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อเมิ่งจื่อต้องการ
จะอธิบายแสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้บ้าง ก็กำ หนดให้กงซุน โฉ่วซึ่งดูแลงานแผนกของ
ฝ่ายราชบริพารเป็นผู้ตั้งคำถาม และเป็นผู้ “นั่งฟัง” การวินิจฉัยของผู้เป็นอาจารย์ใน
คุณณีภาพ

กงซุน โฉ่วกล่าวว่า

“อีอื่นประกาศว่า เราไม่อาจทนอยู่กับผู้ไม่ดำเนินตามครรลองได้ แล้วจึง
ขับไล่ให้ไปอยู่ ณ เมืองถง ชาวประชาพากันยินดียิ่งนัก ครั้น ไล่ให้ไปประพาศ
ตัวแล้วกลับคืนมา ชาวประชาที่พากันยินดีเป็นอย่างนัก อันผู้ทรงคุณ เมื่อเป็นข้า
บริพารและผู้เป็นเจ้าไม่ทรงคุณ ก็สามรถขับไล่เนรเทศผู้เป็นเจ้าได้ด้วยหรือ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“หากมีปณิธานเยี่ยงอื่นก็กระทำได้ แต่หากไม่มีปณิธานเยี่ยงอื่น ก็
เท่ากับการช่วงชิงบัลลังก์”

(7A: 31)

น่าสังเกตด้วยว่า ในคราวที่เมิ่งจื่อกล่าววิพากษ์วิจารณ์เจ้าผู้ครองแคว้น คือในครั้ง
หนึ่งเมื่อวิจารณ์ราชาฉีเซวียนหวังเกี่ยวกับพิธีไว้ทุกข์ และในอีกครั้งหนึ่งเมื่อพิพากษาราช
เหลียงฮู่หวังว่าขาดคุณสมบัติที่จะเป็นธรรมราชาได้ อันเป็นตัวอย่างพฤติกรรมที่คนชั้น
บริพารละเมิดต่อมุลนายด้วยวาจา นั้น ทั้งสองกรณีก็ผูกแต่งให้กงซุน โฉ่วเป็นคู่สนทนาด้วย
การให้ผู้มีฐานะเป็นลูกศิษย์รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากปากคำของอาจารย์เช่นนี้ ย่อมมีนัย
เท่ากับการยอมรับ “คำสอน” ว่า ข้าบริพารอาจ มีสิทธิ์วิพากษ์วิจารณ์ผู้เป็นเจ้าของได้ด้วย ทั้ง ๆ
ที่ควรถือเป็นกริยาการอันไม่บังควร ทั้งนี้ ข้อที่เมิ่งจื่อวิจารณ์เจ้าก็เป็นเรื่องในด้านจารีต
จริยธรรมซึ่งแม้จะไม่ใช่งานในด้านบริหารปกครองแต่ก็เกี่ยวข้องกับความเป็นเจ้าในแง่ของ
ปณิธานซึ่งสำคัญกว่า

ราชานี้เซวียนหวังปรารถนาจะกำหนดให้ช่วงระยะเวลาไว้ทุกข์สั้นลง
กงซุน โฉ่ว กล่าวว่า

“ไว้ทุกข์หนึ่งปี ก็ยังคงดีกว่าระงับ ไปเลยกระมัง”

เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า

“นี่ก็เปรียบเสมือนว่ามีคนคนหนึ่งกำลังบิดแขนของพี่ชายอยู่ แล้วเจ้าก็
แนะนำให้เขาค่อย ๆ บิดนั่นเอง อันที่จริงเจ้าเพียงสอน เขาในเรื่องกตัญญูตาดาวระ
กรรมเท่านั้นก็พอแล้ว”

(7A: 39)

เมิ่งจื่อกล่าวว่า

“ราชาเหลียงฮู่หวัง ช่างไร้มนุษยธรรมเสียนี้กระไร ผู้มีมนุษยธรรมขยาย
จากสิ่งอันเป็นที่รักไปสู่สิ่งอันไม่เป็นที่รัก ผู้ไร้มนุษยธรรมขยายจากสิ่งอันไม่เป็นที่
รัก ไปสู่สิ่งอันเป็นที่รัก”

กงซุน โฉ่ว ถามว่า

“หมายความว่าอย่างไร”

“ราชาเหลียงฮ่วยหวัง เห็นแก่พื้นแผ่นดินเป็นเหตุ จึงทำร้ายประชาชน โดย
การส่งไปทำสงคราม เมื่อพ่ายแพ้ยับเยินแล้วยังต้องการที่จะแก้คืน เกรงว่าจะไม่ได้
ชัยชนะ จึงจับใส่ให้บุตรหลานบริวารอันเป็นที่รักไปส่งเวียงซีพด้วย นี่เองที่เรียกว่า
ขยายจากสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ไปสู่สิ่งอันเป็นที่รัก”

(7B: 1)

นอกจากการซักถามซักนำให้มีการพิจารณาถึงคุณสมบัติและบทบาทของ
ข้าบริพารที่ดีตามคติของปรัชญาขงจื้อดังกล่าวมาแล้ว กงซุน โฉวยังทำหน้าที่ตอกย้ำ
ความสำคัญและความจำเป็นของการมีผู้ทรงคุณธรรมมาช่วยบริหารบ้านเมือง การรู้จัก
แสวงหาและเลือกใช้นุคคลให้เหมาะสม จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเอื้อให้บ้านเมืองเกิด
สภาพสังคมในอุดมคติขึ้นมาได้ และเป็นเรื่องสำหรับผู้เป็นเจ้าปกครองแผ่นดินจะต้องเอาใจใส่
ตั้งความในบทสนทนาตอนหนึ่งที่พาดพิงถึงบทบาทของผู้ใช้ปัญญาว่ามีความสำคัญ
เช่นเดียวกับผู้สร้างผลผลิตทางโภคภัณฑ์ด้านอื่น ๆ ให้แก่สังคม

กงซุน โฉวกล่าวว่า

“คัมภีร์ชิวจิงมีข้อความว่า ‘ไม่กินโดยเปล่า’ แต่วิญญูชนได้กินโดยไม่
หวานใด จะอธิบายว่าอย่างไร”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“การที่วิญญูชนสถิตอยู่ในแคว้นแคว้น หากผู้ครองแคว้นรู้จักใช้ ก็จะก่อเกิด
ศรีสวัสดิ์พัฒนาผลนานา หากเหล่ายุวชนในแคว้นดำเนินตาม ก็จะก่อให้เกิดกรรม
กตัญญูตาการระภาคีและสัจจะ นี่คือนอกกิน โดยเปล่า จะมีใครสำคัญยิ่งใหญ่กว่านี้
อีก”

(7A: 32)

และเมื่อเมิ่งจื่อได้รู้เห็นว่าบ้านเมืองใดเลือกสรรจนได้บุคคลที่มีคุณสมบัติทาง
จริยธรรมมาช่วยบริหาร ก็แสดงความยินดีออกมาให้กงซุน โฉวเป็นพยานรับรู้ด้วยพร้อม ๆ
กับการย้ำว่าเพียงความพอใจในคุณธรรมความดี ก็ประเสริฐยิ่งกว่าความสามารถหรือ
สติปัญญาด้านอื่น

แคว้นหลู่ต้องการให้เย่วเจิ้งจื่อ บริหารบ้านเมือง เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า
“เราได้ยินข่าวนี้แล้วรู้สึกยินดีจนนอนไม่หลับ”

กงซุน โฉ่ว ถามว่า

“เย่วเจิ้งจื่อเข้มแข็งมากหรือ”

“ห้ามได้”

“มีสติปัญญามากหรือ”

“ห้ามได้”

“มีความรอบรู้เป็นพหูสูตรหรือ”

“ห้ามได้”

“ถ้าเช่นนั้น โฉนจึงยินดีจนนอนไม่หลับ”

“เขาเป็นคนที่พอใจในคุณธรรมความดี”

“พอใจในคุณธรรมความดีก็พอแล้วหรือ”

“เพียงพอใจในคุณธรรมความดีก็พอเพียงที่จะจัดการต่อโลกหล้าได้ อย่า
ว่าแต่แค่แคว้นหลู่เลย หากแม้พอใจในคุณธรรมความดี ผู้คนในมหาสมุทรทั้งสี่
ย่อมไม่ระย่อต่อทางไกลนับพันลี้ ล้วนพากันมาบอกกล่าว ด้วยเรื่องที่เป็นคุณธรรม
ความดี แต่หากไม่พอใจในคุณธรรมความดี ผู้คนก็จักเห็นว่าเขาเป็น ผู้เต็มอิมใน
ความรู้ดีแล้ว ไม่ปรารถนาจะได้ฟังอะไรอีก สีหน้ำน้ำเสียงที่แสดงถึงการเต็มอิมนี้
เป็นช่องว่างกวางกั้นผู้คนออกห่างไปไกลกว่าพันลี้ ผู้ทรงวุฒิก็ยอมหยุดยั้งตนเองอยู่
นอกกรรมพันลี้ นั้น คงมีแต่พวกสอพลอกป้อยอเอาใจที่มาเยือน เมื่ออยู่แวดล้อมด้วยผู้
สอพลอกแล้ว แม้ปรารถนาจะจัดการบ้านเมืองให้ดี จะได้ตามต้องการ ได้อย่างไร”

(6B: 13)

กงซุน โฉ่ว จึงเป็นตัวละครที่คอยสนับสนุนให้เมิ่งจื่อ ได้มีโอกาสแสดงความเห็น
เกี่ยวกับข้าบริพารที่สามารถรับใช้เจ้าที่เป็นธรรมราชาช่วยดูแลกำกับบ้านเมืองให้เป็นไปใน
ทิศทางที่ถูกต้องตามความเที่ยงธรรม จะเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์และคุณสมบัติของบุคคลที่จะ
เข้าไปมีบทบาททางการปกครองนี้ เน้นไปในเชิงจริยธรรมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิด
ของปรัชญาขงจื่อ เพียงแต่ว่าข้าบริพารที่ทรงวุฒิธรรมในยุคสมัยของเมิ่งจื่อไม่อาจจะสงบ
อยู่ในอุดมการณ์และปณิธานเท่านั้น จำเป็นต้อง โลดเต้นให้มีชีวิตชีวามากขึ้นด้วยการรู้ว่าจา
และบำรุงพลังปรารถนาที่จะต้องแสดงออกให้ทันกับบริบทสังคมที่เรียกร้องผลในทางปฏิบัติ
มากขึ้นกว่าเดิม

3.3.2.3. วันจ้ง

ในประวัติศาสตร์นิพนธ์ “สื่อจี้” ของซือหม่าเชียน ตอนที่เล่าถึงชีวประวัติของเมิ่งจื่อ ได้กล่าวถึงบั้นปลายชีวิตของเมิ่งจื่อเป็นความอยู่ว่า

ในที่สุด (เมิ่งเคอ) จึงจำต้องบอกกล่าวถอยออกมา ร่วมมือกับศิษยานุศิษย์ เช่นวันจ้งเป็นต้น ทำคำนำอธิบายคัมภีร์ซื่อจิงคัมภีร์ซุจิง เทียบเผยแพร่เจตนา คำสอนของขงจื่อ และรจนาเป็นบทประพันธ์เมิ่งจื่อขึ้นจำนวนเจ็ดบท *

ชื่อของวันจ้งที่ปรากฏอยู่ในบันทึกดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าศิษย์ของเมิ่งจื่อผู้มีความใกล้ชิดกับเมิ่งจื่อเป็นพิเศษ จนเป็นที่เชื่อถือกันของนักวิชาการจำนวนหนึ่งว่า ถ้าหากเมิ่งจื่อไม่ใช่เป็นผู้รจนาบทประพันธ์เมิ่งจื่อด้วยน้ำมือตนเอง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหลักในการจัดการเรียบเรียงปรัชญานิพนธ์เรื่องนี้ขึ้นมา ก็คือวันจ้งผู้นี้เอง ในขณะเดียวกัน ข้อความในบันทึกข้างต้นนี้ก็ชี้แจงให้เห็นบทบาทของวันจ้งไว้ค่อนข้างชัดเจนว่าเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการอธิบายคัมภีร์โบราณและการตีความเจตนาธรรมของคำสอนในปรัชญาขงจื่อเพื่อเผยแพร่ให้แนวคิดกว้างขวางออกไป

ภาพลักษณ์ของวันจ้งในการเกี่ยวพันกับวรรณกรรมโบราณ ยังปรากฏเป็นที่สังเกตเห็นได้จากบทสนทนาในเมิ่งจื่อตอนหนึ่งซึ่งผู้แต่งให้วันจ้งเป็นผู้รับฟังแต่ข้างเดียว โดยปราศจากปฏิกริยาของการร่วมสนทนาด้วย **

เมิ่งจื่อกล่าวกับวันจ้งว่า

“ผู้เลิศจิตธรรมในตำบลหนึ่ง ย่อมคบมิตรกับผู้เลิศจิตธรรมในตำบลนั้น ผู้เลิศจิตธรรมในประเทศเขตแคว้นหนึ่ง ย่อมคบมิตรกับผู้เลิศจิตธรรมภายในประเทศเขตแคว้นนั้น

* แปลจาก สื่อจี้ “ภาคประวัติเมิ่งจื่อและสวินจื่อ” 史记孟荀烈士转

** รูปแบบของบทสนทนาที่เมิ่งจื่อกล่าวกับผู้รับฟังฝ่ายเดียวโดยปราศจากการโต้ตอบใด ๆ ยังปรากฏในที่อื่นอีกเพียง 4 แห่งเท่านั้น ได้แก่ กล่าวกับราชาฉีเซวียนหวัง เพื่อเตือนมิให้แทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการบริหาร (1B: 9) กล่าวกับพระยาเถิงเหวินกงให้มีความมั่นใจต่อธรรมวิถี (3A: 1) กล่าวบริภาษเข่วเจ็งจื่อว่าทำการโดยเห็นแก่การกินการดื่ม (4A: 25) และกล่าวตำหนิเกาจื่อว่าไม่สม่ำเสมอในการทำสมาธิ ทั้ง 4 แห่งล้วนมองเห็นเจตนาที่กล่าวเจาะจงผู้ฟังให้เป็นผู้รับฟังแต่ข้างเดียว ในขณะที่การกล่าวกับวันจ้งนี้ไม่มีจุดประสงค์ที่ชัดเจน

ผู้เลิศจูธรรมในโลกหล้า ย่อมคบมิตรกับผู้เลิศจูธรรมในโลกหล้า ครั้น
เห็นว่าการคบมิตรกับผู้เลิศจูธรรมในโลกหล้านี้ยังมีเพียงพอ จึงยอมแสวงเสวนา
กับบุคคลในสมัยเก่าก่อน ขัษขานบทกวีของเขาเหล่านั้น สดับอ่านหนังสือของเขา
เหล่านั้น แม้ยังไม่รู้จักตัวตนของเขาเหล่านั้น ได้ ก็ยอมแสวงข้อพิจารณาเหตุสมัย
ของเขาเหล่านั้น นี่คือการคบมิตรกับสมัยเก่าก่อน”

(5B: 8)

แทนที่จะใช้รูปแบบการพูดคนเดียวซึ่งขึ้นต้นข้อความว่า “เม็งจ้อกล่าวว้า” ดังที่
ปรากฏเห็นอยู่ทั่วไป เม็งจ้อกลับจะจ้ง “กล่าวกับ” วันจ้งเป็นการเฉพาะ จึงยอมมีเจตนา
แฝงอยู่ว่าเนื้อความที่กล่าวนี้เกี่ยวข้องกับบทบาทของวันจ้งโดยตรง นั่นก็คือการเสวนากับ
ปราชญ์ในสมัยเก่าก่อนที่ล่วงพ้นกาลไปแล้วอันหมายถึงการเสวนากับบทกวีและหนังสือ
โบราณทั้งหลายนั่นเอง

บทสนทนาที่ผูกขึ้น โดยมีวันจ้งเป็นคู่สนทนากับเม็งจ้อซึ่งมีอยู่มากถึง 15 ตอน จึง
ล้วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราวเล่าขานที่เกิดขึ้นในครั้งโบราณ กล่าวอีกนัยหนึ่ง วันจ้งก็คือตัว
ละครที่ถูกกำหนดให้นำเอาเรื่องราวในอดีตมาพิเคราะห์ เพื่อที่จะนำไปใช้อธิบายขยาย
ความปรัชญาของจ้อให้กระจ่างขึ้นนั่นเอง

บทบาทในเรื่องแรกของวันจ้ง จึงได้แก่การตั้งคำถามขึ้นเพื่อเปิดช่องให้เม็งจ้อได้มี
โอกาสชี้ว่า ผู้คนทั่วไปได้รับข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าในอดีตที่ คลาดเคลื่อน
ผิดจากความเป็นจริง เมื่อวันจ้งซักเรื่องเหล่านั้นขึ้นถาม เม็งจ้อก็จะปฏิเสธตั้งแต่ต้น ไม่
ยอมรับว่าเรื่องที่สดับรับฟังมาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงหรือมีอยู่จริง

วันจ้งถามว่า

“มีคนกล่าวว้าอื่นอาศัยความสามารถด้านการครัวเข้าสมัครรับใช้พระเจ้า
ทั้ง เป็นเช่นนั้นจริงหรือ”

เม็งจ้อตอบว่า

“หามิได้ มิใช่เป็นเช่นนั้น

(5A: 7)

วันจึงกล่าวถามว่า

“มีบางคนกล่าวว่า ท่าน ขงจื้อ ได้พำนักในแคว้นเว่ยที่เคหะของขันทียงจีว และ ได้พำนักในแคว้นฉีที่เคหะของขันทีจี้หวน มีเรื่องเช่นนั้นด้วยหรือ ”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“หามิได้ มิใช่เป็นเช่นนั้น เป็นพวกชอบหาเรื่องที่ถูกสร้างเรื่องขึ้นมาเอง

(5A: 8)

วันจึงกล่าวถามว่า

“มีบางคนกล่าวว่า ปีวหลี่ชี่ขายตัวเอง ให้แก่คนเลี้ยงสัตว์แห่งแคว้นฉิน ด้วยราคาเพียงเท่ากับหนังแกะห้าผืน และยอมเลี้ยงวัวเพื่อสมัครเข้ารับใช้ฉินมุ่งความหวังนี้เชื่อถือได้หรือไม่”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“หามิได้ มิใช่เป็นเช่นนั้น เป็นพวกชอบหาเรื่องที่ถูกสร้างเรื่องขึ้นมาเอง

(5A: 9)

เรื่องไม่จริงที่ “ถูกสร้างขึ้นเอง” ตามคำกล่าวหาของเมิ่งจื้อเหล่านี้ อาจจะเป็นเรื่องที่เชื่อถือไม่ได้ก็จริง หากแต่เรื่องที่เมิ่งจื้อจะบอกเล่าในลำ ดับถัดจากนั้น ก็ไม่อาจรับรองได้ เช่นกันว่ามีที่น่าเชื่อถือ กระนั้นก็ตาม บทสนทนาเหล่านี้ก็สร้างอารมณ์ให้เห็นได้ว่า อย่างน้อยที่สุด เมิ่งจื้อก็มีลูกศิษย์คนหนึ่งกำลังน้อมรับฟังความอยู่ ฐานะความเป็นลูกศิษย์ที่พร้อมจะเชื่อฟังคำสอนจึงช่วยเสริมบรรยากาศโน้มน้าวผู้อ่านให้เห็นคล้อยตามคิดว่าเป็นความจริง การผูกบทสนทนาดังกล่าวจึงเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือความเคร่งขรึมได้ดีกว่าจะเลือกใช้วิธีบอกเล่าตรง ๆ

ในอีกกรณีหนึ่ง เมิ่งจื้อไม่ได้คัดค้านความเป็นจริงในเรื่องเล่า แต่เห็นว่าการตีความหรืออธิบายความหมายของเรื่องเล่าเหล่านั้นเป็นความเข้าใจผิดหรือคิดจะบิดเบือน ก็จะปฏิเสธความเข้าใจนั้นตั้งแต่ต้นก่อนที่จะอภิปรายขยายความต่อไปเช่นกัน

วันจึงกล่าวว่

“พระเจ้าเหยา มอบแผ่นดินให้แก่ซุ่น มีเรื่องเช่นนั้นจริงหรือ ”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“หามิได้ เจ้าแผ่นดินไม่อาจมอบแผ่นดินให้แก่ผู้ใดได้”

(5A: 5)

วันจึงถามว่า

“มีคนกล่าวว่า เมื่อถึงสมัยของอีวี จรรยาธรรมเสื่อมลง จึงไม่สืบทอด
แผ่นดินแก่ผู้มีปัญญา กลับสืบทอดให้แก่บุตร เป็นเช่นนั้นจริงหรือ ”

เม็งจื่อตอบว่า

“หามิได้ มิใช่เป็นเช่นนั้น

(5A: 6)

ใน 2 กรณีข้างต้นนี้ เม็งจื่อไม่ได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงในเรื่องเล่าที่กล่าวว่าพระเจ้า
เหยามอบแผ่นดินให้แก่ชุ่น หรือที่พระเจ้าอีวีสืบทอดแผ่นดินให้แก่บุตรแต่อย่างใด เพียงแต่
ปฏิเสธว่าเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้มีความหมายเป็นอย่างที่เข้าใจกัน
ทั่วไป บทสนทนาของเม็งจื่อกับวันจึงที่เกี่ยวกับปัญหาระดับ ความเข้าใจงานองนี้ จะมีที่ทำ
บรรยากาศเอาจริงเอาจังพอสมควร คือผูกแต่งให้วันจึงซักไซ้ไล่เลียงเม็งจื่ออย่างถี่ถ้วนตั้ง
ต้องการให้เนื้อความกระจ่างแจ้งถึงที่สุด ในขณะที่เดียวกัน ก็จะทำให้เม็งจื่อเล่าทำความเข้าใจความ
เรื่องเล่าต่าง ๆ อย่างยืดยาวพร้อมทั้งอธิบายเหตุผลที่ “แท้จริง” ที่บุคคลในเรื่องเล่าเหล่านั้น
ได้ตัดสินใจประพฤติปฏิบัติลงไป การสนทนาอย่างจริงจังเพื่อชี้แจงให้เข้าใจเหตุผลของ
พฤติกรรมต่าง ๆ ในเรื่องเล่าเช่นนี้ ในอีกหลายตอนก็เริ่มด้วยการตั้งคำถามแสดงความ
สงสัยไม่รู้ออกมาตรง ๆ โดยไม่ต้องยกความเข้าใจผิดของคนทั่วไปชี้ นมาให้เม็งจื่อบอก
ปฏิเสธก่อน

วันจึงถามว่า

“เซียงถื่อเป็นกิจอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันว่าจะต้องเข่นฆ่าทำลายชุ่น ครั้นเมื่อชุ่น
ได้ขึ้นครองบัลลังก์จึงเนรเทศเซียง เป็นเพราะเหตุใดหรือ ”

เม็งจื่อตอบว่า

“นั่นคือการpunยศให้ไปกินเมือง แต่บางคนเห็นว่าเป็นการเนรเทศ ”

(5A: 3)

วันจึงถามว่า

“เมื่อชุ่นไปทำนา ก็รำไห้และกล่าวตัดพ้อต่อฟ้าอันทรงคุณ เหตุใดจึง
ร้องไห้และบ่นพ้อเช่นนั้น”

(5A: 1)

วันจึงถามว่า

“ในคัมภีร์ซื่อจึงมีความกล่าวไว้ว่า

วิวาห์เจ้าสาวอย่างไร ต้องบอกให้พ่อแม่ได้รู้

ผู้ที่เชื่อถือคำกล่าวนี้ น่าจะไม่มีใครเชื่อเกินกว่าชุ่นอีกแล้ว แต่ชุ่นก็ตกแต่ง
ภริยาโดยมิได้บอกแจ้งให้บิดามารดา รู้ก่อน นั้นเป็นเพราะเหตุใด”

(5A: 2)

ความพยายามในการอธิบายเพื่อให้เข้าใจ “ความหมายที่ถูกต้อง” ของเรื่องเล่าเก่า
ก่อนดังกล่าวมานี้ สอดคล้องว่ามีปัญหาการตีความบางอย่างเกิดขึ้นในกระบวนกรสืบสาน
ตำนานเรื่องเล่า ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามที่อาจกระทบกระเทือนต่อการเผยแพร่แนว
จริยธรรมคำสอนของขงจื้อได้ จึงต้องแก้ไขความเข้าใจกันอย่างค่อนข้างเป็นการใหญ่
ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้สังคมมี
การเรียกร้องเกณฑ์ทางจริยธรรมด้วยความต้องการที่กว้างขวางขึ้นการเล่าเรื่องที่ขบขัน
คุณธรรมบางข้อของปราชญ์โบราณบางคนเพื่อแสดงเป็นแบบอย่างจึงเผชิญกับจิตสำนึก
ใหม่บางประการที่ทวีขึ้นในสังคม เกิดเป็นปัญหาเชิงปฏิทรรศน์ (paradox) ซึ่งชวนให้ตั้งข้อ
สงสัยได้ว่า

ความถูกต้องเหมาะสมของหลักจริยธรรมหนึ่งดูเหมือนจะขัดแย้งกับอีกหลัก
จริยธรรมหนึ่งหรือไม่อย่างไร ดังตัวอย่างเรื่องราวของพระเจ้าชุ่นซึ่งตามตำนานมุ่งกล่าวเล่า
เน้นให้เป็นกรณีแบบอย่างของความเป็นบุตรที่กตัญญูต่อบิดา และความเป็นพี่ที่เอื้ออารีต่อ
น้อง ครั้นล่วงมาถึงในสมัยของ เมิ่งจื้อซึ่งความสัมพันธ์เชิงเครือญาติหรือครอบครัวมี
บทบาทน้อยลงในการขับ เคลื่อนสังคม และผู้คนเริ่มมองสายสัมพันธ์ในสังคมในมิติที่
กว้างขึ้นว่าเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันของชนต่างชั้นต่างเผ่าพันธุ์ต่างตระกูล คุณธรรมที่ใช้ผูก
สายสัมพันธ์ของครอบครัวเช่นความกตัญญูเป็นต้น จึงถูกตั้งคำถามมากขึ้นว่าจะต้องอยู่ใน
ขอบเขตขนาดไหนจึงจะไม่ไปละเมิดชุดคุณธรรมที่ใช้รักษาสาธารณสังคม ปัญหาเก่า ๆ ใน
จริยธรรมขงจื้อที่ดูขัดกันอยู่ในตัวกับจริยธรรมสังคมดังเช่นที่กล่าวถึงการที่บิดาซ่อน

ความผิดของบุตร และบุตรจะซ่อนความผิดของบิดา (หลุนอี่ว เล่มที่ 13 บทที่ 18) คงจะยังเป็นที่ยังใจของสังคมสมัยเมิ่งจื่ออยู่ และอาจจะทวิระดับความละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น เมิ่งจื่อจึงยังคงต้องหยิบยกเรื่องความกตัญญูมาอภิปรายอีก โดยใช้เรื่องราวของพระเจ้าซุ่นที่มีความขัดแย้งกันในตัวทางด้านอารมณ์ค่อนข้างมากมาใช้ชี้แจง

เนื้อความที่วันจิงใช้ตั้งคำถาม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าของพระเจ้าซุ่นแทบทั้งสิ้น และมีประเด็นปัญหาเชิงปรัชญาประกอบอยู่ในบทสนทนาเหล่านั้นอย่างมีรายละเอียดค่อนข้างซับซ้อน จึงจะกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในบทที่ 4 อันเป็นบทที่ว่าด้วยกลวิธีการอ้างอิงอดีตในเมิ่งจื่อ

3.3.3. บทสนทนาของเมิ่งจื่อกับตัวแทนปรัชญาต่างแนวคิด

ในการ “วิวาทะ” กับบุคคลซึ่งเป็นตัวแทนของแนวคิดทางปรัชญาต่างสำนัก นำสังเกตว่า เมิ่งจื่อไม่ค่อยเลือกใช้วิธีการผูกแต่งบทสนทนาให้เกิดการโต้ตอบอย่างเผชิญหน้ากันโดยตรง คู่สนทนาของเมิ่งจื่อที่มีฐานะเสมือนหนึ่งเจ้าของแนวคิดทางปรัชญาจึงปรากฏให้เห็นเพียงแค่รายเดี่ยว นั่นคือบทสนทนากับเก้าจื่อ ในบท 6A:1; 6A:2 ; 6A:3 และ 6A:4 รวม 4 ตอนสั้น ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่า “เจ้าสำนัก” แนวคิดสำคัญทั้งหลายไม่ได้มีตัวตนอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับเมิ่งจื่อ * ย่อมไม่อาจผูกแต่งบทสนทนาให้เมิ่งจื่อมีโอกาสปะทะคารมด้วยได้ การกล่าวถึงแนวทางของปรัชญาต่างสำนักคิด เมิ่งจื่อมักจะเลือกใช้เอ่ยวิธีวิพากษ์วิจารณ์สอดแทรกเข้าไปในการสนทนากับบุคคลอื่นหรือกล่าวลอย ๆ เป็นเชิงปรารภมากกว่า แม้เมื่อจะวิวาทะกับ “ทายาท” หรือลูกศิษย์แนวคิดต่างสำนัก เมิ่งจื่อก็ยังใช้วิธีโต้ตอบกันผ่านบุคคลที่สาม ดังจะสังเกตเห็นได้จากบทสนทนาขนาดยาว 2 ตอนสำคัญตอนหนึ่งเมิ่งจื่อแสดงความเห็นคัดค้านแนวคิดของสำนัก “เกษตรนิยม (หลงจยา 农家)” ซึ่งใช้สัตว์ลิงเป็นตัวละครแสดงเป็นทายาทของแนวคิดนี้ ก็กล่าวเกริ่นเป็นขั้นตอนค่อนข้างเยิ่นเย้อ ผ่าน “พระยาเถิงเหวินกง” และ “ลูกศิษย์ของเถิงเหวินกง” กว่าจะนำความที่เป็นประเด็นถกเถียงมาวิวาทะกับเมิ่งจื่อได้ ก็กินความไปไม่น้อย โดยในที่สุดผู้ที่พูดคุยกับเมิ่งจื่อก็มี “ระยะห่าง” ทั้งโดยกาลและเทศะพอสมควรจากต้นธารของแนวคิดนั้น **

* นักคิดสำคัญที่มีชีวิตร่วมสมัยกับเมิ่งจื่อ ได้แก่แกจวงจื่อ แต่ก็ปรากฏว่าในงานเขียนทั้งของทั้งเมิ่งจื่อและจวงจื่อต่างก็ไม่ได้เอ่ยอ้างพาดพิงถึงกันและกันเลย เป็นที่ผิดสังเกตของนักวิชาการทั่วไป

** ในตัวบทแนะนำสัตว์ลิงว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามแนวคิดของ “เสินหนง” อันเป็นบุคคลในปรัมปราคติ ยิ่งทำให้มีระยะห่างจากกันมากขึ้น

ยังมีผู้ศึกษาปฏิบัติคำสอนของเสนาบดีผู้หนึ่งชื่อว่าสีว์สิง เดินทางจาก
แคว้นฉู่มายังแคว้นฉี แล้วขอเข้าพบพระยาเถิงเหวินกง กล่าวว่

“ผู้คนในที่อันไกลโพ้น ได้สดับว่าท่านทำว่ดำเนินตามระบอบธรรมาภิบาล
ข้าจึงมาขอที่อาศัยเพื่อใช้ชีวิตเป็นราษฎรแห่งแคว้นฉีนี้”

พระยาเถิงเหวินกงก็ประทานเรือนพักให้อาศัย

สีว์สิงมีบริวารติดตามอยู่หลายสิบคน ล้วนสวมใส่เสื้อปอเนื้อหยาบ และ
ยังชีพด้วยการสานเสื่อและรองเท้า

ลูกศิษย์ของเงินเหลียงชื่อว่าเงินเซียงพร้อมด้วยน้องชายเงินชินแบก
เครื่องมือทำเกษตรเดินทางจากแคว้นฉ่งมาสู่แคว้นฉี ก็กล่าวเช่นกันว่

“ได้สดับมาว่ เจ้าแห่งดินแดนนี้ดำเนินการปกครองตามแนวทาง
อริยมนุษย์ จึงปรารถนามาเป็นข้าราษฎรของอริยมนุษย์”

เมื่อเงินเซียงได้พบกับสีว์สิงก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ละทิ้งวิชาทั้งหลาย
และมาศึกษาด้วยสีว์สิง และเมื่อเงินเซียง ได้พบเมิ่งจื่อ ก็เล่าอ้างถึงถ้อยคำของสีว์สิง
ว่

“เจ้านครเถิงเป็นเจ้าผู้มีปรีชาธรรมนั้นแน่แท้อยู่ กระนั้น ก็ยังมีได้สดับถึง
ธรรมวิถีที่แท้ อันผู้มีปรีชาธรรมย่อมร่วมใจหว่อกับเหล่าประชาราษฎรเพื่อการ
บริโศก ปกครองแผ่นดินชนิดที่ลงมือหุงต้มด้วยตนเอง แต่บัดนี้ แคว้น ฉีมีข้า
เสบียงกรังเต็มยู่ฉางหลวง นับเป็นการดักดวงประโชชน์จากประชาราษฎรมาบำรุง
เลี้ยงตนเอง เช่นนี้แล้ว ได้ชื่อว่เป็นผู้มีปรีชาธรรมได้อย่างไร”

เมิ่งจื่อจึงถามว่ .....

(3A: 4)

ในบทสนทนาอีกตอนหนึ่ง เมิ่งจื่อแสดงการวิวาทะกับแนวคิดของสำนักมั่วจื่ออัน
เป็นแนวคิดปฏิบัติที่สำคัญที่สุด แต่ เมิ่งจื่อก็ยังผูกแต่งสถานการณ์การปะทะคารมแบบ
รักษาระยะห่างจากตัวตนของมั่วจื่อไว้มากเช่นกัน กล่าวคือ กำหนดใช้ตัวละครต่างหากอีก
ตัวหนึ่งชื่อสีว์ปี้ เป็นคนกลางสำหรับเดินสารให้เมิ่งจื่อได้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกับอี่จื่อ
ผู้เป็นศิษย์สืบทอดแนวคิดของมั่วจื่อ โดยคู่สนทนาที่แท้จริงไม่ได้เผชิญหน้าต่อกันเลย ทำ
ให้บทสนทนายืดยาวและมีอารมณ์เย็นเยือกอย่างไม่จำเป็น

อิจิโงเป็นผู้เป็นศิษย์สำนักมั่วจื่อ ติดต่อกันทางสืวปี้เพื่อขอเข้าพบเม็งจื่อ
เม็งจื่อกล่าวว่

“เราขอมยินดีจะให้พบ แต่ขณะนี้เราป่วยอยู่ เมื่อหายป่วยแล้ว เราจะไปพบ
เอง อิจิโงไม่ต้องมาหรอก ”

วันต่อมาอิจิโงก็ขอเข้าพบอีก เม็งจื่อจึงกล่าวว่า

“ตอนนี้เราสามารถให้พบได้แล้ว แต่หากไม่ตรงไปตรงมา ก็ยอมไม่เห็น
ธรรม เราจึงขอลองพูดอย่างตรงไปตรงมา เราได้ยินมาว่าอิจิโงเป็นศิษย์สำนักมั่วจื่อ
พวกสำนักมั่วจื่อเมื่อประกอบพิธีศพถือเอาความประหยัดเป็นหลักการดำเนิน อิจิโง
ยอมมีความคิดอาศัยหลักการนี้ไปเปลี่ยนแปลงโลกหล้า ถือว่าหากไม่เป็นเช่นนั้นก็
จักไม่สูงส่ง แต่อิจิโงกลับทำศพบิดามารดาอย่างเอิกเกริกเต็มที่ นั่นยอมเท่ากับว่า
อิจิโงจัดการศพให้บิดามารดาอย่างไม่สูงส่ง”

สืวปี้้นำความ ไปบอกอิจิโง อิจิโงกล่าวว่า

“โดยวิถีธรรมของสำนักขงจื่อกล่าวว่า แต่โบราณกษัตริย์ยอมจกปกป้อง
บุตรหลานของตน คำกล่าวนี้หมายความว่าอย่างไรเล่า ข้าพเจ้านั้นเข้าใจว่า ความ
รักยอมไม่มีการแบ่งแยกหรือลำดับชั้น เพียงแต่ในการปฏิบัติก็อาจเริ่มกับค นสนิท
ชิดเชื้อก่อน”

สืวปี้้นำความ ไปบอกเม็งจื่อ เม็งจื่อกล่าวว่า

“อิจิโงเชื่อจริงหรือว่าคนคนหนึ่งจะรักบุตรของพี่ชายได้เหมือนกับที่จะรัก
บุตรของเพื่อนบ้านใกล้เคียง คำกล่าวที่ยกมาอ้างนั้นมีความหมายอื่นต่างหาก
สมมติว่ามีทารกหลานเตาะเตาะจนเจียนจะตกลงไปในบ่อน้ำ นั่นยอมมิใช่ความผิด
ของเด็กทารก การที่ฟ้าให้กำเนิดสกลสิ่งแต่ไหนแต่ไรมาก็บันดาลให้มีรากฐาน
เดียว แต่อิจิโงกลับยึดถือว่ามีสองรากฐาน

คงจะเป็นด้วยแต่ครั้ง โบราณมา มีผู้ไม่รู้จักกลบฝังซากของบิดามารดาตน
เมื่อบิดามารดาตายก็แบกซากไปทอดทิ้งไว้ในหุบเหว จากนั้นในวันถัด มามีโอกาส
ได้ผ่านมา พบเห็นจึงจอกกำลังกัดกินซากนั้น ฝูงหนอนแมลงวันกำลังตอมดูเนื้อ
หนอง พลันหน้าผากก็เกิดมีเหงื่อซึมออกด้วยอดสู เมินหน้ามือจากทนดูอยู่ต่อไป
เหงื่อที่ผุดซึมออกมา มีไ้เพราะเพื่อผู้อื่น แต่เกิดจากจิตกตัญจนออกมานอก
หน้า ดังนั้น จึงคงกลับบ้านค ว่ำกระบุงจอบเสียม หวนมาขุดหลุมฝังกลบ การฝัง
กลบนี้หากเป็นการสมควรจริงแล้ว ผู้เป็นบุตรกตัญญูและผู้ทรงมนุษยธรรมจะกลบ
ฝังบิดามารดา ก็ยอมมีเหตุวิธอยู่”

สัวี่นำความทั้งนั้นไปบอกอีจ้ออีก อีจ้อฟังแล้วก็อึ้งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึง
กล่าวว่า

“ข้าพเจ้าได้รับการชี้แนะแล้ว”

(3A: 5)

ที่ท่าของเม็งจ้อในการวิวาทะกับแนวคิดต่างสำนักด้วยบทสนทนาที่รักษาระยะห่าง
จากกันเช่นนี้ อาจจะได้เป็นหลายทาง หากพิจารณาว่าบุคลิกของเม็งจ้อที่แสดงผ่าน
ปรัชญานิพนธ์เม็งจ้อ เล่มนี้ เป็นบุคลิกของผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง และคิดจะกร้าวแกร่ง
ไม่เกรงผู้ใดแม้แต่ผู้ถืออำนาจการปกครอง ก็อาจจะมองได้ว่าเม็งจ้อไม่ได้เห็นแนวคิดต่าง
สำนักเหล่านั้นอยู่ในสายตาสักเท่าใด จึงไม่ลดตัวลงไปเจรจาความได้เคียงด้วยตนเอง แต่
หากมองในแง่ที่ว่า บรรยายกาศของสังคมในสมัยของเม็งจ้อเปิดโอกาสให้มีการโต้แย้งที่แสดง
ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนะกันได้อย่างเสรี ก็อาจมองได้เช่นกันว่า การรักษาระยะห่างไว้
ให้มีระยะห่างจากกันระหว่างการวิวาทะดังกล่าว เป็นมารยาทหรือ “หลี” รูปแบบหนึ่ง
ที่คอยระวังไม่ให้เกิดการก้าวร้าวละเมิดล่วงเกินกันอย่างชัดเจนเกินไปนัก จะเป็นด้วยเหตุผล
อย่างไรก็ตามแต่เม็งจ้อ ยังคงมีการจำกัดขอบเขตของการที่จะใช้วาจาถากถำหักล้าง
เหตุผลทางปรัชญาอยู่ การวิพากษ์แนวคิดต่างสำนักของเม็งจ้อส่วนใหญ่ มักจะเลือก
แสดงออกในลักษณะของการวิจารณ์ข้างเดียว ไม่พยายามใช้รูปแบบสนทนาวิวาทะโต้ตอบ
กันแบบซึ่งหน้า

คู่สนทนาของเม็งจ้อที่ถกเถียงปัญหาเชิงปรัชญาต่อกันอย่างซึ่งหน้านั้น มีปรากฏ
ชัดเจนอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้นคือเก้าจ้อ กระนั้นก็ตาม การโต้ตอบกันเป็นความสั้น ๆ เพียง
แค่นี้ก็ต่อนั้น ก็มีความสำคัญโดดเด่นเป็นที่สนใจศึกษาวิเคราะห์กันอย่างกว้างขวางใน
หมู่นักศึกษานักวิชาการ จึงถือได้ว่า เก้าจ้อ เป็นตัวละครใหญ่ที่แสดงตัวให้เห็นเพียงน้อย
ครั้ง แต่มีบทบาทสำคัญซึ่งผู้อ่านและศึกษาปรัชญานิพนธ์เล่มนี้ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยถึง
ได้

เหตุที่ถ้อยสนทนาของเม็งจ้อกับเก้าจ้อมีความสำคัญมาก ก็เพราะเป็นการถกเถียงที่
เกี่ยวข้องกับธรรมชาติธาตุแท้ (ซึ่ง 性) ของมนุษย์ ซึ่งเป็นหัวข้อทางปรัชญาที่สำคัญที่สุดใน
กระบวนแนวคิดของเม็งจ้อ หากจะแสดงสัญลักษณ์ประจำตัวของเม็งจ้อให้ประจักษ์เป็น
ถ้อยคำเพียงข้อความเดียว ก็จะต้องกล่าวว่าเม็งจ้อคือผู้ที่เชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติธาตุแท้ที่ดี
มาแต่กำเนิด และข้อความดังกล่าวก็คือข้อความที่ประกาศออกมาจากการสนทนากับเก้าจ้อ
นี่เอง

การโต้เถียงกับเก้าอี้ในเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ 4 ประเด็นตามลำดับตอนดังนี้

ก. คุณธรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เช่น มนุษยธรรมหรือความเที่ยงธรรม เป็นต้น เป็น สิ่งที่ผลิออกมาจากธรรมชาติธาตุแท้ อย่างเป็นทางการกระบวนการธรรมชาติ ปราศจากการขัดขึ้นฝืนแต่งหรือดัดแปลงธรรมชาติ

เก้าอี้กล่าวว่า

“ธาตุแท้มนุษย์เปรียบเสมือนไม้ต้นหลิว ความเที่ยงธรรมเปรียบเสมือนถ้วยชาม อาศัยธาตุแท้ในตัวมนุษย์สร้างเป็นครรลองมนุษยธรรมขึ้นมา ก็เปรียบได้เสมือนการอาศัยไม้หลิวสร้างเป็นถ้วยชามขึ้นมา”

เม็งจื่อกล่าวว่า

“ท่านสามารถอาศัยธาตุแท้ในตัวของคุณต้นหลิวมาสร้างเป็นถ้วยชามได้โดยตรงเลยกระนั้นหรือ หรือจะต้องริดตัดคัดแต่งก่อนแล้วจึงกลายเป็นถ้วยชามได้ ถ้าแม้ว่าต้องริดตัดคัดแต่งก่อนแล้วจึงเป็นถ้วยชามได้ ก็ย่อม ต้องริดตัดคัดแต่งตัวมนุษย์ก่อนที่จะกลายเป็นครรลองมนุษยธรรมได้ด้วยมิใช่หรือ คำพูดทั้งนี้ของท่าน ย่อมเป็นเหตุที่ชักนำมนุษย์ในหล้าโลกให้ไปเบียดบ่อนครรลองมนุษยธรรมเป็นแน่แท้”

(6A: 1)

ข. ธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่ไร้ทิศทาง หากไม่ได้ถูกแทรกแซงหรือขึ้นบังคับไว้ย่อมเคลื่อนโน้มไปในทางอันเป็นกุศล เปรียบได้ดั่งกับธรรมชาติของน้ำซึ่งไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำเสมอ

เก้าอี้กล่าวว่า

“ธาตุแท้มนุษย์เปรียบเสมือนการไหลเวียนของน้ำ หากตัดแนวให้ไปทางตะวันออก ก็ย่อมไหลเวียนไปในทางตะวันออก หากตัดแนวให้ไปทางตะวันตก ก็ย่อมไหลเวียนไปในทางตะวันตก ธาตุแท้ของมนุษย์อันไม่มีแบ่งแยกกว่าดีหรือเลว ก็เสมือนการไหลของน้ำซึ่งไม่มีการแบ่งแยกว่าจะไปทางตะวันตกหรือตะวันออก”

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“น้ำไม่ได้แบ่งตะวันออกตะวันตกนั้นแน่แท้อยู่ แต่ไม่มีการแบ่ง เป็นบนเป็นล่างคอกหรือ ธาตุแท้ของมนุษย์ที่ว่ าดิงามนั้น ก็เสมือนน้ำที่ ไหลลงสู่เบื้องล่าง ไม่มีมนุษย์ที่ไม่ดิงาม เช่นเดียวกับที่ไม่มีน้ำซึ่งไม่ไหล ลงสู่เบื้องล่าง อันน้ำที่เห็นกันอยู่นี้ หากพาดตีกระหน่ำลง ก็อาจจะกระเซ็น ขึ้นสูงเกินกว่าหน้าผาก หากบังคับชักนำทาง ก็อาจจะผัน ไปถึงบนภูผาได้ เหล่านี้ชี้ว่าจะเป็นธรรมชาติธาตุแท้ของน้ำก็หาไม่ หากแต่เป็นด้วยกำลัง บังคับให้เป็นเช่นนั้น การที่มนุษย์อาจถูกชักนำจนกลายเป็นไม่ดิงาม ก็ เพราะธรรมชาติธาตุแท้เป็นไปดังเหตุเช่นเดียวกันนี้เอง ”

(6A: 2)

ค. ธรรมชาติธาตุแท้มิได้หมายความว่าเป็นเพียงคุณลักษณะที่มีมาพร้อมกับ กำเนิดเท่านั้น เพราะถ้าหากเป็นเช่นนั้น ก็จะลงไปสรุปได้ว่าสิ่งที่ต่างกันแต่มี คุณลักษณะบางอย่างร่วมกันจะมีธรรมชาติธาตุแท้เหมือนกัน เมิ่งจื่อยืนยันว่ ธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ต่างจากสัตว์เดรัจฉานอื่น ๆ

เก๋จื่อกล่าวว่

“มีมาพร้อมกับเกิดนั้นเรียกว่ธาตุแท้”

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“การเรียกสิ่งที่มีมาพร้อมกับเกิดว่ธาตุแท้ นั้นเหมือนกับการเรียก สิวว่าสิวหรือไม่”

“เป็นเช่นนั้น”

“ความขาวของขนนกขาวเหมือนกับความขาวของหิมะหรือ ความขาวของหิมะเหมือนกับความขาวของหยกขาวหรือ”

“เป็นเช่นนั้น”

“คั้งนั้นแล้วธาตุแท้ของสุนัขเป็นเหมือนธาตุแท้ของ โค และธาตุแท้ของ โคเป็นเหมือนธาตุแท้ของมนุษย์เช่นนั้นหรือ ”

(6A: 3)

ง. ความเที่ยงธรรม (อี 义) เป็นธรรมที่เกิดมาจากภายในตัวตน มิใช่ได้มา จากภายนอก

แก้จ้อกล่าวว่

“ความใคร่ในอาหารและกามารมณ์เป็นธรรมชาติธาตุแท้
มนุษย์ธรรมคือธรรมฝ่ายในมิใช่ธรรมฝ่ายนอก ความเที่ยงธรรมเป็นธรรม
ฝ่ายนอกหาใช่ธรรมฝ่ายในไม่”

เมิ่งจ้อกล่าวว่

“ไฉนจึงกล่าวว่มนุษย์ธรรมเป็นธรรมฝ่ายในความเที่ยงธรรม
เป็นธรรมฝ่ายนอก”

“เมื่อเขาเป็นผู้อาวุโสแล้วเราเห็นเขาว่าอาวุโส นั้นมิใช่เพราะมี
อาวุโสอยู่ในตัวเรา เปรียบดั่งเช่นเมื่อเขาขาวแล้วเราเห็นว่าเขาขาว ก็
เนื่องจากความขาวของเขาแผ่ออกมาจากตัวเขาเอง จึงเรียกคุณลักษณะนี้
ว่เป็นฝ่ายนอก”

“ไม่เหมือนกันดอกนะ ความขาวของม้าอาจจะไม่แตกต่างจาก
ความขาวของคน แต่ไม่ทราบว่ ความอาวุโสของม้าจะไม่มีอะไรต่างจาก
ความอาวุโสของมนุษย์เจียวหรือ ยิ่งกว่านั้น จะถือว่าความมีอาวุโสคือ
ความเที่ยงธรรมหรือจะถือการเห็นเขาว่าอาวุโสคือความเที่ยงธรรมกัน
แน่”

“เป็นน้องชายของเราเราจึงรัก แต่หากเป็นน้องชายของชาวแคว้น
ฉินสักคนเราก็อ้อมจะไม่รัก นั่นก็เพราะอาศัยตัวของเราเองเป็นผู้รู้สึกยินดี
จึงเรียกคุณลักษณะดั่งนี้ว่เป็นเรื่องด้านใน ปฏิบัติต่อผู้ อวุโสของแคว้นฉู่
ดั่งหนึ่งปฏิบัติต่อผู้อาวุโสของเราเอง นั่นก็เพราะผู้อาวุโสนั้นรู้สึกยินดี จึง
เรียกคุณลักษณะนี้ว่เป็นฝ่ายนอก”

“ความโปรดปรานในรสเนื้ออย่างจากแคว้นฉิน ไม่แตกต่างจาก
ความโปรดปรานในรสเนื้ออย่างแห่งแคว้นเราเอง บรรดาวัตรธรรม
ทั้งหลายก็ล้วนเป็นดั่งนี้ กระนั้นความโปรดปรานในรสชาติของเนื้อก็เป็น
เรื่องฝ่ายนอกด้วยหรือ”

(6A: 4)

บทสนทนาทั้งสี่ตอนข้างต้นเป็นวิวาทะที่มีประเด็นทางปรัชญาหลายประเด็นให้
ขบคิดวินิจฉัย ตีความแสดงรายละเอียดต่อออกไปได้อีกมาก ล้วนเป็นประเด็นที่คลุมเครือ
มีการอธิบายและอภิปรายกันในหมู่นักวิชาการกันอย่างกว้างขวางและยังไม่เป็นที่ยุติว่

เจตนาที่แท้ของเมิ่งจื่อในการแสดงวิวาทะทั้งนี้คืออะไร เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ไม่อาจสรุปได้ชัดเจนก็คงเป็นดังที่มีนักวิชาการชี้ให้เห็นว่า ข้อมูลหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน มีน้อยจนเกินกว่าจะยืนยันหรือ อแย้งแต่จะบ่งบอกได้ว่า แก้วจื่อมีตัวตนหรือความเป็นมาอย่างไร และมีแนวคิดสังกัหรือโน้มเอียงไปในทิศทางกลุ่มสำนักใด³ แม้ว่าในวงวิชาการจะมีผู้พยายามศึกษาและเสนอความเห็นไว้ต่าง ๆ นานา บ้างก็ว่าแก้วจื่อน่าจะเป็นนักศึกษาปราชญ์ของจื่อ บ้างก็ว่าเป็นพวกสำนักม่วจื่อ อ และบ้างก็ว่าเป็นพวกถือแนวคิดแบบเต๋า* แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยุติได้ และในเมื่อไม่อาจบอกได้ชัดว่าแก้วจื่อเป็นฝ่ายที่มีแนวคิดเป็นปฏิปักษ์กับเมิ่งจื่อ จึงมีการตั้งข้อสังเกตว่าวิวาทะในบทสนทนากับแก้วจื่อทั้งหลายนั้น เมิ่งจื่อไม่ได้ปฏิเสธทศนะของแก้วจื่อแต่อย่างใด หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้ปฏิเสธเสียทั้งหมดอย่างสิ้นเชิง เป็นแต่กล่าวแย้งด้วยท่าทีที่ต้องการเสริมหรือขยายมุมมองให้กว้างขึ้นเท่านั้น รวมทั้งลีลาสำเสียงของถ้อยวาจาที่กล่าวออกก็ค่อนข้างละมุนละม่อม เหมือนเป็นการหารือหรือสนทนาธรรมกันมากกว่าการพยายามแสดงทศนะที่ขัดแย้งกันให้เห็นเด็ดขาดไปเลย

ความคลุมเครือและข้อสังเกตต่าง ๆ ข้างต้น จึงทำให้ยังมีความเป็นไปได้ว่าแก้วจื่อจะไม่ใช่วัตถุแทนของปรัชญาต่างแนวคิดใด ๆ และบทสนทนาทั้งหลายของเมิ่งจื่อกับแก้วจื่อก็อาจเป็นเพียงการโต้ว่าที่กันอย่างมีไมตรีจิตของผู้ที่ศึกษาร่วมกันในแนวทางเดียวกัน ไม่ได้คิดเข้าปะทะหักล้างความเชื่อของกันและกันแต่อย่างใดก็เป็นได้ และหากเป็นเช่นนั้นจริง ก็ยังน่าสนใจที่จะตั้งข้อสังเกตว่า เมิ่งจื่อผู้ซึ่งมีชื่อเสียงว่าเป็นนักโต้ว่าที่ที่เชี่ยวชาญ กลับไม่พยายามที่จะแสดงวิวาทะกับแนวคิดต่างสำนักผ่านบทสนทนาโต้ตอบกันอย่างซึ่งหน้าเลย

3.4. สรุป

คู่สนทนาของเมิ่งจื่อทั้ง 7 คนที่ได้กล่าวถึงมาทั้งหมดนี้ คือตัวละครหลักที่ปรากฏบทบาทอย่างโดดเด่นในเมิ่งจื่อ และเป็นสื่อกลางบ่งชี้ให้เห็นพลวัตทางความคิดและเป้าหมายของการ

³ Bloom, Irene, "Mengzi an Arguments on Human Nature," in *Essays on the Moral Philosophy of Mengzi*, Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe, eds (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2002), p. 80.

* ดูรายละเอียดการรวบรวมวิธีอธิบายของนักวิชาการที่วินิจฉัยว่าแก้วจื่อน่าจะเป็นผู้ถือแนวคิดแบบใดใน Shun, Kwong-loi, *Mencius and Early Chinese Thought* (Stanford: Stanford University press, 1997). p.123.

เผยแพร่ภาพอุดมคติทางการปกครองตามความเชื่อของเมิ่งจื่อได้ชัดเจนพอสมควร การผูกแต่งให้เมิ่งจื่อได้สนทนากับตัวละครทั้งหลายเหล่านี้ได้สื่อสร้างความหมายในตัวขึ้นมาหลายประการ ในเบื้องต้น เป็นการรับรองโดยปริยายว่าเมิ่งจื่อคือชนชั้นที่มีศักดิ์ฐานะสูงถึงขนาดที่สามารถพูดคุยกับบรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นได้ ทั้งยังเป็นผู้รู้วิชาที่มีลูกศิษย์คอยติดตามถามไถ่อยู่เป็นนิจ นอกจากนี้ ยังแสดงออกถึงความเป็นผู้มีสติปัญญาปฏิภาณสูง ซึ่งอาจจะช่วยคลี่คลายข้อสงสัย หรือวินิจฉัยไขความให้คำตอบต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้เสมอ วุฒิภาวะของผู้กำลังจะเสนอแนวคิดต่าง ๆ และคุณค่าของเนื้อหาสาระที่สนทนากันจึงมีคุณค่าสมควรแก่การสดับรับรู้ ในขั้นต่อมา ตัวละครแต่ละตัวสามารถใช้สะท้อนแสดงถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ตลอดจนถึงความ เป็นไปของสถานการณ์นั้น ๆ ได้ ทำให้เห็นถึงค่านิยมความปรารถนาของผู้มีอำนาจผ่านบ้านเมืองทั้งหลาย เห็นกระแส สังคมและข้อวิพากษ์ถกเถียงที่สังคมกำลังต้องการคำตอบ และเห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของจารีตวิถีปฏิบัติที่ทำให้เกิดคำถามใหม่ให้ต้องขบคิดตีความด้วยทัศนะที่ เปิดกว้างขึ้น และในขั้นที่สุด ความหลากหลายของตัวละครเอกเหล่านี้ ทำให้สามารถแจกบทแบ่งให้หัวข้อสนทนาครอบคลุมเนื้อหาได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์การปกครอง ไปจนถึงประเด็นการยกระดับคุณภาพของตัวคนทั้งในด้านวิจรรณญาณและด้านคุณธรรม จึงนับได้ว่า การผูกแต่งสถานการณ์สนทนาให้แก่ตัวละครต่าง ๆ ใน *เมิ่งจื่อ* เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่แยบคาย ชวนให้น่าติดตาม และสนองความต้องการแสดงวิวาทะหรือการปะทะสังสรรค์ทางปัญญากับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาให้ถึงที่สุดแล้ว ก็อาจจะเห็นได้ว่า บทสนทนาส่วนใหญ่ในปรัชญานิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* นี้ ไม่ใช่การสนทนาวิสาสะกันโดยเนื้อแท้ หากแต่เป็นการผูกแต่งสร้างฉากสนทนาขึ้นมาเพื่อเปิดโอกาสให้เมิ่งจื่อได้แสดงทัศนะแต่เพียงข้างเดียวเท่านั้น เห็นได้จากการจัดวางรูปแบบให้เมิ่งจื่อเป็นฝ่ายกล่าววาจาปิดฉากการสนทนาตั้งหนึ่งเป็นผู้สรุปความอยู่เสมอ มีบทสนทนาบางตอนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จบการสนทนาด้วยถ้อยคำหรือการแสดงปฏิกิริยาของกลุ่มสนทนา ซึ่งก็ล้วนเป็นวาจาหรือท่าทีที่เห็นพ้องคล้อยตามมติของเมิ่งจื่อทั้งสิ้น หรือมิเช่นนั้นก็เป็นท่าทีที่ยอมรับหรืออับจนต่อเหตุผลของเมิ่งจื่อ นอกจากนี้ บทสนทนาทั้งหลายยังจัดวางให้เมิ่งจื่อมีสถานะความน่าเชื่อถือ หรือศักดิ์ศรีทางวิชาการสูงกว่ากลุ่มสนทนาเสมอ ไม่เว้นแม้แต่การสนทนากับเจ้าผู้ปกครองบ้านเมือง ซึ่งมีอำนาจอาญาสิทธิ์เต็มที่ บทบาทของเมิ่งจื่อในการสนทนาจึงแสดงออกด้วยการสาธยายพรรณนา หรือวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมาโดยมิได้เกรงใจกลุ่มสนทนาแต่อย่างใด กล่าวอีกนัยหนึ่ง บทสนทนาใน *เมิ่งจื่อ* ทั้งหลายเปิดโอกาสอย่างมากที่จะให้ผู้อ่านได้ยินเสียงโต้ตอบหรือเสียงแสดงความเห็นของกลุ่มสนทนาของเมิ่งจื่อ โดยเฉพาะเสียงสรุปแนวคิดที่แสดงความเป็นตัวของตัวเอง

อย่างแข็งขันของกลุ่มสนทนา ก็แทบจะไม่ปรากฏ ดังกรณีของเก้าอี้ แม้จะมีประเด็นโต้ว่าที่กันกับ
เม็งจื่ออยู่ แต่แนวคิดโดยรวมก็ไม่ใช่ที่ชัดเจนนัก เป็นต้น

แม้จะไม่ผู้ได้ยินเสียงโต้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นจากกลุ่มสนทนาของเม็งจื่อมากนัก แต่
เสียงตอบโต้วิวาทะกันในเม็งจื่อ ก็ยังคงส่งเสียงดังให้ได้ยินอยู่ตลอดในบทสนทนาเหล่านั้น หากแต่
เป็นเสียงวิวาทะที่เม็งจื่อเป็นฝ่ายสำแดงออกไปปะทะสังสรรค์กับสภาวการณ์ในสังคมอย่างเข้มข้น
โดยผ่านที่ท่าและคำถามของกลุ่มสนทนา กล่าวอีกนัยหนึ่ง บทสนทนาที่ผู้ก่อสร้างขึ้นไม่ได้เป็นเพียง
ถ้อยสนทนากับตัวละครทั้งหลายเท่านั้น แต่เป็นการแสดงปฏิกิริยาตอบโต้เสียงต่าง ๆ ที่กำลังเร่งเร้า
ให้มีการพัฒนาและทบทวนบรรทัดฐานของสังคมอยู่ ตอบโต้ กับสภาวการณ์บ้านเมืองที่กำลังขยับ
เคลื่อนเลื่อนไหวอยู่อย่างรุนแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบความคิดความเชื่อเดิมไม่น้อย และตอบโต้
กับสภาพที่เม็งจื่อเห็นว่าเป็นปัญหา เช่น เรื่องอุดมการณ์การปกครองกับวิสัยทัศน์ของเจ้าผู้ครอง
แคว้น หรือเรื่องค่านิยมของสังคมที่คลาไคลจากรัฐธานีจารีตธรรม กลับหันไปใส่ใจในการแสวงหา
ประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่า เพียงแต่ในการวิวาทะตอบโต้กับสภาพการณ์ของแผ่นดิน
ทั้งหลายดังกล่าวนี้นั้น แทนที่จะใช้วิธีตอบโต้โดยตรงด้วยการแสดงโวหารประกาศจุดยืน เม็งจื่อกลับ
เลือกใช้วิธีขยี้ซ่อนแค้นซ่อนให้โวหารทั้งหลายไปแอบแฝงอยู่ในบทสนทนา

การตอบโต้กันในบทสนทนา หากพิจารณาเพียงผิวเผิน ก็ชวนให้คิดว่า จะเห็นบรรยากาศ
ของความขัดแย้ง ความรุนแรงแข็งกร้าวและความไม่ยอมลงรอยกันตามประสาของการปะทะ
โต้เถียงกัน แต่ถ้าพินิจลึกลงไปอีกระดับหนึ่ง กลับพบว่า บทสนทนาใน เม็งจื่อ ส่อแสดงให้เห็น
เจตนาแฝงที่หวังผลในเชิงตรงข้าม นั่นคือต้องการเจรจาประนีประนอมหรือต่อรองไกล่เกลี่ยกันทาง
ความคิด บนพื้นฐานและภูมิหลังทางปัญญาที่แตกต่างและหลากหลาย ดังอาจจะสรุปได้จากบท
สนทนาของเม็งจื่อกับตัวละครทั้งหลายดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
คลังข้อมูลศิลปวัฒนธรรม
ศิลปกรรมศาสตร์

3.4.1. ราชานเลียยฮู่หวัง เป็นตัวแทนของค่านิยมในกา รแสวงหาผลประโยชน์
สร้าง ความ มั่งคั่งให้แก่แผ่นดิน อันเป็นค่านิยมที่แผ่อิทธิพลไปกว้างขวางทั่วแผ่นดิน
เม็งจื่อซึ่งยึดมั่นครรลองมนุษยธรรมก็เจรจาพาทิด้วย โดยมีได้หักล้างหรือปฏิเสธค่านิยม
ดังกล่าวโดยสิ้นเชิง

พระองค์จึงควรปรารมภ์ถึงแต่เรื่องครรลองมนุษยธรรม จำเป็นอย่างไรที่
จะคำนึงถึงเรื่องผลประโยชน์

(1A: 1)

น้ำเสียงของเมิ่งจื่อบ่งบอกให้เห็นถึงการยอมรับอยู่ในที่ว่า การได้มาซึ่งผล ประโยชน์นั้นควรถือเป็นเป้าหมายของบ้านเมืองจริงอยู่ หากแต่เป็นเป้าหมายที่ไม่ จำเป็นต้องมุ่งแสวงหาเพราะหากมีครรลองมนุ ษยธรรมแล้ว ผลประ โยชน์ที่มุ่งหมายก็จะ ปรากฏตามมาได้เอง ในที่นี้ จะเห็นว่าเมิ่งจื่อทึ่งปัญหาการถกเถียงถึงนิยามความหมายของ คำว่าผลประ โยชน์ไว้โดยไม่ยอมพิพาทด้วย แต่ผลักออกไปให้มีฐานะเป็นผลที่จะเกิดขึ้น โดยปริยายหากมีการดำเนินมรรควิธีที่ถูกต้องตามความเที่ยงธรรม การตอกย้ำว่ามรรควิ ธี สำคัญกว่าเป้าหมายยังปรากฏให้เห็นอีกครั้งในบทสนทนาต่อมา

จำเป็นต้องทรงปริชาธรรมเสียก่อน จึงจักสามารถภริมย์ด้วยสิ่งทั้งนี้ได้
ผู้รู้ปริชาธรรม ถึงแม้จะครอบครองสมบัติเหล่านี้ ก็ไม่อาจภริมย์อยู่ได้...

(1A: 2)

บทสนทนาจึงบราชาเหลียงสู่ยหวัง จึงเปรียบได้กั บการเจรจาหาข้อประนีประนอม กันระหว่างคุณธรรมกับผลประ โยชน์ว่ามีสิ่งซึ่งขัดแย้งกันหรือต้องเลือกเอาอย่างใดอย่าง หนึ่ง แต่เป็นสองสิ่งซึ่งไปด้วยกันได้เพียงแค่จ้วงลำดับให้ชัดเจนเท่านั้นว่าสิ่งใดควรจะมา ก่อนหรือเป็นหลักอยู่ก่อน

3.4.2. ราชาฉีเซวียนหวัง เป็นตัวแทน แห่งกิเลสของบรรดาเจ้าครองแคว้นทั้งปวง คือมุ่งหวังอำนาจ ปรารถนาจะเป็นเดชนาราช (ป้าหวัง) บริหารแผ่นดินแทนองค์กษัตริย์ ซึ่ง ในหลักการของปรัชญาขงจื้อควรถือว่าเป็นความทะเยอทะยานที่ไม่สมควร แต่เมิ่งจื่อก็ เจรจาพาทีด้วยดี โดยต่อรองว่าอำนาจเหนือแผ่นดินนั้นอาจจะได้ม ำโดยไม่ต้องคำนึงถึงการ สืบสานว่านางศ์จากกษัตริย์โจวก็ได้ หากเป็นผู้ทรงคุณสมบัติเป็นธรรมราชาที่แผ่เมตตา บารมีปกแผ่ประชาราษฎ์ ร่องรอยของการพยายามเทียบตนกับกษัตริย์โจว และที่ทำการ ต่อรองของเมิ่งจื่อ อาจสังเกตเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

ราชาฉีเซวียนหวังมีคำรัสถามว่า

“อุทยานหลวงของพระเจ้าโจวเหวินหวัง มีขนาดกว้างขวางถึงเจ็ดสิบ ตารางลี้ เป็นความจริงดั่งนั้นหรือ ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“เป็นจริงเช่นนั้น ตามการบันทึกเล่าขาน ”

“ใหญ่โตถึงขนาดนั้นเจียวหรือ”

“กระนั้น ชาวประชาที่ยังรู้สึกว่ามีขนาดเล็กอยู่”

“ก็แล้วอุทยานหลวงของเรา มีขนาดเพียงสี่สิบตารางลิ ชาวประชากลับ
รู้สึกที่ใหญ่โตเกินไป เป็นเพราะเหตุไรหรือ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“อุทยานสวนขวัญของพระเจ้าโจวเหวินหวังมีขนาดเจ็ดสิบตารางลิ แต่คน
หาพื้นแลไม้ป่าก็เข้าไปได้ พรานล่านกตกกระต่ายก็เข้าไปได้ ใช้ประโยชน์ร่วมกัน
อยู่กับเหล่าประชา การที่เหล่าประชารู้สึกว่าเล็ก มิใช่สมเหตุสมผลคืออยู่หรือ เมื่อข้า
พระองค์แรกเข้ามาสู่เขตแคว้นของพระองค์ ได้สืบถามข้อห้ามสำคัญของแคว้น
ก่อนจึงค่อยกล้าเข้ามา แลได้สลับมาว่า มีอุทยานหลวงขนาดสี่สิบตารางลิ หากแต่
ภายในขอบเขตสิมานี้ ผู้ที่ฆ่าเนื้อทรายในอุทยานจะมีโทษเส มือนกับการฆ่า
มนุษย์ เมื่อเป็นดังนี้ อาณาบริเวณสี่สิบตารางลิดังกล่าวก็ย่อมเป็นเสมือนหนึ่งหลุม
กับดักตั้งอยู่กลางแคว้น การที่เหล่าประชาจะรู้สึกที่ใหญ่โตเกินไป มิใช่
สมเหตุสมผลคืออยู่หรือ”

(1B: 2)

บทสนทนากับราชินีเซวียนหวัง จึงเปรียบได้กับการเจรจาต่อรองระหว่างหลักการ
ที่จะต้องยึดอยู่กับสภาพของกษัตริย์ซึ่งได้สิทธิธรรมมาจากการสืบสายตระกูลผ่าน
เจตนารมณ์ของฟ้า กับสภาพจริงที่เป็นอยู่ในขณะนั้นซึ่งอำนาจที่แท้จริงมิได้อยู่ในบงการ
ของราชสกุลโจวแล้ว กล่าวคือ เมิ่งจื่อยอมให้เปลี่ยนตัวเจ้าขุนหรือมูลนายให้เป็นใครก็ได้
โดยไม่ต้องผ่านวาทกรรมเดิม แต่มีข้อแม้ว่าเจ้าผู้ปกครองยังต้องคงคุณสมบัติในตัวให้
เป็นไปตามอุดมคติแห่งความเป็นเจ้าตามหลักการเดิม คือต้องเป็นเจ้าที่มีมนุษยธรรมและ
ปกครองด้วยระบอบธรรมาภิบาล

3.4.3. พระยาเถิงเหวินกง เป็นตัวแทนของระบบจารีตธรรมเก่าในสังคมที่เรียกรื้อ
ถามหาสวัสดิภาพของผู้ยึดจารีตธรรมที่ถูกคุกคาม เมิ่งจื่อคงจะตระหนักถึงคลื่นแห่งความ
เปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาสู่การระบอบเก่าอย่างหนัก กระนั้นก็ตามก็ยังยืนยันให้ยึดมั่น
ในวิถีทางการปกครองที่เป็นคุณธรรมนำใจมากกว่าการใช้อำนาจ และให้ทอดทนเพียรทำ
หน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ให้ดีที่สุด ส่วนผลบั้นปลายก็ให้เป็นเรื่องที่จะตลิดิจจะบันดาล
กำหนด ควรแยกแยะได้ว่ามีเรื่องราวบางเรื่องที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมกำหนดได้ เช่น การ

เกิดแก่เจ็บตาย ยากคิมิจน ลากยศสุขสรรเสริญ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากเข้าใจเรื่อง “ชะตาลิขิต” แล้วก็ยอมรับที่จะไม่หวั่นไหวหรือหวาดกลัวต่อปรากฏการณ์เหนือการควบคุมเหล่านั้น และมั่นคงอยู่กับการจัดการกับเรื่องที่อยู่ในวิสัยที่บังคับกำหนดได้ให้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม เมื่งจ้อก็ให้ความเชื่อมั่นว่า ถึงจะประสบความสำเร็จอย่างไรก็จะเป็นเพียงเฉพาะกาล ถึงที่สุดแล้ว ธรรมาภิบาลย่อมเป็นวิถีที่นำไปสู่สันติสุขอย่างแน่นอน

การสนทนาปลอมประโลมพระยาถึงเหวินกง จึงเปรียบได้กับการต่อรองในเรื่องระยะเวลาแห่งการผลผลิต ให้คำมั่นว่าเส้นทางธรรมแม้จะไม่เห็นผลเฉพาะหน้าแต่ก็มีความยั่งยืนเที่ยงแท้กว่า

3.4.4. กงจ้อเป็นตัวแทนของกระแสสังคมที่โอบโอบไปตามแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลง เป็นแรงผลักดันที่ไม่ได้ตั้งมั่นคงอยู่บนฐานแห่งความรู้ความเข้าใจวิถีจารีตธรรมและการวางตัวของปวงปราชญ์ดีพอจึงยังมีข้อข้องใจหรือเข้าใจผิดต่อปฏิบัติหรือเจตนารมณ์ที่แท้ของวิญญูชนเป็นบางกรณี เมื่งจ้อมักจะชี้แจงผ่านการสนทนากับกงจ้อไปในแนวทางซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภายใต้สถานการณ์บางอย่างก็อาจจะหรือควรจะหย่อนความเคร่งครัดของหลักการลง เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้ หลักการที่ละเอียดอ่อนบางประการก็อาจแสดงออกมาในลักษณะที่ขัดแย้งกับสามัญสำนึกของผู้ที่ยังไม่กระจ่างแจ้งในธรรม

บทสนทนากับกงจ้อ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแก้ต่างภาพลักษณ์อันอาจเป็นที่ครหา จึงเสมือนหนึ่งการเจรจาต่อรองเงื่อนไขบางประการที่จะอนุญาตให้ภาพลักษณ์ผ่อนคลายความงดงามลงไปบ้างตามความจำเป็นเพื่อให้รองรับกับสถานการณ์ได้

3.4.5. กงซุ่น โฉ่ว เป็นตัวแทนของอุดมคติแห่งคุณลักษณะความ มเป็นปราชญ์ของผู้ที่จะมาช่วยผู้เป็นเจ้าบริหารราชการแผ่นดิน เมื่งจ้อตอบโต้ของมุขมนตรีในอดีตผู้มีชื่อเสียง คุณงามความดีเป็นที่ชื่นชมกว้างขวาง เช่น ก่วนจ้งและเยียนอิง เป็นต้น โดยวิจารณ์ว่าบุคคลทั้งสองมิใช่ปราชญ์ที่แท้จริง แต่เหตุที่ประสบความสำเร็จในการนำพาแคว้นฉีไปสู่ความยิ่งใหญ่ก็เพราะแคว้นฉีมีศักยภาพและความพร้อมในด้านต่าง ๆ คอยรองรับเป็นทุนอยู่ก่อนแล้ว

ก่วนจ้งได้รับความไว้วางใจจากเจ้าครองแคว้นถึงปานนั้น มีโอกาสถืออำนาจปกครองอยู่นานถึงปานนั้น แต่ผลงานกลับน้อยด้อยค่าเสียนี้กระไร

(2A: 1)

ในความเห็นของเม็งจื่อ สิ่งที่มีขมมนตรีที่เลื่องชื่อเหล่านั้นไม่ได้ทำ ก็คือการช่วยนำพาบ้านเมืองไปในหนทางที่ถูกที่ควร อันได้แก่การปลดปล่อยทุกข์ของชาวประชาในแผ่นดินด้วยวิถีแห่งธรรมาภิบาล

“อนึ่ง การที่ธรรมราชาไม่ได้อุบัติมานาน ไม่มีสมัยใดที่ทิ้งช่วงนานยิ่งไปกว่าสมัยนี้ เหล่าประชาที่จำต้องทนทรมานภายใต้การปกครองอันกดขี่ ก็ไม่มีสมัยใดที่หนักหนาสาหัสยิ่งไปกว่าสมัยนี้ .....

(2A: 1)

กงซุน โฉ่วยังเป็นคู่สนทนาที่เม็งจื่อใช้เป็นสื่อยืนยันว่า วิชาข้าราชการที่ปราชญ์ จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง รักในศักดิ์ศรีและยึด มั่นอยู่ในครรลองจารีตธรรม และพร้อมที่จะแสดงที่ท่าตอบโต้หรือวิพากษ์วิจารณ์ หากเห็นว่าผู้เป็นมูลนายของตนไม่อยู่ในครรลองคลองธรรม

บทสนทนาระหว่างเม็งจื่อกับกงซุน โฉ่ว มักมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ขุนนางชั้นสูงซึ่งจะเป็นผู้ขับเคลื่อนกลไกการบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้เป็นเจ้าปกครอง มาตรฐานของคุณสมบัติวางไว้ค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักถึงความสำคัญของบุคคลในระดับล่างลงมาด้วยว่ามีอิทธิพลให้คุณให้โทษแก่บ้านเมืองได้มาก ทั้งนี้ คงเป็นไปตามสถานการณ์ของสมัยจั้นกั๋วซึ่งแฉ่วต่าง ๆ มักจะมอบอำนาจสิทธิขาดให้อำมาตย์มุขมนตรีได้ปฏิรูประบอบบ้านเมืองได้เต็มที่ ต่างกับสมัย ชุนชิวก่อนหน้าที่เจ้าครองแคว้นเป็นผู้นำพาบ้านเมืองด้วยตนเองมากกว่า จุดประนีประนอมของเม็งจื่อจึงอาจมองได้ว่า หากจะให้ชั้นข้าราชการมีอำนาจในการตัดสินใจทิศทางของบ้านเมืองแทนผู้เป็นเจ้าของก็ย่อมได้ แต่ผู้นั้นก็ต้องมีคุณธรรมและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลและมีความเป็นตัวของตัวเองในระดับที่ต่อรองกับเจ้าผู้ปกครองได้ดังที่เม็งจื่อได้ยกกรณีหลายกรณีที่เขาจะต้องปฏิบัติต่อข้าราชการให้ถูกต้องตามจารีตธรรม หากไม่แล้วผู้เป็นข้าก็อาจปฏิเสธเจ้าได้

3.4.6. วันจึงเป็นตัวแทนของอดีตกาลและความเก่าแก่ซึ่งมักจะใช้เป็นอุทาหรณ์หรือแบบอย่างของแนวปฏิบัติ กระนั้นก็ตาม เม็งจื่อก็ได้แสดงนัยแห่งความไม่ยึดมั่นถือมั่น

อยู่กับมาตรฐานของอดีตออกมาให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ เช่นการปฏิเสธข้อเท็จจริงจากคำบอกเล่าในอดีตบ้าง การแก้ไขความเข้าใจผิดหรือการตีความเรื่องราวในอดีตผิดบ้าง การเตือนมิให้เชื่อถือข้อความในคัมภีร์โดยขาดพิจารณาญาณบ้าง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน **เม็งจื่อ**ก็รู้จักเลือกเรื่องราวในอดีตมาใช้สนองวัตถุประสงค์ของตน กล่าวคือ มักจะสร้างความหมายใหม่ให้แก่ถ้อยคำในอดีตเพื่อนำมาสนับสนุนเหตุผลคำกล่าวอ้างของตน หรือเลือกเล่าเรื่องเฉพาะในส่วนที่จะโน้มน้าวอารมณ์ผู้อ่านให้คล้อยตาม เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า บทสนทนาที่ผูกแต่งให้สนทนากับวันจิ้ง แฝงไว้ด้วยเจตนาที่จะประนีประนอมระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ของอดีตกาลกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ ปรึบความเข้าใจให้สาระเดิมของปรัชญาขงจื้อดำรงความหมายอยู่ได้ในสภาวะสังคมที่เคลื่อนเปลี่ยนไป

3.4.7. **เก๋าจื่อ**เป็นตัวแทนของบรรยากาศที่อบอวลด้วยกระแสนิยมการโต้ว่าที่วิวาทะกันในหมู่ผู้รู้ทั้งหลายที่มีอยู่เต็มแผ่นดิน **เม็งจื่อ**จึงแสดงตัวเข้าไป ร่วมวิสาสะด้วย เพื่อให้มีโอกาสดำเนินคดีปัญหาและวิธีคิดของตนให้เป็นที่ประจักษ์ บทสนทนากับ**เก๋าจื่อ**ที่ผูกแต่งขึ้นนั้น ล้วนดำเนินไปในทำนองต้องการโน้มน้าวผู้อ่านให้เห็นว่า ข้อโต้แย้งของ**เม็งจื่อ**มีเหตุผลน่าเชื่อมากกว่า ทั้งนี้ **เม็งจื่อ**ไม่ได้พยายามปฏิเสธหรือหักล้างคำอธิบายของ**เก๋าจื่อ**แต่อย่างใด เป็นแต่แสดงให้เห็นว่ายังมีเหตุผลและมุมมองอื่นที่ดีกว่าและรัดกุมกว่า อันจะนำมาซึ่งข้อสรุปที่ต่างออกไป จึงเห็นได้ว่าการวิวาทะกับปัญหาเชิงปรัชญาความคิด ด้วยบทสนทนาของ**เม็งจื่อ** ไม่ได้มีที่ท่ารุนแรง ต้องการจะเอาชนะหรือประณามคู่อริ แต่เพียงแต่ต้องการอวดประชันในเชิงสติปัญญาให้ปรากฏกิตติศัพท์ที่เท่านั้น ที่ทำประนีประนอมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นที่ต่างไปจากความเชื่อของตน

ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงสรุปได้ว่า **เม็งจื่อ**ใช้กลวิธีการผูกแต่งบทสนทนาในการประพันธ์งานชิ้นนี้ขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการวิสาสะกับวิวาทะกับกระแสความคิดของสังคมในสมัยนั้น ทั้งยังใช้เป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ตลอดจนทำความเข้าใจปัญหาที่นำกัณฑ์ต่างๆ พร้อมทั้งนำเสนออุดมการณ์และวิธีการที่จะช่วยลดปัญหาของสังคมอีกด้วย การเลือกรูปแบบบทสนทนาดำเนินความ ย่อมแสดงออกถึงความต้องการเจรจา ได้มากกว่า รูปแบบการสาธยายแสดงธรรมให้ผู้สดับเฝ้าตรึงฟังอยู่แต่ข้างเดียว ทั้งยังช่วยให้น้ำเสียงหรือเจตนาที่จะสอนสั่งบังคับผู้อ่านให้เชื่อตามลดน้ำหนักลงได้ ยิ่งกว่านั้น การสนทนาได้ถกกันก็ยังเป็นสัญญาณบ่งบอกความเป็นปัญหาชนอยู่ในตัว เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำกันในหมู่นักศึกษาหรือชนชั้นสูงที่ต้องบริหารบ้านเมืองเท่านั้น ชนชั้นสามัญทั้งหลายย่อมไม่มีกิจที่จะมาถกเถียงกันด้วยปัญหา

เช่นนี้เป็นแน่ สำหรับเมื่งจื่อซึ่งอยู่ในสถานะที่สังคมผันผวนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว น่าจะต้องการความประนีประนอมระหว่างอุดมคติกับความเป็นจริง ระหว่างอดีตกาลกับปัจจุบัน กาล ระหว่างผลประโยชน์กับความเที่ยงธรรมและระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นได้ปกครอง การเลือกใช้รูปแบบสนทนา จึงเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์เป็นอย่างยิ่ง และเมื่อผนวกกับวรรณศิลป์ด้านอื่น ทั้งการใช้ภาษาและการดำเนินเรื่องที่เมื่งจื่อสามารถชักนำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินพึงใจในการสดับบทสนทนา ก็ทำให้กลวิธีการประพันธ์รูปแบบนี้เป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดและโน้มน้าวอารมณ์ความคิดของผู้อ่านได้อย่างมีพลัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

กลวิธีการอ้างอิงอดีต

4.1. ขนบแห่งความเชื่อที่ผูกพันกับอดีตกาล

การอ้างอิงอดีต หมายถึงการหยิบยกเอาตำนาน เรื่องราว เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของบุคคลในอดีตขึ้นมาบอกกล่าว หรือการนำเอาถ้อยคำโบราณหรือข้อความในวรรณคดีสมัยเก่าก่อนขึ้นมาเอ่ยอ้าง เพื่อให้เกิดผลในการโน้มน้าวอารมณ์ของผู้อ่านให้คล้อย ไปตามเหตุผลหรือเนื้อความที่ดำเนินอยู่ นับเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏใช้เป็นประจำอย่างสม่ำเสมออยู่ในปรัชญานิพนธ์ **เมิ่งจื่อ** ทั้งในส่วนที่ประกอบแทรกอยู่ในบทสนทนาและทั้งที่นำมาประกาศบอกเล่าเป็นเนื้อความเอกเทศ

นักคิดของจีนโบราณ โดยทั่วไป มักจะสร้าง โลกหรือสังคม ใหม่อุดมคติขึ้นจากพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์ และมีแนวโน้มที่จะเชื่อมั่นศรัทธาต่อความรู้ทางประวัติศาสตร์ มากกว่าความรู้ในเชิงการใช้เหตุผลหรือทางทฤษฎีเสียอีก กล่าวอีกนัยหนึ่ง เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เชื่อกันว่าเคยเกิดขึ้นในอดีตย่อมเป็นความรู้ที่อาจถือเป็นประสบการณ์หรือบทเรียนที่มีคุณค่ามาก ในขณะที่ความรู้จากการตรึกตรองใคร่ครวญเหตุผลหรือจากการสร้างจินตนาการ โดยปราศจากการรับรองว่าเคยมีเคยปรากฏขึ้นในอดีตมาก่อนก็จะมีคุณค่าน่าเชื่อถือน้อยกว่า จึงพบว่างานประพันธ์จีนทั้งหลายมักจะนิยมเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือให้แก่คำพูดของตนด้วยการหยิบยกข้อความหรือเหตุการณ์ในอดีตมารับรองอยู่เสมอ โดยถือเสมือนหนึ่งว่าข้อความที่มีอดีตรองรับทั้งหลายย่อมไม่จำเป็นต้องโต้แย้งหรือตั้งข้อสงสัยอีก *

กล่าวโดยจำเพาะแนวคิดสำนักขงจื้อนิยม ย่อมถือได้ว่า การอ้างอิงเรื่องราวในอดีตมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับวิถีศึกษาเรียนรู้ตลอดจนการจัดวางอุดมการณ์และเป้าหมายต่าง ๆ จนแทบจะกล่าวได้ว่าปรัชญาขงจื้อมีลักษณะญาณการรำลึกถึงอดีตเป็นรากเหง้าของสำนักเลยทีเดียว เพราะแบบอย่างของสังคมบ้านเมืองในอุดมคติตามแนวคิดของขงจื้อก็คือภาพของบ้านเมืองในอดีตสมัยแห่งราชวงศ์ โจ้วตะวันตก เกณฑ์ในการตัดสินจริยธรรมความถูกต้องก็คือขนบหรือธรรมเนียมปฏิบัติของราชวงศ์โจ้วที่เรียกว่า “โจ้วหลี่” รวมทั้งบุคลิกภาพของมนุษย์ในอุดมคติก็คือบุคลิกของผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตนั่นเอง ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า ข้อขัดเคืองใจพื้นฐานของขงจื้อประการหนึ่งคือ เห็นว่าพฤติกรรมของชนชั้นผู้ดีซึ่งเป็นชนชั้นปกครองในสมัยของตน โดยทั่วไป มี

* คุยาละเอียดการตั้งข้อสังเกตนี้ใน Hajime Nakamura, Ways of Thinking of Eastern Peoples: India-China-Tibet-Japan (Honolulu: East-West Center Press, 1964). p. 206-207.

มาตรฐานตกต่ำลงไปมากกว่าในอดีต นับเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในแผ่นดิน จึงมีความปรารถนาจะให้เห็นการฟื้นฟูจริยธรรมแบบชนชั้นสูงของสังคมให้กลับคืนมา มีบทบาทในการกำกับบ้านเมืองดังเช่นที่เคยเป็นอยู่ในอดีต ขั้นตอนที่สำคัญในเบื้องต้นก็คือ จะต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับอดีตสมัยอันรุ่งเรืองให้ถ่องแท้ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานแบบอย่างให้เทียบเคียงตรวจสอบได้ ดังนั้น หลักการที่ถือเป็นแก่นของปรัชญาขงจื๊ออย่างหนึ่ง จึงเน้นเรื่องศึกษาท่องบ่นคัมภีร์โบราณเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลหลักที่จะนำไปสู่ความรู้ดังกล่าวได้ ความสามารถในการจดจำและหยิบยกถ้อยคำตลอดจนเรื่องราวในคัมภีร์โบราณทั้งหลายมาอ้างอิง จึงกลายเป็นการแสดงออกขั้นพื้นฐานสำหรับใช้พิสูจน์เพื่อให้ได้การยอมรับว่าเป็นปัญญาชนผู้รู้ ส่วนการโต้แย้งหรือตั้งข้อสงสัยต่อความน่าเชื่อถือของเนื้อความในคัมภีร์โบราณเหล่านั้นจะกลายเป็นเรื่องรองลงไป สร้างเป็นอุปนิสัยในการยกถ้อยความสำเร็จรูปมากล่าวอวด แสดงความรอบรู้ ทั้งยังทำให้เกิดปรากฏการณ์อ้างว่าถ้อยคำของตัวเองเป็นคำโบราณอยู่เสมอ กลายเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้และการเจรจาพาทีของชาวจีนมาจนถึงปัจจุบัน

คัมภีร์โบราณที่ขงจื๊อกำหนดให้เป็นตำราเรียนมาตรฐานใช้สอนลูกศิษย์ในสำนักเรียนมีอยู่ด้วยกัน 6 เล่ม ได้แก่

- ก. คัมภีร์**ชือจิง** (诗经) รวมบทกวีโบราณ มีเนื้อหาสะท้อนแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทำให้รู้จักปณิธานความต้องการของผู้คนในอดีต
- ข. คัมภีร์**ชู้จิง** (书经) ประกาศโองการต่าง ๆ ของราชสำนักโบราณ มีข้อมูลบอกเล่าเรื่องราวสำคัญต่าง ๆ ในอดีต ทำให้รู้จักวิธีการจัดการปกครอง
- ค. คัมภีร์**หลี่จิง** (礼经) รวมจารีตธรรมเนียมปฏิบัติ บอกรายละเอียดในการประพฤติตนทำให้รู้จักวิธีการวางตัวได้เหมาะสมในการสัมพันธ์กับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ
- ง. คัมภีร์**เยว้จิง** (乐经) ดนตรีคีตกรรม บอกสารัตถะเรื่องการดำรงตนมันอยู่ในหน้าที่เพื่อประสมประสานให้สอดคล้องกับองค์รวม ทำให้รู้จักสถานภาพและการแสดงออกตามจังหวะแห่งกาลเทศะ คัมภีร์นี้ได้สูญหายไปแล้ว มีแต่คำบอกเล่าถึงลักษณะกว้าง ๆ เท่านั้น ไม่มีเนื้อหาอันใดให้พิจารณาได้
- จ. คัมภีร์**อี้จิง** (易经) บอกรหัสแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติลักษณะ ทำให้รู้จักวิถีความเป็นไปของดินฟ้าและเข้าใจวิถีดำเนินของมนุษย์ เชื่อกันว่าขงจื๊อเป็นผู้เขียนคำอธิบายรหัสคำในคัมภีร์

จ. คัมภีร์**ชุนชิว** (春秋) บันทึกปฐมประวัติศาสตร์ของแคว้นหลู่ อันเป็น มาตุภูมิของขงจื้อ มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต เน้นในเรื่องความเที่ยงธรรม ทำให้รู้จักแยกแยะ ความผิดชอบชั่วดี เชื่อกันว่าขงจื้อเป็นผู้รวบรวมเรียบเรียงขึ้น

ผู้ที่ศึกษาในสำนักเรียนของสายคิดแบบขงจื้อ ย่อมต้องท่องบ่นคัมภีร์ทั้งหลายเหล่านี้จนเจน ใจ และสามารถหยิบยกเนื้อความมาใช้ตามความต้องการได้เสมอ เช่นเดียวกับในปรัชญานิพนธ์ **เมิ่งจื่อ** ที่จะพบว่ามีการแสดงออกถึงความซ้ำซ้อนในเนื้อหาของคัมภีร์โบราณ ด้วยการนำเอาถ้อย ความหรือเรื่องเล่าในอดีตที่บันทึกไว้ในคัมภีร์เหล่านั้นมากล่าวอ้างอิงอยู่เสมอ ๆ

ในบรรดาคัมภีร์ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนั้น คัมภีร์**อี้จิง**เป็นตำรับที่มีสาระเฉพาะทางลึกลับซึ่งจน ขงจื้อถึงกับต้องแต่งคำอธิบายตีความไว้อีกชั้นหนึ่ง อีกทั้งเนื้อหา ก็ไม่ค่อยมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ประเด็นที่**เมิ่งจื่อ** ต้องการนำเสนอ จึงไม่ปรากฏว่ามีการหยิบยกข้อความจากคัมภีร์**อี้จิง**มากล่าวอ้าง โดยตรงแต่อย่างใด สำหรับคัมภีร์**ชุนชิว** เมิ่งจื่อได้เอ่ยถึงอยู่เพียง 3 แห่ง (3B: 9; 4B: 21 และ 7B: 2) เป็นการออกชื่อโดยไม่มีการอ้างเนื้อความจากตัวคัมภีร์เลย ส่วนคัมภีร์ **หลี่จิง** แม้**เมิ่งจื่อ**จะเอ่ยถึง “หลี่” หลายครั้งและสามารถโยงเนื้อหาเข้าไปเทียบความสัมพันธ์กับข้อความที่บันทึกใน**หลี่จิง**ได้ แต่ก็ไม่ใช่เป็นการยกข้อความจากตัวคัมภีร์มาอ้างโดยตรง ด้วยเหตุนี้ หากตัดคัมภีร์ **เยว่จิง**ซึ่งสูญไป แล้วออกด้วย ก็จะเหลือคัมภีร์เพียง 2 เล่มเท่านั้นที่พบว่ามีการหยิบยกเอาข้อความมาอ้างอิงใน **เมิ่งจื่อ** เป็นหลักอยู่ นั่นคือคัมภีร์**ชือจิง**และคัมภีร์**ซุจิง**ซึ่งจะได้อภิปรายโดยละเอียดต่อไป

4.2. การอ้างอิงคัมภีร์**ชือจิง**ของ**เมิ่งจื่อ**

ชือจิง (The Book of Odes) เป็นหนังสือรวมบทกวีโบราณจำนวน 305 บทที่แต่งขึ้น โดยต่าง บุคคลต่างกรรมต่างวาระในช่วงระหว่างสมัยต้นราชวงศ์โจวตะวันตก (กลศ. 1122) จนถึงกลางสมัย ชุนชิว (กลศ. 570) บางครั้งก็มีผู้เรียกคัมภีร์เล่มนี้ในอีกชื่อหนึ่งว่า “กวีสามร้อยบท” ตามจำนวนของ บทกวีที่มีอยู่โดยประมาณ ในความเห็นของชาวจีนส่วนใหญ่เชื่อตามบันทึกที่ปรากฏใน ประวัติศาสตร์นิพนธ์**สือจี้**ว่า ขงจื้อเป็นผู้ที่ชำระและจัดหมวดหมู่บทกวีเหล่านี้ด้วยตนเอง โดยเลือก เฝ้ามองจากบทกวีจำนวนกว่าสามพันบทที่เก็บเกี่ยวรวบรวมมาจากแหล่งต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ก็มีผู้ที่ตั้งข้อสงสัยต่อคำบอกเล่าดังกล่าว และมีความเชื่อไปในอีกทฤษฎีหนึ่งว่า บทกวีในหนังสือเล่มนี้ ได้รับการคัดเลือกจัดหมวดหมู่สำเร็จเป็นเล่มเรียบร้อยอยู่ก่อนแล้ว ขงจื้อเป็นแต่เพียงผู้รับหน้าที่ สืบทอด ชำระ ตีความและเผยแพร่ออกไปในวงกว้างเท่านั้น แต่ไม่ว่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รวบรวม บทกวีจะเป็นอย่างไร **ชือจิง**ก็ได้กลายเป็นหนังสือที่ผูกพันกับแนวคำสอนของขงจื้ออย่างแนบแน่น มาแต่ต้น ยิ่งต่อมาในภายหลังเมื่อได้รับการยกย่องให้มีฐานะเป็นคัมภีร์หลักเล่มหนึ่งซึ่งสาธุศิษย์ใน

สำนักปรัชญาขงจื้อจำเป็นจะต้องอ่านและท่องบ่นให้ขึ้นใจ **ซือจิง**ก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นตามรอยความสำคัญของปรัชญาขงจื้อที่มีต่อกระแสวัฒนธรรมจีนมากขึ้นตามลำดับ

บทกวีใน**ซือจิง**ได้รับการจัดหมวดแบ่งตามเนื้อหา เป็น 4 หมวดใหญ่ ได้แก่

กั๋วเฟิง (国风) 160 บท มีลักษณะเป็นบทเพลงพื้นเมืองที่ขับขานโดยชาวบ้านประจำท้องถิ่นต่าง ๆ แบ่งย่อยตามชื่อแคว้นแคว้นแหล่งที่มาเป็น 15 เขต

ต้าหย่า (大雅) 31 บท เป็นบทกวีที่ใช้ประกอบการประโคมในราชพิธีหรืองานฉลองตามราชประเพณีต่าง ๆ หรือใช้รับรองเจ้าต่างแคว้นที่เข้ามาชุมนุมประชุมกัน

เสี่ยวหย่า (小雅) 74 บท เป็นบทกวีที่ใช้ประกอบการประโคมในงานรื่นเริงมหรสพทั้งปวงที่จัดขึ้นโดยทางราชสำนัก รวมทั้ง บทกวีที่เป็นการแสดงออกทางอารมณ์หรือพรรณนาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในราชสำนักหรือแวดวงสังคมของชนชั้นปกครองหรือปัญญาชน

ซ่ง (颂) 40 บท เป็นบทกวีที่ใช้ประกอบการประโคมในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของราชสำนัก เช่น พิธีบวงสรวงเทพยดา หรือ พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

ควรสังเกตด้วยว่า บทกวีที่จัดเป็น 4 หมวดนั้น อาจจะประมวลแบ่งใหม่ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบทกวีที่เขียนขึ้นโดยชนชั้นปกครองหรือเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตในเวียงวัง ได้แก่ หมวดต้าหย่า เสี่ยวหย่า และหมวดซ่ง และที่เขียนโดยชาวบ้านสามัญชนอีกกลุ่มหนึ่งคือหมวดกั๋วเฟิง อารมณ์และการแสดงออกของกวีต่างชนชั้นกัน ย่อมมีลีลาและความหมายต่างกันไปด้วย กล่าวคือ บทกวีที่อยู่ในหมวดกวีพื้นบ้านตามท้องถิ่นต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้ถ้อยความหรือศัพท์ที่มีความหมายพื้น ๆ ง่าย ๆ สื่อความอย่างบริสุทธิ์ใจตรงไปตรงมาตามประสาชาวบ้าน เปิดเผยอารมณ์ออกมาอย่างเต็มที่และกระฉ่างชัดเจน เต็มไปด้วยชีวิตชีวา ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์รักหรือคู่สามีภรรยา อารมณ์เศร้าเหงาหงอยของผู้พลัดพรากจากกัน อารมณ์สุขของผู้ที่ปลื้มใจในสิ่งที่สังกัด อารมณ์รื่นเริงของหนุ่มสาวที่สนุกอยู่กับการละเล่น เป็นต้น ส่วนในหมวดบทกวีที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นสูง มักจะเป็นกวีประกอบดนตรีที่ใช้ในพิธีการงานฉลองในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งที่เป็นบทกวีประกอบการเช่นสรวงต่าง ๆ บทสรรเสริญเกียรติคุณ หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มักมีลีลาถ้อยคำที่โอ้อ่าเคร่งขรึม สร้างบรรยากาศที่ชักจูงอารมณ์ของผู้สดับให้รู้สึกตื่นตาตื่นใจพร้อม ๆ กับความรู้สึกนึกขามเกรงระย่อต่อบารมีที่อยู่เหนือตน

ฐานะของ**ซือจิง**ในประวัติศาสตร์คดีจีนมีความสำคัญอยู่ในชั้นเอกอู่ ได้รับการยกย่องอย่างสูงว่าเป็นแหล่งรวมบทกวีที่เปี่ยมด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์ มีอิทธิพลต่องานประพันธ์จีนในชั้นหลังทุกยุคทุกสมัย เพราะเป็นแม่แบบของ ารูปบทกวีจีนทั้งในด้านล้นลักษณ์ กลวิธีทางวรรณศิลป์ การ

ดำเนินลีลาและการแสดงอารมณ์ การสร้างเนื้อหาและจินตนาการ ตลอดจนการใช้ภาษาให้เป็น
 จังหวะจะโคน ถ้อยคำวิจิตรงดงาม คำใน **ซื่ออิง** จำนวนมากได้กลายเป็นสำนวนที่นิยมใช้สืบทอดต่อกัน
 มานับพันปีแมจนปัจจุบัน

ผู้ที่ศึกษา**ซื่ออิง** จึงอาจได้รับประโยชน์เบื้องต้นในแง่ของการรับรสวรรณศิลป์จากบทกวี
 ทั้งสุนทรียรสทางภาษาและความงามที่รังสรรค์ขึ้นจากลีลาการ ทำให้เกิดความสะเทือนใจและ
 สะท้อนเป็นความเข้าใจอารมณ์ต่าง ๆ อันหลากหลายของมวลมนุษย์ บังเกิดความซาบซึ้งซึ่งซึ่งอาจก่อ
 เป็นแรงบันดาลใจให้สร้างสรรค์ปณิธานอุดมการณ์แก่ตนเองได้ กล่าวโดยรวม ก็คือประโยชน์ในแง่
 ได้รับการจรโลงจิตใจให้ชุ่มชื้นนั่นเอง

นอกจากคุณค่าในเชิงวรรณคดีแล้ว คัมภีร์ **ซื่ออิง** เล่มนี้ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็น
 เอกสารประวัติศาสตร์สังคมที่สำคัญชิ้นหนึ่งด้วย เมื่อเทียบกับมหากาพย์โบราณยุคเดียวกันของ
 วัฒนธรรมอื่นซึ่งมักจะเป็นการบรรยายเล่าเรื่องขนาดยาว ก็จะเห็นว่าบทกวีใน **ซื่ออิง** เป็นถ้อยคำ
 ถิ่น่าสน ๆ ที่แต่งขึ้นในเชิงรำพันและแสดงออกทางอารมณ์เป็นสำคัญ ไม่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับ
 อภินิหารเหนือธรรมชาติหรือเรื่องราวที่สรรเสริญจากจินตนาการเลย แม้แต่ในบทสรรเสริญ
 วีรกรรม ที่จะยกยอเกียรติคุณแบบแต่งปั้นให้เกินจริงก็มีอยู่น้อยมาก เนื้อความในบทกวีทั้งหลายจึงมี
 ความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของผู้คนในสภาพการณ์ที่เป็นจริง ประกอบด้วยรายละเอียดที่ระบุถึง
 สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคม กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนวัตถุ
 สิ่งของเครื่องดำรงชีพทั้งหลาย ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลที่ช่วยให้เข้าใจสภาพของสังคมบ้านเมืองในสมัย
 หนึ่งได้เป็นอย่างดี ผู้ที่ศึกษา **ซื่ออิง** จึงมีโอกาสได้พิจารณาวิถีภูมิศาสตร์ของดินแดนต่าง ๆ อันจะ
 ช่วยเพิ่มวิสัยทัศน์ความรู้ให้แก่ตนได้

บทกวีส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะที่อยู่ในหมวดกวีเพ่งซึ่งเขียนโดยกวีชาวบ้าน ยังได้สะท้อนให้
 เห็นทัศนคติของชนชั้นได้ปกครองที่มีต่อระบบบริหารบ้านเมืองและพฤติกรรมของชนชั้นปกครอง
 เช่น เสียบ่นระบอบทุกซ์ที่ถูกเบียดบังผลผลิต ถูกกดขี่ หรือถูกเกณฑ์แรงงานจากทางการบ้านเมือง
 เสียดำพันของอารมณ์หญิงชาวบ้านที่จำต้องออกเรือนไปอยู่ในบ้านผู้ดี เสียดก่อนและเสียดสีเจ้าขุน
 ที่เอาแต่เที่ยวเล่นสำราญไม่ใส่ใจบริหารราชการ เสียดคร่ำครวญถึงทุกซ์ที่ได้จากการสงคราม เสียด
 ร้องขอความยุติธรรมกระบวนการบ้านเมือง เป็นต้น กวีผู้แต่งได้บอกกล่าวความรู้สึกนึก คิด
 ความหวัง ความปรารถนาผ่านบทกวีอย่างน่าสะเทือนอารมณ์ ผู้ที่ได้ศึกษา **ซื่ออิง** จึงมีโอกาสได้รับรู้
 เป็นข้อพิจารณาถึงปัญหาเชิงปรัชญาการเมือง มองเห็นช่องว่างระหว่างชนชั้นและความบกพร่อง
 บางประการของกลไกบริหารบ้านเมือง อันล้วนเป็นอุทาหรณ์ที่มีคุณค่าแก่ปัญญาชน

นอกจากนี้ บทกวีในคัมภีร์ **ซื่ออิง** ส่วนใหญ่ ยังมักจะแสดงออกให้เห็นถึงค่านิยม อุดมการณ์
 ตลอดจนมาตรฐานทางจริยธรรมด้านต่าง ๆ ผ่านภาษาที่เปี่ยมพลัง มีอำนาจชี้ชวนให้เห็นดีเห็น

งามตามคุณธรรมเหล่านั้น ไปด้วย เช่น บทพรรณนาคุณของบิดามารดาที่กระตุ้นให้ระลึกถึง กตัญญูตาธรรม บทพรรณนาอารมณ์ของผู้พลัดพรากจากบ้านเกิดที่ชวนให้นึกถึงมาตุภูมิจนกระตุ้น ให้เกิดความรักอาทรบ้านเมือง บทสรรเสริญการปฏิบัติภาระของขุนนางผู้ซื่อสัตย์และเสียสละชวน ให้เกิดศรัทธาและปรารถนาจะดำเนินตามแบบอย่างนั้น หรือแม้กระทั่งบทวิพากษ์เสียดสีความไร้ ราชธรรมของเจ้าผู้ครองแคว้น ในด้านกลับกัน ก็กระตุ้นให้เห็นคุณค่าของความรับผิดชอบ ขอบต่อหน้าที่ เป็นต้น พลังดาลใจให้ฝึคุณธรรมที่เกิดจากการอ่านบทกวีใน **ช็อลจิน** จึงเป็นประโยชน์ทางอ้อมใน เชิงการอบรมบ่มเพาะจริยธรรมและอุดมการณ์ต่าง ๆ ให้แก่สังคม

คุณค่าของคัมภีร์ **ช็อลจิน** ดังที่กล่าวมานี้ โดยเฉพาะในแง่การศึกษา ย่อมทำให้ขงจื้อตระหนัก ในความสำคัญของการส่งเสริมให้บรรดาลูกศิษย์อ่านบทกวีต่าง ๆ ในคัมภีร์เล่มนี้อย่างพินิจพิจารณา ให้ลึกซึ้งถึงแก่น ขงจื้อจึงสรรเสริญคุณของ **ช็อลจิน** ไว้ว่า

คัมภีร์กวีนิพนธ์ * สามารถใช้สร้างแรงบันดาลใจ สามารถใช้พิจารณา สามารถ ใช้ ในการสมาคม สามารถใช้ระบายนามณ์ เรื่องไกล่ ช่วยให้ผู้รู้จักปรนนิบัติบิดา เรื่องไกล ช่วยให้ผู้รู้จักรับใช้เจ้านาย แล้วยังช่วยให้เรียนรู้ชื่อนก สัตว์ และต้นไม้นานาชนิด

(เล่มที่ 17 บทที่ 8)

อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากคุณประโยชน์ในแง่วรรณศิลป์และในแง่การศึกษาแล้ว ยังมี เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ขงจื้อต้องยกย่องคัมภีร์ **ช็อลจิน** เป็นพิเศษ นั่นก็คือ หากมองในเชิง สัญลักษณ์ คัมภีร์เล่มนี้ก็คือตัวแทนของยุคทองแห่งวัฒนธรรมราชวงศ์โจวอันเป็นระบบวัฒนธรรม ในอุดมคติของขงจื้อ เมื่อพิจารณาจากอายุของบทกวีทั้งหลายที่รวบรวมไว้ในคัมภีร์ ซึ่งจะมีอายุมาก น้อยต่างกัน แม้จะไม่สามารถรู้ชัดว่าแต่ละบทแต่งขึ้นเมื่อไร แต่ก็พอจะมองภาพรวมได้ว่า บทกวีที่ เก่าที่สุดแต่งขึ้นราวศตวรรษที่ 11 ก่อนคริสตกที่พระเจ้าโจวอู่หวังล้มราชวงศ์ซังได้สำเร็จ และบท ที่อายุน้อยก็คงจะแต่งขึ้นเมื่อราวศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกที่เริ่มเกิดมีระบบเดชนาสุราชขึ้น ช่วง ระยะเวลาดังกล่าวก็คือช่วงแห่งการเริ่มก่อตัวของวัฒนธรรมโจวจนกระทั่งถึงกาลแห่งความเสื่อมใน ที่สุด

พิจารณาในแง่เนื้อหา **ช็อลจิน** ก็เปรียบเสมือนเป็นคันท้องส่องสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ของ วัฒนธรรมโจวได้อย่างชัดเจน บทกวีทั้งหลายล้วนเกิดจากจิตวิญญาณของวัฒนธรรมโจวที่แตกต่าง

* คำว่า “กวีนิพนธ์” ในสำนวนแปลของสุวรรณฯ สถาอานันท์นี้หมายถึง **ช็อลจิน**

จากสังคมสมัยซึ่งในอดีตก่อนหน้าอยู่หลายประการ จุดเปลี่ยนจากเดิมที่สำคัญก็คือความเชื่อที่เคยมอบทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตให้อยู่ในอำนาจวินิจฉัยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รับรู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัส ดังมีเทพคาถาผู้วิญญูณบรรพบุรุษคอยชี้้นำการดำเนินชีวิตทั้งหมด กลายมาเป็นวัฒนธรรมที่สนใจให้ความสำคัญแก่ผลงานและกิจกรรมของมนุษย์เป็นหลักใหญ่ ส่วนอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลายที่เกินความสามารถมนุษย์จะควบคุมได้ ก็เปลี่ยนให้เป็นนามธรรมที่ไม่มีรูปร่างตัวตนแต่ก็มีบทบาทสัมพันธ์กับมนุษย์อยู่นั่นก็ คือ ฟ้ำ (เทียน) และ ชะดาฟาลีจิต (เทียนมิ่ง) ที่ยังคงเป็นวาทกรรมจำกัดอหังการบางอย่างของมนุษย์ไว้ อีกทั้งยังคงพิธีกรรมบวงสรวงบางประเภทไว้เป็นเครื่องมือสำหรับการปกครอง นอกจากนี้ วัฒนธรรมใจก็ยังมีความของสังคมกสิกรรมเป็นลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ต่างชัดจากสังคมแบบปศุสัตว์เร่ร่อน ภาพเกี่ยวข้องที่ตามมาคือระบบความสัมพันธ์กับดินฟ้าอากาศ กับระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวขนาดใหญ่ที่เอื้อต่อสังคมเกษตร วัฒนธรรมใจที่สนใจความเป็นมนุษย์ในสังคมเกษตรนี้เองที่หล่อหลอมให้เกิดเป็นบทกวีทั้งหลายใน **ช้ออิง** ขึ้นมา

ข้อที่สำคัญยิ่งกว่าการเป็นกระจกสะท้อนภาพวัฒนธรรมใจ ก็คือบทบาทของคัมภีร์ **ช้ออิง** ซึ่งขงจื้อตั้งค่าไว้มากดั่งคำกล่าวที่ลึกซึ้งและน่าสนใจเกี่ยวกับคัมภีร์เล่มนี้ตอนหนึ่งว่า

กระตุนเร้าด้วยกวีนิพนธ์ ตั่งมั่นด้วยหลี่ สำเร็จด้วยดนตรี

(เล่มที่ 8 บทที่ 8)

จากคำกล่าวของขงจื้อนี้จะสังเกตเห็นว่า ขงจื้อจัดวางกวีนิพนธ์ (ใน **ช้ออิง**) ไว้สำคัญเคียงกับ “หลี่” และ “ดนตรี” ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วก็นับได้ว่าเป็นไตรสรณคมน์ที่ขงจื้อเชื่อมั่นว่าคือกลไกพื้นฐานสำคัญสำหรับใช้ในการจัดระเบียบสังคม

ทั้งนี้ เพราะขงจื้อมีความเห็นว่า การที่บ้านเมืองจะมีสันติสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ จำเป็นจะต้องมีข้อกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ที่จะต้องร่วมกันรักษาไว้ให้มั่นคง นั่นก็คือมี “หลี่” หรือจารีตธรรมเนียม ซึ่งเป็นเกณฑ์กำหนดความชัดเจนในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในหน่วยสังคมทุกระดับ เป็นกฎที่ควบคุมกำกับผู้คนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมที่สมควร และเป็นระบอบแบบแผนที่จะนำไปสู่สังคมดำเนินอยู่ได้ด้วยความสะดวก อย่างไรก็ตาม “หลี่” จะเป็นกลไกที่ขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิผลได้ ก็จำเป็นต้องใช้ “ดนตรี” เป็นปัจจัยหนุนนำให้เกิดความสำเร็จ นัยของ “ดนตรี” ก็คือการนำเครื่องดนตรีต่างชนิดที่ต่างก็ควบคุมลักษณะเสียงที่ต่าง ๆ กัน มาร่วมบรรเลงเป็นเพลงเดียวกันด้วยความ บรรสานสอดคล้อง ให้สำเร็จเป็นเสียงที่มีระเบียบงดงาม มีความหมาย และมีพลังขับเคลื่อนนำไปสู่ความเจริญ โดยนัยนี้ แม้ว่า “หลี่” จะกำหนดแยกแยะจนเห็นความต่างใน

องค์ประกอบของสังคมจน “ตั้งมั่น” อยู่ได้แล้วแต่หากไม่มี “ดนตรี” เป็นเครื่องกำกับให้เกิดเป็น ท่วงทำนองจังหวะอย่างสมานฉันท์เสียงเพลงแห่งความเรียบร้อย ความสงบสุข และความเจริญ ก็ไม่ อาจสำเร็จขึ้นได้

การกล่าวถึงกวีนิพนธ์ในข้อความเดียวกันนี้ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า บทกวีต่าง ๆ คือปัจจัยในการกระตุ้นเร้าให้เกิด “หลี่” ขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า ในบทกวีมีอารมณ์ มีความนึกคิด มีเนื้อหา มี ทัศนคติต่าง ๆ ประกอบเป็นสารัตถะอยู่ บทบาทของกวีนิพนธ์แต่โบราณมา จึงเป็นบทบาทของการ เสนอแนะ การบอกกล่าวสถานการณ์ การแสดงความสามารถ และการวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น หาก ปราศจากการกระตุ้นเร้าของอารมณ์ความรู้สึก ความมีแก่นใจในการจัดการหรือกำหนดสร้างเกณฑ์ กำกับสังคมให้ตั้งมั่นอยู่ได้ก็คงจะไม่บังเกิด กวีนิพนธ์จึงเป็นรากฐานที่สำคัญ โดยเฉพาะในยามที่ สังคมกำลังอยู่ในสภาพ “จารีตเสื่อม ดนตรีสลาย (หลี่ไฮ่วเย่วเปิง 礼怀乐崩)” * ดังในสมัยของ ขงจื๊อ ความสำคัญของกวีนิพนธ์ก็ยังมีมากเป็นทวีคูณดังหนึ่งเป็นฐานที่ฝังสุดท้ายของขงจื๊อ

คำของขงจื๊อที่กล่าวถึงบทบาทของกวีนิพนธ์ ดนตรี กับ “หลี่” ซึ่งยกมาวิเคราะห์ข้างต้นนี้ เนื่องจากเป็นข้อความที่สั้นมาก จึงย่อมมีแนวทางการอธิบายตีความออกไปเป็นอื่นได้อีก หลายทาง ส่วนใหญ่จะอธิบายไปในทางที่หมายถึงขั้นตอนการฝึกปฏิบัติตนในระดับปัจเจกบุคคล บ้างก็เห็นว่า เป็นขั้นตอนของการฝึกคิดนึกตรึกตรองด้วยบทกวี ฝึกมารยาทการวางตัวด้วย “หลี่” และฝึก ความรู้สึกสมาธิจิตให้ละเอียดละไมด้วยดนตรี บ้างก็เห็นว่า เป็นขั้นตอนของการพัฒนาวิธี การเข้า สังคม ซึ่งจะ ต้องเริ่มด้วยการเรียนกวีนิพนธ์ให้มีทักษะในการจํารรจาปราศรัย ก่อนที่จะไปเรียนรู้ มารยาทท่าทางตามกาลเทศะที่เหมาะสมจาก “หลี่” และแสวงหาความสมบูรณ์ของการเข้าสังคมด้วย ดนตรี ดังนี้ เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะมีแนวทางอธิบายไปอย่างไร สิ่งที่ชัดเจนก็คือ ขงจื๊อให้ความสำคัญ แก่กวีนิพนธ์ในระดับที่ไม่น้อยกว่า “หลี่” และดนตรี

คัมภีร์ **ซื่อจิง** หรือกวีนิพนธ์ในสายตาของขงจื๊อ จึงมิใช่มีความสำคัญเพียงแค่นั้นในฐานะที่เป็น แหล่งความรู้หรือฐานข้อมูล หรือประโยชน์อื่นในเชิงวิชาการเท่านั้น ยังมีนัยทางปรัชญาการ ปกครองที่สำคัญอีกด้วย บทกวีจำนวนมากในคัมภีร์นี้แต่งขึ้นด้วยจิตวิญญาณที่ชื่นชมอุดมการณ์ที่ดี งานในอดีต พร้อมกับความปรารถนาจะสืบสานภูมิปัญญาของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้สำหรับเป็น เครื่องมือจรรโลงธรรมในสังคมอีกด้วย น้ำเสียงของบทกวีส่วนใหญ่จึงแสดง ออกในเชิงฝากฝัง ตั้ง ความหวังว่าจะมีการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ¹ ซึ่งเป็นน้ำเสียงและเจตนคติที่ตรง กับแนวทางของปรัชญาขงจื๊อ

* เป็นคำที่ปรากฏใช้ครั้งแรกในพงศาวดารฮั่นชู พรรณนาสภาพสังคมในสมัยฮั่นจั้นกั๋ว

¹ Victor H Mair, (ed) *The Columbia History of Chinese Literature* (New York: Columbia University Press, 2001). p. 98.

ผู้ที่เป็นศิษย์สืบทอดคุณธรรมของขงจื้อหรือแม่เฒ่าเป็นเพียงนักศึกษาธรรมดาในสำนักเรียนของสายความคิดแบบขงจื้อ จึงย่อมมีความผูกพันคุ้นเคยกับคัมภีร์ **ซื่อจิง**เป็นธรรมดา โดยเฉพาะเมิ่งจื้อผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกวีนิพนธ์ ก็ย่อมใช้บทกวีใน **ซื่อจิง**เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนและเผยแพร่แนวคิดเป็นประจำ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในปรัชญานิพนธ์ **เมิ่งจื้อ**ซึ่งประพันธ์ขึ้นในสมัยที่สภาพของสังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยของขงจื้อมาพอสมควรแล้ว จะพบข้อความที่น่าสนใจเกี่ยวกับทัศนะของเมิ่งจื้อที่มีต่อ**ซื่อจิง**อยู่ตอนหนึ่งว่า

เมื่อร่องรอยแห่งธรรมราชเสื่อมสลายลง บทกวีก็มอดสูญไป เมื่อบทกวีหมดลง
“ซุนชีว” จึงเกิดขึ้น.....

เรื่องราวที่บันทึกต่างก็เล่าทำนองเนื้อหาของพระยาหลิว วงกงหรือจิ้นเหวินกง ลีลา
ภาษาต่างก็เขียนเป็นทำนองบันทึกประวัติศาสตร์ หากแต่ท่านขงจื้อกล่าวว่า
‘ความหมายแห่งความเที่ยงธรรมทั้งหลายเหล่านั้น เราได้หยาบคายเอาไว้แล้ว’

(4B: 21)

ข้อความข้างต้นนี้เป็นคำสรรเสริญขงจื้อที่ได้เรียบเรียงคัมภีร์ซุนชีวขึ้นมา แต่ที่แสด คงให้เห็นในขณะเดียวกันว่า เมิ่งจื้อมีความตระหนักถึงบทบาทของคัมภีร์ **ซื่อจิง**ที่ลดลงไปพร้อม ๆ กับความเสื่อมของระบบธรรมราช ในขณะที่กำลังจะมีคัมภีร์ซุนชีวเกิดขึ้นมาทดแทน หากอ่านรหัสต่อไปว่า คัมภีร์ซุนชีวเป็นสัญลักษณ์ของ “อี” หรือความเที่ยงธรรม ก็อาจมองได้ว่า เมิ่งจื้อไม่เห็นกลไกไตรศรณคมน์ของขงจื้ออันได้แก่บทกวี “หลี่” และดนตรีว่าจะเป็นที่หวังของสังคมได้ต่อไปอีก จะพอหวังได้ก็คือกลไกใหม่ซึ่งส่วนหนึ่งก็คือแนวคิดเรื่องความเที่ยงธรรมนั่นเอง

แม้จะเห็นว่านัยเชิงการเมืองของกวีนิพนธ์ในฐานะที่เป็นปัจจัยอุดหนุน “หลี่” จะเสื่อมลงไป แต่เมิ่งจื้อซึ่งเชี่ยวชาญตัวบทของ **ซื่อจิง**เป็นพิเศษ ก็ยังคงหยิบยกเอาข้อความใน **ซื่อจิง**ขึ้นมากล่าวอ้างเป็นประจำ นับรวมที่ปรากฏอยู่ใน **เมิ่งจื้อ** ได้ถึง 34 แห่ง เป็นการแสดงให้เห็นว่าบทกวีต่าง ๆ ยังคงมีประโยชน์ในทางวาทศิลป์ ใช้เป็นโวหารสื่อความหมายหรือโน้มน้าวความคิดจิตใจได้อยู่ ควรทราบว่าในสมัยนั้น กวีนิพนธ์ใน **ซื่อจิง**เป็นเครื่องมือที่ใช้บังคับยกระดับการศึกษากันในหมู่ปัญญาชน เมื่อมีการเจรจาที่สื่อสารกันอย่างเป็นทางการมักจะมีการหยิบยกบทกวีมาใช้กล่าวแทนความคิดเห็นโดยอ้อมกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในธรรมเนียมการทูต ยามที่ต้องพบปะกับแขกต่างเมือง หลังจากที่แสดงทักทายทำความเคารพด้วยกิริยาท่าทางแล้ว จะต้องขับถ้อยนำจากบทกวี

ใน**ซื่อจิง**โต้ตอบกัน เป็นการแสดงเจตนารมณ์ ความประสงค์ หรือทำที ให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ เสมือนหนึ่งเป็นมารยาททางการทูตอย่างหนึ่ง โดยเหตุนี้ การศึกษาบทกวีให้แตก ฉานขนาดตีความตามนัยของบทกวีแต่ละบทได้จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับผู้ที่มีฐานะหรือตำแหน่งในการเจรจาพาที ขงจื๊อจึงกล่าวว่า “*ยังไม่ได้ร่ำเรียนกวีนิพนธ์ ไม่อาจเสวนาคู่ด้วย*” (เล่มที่ 16 บทที่ 13)

การใช้บทกวีในทางวาทศิลป์เช่นนี้ ย่อมไม่จำเป็นจะต้องรักษาความหมายที่ มีอยู่ในบริบทเดิม กล่าวคือ ถ้อยคำกวีที่เดิมใช้หมายความอย่างหนึ่ง อาจจะ ได้รับการหยิบยกมาอ้างเพื่อให้ หมายความว่าเป็นอย่างหนึ่งก็ได้ตามแต่สถานการณ์ ผู้รับฟังซึ่งมีความรู้คุ้นเคยกับบทกวีที่อยู่ ก็ ย่อมจะรู้แน่ว่าบทกวีแต่ละบทนั้นเดิมมีความหมายอย่างไรและกำลังนำมาใช้เพื่อบอกอะไร หากไม่ สามารถเข้าใจได้ก็ถือเป็นความด้อยสติปัญญาของผู้ฟังเอง โดยเหตุนี้ จึงพบว่ากรหยิบยกบทกวีมา อ้างอิงใน**เมิ่งจื่อ** ก็มักจะเป็นการตีความอธิบายนัยของบทกวีที่ไม่เหมือนเดิม² หรือมิเช่นนั้น ก็จะจัดวางบทกวีไว้ในบริบทที่ชวนให้เข้าใจความหมายไปในแนวที่ตนต้องการ ความข้อนี้ **เมิ่งจื่อ**ก็ได้ แสดงทัศนะไว้ชัดเจนถึงสิทธิที่ผู้ใช้บทกวีจะนำไปสื่อสารแสดงเจตนารมณ์อย่างไรก็ได้ และเป็นหน้าที่ของผู้รับสารที่จะต้อง “อ่าน” และตีความตัวบทในบริบทใหม่เอาเอง

ผู้อธิบายบทกวีจึงไม่ควรให้อักขระพยัญชนะเป็นอันตรายต่อถ้อยคำ ไม่คว รให้ ถ้อยคำเป็นอันตรายต่อเจตนารมณ์เดิม พึงใช้พิจารณาญาณแล้วถึงให้เห็นเจตนารมณ์ นั้นแล จึงจะ **ได้**ความหมายที่แท้จริง

(5A: 4)

เป็นที่น่าสังเกตว่า บทกวีจาก **ซื่อจิง**ที่ยกมากล่าวอ้างนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นบทกวีในหมวด “หย่า” ซึ่งเป็นบทกวีของชนชั้นสูง ส่วนบทกวีในหมวด “เฟิง” ของกวีชาวบ้านจะยกมาเพียง 5 ข้อความเท่านั้น ในจำนวนนั้นก็มียู่ 2 ข้อความ ที่ยกเอามาตั้งเป็นคำถามแสดงข้อข้องใจเพื่อให้ **เมิ่งจื่อ**อธิบายแก้ต่างปกป้องพฤติกรรมของเมธีกษัตริย์

วันจึงถามว่า

“ในคัมภีร์**ซื่อจิง**มีความกล่าวไว้ว่า ‘วิวาห์เจ้าสาวอย่างไร ต้องบอกให้พ่อแม่ได้รู้’

² Huang Chun-chieh. “Mencius' Hermeneutics of Classics,” *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 1, 1 (December 2001).

ผู้ที่เชื่อถือคำกล่าวนี้ น่าจะไม่มีใครเชื่อเกินกว่าชุมชนอีกแล้ว แต่ชุมชนก็ตกแต่งภริยา โดยมีได้บอกแจ้งให้บิดามารดา รู้ก่อน นั้นเป็นเพราะเหตุใด ”

(5A: 2)

กงซุน โฉ่วกล่าวว่า

“คัมภีร์ชิวจิงมีข้อความว่า ‘ไม่กิน โดยเปล่า’

แต่วิญญาณ ได้กิน โดยไม่หว่านไถ จะอธิบายว่าอย่างไร ”

(7A: 32)

และอีกข้อความหนึ่งเป็นการยกมาเพื่อใช้วิพากษ์ “ผู้น้อย”

มั่วจื่อเอ่ยว่า

“ข้าพเจ้ามักจะถูกนิทาว่าร้ายอยู่เสมอ ”

เมิ่งจื่อกล่าวว่า

“มิเป็นไร ผู้ทรงคุณธรรมมักจะชิงชังการพุดจาพรั่าเพื่อเสมอ

คัมภีร์ชิวจิงกล่าวไว้ว่า ‘กลุ่มรำคาญใจ ที่ผู้น้อยไม่ยินดีด้วย’ ”

(7B: 19)

ทั้งสามข้อความดังกล่าว ปรากฏในบทสนทนาระหว่างเมิ่งจื่อกับลูกศิษย์ และความมุ่งหมายที่ยกมาก็ไม่มีความขอกย้อนให้ต้องแปลนัยกันมาก อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับเรื่องปลีกย่อย ไกลจากปัญหาบ้านเมืองพอสมควร จึงอาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า เมิ่งจื่อไม่ค่อยจะหยิบยกกวีนิพนธ์มาอ้างในบริบทที่เกี่ยวกับชนชั้นได้ปกครองนัก แม้ว่าเนื้อหาของบทกวีใน **ชิวจิง** จะอุดมสมบูรณ์อยู่ด้วยข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้ปกครองได้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวอีกนัยหนึ่ง **เมิ่งจื่อ** ยกบทกวีมาอ้าง ก็เพื่อใช้ในการวิสาสะกับชนชั้นปกครองในเรื่องของปรัชญาการปกครองเป็นหลัก

อันที่จริง เมิ่งจื่อค่อนข้างจะมีชื่อเสียงในด้านแนวคิดที่เน้นความสำคัญของประชากรราษฎร เพราะมองเห็นว่าในสมัยที่โครงสร้างอำนาจการเมืองเปลี่ยนลักษณะจากการครอบครองแรงงานคนมาเป็นการครอบครองที่ดินนั้น ชาว ประชากรราษฎรซึ่งเป็นมวลชนผู้อาศัยประจำอยู่ติดที่ดินมีอิสระและอำนาจต่อรองเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น จึงยอมเป็นปัจจัยหลักที่ชี้นำชะตาและทิศทางของบ้านเมืองหาใช่ตัวผู้ปกครองหรือขนาดความไพศาลของอาณาจักรไม่ ปรัชญาการเมืองของเมิ่งจื่อจึงสนับสนุนให้ผู้ปกครองแวนแคว้นเอาใจใส่บริหารประชากรราษฎรเป็นหลัก ถึงขนาด แม้จะเปลี่ยนชื่อเมืองทรงเมืองซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจจารีตธรรมดั้งเดิมก็อาจจะยอมทำได้

ประชากรราษฎรมีค่าล้ำสำคัญ เสือเมืองทรงเมืองสำคัญรองลงมา ผู้เป็นเจ้าของปกครอง
ด้อยค่าราคาเบา ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ได้ครอบครองน้ำใจของมวลมหาชน ย่อม ได้เป็นเชื้อฟ้าเจ้า
แผ่นดิน ผู้ที่ได้ครอบครองน้ำใจเจ้าแผ่นดินย่อมได้เป็นเจ้าครองนครแคว้น ผู้ที่ได้
ครอบครองน้ำใจเจ้าครองแคว้น ย่อมได้เป็นมหามนตรี

เมื่อเจ้าครองนครแคว้นละเมียดคุกคามเสือเมืองทรงเมือง ก็ควรเปลี่ยนตัวเจ้าครอง
แคว้น แต่เมื่อการบวงสรวงบักพลีครบถ้วน นดีแล้ว ภาชนะในพิธีบริสุทธิดีแล้ว เวลาในการ
บูชาเหมาะสมดีแล้ว ยังเกิดภัยแล้งน้ำล้นท่วม ก็ควรเปลี่ยนเสือเมืองทรงเมือง

(7B: 14)

แม้ว่าเม็งจื่อจะให้ค่าความสำคัญแก่ประชากรราษฎรเป็นอย่างมากก็ตาม แต่จุดยืนของ **เม็งจื่อ**
ที่ใ้มองความสำคัญของประชากรราษฎร ก็หาใช่จุดยืนที่อยู่ข้างฝ่ายประชาชนอย่างแท้จริงไม่ แต่ยังคง
เป็นการมองจากสายตาที่แสดงความเมตตาของชนชั้นปกครอง และเห็นว่าประชากรราษฎรเป็น
องค์ประกอบส่วนหนึ่งของการบริหารการปกครอง โดยเชื่อว่าหากดูแลเอาใจใส่ประชากรราษฎรให้ดี
ก็จะส่งผลให้บ้านเมืองราบคาบสงบสุข ในท้ายที่สุดก็จะเป็นผลงานหรือความสำเร็จของผู้ปกครอง
กล่าวอีกนัยหนึ่ง การให้ความสำคัญแก่ประชากรราษฎรเป็นเพียงวิธีการ (means) ที่นำไปสู่เป้าหมาย
(ends) ที่สำคัญกว่าคือการได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชาที่ประสบความสำเร็จในการนำแผ่นดินสู่สันติสุข

จากจุดยืนดังกล่าวนี้ ที่ทำของ**เม็งจื่อ** ในการวิวาทะกับเจ้าผู้ครองแคว้นที่ถืออำนาจปกครอง
อยู่ จึงเป็นที่ทำที่แฝงความปรารถนาดีต่อผู้เป็นเจ้าของทั้งหลาย หวังจะ ได้เห็น “การปกครอง” ที่
เรียบร้อยตามมาตรฐานและสายตาของชนชั้นปกครองซึ่งเชื่อว่าตนมีหน้าที่ทะนุบำรุงอาณาจักรและ
พลเมืองให้ผาสุก เสี่ยงเรีย กร้องของ**เม็งจื่อ** ที่ฟังเหมือนการจับคู่อยู่กับเจ้าผู้ปกครองเพื่อให้
ประชาชนอยู่ดีกินดีขึ้นนั้น แท้ที่จริงก็มีน้ำเสียงเป็นเพียงเสียงดิงเตือนให้ผู้ปกครองได้รับรู้และ
ตระหนักถึงปัจจัยสังคมที่แปรเปลี่ยนไป เพื่อจะได้ปรับตัวปรับนโยบายให้เหมาะสมอยู่รอด
สอดคล้องกับสถานการณ์เท่านั้นเอง

ข้อความจากบทกวีใน**ซืออิง**ที่เม็งจื่อยกขึ้นกล่าวอ้างอิง ส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ปรัชญาการปกครอง ซึ่งเม็งจื่อพยายามชี้ชวนให้เจ้าครองแคว้นผู้มีอำนาจปกครองดำเนินแนวทาง
เพื่อเป็นธรรมราชา โดยเฉพาะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อประช ราษฎร ที่เม็งจื่อเห็นว่าเป็น
ปัจจัยสำคัญ บทกวีที่ยกมาจึงเป็นบทสวดดีเมธิกษัตริย์โบราณ เพื่อจะได้พิจารณาเปรียบเทียบให้เกิด
แรงบันดาลใจที่จะดำเนินรอยตาม ดังตัวอย่างข้อความกวีนิพนธ์ตอนหนึ่งที่ยกมากล่าวประกอบการ
สนทนากับราชาเหลียงฮู่หวัง

เพียงคำริ ตรีสร้าง วางแผนงาน นฤมิตร สถาน “หลังไถ”
 เหล่าประชา ก็มา ร่วมแรงใจ จนสำเร็จ เสร็จได้ ในไม่ช้า
 ถึงไม่เร่ง รัศทำ กำหนดแน่ ก็แท้ ก็เหน ช่วยกันหา
 คั่งบุตร คิคช่วย บิดา หลังไถลมา มืดฟ้า มัวดิน
 ภูธร ประพาส สวนขวัญ กวางสมัน หมอบราย กรายถิ่น
 เนื้อทราย สมบูรณ์ กายิน วิหคขาว โฝบิน สำราญ
 องค์กราชน ขึ้นใน มโนรมย์ ประทับ ขึ้นชม สระसान
 มัจฉา แหวก้วย สายธาร ผกโพน โจนทะยาน น่านนที

(1A: 2)

ข้อความข้างต้นนี้ **เมิ่งจื่อ**ยกขึ้นประกอบการโน้มน้าวให้ราชาเหลียงฮู่หวังเห็นว่าการ
 เสวยสุขอยู่ในราชสมบัติจะยั่งยืนถ้าหากว่ารู้จักการเสพสุขร่วมกับประชาราษฎร์ ด้งกรณีของพระเจ้า
 โจวเหวินหวังเมื่อครั้งที่คิดจะสร้างหอ “หลังไถ” แล้วได้รับความร่วมมือจากเหล่าประชาโดยแทบ
 จะไม่ต้องกะเกณฑ์แรงงาน เนื้อความในบทกวีแสดงให้เห็นความกระตือรือร้นของประชาราษฎร์ที่
 ขอมอุทิศแรงงานให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ อันเป็นผลที่เกิดจากการบำเพ็ญสิ่งสมเมตตาบารมีจนเป็นที่
 ประจักษ์ของราษฎร นับเป็นภาพชวนประทับใจที่เป็นไปตามอุดมคติของการปกครองระบอบ
 ธรรมานุบาล

แต่การยกข้อความดังกล่าวยังมีเสียงกระซิบบอกเป็นนัยอีกด้วยว่า หากผู้ปกครองมีสายตา
 ขาวไกล ก็ควรจะต้องรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่ผู้อยู่ใต้ปกครองด้วย โดยเฉพาะในสมัยและ
 สถานการณ์ที่ผู้ได้ปกครองเหล่านั้นมีเสียงต่อรองมากขึ้น เพราะการแบ่งประโยชน์ให้ดูเหมือน
 ร่วมกันเสพสุขอยู่ ประชาราษฎร์ก็จะยอมศิโรราบให้เองโดยไม่ก่อปัญหาความยุ่งยากในการ
 ปกครอง โดย ที่ในที่สุดผู้ต้องอุทิศหรือเสียแรงงานไปก็ยังคงเป็นเหล่าประชาราษฎร์ และผู้ที่อยู่เสพ
 สุขขึ้นชมความงามของเหล่าวิหคมีจฉาเนื้อทรายก็ยังคงเป็นผู้ปกครองอยู่นั่นเอง เสียงกระซิบบอก
 ผู้ปกครองผ่านบทกวีที่ยกมาอ้างนี้ ผู้ปกครองที่มีปัญญาย่อมเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีก ารขยาย
 ความให้โจ่งแจ้งจนเป็นที่รู้สึกรู้สีกของฝ่ายประชาราษฎร์

ในบทกวีอีกตอนหนึ่งที่เมิ่งจื่อยกขึ้นมาอ้างอิงประกอบ หลังจากชี้ชวนให้ราชาเหลียงฮู่หวัง
 สร้างเมตตาบารมีด้วยการลดหรือเลิกการจัดเก็บภาษี และบำรุงให้ทานผู้ยากไร้แล้วได้รับคำตอบจาก
 องค์กราชาว่าคิดชัดเจนที่ยังมีกิเลสความโลภและยึดติดเป็นสุขในการได้ครองทรัพย์สินอยู่ เมิ่งจื่อก็
 กล่าวว่กิเลสส่วนตัวของผู้เป็นเจ้าของไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อแนวทางธรรมานุบาลแต่อย่างใด ดังที่เจ้า

ผู้ปกครองในอดีตก็มีกิเลสในการสั่งสมทรัพย์เช่นกัน แต่ใช้กิเลสดังกล่าวไปเพื่อประโยชน์ต่อการปกครองบ้านเมืองพร้อมกันไปด้วย เนื้อหาของบทกวีกล่าวว่า

สั่งสมคุณเก็บเต็มยั้ง	เสบียงกรังห่อถุง
คิดจัดวางคนพื้นฐาน	
ธนูศรหอกดาบโล่ขวาน	พร้อมประจำการ
จึงค่อยยาตราพลไกร	

ดังนี้ เมื่อผู้ต้องพำนักอยู่ มีอาหารสะสมในยุ้งฉาง ผู้ต้องเดินทางมีห่อเสบียงกรังพร้อม จึงค่อยยาตราพลไกร หากพระองค์มีความโปรดปรานในทรัพย์สินสมบัติ ก็ ขอให้เสพสมบัติร่วมกันกับหมู่ชาวพารา แล้วการได้ชื่อว่าเป็นราชาธรรมาภิบาล จักมีปัญหาอะไรอีกเล่า?

(1B: 5)

ข้อความนี้ ในบริบทเดิมเป็นเพียงบทชื่นชมเจ้านครที่มีความรอบคอบแข็งขันในการเตรียมเสบียงกรังและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้พร้อมมูลก่อนที่จะออกศึกเท่านั้น แต่เมื่งจื้อก็หยิบยกขึ้นมาอ้างอิงแบบชี้ชวนให้เสพสุขร่วมกับประชาราษฎร์ ผู้ฟังอย่างราชาธิเชเวียนหวังยอมไดยินเสียงกระซิบด้วยการเสพสุขร่วมกันดังนี้ ในที่สุดประชาราษฎร์ต้องเสยสละอะไรบ้าง

และเมื่อองค์ราชาอีกเดือนต่อ ไปอีกว่าตนเองยังเป็นห่วงในเรื่องการบำรุงกามราคะของตนเอง เมื่งจื้อก็ยกวีอีกบทหนึ่งทีกล่าวถึงการปฏิบัติราชกิจของกษัตริย์โบราณที่ไม่จำเป็นต้องวางเว้นจากการเสพกามขึ้นอ้าง

องค์กู่ก่งต่านฟู	เข้าตรู่ ก็ขึ้น อาษาชี
เลียบธาร ด้านประจิม บ่งชี้	มาถึง เชิงคิริ 'ลีซาน' นั้น
เยาวมาลัย 'เจียงหนี่ว' ศรีสมร	ร่วมจร เสด็จกราย ผายผัน
เป็นคู่ขึ้น เคียงหว่าง ทางจรัด	มาเลือกสรรค้ สถานสม ภิรมย์เมือง

ณ สมัยนั้น จึงไม่ปรากฏสตรีที่ขาดสามีและบุรุษที่ไร้ภริยาเลย หากพระองค์มีความโปรดปรานในรศกามราคะ ก็ข ोให้เกษมสุขร่วมกับความสุขเกษมของชาวบ้านชาวเมืองด้วย แล้วการได้ชื่อว่าเป็นราชาธรรมาภิบาล จักมีปัญหาอะไรอีกเล่า?

(1B: 5)

เนื้อความตามบริบทเดิมของบทกวีที่ยกมายังไม่ได้เกี่ยวข้องกับที่เมืองจ้อพยายามจะอธิบาย ชักงูไป เพราะเป็นเพียงการเล่าเรื่องที่องค์บุรพคัย ตรียัญโจต้องหนีการรุกรานของเผ่าอนารยชน จึงอพยพเหล่าประชาไปจนได้พบกับชัยภูมิเหมาะที่เขาดิษาน จึงลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปลงเมือง กันที่นั่น การร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเหล่าประชาราษฎร์ในครั้งนั้นเป็นคนละอารมณ์กับที่เมืองจ้อ พยายามชักชวนราชาธิเชเวียนหวังอย่างสิ้นเชิง แต่ก็ยังนำไปเกี่ยวข้องกันได้

ยังมีข้อความที่ยกมาจากบทกวีชาวบ้านในหมวด “เฟิง” ซึ่งมีนัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์อย่างน่าสนใจข้อความหนึ่ง ซึ่งเมืองจ้อยกขึ้นมากกระตุ้นให้เจ้า ครองแคว้นถึงเร่งเอาใจใส่ประชาราษฎร์

พระยาเถิงเหวินกงถามเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง เมืองจ้อจึงสาธยายว่า
“กิจที่เกี่ยวข้องกับเหล่าประชา มิอาจจะผ่อนพักได้ ตั้งความในคัมภีร์ซื่อจึงปรากฏ
อยู่ว่า

กลางวันเที่ยว เกี่ยวเก็บหญ้า คำสนทนา มาผูกถัก
เร่งซ่อมแต่ง แปลงที่ปัก พร้อมเตรียมหวาน โปรรยัญญา”

(3A: 3)

ข้อความในกวีบทนี้แสดงให้เห็นภาพของการทำงานหนักสมควรแก่การยกมาใช้กระตุ้นให้ รีบทำการ เพียงแต่ในบริบทเดิมนั้น คือเสียงรำพึงของเหล่าชาวนาที่ต้องเร่งทำงานทั้งวันทั้งคืน เพื่อให้ทันกับฤดูกาลและการเร่งรัดของทางการบ้านเมือง จึงเป็นเสียงทุกข์ของประชาราษฎร์ เถิงเหวินกงน่าจะรู้นัยของบทกวีอยู่ด้วย เมื่อได้ยินเมืองจ้อเอ่ยอ้างขึ้นมา ก็น่าจะรู้สึกได้จะต้องเร่ง ปฏิบัติราชการพร้อม ๆ กับขจัดทุกข์ให้แก่ชาวนาด้วย

ในอีกข้อความหนึ่ง เมืองจ้อเอ่ยขึ้นเพื่อประกอบคำกล่าวเตือนให้ผู้มีอำนาจตั้งตนอยู่ในความ ไม่ประมาท

เมื่อมีผู้ปรึกษาอยู่ในตำแหน่ง มีผู้สามารถอยู่ในหน้าที่ บ้านเมืองสงบราบคาบ จนมี เวลาทำกฎหมายและอาญาให้เป็นทีกระจำแล้ว แม้แต่เหล่ามหาอาณาจักรทั้งหลายก็ยังคง เกรงขาม ในคัมภีร์ซื่อจึงมีคำรณาไว้ว่า

เมื่อฟ้ายัง ไร้เค้าฝน เมฆตั้ง ก็สั่งสม เปลือกไม้ ดิน ไบหม่อน
 ทำเป็นรัง เรือนอยู่ สถาวร ที่แคลนคลอน ก็ปะซ่อม ให้ทรงไว้
 บัดนี้ ประชาชีที่อยู่ที่
 ยังมีผู้ใด มาหมิ่นให้เราอัปยศ
 บัดนี้ บ้านเมืองก็สงบราบคาบดี แต่กลับลวยใช้โอกาสไปแสวงหาความ
 อภิรมย์เป็นการใหญ่ นันย่อมนั้นเป็นการเรียกหาความวิบัติโดยแท้

(2A: 4)

กวีบทนี้ใช้อุปมาลักษณะเทียบตัวเองเป็นนกที่ถูกเหยี่ยวจับลูกน้อยไปและรังก็ถูกทำลาย จึงก้มหน้าซอมน้ำขมรังให้แข็งแรงเพื่อที่ไม่ให้ถูกรังควานได้อีก อรรถกถาอธิบายไว้ว่าเป็นบทกวีที่กล่าวถึงการปราบจลาจลของโจวกง ดังนั้น เมื่อเมิ่งจื่อใช้ความในบทกวีนี้กล่าวเตือนว่าแม่บ้านเมืองจะสงบราบคาบ แต่หากผู้เป็นเจ้ามัวแต่หลงระเริงอยู่ก็อาจจะถึงกาลวิบัติได้ จึงมีข้อสังวรแฝงเป็นนัยอยู่ในข้อความด้วย คือให้ระมัดระวังว่าเหล่าประชาราษฎร์จะไม่พอใจจนถึงขั้นก่อจลาจล

จะเห็นได้ว่า การอ้างอิงข้อความจาก **ซือจิง** ใน **เมิ่งจื่อ** ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายธรรมาภิบาลเพื่อเป้าหมายแห่งการเป็นธรรมราช และเหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุดในความเห็นของเมิ่งจื่อก็คือประชาราษฎร์ หากสามารถบำบัดทุกข์บำรุงสุขหรือร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาราษฎร์ได้ ก็บรรลุความเป็นธรรมาธิราชได้โดยปริยาย

นอกจากแนวคิดธรรมาภิบาลแล้ว ยังมีแนวคิดอีกประการหนึ่งที่ **เมิ่งจื่อ** มักจะหยิบยกเอาข้อความใน **ซือจิง** มาอ้างมากล่าวสนับสนุน นั่นคือแนวคิดเรื่อง “เทียนมิ่ง” หรือชะตาฟ้าลิขิต

หากมองภาพปรัชญาของเมิ่งจื่อโดยรวมว่าเป็นปรัชญาที่เน้นให้มนุษย์มีศรัทธาเชื่อมั่นในผลที่เกิดจากการกระทำของตน และมนุษย์ทุ กรูปทุกนามสามารถพัฒนาจนเป็นถึงขั้นอริยะได้โดยเท่าเทียมกันแล้ว เมิ่งจื่อก็ไม่น่าจะมองชะตาฟ้าลิขิตในลักษณะที่เป็นอำนาจบงการ หรือกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ไว้ทั้งหมดอย่างตายตัว การคลบันดาลของ “เทียน” หรือฟ้าคงจะเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งหรือศักยภาพอย่างหนึ่งซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบอื่นด้วย โดยที่การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งแห่งศักยภาพนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งโดยเชิงเปรียบเทียบ “เทียน” ได้มอบอำนาจบางส่วนมาให้แก่มนุษย์ในการกำหนดชะตากรรมด้วย อำนาจดังกล่าวอยู่ในธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ (เหรินซิง 人性) ที่มีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีบรรจุอยู่ในทุกตัวตน ดังการอ้าง **ซือจิง** ของเมิ่งจื่อตอนหนึ่งว่า

การที่บางคนเหนือกว่าบางคนเป็นสองเท่าหรือเป็นห้าเท่าหรือนับไม่ถ้วนนั้น ก็
 เพราะมีผู้ไม่สามารถทำคุณสมบัติในตัวให้ถึงที่สุดนั่นเอง คัมภีร์ซ็อจิงกล่าวไว้ว่า
 ฟ้าให้ กำเนิด เหล่าชน มีสิ่งสกปรก บนเกณฑ์กฎ
 ประชา ยึดตาม ข้อกำหนด ชื่นชอบ ความหมกจืด คงงามดี

(64: 6)

ถึงจะยังรับรองอำนาจสูงสุดของฟ้าและยังแสดงความยำเกรงอยู่ก็ตาม แต่นัยที่แสดงให้เห็น
 อยู่ได้เสมอใน **เม็งจื่อ** ก็คือความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีส่วนร่วมในการกำหนดผลของชะตากรรมด้วย แม้
 ไม่รู้ว่าจะเห็นผลเมื่อใดหรือผลดังกล่าวจะเป็นเช่นไร การมีส่วนร่วมก็คือการ “ทำคุณสมบัติในตัว
 ให้ถึงที่สุด” ซึ่งก็คือประกอบคุณธรรมทำความดีตามแนวโน้มหรือศักยภาพที่ได้รับมาจากฟ้านั่นเอง
 หากกล่าวจำเพาะส่วนที่มีการอ้างข้อความจาก **ซ็อจิง** ใน **เม็งจื่อ** จะพบว่าการเอ่ยถึงชะตาฟ้า
 ลีจิต ล้วนเกี่ยวข้องกับระดับบ้านเมืองทั้งสิ้น โดยนัยหนึ่ง เจ้าผู้ปกครองจะเป็นเสมือนหนึ่งตัวแทน
 ในการมีส่วนกำหนดชะตากรรมของบ้านเมือง หาก “ทำคุณสมบัติในตัวให้ถึงที่สุด” ก็จะเป็นปัจจัย
 หรือองค์ประกอบในการกำหนดผลที่จะตามมาของบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้ เม็งจื่อ จึงกำชับผู้เป็นเจ้าให้
 เพียรยึดมั่นอยู่ในราชธรรม ดังที่แนะนำเจ้าครองแคว้นเล็กอย่างแคว้นเถิงให้มุ่งมั่นเพื่อให้มีส่วนใน
 การกำหนดชะตาลีจิต

คัมภีร์ซ็อจิง กล่าวไว้ว่า

‘ดินแดนแคว้นโจวแม้เก่าแก่ แต่ชะตาลีจิตในวันนั้นใหม่นัก

นั่นเป็นคำกล่าวชื่นชมพระเจ้าโจวเหวินหวัง ท่านพึงดำเนินตามด้วยกำลังมานะ ก็
 จะทำให้แคว้นของท่านใหม่ได้ด้วย’

(34: 3)

แคว้นโจวเป็นกรณีตัวอย่างในอดีตที่อาจยกมากล่าวสำหรับปลอบประโลมใจเจ้าแคว้น
 ขนาดเล็กได้ เพราะสามารถเอาชนะโค่นล้มมหาจักรของราชวงศ์ซังได้ทั้ง ๆ ที่หากวัดกัน
 โดยแสนยานุภาพแล้วไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ปัจจัยที่บันดาลให้เกิดผลอันน่าอัศจรรย์นี้คง
 ประกอบด้วยเหตุหลายประการ หากแต่วัฒนธรรมโจวก็สร้างวาทกรรมอธิบายไว้เป็นมั่นว่า การที่
 แคว้นขนาดเล็กอย่างโจวได้รับชะตาฟ้าลีจิตให้ปกครองมหาชนชาวซังได้ในที่สุด ก็เพราะการ
 บากบั่นสั่งสมราชธรรมของพระเจ้าโจวเหวินหวังเป็นปัจจัยหลัก

บัดนี้แคว้นเล็กเลียนตามแคว้นใหญ่ แต่นี้ก็ละอายที่จะน้อมรับชะตาลิขิต จึงเปรียบเสมือนผู้เป็นลูกศิษย์มีความละอายต่อการรับชะตาลิขิตจากบูรพาจารย์นั่นเองหากบังเกิดความละอาย ก็ไม่มีอะไรดีไปกว่าการตามรอยพระเจ้าเหวินหวัง เมื่อเดินตามรอยพระเจ้าเหวินหวังแล้ว ภายในห้าปีของแคว้นใหญ่ ภายในเจ็ดปีของแคว้นเล็ก ก็จักสามารถบริหารปกครองจนเป็นที่ยอมรับในโลกล้ำได้เป็นแม่นมั่น คัมภีร์ซื่อจึงมีความกล่าวไว้ว่า

บุตรหลาน ว่านวงศ์'ซัง'	ปริมาณตั้ง เป็นหมื่นแสน
แต่ลิขิต จากเมืองแมน	ให้เป็นข้า แห่งโจวนคร
เป็นข้าแห่ง โจวราชันย์	เพราะสวรรค์ ไม่แน่นอน
คนเมือง 'อิน' จึงจร	มาช่วยบวง สรรวงในกรุง

(4A: 7)

อย่างไรก็ดี การสังหารกรรมของเจ้าผู้ครองแผ่นดินทั้งน้อยใหญ่ ก็จะต้องดำเนินไปด้วยความไม่หวั่นไหวและอดทน ไม่มีวแต่จะแฉ่คอยหรือตั้งตาหัว งามว่าผลของชะตาลิขิตที่ตนปรารถนาจะบังเกิดขึ้นเมื่อใด เพราะในที่สุดแล้ว ฟ้าก็ยังทรงอำนาจแห่งการวินิจฉัยให้ต้องยำเกรงอยู่ และเจ้าผู้ปกครองจะต้องใช้ปัญญาพิจารณาควบคู่ไปกับการประพฤติปฏิบัติราชธรรมด้วย

ผู้ทรงปัญญาเท่านั้นที่จะสามารถนำเอาความเล็กน้อยไปปรับใช้สิ่งที่ใหญ่โต โดยเหตุนี้ องค์บูรพกษัตริย์โจวจึงยอมต่ออนารยชนชวินอิ้วและราชาโกวเจียนจึงยอมกล่าวถินนอบน้อมต่อแคว้นอู๋

ผู้นำความใหญ่โตไปปรับใช้สิ่งทีเล็กน้อยคือผู้อภิรมย์ต่อฟ้า
ผู้นำเอาความเล็กน้อยไปปรับใช้สิ่งทีใหญ่โตคือผู้ยำเกรงต่อฟ้า
ผู้อภิรมย์ต่อฟ้าคือผู้พิทักษ์โลกล้ำ
ผู้ยำเกรงต่อฟ้าคือผู้รู้จักพิทักษ์เขตแคว้นของตน
ความในคัมภีร์ซื่อจึงกล่าวไว้ว่า
'ยำเกรงในอำนาจฟ้า จึงมีคราธารงรักพิทักษ์อยู่'

(1B: 3)

และข้อสำคัญก็คือ แม้จะมั่นใจว่าการประพฤติปฏิบัติราชธรรมจะเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการกำหนดชะตาลิขิตแก่บ้านเมืองได้ แต่ด้วยข้อจำกัดของปัญญาความรู้ที่จะใช้พิจารณาข้อธรรมซึ่ง

อยู่ในระหว่างการเพาะบำรุงเลี้ยงให้เจริญเติบโต ผู้ปกครองจึงต้องคอยหมั่นศึกษา คอยปรับปรุงด้วย ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองโดยไม่มัวแต่จะคิดโทษเหตุปัจจัยอื่น

เมื่อรักผู้คนแล้วมีเกิดผลเป็นความสนิทชิดเชื้อ
ก็จึงย้อนทบทวนมนุษยธรรมของตน
เมื่อปกครองผู้คนแล้วมีเกิดผลเป็นความสงบราบคาบ
ก็จึงย้อนทบทวนปัญญาความรู้ของตน
เมื่อแสดงจรรยา มารยาทต่อผู้คนแล้วมีได้รับจรรยาตอบกลับมา
ก็จึงย้อนทบทวนความเคารพของตน
ผู้ดำเนินการใดแล้วมิได้ผลจากการนั้น
ล้วนจักต้องย้อนทบทวนและเรียกรื้อเอาจากตนเองทั้งสิ้น
หากดำรงตนได้เที่ยงตรงถูกต้องแล้ว
ทั้งโลกหล้าย่อมมาอยู่ในสังกัดเอง คั่งความในคัมภีร์ **ซื่อจิง** กล่าวว่า
'สถิตเสถียรอยู่คู่เคียงชะตา แสงสว่างมงคลสุขด้วยตนเอง'

(4A: 4)

การยกข้อความของบทกวีใน **ซื่อจิง** มาอ้างใน **เมิ่งจื่อ** ยังมีที่ซึ่งพาดพิงไปถึงประเด็นปลีกย่อย อื่นอีกบ้าง เช่น การตอกย้ำว่าวัฒนธรรมใจมีความเป็นอารยะและได้พัฒนาจนพ้นจากความ ป่าเถื่อนมาแล้ว (3A: 4 ; 3B: 9) การเร่งให้ดำเนินรอยตามบูรพกษัตริย์ (4A:1) เป็นต้น แต่ที่ล้วน เกี่ยวข้องกับกิจของผู้เป็นเจ้าปกครองบ้านเมืองทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า โดยภาพรวมของการหยิบยก ข้อความใน **ซื่อจิง** มาสนับสนุนอ้างอิง เมิ่งจื่อมุ่งที่จะสื่อสารกับผู้บริหารบ้านเมืองเป็นหลัก โดย ต้องการยืนยันว่าแนวทางการปกครองแบบธรรมาภิบาล ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อประชาราษฎร์และ ชะตาฟ้าลิขิต เป็นแนวทางที่จะนำความราบคาบ สุขสงบมาให้ได้ เป็นแนวทางที่ยั่งยืนและมีความ เป็นอารยะ การยืนยันเช่นนี้ เป็นวิวาทะโดยตรงกับระบบเดชาธิราช (ปาเจ็ง 霸政) ที่กำลังอยู่ใน กระแสความต้องการของสมัยนั้น หากแต่เมิ่งจื่อเห็นว่าเป็นแนวทางที่มีข้อดีสูงกว่าและยากที่จะ นำพาบ้านเมืองสู่สันติสุขได้ ด้วยเหตุทั้งนี้ จึงเห็นได้ว่า บทบาทของคัมภีร์ **ซื่อจิง** ที่เมิ่งจื่อนำไปใช้ อ้างอิง ก็ยังคงเป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอุดมการณ์และแรงบันดาลใจในเรื่องการเมืองการ ปกครองอยู่ สอดคล้องกับที่ขงจื้อ ได้กล่าวคาดหวังคุณประโยชน์ของคัมภีร์เล่มนี้ไว้ว่า

แม้มีคนท่องบทเพลงในคัมภีร์กวีนิพนธ์ได้หมด 300 บท แต่เมื่อต้องรับภาระการปกครอง เขาไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร หรือเมื่อได้รับมอบหมายภารกิจไปดินแดนต่างๆ ก็ไม่อาจตอบคำถามอะไรได้ด้วยตนเอง มีความรู้ท่วมหัวขนาดนี้ มีประโยชน์อะไร

(เล่มที่ 13 บทที่ 5)

4.3. การอ้างอิงคัมภีร์ซุจิงของเมิ่งจื่อ

ซุจิง หรือ **ซังซุ** (尚書 The Book of History) คือประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เรียบเรียงขึ้นจากเอกสารประกาศราชโองการต่าง ๆ ของสมัราชวงศ์ซง-โจว อันล้วนเป็น ราชวงศ์ก่อนการกำเนิดของขงจื่อ เช่นเดียวกับคัมภีร์**ชือจิง** แม้จะมีผู้เชื่อว่าขงจื่อคือผู้ที่คัดเลือกบันทึกของทางการเหล่านั้นมาเรียบเรียงด้วยตนเอง แต่ก็ยังเป็นเพียงการสันนิษฐาน ไม่มีหลักฐานอันใดอ้างอิงยืนยันได้ จึงมีนักวิชาการส่วนหนึ่งที่ยังคงมีความเห็นว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์เล่มนี้ปรากฏเป็นคำรับเรียบร้อยแล้วตั้งแต่ก่อนสมัยขงจื่อ

โครงสร้างของ**ซุจิง**อาจแบ่งตามลักษณะและเนื้อหาในการบันทึกได้เป็น 6 ประเภทใหญ่คือ

เต๋ยน (典) บันทึกราชกิจและคำดำรัสขององค์กษัตริย์

หม่ว (謨) บันทึกการถกเถียง เสนวนาปัญหาการบริหารบ้านเมืองของบรรดาผู้ปกครอง

ชวั้น (訓) เป็นถ้อยคำที่ข้าบริพารถวายนามคิดเห็นตลอดจนข้อติติงการบริหารต่อผู้เป็นเจ้า

เก๋า (誥) คือคำประกาศ หรือคำสั่งทางราชการ เป็นประเภทที่มีมากที่สุด และบันทึกเป็นภาษาพูด ซึ่งเมื่อล่วงสมัยแล้วยากต่อการเข้าใจยิ่งกว่าคำประเภทอื่น

ชือ (誓) คือคำประกาศศึกและประกาศิตคำสั่งต่างๆที่ใช้ในยามสงคราม

มิ่ง (命) คือคำสั่งแต่งตั้งหรือปูนบำเหน็จข้าบริพารต่างๆ

แม้จะเป็นเพียงคำรับที่รวบรวมประกาศราชโองการของราชวงศ์โบราณ แต่ **ซุจิง**ก็เป็นนิพนธ์เล่มสำคัญที่ทรงอิทธิพล เพราะเป็นเสมือนหนึ่งเสาเข็มต้นใหญ่ที่ใช้วางพื้นฐานความเชื่อและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองเอาไว้อย่างมั่นคงยั่งยืน พื้นฐานความเชื่อของวัฒนธรรมจีนโบราณที่แฝงฝังอยู่ในคำประกาศแสดงออกเหล่านี้ ที่เด่นชัดได้แก่

ก. ความเคารพยำเกรงในอำนาจของ “ฟ้า” (เทียน) เชื่อว่าเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติและเหนือความสามารถใด ๆ ของมนุษย์ คืออำนาจที่กำหนดความเป็นมา ความ

เป็นอยู่และความเป็นไปของทุก ๆ สิ่งและทุก ๆ ปรากฏการณ์ในโลก กระนั้นก็ตาม สรรพสิ่งและเหตุการณ์ ที่ฟ้ากำหนดมาก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องยั่งยืนสถาพรอยู่ตลอดไป เพราะฟ้าย่อมสั่งให้เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ตามแต่คุณโทษที่ฟ้าต้องการให้เกิดขึ้น ข้อสำคัญก็คือ มีคนเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่สามารถหยั่งรู้หรือสื่อสารสัมพันธ์กับเจตนารมณ์ของฟ้าได้ แน่แน่นอนว่าอิทธิฤทธิ์ดังกล่าวย่อมได้รับการระบุให้เป็นของเจ้าผู้ปกครองเท่านั้น

ข. ข้อความในซุจิงล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงการยอมรับโดยปริยายในศักดิ์ฐานะและอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของผู้เป็นเจ้าของฟ้า สรรพนามเรียกตัวเองของเจ้าที่ปรากฏอยู่ในประกาศราชโองการทั่วไปมักจะใช้คำว่า “ข้าเพียงผู้เดียว” ซึ่งแสดงถึงความทรงศักดิ์ ทรงอำนาจเด็ดขาด ที่จะเรียกสั่งประชาข้าบริพารให้ปฏิบัติตามความประสงค์อย่างศิโรราบ

ค. เทิดทูนจรรยาธรรม (เต๋อ 德) กล่าวโดยสังเขปที่สุด เต๋อหรือจรรยาธรรมก็คือคุณธรรมที่จะต้องยึดถือชำระไว้ เพื่อแลกกับการได้มาซึ่งอภิสิทธิ์ในสังคม การที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินจะได้สิทธิ์ธรรมอำนาจในการปกครองจากฟ้า ย่อมขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติตามราชธรรม เช่น ปกป้องประชาราษฎร์ เป็นต้น ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ฟ้าอยู่ตลอด หากไม่แล้วเจตนารมณ์ของฟ้าก็อาจจะ “เปลี่ยนแปลง” และบันดาลให้มีเหตุเภทภัยเกิดกับผู้เป็นเจ้าของฟ้าได้ โดยเหตุนี้จรรยาธรรมจึงเสมือนเครื่องกำกับผู้มีอำนาจให้มีกรอบมิชอบเขตในการใช้อำนาจ การเทิดทูนจรรยาธรรมเป็นดัชนีชี้ ความรับผิดชอบของเจ้าผู้ปกครองแผ่นดิน ในสมัยที่ขาดการเทิดทูนจรรยาธรรม แผ่นดินและราชบัลลังก์ย่อมหมิ่นเหม่ต่อการดำรงอยู่รอด

ง. พิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ เป็นแนวคิดที่ปรากฏทั่วไปในโองการคำสั่งของราชวงศ์โจว มุ่งชี้ให้ผู้เป็นเจ้าของปกครองเอาใจใส่สภาพความเป็นอยู่ของประชาราษฎร์ โดยมีข้อสั่งวรที่สำคัญคือเจตจำนงของฟ้าสะท้อนผ่านสภาวะของประชาราษฎร์ หากผู้ปกครองต้องการรู้เจตนารมณ์ของฟ้า ก็ให้พินิจความเป็นอยู่ของประชาราษฎร์ให้ถ่องแท้ นอกจากนี้ให้ตระหนักอยู่เสมอว่าการพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์นั้นไม่ใช่เรื่องเล็กและเรื่องง่าย และจำเป็นต้องลงไปคลุกคลีสัมผัสความรู้สึกยากของประชาราษฎร์จึงจะสามารถเข้าใจได้ถ่องแท้ แนวคิดพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์นี้ไม่ได้หมายความว่า เจ้าจะมีความเห็นอกเห็นใจคิดช่วยทุกข์สุขของชนหรือต้องยกระดับความเป็นอยู่ของประชาให้ดีขึ้นแต่อย่างใด เพราะอาจจะเล็งเห็นจากน้ำเสียงของคำประกาศทั้งหลายได้ไม่ยากนักกว่า การพิทักษ์ประชาเมื่อถึงที่สุดแล้วก็คือรูปแบบหนึ่งของการรักษาผลประโยชน์ของผู้เป็นเจ้านั่นเอง ที่จะต้องดูแล “สมบัติ” ของตนให้อยู่ในสภาพดีและสามารถแสดงให้ผู้ตรวจตรา (คือฟ้า) คงเจตจำนงประสงค์ให้ครองสิทธิ์ในการดูแลสมบัติราษฎรต่อไป

แนวความเชื่อทางการเมืองการปกครองที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ประมวลสรุป ได้จากการพิจารณาถ้อยคำและวัตถุประสงค์ของประกาศราชโองการทั้งหลายใน **ซูจิง** เป็นที่รู้และยอมรับในหมู่นักวิชาการกันทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทั้งหลายที่แสดงออกใน **ซูจิง** นี้ มีอิทธิพลอันใหญ่หลวงและยั่งยืนนานอยู่ในระบบการปกครองของจักรวรรดิจีน ครอบงำและซึมซับอยู่ในความเชื่อและอุดมการณ์ทางการเมืองของชาวจีนมาโดยตลอด แม้แต่ในปี ปัจจุบันก็ยังมีกรกล่าวขวัญให้ผู้มีอำนาจยึดถือเป็นพันธสัญญากันอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะในบริบทของประวัติศาสตร์สมัยจั้นกั๋วที่เมิ่งจื่อใช้ชีวิตอยู่ ก็จะพบว่าอุดมคติเชิงการเมืองทั้งหลายนี้ กำลังถูกทำลายจนสิ้นกลอนและอยู่ในสถานะที่อ่อนแอ เจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ มิได้ยำเกรงหรืออย่างน้อยมิได้หวาดกลัวต่ออำนาจของฟ้าอีกต่อไปแล้ว เพราะเริ่มเกิดการตระหนักรู้กันว่า อำนาจการเมืองทั้งปวง จะได้มาและดำรงอยู่ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับพฤติกรรมและปัญญาความสามารถในการจัดการของตัวผู้นำมากกว่าจะขึ้นกับพิธีกรรมบวงสรวงหรือเจตนารมณ์ของฟ้า และเมื่อความเชื่อความเกรงกลัวอำนาจสถาบันศาลของฟ้าเสื่อมลง ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเชิดชูผู้เป็นเจ้าของซึ่งได้สิทธิธรรมทางการเมืองจากฟ้าอันเป็นสิทธิที่ผูกขาดจำกัดไว้ด้วยระบบชาติวุฒิอีกต่อไปเช่นกัน ผู้ครองอำนาจการปกครองอาจจะเป็นใครก็ได้ที่สั่งสมเหตุและปัจจัยต่าง ๆ จนพอเพียงที่จะควบคุมบงการสถานการณ์ได้ ในขณะที่เดียวกัน การเกิดทฤษฎีจรรยาธรรม ซึ่งเป็นพันธสัญญาของการชำระอำนาจที่ได้รับจากเจตนารมณ์ของฟ้าก็มีใช้เรื่องจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่นนัก พร้อมกันนั้น เจ้าครองแคว้นที่มีอำนาจและมีความทะเยอทะยาน มุ่งที่จะสร้างความมั่งคั่งและความมั่นคงให้แก่ตนและบ้านเมืองของตนเป็นเป้าหมายหลัก ก็ย่อมละเลยต่อการใส่ใจเรื่องสวัสดิภาพความเป็นอยู่ของประชาราษฎร์ มิได้เห็นเป็นภารกิจสำคัญแต่อย่างใด

แนวคิดหลักใน **ซูจิง** ที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมสอดคล้องกับคำสอนของขงจื้อ และเมิ่งจื่อผู้รับสืบทอดแนวคำสอนมา ก็น่าจะมีความไม่พอใจต่อสภาพการณ์ของบ้านเมืองซึ่งเบี่ยงเบนออกไปจากแนวทฤษฎีใน **ซูจิง** ดังกล่าว และการหยิบยกข้อความทั้งหลายในคัมภีร์เล่มนี้ขึ้นมาอ้าง ก็น่าจะเป็นไปเพื่อการตอกย้ำหรือตึงรั้งเอาศรัทธาความเชื่อเดิมเหล่านั้น ให้กลับมาเป็นที่ตระหนักกันอีก แต่จากการสำรวจเบื้องต้น กลับไม่เป็นไปดังเช่นที่คาด เพราะแนวคิดหลักทั้งหลายใน **ซูจิง** มิได้รับการตอกย้ำด้วยข้อความที่ยกมาจาก **ซูจิง** สักเท่าใด ยิ่งไปกว่านั้น ยังปรากฏร่องรอยบางประการซึ่งแสดงเป็นนัยให้เห็นว่าเมิ่งจื่อก็มีความคิดคลี่คลายออกจากทฤษฎีเดิมบางข้ออีกด้วย ดังเช่นข้อความตอนหนึ่งใน **ซูจิง** ที่ประกาศความทรงอำนาจของผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินไว้ว่า

เมื่อฟ้าบันดาลให้มีทวยราษฎร์

จึงให้มีเจ้าขุนมาปกครอง จึงให้มีครุมาแนะนำสอน

ก็เพื่อให้ช่วยกันอาทรณอมรัก
 จึงทั่วทั้งสี่ทิศ
 ใครจะผิดหรือไม่ผิด ย่อมอยู่ที่เราแต่ผู้เดียว
 ทั้งหล้าฤจักษ์กล้า ล่วงล้ำตามอำเภอใจ

(1B: 3)

น้ำเสียงในข้อความที่ประกาศความมีอำนาจอันเด็ดขาดมิยอมให้ใครกล้าแข็งขึ้นนี้ ปรากฏอยู่ในบริบทที่เม็งจื่อกำลังโน้มน้าวเจ้าครองแคว้นให้เป็นผู้ที่เมตตา ข้อความเสริมของเม็งจื่อที่ตามมาชี้ให้เห็นว่า ความต้องการใช้อำนาจเด็ดขาดดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน

เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งขวางวิถีธรรมอยู่ในโลกหล้า พระเจ้าโจวอู่หวังจึงถือเป็น
 เรื่องน่าละอาย นี่แลคือความห้าวหาญของพระเจ้าโจวอู่หวัง ยามที่พระเจ้า
 โจวอู่หวังทรงพิโรธ ก็บันดาลผลเป็นความสุขสงบของไพร่ฟ้าทั่วทั้งหล้า

(1B: 3)

ความเด็ดขาดห้าวหาญของพระเจ้าโจวอู่หวัง ณ สมัยที่ต้องช่วงชิงแผ่นดินมาจากราชวงศ์ซัง จึงฟังดูนูนนวลขึ้นเมื่อมีน้ำใจความเห็นแก่ประชากรราษฎรมาเป็นแรงคลใจ พร้อมกันนั้นวาทกรรมเดิมที่อ้างอิงว่า อำนาจในการเปลี่ยยนแผ่นดินเป็นอำนาจที่ได้รับมาจากการประทานของฟ้าก็อ่อนน้าหนักลง เมื่อมีไพร่ฟ้าทั่วทั้งหล้ามาส่งเสียงแทน

ในข้อความอีกตอนหนึ่งที่เม็งจื่อเตือนเจ้าผู้ครองแผ่นดินมิให้ตั้งตนอยู่บนความประมาทและเร่งชวนช่วยในการบำรุงบ้านเมืองแม้ในยามสงบ ก็ได้ยกเอาข้อความใน ๒๒๖ ซึ่งตอนหนึ่งขึ้นอ้างว่า

เมื่อฟ้า บันดาล อุบัติวเคราะห์ ยังพอเสาะ หาทางเลี่ยง ทางหลบได้
 แต่ตนเอง หากบันดาล อุบัติวภัย ย่อมไม่ อาจดำรง ทรงอยู่เลย

(2A: 4)

บริบทเดิมของข้อความนี้เป็นคำกล่าวของเจ้าซึ่งเอ่ยตำหนิตัวเองที่ได้ผิดพลาดไป แต่เม็งจื่อยกมาอ้างไว้ในบริบทที่เน้นให้รับผิดชอบตัวเอง หากตนเองประมาท ความวิบัติยังมีมากกว่าที่ฟ้าจะบันดาลให้เกิด หากตรองให้ลึกกลงไปอีกชั้นหนึ่ง ก็จะเห็นได้ว่า เม็งจื่อให้ความสำคัญแก่ผลที่

เกิดจากกรรมของมนุษย์มากกว่าอำนาจบันดาลของฟ้าเสียอีก ข้อความจาก **ซอจิง** นี้ไม่ได้ช่วยตอกย้ำในอำนาจของฟ้า กลับยังลดความน่าเกรงขามลงอีก

นอกจากนี้ ยังมีข้อความที่เมิ่งจื่อพาดพิงถึง **ซุจิง** ที่มีชื่อเสียงมากตอนหนึ่ง กล่าวไว้ว่า

หากเชื่อความในคัมภีร์ **ซุจิง** ทั้งสิ้น ก็มีผู้ย่อมมีคัมภีร์ **ซุจิง** เสียเลยจะดีกว่า

(7B: 3)

ทัศนคติและท่าทีของเมิ่งจื่อในการหยิบยกข้อความในคัมภีร์ **ซุจิง** มาใช้ จึงมีร่องรอยของการวิพากษ์วาทกรรมโบราณบางประการ ในลักษณะของการปรับปรุงแนวการอธิบายและจุดเน้นให้สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงของสมัย ดังตัวอย่างที่ได้ยกมาวิเคราะห์ข้างต้นที่ทำให้เห็นการปรับน้ำหนักของอำนาจฟ้าและอำนาจเจ้าให้โน้มไปเอื้อต่อแนวคิดเพื่อมวลชนมากขึ้นตามกระแสของบ้านเมืองที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม การยกข้อความของ **ซุจิง** มาอ้างใน **เมิ่งจื่อ** ก็เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักของ **ซุจิง** ก่อนข้างน้อย

ถ้อยคำและเรื่องราวที่ **เมิ่งจื่อ** อ้างมาจาก **ซุจิง** มีอยู่ทั้งหมด 30 แห่ง แต่เมื่อประมวลแล้วก็จะพบว่า คำอ้างส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสำคัญ 2 เรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนคือเรื่องความกตัญญู กับเรื่องของการสืบทอดแผ่นดิน แนวคิดทั้งสองเกี่ยวข้องกับจริยธรรมแห่งสัมพันธภาพคู่ที่สำคัญที่สุด 2 คู่ คือความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างมูลนายกับบิรพาร ปรากฏว่าใน **เมิ่งจื่อ** ได้อภิปรายความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทั้งสองนี้ผ่านการอ้างอิงข้อความใน **ซุจิง** อย่างน่าสังเกต โดยแสดงผ่าน การเล่าพฤติกรรมของเมธีวีรกษัตริย์โบราณ ได้แก่พระเจ้าซุ่นและพระเจ้าซังทัง กับพระเจ้าโจวอู่หวัง

4.3.1. พระเจ้าซุ่น

ซุ่นเป็นกษัตริย์ในปรัมปราคติ ซึ่งเป็นที่จดจำกันในหมู่ชาวจีนว่าเป็นผู้ที่ได้ขึ้นครองแผ่นดินเนื่องจากมีกตัญญูตาธรรมเป็นเลิศ ตามประวัติที่ชาวจีนโดยทั่วไปเชื่อถือและเล่าสืบทอดกันมาช้านานระบุว่า ซุ่นกำพร้ามารดาตั้งแต่อายุยังน้อย บิดาแต่งงานใหม่และได้บุตรชายอีกคนหนึ่งชื่อ อเซียง ทั้งบิดา มารดาเลี้ยง และน้องชายต่างมารดา ต่างก็ริษยาเกลียดชังซุ่นจนถึงขั้นปรารถนาจะฆ่าให้ตาย หากแต่ซุ่นเป็นผู้มีอุปนิสัยอ่อนโยน กตัญญูต่อบิดาและให้ความเคารพแก่มารดาเลี้ยงอยู่เสมอ ทั้งยังรักเมตตาต่อเซียงผู้เป็นน้องต่างมารดาเสมือนหนึ่งน้องร่วมอุทรกันมา ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หากทำผิดพลาดในเรื่องเล็กน้อย ซุ่นก็จะก้มหน้ายอมรับการลงโทษโดยไม่ได้เถียง และแม้จนถึงขั้นเมื่อรู้ว่าตนถูกปองร้ายจากบุพการีถึงขั้นจะเอาชีวิต ก็มีได้คิดต่อต้านขัดขืนหรือหนี

โกรธแค้นอันใด ได้แต่พยายามหนีหรือหลบ ไปซ่อนตัวไว้เท่านั้น ภา พความกตัญญูของชุ่นดังกล่าว เมิ่งจื่อ ได้แสดงให้เห็น โดยอาศัยข้อความที่เล่าไว้ในคัมภีร์ **ซุจิง** ดังนี้

บิดามารดาใช้ให้ชุ่นไปซ่อมแซมโรงนา แล้วชักบันไดออก บิดาผู้ตบอดก็จุดไฟเผาโรงนาเสีย แลเมื่อใช้ให้ไปขุดบ่อน้ำ ก็ลอบออกมาแล้วเอาดินหินปิดกลบบ่อน้ำเสีย เชียงผู้เป็นน้องของชุ่น ประกาศว่า ‘การทำลายชุ่นเป็นผลงานของเราเอง แปะแกะวัวควายยกให้พ่อแม่ โรงนาขุ่ยฉางยกให้พ่อแม่ อวรุทหอกคาบพิณคันศรให้เป็นของเรา พี่สะใภ้ทั้งสองก็ให้มาดูแลเตียงนอนของเรา’ ครั้นเชียงเข้าไปในที่พำนักของชุ่น ก็พบชุ่นบรรเลงเพลงอยู่บนเตียง จึงกล่าวว่า ‘อาลัยในตัวที่เป็นหนักหนาด้วยที่ทำอันขัดใจ ชุ่นกลับกล่าวว่า ‘เราคิดถึงแต่พวกเหล่าประชาและข้าบริพาร เจ้าอาจจะช่วยข้าดูแลได้’

(5A: 2)

ความรักความกตัญญูของชุ่นในตำนานที่เล่า ได้รับการขบเน้นให้ดูจนเกินจริงในเชิงจิตวิทยาอยู่บ้าง โดยดำเนินเรื่องให้ชุ่นต้องเผชิญกับความรู้สึกขัดแย้งระหว่างเหตุผลทางจริยธรรม กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเด็น เริ่มจากการถูกปองร้ายหมายชีวิตจากคนในครอบครัวที่มีสายสัมพันธ์สนิท ซึ่งชุ่นก็ได้มีใจเจ็บแค้น กลับแสดงน้ำใจรักออกมา ดังข้อความที่เมิ่งจื่ออธิบายแทนชุ่นว่า

“ผู้น้อยไม่เข้าใจว่าชุ่นไม่รู้หรือไรว่า เชียงกำลังคิดฆ่าตนอยู่”

“เหตุใดจะไม่รู้เล่า เพียงแต่เมื่อเชียงกังวลหม่นหมอง ก็จะกังวลหม่นหมองด้วย และเมื่อเชียงยินดีปรีดา ก็จะยินดีปรีดาด้วย”

(5A: 2)

ในส่วนที่ชุ่นไม่ได้รับความเมตตาปราณีจากบิดา เมื่อวันจึงผู้เป็นศิษย์ ยกข้อความ มาตามที่บันทึกไว้ใน **ซุจิง** ขึ้นตั้งคำถามว่า

“เมื่อชุ่นไปทำนา ก็รำไห้และกล่าวตัดพ้อต่อฟ้าอันทรงคุณ เหตุใดจึงร้องไห้และบ่นพ้อเช่นนั้น”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“ก็ด้วยอารมณ์ทั้งน้อยใจทั้งบูชาเป็นเหตุ”

วันจึงถามต่อว่า

“ถ้าบิดามารดาเมตตาปราณี ก็จงยินดีแต่ไม่ลืมตน ถ้าบิดามารดาไม่ชอบไม่ชม แม้ทุกขระทมก็ไม่บ่นพ้อ แต่ชุ่นก็ยังบ่นพ้อเช่นนั้นหรือ”

(5A: 1)

เมิ่งจื่ออธิบายกริยาตัดพ้อต่อว่าฟ้าของชุ่น ว่าเกิดจากความทุกข์ใจที่ตนไม่อาจทำให้บิดาเกิด ความยินดีได้ อันเป็นวิธีคิดที่แสดงความรับผิดชอบต่อ หลักคุณธรรม เช่นเดียวกับหลัก การคิดแบบ อุดมคติที่แสดงออกเมื่อรู้ว่าน้องชายคิดฆ่าตนอยู่ นั่นก็คือการที่ผู้อื่นจะมีใจรักหรือไม่รักเรานั้น ตัวเราคือต้นตอของปัญหา ไม่ใช่ปัญหาของผู้มีจิตคิดต่อเรา อุดมคติแห่งการรักคนในครอบครัวใน ความคำนึงของชุ่น จึงมุ่งหวังผลสูงถึงขั้นที่จะต้องทำตนให้เป็นที่รักดี วย โดยเฉพาะเมื่อผนวกเข้า กับความกตัญญู การทำให้บิดามารดาพอใจ จึงเป็นเป้าหมายของชีวิตที่สำคัญยิ่งกว่าอื่นใด ดัง ที่เมิ่งจื่ออธิบายอ้างความรู้สึกลงของชุ่นของตอนหนึ่ง

ผู้ทรงคุณธรรมทั่วหล้ามาชื่นชมยินดีด้วย ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป แต่ ก็ยังไม่เพียงพอต่อการคลายความกังวลหม่นหมองได้

สตรีงามย่อมเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป แต่แม้จะได้ธิดาทั้งสองขององค์ กษัตริย์เป็นภริยา ก็ยังไม่เพียงพอต่อการคลายความกังวลหม่นหมองได้

ยศศักดิ์ย่อมเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป แต่แม้จะดำรงอิสริยยศศักดิ์สูงส่งเป็นถึง เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ก็ยังไม่เพียงพอต่อการคลายความกังวลหม่นหมองได้

การมีผู้คนมาชื่นชมยินดี การมีสตรีงามและการมีอิสริยยศศักดิ์ ล้วนไม่เพียงพอต่อการ คลายความกังวลหม่นหมองได้เลย จักมีก็แต่การทำให้บิดามารดายินดีได้เท่านั้นที่สามารถ คลายความหม่นหมองได้

(5A: 1)

ตำนานตามข้อความในซูจิงยังเล่าต่อไปว่า กิตติศัพท์ความกตัญญูของชุ่นได้ยิบไปถึง พระกรรมของพระเจ้าเหยา จึงให้เข้าเฝ้าและสนทนาตั้งคำถามเกี่ยวกับการปกครองจนประจักษ์ชัด ว่าชุ่นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่ง พระเจ้าเหยาจึงพระราชทานที่นาข้าทาสบริวารให้ชุ่นนำไปใช้เลี้ยง ตัวบำเพ็ญคุณธรรมเตรียมปกครองแผ่นดิน

ครั้นองค์กษัตริย์บัญชาให้แก้โอรสสองธิดา พร้อมกับเสนาข้าราชบริพารน้อยใหญ่
จูงแพะแกะวัวควายนำทรัพย์เสบียงอาหารไปช่วยสนับสนุนชุนถึงที่นา เหล่าบัณฑิตในหล้า
ก็พากันมาแวดล้อมเป็นจำนวนมาก องค์กษัตริย์ยังเตรียมจะมอบแผ่นดินให้ทั้งสิ้น

(5A: 1)

เป็นที่น่าสังเกตว่า **เม็งจื่อ** ได้อ้างถึงหรือกล่าวเล่าเรื่องราวของพระเจ้าชุนไว้เป็นอันมาก ยิ่ง
กว่าการเอ่ยถึงโบราณกษัตริย์องค์ใด ๆ ดังปรากฏชื่อของชุนอยู่ในข้อความต่าง ๆ มากถึงเกือบ 40
ตอน การปรับเปลี่ยนจุดเน้นของเม็งจื่อจากที่ ชงจื่อถือเอาปฏิปทาของโจวกงเป็นเอกและยึด
เอากษัตริย์ต้นราชวงศ์โจวเป็นแบบอย่างกลายมาเป็นพระเจ้าชุนซึ่งเป็นกษัตริย์ในตำนานปรัมปรา
คดีนี้ จึงเท่ากับ การสืบทอดขึ้นไปตั้งหลักยังจุดในประวัติศาสตร์ที่ไกลโพ้นขึ้นไปกว่าเดิมนั่นเอง
พิจารณาในแง่หนึ่ง ก็เป็นการประชันความเก่าแก่กับแนวคิดของสำนักมั่วจื่อซึ่งเชิดชูพระเจ้าอู่ผู้
เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ชยาเป็นต้นแบบ กระนั้นก็ดี การหยิบยกพระเจ้าชุนขึ้นมากล่าวอ้างมาก
เป็นพิเศษเช่นนี้ ก็น่าจะมีนัยที่สำคัญยิ่งกว่าต้องการเพียงแต่ความโบราณ เพราะยังมีข้ออภิปรายที่ติด
มากับภาพลักษณ์ของชุนตามตำนานอีกอย่างน้อย 2 ประเด็น ได้แก่

4.3.1.1. ภาพลักษณ์ความกตัญญูของชุน ชีชวนให้พิจารณาถึงประเด็นปัญหาทาง
ปรัชญาข้อหนึ่งซึ่งเป็นที่สังเกตถกเถียงกันมาตั้งแต่สมัยของชงจื่อแล้ว นั่นคือ กรณีที่จะต้อง
ตัดสินใจเลือกเมื่อเกิดข้อขัดแย้งกันระหว่างการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกับการเคารพ
กบิลเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือการเลือกระหว่างความถูกต้องทางจริยธรรมส่วนบุคคลกับ
ความถูกต้องทางจริยธรรมสังคม ประเด็นถกเถียงดังกล่าว เนื่องมาจากข้อความในคัมภีร์
หลุนอิว่บทหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานกันอย่างกว้างขวาง

เซ่อกงกล่าวแก่งจื่อว่า

“ในแคว้นของเรา มีคนตรง เมื่อบิดาขโมยแกะ บุตรไปเป็นพยาน ”

ชงจื่อกล่าวว่า

“ในแคว้นของข้า คนตรงจะต่างออกไป บิดาจะซ่อนความผิดของบุตร

บุตรจะซ่อนความผิดของบิดา ความตรงดำรงอยู่ ณ ใจกลางพฤติกรรมเหล่านี้แล้ว ”

(เล่มที่ 13 บทที่ 18)

ข้อความดังกล่าว ชวนให้เกิดข้ออภิปรายได้ อย่างกว้างขวาง ในฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับแนวคิดของขงจื้อ ก็คงจะได้ชั่งใจกันว่า ขงจื้อเห็นแก่ความสัมพันธ์ส่วนตัวจนอาจจะยอมละเมิดหรือขัดแย้งกับจริยธรรมระดับสังคมได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือยึดมั่นอยู่กับคุณธรรมระดับปัจเจกบุคคลจนไม่คำนึงถึงเรื่องความยุติธรรมระดับสังคมนั้นเอง อย่างไรก็ตาม ทางฝ่ายปรัชญาขงจื้อ ก็ได้อธิบายแก้ข้อสับสนของเนื้อความเชิงปฏิทรรศน์ (paradox) ดังกล่าวไว้บ้าง เช่น พยายามตั้งข้อสังเกตเพื่อวิเคราะห์ศัพท์คำว่า “ซ่ง (อัน 隱)” ในวรรคกล่าวถึงบิดาช่อนความผิดของบุตรและบุตรช่อนความผิดของบิดานั้น เป็นการ “ซ่ง” ในระดับใด หากการช่อนดังกล่าวเป็นเพียงแต่การปฏิเสธหน้าที่ต่อบ้านเมืองที่จะต้องไปเป็น “พยาน” หรือ “ผู้กล่าวหา” ว่าบิดาของทำผิดกฎหมาย ก่อนที่จะมีการตัดสินหรือเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าบิดาได้กระทำผิดจริง การ “ซ่ง” นั้นก็ยังไม่ถึงขั้น “ปิดบัง” ความผิดของบิดา และการ “ซ่ง” เช่นนี้ก็พอจะอธิบายได้ว่าเป็นจุดพบกันครั้งทางของการละเมิดกตัญญูธรรมกับการละเมิดระเบียบเมือง คำกล่าวของขงจื้อที่แสดงแนวโน้มว่าให้ค่าความสำคัญต่อคุณธรรมระดับครอบครัวมากกว่าคุณธรรมระดับบ้านเมือง จึงยังไม่ได้บอกชัดเจนว่าจะยอมให้ความกตัญญูล่วงล้ำเข้าไปกระทบกระทั่งความถูกต้องตามระเบียบเมืองได้ถึงขอบเขตใด

การพยายามวิเคราะห์ศัพท์หรือถ้อยคำ เพื่อเสาะหาความหมายที่แท้ของวาง าทิ กล่าวออกมานั้น ดูเหมือนจะเป็นการเลี่ยงปัญหาหรือตอบไม่ตรงคำถามเท่าใดนัก เมื่อถึงที่สุดแล้ว แนวคิดแบบขงจื้อก็ต้องยอมรับ นัยโดยปริยายว่า หากจำเป็นต้องเลือ กจริง ๆ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวย่อมมีน้ำหนักสำคัญกว่าจิตสำนึกในการพิทักษ์กฎระเบียบของสังคม ความข้อนี้สอดคล้องกับหลักการที่วางไว้ในวาระอื่น ๆ ด้วย คือการเน้นเรื่องความกตัญญูให้เห็นว่าเป็นจุดเริ่มหรือเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการบำเพ็ญคุณธรรมอื่น ๆ ดังนั้นการคิดจะรักษาระบิลเมืองโดยทำตนเป็นบุตรกตัญญู จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ นอกจากเป็นการ สแสร้างหรือหวังผลประโยชน์อื่น ทั้งนี้สายสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ยังเป็นสายสัมพันธ์ที่มา โดยธรรมชาติ ไม่อาจปฏิเสธหรือวางเงื่อนไขได้ เมื่อเกิดมาเป็นบุตรผู้ใด ฐานะความเป็นบุตรย่อมคงอยู่เช่นนั้น ไม่ว่าบิดาจะละเมิดหลักธรรมแห่งความเป็นบิดาอย่างไร ในขณะที่สายสัมพันธ์ในระดับสังคมบ้างเมือง เป็นสายสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับพันธะสัญญาที่มีต่อกันทั้งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เพราะหากเจ้าผู้ปกครองไม่ วางตนอยู่ในศีลสัตย์แห่งความเป็นเจ้า กลายเป็นทรราชที่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดแก่แผ่นดิน ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองก็อาจจะบอกเลิกหน้าที่ที่จะภักดีต่อเจ้าได้เช่นกัน ด้วยการอ้าง

เจตนาารมณ์ของฟ้า โดยพื้นฐานความเชื่อเช่นนี้ย่อมเป็นธรรมดาที่แนวคิดแบบขงจื้อจะเลือกให้ค่าแก่ความสัมพันธ์ทางสายโลหิตมากกว่า

เมื่อมาถึงสมัยของเมิ่งจื้อ ปัญหาการเลือกระหว่างความกตัญญูกับความถูกต้อง ความระบิลเมืองที่ขัดแย้งกันคงจะทวีความแหลมคมมากขึ้น เนื่องจากโครงสร้างสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก การตั้งคำถามเกี่ยวกับผลประโยชน์ตอบแทนที่สอดคล้องกับการลงแรงสร้างผลงาน ตั้งคำถามการจำกัดความผลประโยชน์ของบ้านเมืองว่าหมายถึงผลประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนหรือของมหาชน ที่สำคัญกว่านั้นคือ แนวคิดแบบมั่วจื้อ ที่มุ่งวิพากษ์ขงจื้อโดยตรง ก็ได้แพร่หลายเป็นที่รับรู้ไปทั่วสังคมแล้ว

ทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งของมั่วจื้อคือ ทฤษฎีความรัก ร่วมกัน (เจียนไอ) เป็นแนวคิดที่ต่อต้านระบบวงศ์วานว่านเครือที่มีการแบ่งชั้นเชื้อญาติเป็นชั้นสนิทห่างต่างกัน และกำหนดให้วางตัวปฏิบัติต่อญาติต่างชั้นฐานะด้วยวิธีที่ต่างกัน มั่วจื้อเรียกความรักสนิทชิดเชื้อเช่นนั้นว่า “ความรักแบบแบ่งแยก” (เปี่ยไอ 別愛) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นในสังคม ทำให้ “ผู้แข็งแรงข่มเหงผู้อ่อนแอ ชนหนุ่มกรังแกชนหนุ่มน้อย ผู้ฉลาดหลอกลวงผู้เขลา ผู้สูงศักดิ์ห่มั่นแคลนผู้ต่ำต้อย ” ด้วยเหตุนี้มั่วจื้อจึงเสนอให้ผู้คนในสังคมรักกันแบบไม่แบ่งแยก “มองประเทศเขตแคว้นของผู้อื่นเหมือนเป็นประเทศเขตแคว้นของตน มองครอบครัวของคนอื่นเป็นเหมือนครอบครัวของตน มองตัวตนของคนอื่นเป็นเหมือนตัวตนของตน” หลักการที่ให้รักกันในสังคมอย่างเท่าเทียมกันที่มั่วจื้อเรียกว่า “เจียนไอ” นี้ทำลายและคุกคามพื้นฐานของแนวปรัชญาขงจื้อไม่ใช่น้อย โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความกตัญญูที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้ชิดเชื้อมากกว่าประโยชน์ของผู้คนในสังคม ดังกล่าว

เมิ่งจื้อ จึงจำเป็นต้องเน้นเรื่องความกตัญญูเป็นพิเศษ ด้วยการหยิบยกตำนานของ ชุ่น จากคัมภีร์ **ชุง** ออกมาเล่าให้เห็นเป็นแบบอย่าง แต่ครั้งเมื่อพิจารณาถึงกรณีที่ขัดกับระบิลเมือง ที่ทำในการตอบปัญหานี้กลับมีน้ำเสียงรอมชอมมากขึ้น

เถาอิงเอ๋ยถามว่า

“เมื่อชุ่นเป็นเจ้าแผ่นดิน เกาเหยาเป็นอำมาตย์รักษาความยุติธรรม หากชายตาบอดผู้เป็นบิดาของชุ่นทำร้ายคนถึงแก่ชีวิต แล้วจะเป็นอย่างไร ”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“ก็จับตัวไปลงโทษเท่านั้นเอง ”

“เช่นนั้นแล้วชุ่นจะไม่ห้ามไว้หรือ ”

“ซุนจะไปห้ามไว้ได้อย่างไร เพราะมีเหตุผลในการจับกุม”

“เช่นนั้นแล้วซุนจะทำอย่างไร”

“ซุนก็จะมองการสลัดทิ้งโลกหล้าคั้งหนึ่งการสลัดทิ้งรองเท้า ลอบแบก
บิดาของตนหลบหนีไป อาศัยอยู่ตามขอบฝั่งทะเลด้วยความอภิมภยไปจนตลอดชีพ
และลืมหล้าโลกทั้งสิ้น”

(7A: 35)

การที่ซุนเป็นถึงเจ้าแผ่นดิน แต่ก็ไม่ใช่อำนาจเข้าไปก้าวท้าวการลงโทษบิดา แสดง
ถึงการยอมรับกฎหมายบ้านเมืองและเห็นแก่ความยุติธรรมซึ่งตนเองมีหน้าที่ผดุงรักษา
มากกว่าจะคิดถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว กระนั้นก็ตาม เมิ่งจื้อก็ยังคงสงวนเรื่องความกตัญญู
ไว้ว่าเป็นคุณธรรมสูงสุดที่พึงยึดไว้สำหรับปัจเจกบุคคล หากสามารถ “สลัดทิ้งโลกหล้าได้
คั้งหนึ่งการสลัดทิ้งรองเท้า”

ความขัดแย้งหรือประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดกับกรณีที่ซุนผู้ซึ่งเป็นสามัญชนแล้ว
ได้รับราชบัลลังก์เลื่อนชนชั้นขึ้นเป็นเจ้า ยังมีปรากฏให้เห็นอีกหลายกรณี เช่น เมื่อซุนขึ้น
เป็นกษัตริย์ก็แต่งตั้งให้เซียงผู้เป็นน้องชายที่เคยปองร้ายตนมาก่อนได้ไปปกครองหัวเมือง

วันจึงถามว่า

“เซียงถือเป็นที่อยู่ทุกเมื่อเชื่อวันว่าจะต้องเข่นฆ่าทำลายซุน ครั้นเมื่อซุน
ได้ขึ้นครองบัลลังก์จึงเนรเทศเซียง เป็นเพราะเหตุใดหรือ”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“นั่นคือการปุนยศให้ไปกินเมือง แต่บางคนเห็นว่าเป็นการเนรเทศ”

วันจึงถามต่อว่า

“พระเจ้าซุนเนรเทศกั้งกงไปยังโยวโจว ส่งหวนโศวไปยังเขาหลงซาน พิชิต
พวกชานเหมียวในดินแดนชานเวย และประหารกุนที่เขาวู้ชาน อันโทษทั้งสี่กรณี
นี่เป็นที่ยอมรับกันในหล้าโลก ด้วยเป็นการกำจัดผู้ไร้ มนุษยธรรม แต่เซียงนั้นไร้
มนุษยธรรมเป็นที่สุด กลับได้รับการปุนไปกินเมือง โห้วปี้ ก็ประหารราษฎรใน
เมืองโห้วปี้มีความผิดประการใดเล่า หรือว่าเป็นวิธีการของผู้ทรง มนุษยธรรม
หากเป็นผู้อื่นก็ถึงโทษเนรเทศ หากเป็นน้องชายก็ปุนตำแหน่งให้”

เมิ่งจื้อตอบว่า

“การปฏิบัติต่อน้องชายของผู้ทรงมนุษยธรรมนั้น ไม่ฝงใจพยายาม ไม่ผูกใจเคืองแค้น มิแต่รักสนิทชิดเชื้อเท่านั้น ด้วยความซิดเชื่อจึงปรารถนาให้เจริญด้วยยศศักดิ์ ด้วยความรักจึงปรารถนาให้เจริญด้วยทรัพย์ การให้ไปครองเมืองโฮ่ววี่ก็คือการให้ทรัพย์และยศศักดิ์นั่นเอง หากแผ่นดินเป็นเจ้าแผ่นดินครองบัลลังก์แล้ว น้องชายยังเป็นไพร่สามัญอยู่ จะเรียกว่ารักสนิทชิดเชื้อได้อย่างไร ”

“ใคร่ขอเรียนถามว่า ข้อความ ‘บางคนเห็นว่าเป็นการเนรเทศ’ หมายความว่าอย่างไร ”

“เซียงไม่สามารถทำอะไรตามใจตนในดินแดนที่ปกครอง เพราะองค์กษัตริย์ส่งอำมาตย์มนตรีไปช่วยบริหารปกครองด้วย ทั้งช่วยดูแลจัดเก็บส่วยสาอากรทั้งหมด จึงมีคนกล่าวว่านั้นเป็นการถูกเนรเทศ แล้วเซียงจะเบียดเบียนบีฑาประชาราษฎร์ได้อย่างไร แม้กระนั้น ก็ยังปรารถนาได้พบปะกันอยู่เสมอ จึงทำเหตุให้ได้มาพบเป็นบ่อยครั้ง คำกล่าวที่ว่า ‘ไม่ต้องรอรวาระส่งบรรณาการ อาศัยกิจบรรหารบ้านเมืองติดต่อกับโฮ่ววี่’ มีความหมายดังนี้เอง ”

(5A: 3)

การแสดงความรักปรานีโดยไม่ผูกใจเจ็บอันเป็นคุณธรรมของพี่ต่อน้องกับการรักษาสันติสุขในเมืองโฮ่ววี่ ที่จะกระทบกระเทือนหากได้ผู้ไร้มนุษยธรรมไปปกครอง นับเป็นความขัดแย้งในตัวที่มีความสลับซับซ้อนอยู่มาก เมื่งจื่อก็พยายามอธิบายโดยชี้จากมุมมองที่ทำให้ได้เห็นถึงปรัชชาธรรมของซุน แม้จะไม่ค่อยสมเหตุสมผลเท่าใดนัก สะท้อนให้เห็นความพยายามประนีประนอมระหว่างหลักการกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อสังคมที่อนุญาตให้มีการเลื่อนชนชั้นเกิดขึ้น สามัญชนอาจขึ้นไปครองแผ่นดินและเป็นผู้เป็นเจ้าของ อาจจะถูกต่ำลงเป็นชนชั้นล่างหลักการเดิมของจื่อที่เห็นชอบกับการใช้จารีตธรรมควบคุมชนชั้นสูง และใช้กฎหมายควบคุมชนชั้นได้ปกครองเป็นสองมาตรฐาน ก็คงถึงคราวจำเป็นจะต้องมีการพิจารณาใหม่ เพื่อประนีประนอมให้อยู่ในมาตรฐานเดียวของสังคมใหม่

4.3.1.2. นอกจากความเป็นยอดกตัญญูแล้ว ซุนยังมีภาพลักษณ์อีกภาพหนึ่งที่ฝังอยู่ในความค่านิ่งของชาวจีนทั่วไป นั่นคือภาพของการเป็นผู้รับมอบราชสมบัติจากพระเจ้าเหยาและเป็นผู้ส่งมอบราชสมบัติให้แก่พระเจ้าอี้ว การสืบทอดราชสมบัติในลักษณะนี้มีศัพท์เรียกในภาษาจีนเป็นการเฉพาะว่า “ซันร้ง (禅让)” ถือกันว่าเป็นกรณีกิจที่ประเสริฐเลิศล้ำ เพราะแสดงออกถึงการไม่คิดยึดในราชสมบัติ ครองแผ่นดินโดยถือเป็นการกิจที่รับ

มอบจากฟ้า ให้บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรทั่วหล้า และเมื่อถึงวาระอันควรก็ส่งมอบภารกิจนั้นให้แก่บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสม คัมภีร์หลุนอี่วมีบทสรรเสริญคุณข้อนี้ เป็นข้อความจาก**ซุจิง**บันทึกไว้ตอนหนึ่ง

พระเจ้าเหยา กล่าวว่า “โอ! ท่านซุ่น บัดนี้การสืบทอดตามบัญญัติสวรรค์ได้มาถึงท่านแล้ว จงยึดมั่นในคุณลักษณะ トラบไฉ่ยังมีความทุกข์ยากขาดแคลนในสมุทรรทั้งสี่ การสืบทอดแห่งสวรรค์จะดำรงอยู่ชั่วกาล”

พระเจ้าซุ่นก็ทรงมีบัญชาแก่พระเจ้าอี่วแบบเดียวกันนี้

(เล่มที่ 20 บทที่ 1)

จุดที่น่าสังเกตในข้อความนี้คือสิทธิธรรมในการเป็นกษัตริย์ครองแผ่นดิน ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาธรรมของฟ้า การมอบราชสมบัติจึงเอ่ยอย่างฉันทานุมัติจากฟ้าปรากฏเป็นคำคัญ อำนาจของฟ้าจึงเป็นอำนาจสูงสุด แต่เมื่อเมิ่งจื้อนำเอาข้อความนี้มาอธิบายขยายความต่อ แม้จะคงสิทธิอำนาจของฟ้าไว้แต่ได้เพิ่มการอ้างอิงอำนาจของประชาราษฎร์เดิมเข้าไปด้วย

ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเจ้าซุ่นที่เมิ่งจื้อนำมาจาก**ซุจิง**มาอ้างอิงและอธิบายเสริมดังกล่าว มานี้จะเห็นได้ว่าเป็นความพยายามของเมิ่งจื้อที่จะตีความค่านิยมเก่าให้อะลุ่มอล่วยกับค่านิยมใหม่ ในขณะที่ยังคงย้ำเรื่องความกตัญญูเป็นเอกและในเรื่องของอำนาจฟ้า แต่ก็ยอมรับในประเด็นที่เป็นความคาดหวังของสังคมใหม่ที่ต้องการเห็นความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวมมาก อีกทั้งยอมรับในเสียงของประชาชนที่มีสิทธิ์ส่วนตัดสินใจเลือกเจ้าผู้ปกครองได้

4.3.2. พระเจ้าถัง

ตามบันทึกประวัติศาสตร์ พระเจ้าถังคือปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์ซ่ง ซึ่งได้แผ่นดินมาจากการล้มล้างพระเจ้าเจี๋ย ทรราชแห่งราชวงศ์ซ่ง ๑ ถือเป็นเมธิกษัตริย์โบราณที่ได้รับการยกย่องเป็นอย่างสูงตามคติความเชื่อแบบขงจื้อ

เมิ่งจื้อกล่าวถึงพระเจ้าถังด้วยการอ้าง**ซุจิง**ไว้หลายแห่งด้วยกันซึ่งล้วนใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนความชอบธรรมในการทำสงครามล้มล้างอำนาจการปกครอง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าสิทธิธรรมอำนาจของผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน ย่อมขึ้นอยู่กับเจตจำนงของฟ้า ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามพฤติกรรมของผู้เป็นเจ้าของที่มั่นคงมั่นในจรรยาธรรมกษัตริย์มากน้อยเพียงใด ดังความคัมภีร์**ซุจิง**ตอนหนึ่งที่เมิ่งจื่อยกมาอ้างแสดงความเหี้ยมหาญของพระเจ้าโจวเหวินหวัง

นี่แลคือความห้าวหาญของพระเจ้าโจวเหวินหวัง ยามที่พระเจ้าโจวเหวินหวังทรง
พิโรธ ก็บันดาลผลเป็นความสุขสงบของไพร่ฟ้าทั่วหล้า คัมภีร์**ซุจิง** ก็กล่าวไว้ว่า
เมื่อฟ้าบันดาลให้มีทวยราษฎร์
จึงให้มีเจ้าขุนมาปกครอง จึงให้มีครูบามาแนะนำ
ก็เพื่อให้ช่วยกันอาทรถนอมรัก
จึงทั่วทั้งสี่ทิศ
ใครจะผิดหรือไม่ผิด ย่อมอยู่ที่เราแต่ผู้เดียว
ทั้งหล้าฤาจักกล้า ล้วงล้ำตามอำเภอใจ

(1B: 3)

ข้อความที่แสดงถึงอำนาจเบ็ดเสร็จของฟ้าและผู้เป็นเจ้าของในการปกครองประเทศนี้ เมิ่งจื่อ ยกขึ้นมากล่าวพร้อมกับเสริมว่า “ยามที่พระเจ้าโจวเหวินหวังทรงพิโรธ ก็บันดาลผลเป็นความสุขสงบของไพร่ฟ้าทั่วหล้า” อันเป็นข้อความที่บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าความสุขสงบของประชาราษฎร์ คือเป้าหมายของการแสดงอำนาจใดๆ ควรสังเกตว่าแม้แนวคิดของการพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ จะมีการกล่าวถึงอยู่แล้วโดยผู้ปกครองต้นราชวงศ์โจว แต่ก็ยังถือกันว่าเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของ ผู้ปกครองที่จะช่วยสนับสนุนการธำรงอำนาจ นำเสียงของเมิ่งจื่อที่กล่าวเน้นความสำคัญของประชาราษฎร์ แม้จะดูเหมือนการตอกย้ำแนวคิดเดิม แต่ตำแหน่งของการปกป้องประชามีการเลื่อน เปลี่ยนจากฐานะที่เป็นเพียงมรรควิธี (means) ของอำนาจไปเป็นเป้าหมาย (ends) ของการใช้อำนาจ เมื่อเป้าหมายที่สำคัญคือการรักษาความสงบสุขของไพร่ฟ้า การกรีธาทัพของพระเจ้าทั้ง พระเจ้าอยู่เพื่อล้มล้างอำนาจของเจ้า แม้จะดูคล้ายกับการทำทลายอำนาจของฟ้า และแม้จะขัดกับจารีต ธรรมเนียมที่ข้าบริพารควรภักดีต่อมุลนาย แต่หากเป็นไปได้เพื่อประชาราษฎร์ ความชอบธรรมก็ย่อมบังเกิดขึ้นได้ โ คยเหตุนี้เมื่อเมิ่งจื่อกล่าวถึงการทำสงครามครั้งใดก็จะต้องอ้างเอาประชาราษฎร์เป็นที่ตั้งเสมอ ดังการเล่าเรื่องพระเจ้าถังกัทตีแคว้นเก้อ แม้จะเป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ว่าเป็นการรบเพื่อแผ่ ขยายอำนาจ แต่เมิ่งจื่อก็ตัดเอาเนื้อความของ **ซุจิง** มาเล่าพร้อมกับเสริมให้เห็นว่าเป็นสงครามเพื่อประชาราษฎร์

เมื่อครั้งพระเจ้าทั้งประทับอยู่ ณ เมืองปัว มีแคว้นเกอเป็นรัฐเพื่อนบ้าน พระยานคร เกอปัวมีความกำแหง ไม่ยอมประกอบพิธีเช่นสรวงบูชาตามจารีต พระเจ้าทั้งจึงส่งคนไปถามว่า เหตุใดจึงไม่ประกอบพิธีเช่นสรวง ก็ตอบว่า ไม่มีสัตว์เช่นสำหรับ ประกอบพิธี พระเจ้าทั้งจึงส่ง โคนและเกาะไปให้ พระยานครเกอ อปัวกลับมาไปบริโภคลิ้นและไม่ยอมประกอบพิธี เมื่อพระเจ้าทั้งส่งคนไปถามอีกคำรบว่าเหตุใดจึงไม่ประกอบพิธีเช่นสรวงก็ตอบว่า ไม่มีธัญญาหารสำหรับประกอบพิธี พระเจ้าทั้งจึงเกณฑ์ประชาชนเมืองเหาดินทางไปทำนาให้ โดยมีผู้เฒ่าผู้เยาว์เป็นผู้ส่งเสบียง แต่พระยานครเกอปัวกลับมาพลเมืองของตนเข้าขัดขวาง ใช้กำลังยึดฉวยสุราอาหารที่เตรียมไว้บำรุงคนทำนา เมื่อมีผู้ขัดขืนก็ฆ่าเสีย แม้แต่เด็กเล็กที่มีเนื้อมิเสบียงจะนำไปส่ง ก็ถูกฆ่าและช่วงชิงอาหาร ไปสิ้น บันทึกอันปรากฏอยู่ในคัมภีร์ซุจิงที่กล่าวว่า ‘พระยานครเกอปัวเค้นคนส่งข้าว’ ก็คือการกล่าวถึงเหตุการณ์นี้เอง

โดยเหตุที่ผู้ถูกฆ่าเป็นเด็กอายุเพียงน้อย พระเจ้าทั้งจึงสั่งเกณฑ์ทัพยกไป ผู้คนทั้งแผ่นดินต่างพากันแซ่ซ้องว่า ‘นั่นมิใช่การหมายปองทรัพย์สินหรือช่วงชิงแผ่นดิน แต่คือการแก้แค้นให้แก่ชาวบ้านสามัญชน’

(3B: 5)

กรณี “พระยานครเกอปัวเค้นคนส่งข้าว” มีมูลเหตุความเป็นมาอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่สิ้นวิสัยจะตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้ว เพราะเรื่องเล่าที่เก่าแก่ที่สุดและมีรายละเอียดมากที่สุดก็คือที่ปรากฏอยู่ใน *เมิ่งจื่อ* นี้เอง อย่างไรก็ตาม *เมิ่งจื่อ* ก็ใช้กรณีที่พระเจ้าทั้งยกพลไปตีแคว้นเกอนี้ไปกล่าวสนับสนุนความชอบธรรมที่แคว้นฉียกทัพไปตีแคว้นเยียน เพราะเป็นการดับทุกข์ให้แก่ชาวประชาแคว้นนั้น

การกล่าวอ้างข้อความใน *ซุจิง* เพื่อสนับสนุนการใช้กำลังล้มล้างอำนาจปกครองนี้ ย่อมชี้ชัดว่า *เมิ่งจื่อ* ยอมรับได้ที่จะให้ มีการทำสงครามหากเป็นไปได้เพื่อเป้าหมายที่เป็นคุณต่อการรักษาความสงบสุขของประชากรราษฎร มิใช่เพื่อการแสวงหาอำนาจ เพื่อความมั่งคั่ง หรือเพื่อความยิ่งใหญ่ของผู้ใดผู้หนึ่งหรือแคว้นใดแคว้นหนึ่ง ดังการอ้างคำใน *ซุจิง* อีกตอนหนึ่งว่า

ครั้นองค์ราชันประกาศว่า ‘จงอย่าเกรงกลัว เรารบเพื่อความสงบสุข มิได้เป็นปฏิปักษ์ต่อปวงประชา’ เมื่อนั้นเสียง โขกศิริระค่านับก็ดังปานประหนึ่งภูผาจะทะลายลง

(7B: 4)

การยกเอาข้อความใน **ซุฮิง** มากล่าวอ้างใน **เมิ่งจื่อ** ล้วนเกี่ยวข้องกับปรัชญาการปกครองที่มุ่งประโยชน์ของสังคมและประชาราษฎร์เป็นสำคัญ ความกตัญญูของพระเจ้าซุ่นและการกรีธาทัพเพื่อดับทุกข์เจ็ญของพระเจ้าถัง แม้ในด้านหนึ่งจะเป็นการยืนยันความสำคัญของหลักธรรมที่ผดุงระบบครอบครัวและระบบวงศ์วานว่านเครือ ยืนยันถึงอำนาจของฟ้าที่จะมองสิทธิธรรมให้ มีผู้มาเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครอง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงจุดอ่อนปรนไว้ค่อนข้างชัดเจนว่า หลักธรรมความกตัญญู ซึ่งเป็นจริยธรรมระดับปัจเจกบุคคล แม้จะเป็นรากฐานของหลักธรรมทั้งปวง แต่มีขอบเขตบังคับ โดยเฉพาะเมื่อไปกระทบกระทั่งกับหลักจริยธรรมสังคม ในส่วนของอำนาจการปกครองก็ยอมรับว่าความผาสุกของประชาราษฎร์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกำหนดชะตากรรมของอำนาจปกครองนั้น ๆ ด้วย

หากข้อสรุปนี้ไม่คลาดเคลื่อนนัก ก็น่าจะเข้าใจได้ว่า ความใฝ่ฝันลึกๆของเมิ่งจื่อก็คือปรารถนาจะเห็นหรืออย่างน้อยก็ยอมรับได้ถ้าจะเห็นการสิ้นสุดของราชวงศ์โจวที่อ่อนแอจนไม่สามารถบริหารจัดการให้บ้านเมืองเกิดสันติสุขได้ และแม้การเปลี่ยนแปลงราชวงศ์จะเกิดโดยวิธีขัดขึ้นต่ออำนาจฟ้าหรือจารีตธรรมบ้าง ก็ยังยอมรับได้ตราบดีที่ผู้ปกครองคนใหม่หรือราชวงศ์ใหม่มีปณิธานที่จะปกครองในระบอบธรรมาภิบาลซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเอื้ออาทรประชาราษฎร์ หากแต่แม้จะประนีประนอมหลักการให้เอื้อกับสถานการณ์เช่นนี้แล้ว ความใฝ่ฝันของเมิ่งจื่อก็คงจะยังเห็นอยู่ไกลเกินนัก ดังคำปรารภร่าฟิงตอนหนึ่งของเมิ่งจื่อ

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“นับจากสมัยของพระเจ้าเหยาพระเจ้าซุ่นมาจนถึงสมัยของพระเจ้าถัง ห่างกันอยู่ห้าร้อยปีเศษ บุคคลอย่างพระเจ้าอิวหรือเกาเหยา อาจรู้อธรรมได้ด้วยการประจักษ์พบเห็น บุคคลอย่างพระเจ้าถังก็อาจรู้อธรรมได้ด้วยการสดับรับฟัง

นับจากสมัยของพระเจ้าถัง มาจนถึงพระเจ้าโจวเหวินหวัง ห่างกันอยู่ห้าร้อยปีเศษ บุคคลอย่างอ้ออินหรือไหลจู อาจรู้อธรรมได้ด้วยการประจักษ์พบเห็น บุคคลอย่างเช่นพระเจ้าโจวเหวินหวัง ก็อาจรู้อธรรมได้ด้วยการสดับรับฟัง

นับจากสมัยของพระเจ้าโจวเหวินหวังมาจนถึงสมัยของท่านซ่งจื่อ ห่างกันอยู่ห้าร้อยปีเศษ บุคคลอย่างไท่กวงวังหรือซันอี่ซิง อาจรู้อธรรมได้ด้วยการประจักษ์พบเห็น บุคคลอย่างท่านซ่งจื่อ ก็อาจรู้อธรรมได้ด้วยการสดับรับฟัง

นับจากสมัยของท่านซ่งจื่อมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ห่างกันเพียงร้อยปีเศษ กาลสมัยที่ห่างจากอริยมนุษย์ก็ไม่ไกลนัก เทศะสถานที่ห่างจากอริยมนุษย์ก็แสนใกล้ แต่ยังไม่มีการที่ดำเนินรอยตาม จึงดูเหมือนจะไม่มีใครที่ดำเนินรอยตาม ”

(7B: 38)

4.4. การอ้างอิงขงจื้อใน เมีงจื่อ

ในปรัชญานิพนธ์*เมีงจื่อ* ย่อมจะต้องมีการกล่าวอ้างอิงถึงขงจื้ออยู่เป็นธรรมดา เพราะ*เมีงจื่อ* เป็นศิษย์ร่ำเรียนมาในสำนักศึกษาของปรัชญาสายขงจื้อโดยตรง และประกาศตน ไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นผู้ความศรัทธาและต้องการที่จะเดินตามสืบทอดแนวคิดปฏิบัติทาของขงจื้อ

..... แต่ทั้งนี้ก็ล้วนนับเป็นอริยมุขย์สมัยเก่าก่อน ได้ทั้งสิ้น ตัวเรานี้ยังไม่สามารถ
ดำเนินตามปฏิบัติได้ทั้งนั้น แต่หากให้เลือก เราก็จะศึกษาตามแนวของท่านขงจื้อ

(2A: 2)

อย่างไรก็ตาม *เมีงจื่อ* ก็เป็นอนุชนผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยหลังจากขงจื้อถึงกว่าร้อยปี ไม่เคยได้พบเห็นสัมผัสกับคำพูดหรือสังเกตรณวัตรของขงจื้อโดยตรง ดังนั้นความรู้สึกนึกคิดจิตวิญญาณจึงแตกต่างกันพอสมควร และการหยิบยกเรื่องราวหรือวาจาของขงจื้อ ่อมาอ้าง ก็ย่อมมีการเลือกสรรว่าจะใช้หรือไม่ใช้ข้อความใด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสมัยที่ต่างกันและเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์

ขงจื้อมีชีวิตอยู่ในสมัยชุนชิว ยังอยู่ในระยะที่อำนาจของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์โจว เพิ่งจะเริ่มเสื่อมอำนาจควบคุมทางการเมืองลง เจ้าครองนครตามหัวเมืองต่าง ๆ ก็อยู่ในช่วงที่เพิ่งรู้จักสั่งสมบารมี แม้จะเริ่มแสดงทีท่าละเมิดหรือท้าทายจารีตบางอย่าง โดยเฉพาะในด้านการวางตัวให้เท่าเทียม การแสดงความเยโสโอหัง หรือการขัดขืนไม่เชื่อโองการจากราชสำนัก แต่โดยรวมแล้วเหล่าเจ้านครแคว้นทั้งหลาย ก็ยังคงยึดถือในหลักการของจรรยาจารีตธรรมที่สำคัญ ๆ อยู่ และยังคงสงวน ที่ทำสังเกตุลอำนาจระหว่างต่างนครแคว้นกันอยู่ จึงพบตาม บันทึกประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ว่า ในสมัย ชุนชิวนี้ ธรรมเนียมปฏิบัติหลายอย่างยังคงได้รับการนับถือตามอยู่อย่างเคร่งครัด เช่นในการทำศึกระหว่างนครแคว้น ก็ยังคงถือสาถักันอยู่ว่า จะไม่เข้าโจมตีในเวลาที่รัฐคู่ศึกอยู่ในช่วงพิธีไว้ทุกข์ ไม่บุกเข้าประจัญบานในขณะที่กองกำลังของคู่ศึกยังจัดกระบวนทัพไม่พร้อม หรือ ไม่มีการฆ่าล้างตระกูล โดยอย่างน้อยต้องเหลือทายาทไว้ให้ประกอบพิธีบูชาเช่น ไหว้บรรพชนได้ ดังนี้เป็นต้น

สภาพบ้านเมืองที่ขงจื้อเห็น จึงเป็นเพียงสภาวะซึ่ง “จารีตกำลังจะล่มสลาย” ยังพอหวังได้ว่า จะสามารถกอบกู้วิถีธรรมของสังคมให้กลับคืนมาได้ ทศนะวิจารณ์สังคมของขงจื้อส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงการดำเนินความประพฤติที่ขัดกับจารีตธรรม โดยเฉพาะการละเมิดธรรมเนียมอันควรของผู้มี

อำนาจ ควบคุมกันไปกับการเกลี้ยกล่อมให้ผู้คนทั่วไปได้ตระหนักในความสำคัญของการดำเนินตามวิธีแห่งมนุษยธรรมและความสำคัญของการรับผิดชอบต่อน้ำที่ของแต่ละบุคคลที่ต้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมระดับต่าง ๆ

เมื่อเทียบกับกาลสมัยที่เม็งจื่อมีชีวิตอยู่คือในสมัยจั้นกั๋ว สภาพบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปเป็นอีกระดับหนึ่งแล้ว อำนาจของกษัตริย์ราชวงศ์โจวเหลืออยู่แต่เพียงในนาม ไม่มี ความหมายในเชิงบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่นครแคว้นต่าง ๆ ก็ตั้งสมกำลัง จนมีอำนาจทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจและการทหารเหนือกว่าราชสำนักโจว เจ้านครแคว้นขนาดใหญ่ ๆ ถึงกับสถาปนา เรียกตนเองว่าเป็นราชา แสดงตนค้ำหนึ่งพร้อมจะเข้ายึดครองอำนาจส่วนกลางได้เสมอ แทนที่จะ พอใจอยู่เพียงแต่การเป็นใหญ่ในระดับนครแคว้น เม็งจื่อยอมเห็นสถานการณ์ความเป็นจริงและทำ ใจยอมรับได้มากกว่าขงจื่อว่า การคิดจะฟื้นฟูจารีตธรรมของโบราณให้กลับคืนมาได้ นั้น คงจะ เป็นไปได้ยาก เพราะอำนาจส่วนกลางก็อ่อนแอลงจนเกินกว่าจะเยียวยาได้ และอำนาจที่เป็น รูปธรรมก็ไปประจำอยู่ตามนครแคว้นทั้งหลายแล้ว ซึ่งน่าจะมีศักยภาพมากกว่าสำหรับการพัฒนา แผ่นดินบ้านเมืองให้รุ่งเรืองต่อไป ความหมายและความรู้สึกที่เม็งจื่อมีต่อจรรยาจารีตธรรมจึงน่าจะ ต่างจากความคิดคำนึงของขงจื่ออยู่พอสมควรเนื่องจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ จึงมีความเป็นไปได้ว่า ตัวบทที่เม็งจื่อกล่าวไว้เป็นถ้อยคำที่ละม้ายกันหรือเป็นท่วงทำนอง เดียวกันกับที่ขงจื่อกล่าว ก็อาจจะมื่อน้ำหนักของนัยที่ต่างกันได้ ความรู้สึกแปลกแยกแตกต่างที่เม็งจื่อ มีต่อขงจื่อ สuggest ได้จากความตอนหนึ่งที่รำพึงว่า

เม็งจื่อกล่าวว่า

“อิทธิพลของชนสูงศักดิ์ สืบทอดต่อกันห้าชั่วคนก็ขาดสะบั้นลง อิทธิพลของ ปู่ชุน สืบทอดต่อกันห้าชั่วคนก็ขาดสะบั้นลงเช่นกัน แม้เราไม่ได้เป็นศิษย์ของท่านขงจื่อ โดยตรง ก็เก็บเกี่ยววิชาได้จากผู้อื่น”

(4B: 22)

อารมณ์ที่สะท้อนออกมาจากเม็งจื่อ จึงเป็นอารมณ์ที่ค่อนข้างเคร่ง ผ่างความมุ่งมั่นมาดปรารถนา และร้อนรนที่จะแก้ปัญหาต่างๆที่มากดุกคามอยู่ ตรงหน้า ผิดกับเรื่องราวหรือวาจาของ ขงจื่อใน *หลุนอิว* ที่มีบรรยากาศแห่งการปล่อยวางมากกว่า ถึงจะมีน้ำเสียงแสดงความไม่พอใจต่อ สภาพการณ์บ้างเมืองอยู่ และยังมีเวลามีโอกาสที่จะแสดงความพิถีพิถันละเมียดละไม ต่อการคิด ส่งเสริมจารีตพิธีกรรมบางอย่างในระดับหนึ่ง ในขณะที่ เม็งจื่อมีภาพลักษณ์ของผู้ที่รีบเร่งฉับไว

ตัดสินใจวินิจฉัยด้วยความเด็ดขาด เพื่อให้ทันต่อการ โดย บางครั้งก็ไม่ยอมพะวงกับรูปแบบหรือกรอบ ประเพณีมากนัก

ถ้อยคำใน**เม็งจื่อ**ที่กล่าวถึงขงจื้อหรืออ้างอิงวาจาคำพูดของขงจื้อ อาจจะประมวลเป็นหัวข้อ ได้ดังต่อไปนี้

4.4.1. บทศกฺติขงจื้อใน**เม็งจื่อ**

เม็งจื่อกล่าวสรรเสริญชื่นชมบุคลิกของขงจื้อไว้อย่างเหลือเฟือ ส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นเพราะมี จิตศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่ และส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นความต้องการยกย่องฐานะของแนวความคิดแบบ ขงจื้อที่เริ่มแพร่ไกลออกไปจากความสนใจของคนในสังคมขณะนั้น เนื่องจากกำลังหมกมุ่นอยู่กับการ ช่างชิงผล ประโยชน์ต่าง ๆ อยู่ ภาพของขงจื้อจึงได้รับการเชิดชูว่ามีความยิ่งใหญ่เทียบเคียงได้ดัง เป็นอริยมุนุษย์

เม็งจื่อกล่าวว่า

“เมื่อท่านขงจื้อขึ้น ไปอยู่บนภูเขาตงซาน ย่อมแลเห็นอาณาจักรหลัวเล็กน้อย เมื่อ ขึ้นไปอยู่บนภูเขาไท่ซาน ย่อมแลเห็น โลกหลัวเล็กน้อย
ดังนั้น ผู้ที่ทศนามหาสมุทรมาแล้วย่อมยากที่จะคาดหวังกับธารน้ำใดๆ
ผู้ที่ไปเที่ยวชมสำนักของอริยมุนุษย์มาแล้ว ย่อมยากที่จะคาดหวังกับวิถีใด ๆ”

(7A: 24)

อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า ภาพของ ขงจื้อในคำยกย่องสรรเสริญทั้งหลาย ล้วนเป็นภาพ ที่มีบริบททางการเมืองประกอบอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ขงจื้อคือภาพแบบอย่างในอุดมคติของเมธี กษัตริย์ผู้ครองแผ่นดิน ที่ไม่เพียงแต่แลดูแว่นหลัวเท่านั้น ยังดูแลโลกหลัวอยู่บนเขาไท่ซานอีกด้วย ถ้อยคำขบขันคุณลักษณะแห่งความเป็นปราชญ์ผู้ปกครองแผ่นดินยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนใน ข้อความต่อไปนี้

ใจห้าว ใจกึ่ง โห่ยร้ว มีปัญญาเพียงพอที่จะรู้จักความเป็นอริยมุนุษย์ แม้จะ สรรเสริญก็มีถึงกับเกินเลย ใจ ห้าวกล่าวว่า ‘ในทัศนะของข้า ท่านอาจารย์มีปรีชาธรรม เหนือล้ำกว่าพระเจ้าเหยาพระเจ้าซุ่นมากนัก’ ใจกึ่งกล่าวว่า ‘พินิจจากจารีตธรรมของท่าน แล้วย่อมรู้ถึงวิธีการปกครอง สดับจากคิตรธรรมของท่านแล้วย่อมรู้ถึงจรรยาธรรมการกำกับ แม้นนับ ไปเบื้องหน้าสักร้อยสมัย ราชากษัตริย์ทั้งร้อยย่อมไม่มีใครที่จะเห็นผืนแผ่นดินได้

นับตั้งแต่มีประชากรอุบัตินั้น ยังไม่มีใครเป็นเหมือนท่านอาจารย์เลย โห่ยวี่ว กล่าว
ว่า ‘ใช่แต่จำเพาะเพียงในเหล่าประชาเท่านั้น อันกิเลสในเหล่าจุบาท พญาหงส์ในเหล่า
สกุณา มหาบรรพตไท่ซานในเหล่าขุนเขา ฮวงโหและมหาสมุทรในเหล่ากระแสน้ำ ต่างจัด
เข้าเป็นประเภทร่วมกันฉันใด อริยมุขย์ในหมู่ประชา ก็จัดเข้าเป็นประเภทร่วมกันฉันนั้น
คือ โดดเด่นเหนือเหล่าประเภทเดียวกัน สูงล้ำเลิศกว่าเหล่าประเภทเดียวกัน นับตั้งแต่มี
ประชากรอุบัตินั้น ยังไม่มีที่ยิ่งใหญ่กว่าท่านขงจื้อเลย

(2A: 2)

ข้อความข้างต้นนี้ กล่าวสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของขงจื้อ โดยมีคำว่า “ประชากรอุบัตินั้น” กำกับ
ไว้บอกอยู่ว่าหมายถึงความยิ่งใหญ่ในฐานะนักปกครอง ทั้งนี้ ไม่พบการสาธยายบอกถึงคุณสมบัติ
ความเลิศเลอว่าเป็นอย่างไร นอกจากการ “พินิจ” จากกิตติคุณธรรมที่ขงจื้อแสดงออก ดังนั้น คำ
ทั้งหลายนี้จึงเป็นเพียงความรู้สึกชื่นชมส่วนตัวของบรรดาลูกศิษย์ขงจื้อเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี เมื่งจื้อ
ก็แสดงความเชื่ออย่างสนิทใจว่าขงจื้อมีคุณสมบัติที่เปี่ยมสมบูรณ์ด้วยจรรยาธรรมในตัวจนควรจะ
ได้เป็นกษัตริย์ที่น่าสังเกตก็คือ เมื่งจื้อไม่ได้เห็นเลยว่า สิทธิธรรมในการได้ครองแผ่นดินเป็นเรื่อง
เกี่ยวกับชาติวุฒิ โดยเห็นว่าสามัญชนก็อาจจะเป็กษัตริย์ได้ ดั่งนำเอาขงจื้อไปเทียบกับกษัตริย์เหยา
ซุ่น หรืออิวี่ ซึ่งล้วนเป็นสามัญชนมาก่อนแทนที่จะเทียบกับเมธิกษัตริย์วังศ์โจวซึ่งขงจื้อเทิดทูน
เหตุผลเพียงประการเดียวที่ทำให้ขงจื้อไม่ได้ครอบครองแผ่นดินในความเห็นของเมื่งจื้อก็คือ “ฟ้า”
ไม่ได้บันดาลให้เป็นไป

สามัญชนผู้จักได้ครอบครองแผ่นดิน คุณธรรม จรรยาจะต้องเทียบเทียมได้ดั่งพระ
เจ้าซุ่นพระเจ้าอิวี่ และทั้งยังต้องได้รับการเสนอแนะจากฟ้าด้วย โดยเหตุนี้ท่านขงจื้อจึง
ไม่ได้ครอบครองแผ่นดิน

(5A: 6)

4.4.2. การวางตัวของขงจื้อในเมื่งจื้อ

นอกจากคำกล่าวสรรเสริญขงจื้อที่ยกภาพของขงจื้อขึ้นเป็นเมธิกษัตริย์แล้ว ในเมื่งจื้อยังมี
การกล่าวถึงปฏิปทาการวางตัวของขงจื้ออยู่หลายแห่ง เมื่อประมวลแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่
เกี่ยวข้องกับที่ท่าหรือเกณฑ์ในการตัดสินใจเข้ารับราชการ ซึ่งรวมไปถึงเรื่องการวางตัว สัมพันธ์กับ
บรรดาขุนนางอำมาตย์ด้วย ทั้งนี้ การอุทิศตัวอาสา เข้าไปมีส่วนในการดูแลบริหารบ้านเมือง ก็เป็น
ปณิธานพื้นฐานที่ชัดเจนของปรัชญาขงจื้ออยู่แล้ว และจุดมุ่งหมายของการศึกษาเล่าเรียนศิลปะ

วิทยาการทั้งหลายของสำนักนี้ ก็เพื่อจะให้มีโอกาสได้นำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง
นั่นเอง **เมิ่งจื่อ** จึงอ้างถึงขงจื้อว่า

ดั่งบันทึกโบราณกล่าวไว้ว่า ท่านขงจื้อหากไร้มูลนายสักสามเดือน **รู้สึกเคียดแค้น
ไม่เป็นสุข**

(3B: 3)

อย่างไรก็ตาม การเข้ารับราชการก็ใช่ว่าจะทำได้โดยไม่มีข้อจำกัด ผู้ทรงวุฒิชรรมทั้งหลาย
ย่อมต้องมีเกณฑ์ของตนในการเลือกเข้ารับราชการว่าจะเข้าไปในลักษณะใด ดัง ตัวอย่างกรณีการ
เข้ารับราชการของปราชญ์โบราณผู้มีชื่อเสียง ซึ่ง**เมิ่งจื่อ**กล่าวไว้อย่างละเอียดดังนี้

“**ปัวอี**เป็นผู้ที่ตาไม่มองจ้องภาพอันต่ำช้า หูไม่เงี่ยฟังเสียงอันสามัญ หากมิใช่มูล
นายของตนก็จะไม่ยอมรับใช้ หากมิใช่พระราชราษฎรของตนก็จะไม่ยอมปกครอง เมื่อ
แผ่นดินสงบก็จะเข้าไปทำหน้าที่ เมื่อแผ่นดินเป็นจลาจลก็จะวางมือถอยออกมา ที่ซึ่งมี
บัญญัติอันขัดต่อธรรม ที่ซึ่งมีประथाที่ขัดต่อธรรม ก็จะไม่ยอมทนอยู่ร่วมในที่นั้นด้วย คิด
อยู่เสมอว่าการอยู่ร่วมกับชาวบ้านก็เสมือนหนึ่งการสวมใส่หมวกและเสืยสกลงไปนั่งคลุก
อยู่กับกองถ่านกองโคลน จึง **ณ สมัยแห่งทรราชโจ้ว** ก็ปลีกตัวไปอยู่ยังริมฝั่งทะเลเป่ย์ไห่ รอ
วันกระจำงไสของโลกล้ำ ด้วยเหตุทั้งนี้ เมื่อได้สดับในปฏิปทาของ**ปัวอี** หากเป็นผู้ละ โมบ
โลกหลงก็จะรู้คิดในทางบริสุทธิ์ หากเป็นผู้อ่อนแอ ก็จะรู้มันอยู่ในปณิธาน

ส่วนผู้อื่นนั้นกล่าวว่า มีมูลนายคนใดเล่าที่ไม่อาจรับ ใช้ มีพระราชราษฎรที่ใดเล่าที่
ไม่อาจปกครอง จึงเมื่อแผ่นดินสงบก็เข้าไปทำหน้าที่ เมื่อแผ่นดินจลาจลก็เข้าไปทำหน้าที่
เช่นกัน โดยประกาศว่า ฟ้าบันดาลให้เกิดพระราชราษฎรขึ้นมา ก็ให้ผู้ที่รู้ก่อนทำความรู้ให้
เกิดแก่ผู้ที่รู้ทีหลัง ให้ผู้ที่ตระหนักก่อนทำความตระหนักให้เกิดแก่ผู้ที่ตระหนักทีหลัง ตัวเรา
นี่คือพระราชราษฎรแห่งฟ้าที่ตระหนักก่อน เราจักอาศัยวิธีนี้ทำความตระหนักให้เกิดแก่
ประชาเหล่านี้เอง ครุ่นคิดอยู่เสมอว่า หากมิได้ทำให้ประชาสามัญชนทั้งหญิงชายในหล้า
โลกได้รับร่มเงาแห่งบารมีของพระเจ้าเหยาและพระเจ้าซุ่น ก็เสมือน ดั่งหนึ่งตนได้ผลักไส
ให้คนเหล่านั้นตกอยู่ในหล่มหลุมแห่งโคลนตม โดยเหตุทั้งนี้จึงสมัครเข้าแบกรับภารกิจอัน
หนักหนาทของหล้าโลกไว้

หลิวช่าฮู่ย ไม่อับอาย ต่อการรับใช้มูลนายที่มีชื่อฉาว ไม่ผละจากตำแหน่งราชการ
ที่ต่ำต้อย เมื่อทำหน้าที่ก็ไม่อำพรางอัจฉริยภาพของตน และม่ นอยู่ในวิถีของตน เมื่อถูกทอด
ถูกทอดทิ้งก็ไม่รำพันพ้อบ่น เมื่อลำบากยากจนก็ไม่กังวลทุกข์ใจ ยามอยู่ร่วมกับชาวบ้านก็

สนิทสนมกลมกลืนจนไม่ยากจากตากัน ‘ท่านก็เป็นตัวท่าน เราก็เป็นตัวเรา ต่อให้มา เปลื้องผ้าเปลือยกายอยู่ข้างตัวเรา จะพลอยทำมลทินให้เราได้อย่างไร’ ด้วยเหตุทั้งนี้ เมื่อได้ สดับในปฏิปทาของหลิวซำฮ่วย หากเป็นผู้ที่จิตใจคับแคบ ก็จะรู้จักทำใจให้กว้างขวาง หาก เป็นผู้ที่จิตใจหยาบซำ ก็จะมีน้ำใจ

เมื่อครั้งที่ท่านขงจื้อผละจากแคว้นหลิว รื้อถอนจนไม่ทันแม่แต่จะชาวข้าวใส่หม้อ แต่ เมื่อจะจากแคว้นหลิว กลับกล่าวว่า เราจะค่อย ๆ เดินทางจากไป นั่นคือวิถีที่จะจากมาตุภูมิไป หากต้องรีบก็เร่งรีบได้ หากต้องช้าก็เชื่องช้าได้ หากต้องอยู่ก็อยู่ต่อได้ หากต้องรับราชการก็ รับราชการได้ นั่นคือท่านขงจื้อ”

เมิ่งจื้อกล่าวอีกว่า

“ป้าอู๋ เป็นอริยะในเชิงความบริสุทธิ์ อี้ฉินเป็นอริยะ ในเชิงความรับผิดชอบ หลิวซำฮ่วยเป็นอริยะในเชิงปล่อยวาง ขงจื้อเป็นอริยะในเชิงปรับเปลี่ยนตามกาล”

(5B: 1)

ป้าอู๋ อี้ฉิน และ หลิวซำฮ่วย เป็นขุนนางโบราณที่มีชื่อเสียงว่าเป็นปราชญ์ผู้สร้างคุณูปการ บ้านเมืองเป็นแบบอย่างแก่ชนรุ่นหลัง แม้จะมีเกณฑ์ตัดสินเข้า รับราชการในรูปแบบที่ต่างกัน แต่ เมิ่งจื้อก็เห็นว่าตั้งอยู่บนหลักการเดียวกัน คือตั้งอยู่บนความมีมนุษยธรรม

ทั้งสามคนต่างกล่าวนี้ดำเนินไปตามวิถีที่ต่างกัน แต่มีทิศทางที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกันนั้นคืออะไรเล่า ตอบว่าคือมนุษยธรรม วิทยุชนนั้นข อเพียงมี มนุษยธรรมเท่านั้น จำเป็นจะต้องเหมือนกันไปทำไม

(6B: 6)

นอกจากนี้ ในเมิ่งจื้อยังกล่าวถึงเกณฑ์ในการรับราชการของขงจื้ออ้างไว้อีกที่หนึ่งว่า

ข้อกำหนดเงื่อนไขที่ท่านขงจื้อรับราชการบางครั้งก็เพราะเห็นว่ามีทางจะทำอะไร ได้ บางครั้งก็เพราะได้รับการปฏิบัติบูชาที่เหมาะสม และบางครั้งก็เพราะได้รับการชูปเลี้ยง เมื่อครั้งอยู่กับจิ๋หวนจื้อ ก็เพราะเห็นทางว่าจะทำอะไรได้ เมื่อครั้งอยู่กับเว่ยหลิงกง ก็เพราะ ได้รับการปฏิบัติบูชาที่เหมาะสม เมื่อครั้งอยู่กับเว่ยเซี่ยวกง ก็เพราะได้รับการชูปเลี้ยง

(5B: 4)

เม็งจื่อกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการเข้ารับราชการไว้ค่อนข้างมาก ทั้งนี้ คงจะเป็นเพราะการได้ตำแหน่งราชการเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ด้วย และในสมัยของเม็งจื่อแนวโน้มของการกระทำเพื่อผลประโยชน์ ก็เป็นกระแสนิยมที่แรงมาก ทำให้เกิดข้อสงสัยในความชัดเจนของเจตนาารมณ์การเข้ารับราชการของเหล่าผู้ทรงวุฒิปัญญา จึงเป็นปัญหาที่เม็งจื่อให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ

นอกจากเกณฑ์การตัดสินใจเข้ารับราชการ เม็งจื่อยังกล่าวถึงหลักการในการเลือกสมาคมกับขุนนางอำมาตย์ผู้มีอำนาจ ด้วยการอ้างอิงขงจื้ออีกหลายตอน เพราะขงจื้อค่อนข้างพิถีพิถันถ้อยคำในจารีตเรื่องนี้อยู่ เช่นกรณีที่มีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วกรณีหนึ่งคือ เมื่อหย่งฮั่วต้องการให้ขงจื่อไปพบ

คั่งเมื่อหย่งฮั่วปรารถนาพบท่านขงจื่อ แต่ที่รังเกียจการ ไร่จารีตธรรม เพราะธรรมเนียมเมื่อเสนาบดีจะมีของกำนัลมอบแก่ผู้ทรงวุฒิชรรม หากผู้ทรงวุฒิชรรมนั้น ไม่มีโอกาสรับมอบที่เคหะสถานของตัวแล้ว ไซ้รื่ก็จะต้องไปคารวะขอคุณเสนาบดีให้ถึงที่หย่งฮั่วจึงสืบความถึโอกาสตอนที่ขงจื่อไม่อยู่ ส่งหว่าหมูหนึ่งเป็นของกำนัลไปให้ขงจื่อจึงสืบความและใช้โอกาสที่หย่งฮั่วไม่อยู่บ้าน ไปแสดงการวะขอคุณ ก็ถ้าหากในกาลครั้งนั้น หย่งฮั่วยอมก่อนด้วยการลดตัวไปพบขงจื่อ ไหนเลยจะไม่ได้พบ

(3B: 7)

และเมื่อมีคนถามเม็งจื่อเกี่ยวกับคำร่ำลือว่าขงจื่อไปพำนักพักแรมที่บ้านของอำมาตย์ผู้มีอำนาจแต่ไร่จารีตธรรมเม็งจื่อก็กล่าวแก่ โดยเล่าถึงพฤติกรรมการวางตัวของขงจื่อว่า

ท่านขงจื่อในยามเข้าก็ไร่จารีตธรรม ในยามออกก็มี ความเที่ยงธรรม ส่วนจักได้หรือไม่ได้อะไร ก็กล่าวเพียงว่า มีชะตาลีจิตกำหนดอยู่ หากไปพำนักในเคหะของยงจิวหรือขันทีจิ๋วหน ก็เท่ากับไร่ความเที่ยงธรรม ไร่ชะตาลีจิต

ขงจื่อไม่ยินดีด้วยในแคว้นหลู่และแคว้นเว่ย ทั้งยังมีเหตุกับหวนซือหม่าแห่งแคว้นซ่ง จนจะถูกจับถูกประหาร ต้องปลอม เปลี่ยนอาภรณ์เพื่อผ่านาแคว้นซ่งไป ในช่วงขณะนั้นท่านขงจื่อ อยู่ในฐานะลำบาก จึงไปพำนักอยู่กับซือเจิงเงินจื่อ และรับราชการอยู่กับเงินโหวโจว

(5A: 8)

การรับราชการของขงจื่อมีเป้าหมายที่ชัดเจน และไม่ติดยึดอยู่กับตำแหน่ง เมื่อเห็นว่าอะไรที่ผิดไปจากที่ควร ก็จะถือเอาสัจตละของการได้รับราชการมากกว่าการได้ตำแหน่งราชการ

ท่านขงจื้อเคยดูแลกรรมวังของแคว้นหลู่ แต่ข้อเสนอมักไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติ ครั้นเมื่อติดตามเจ้านครไปทำพิธีเช่นสรวง ก็ไม่ได้รับการแบ่งสรรปันเนื้อซึ่งใช้ในพิธีเช่น จึงลาจากมาโดยมิทันแม่แต่จะถอดหมวกในพิธี ผู้ที่ไม่เข้าใจก็หลงคิดว่าเพราะท่านเห็นแก่เนื้อเช่น แต่ผู้ที่รู้ย่อมเห็นเหตุว่าเป็นเพราะไร้จารีตธรรม

(6B: 6)

การนำเอาบุคลิกพฤติกรรมของขงจื้อมาอ้างอิงในเมิ่งจื่อ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเกณฑ์ และธรรมเนียมปฏิบัติของการเข้ารับราชการดังกล่าวมานี้ มอง ในเชิงสัญลักษณ์ ขงจื้อก็จะเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของ “หลี่” หรือจารีตธรรมที่เมิ่งจื่อเชื่อเชิดชูมาทำวิวาทะกับค่านิยมในสมัยของตน ฐานะแห่งการเป็นตัวแทนหรือภาพลักษณ์ของ “หลี่” นี้ นอกจากแสดงโดยพฤติกรรมของขงจื้อแล้ว ยังอาจเห็นได้จากการอ้างอิงขงจื้อในบางแห่งอีก เช่น ในคำแนะนำของเมิ่งจื่อตอนหนึ่งที่บอกให้แก่พระยาเถิงเหวินกงทำพิธีไว้ทุกข์เป็นตัวอย่างแก่ข้าบริพาร (3A: 2) ก็อ้างเอาคำของขงจื้อขึ้นบอกรายละเอียดของพิธีกรรม และในอีกตอนหนึ่ง เมิ่งจื่อก็เล่าเรื่องที่ขงจื่อแสดงความชื่นชมเชิดชูเจ้าหน้าที่คุมที่ถูกประหาร เนื่องจากเจ้านครใช้ธงสัญญาณเรียกตัวผิดจึงไม่ยอมไปพบ (5B: 7) อันเป็นวีรกรรมที่ยอมพลีชีพเพื่อรักษา “หลี่” ไว้

4.4.3. คำคำหั้นวิพากษ์ของขงจื่อ

การอ้างอิงถึงขงจื่อในเมิ่งจื่อ ยังมีอีกส่วนหนึ่ง ที่ยกขึ้นมาใช้กล่าวประนามหรือตำหนิ ติเตียนพฤติกรรมอะไรบางอย่าง ข้อความประเภทนี้มีอยู่ไม่มากนัก แต่ก็น่าสังเกตว่าล้วนเป็นถ้อยที่ที่มีน้ำเสียงค่อนข้างเด็ดขาดรุนแรง ดังข้อความที่กล่าวตำหนิผู้ปกครองแผ่นดินที่ปล่อยให้ประชาชนอดอยาก ก็ใช้คำที่ขบถรุนแรงคือสัตว์เดรัจฉานยกขึ้นกล่าวก่อนจะอ้างคำของขงจื่อซึ่งก็เป็นคำกล่าวสาปแช่งที่ฟังดูรุนแรงเช่นกัน

ผู้ปกครองผู้เปรียบเสมือนบิดามารดา หากไม่อาจเลี้ยงการชักนำสัตว์เดรัจฉานมา กัดกินประชากรราษฎรได้ แล้วจักได้ชื่อว่าเป็นบิดามารดาของเหล่าพลสกอย่างไร ได้อีก คำของท่านขงจื่อกล่าวไว้ว่า

“ผู้ริเริ่มทำรูปปั้นมนุษย์เพื่อประกอบพิธีฝังร่วมกับศพ คงจะเป็นผู้ที่ไร้ทายาทสืบสกุลต่อไปเป็นแน่”

(1A: 4)

ข้อความอีกตอนหนึ่ง ก็อ้างคำของขงจื้อด้วยถ้อย คำที่เด็ดขาดแบบไม่ให้มีทางเลือกเพื่อสนับสนุนแนวคิดที่ว่า หนทางธรรมมีอยู่เพียงวิถีเดียวเท่านั้น เหมือนบรรทัดที่ใช้ลากได้แต่เส้นตรง ดังนั้น ถ้าไม่ได้ปกครองด้วยธรรม ก็ จะมีผลเท่ากับปกครองด้วยอธรรม เช่นเดียวกัน หลังจากที่อ้างคำของขงจื้อแล้ว ก็จะตามด้วยคำทำนายในเชิงสาปแช่ง

หากมิได้ปกครองประชาราษฎร์ด้วยวิธีที่พระเจ้าเหยาใช้ปกครอง ย่อมถือว่าเบียดบังประชาราษฎร์ ท่านขงจื้อกล่าวไว้ว่า

“วิธีมีเพียงสองทางเท่านั้น คือ ทรงมนุษยธรรมกับไร้มนุษยธรรม

หากกษัตริย์ประชาราษฎร์ขนาดหนัก เมื่อถึงบั้นปลาย ตัวก็จักต้องบรรลัย บ้านเมืองก็จักล่มสลาย แม้ไม่ถึงขนาดหนัก ตัวก็จะตกอยู่ในภยันตรายและบ้านเมืองก็จักเสื่อมโทรมลงและย่อมได้รับขนานนามภายหลังว่า ‘โยว (มีคม)’ ว่า ‘ลี (เหี้ยมโหด)’ แม้จะมีบุตรหลานกตัญญูก็มีอาจเปลี่ยนแก้ไขได้โดยตลอดกาล”

(4A: 2)

ถ้อยคำของขงจื้ออีกตอนหนึ่งที่เมิ่งจื่อ ยกมาอ้างน่าจะเป็นคำที่ขงจื้อเอ่ยตำหนิวิพากษ์ลูกศิษย์ที่รุนแรงที่สุด เป็นถ้อยคำเดียวกันกับที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ **หลุนอวี่** (เล่ม 11 บทที่ 16)

ขงจื้อกล่าวว่า ‘หร่านฉิวมิใช่ศิษย์ของเรา พวกเจ้าผู้ยังน้อยทั้งหลายจะประโคมโจมตีเขาก็อาจทำได้’

(4A: 14)

โทษของหร่านฉิวก็คือการไปปรับราชการเป็นเสนาบดีของจี้คังจื่อ แล้วทำราชการอย่างแข็งขันจนสามารถเพิ่มความมั่งคั่งให้แก่มูลนายเป็นเท่าทวี ขงจื่อเห็นว่าความมั่งคั่งที่เพิ่มมาได้นั้น อยู่บนความเดือดร้อนของประชาราษฎร์ จึงถือว่าเป็นศิษย์ที่ผิดต่อหลักการ จนถึงกับเอ่ยตัดสัมพันธ์กัน

ในข้อความตอนที่เมิ่งจื่อกล่าวโจมตีแนวคิดของมั่วจื่อและหยังจู่อย่างหนักหนาที่สุด ซึ่งเป็นตอนที่เมิ่งจื่อเกณฑ์พลถ้อยคำจากทั้งคัมภีร์ **ซื่อจิง** **ซุจิง** มาช่วยสนับสนุนแนวกใหญ่ ก็มีการเอ่ยอ้างถึงขงจื้อด้วยในฐานะที่เป็นแนวทางเปลี่ยนจากคำสอนที่เต็มแผ่นดิน และเป็นเช่นเดียวกัน คือชื่อของขงจื่อถูกห้อมล้อมไว้ถ้อยคำที่รุนแรง ดังปรากฏในความที่ตัดตอนมาดังนี้

กรณีข้าบริพารสังหารมุลนายก็มีขึ้น กรณีบุตรฆ่าบิดาก็มีขึ้น ขงจื้อเกิดความวิตกกัง
รจนาคัมภีร์ซุนชิว .....

หากวิถีของขงจื้อไม่ได้รับการเผยแพร่ ย่อมเท่ากับว่า คำสอนอุบาทว์กำลังมอมเมา
เหล่าประชา อุดตันกั้นปิดครulong มนุษยธรรม เมื่อครulong มนุษยธรรมถูกปิดกั้น ก็คือการ
ชักจูงสัตว์เดรัจฉานมากินคนนั่นเอง

(3B: 9)

ถ้อยความที่อาศัยขงจื้อออกหน้ามาประณามตำหนิทั้งหมดนี้ มีเป้าหมายค่อนข้าง ชัดเจนว่า
เป็นเรื่องเดียวกัน นั่นก็คือการวิพากษ์แนวทางการปกครองที่ไม่ใช่แนวทางธรรมาภิบาล (เหรินเจิง)
ในสมัยของขงจื้อเองคงจะยังไม่ค่อยมีแนวคิดทางการเมืองที่ชัดเจนเด็ดขาดเท่ากับในสมัยของเมิ่งจื้อ
และตัวของขงจื้อเองก็คงจะไม่มีที่ไปที่ใดที่เด็ดเดี่ยวเด็ดขาดในทำที่ที่จะคิดต่อต้านสักเท่าใด กระนั้นก็
ตาม การอ้างอิ งในเมิ่งจื้อที่นำเอาตัวของขงจื้อยื่นหยัดเป็นสัญลักษณ์เช่นนี้ ก็ไม่ถึงกับทำให้เกิด
ความรู้สึกขัดแย้งกันในตัวแต่อย่างใด เนื่องจากแนวทางธรรมาภิบาล ก็พัฒนาก้าวห นำมาจาก
มโนทัศน์ “เหริน” ของขงจื้ออย่างเต็มภาคภูมิ

4.5. สรุป

การอ้างอิงถ้อยความที่บันทึกจากและวีรกรรมของเมธิกษัตริย์ในอดีต รวมทั้งการอ้างถึงขงจื้อ
ผู้เป็นเมธิไว้บ้ลลึงค์ดังที่ได้กล่าวมาทั้งนี้ ส่วนแสดงให้เห็นถึงทำที่และทัศนะด้านปรัชญาการเมือง
การปกครองของเมิ่งจื้อได้ชัดเจนพอสมควรว่า บ้านเมืองจะต้องปกครองโดยเจ้าที่มีวุฒิธรรมสูงส่ง
อาจจะไม่ถึงกับขั้นที่เป็นอริยมุขย์ หรือ “เซ็งเหริน(圣人)” ตามความคาดหวังแบบขงจื้อก็ได้ แต่
อย่างน้อยก็ต้องมีความเป็นธรรมิกราชหรือ “หวัง (王)” เป็นคุณสมบัติในตัว ในความคิดของเมิ่งจื้อ
ความเป็นธรรมราชาที่ไม่ใช่เรื่องยากที่จะบำเพ็ญให้สำเร็จได้หากมีมนุษยธรรมในตัว เพราะเพียงแค่
ดูแลเอาใจใส่ประชาราษฎร์มิให้ตกทุกข์ได้ยากหรือเพียงแค่รู้จักแบ่งปันรู้จักมีความสุขกับปวงชน
เท่านั้น สันติสุขของบ้านเมืองก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติปกติ ไม่จำเป็น ต้องใช้การบังคับ
ขับเคื้อนด้วยกำลังอื่นใด

ข้อความจากคัมภีร์ **ซื่อจิงที่เมิ่งจื้อ**ยกมาอ้างอิง ส่วนใหญ่จะเป็นการตอกย้ำชี้ให้เห็นผลดีที่จัก
เกิดจากการเอาใจใส่ดูแลประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุข รวมทั้งให้ยอมรับผลจากชะตาฟ้าลิขิตอัน
เป็นอำนาจที่ผู้เป็นเจ้าไม่สามารถบงการได้ เป็นข้อเสนอให้ผู้เป็นเจ้ายอมรับที่จะลดอำนาจของตนลง
ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ จากวาทกรรมเดิมที่ฟ้ามอบอำนาจให้แก่เจ้าผู้ปกครองอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด
ก็แปลงให้มีเงื่อนไขว่าต้องดูแลประชาราษฎร์ให้ดีก่อน ส่วนผลที่ตามมาจะเป็นฉันใดก็ให้เป็นเรื่อง

ที่ฟ้าจะลิขิตโดยพิจารณาจากราชธรรมอีกทีหนึ่ง โดยนัยหนึ่ง นี่ก็คือภาพของการต่อรองในระดับหนึ่งระหว่างชนชั้นได้ปกครองกับชนชั้นปกครองโดยมีอำนาจฟ้าเป็นสัญลักษณ์ของเครื่องมือในการต่อรอง เมิ่งจื่อมีความเชื่อว่า หากชนชั้นปกครองได้รับการยอมรับว่ามีคุณสมบัติพิเศษ และให้ผลตอบแทนแก่ประชากรราษฎรได้ตามสมควร ก็จะสามารถดำรงสิทธิธรรมอำนาจตามระบอบเดิมอยู่ได้

ส่วนการอ้างอิงข้อความจากคัมภีร์ **ซุจิง** ก็แฝงไว้ด้วยนัยสังวร เตือนให้เห็นช่องทางที่สิทธิธรรมอำนาจในการปกครองอาจจะเปลี่ยนมือได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการยอมรับในความชอบธรรมของสามัญชนดังตัวอย่างที่ซุ่นได้ราชสมบัติเนื่องจากการบันดาลของอำนาจแห่งกตัญญูตาธรรม หรือด้วยการพ่ายแพ้ต่อความอาธรรมของตนเองดังกรณีตัวอย่างที่พระเจ้าทัง โคนล้มทรราชอาณาจักรช่าหรือที่พระเจ้าโจวอู่หวังล้มล้างอาณาจักรซัง อันเป็นเนื้อหาที่หยิบยืมจากความในคัมภีร์ **ซุจิง** มาเอ่ยอ้างอยู่ไม่น้อย เมิ่งจื่อจึงแสดงความเชื่อว่า ผู้ปกครองจำเป็นจะต้องรักษาผดุงความเป็นธรรมราชไว้เสมอเพื่อความสวัสดิ์แห่งตน ดังตอนที่เมิ่งจื่อกล่าวแสดงความเชื่อข้อความบางส่วนของ **ซุจิง** ก็เพราะมีเนื้อหาที่ขัดกับหลักการดังนี้เอง

*หากเชื่อความในคัมภีร์ซุจิงทั้งสิ้น ก็มีผู้ย่อมมีคัมภีร์ซุจิงเสียเลยจะดีกว่า เช่นบท
อุ่ฉิง เราก็ยอมรับเพียงสองสามส่วนเท่านั้น ผู้ทรงมนุษยธรรมย่อมไร้ผู้เทียมทานในโลก
หล้า เมื่อผู้คุมด้วยมนุษยธรรมยกพลเข้าตีผู้ไร้มนุษยธรรม จะถึงกับหลังเลื้อยคนเหมือน
สายธาราได้อย่างไร*

(7B: 3)

เมิ่งจื่อจึงไม่เชื่อว่าจะมีปรากฏการณ์ความเป็นจริงใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างขัดต่อหลักการที่อำนาจการปกครองจะได้รับการพิทักษ์จากมนุษยธรรมเสมอ

เห็นได้ว่า ข้อความในคัมภีร์ทั้งสองที่ **เมิ่งจื่อ** ยกมาอ้างอิงนั้น คือข้อสนับสนุนให้เจ้าผู้ครองแผ่นดินตระหนักในความสำคัญของมนุษยธรรมที่มีอยู่ในตัว ซึ่งจะต้องบำเพ็ญและนำมาประกอบกับนโยบายการปกครองอยู่ตลอดเวลา โดยนัยนี้ จึงเท่ากับว่า เมิ่งจื่อกำลังอาศัยถ้อยความโบราณ นำเอาหลักมนุษยธรรม (เหริน) เข้าไปอ้างอิงสิทธิธรรมในการถืออำนาจปกครอง หลังจากที่ขิงจื่อตั้งเอาคำว่า “จวินจื่อ” (เจ้าขุน) ซึ่งเป็นคำหมายเฉพาะสำหรับชนชั้นสูงลงมาใช้ให้เป็นเป้าหมายชีวิตของสามัญชนทั่วไปได้ โดยมีมนุษยธรรมเป็นเกณฑ์วัดตัดสินแทนชาติวุฒิ การอ้างของเมิ่งจื่อคือการตอกย้ำว่าใครก็สามารถเป็นพระเจ้าเหยาหรือพระเจ้าซุ่นก็ได้ (6B:2) เพราะพระเจ้าเหยาพระเจ้าซุ่นก็เหมือนกับคนทั่วไป (4B: 32) เพียงแต่บำเพ็ญตนจนมนุษยธรรมในตัวบริบูรณ์เท่านั้น

ขงจื้อซึ่งเป็นสามัญชนผู้ดีเท่าจึงมีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นผู้ปกครองแผ่นดินได้ ความข้อนี้นับเป็น
นัยที่แฝงอยู่ในน้ำเสียงของเมิ่งจื่อเสมอเมื่ออ้างอิงถ้อยคำของขงจื้อหรือเมื่อเอ่ยอ้างถึงขงจื้อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

กลวิธีการใช้แนวเทียบ

5.1. การใช้แนวเทียบในখনบการประพันธ์จีน

การใช้แนวเทียบ (analogy) เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สร้างความโดดเด่นให้แก่ปรัชญา นิพนธ์เมิ่งจื่อมากที่สุด ไม่เพียงแต่ในเชิงปริมาณความถี่ในการใช้ที่สูงมากจนทำให้พบศิลปะการประพันธ์ชนิดนี้ปรากฏอยู่ในแทบจะทุก ๆ ท่อนความใน หนังสือเท่านั้น หากแต่การใช้แนวเทียบทั้งหลายเหล่านั้นยังล้วนไปด้วยความหลากหลายและความแพรวพราว ช่วยประดับแต่งแต้มให้งานเขียนแนวปรัชญาเล่มนี้ได้รับการนับถือว่าเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วสำคัญชิ้นหนึ่งที่มีความงดงาม ด้านการใช้ภาษา ส่งอิทธิพลเป็นแบบอย่างของวิธีการประพันธ์จีนรุ่นหลังอย่างกว้างขวางและยาวนานสืบมาแม้จนปัจจุบัน

นอกเหนือจากการใช้เทศนาโวหารหรือกล่าวสาธยายความไปตามรูปแบบการใช้ภาษาตามปกติแล้ว เมิ่งจื่อยังชอบที่จะอธิบายชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วยวิธีการเปรียบเทียบ เปรียบเปรยอยู่เสมอ จึงส่งผลให้อย่างน้อยที่สุดผู้อ่านซึ่งกำลังสัมผัสระดับเรื่องราวที่เกี่ยวกับหลักการทางปรัชญามีความผ่อนคลายลง เปิดโอกาสให้ “อารมณ์ความรู้สึก” ได้มีส่วนรับรู้สาระต่าง ๆ พร้อมกันไปกับการใช้ “ความนึกคิด” ด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากความมุ่งหมายหลักของการใช้แนวเทียบ ในวรรณกรรมจีนทั้งหลาย น่าจะอยู่ที่ความต้องการปรับแต่งความนึกคิดให้เคลื่อนคล้อยตามอารมณ์ หรือความรู้สึกที่ถ้อยความกำลังโน้มน้าวอยู่

คำว่า “แนวเทียบ” หรือ Analogy เป็นศัพท์สากลที่ใช้กันอย่างมีนัยเฉพาะในวงวิชาการต่าง ๆ กันไป และอาจสร้างความสับสนในการสื่อความเข้าใจได้ หากไม่ทำความเข้าใจนิยามกันไว้ก่อน ในงานวิจัยนี้ เพื่อความสะดวกและความสอดคล้องกับมโนทัศน์ในวัฒนธรรมจีน จึงเลือกใช้คำ ๆ นี้ ตามนัยของวงวิชาการคี่ซึ่งมีคำอธิบายความหมายดังนี้

แนวเทียบ (analogy) คือการเปรียบเทียบของสองสิ่งซึ่งเหมือนกันในบางแง่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการเขียนแบบอธิบาย (exposition) และการพรรณนา (description) โดยนำเอาสิ่งที่ยังไม่คุ้นเคยมาอธิบายหรือพรรณนาโดยอาศัยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่คุ้นเคยกว่า ในการเขียนแบบโต้แย้ง (argumentation) และตรรกศาสตร์ แนวเทียบมักใช้เพื่อให้เหตุผลในการโต้เถียง แนวเทียบใช้กันมากใน บทร้อยกรอง (verse) และงานเขียนแบบอื่น ๆ ที่ใช้จินตนาการ (imagination)

อุปมา (simile) เป็นแนวเทียบที่กล่าวออกมาอย่างชัดเจน ส่วนอุปลักษณ์ (metaphor) เป็นแนวเทียบที่แสดงโดยนัย *

โดยนิยามข้างต้นนี้ คำว่าแนวเทียบ จึงเท่ากับการใช้ภาษาภาพพจน์ (figurative language) ที่หมายรวมถึงการใช้อุปมาและอุปลักษณ์ด้วย เมื่อพิจารณาการใช้ภาษาเปรียบเทียบใน *เมิ่งจื่อ* ก็จะพบว่า มีลักษณะการใช้หลากหลายปนกันอยู่และสมควรแก่การพิจารณา รวม ๆ กันไป เนื่องจากมีวิธีการและจุดประสงค์ของการใช้ร่วมกันอยู่ ถือเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ “พยายามทำสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือเป็นที่รู้จักน้อยหรือกลางเลือน ให้มีความเป็นรูปธรรมเป็นที่รู้จักและมีความชัดเจนขึ้น โดยผู้แต่งมักนำไปเปรียบกับสิ่งที่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว” **

ในภาษาจีนนับแต่อดีตมา มีการใช้ ศัพท์เพื่อหมายความถึงแนวเทียบตามนัยดังกล่าวข้างต้น อยู่หลายคำ แต่ในปัจจุบัน ก็สงเคราะห์รวมคำทั้งหลายมาใช้ศัพท์ ตรงกันด้วยไวยากรณ์คู่หนึ่งคือคำว่า “พีอู้ว (譬喻)” กับคำว่า “ปี้อู้ว (比喻)” แม้ผู้ใช้ศัพท์แต่ละคนอาจจะมีความเข้าใจนัยโดยละเอียดของคำไม่เท่ากันทั้งหมดก็ตาม ในพจนานุกรม The Contemporary Chinese Dictionary ฉบับปี ค.ศ.2002 ซึ่งเป็นพจนานุกรมฉบับมาตรฐานกลางของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปัจจุบัน ได้ให้ความหมายของคำ 2 คำนี้ไว้ดังนี้

譬喻 = 比喻 Metaphor; analogy; simile; figure of speech; a method of comparing one thing to another with which it shares some similarities with the aim of achieving a more vivid form of expression

จะเห็นได้ว่าไวยากรณ์ทั้งสองนี้ *** ใช้ในความหมายเดียวกันและหมายครอบคลุมรวมเอาแนวเทียบทั้งแบบอุปลักษณ์ และอุปมาไว้ด้วยกัน โดยศัพท์เดียวกัน กล่าว โดยสรุป ในภาษาจีนเห็นว่าวิธีหยาบยกเอาสิ่งสองสิ่งหรือมากกว่ามาเปรียบเทียบกันทั้งหลายล้วนเป็นกระบวนการแบบเดียวกันทั้งสิ้น แม้อาจวิเคราะห์แบ่งชนิดหรือลักษณะให้ละเอียดออกไปได้อีก แต่ในการสื่อสาร

* ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ ไวยากรณ์ และกลการประพันธ์. (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2539). น.13.

** ยูวพาส์ (ประทีปะเสณ) ชัยศิลป์พัฒนา. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2552). น. 21.

*** คำว่า พีอู้ว 譬喻 เป็นคำที่ให้ความรู้สึกเป็นกิจจะลักษณะมากกว่า จึงปรากฏใช้ในภาษาเขียนมากกว่าคำว่า ปี้อู้ว 比喻 ซึ่งนิยมใช้ในภาษาพูดมากกว่า ทั้งสองคำไม่มีความต่างกันโดยนัยสำคัญอื่น

ทั่วไปก็อาจเรียกรวม ๆ กันเป็นอย่างเดียว ได้โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดศัพท์แยกแยะให้เห็นต่างออก จากกันดังเช่นที่ใช้ในภาษาอังกฤษ

วิธีการใช้แนวเทียบในงานวรรณศิลป์จีนที่เรียกว่า “พื่อ่ว” หรือ “ปื่อ่ว” นี้ อาจ จำแนก ออกเป็นประเภทย่อยได้ลงไปอีกได้ตามเกณฑ์การแบ่งต่าง ๆ ตามแต่ที่ผู้วิเคราะห์วินิจัยจะตั้งขึ้น มี คำกล่าวอ้างกันว่านักวิชาการใหญ่ด้านโวหารวิทยาของจีนบางคนสามารถแบ่งชนิดของการใช้แนว เทียบได้ถึง 250 รูปแบบ¹ ซึ่งย่อมเป็นการแบ่งที่ฟั่นเฟือนเกินกว่าจะช่วยให้เกิดความรู้ความกระจ่าง ในทางใดเพิ่มขึ้นได้นอกจากจะชวนให้เห็นความวิจิตรพิสดารที่กลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดนี้สามารถ เสกสรรค้ำขึ้นได้เท่านั้น จึงเห็นได้ว่า ในวงวิชาการจีนยังคงมีความเห็นต่อการจำแนกเรียกประเภท ย่อยของการใช้แนวเทียบอยู่หลากหลายพอสมควร กระนั้นก็ตาม ก็ยอมรับ ในหลักการกันอยู่ว่า หาก จะแยกประเภทของแนวเทียบ ให้เห็นจำเพาะลักษณะสำคัญก็อาจแยก เป็นประเภทหลัก ๆ ได้ 3 ประเภท อันเป็นประเภทที่เทียบกับศัพท์สากลสอดคล้องกันได้ในระดับหนึ่ง ดังต่อไปนี้²

ก. แนวเทียบแบบเปิด (หมิงอื่อว์ 明喻) คือการนำเอาสิ่งหรือปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ มาเทียบกับ สิ่งหรือปรากฏการณ์ที่กำลังเป็นเป้าหมายการพิจารณา โดยบอกแสดงอย่างชัดเจนว่า นี่คือการ เปรียบเทียบกัน ในข้อความ ของแนวเทียบประเภทนี้จึงมักปรากฏคำกริยาที่แจ้งให้รู้เห็นว่าเป็นการ เปรียบ เช่นคำว่า เหมือน คล้าย ดัง ดุจ ฯลฯ ใช้เชื่อมระหว่างอนุความอยู่ หรือแม้จะไม่ปรากฏ คำกริยาเหล่านี้ ก็ยังคงอยู่ในรูปประโยคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ชัดเจนว่าเป็นการเปรียบเทียบ กันอยู่ แนวเทียบประเภทนี้ จึงเท่ากับ การ อุปมา (similes) นั่นเอง * ดังตัวอย่างข้อความประเภทนี้ที่ ปรากฏในเมิ่งจื่อ ตอนหนึ่งว่า

แต่ครั้นเมื่อพิจารณาจรณวัตรของพระองค์ เทียบกับความมุ่งปรารถนาทั้งนี้ ก็อาจ เปรียบได้ดังการปีนป่ายขึ้นต้นไม้เพื่อแสวงหามัจฉาฉะนั้น

(1A: 7)

¹ Wang Mong-ou 王梦鸥, 中国文学理论的实践, 台北: 时报文化 1995, p. 188-189.

² Chen Wang-dao 陈望道, 修辞学发凡, 上海: 复旦大学出版社, 2007, p.59-65.

* พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายคำอุปมา (similes) ว่าหมายถึงภาพพจน์ ที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่งมาเปรียบเทียบกัน โดยใช้คำเชื่อมต่าง ๆ ที่บ่งบอกความเหมือนหรือความละม้ายกัน เช่น เหมือน เสมือน ดุจ ดัง กล คล้าย ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบเป็นสิ่งสังกัดในจำพวกเดียวกัน ไม่ เรียกว่าอุปมา เป็นเพียงการเปรียบเทียบธรรมดา

ข. แนวเทียบแบบปิด (อินอ้ว 隱喻) เป็นการเปรียบเทียบที่ละเอียดอ่อนกว่าแนวเทียบแบบเปิด กล่าวคือ นัยสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่กำลัง เป็นเป้าหมายการพิจารณากับสิ่งที่นำมาเปรียบจะแนบแน่นกว่า ข้อความของแนวเทียบชนิดนี้จะแสดงในรูปประโยคที่ชี้บอกว่าสิ่งที่นำมาเปรียบทั้งสองสิ่งนั้นคือสิ่งเดียวกัน เช่น “เขาคือจิ้งจอก” เป็นต้น แนวเทียบประเภทนี้จึงเท่ากับการใช้อุปลักษณ์ (metaphors) นั่นเอง * ดังตัวอย่างข้อความประเภทนี้ที่ปรากฏใน *เม็งจื่อ* ตอนหนึ่งว่า

เมื่อไ่ก่ขานขันก็ลุกขึ้น ขยันหมั่นเพียรกระทำความคิด
บุคคลเช่นนี้คือพวกประเภทเดียวกับขุ่น
เมื่อไ่ก่ขานขัน ขยันหมั่นเพียรทำผลประโยชน์
บุคคลเช่นนี้คือพวกประเภทเดียวกับจื่อ

(7A: 25)

ค. แนวเทียบแบบยืมนัย (เจียอ้ว 借喻) เป็นการเปรียบเทียบให้สิ่งสองสิ่งที้นำมาเทียบกันมี นัยสัมพันธ์แน่นแฟ้นเป็นที่สุด ด้วยการไม่เอ่ยถึงสิ่งที่กำลังเป็นเป้าหมายพิจารณาเลย แต่เอ่ยเฉพาะเพียงสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบให้หมายเสมือนหนึ่งเป็นคำเดียวกัน เช่น ใช้คำว่า รุ่งทอง หมายถึง รวงข้าว หรือ ใช้คำว่า บัวหลวง หมายถึง แทนธนาคารกรุงเทพฯ เป็นต้น แนวเทียบประเภทนี้จึงเท่ากับลักษณะ การใช้ชื่อนามนัย (metonymy) นั่นเอง ** ดังตัวอย่างข้อความประเภทนี้ที่ปรากฏใน *เม็งจื่อ* ตอนหนึ่งว่า

มนุษย์ธรรมเป็นสถานสถิตอันสุขสงบ ความเที่ยงธรรมคือวิถีทางอันเที่ยงตรง
ปล่อยสถานสถิตอันสุขสงบให้ว่างไว้มิไปอาศัยอยู่ที่ วิถีทางอันเที่ยงตรง ให้
เปลี่ยวไว้มิดำเนินตาม นับเป็นเรื่องอันน่าอนาถแท้

(4A: 10)

* พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายคำอุปลักษณ์ (metaphors) ไว้ว่า หมายถึง ภาพพจน์ที่นำเอาสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่งหรือมากกว่าแต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันมาเปรียบ เทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง เช่น เขาเป็นสิงห์ทะเลทราย เธอเป็นดวงใจของฉัน

** พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายชื่อนามนัย (metonymy) ไว้ว่า หมายถึง ภาพพจน์ที่ใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น “มงกุฎ” หมายถึง กษัตริย์ เป็นต้น

นักวิชาการจีนที่เชี่ยวชาญวิชาเชิงการประพันธ์ ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า แนวเทียบทั้ง 3 ชนิดนี้โดยพื้นฐานของเจตนาในการสร้างรูปความก็ไม่มี ความแตกต่างกันแต่อย่างใด คือต้องการเทียบเพื่อชี้ให้เห็นจุดร่วมที่เหมือนกันของสิ่งสองสิ่งนั่นเอง เพียงแต่หากการเทียบนั้นต้องการนัยสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นละเอียดขึ้น รูปประโยคหรือข้อความนั้นก็มักจะผกผันสั้นลงตามลำดับ และสิ่งที่นำมาเทียบก็จะขยับจากภาคแสดงเข้าใกล้ความเป็นภาคประธานของประโยคยิ่งขึ้นตามลำดับ ความแตกต่างของรูปความดังกล่าว จึงอาจส่งผลแก่ผู้รับสารในแง่ของอารมณ์บ้าง กล่าวโดยย่อก็คือในยามที่ต้องการเร้าให้เกิดความสะเทือนในอารมณ์มากเท่าไร ก็ให้เลือกใช้รูปความที่มีขนาดสั้นลงมากเท่านั้น³

การสรุปกล่าวเช่นนี้ เป็นเพียงทัศนะที่ยอมรับกันทั่วไปของวงการวรรณคดีจีนที่มีมุมมองจำเพาะอยู่ภายในขอบเขตความสนใจเรื่องศิลปะการใช้ภาษาและการตกแต่งรูปความกระสวนประโยคสำหรับใช้ในการสื่อหรือขยายอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น จึงไม่ได้พิจารณาในด้านความขอกย้อนของการเป็นสื่อในระบบความคิดหรือการรับส่งสารที่มีความหมายต่าง ๆ กันของแนวเทียบแต่ละชนิด

หากเทียบกับการนิยามของวงการปรัชญาโดยเฉพาะปรัชญาตะวันตก ก็จะพบทฤษฎีต่าง ๆ ที่เจาะจงพิจารณาว่าการใช้วรรณศิลป์แห่งการเปรียบเทียบทั้งหลายส่งผลที่ต่างกันในการนำเสนออย่างไร กล่าวโดยภาพรวมแล้ว ในทางปรัชญาจะให้ความสนใจต่อวิธีการใช้อุปลักษณ์ (metaphor) มากกว่าโวหารประเภทอื่น โดยเห็นว่าเป็นลักษณะการใช้ภาพพจน์ที่มีใช้เป็นการเอาสิ่งหนึ่งมาแทนที่อีกสิ่งหนึ่งเพียงเพื่อเปลี่ยนถ้อยคำหรือเปลี่ยนอารมณ์เท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทำให้เกิดนัยคิดใหม่ซึ่งไม่อาจสื่อได้ด้วยวิธีทางภาษาอื่น ๆ ได้⁴ การใช้อุปลักษณ์จึงมิได้เป็นเพียงแง่องค์ประกอบส่วนหนึ่งของการสื่อสารทางภาษาเท่านั้น แต่ยัง มีบทบาทในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการอธิบายหรือตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกด้วย การใช้อุปลักษณ์ที่ต่างกันย่อมแสดงให้เห็น โลกทัศน์ที่ต่างกันและมีผลต่อการตีความด้วย ยกตัวอย่างเช่น จีนสมัยต้นราชวงศ์โจว ใช้อุปลักษณ์เปรียบเจ้าเป็นหัวใจ ราษฎรเป็นร่างกาย (ร่างกายย่อมดำรงอยู่ไม่ได้โดยปราศจากหัวใจ) ในขณะที่ต่อมาในปลายสมัยจั้นกั๋ว เปลี่ยนมานิยามเปรียบเจ้าเป็นเรือ และราษฎรเป็นน้ำซึ่งอาจทำให้เรือลอยก็ได้จมก็ได้ สะท้อน แสดงให้เห็นการเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้า

³ Chen Wang-dao 陈望道, พินังอ่าง, p.65.

⁴ Janet Marin Soskice, Metaphor and Religious Language. Oxford: Clarendon Press. 1985. P.44.

⁵ Ibid. P.62.

เป็นต้น ในขณะที่การใช้ภาพพจน์แบบอื่น ๆ ส่วนใหญ่มักจะมุ่งไปในทางการประดับตกแต่งภาษา ให้วิจิตรขึ้นเท่านั้น ไม่มีบทบาททางการเป็นสื่อหรือเปลี่ยนความหมายวิธีคิดแต่อย่างใด

ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักวิชาการวรรณคดีจีนศึกษาว่า ขนบการประพันธ์ของจีนมีการใช้อุปลักษณ์ หรือ metaphor ตามนัยที่เข้าใจกันเป็นสากลหรือไม่ และแม้จะมี คำตอบและรายละเอียดความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ แต่ก็ดูเหมือนจะเห็นพ้องต้องกันในระดับหนึ่งว่าการใช้และรับรู้วิธีเปรียบเทียบข้อความของทางฝ่ายจีนกับของทางตะวันตกนั้น ไม่น่าจะเหมือนกัน เช่นดังที่ พอว์ลีน อีวี (Pauline Yu) แสดงความเห็นว่าการ ใช้คำว่า “อุปลักษณ์จีน Chinese Metaphor” ไม่น่าจะเหมาะสมนัก เนื่องจากพื้นฐานความคิดเชิงอภิปรัชญาของจีนโบราณกับตะวันตกมีความแตกต่างกัน ชาวจีนจะไม่มองหรือรู้สึกว่าเป็น กวีหรือนักประพันธ์มีฐานะเป็นผู้มีอำนาจเต็มในการสร้างหรือเสกสรรคัลโลกในจินตนาการของตนขึ้นมาดังที่ทางฝ่ายตะวันตกเห็น หากแต่เป็นเพียงผู้ที่จัดการบรรยายถ่ายทอดสรรพสิ่งภายในขอบเขตแห่งโลกทัศน์จากประสบการณ์จริง ดังนั้น ในขณะที่ กวีฝ่ายตะวันตกใช้อุปลักษณ์เพื่อ “สร้างสรรค์” ให้เห็นลักษณะสัมพันธ์ของสิ่งสองสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กัน อันเป็นการสร้างความรู้ใหม่ด้วยวิธีการโยงใยสิ่งที่อยู่ต่างแดนกัน คือแดนแห่งนามธรรมกับแดนแห่งรูปธรรมให้มาเกี่ยวข้องกันนั้น กวีทางฝ่าย จีนก็จะใช้แนวเทียบในฐานะที่เป็นเพียงจินตนาการแห่งการจัดการ โดยอาศัยคุณสมบัติความละม้ายคล้ายคลึงบางประการ นำเอาสิ่งหรือปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงทั่วไปมาจัดเข้าให้เป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกันเท่านั้น⁶

มิเชลล์ เยห์ (Michelle Yeh)⁷ ก็ตั้งข้อสังเกตไว้ในทำนองเดียวกันว่า การใช้แนวเทียบหรือ “เปรียบเทียบ” ของจีนมีวิธีการและจุดมุ่งหมายที่ต่างกับของแนวคิดทางตะวันตก คือ แทนที่จะเป็นการพยายามค้นหาข้อมูลความรู้ใหม่ ด้วยการนำเอาสาระของสิ่งหนึ่งถ่ายทอดไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง แนวเทียบของจีนจะเป็นการพยายามจัดกลุ่มเข้าพวกมากกว่า คือเป็นการ ขยายความนัยของสิ่งหนึ่งให้มีขอบเขตกว้างขึ้นจนเข้าไปครอบคลุมรวมเอาอีกสิ่งหนึ่งมาเป็นสมาชิกในกลุ่ม หรือในทางกลับกัน คือการพยายามจัดการให้สิ่งหนึ่งเข้าไปเป็นพวกเดียวกันกับอีกสิ่งหนึ่งที่มีข่ายความหมายรอกอยู่ก่อน นอกจากนี้ ในเชิงทฤษฎีวิทยา การรับรู้ความนัยของแนวเทียบก็ไม่เหมือนกันด้วย กล่าวคือ อุปลักษณ์ในวรรณกรรมตะวันตกจะสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดแก่ผู้อ่าน โดยผ่านการใช้จินตนาการของกวีผู้แต่ง

⁶ Yu Pauline, *The Reading of Imagery in the Chinese Poetic Tradition*. (Princeton: Princeton University Press, 1987). p. 32, 17, 42 อ้างใน Bokenkamp Stephen R. Chinese Metaphor Again: Reading and Understanding Imagery in the Chinese Poetic Tradition. *Journal of the American Oriental Society*. 109,2 (1989) : 212.

⁷ Yeh Michelle, “Metaphor and Bi: Western and Chinese Poetics,” *Comparative Literature*. 39, 3 (Summer 1987): 237-254.

ส่วนการใช้ “เป่” ของฝ่ายจีน จะทำหน้าที่ เพียงช่วยตอกย้ำให้ผู้อ่านรำลึกขึ้นได้ว่าสิ่งที่เปรียบกันอยู่นั้น มีความสัมพันธ์กันอยู่ในองค์รวมเดียวกันของจักรวาลที่เป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว ไม่ได้มีการข้อมูลหรือสิ่งแปลกใหม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด⁸

จากการนิยามและทัศนะของนักวิชาการดังที่กล่าวมาโดยสังเขปข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าการใช้แนวเทียบในศิลปะการประพันธ์วรรณกรรมจีน มีความแตกต่างกับของทางฝ่ายตะวันตก อยู่พอสมควร อย่างน้อยก็ในด้านความรู้สึกรับรู้ แนวเทียบของจีนอาจจะมุ่งนำไปสู่ความรู้สึกดื่มด่ำกับสิ่งหรือสภาวะปกติธรรมดาให้ได้มากขึ้น ในขณะที่แนวเทียบของฝ่ายตะวันตกอาจ จะสนใจมุ่งนำไปสู่ความรู้หรือปัญญาใหม่ ๆ และคงจะเป็นด้วยฐานการคิดที่ต่างกันดังกล่าวนี้ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งทำให้ความเข้าใจเรื่องการใช้แนวเทียบใน *เมิ่งจื่อ* ของนักวิชาการชาวจีนกับชาวตะวันตกแตกต่างกันออกไปได้

การพิจารณาศิลปะการใช้แนวเทียบในปรัชญาณิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* ในการวิจัยนี้ ไม่ได้พยายามจะแยกแยะแนวเทียบว่ามีรูปแบบทางภาษาเป็นอุปมาหรือเป็นอุปลักษณ์อย่างเจาะจงให้เห็นต่างจากกัน โดยที่ยังคงยึดถือว่าเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์แบบเดียวกัน จึงใช้คำเรียกที่มียกกว้างสามารถครอบคลุมรูปแบบต่าง ๆ ได้ คือใช้คำว่า “แนวเทียบ” ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่า เจตนาและความมุ่งหมายของการใช้แนวเทียบใน *เมิ่งจื่อ* ทั้งหลายนั้นไม่ได้แตกต่างจากกัน กล่าวคือ ต้องการสื่อความโดยอาศัยจินตภาพของสิ่งที่รู้จักกันคืออยู่เป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวความรู้สึกนึกคิดให้คล้อยตามเท่านั้น ไม่ได้ต้องการยืนยันความรู้หรือความจริงใด ๆ

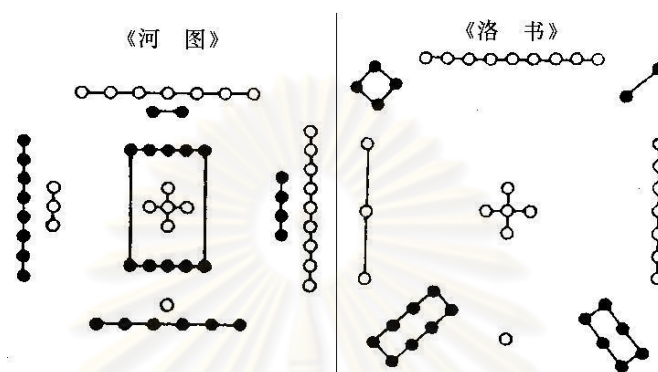
5.2. ฐานความรู้ของการใช้แนวเทียบใน *เมิ่งจื่อ* และลักษณะการนำเสนอ

ชาวจีนมีความคุ้นเคยและชำนาญในการใช้แผนภูมิ ภาพ หรือสัญลักษณ์เป็นสื่อในการสืบสานภูมิปัญญาและส่งทอดความรู้ต่าง ๆ มาตั้งแต่โบราณ มีประจักษ์พยานเหลือไว้ในอารยธรรมให้เห็นอยู่มากมาย นับตั้งแต่วิธีกำหนดภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์อักษรที่สามารถสื่อให้นำให้นึกคิดไปได้เกินกว่าเป็นเพียงเครื่องหมายแทนถ้อยคำ ไปจนถึง การสร้างทัศนศิลป์ทั้งหลาย ที่มักจะบอกความหมาย ประกอบแฝงลงไปในรูปแบบตรง ท่วงท่า ขนาด สี สัน ช่องว่าง ทิศ และจำนวน เป็นต้น ในศิลปะแต่ละชั้น ซึ่งผู้เข้าใจชั้นชมย่อมจะต้องรู้จักใช้ความรู้สึกของตนเข้าไปสัมผัสสัญลักษณ์เหล่านั้นเพื่อ “อ่าน” เอาความนัยออกมาเอง โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับสภาวะเชิงนามธรรมหรือสิ่งที่อยู่นอกเหนือผัสสะทั้งหลาย ก็ยังไม่นิยมที่จะถ่ายทอดผ่านภาษาธรรมดา ดังตัวอย่างเช่น ภาพแผนภูมิโบราณ “เหอตุ (河图)” กับ “ลั่วชู (洛书)” อันเก่าแก่ (ภาพประกอบ 1) ซึ่งเชื่อกันโดยทั่วไปว่าสร้างขึ้นก่อน

⁸ Ibid. P.250.

การสถาปนาราชวงศ์โจว ก็ใช้จำนวนและสีขาวดำในการจำลองโครงสร้างธรรมชาติเอาไว้อย่าง ลึกซึ้ง ยากต่อการตีความ แต่ชาวจีนก็ได้ใช้ประโยชน์ในการดำรงวัฒนธรรมความเป็นอยู่มาจนนับ พันปี

ภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 2

หรือเช่นการบันทึกความรู้ในคัมภีร์อี้จิง (易经 the Book of Change) เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาโบราณ ทั้งในส่วนที่เป็นตัวบทและในส่วนเป็นอรรถกถา ก็มีได้บอกกล่าวด้วยภาษาตามอรรถตาม พยัญชนะปกติ แต่ล้วนไปด้วยถ้อยคำเชิงสัญลักษณ์ รวมถึงการกำหนดสร้างรูปที่ประกอบด้วยเส้น 2 ประเภทประกอบเป็นไตรยางค์ 8 ลักษณะที่เรียกกันว่า “ปากว่า 八卦” (ภาพประกอบ 2) เพื่อเป็น รูปอธิบายธรรมชาติที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นสภาพแวดล้อมโลกอยู่ ก็เป็นวิธีการสื่อปัญญา ความรู้กัน โดยไม่อาศัยวงภาษาซึ่งปั้นเครื่องมือสื่อสารที่ชาวจีนคงเข้าใจอยู่ว่ามีข้อจำกัดอยู่ ดังที่มิ นักวิชาการจีนอธิบายความนัยข้อนี้ไว้ว่า “ถ้อยคำเป็นสิ่งสถิตอยู่กับที่ แต่ประสบการณ์ เป็นพลวัตที่

เคลื่อน”⁹ และ “ถ้อยคำและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษยชาติ แต่เราก็ไม่ควรยอมสยบอยู่ภายใต้ความเป็นทราชของมัน”¹⁰ วัฒนธรรมการเรียนรู้ของจีนแต่เก่าก่อนมาจึงน่าจะได้เห็นวิธีการหลายอย่างในการสื่อแสดงข้อมูลความรู้สึคนึกคิดที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการใช้ภาษาบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้ ย่อมรวมถึง ศิลปะการใช้แนวเทียบซึ่งเป็นวิธีสื่อความทางภาษาแบบ “ลัดวงจร” วิธีหนึ่ง เพราะใช้ลักษณะของสิ่งสิ่งหนึ่งมาเทียบเพื่อช่วยให้เข้าใจอีกสิ่งหนึ่งได้โดยไม่ต้องเปลืองถ้อยอธิบายให้มากความ

การที่เมิ่งจื่อมีความชำนาญชำนาญในด้านการใช้แนวเทียบนี้ จึงน่าจะเนื่องมาจากการสั่งสมความเคยชินต่อวิธีการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์เป็นฐานภูมิปัญญาโบราณเป็นทุนเดิมอยู่ ประกอบกับการได้รับการศึกษา มีโอกาสท่องเที่ยวพิจารณาวิธีการผูกแต่งถ้อยคำโวหารแบบต่าง ๆ รวมทั้ง การใช้แนวเทียบซึ่งคงเป็นความรู้ที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไปในการประพันธ์จีนมานับนานพอสมควรอยู่แล้ว ก่อนหน้าสมัยของเมิ่งจื่อ ดังมีตัวอย่างปรากฏในงานประพันธ์จีนทั้งของยุคก่อนและของยุคร่วมสมัยเดียวกันกับเมิ่งจื่อ กระนั้น ก็ตาม ความชำนาญเป็นพิเศษในการใช้แนวเทียบของเมิ่งจื่อ ยังน่าจะอนุมานได้อีกว่าเกิดจากปัจจัยเสริมที่สำคัญอีก 2 ทางเป็นอย่างน้อยได้แก่

5.2.1. ความรู้ในคัมภีร์ช้อจิง

เมิ่งจื่อได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ศึกษาคัมภีร์ช้อจิงมาเป็นอย่างดี^{*} จึงย่อมต้องมีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับบรรณลีลาในคัมภีร์ดังกล่าวซึ่งเป็นที่สังเกตเห็นมาแต่โบราณ^{**} ว่ามีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่

- ก. ฟู่ (賦) คือลีลาการบรรยายบอกเล่าเรื่องราวหรือการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกเป็นไปต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา
- ข. ปี้ (比) คือลีลาการนำเอาสิ่งหนึ่งมาเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งให้เกิดภาพพจน์หรืออารมณ์ความเข้าใจ
- ค. ชิ่ง (兴) เป็นชนิดลีลาที่ยังไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนว่าหมายถึงอะไรแน่ ผู้รู้และนักวิชาการมีความเห็นความเชื่อแตกต่างกันออกไปไม่เป็นที่ยุติ บ้างก็ว่า ชิ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ “ปี้” บ้างก็ว่าไม่ใช่หากแต่เป็นอีกลีลาคือกล่าวนำถึงสิ่ง

⁹ Liu, Shu-hsien. “The Use of Analogy and Symbolism in Traditional Chinese Philosophy,” *Journal of Chinese Philosophy* 1, 4 (1974): 328

¹⁰ Ibid. P.329.

^{*} เจ้าจื่อ ผู้ทำอรรถกถาเมิ่งจื่อ เล่มแรกในประวัติศาสตร์ ให้ข้อมูลว่า เมิ่งจื่อเชี่ยวชาญในคัมภีร์ทั้งห้า โดยเฉพาะช้อจิงชู่จิง 孟子通五经，尤长于诗、书。

^{**} มีบันทึกอยู่ในคำรับ “โจวหลี่ 周礼”

หนึ่งเพื่อมุ่งคลอใจให้รำลึกถึงอีกสิ่งหนึ่ง บ้างก็ว่า ชิ่ง มีรูปแบบต่างจาก “เป่” แต่เนื้อแท้แห่งสารัตถะนั้นเหมือนกัน¹¹

ลีลาการประพันธ์ในคัมภีร์ *ชือจิง* ดังกล่าวข้างต้น มีอยู่ 2 ลักษณะที่ไม่ใช่การใช้ภาษาบอกกล่าวข้อมูลหรือเรื่องราวอย่างตรงตามความหมาย แต่เป็นการสื่อความรู้สึกอารมณ์โดยอาศัยจินตนาการที่เกิดจากการนึกเทียบกับสิ่งอื่น ลีลาแนวเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นอยู่มากมายทั่วไปในบทกวีที่รวบรวมอยู่ในคัมภีร์สำคัญเล่มนี้ ดังตัวอย่างบทกวีบางบทสำนวนแปลของยงค์ อิงคเวทย์ เช่น

หนูเอยหนูนา อย่ากินสาลี ปรงเจ้าสามปี หามิรู้คุณ
(อุปมาหนูนาว่าเป็นพนักงานทอถักที่รีคนาทาเร็นราษฎร)¹²

เกือบปานขยันทำ ใ้ย่าน้ำแข็ง กรสาวน้อยแฉ่ง เย็บแสงประไพ
จีบเอวคอไหล่ เพื่อให้คนดี
(เอ่ยถึงเกือบปานชวนให้สนใจในความเพียรของสาวเจ้า)¹³

ผู้ที่ได้ศึกษาคัมภีร์ *ชือจิง* จนเจนจบอย่างเม่งจื่อ ย่อมซึมซับรับเอาความรู้ความบันดาลใจจากงานที่ทรงอิทธิพลและรุ่มรวยด้วยวรรณศิลป์เล่มนี้มาใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์ลีลางานประพันธ์ของตนไม่ใช่น้อย

5.2.2. ความรู้จากมั่วจื่อ

เม่งจื่อกล่าวพาดพิงถึงคำสอนของมั่วจื่อว่า “แผ่ขยายกลบหล้า” (3B: 9) อันเท่ากับยอมรับถึงอิทธิพลความแพร่หลายของแนวคำสอนของมั่วจื่อ ในขณะเดียวกัน ก็ตระหนัก ดีถึงภารกิจสำคัญว่าหากต้องการเชิดชูแนวคิดของขงจื่อให้ได้รับความนิยมนครัทธาจากปวงชน ย่อม จำเป็นต้องตอบคำถามหลายข้อที่มั่วจื่อตั้งเอาไว้ให้ขงจื่อตอบ ต้องหักล้าง ข้อกล่าวหาที่มีต่อหลักการของขงจื่อหลาย

¹¹ Gu Mingdong, “Fu-Bi-Xing: A Metatheory of Poetry-Making,” *Chinese Literature:Essays, Articles, Reviews*, 19 (December 1997): 2

¹² ยงค์ อิงคเวทย์, *วิวัฒนาการบทกวีนิพนธ์จีน อนุสรณ์งานฉาปนกิจศพนางอรุณ โปษยะจินดา* น.81,119.

¹³ เพิ่งอ้าง. น.120.

ประการ และต้องกล่าวชี้โทษของแนวคิดที่มุ่งผลประโยชน์ทางวัตถุธรรมของมั่วจื่อให้ได้ กล่าวโดยสรุป มั่วจื่อ ก็คือคู่ปฏิบัติทางแนวคิดที่สำคัญที่สุดนั่นเอง กระนั้นก็ตาม เม็งจื่อก็มีได้สิ่งที่จะหยิบยืมเอาความรู้ความเห็นและวิธีการหลายอย่างของมั่วจื่อมาใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่และปรับปรุงแนวคิดของตนให้รัดกุมขึ้น เช่น เรื่องการยกระดับความสำคัญของมโนทัศน์เรื่องความเที่ยงธรรม (อี้) หรือเรื่องการกำหนดมาตรวัดทางจริยธรรมทำนองเดียวกับที่ช่างฝีมือมีบรรทัดวงเวียนเป็นมาตรวัด เป็นต้น ต่างก็เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดยมั่วจื่อมาก่อนและเม็งจื่อยอมรับไปใช้¹⁴

ในด้านการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการใช้แนวเทียบ มั่วจื่อน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะที่เขาได้รับการนับถือว่าเป็นบุคคลแรกในประวัติศาสตร์ปรัชญาจีนที่สนใจการใช้ตรรกวิธี และได้พยายามกำหนดแนวทางการประเมินความสมเหตุสมผลของการใช้ภาษาที่เรียกว่า “มาตรวัดสามประการ (ซานเปียว 三表)” ขึ้นมา มีสาระว่า

ในการกล่าวถ้อยคำ จำเป็นต้อง มีมาตรวัดสามประการ มาตรวัดสามประการนั้น คืออย่างไร ท่านอาจารย์มั่วจื่อกล่าวไว้ว่า จะต้องมียากฐาน คือ งามที่อ้าง และจะต้องมีที่ใช้ประโยชน์...มาตรวัดแรก คือคำสอนที่มีอยู่จริงของปราชญ์ผู้มีประสบการณ์ในอดีต มาตรวัดที่สอง คือปรากฏการณ์ที่พิสูจน์ให้เห็นได้ว่ามีอยู่จริงในปัจจุบัน มาตรวัดที่สาม คือ จะต้องนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงโดยถือประโยชน์มหาชนเป็นเกณฑ์¹⁵

มาตรวัดดังกล่าว ย่อมมีข้อ บกพร่องให้ได้แย้งได้มาก จึงเป็นตรรกวิธีที่ยังขาดความสมบูรณ์ และไม่ได้เป็นที่ยอมรับกันนัก อย่างไรก็ตาม จะ สังเกตเห็นได้ว่าเกณฑ์การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของสื่อภาษาดังกล่าว ก็เป็นวิธีที่ใช้ แนวเทียบลักษณะหนึ่งนั่นเอง สะท้อนให้เห็นความพยายามปรับปรุงวิธีการเข้าถึงความจริงความน่าเชื่อถือโดยผ่านการใช้แนวเทียบ เสริมบรรยากาศในสมัยที่กิจกรรมใช้วาทศิลป์กำลังเฟื่องฟูอยู่ในขณะนั้น

นอกจากแนวคิดด้านตรรกวิธีดังกล่าว มั่วจื่อ ยังได้เอ่ยถึงวิธีการใช้แนวเทียบประเภทต่าง ๆ โดยแจกแจงแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- ก. ปี้ (辟) คือการยกเอาสิ่งหนึ่งมาเปรียบเพื่อให้เข้าใจอีกสิ่งหนึ่งได้แจ่มแจ้งขึ้น
- ข. โหมว (侔) คือการใช้ถ้อยคำเทียบเคียงกันเพื่อให้เข้าใจมากขึ้น

¹⁴ Ding, Weixiang. “Mengzi’s Inheritance, Criticism, and Overcoming of Moist Thought,” *Journal of Chinese Philosophy* 35,3 (September 2008): 403-419.

¹⁵ Feng Youlan 冯友兰, *中国哲学史新编*. 北京: 人民出版社. 1998. p.238.

- ค. หยวน (援) เมื่อท่านเป็นเช่นนั้น โฉนเราจึงไม่เป็นเช่นนั้นด้วยเล่า
 ง. ทูย (推) สิ่งที่ยังไม่ได้ตรวจสอบชัดเจน อาจอาศัยสิ่งที่คล้ายคลึงกันที่
 ได้ตรวจสอบแล้ว มาเทียบเคียงเพื่อสรุปผล

หูชื่อ (Hu Shih) ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์ตรรกวิทยาอย่างเป็นระบบ ได้อธิบายขยาย
 ความหมายของวิธีการใช้แนวเทียบทั้งสี่เพิ่มเติมไว้เป็นความว่า

วิธีแรก คือวิธีการ “ปี่” ไม่ได้มุ่งหวังที่จะแสวงหาสังขรรณความรู้ใหม่ ๆ อันใด
 หากแต่เป็นเพียงความพยายามที่จะอธิบายสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยอาศัยอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมี
 คุณลักษณะคล้ายคลึงกันมาเทียบเคียง ดังนั้น วิธีการอุปลักษณ์ (metaphor) ก็คือ การอุปมา
 (simile) ก็คือ การเปรียบเทียบ (comparison) ก็คือ จึงล้วนอาจสงเคราะห์เข้าอยู่ ในวิธีการนี้ได้
 ทั้งสิ้น เป็นวิธีการเน้นเชิงพรรณนาหรือบรรยายภาพมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับความรู้เชิง
 ประสบการณ์(heuristic)

วิธีการที่สองคือวิธีการ “โหมว” แม้การอธิบายจำกัดความของวิธีการนี้จะไม่ค่อย
 ชัดเจนนัก แต่ก็พอเข้าใจได้ว่าเป็นวิธีการเปรียบเทียบอย่างหนึ่ง ต่างจากวิธีการแรกตรงที่ใน
 ขณะที่วิธีการ “ปี่” เป็นการเปรียบเทียบของสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง วิธีการ “โหมว” เป็น
 เพียงการเปรียบเทียบของข้อความเชิงภาษาเท่านั้น ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง *Prodigal Son*
 หรือเรื่อง ปราสาททราย การเปรียบเทียบชีวิตของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหา ราชกับพระ
 เจ้า โปเลียนที่ 1 หรือการเปรียบเทียบชีวิตของบิสมาร์กกับคาร์ลัวร์ ก็อาจถือว่าเป็นลักษณะ
 เปรียบชนิดนี้ได้เช่นกัน วิธีนี้ก็เป็นวิธีการแบบพรรณนาความเช่นกันซึ่งไม่จำเป็นต้อง
 เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความเป็นจริง

วิธีการที่สาม คือวิธีการ “หยวน” เป็นการอ้างอิงเชิงเปรียบเทียบบนฐานของ
 หลักการที่ว่า “ถ้าท่านเป็นเช่นนั้นได้ แล้วโฉนเราจะเป็นเช่นนั้นด้วยบ้างไม่ได้เล่า ” วิธีการ
 นี้ต่างจากสองวิธีการแรกโดยสาระสำคัญคือ สองวิธีการแรก ผู้ที่ให้เหตุผลหรือผู้กล่าว
 อ้าง รู้จักสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างดีคืออยู่ก่อน แล้วเพียงแต่อธิบายสิ่งหนึ่งด้วยการ
 หยิบยกเอาอีกสิ่งหนึ่งที่คิดว่าผู้ฟังน่าจะคุ้นเคยกว่าเอามาเปรียบ หากแต่ในวิธีการที่สามนี้ ผู้
 อ้างหรือผู้แจงเหตุผล รู้จักเพียงกรณีที่เกิดขึ้นกับสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียว แล้วเปรียบ โดยมี
 สมมติฐานว่าน่าจะเกิดกับอีกสิ่งหนึ่งได้ เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกันในระดับหนึ่ง(ยังไม่รู้
 ว่าจะเป็นเช่นนั้นได้จริง)

วิธีการที่สี่ คือวิธีการ “ทุย” เป็นวิธีการใช้ตรรกศาสตร์เชิงอุปนัย (induction) หรือการอนุมานว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งยังไม่เคยได้รับการพิสูจน์ตรวจสอบมาก่อน มีคุณลักษณะบางอย่างเหมือนกันกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งคล้ายคลึงกันและได้รับการพิสูจน์ตรวจสอบโดยละเอียดมาแล้ว วิธีการนี้จะเข้าใจได้ดีขึ้นโดยพิจารณาจากนิยามของตรรกวิทยาสมัยใหม่ กล่าวคือ จอห์น สจ๊วต มิลล์ อธิบายว่า วิธีการอุปนัยนั้นคือการอ้างอิงกรณีจำเพาะกรณีหนึ่งซึ่งเคยเป็นที่สังเกตว่าเกิดขึ้นภายใต้ปรากฏการณ์หนึ่ง แล้วสรุปว่าในปรากฏการณ์เดียวกันนี้ย่อมเกิดกรณีเดียวกัน ได้กับสิ่งซึ่งมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับสิ่งที่เคยสังเกตมาก่อนได้¹⁶

ต่อมา ตรรกวิธีของมั่วจื่อ ได้รับการพัฒนาจนเป็นรูปเป็นร่างขึ้น โดยกลุ่มศิษย์รุ่นหลังที่เรียกกันว่าพวก “เปี้ยมั่ว (別墨 (Neo Mohism))” และกลายเป็นปรัชญาตรรกวิทยาที่มีอยู่เพียงสายเดียวในประวัติปรัชญาจีนซึ่งในที่สุดก็เสื่อมลงในเวลาอันสั้น ไม่ได้เป็นที่นิยมสนใจของนักคิดจีนต่อมาสักเท่าใด

5.3. ศิลปะการใช้แนวเทียบในเมิ่งจื่อ

บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจวิธีการสื่อสารผ่านสัญลักษณ์โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยนัยทางภาษาตามตัวอักษรเสมอไป อันเป็นพื้นฐานที่ได้จากการอ่านคัมภีร์โบราณเช่นคัมภีร์อี้จิงคัมภีร์ชี่จิง เป็นต้น เมื่อผนวกกับสภาพความตื่นตัวของปัญญาชนในสังคมช่วงนั้นซึ่งกำลังสนใจอยู่กับเรื่องศิลปะการใช้ภาษาให้มีเหตุผลเพื่ออำนาจในการจูงใจคน จึงประกอบกันเป็นปัจจัยที่หนุนนำให้งาน นิพนธ์ทั่วไปในสมัยนั้นรู้จักใช้ภาษาแนวเทียบในการสร้างสรรค์วรรณกรรม อย่างไรก็ตามความสามารถในการใช้แนวเทียบให้เป็นทางลัดของภาษาที่นำสารไปสัมผัสและโน้มน้าวความคิดจิตใจของผู้รับสารได้อย่างแนบเนียนทรงพลังขนาดไหน ก็ขึ้นอยู่กับศิลปะของผู้ประพันธ์แต่ละคน ที่มีได้เสมอเหมือนกัน ซึ่งเมิ่งจื่อ ก็ได้แสดงการใช้ภาษาแนวเทียบได้อย่างโดดเด่นยิ่งกว่างานนิพนธ์อื่นใดในสมัยเดียวกัน ความเชี่ยวชาญฉลาดใช้ภาษาแนวเทียบของเมิ่งจื่อ ส่วนหนึ่ง น่าจะเกี่ยวข้องกับลีลาวรรณศิลป์อันหลากหลายของบทกวีต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชี่จิงที่เขามีความแตกฉานชำนาญ รวมทั้งการได้คลุกคลีมีปฏิสัมพันธ์กับภูมิปัญญาของนักคิดอื่น โดยเฉพาะกับมั่วจื่อผู้เป็นปฎิปักษ์ทางแนวคิดที่สำคัญที่สุด รู้จักยอมรับและนำเอาแนวความรู้ของปัญญาชนเหล่านั้นมาปรับปรุงอารมณ์ความนึกคิดของตนด้วย ความชำนาญโดดเด่นแห่งการใช้ศิลปะแนวเทียบในปรัชญา

¹⁶ Hu Shih, *The Development of the Logical Method in Ancient China*. Shanghai: The oriental Book Company. 1922. P. 100.

นิพนธ์เมิ่งจื่อ อาจจะแยกพิจารณาได้เป็น 2 ด้านคือด้าน โครงสร้างรูปแบบกับด้านเนื้อหา ดังจะกล่าวต่อไปนี้

5.3.1. รูปแบบของข้อความที่ใช้นำเสนอภาษาแนวเทียบ

ภาษาแนวเทียบในเมิ่งจื่อ มีวิธีการนำเสนอด้วยรูปแบบข้อความที่หลากหลาย ได้รับการผูกแต่งเป็นอย่างดี เปรียบเสมือนการเรียงร้อยถ้อยคำด้วยฉันทลักษณ์แบบต่าง ๆ เป็นลีลาหลากหลาย ดังอาจจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

5.3.1.1. รูปประโยคที่ใช้เป็นพื้นฐานทั่วไปในการนำเสนอแนวเทียบ มักจะเป็นข้อความที่สั้นกระชับประกอบด้วยคณะและจังหวะที่คล้องจองกัน ซึ่งมีส่วนช่วยผู้ฟังให้จับความได้สะดวกและหมายจำได้รวดเร็ว และสามารถสร้างความรู้สึกสนิทสนมกับความนัยของแนวเทียบได้อย่างว่องไว ชวนให้สมัครใจคล้อยตามถ้อยความได้โดยง่าย ตัวอย่างการใช้รูปความทำนองสั้นกระชับนี้มีมากมาย เช่น

ไม่มีมนุษย์ที่ไม่ดีงาม

เช่นเดียวกับที่ไม่มีน้ำซึ่งไม่ไหลลงสู่เบื้องล่าง

(6A: 2)

ประชาทั้งนั้นก็ย่อมมุ่งมาเข้าสังกัดด้วย

คั่งอาการของน้ำที่ย่อมไหลกรากลงสู่ที่ต่ำ

(1A: 6)

หากปรารถนาจะได้พบผู้ปรีชา แต่ไม่ดำเนินตามวิธีที่ควร

ย่อมเปรียบเสมือนกับต้องการให้เข้าหา แต่ปิดประตูไว้

(5B: 7)

เด็ดฉันท้ความวินาศดับสูญ แต่ยังมีอภิมรณอยู่กับการขาดมนุษยธรรม

จึงเปรียบเสมือนการเด็ดฉันท้ความเมามาย แต่ก็ยังหมกมุ่นอยู่กับสุราบาล

(4A: 3)

5.3.1.2. ข้อความนำเสนอแนวเทียบที่สั้นกระชับแบบนี้ ในบางครั้งก็มีการ นำมาเรียงร้อยขมวดต่อกันเป็นกลุ่มก้อน แล้วกล่าวเสนอออกไปพร้อมกัน เพื่อเปรียบเทียบเป้าหมายใหญ่ร่วมกัน ซึ่งทำให้รูปความมีความแพรวพราวยิ่งขึ้นเสมือนแสงของดอกไม้เพลิงที่แตกประกายออกพร้อม ๆ กัน ช่วยเพิ่มพลังของโวหารให้มีน้ำหนัก ต่อการโน้มน้าวใจมากขึ้น

ผู้เป็นเจ้าของหากถือเอาข้าบริพารเป็นคั้งมือเท้า

ข้าบริพารก็ยอมถือเอาผู้เป็นเจ้าของเหมือนหนึ่งเป็นหัวใจ

หากผู้เป็นเจ้าของหากถือเอาข้าบริพารเป็นคั้งอาชาสุนัขรับใช้

ข้าบริพารก็ยอมถือเอาผู้เป็นเจ้าของเหมือนหนึ่งคนเมืองทั่วไป

หากผู้เป็นเจ้าของหากถือเอาข้าบริพารเป็นคั้งเศษหญ้าธูถิดิน

ข้าบริพารก็ยอมถือเอาผู้เป็นเจ้าของเหมือนหนึ่งศัตรูคู่แค้น

(4B: 3)

สุริยันจันทราในยามสาดส่อง ย่อมครอบคลุมถึงทุกมรร่องที่รับแสง

อันลักษณะของน้ำนั้น หากไม่ท่วมเต็มหลุมหล่มตมบ่อแล้ว ก็จักยังไม่

เคลื่อนตัวไป

วิญญูชนเมื่อวางปณิธานบนธรรมวิถีแล้ว หากยังไม่อ้อมเต็มสมบูรณ์แล้ว

ก็ยังไม่บรรลु

(7A: 24)

5.3.1.3. บางครั้งที่มีการนำคำหรือความไปเทียบกับสิ่งที่ชวนให้ฉงน หรือเทียบกับแง่มุมบางอย่างที่คลุมเครือไม่ชัดเจน ไม่อาจทำความเข้าใจได้ในทันที หรืออาจจะหลงเข้าใจไปเป็นอื่นได้ ก็จะมีการขยายความอธิบายต่ออีกชั้นหนึ่งเป็นการทบทวนหรือชักจูงให้ผู้ฟังรำลึกถึงความนัยได้ตรงกับเจตนาในการเทียบ รูปความแบบนี้ ย่อมมีพลังในแง่กระตุ้นความสงสัยใคร่รู้ให้ผู้ฟังสนใจติดตามถ้อยอธิบาย พร้อมกันนั้น ก็เป็นการเพิ่ม เวลาและโอกาสให้มากขึ้นสำหรับการกล่อมเกลาคำความคิดของผู้ฟังให้คล้อยตาม

ผู้มีมนุษยธรรมก็เหมือนนักยิงธนู

นักยิงธนูจะเข้มน้เล็งเป้าของตนให้เที่ยงก่อนแล้วจึงยิงออกไป เมื่อยิงแล้ว
ไม่ถูกเป้า ก็ไม่เคืองแค้นผู้ที่มีฝีมือยิงชนะตัว แต่กลับแสวงค้นสาเหตุความ
บกพร่องของตัวเองแทน

(2A: 7)

การประมวลธรรมได้ก็คือ ขึ้นเพลงด้วยเครื่องโลหะแล้วลงด้วยเครื่องหยก
ขึ้นเพลงด้วยเครื่องโลหะ คือการปรับระเบียบในตอนเริ่ม
ลงลาด้วยเครื่องหยก คือการปรับระเบียบในตอนท้าย
การปรับระเบียบในตอนต้นเป็นเรื่องของปัญญา
การปรับระเบียบในตอนท้ายเป็นเรื่องของอริยะ ปัญญาเปรียบคั่งกลมเม็ด
อริยะเปรียบคั่งกำลัง คั่งการยิงธนูระยะเกินกว่าร้อยก้าว
การยิงไปถึงเป้าหมายนั้นคือกำลังของท่าน
แต่การยิงไปถูกเป้าหมายนั้น มิใช่กำลังของท่านดอก

(5B: 1)

หากคิดจะทำเพ็ญศีลวัตรของเงินจิ้งจอกให้สมบูรณ์ถึงที่สุด ก็ต้องแปลง
เป็นไส้เดือนเสียก่อนจึงจะทำได้

อัน ไส้เดือนนั้น ผู้เบื้องบนก็ชอนกินผิวดินแห้ง ผู้เบื้องล่างก็ขุดไชลงไป
คืบนำถึงใต้บาดาลได้โดยมิต้องพึ่งพาผู้อื่นใด

(3B: 10)

5.3.1.4. รูปความขนาดยาวที่มึงจ้อ ใช้บ่อยในการนำเสนอแนวเทียบ มักจะอธิบาย
รายละเอียดหรือกระบวนการของสิ่งที่นำมาใช้เทียบ

ปากย่อมมีความพึงใจต่อรสชาติอย่างละม้ายเหมือนกัน เพียงแต่อหยาเป็น
คนแรกที่อยู่ถึงรสปากของเรา ถ้าหากการลิ้มรสของปากมนุษย์แต่ละคนมีธรรมชาติ
ที่ต่างกัน ดังเช่นอาษาหรือสุนัขเป็นสัตว์ต่างประเภทกับเราแล้ว รสปากของคนทั้ง
หล้าจะล้วนเป็นไปตามการปรุงแต่งรสชาติของอหยาได้อย่างไรเล่า จึงเมื่อเอ่ยถึง
เรื่องรสชาติ ทั้งโลกหล้าต่างหวังใน ตัวอหยา นั้นก็เพราะปากของมนุษย์ในโลก
หล้าล้วนเหมือนกันนั่นเอง

แม้แต่หูก็เป็นเช่นนั้น เมื่อเอ่ยถึงเรื่องของเสียง ทั้งโลกหล้าต่างหวังในตัว
ของชื่อค่าง นั่นก็เพราะหูของมนุษย์ในโลกหล้าล้วนเหมือนกันนั่นเอง

แม้แต่ตาก็เป็นเช่นนั้น เมื่อเอ่ยถึงจอตู ทั้งโลกหล้าไม่มีใครไม่รู้จักความ
งามวิไลลักษณะของนาง ผู้ที่ไม่รู้จักความงามของจอตู จะมีก็แต่ผู้ที่ไร้ดวงตาเท่า
นั่นเอง จึงกล่าวกันว่า ปากกับรสชาติย่อมลิ้มรสเหมือนกัน ตากับรูปลักษณ์ย่อม
เห็นงามเหมือนกัน

เมื่อเอ่ยถึงจิตจะเป็นสิ่งเดียวที่ไม่เหมือนกันหรือ ความเหมือนกันของจิต
นั้นอยู่ที่ใด เราเรียกว่าเหตุผล เรียกว่า ความเที่ยงธรรม ผู้ที่เป็นอริยมุขเป็นผู้ที่รู้
ถึงความเหมือนพ้องต้องกันของจิตก่อน ดังนั้นเหตุผลและ ความเที่ยงธรรมจึงให้
ความยินดีแก่จิตเรา ดังเช่นที่รสมังสาหารให้ความยินดีแก่ปากเรา

(6A: 7)

แมกไม้บนภูเขาหนึ่งชานช่องาม แต่โดยที่ตั้งอยู่ในความเขตประเทศใหญ่
มีลมขวานเข้าไปตัดไปโคนล้ม แล้วจะยังคงความงามช่ออยู่ได้หรือ ด้วยการบำรุง
เลี้ยงของวันคืน ค้วนการชลอมชুবของหยาดฝนหยาดน้ำค้าง ใชว่าจะไม่มีหน่อ
อ่อนแตกกล้าออกเต็ม แต่ครั้นแพะแกะวัวควายเลี้ยงถูกล่อยให้มาทะมาและเล็ม
จึงทำให้กลายเป็นภูเขาโล้นเกลี้ยง ผู้คนเมื่อเห็นความเกลี้ยงโล้นของภูเขา ก็ยอม
หลงคิดไปว่าไม่เคยมีสินสมบัติอยู่มาก่อน ทั้งนี้หรือใชว่าเป็นธรรมชาติธาตุแท้ของ
ภูเขานั้น

ที่สถิตอยู่ในตัวมนุษย์ก็ใชว่าจะไร้จิตแห่งครรลองมนุษย์ธรรม แต่การ
ปล่อยปละละทิ้งมโนธรรมไปจากตัว ก็เปรียบได้กับปล่อยให้ลมขวานมาริตราน
ล้มโคนต้นไม้ คอยตัดคอยบั่นทุกวันคืน แล้วจะยังคงความงามอยู่ได้หรือ ด้วยการ
บำรุงเลี้ยงของวันคืนจนถึงยามรุ่งอรุณเริ่ม ความซังความชอบชั่วดีที่ใกล้เคียงความ
เป็นมนุษย์ก็พ้อมมีอยู่บ้าง แต่ครั้นเมื่อกอบปรกรรมบำเพ็ญกิจไปในระหว่างวัน ก็
เบียดบ่อนทำลายจนบางเบาลง เมื่อบ่อนเบียดเวียนซ้ำอยู่รำไป พลังอันสั่งสมมาแต่
คำคั้นก็ไม่พอเหลือให้เก็บออมไว้ เมื่อพลังแต่คำคั้นไม่พอเหลือเก็บไว้ ช่องว่างทาง
จำแนกจากสัตว์เดรัจฉานก็ไม่ห่างนักแล้ว ผู้คนที่เห็นเดรัจฉานชาติในตัวผู้คนนั้น
ก็ยอมหลงคิดไปว่าไม่เคยมีคุณสมบัติอยู่มาก่อน ทั้งนี้หรือใชว่าเป็นธรรมชาติธาตุ
แท้ของมนุษย์นั้น

คังนี้ หากได้รับการบำรุงเลี้ยง ย่อมไม่มีสิ่งใดที่ไม่เจริญเติบโตใหญ่ หาก
 สูญเสียการเลี้ยงบำรุง ก็ย่อมไม่มีสรรพสิ่งใดที่ไม่เสื่อมทำลายลง ที่ท่าน ขงจื๊อกล่าว
 ไว้ว่า ‘ยึดถือไว้ก็จะคงดำรงอยู่ ปล่อยทิ้งไปย่อมนำสู่สูญสลาย เข้าออกไม่รู้เวลา
 เปลี่ยนย้าย จะผันผายก็ไม่รู้ทิศทาง’ นั้นคงหมายความว่าถึงจิตนี้กระมัง

(64: 8)

5.3.1.5. รูปความที่ใช้นำเสนอแนวเทียบอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งแม้จะปรากฏไม่มากนัก
 แต่ก็มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ ก็คือรูปแบบการตอบโต้วิวาทะกันด้วยคู่ความเห็นที่แตกต่าง
 กัน วิธี การนำเสนอแบบนี้ สร้างความตื่นตาตื่นใจให้ผู้อ่านได้มาก เพราะ เหมือนหนึ่งกำลัง
 ชมมหรสพแห่งการประชันการใช้แนวเทียบด้วยปัญญาอันแยบคาย

เกาจื๊อกล่าวว่

“ธาตุแท้มนุษย์เปรียบเสมือนการไหลเวียนของน้ำ หากตัดแนวให้ไปทาง
 ตะวันออก ก็ย่อมไหลเวียนไปในทางตะวันออก หากตัดแนวให้ไปทางตะวันตก ก็
 ย่อมไหลเวียนไปในทางตะวันตก ธาตุแท้ของมนุษย์อัน ไม่มีแบ่งแยกว่าดีหรือเลว
 ก็เสมือนการไหลของน้ำซึ่งไม่มีการแบ่งแยกว่าจะไปในทางตะวันตกหรือ
 ตะวันออก”

เมิ่งจื๊อกล่าวว่

“น้ำไม่ได้แบ่งตะวันออกตะวันตกนั้นแน่แท้อยู่ แต่ ไม่มีการแบ่งเป็นบน
 เป็นล่างดอกหรือ ธาตุแท้ของมนุษย์ที่ว่าดีงามนั้น ก็เสมือนน้ำที่ไหลลงสู่เบื้องล่าง
 ไม่มีมนุษย์ที่ไม่ดีงาม เช่นเดียวกับที่ไม่มีน้ำซึ่งไม่ไหลลงสู่เบื้องล่าง”

(64: 2)

เมิ่งจื๊อกล่าวว่

“การเรียกสิ่งที่มีมาพร้อมกับเกิดว่าธาตุแท้ นั้น เหมือนกับการเรียกสีขาวว่า
 สีขาวหรือไม่”

“เป็นเช่นนั้น”

“ความขาวของขนนกขาว เหมือนกับความขาวของหิมะหรือ ความขาว
 ของหิมะเหมือนกับความขาวของหยกขาวหรือ”

“เป็นเช่นนั้น”

“คั้งนั้นแล้วธาตุแท้ของสุนัขเป็นเหมือนธาตุแท้ของโค และธาตุแท้ของโค เป็นเหมือนธาตุแท้ของมนุษย์เช่นนั้นหรือ ”

(6A: 3)

5.3.1.6. วิธีการนำเสนอแนวเทียบอีกแบบหนึ่งที่**มิ่งจื่อ**ใช้เป็นประจำ ก็คือการหยิบยกเล่าเป็นนิทานให้ฟัง เมื่อเล่าแล้วก็มักจะ ไม่อธิบายความอะไรต่อ ปล่อยให้ผู้ฟังนึกนำไปเปรียบเทียบกับเนื้อหาที่กำลังพิจารณากันอยู่ หรือบางเรื่องก็สรุปเป็น นคติธรรมประดับสติปัญญาต่อไป

ในกาลก่อน เมื่อพระยาเจ้าเจียนจื่อบัญชาให้หวังเหลียงเป็นสารถีให้บีชีผู้เป็นที่โปรดปราน ไปล่าสัตว์ แล่นตลอดอยู่ทั้งวันก็ไม่ได้แม้แต่กสักตัว อำมาตย์บีชีกลับ ไปรายงานว่าได้สารถีฝีมือเลวที่สุดในตำได้ เมื่อมีผู้นำความ ไปบอกหวังเหลียง หวังเหลียงก็ประกาศว่าขอให้ข้าได้ลองอีกครั้งเถิด อำมาตย์บีชีถูกหว่านล้อมจนยอม ในครั้งหลังนี้ เพียงแค่ช่วงเช้าก็ได้ันถึงสิบตัว อำมาตย์บีชีก็กลับมารายงานว่าได้สารถีที่เยี่ยมยอดที่สุดในหล้าโลก พระยาเจ้าเจียนจื่อจึงกล่าวว่า “เราจะใช้ให้เขาเป็นสารถีประจำตัวเจ้า ”

แต่เมื่อเรียกหาหวังเหลียง หวังเหลียงกลับไม่ยอมรับ กล่าวว่า

“ข้าขบขี้ด้วยวิธีอันถูกอันควรตามระบอบ ตลอดวันก็ไม่ได้ันกแม่ สักตัว แต่ครั้นข้าขบขี้ด้วยวิธีอันแปลกจากวิธีอันควรตามระบอบ เพียงเช้าเดียวก็ได้ันถึงสิบ ในคัมภีร์**ซื่อจิง**มีถ้อยคำกล่าวไว้ว่า

‘ไม่หลงในเชิงขบขี้ แผลงศรทุกทีเข้าเป้า’

ข้าไม่คุ่นกับการขบขี้ให้แก่ผู้ต่ำช้าจึงขอปฏิเสธ ”

(3 B: 1)

ชาวแคว้นฉีผู้หนึ่งมีภริยาเอกคนหนึ่งกับภริยารองคนหนึ่งครองเรือนอยู่ร่วมกัน ผู้เป็นสามีเมื่อออกจากบ้าน ก็จะกินคีมสุรามังสาหรณอิมหมี่พืมัน กลับมาเป็นอาจิม เมื่อภริยาเอกซักถาม ถึงผู้ที่ร่วมในการคีมกินด้วย ก็จะแถลงว่า ล้วนเป็นผู้มีทรัพย์มีตระกูลสูงทั้งสิ้น ภริยาเอกจึงกล่าวกับภริยารองว่า

“สามีของเราออกจากบ้าน ก็จะคีมสุรามังสาหรณอิมหมี่พืมันกลับมา เป็นอาจิม เมื่อถามถึงผู้ที่ร่วมคีมกินด้วย ก็จะบอกว่าเป็นผู้มีทรัพย์มีตระกูลทั้งสิ้น น

แต่คนเหล่านั้นก็ไม่เคยมาปรากฏตัวให้เห็นเลย ตัวเราจะลองติดตามสามีของเราว่า
ไปที่ใดบ้าง”

เช้าวันรุ่งขึ้น ภริยานั้นก็ลอบติดตามสามีไปตามที่ต่างๆ ตลอดทางที่เดิน
ไปทั่วเมือง ไม่มีผู้ใดหยุดแหวะยื่นคุยด้วยเลย จนไปสุดที่แถบสุสานชานเมืองด้าน
ตะวันออก เมื่อพบผู้ทำพิธี เช่น ให้อัฐุศพอยู่ก็ตรงเข้าไปขอสุราอาหารที่เหลือ
จากพิธี ครั้นยังไม่พอ ก็เหลียวหาที่ใหม่ต่อไป นี่แหละคือวิธีได้กินจนอิ่มหมีพีมันของ
เขา

ภริยาออกกลับมาถึงบ้านก็บอกเล่าแก่ภริยารองพลางกล่าวว่า

“สามีของเราควรเป็นที่หวังให้พึ่งพิงไปได้ทั้งชีวิต แต่กลับมาเป็นเยี่ยง นี้
ไปเสียแล้ว”

แล้วร่วมกันกับภริยารองรำไห้รำพันดิเคียนนินทาสามีอยู่ฝ่ายผู้เป็นสามี
มิได้ทราบความ ก็ยังคงกลับบ้านมาด้วยความโอา้อ่าฝิ่งผาย และแสดงท่าทางหยิ่ง
ทะนงต่อภริยาทั้งสอง

มอง โดยสายตาแห่งวิญญูชน ผู้คนที่เกี่ยวข้องยศศักดิ์ทรัพย์สิน ไปด้วย โดย
ที่ภริยาไม่อับอายและหันหน้าเข้าร้องไห้แก่กันนั้น ย่อมมีอยู่น้อยนัก

(4B: 33)

จากการประมวลข้างต้น ทำให้ เห็นว่า **เมิ่งจื่อ** นำเสนอแนวเทียบด้วยรูปแบบทางภาษาและ
วิธีการอันหลากหลาย นับตั้งแต่การใช้ข้อความสั้น ๆ ไปจนถึงการเล่า เป็นเรื่องราวขนาดยาว การ
พยายามหลีกเลี่ยงรูปความที่ซ้ำซากจำเจ และการรู้จักพลิกแพลงให้เป็นถ้อยความรูปแบบต่าง ๆ นี้
แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาให้เกิดสีสันและมีเสน่ห์ชวนติดตาม มีการเรียบเรียง
เป็นถ้อยคำรูปแบบต่าง ๆ อย่างมีจังหวะและท่วงทำนอง เสมือนการผูกแต่งบทร้อยกรอง กลวิธีลีลา
การนำเสนออันหลากหลายเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยแต่งแต้มบทประพันธ์ให้เกิดความงดงามตื่นตา
ตื่นใจเท่านั้น ยังมีผลในการช่วยชักนำอารมณ์ความคิดของผู้อ่านให้ขยับเคลื่อนเลื่อนไหวอย่างมี
ชีวิตชีวาอยู่ตลอดเวลา นอกเหนือจากการใช้จินตนาการ กับการนึกคิดเปรียบเทียบตามแนวเทียบ
ที่นำเสนอ การใช้ภาษา แนวเทียบของ**เมิ่งจื่อ** จึงประกอบพร้อมมูลไปด้วยสีสันความงาม ความมี
ชีวิตชีวา และพลังโน้มน้าวให้คล้อยตาม นับเป็นความโดดเด่นที่ไม่ปรากฏให้เห็นในงานนิพนธ์ร่วม
สมัยอื่น ๆ เลย

5.3.2. เนื้อหาที่นำมาใช้เป็นแนวเทียบ

นอกจากความหลากหลายในแง่ของการผูกแต่งรูปความทางภาษาแล้ว **เมิ่งจื่อ** ยังมีวิธีการสร้างสรรค์เนื้อหาที่จะนำมาเป็นแนวเทียบที่หลากหลายน่าสนใจเช่นกัน โดยปกติทั่วไป สิ่งที่จะนำมาวางเทียบนั้น ก็ เพื่อต้องการให้ผู้สดับฟังสามารถสร้างภาพจินตนาการตามได้สะดวก จึงมักจะ เป็นสิ่งของหรือเรื่องราวอันเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันคืออยู่ อาจประสบพบเห็นได้ง่ายในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมวัฒนธรรมเดียวกันในสังคมสมัยเดียวกัน ย่อมเกิดความเข้าใจหรือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ ร่วมกันคืออยู่ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า **เมิ่งจื่อ** ก็เลือกใช้แต่สิ่งของและเรื่องราวที่แวดล้อมวิถีชีวิตของชาวบ้านชนชั้นสามัญมากกว่าจะใช้สิ่งซึ่งคุ้นเคยกันในหมู่มชนชั้นสูง เป็นเครื่องสื่อแสดงให้ เห็นได้ว่า ผู้สดับกลุ่มเป้าหมายที่ **เมิ่งจื่อ** สนใจจะสนทนาสื่อสารด้วยก็คือผู้คนชนชั้นสามัญ แม้ว่า เนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับปรัชญาการปกครอง และจุดยืนของเมิ่งจื่อจะอยู่ในมุมมองของ ชนชั้น ปกครองก็ตาม

เนื้อหาที่**เมิ่งจื่อ**นำมาใช้เทียบ อาจจะมีประมวลเป็นหมวดหมู่ได้ดังต่อไปนี้

5.3.2.1. ภูมิลักษณะและปรากฏการณ์ตามธรรมชาติทั่วไป เช่น แม่น้ำลำธาร ภูเขา แมกไม้ ฝนตกฟ้าร้อง ซึ่งพบเห็นได้เป็นประจำ ตัวอย่างเช่น

ความผิดพลาดของวิญญูชนสมัยเก่าก่อน ดูกดั่งสุริยันจันทราคราส

(2B: 9)

เมื่อได้สดับถ้อยคำดิงามเพียงคำหนึ่ง ประจักษ์กริยาที่ดิงามเพียงประการหนึ่ง ก็เหมือนกระแสน้ำใหญ่ถูกกักสกดด้วยแก่งเกาะ จึงโจนทะยานไป ไม่อาจ ระวังยับยั้งได้เลย

(7A: 16)

บัดนี้ในเมื่อเคยฉันทความอภัยศแต่ดำรงอยู่บนความไร้มนุษยธรรม จึง เปรียบเสมือนการเคยฉันทความขึ้นและแต่สถิตอยู่ ณ ที่ลุ่มต่ำ

(2A: 4)

5.3.2.2. สภาพแวดล้อมทางสังคมที่อาจจะพบหรืออุบัติขึ้นในวิถีการดำรงชีพ โดยเฉพาะในวงจรชีวิตของชาวบ้าน เช่น การทำเกษตร การช่าง ความเป็นอยู่ อาหารการกิน

ข่าวของเครื่องใช้ หรือแม้แต่ภาพของทหารและการสงครามที่เกิดขึ้นเนื่อง ๆ ในสมัยนั้น
ตัวอย่างเช่น

*บรรทัดและวงเวียน คือมาตรฐานสำแดงเส้นตรงวงโค้ง
อริยมนุษย์คือมาตรฐานสำแดงสัมพันธภาวะแห่งมนุษย์*

(4A: 2)

*หากปล่อยรอนจนถึงขั้นทำผิดบาป แล้วจึงลงทัณฑ์อาญา นั้นย่อมเสมือนกับการ
วางกับดักประชาชน*

(3A: 3)

เช่นนี้แล้ว จะแตกต่างอย่างไรกับการสั่งสอนช่างหยกถึงวิธีเจียรนัยหยกเล่า

(1B: 9)

5.3.2.3. คำนานาเมธีวีรบุรุษต่าง ๆ ตลอดจนเรื่องเล่าถึงคุณลักษณะหรือคุณูปการ
ของบุคคลในอดีตกาล ซึ่งแพร่หลายเป็นที่พึงรู้ของสามัญชนทั่วไป ตัวอย่างเช่น

*ภริยาของหวาโจวและมีเหลียงร่าให้ให้สามีจนเปลี่ยนแปลงประเพณีของ
บ้านเมืองได้ เมื่อมีคุณสมบัติอะไรอยู่ในคุณลักษณะนั้นย่อมสำแดงออกสู่
ภายนอก การทำกิจใดแล้วไม่ปรากฏผลงานอะไรออกมาเลยนั้น ข้ายังไม่เคย
พบเห็นมาก่อน*

(6B: 6)

*ปากย่อมมีความพึงใจต่อรสชาติอย่างละม้ายเหมือนกัน เพียงแต่ อู่หย่า
เป็นคนแรกที่อยู่ถึงรสปากของเรา ถ้าหากการลิ้มรสของปากมนุษย์แต่ละคนมี
ธรรมชาติที่ต่างกัน ดังเช่นอาชาหรือสุนัขเป็นสัตว์ต่างประเภทกับเราแล้ว รส
ปากของคนทั้งหล้าจะล้วนเป็นไปตามการปรุงแต่งรสชาติของอู่หย่าได้
อย่างไรเล่า จึงเมื่อเอ่ยถึงเรื่องรสชาติ ทั้งโลกหล้าต่างหวังในดี วู่หย่า นั่นก็
เพราะปากของมนุษย์ในโลกหล้าล้วนเหมือนกันนั่นเอง*

(6A: 7)

หากบอกว่าสามารถยกของหนักร้อยชั่งได้ ก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงพลัง นั่นก็คือหากสามารถยกของได้น้ำหนักเท่ากันที่ อุ้ย ยกได้ ย่อมได้ชื่อว่า อุ้ย โดยปริยาย

(6B: 2)

5.3.2.4. สถานการณ์สมมติ มีอยู่บ่อยครั้งที่ เมิ่งจื่อ สมมติเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ไม่มีอยู่จริงหรือไม่อาจเกิดขึ้นได้จริง แต่ก็ยังเป็นสถานการณ์ที่จินตนาการถึง และเข้าถึงนัยของความหมายได้โดยง่าย หรือแม้แต่การแต่งเรื่องเล่าเป็นนิทานคติธรรมขึ้นมา

ชาวสวนผู้ทอดทิ้งต้นอุ้งไม่มีค่า แต่ คอยบำรุงเลี้ยงต้นพุทราหนาม ไหน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นชาวสวนชั้นเลิศ ผู้คอยบำรุงเลี้ยงนิ้วมือเพียงนิ้วเดียว แล้วละเลยหลังไหล่โดยที่ตนเองก็ไม่รู้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้เลอะเลลา

(6A: 14)

หากข้าบริวารของพระองค์คนหนึ่ง ผ่าฝักฝิงภริยาและบุตรไว้กับสหาย ก่อนที่จะออกรอนแรมไปไกลถึงแคว้นฉู่ ครั้นเมื่อเดินทางกลับมาถึงบ้านก็พบว่า สหายผู้นั้นปล่อยปละละเลยทิ้งให้บุตรภริยาต้องหนีบนานาและหิวโหย เยี่ยงนี้แล้ว ควรจักทำฉันใด

(1B: 6)

คั้งเกิดกรณีผู้ร้ายฆ่าคน หากมีผู้มาถามเราว่า คนผู้นี้สามารถประหารได้หรือไม่ เราก็จะตอบไปว่าได้ แลหากเขาถามอีกว่า ใครควรจะเป็นผู้ประหาร เราก็จะตอบว่า ราชมัลลออาจจะเป็นผู้ประหารได้

(2B: 8)

การเลือกสรรหยิบยกสิ่งของและเรื่องราวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวโดยรอบมาใช้เป็นแนวเทียบได้อย่างหลากหลายดังที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้ เมื่อประกอบกับการใช้กระสวนรูปความ อันหลากหลายที่ใช้นำเสนอ จึงมีผลทำให้กระบวนการใช้แนวเทียบของ เมิ่งจื่อ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่เปี่ยมไปด้วยเสน่ห์ซึ่งช่วยปรับเปลี่ยนอารมณ์ของผู้อ่านให้ขยับโลดเต้นอยู่ตลอด ไม่

จำเจอยู่กับฉากหรือรูปแบบที่ซ้ำซาก ช่วยสร้างความรู้สึกลึกลับตื้นตันใจและความเพลิดเพลิน ให้ได้เป็นอย่างดี ความโดดเด่นของศิลปะการใช้แนวเทียบนี้ เจ้าจิ ผู้ชำระต้นฉบับ **เมิ่งจื่อ** คนแรกคงจะมีความประทับใจอยู่ไม่น้อย จึงถึงกับบันทึกความเห็นกำกับไว้ในคำนำว่า

**เมิ่งจื่อมีความโดดเด่นในด้านการใช้แนวเทียบ ถ้อยคำไม่ต้องบีบคั้น นัยของ
ความหมายก็โดดเด่นมาเอง**¹⁷

5.4. บทบาทและความมุ่งหมายของการใช้แนวเทียบในเมิ่งจื่อ

ทฤษฎีต่าง ๆ ของนักวิชาการตะวันตกที่กล่าวถึงความมุ่งหมายของการใช้ และ ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้โวหารแนวเทียบในงานวรรณกรรมทั่วไป อาจเห็นแตกต่างกันออกไปเป็น 3 แนวด้วยกัน คือ *

ก. มีความเห็นว่าการใช้แนวเทียบต่าง ๆ เป็นเพียงศิลปะการตกแต่งถ้อยคำ เพื่อประดับประดาให้เกิดสีสัน หรือ เกิดความงดงามทางภาษาเท่านั้น ไม่มีนัยของความหมายอะไรที่ผิดแผกแตกต่างไปจากการบรรยายด้วยภาษาธรรมดาในความหมายเดียวกันเลย

ข. มีความเห็นว่าการใช้แนวเทียบ ทำให้มีความหมายเสริมด้านอารมณ์ แตกต่างจากภาษาบรรยายธรรมดา จึงอาจมีอำนาจโน้มน้าวความคิดจิตใจของผู้รับสารให้คล้อยตามได้ แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดนัยของความหมายอะไรขึ้นมาใหม่

ค. มีความเห็นว่าการใช้แนวเทียบต่าง ๆ นอกจากจะทำให้อารมณ์ของข้อความเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังทำให้นัยของความหมายเปิดกว้าง ขึ้น พร้อมทั้ง ช่วยสร้างจินตนาการความคิดให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ มีความหมายมากขึ้น อีกทั้งเป็นความหมายที่ไม่มีหน ทางอื่นในการสื่อสารแทนได้

แนวทัศนะดังกล่าวนี้ เมื่อนำไปประกอบในการพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของแนวเทียบทั้งหลายจำนวนมากที่ปรากฏใช้อยู่ใน**เมิ่งจื่อ** ก็จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์แบ่งจุดมุ่งหมายของการใช้โวหารแนวเทียบออกได้เป็น 3 ประการใหญ่ดังต่อไปนี้

¹⁷ Zhao Qi 赵岐, 孟子章句 แปลจากข้อความเดิมว่า 孟子长于譬喻, 词此不迫切, 而意已独至。

* สรุปปรับปรุงมาจากการประมวลทฤษฎีเกี่ยวกับอุปลักษณ์ใน Janet Marin Soskice, Metaphor and Religious Language (Oxford: Clarendon Press, 1985). pp.24-50. อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเหล่านี้ก็ไม่เหมือนกับขนบวิธีคิดและวิธีใช้แนวเทียบของวรรณคดีจีนนัก หากแต่มีประโยชน์ในการช่วยให้เกิดมุมมองวิธีการใช้แนวเทียบได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

- 5.4.1. การใช้แนวเทียบเพื่อเติมแต่งอารมณ์และความเข้าใจ
- 5.4.2. การใช้แนวเทียบเพื่อชี้แนะหรือ โน้มน้ำอารมณ์ให้เห็นคล้อยตาม
- 5.4.3. การใช้แนวเทียบเพื่ออ้างเป็นเหตุผลสำหรับการวิวาทะทางปัญญา

5.4.1. การใช้แนวเทียบเพื่อเติมแต่งอารมณ์และความเข้าใจ

ความมุ่งหมายพื้นฐานของการใช้แนวเทียบก็คือ ต้องการสื่อสารความนัยบางอย่างที่อาจจะทำไม่ได้สะดวกนักโดยวิธีการบรรยายหรือพรรณนาด้วยวจนภาษาปกติ โดยเห็นว่า หากสามารถหาแนวเทียบอะไรบางอย่างมาใช้สื่ออรรถกถาได้ ก็อาจจะเป็นทางตรงที่สะดวกขึ้นต่อการรับรู้สาระนั้น ๆ ถึง แม้ว่าจะต้องเสี่ยงต่อกรณีที่ได้รับสารอาจเกิดความเข้าใจผิดหรือไม่เข้าใจเลยหากแนวเทียบที่นำมาใช้ไม่เหมาะสมพอ

ในชั้นเบื้องต้นที่ปลอดภัยที่สุด การใช้แนวเทียบ จึงมุ่งหมายเพียงเข้าไปช่วยตกแต่งประดับประดาข้อความที่สื่อสารด้วยภาษาปกติ ซึ่งได้ถ่ายทอดสาระความหมายสำเร็จไปแล้วระดับหนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพียง เพื่อเพิ่มพูนความกระจำหรือความหนักแน่นยิ่งขึ้นโดยไม่กระทบกระเทือนความนัยที่สื่ออยู่เดิม ความมุ่งหมายในชั้นนี้ จึง เป็นการวางแนวเทียบเสริมลงไปขยายรูปความภาษาที่มีอยู่เดิม เพื่อรื้อ ขยายอารมณ์ให้มีระดับขีดขิ้นสูงขิ้นโดยไม่ได้ทำให้นัยเปลี่ยนไป จะสังเกตได้ว่า หากเอาข้อความที่เป็นแนวเทียบออกก็ไม่ทำให้เสียความเดิมแต่อย่างไร ตัวอย่างเช่น

พระเจ้าอู่คิงจึงสามารถรวบรวมบรรดาเจ้าครองแคว้นครอบครองโลกหล้าได้
ง่ายดายตั้งอยู่ในอุ้งหัตถ์

(2A: 1)

เมื่อคนท้าวหล้าล้วนยินดีจะมาสวามิภักดิ์แล้วเห็นว่าการที่คนท้าวหล้ายินดีมา
สวามิภักดิ์ต่อตนนั้นเป็น เรื่องเล็กดังเศษใบหญ้า

(4A: 28)

เราก็จะต้องนับเงินซึ่งจื่อว่า สำคัญคุณคั่งนี้หัวแม่มือ

(3B: 10)

ธรรมเนียมนั้นช่างสูงส่งยิ่งแล้ว ช่างงามล้ำเหลือแล้ว เสมือนหนึ่งวิถีขิ้นสู่ขิ้นฟ้า

(7A: 41)

เมื่อนั้นเสียงโกลกศีรษะค่านับก็ดังปานประหนึ่งภูผาจะทะลายลง

(7B: 4)

การเร้าอารมณ์ให้สูงขึ้น แม้จะไม่ทำให้นัยทางความหมายเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็เป็นการแต่งเติมเพิ่มสีสันให้แก่รูปความของภาษา ย่อมมีคุณค่าความงามเชิงวรรณศิลป์เพิ่มขึ้นกว่าการบรรยายธรรมดา การมุ่งหมายเพิ่มพูนระดับจิตชั้นทางอารมณ์ด้วยแนวเทียบทำนองนี้ ยังอาจหนักแน่นขึ้นด้วยการละคำคุณศัพท์ในข้อความไว้ฐานเข้าใจ ซึ่งทำให้ต้องเพิ่มจินตนาการในการรับรู้ข้อมูลขึ้นอีกระดับหนึ่ง ตัวอย่างข้อความเช่น

ชุนก็จะมอการสลัดทิ้งโลกหล้าคั่งหนึ่งการสลัดทิ้งรวงเท้า

(7A: 35)

แต่นั้นก็เป็นเพียงความเที่ยงธรรมในระดับสละทิ้งซึ่งข้าวปลาอาหารสำหรับหนึ่ง
เท่านั้น

(7A: 34)

ทั้งสองข้อความนี้ ใช้แนวเทียบบอกนัยแสดงความ “ไร้ค่า” และความ “ไม่สำคัญ” ตามลำดับ แทนถ้อยคำดังกล่าวที่ได้ละเอาไว้ให้เข้าใจเอง

การคาดหวังคอยรอของพลเมืองเหล่านั้น เป็นคั่งหนึ่งการคอยฟ้าฝนในยามแล้ง

(1B: 11)

นั่นคือ การช่วยกู้เหล่าพลเมืองออกมาจากกองไฟ คือการปลดปล่อยความทุกข์ออกจากตัวพวกเขาเหล่านั้นนั่นเอง

(3B: 5)

ตัวอย่างสองข้อความนี้ บอกนัยแสดง ความ “กระหาย” และความ “เดือดร้อน” โดยการใช้ “ฝนยามแล้ง” กับ “กองไฟ” เป็นแนวเทียบตามลำดับ ซึ่งช่วยเพิ่มจิตชั้นทางอารมณ์ให้ได้มากกว่าการใช้บรรยายโวหารธรรมดา

5.4.2. การใช้แนวเทียบเพื่อชี้นำหรือโน้มน้าวอารมณ์ให้เห็นคล้อยตาม

ความมุ่งหมายของการใช้แนวเทียบใน *เม็งจื่อ* ที่แสดงออกให้เห็นมากที่สุด ก็คืออาศัยแนวเทียบเป็นเครื่องช่วยปรุงแต่งอารมณ์ของผู้รับสารให้รู้สึกคล้อยตามวาทะที่ชักจูงไป ในกรณีเช่นนี้แนวเทียบที่ใช้จะไม่ได้มีบทบาทเพียงแต่ประดับแต่งแต่เพิ่มความงามความบรรเจิดให้แก่ข้อความทางภาษาปกติเท่านั้น แต่ยังใช้เป็นเหตุผลบอกเป็นนัย ชวนให้เชื่อตามว่าสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวเทียบนั้น ๆ แผงการวินิจฉัยด้านคุณค่าไว้ในตัวด้วย ดังตัวอย่างแนวเทียบต่อไปนี้

ปลาคือสิ่งที่เราปรารถนา อู้งดินหมีก็เป็นสิ่งที่เราปรารถนาเช่นกัน หากมีอาจได้
พร้อมทั้งสองสิ่ง ก็ย่อมต้องสละทิ้งปลาและเอาอู้งดินหมีไว้

ชีวิตก็เป็นสิ่งที่เราปรารถนา ความเที่ยงธรรมก็เป็นสิ่งที่เราปรารถนาเช่นกัน แต่
หากมีอาจได้พร้อมทั้งสองสิ่ง ก็ย่อมต้องสละชีวิตและเอาความเที่ยงธรรมไว้

(6A: 10)

จะเห็นได้ว่า การใช้แนวเทียบนี้มีความมุ่งหมายจะให้เชื่อตามว่า เมื่อถึงจุดหนึ่งที่จะต้องเลือกเอาระหว่างชีวิตกับความเที่ยงธรรม ก็จงเลือกรักษาความเที่ยงธรรมไว้ เพราะเป็นสิ่งที่มีความควรแก่การปกป้องปรารถนามากกว่าชีวิต เช่นเดียวกับคุณค่าของอาหารเช่นอู้งดินหมี ที่ทำให้ปกป้องปรารถนามากกว่าปลาซึ่งเป็นของคาดคิดค้นหาได้ง่าย ผลของแนวเทียบยังบอกนัยด้วยว่า ผู้รักชีวิตเป็นเรื่องที่พบเห็นได้คาดคิด ไม่ใช่เรื่องหายากเหมือน ผู้รักความเที่ยงธรรม ทั้งยังบอกด้วยว่าทั้งชีวิตและความเที่ยงธรรมก็เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่ เช่นเดียวกับอาหารที่เป็นเครื่องประทังการดำรงอยู่ของตัวตน

เม็งจื่อ คงไม่ได้หวังจะอาศัยความสมเหตุสมผลของนัยที่แฝงอยู่เป็นเครื่องมือชักจูงให้ผู้อ่านเชื่อตาม เพราะไม่เป็นการยากนักที่จะหาข้อโต้แย้งให้ข้อความเปรียบเทียบดังกล่าวต้องตกไปเนื่องจากฟังไม่ขึ้นด้วยเหตุผล แต่น่าหนักที่จะโน้มน้าวให้เชื่อตามได้ก็คือพลังของถ้อยความที่ทำให้ความพลุ่งพล่านให้เกิดแก่อารมณ์ของผู้อ่านได้ และ เกิดความอยากที่จะเห็นคล้อยด้วยว่าความเที่ยงธรรมเป็นสิ่งที่มีความยิ่งกว่าชีวิต เป็นการคล้อยตามด้วยอารมณ์ ไม่ใช่โดยเหตุผล และอารมณ์ที่เกิดขึ้นคืออารมณ์สะเทือนใจที่เกิดจากอำนาจของการใช้วรรณศิลป์นั่นเอง

ควรสังเกตไว้ ณ ที่ตรงนี้ด้วยว่า การวางแนวเทียบโดยปกติแล้ว สิ่งที่น่ามาเทียบกับเป้าหมายที่รับการเทียบควรมีคุณลักษณะอะไรบางอย่างที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดให้เข้าเป็นพวกหรือประเภทเดียวกันได้ แต่การใช้แนวเทียบใน *เม็งจื่อ* ส่วนใหญ่จะอยู่เหนือ

ข้อจำกัดดังกล่าว ดังการเอาอุ้งตีนหมีไปเทียบกับ ความเที่ยงธรรมในกรณีนี้ โดยปกติ ก็ไม่น่าจะสามารถจัดเข้าให้เป็นหมวดหมู่เดียวกันด้วยคุณสมบัติที่ละม้ายกันได้เลย แต่เมื่ง้อก็ยังสามารถนำมาเทียบเคียงอยู่ด้วยกันได้ด้วยการนำประเด็นของควมามีคุณค่า(การให้คุณค่า)ขึ้นตั้ง วิธีการเช่นนี้ จะต้องใช้จินตนาการในเชิงวรรณคดีเข้ามาช่วยมากกว่าการจะอาศัยความคำนึงในเชิงตรรกวิธีเป็นที่พึ่ง ตัวอย่างการกล่าวพรรณนาความต่อไปนี้ อาจจะช่วยให้เห็นได้ว่าการเทียบโดยจัดการนำเอาสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นหมวดหมู่เดียวกันมาไว้ในหมวดคิดหมวดอารมณ์เดียวกัน เป็นศิลปะการใช้จินตนาการที่ชำชอง ลึกซึ้ง งดงาม และชวนชม แม้จะอ่อนความน่าเชื่อถือทางตรรกะ

อันกิเลนในเหล่าจตุบาท พญาหงส์ในเหล่าสกุณา มหาบรรพตไถ่ชานในเหล่า
ขุนเขา ฮวงโหและมหาสมุทรในเหล่ากระแสนาร ต่างจัดเข้าเป็นประเภทร่วมกันฉันใด
อริยมนุษย์ในหมู่ประชา ก็จัดเข้าเป็นประเภทร่วมกันฉันนั้น คือ โดคเด่นเหนือล้ำ
เหล่าประเภทเดียวกัน สูงล้ำเลิศกว่าเหล่าประเภทเดียวกัน

(2 A: 2)

การใช้แนวเทียบเพื่อปรุงแต่งอารมณ์โน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตามความคิด ความเห็นเช่นนี้ น่าจะเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการใช้แนวเทียบในเมื่ง้อ เมื่อพิจารณาจากปริมาณความถี่ที่พบ ทั้งนี้ ยังอาจจะวิเคราะห์ต่อได้อีกว่า การมุ่งโน้มน้าวใจนี้ เป็นไปเพื่อสนองวัตถุประสงค์หลักอย่างหลากหลายดังจะกล่าวแยกแยะตามลำดับต่อไปนี้

5.4.2.1. ใช้แนวเทียบเพื่อเสริมความเข้าใจ

นัยของเนื้อความบางอย่าง เมื่อบอกกล่าวด้วยภาษาปกติอาจจะไม่ชัดเจนพอเพียงต่อการทำความเข้าใจ หรือ อาจจะมีน้ำหนักเบาไม่ชวนให้น่าเชื่อ ก็จะใช้แนวเทียบมาเสริม โดยอาจจะเทียบให้เห็นเป็นตัวอย่างเสริม หรืออาจจะเทียบให้ เห็นเป็นภาพในความคิด ประกอบเนื้อความนั้น ๆ ให้กระจ่างหรือหนักแน่นขึ้น ในกรณีเช่นนี้ เป็นเพียงการโน้มน้าวความคิดให้เห็นหรือเข้าใจตามเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

ตาน้ำมีน้ำผุดถั่งหลั่งไหล ไม่หยุดทั้งคืนวัน ทรายจนท่วมทันล้นหลุมบ่อ
จึงค่อยเคลื่อนไหลไปข้างหน้า จนรวมตัวในสมุทรทั้งสี่ การมีรากฐานก็เป็นเยี่ยง
เดียวกันนี้

หาก मैंไม่มีรากฐานแล้ว ในเดือนเจ็ดเดือนแปดอันอุดมด้วยฝน นา
หนองคลองบึงก็อาจเต็มล้นด้วยน้ำได้ แต่การเหือดแห้งหายไป ก็จะรวดเร็วขนาด
เพียงยืนคอกอยู่ก็จะแลเห็นได้
ดังนั้นหากกิตติศัพท์มีมากกว่าสถานะที่เป็นจริง วิญญาณย่อมบังเกิดความ
ละอาย

(4B: 18)

ข้อความข้างต้นนี้ ต้องการบอกให้เข้าใจถึงความสำคัญของการวางรากฐานความรู้
ให้ดีเพราะจะได้เป็นที่พึ่งอันยั่งยืนของตนต่อไปได้ โดยใช้น้ำฝนที่ตกลงมาซึ่งตามกลุ่มหนอง
คลองบึงเป็นแนวเทียบหมายถึงภูมิธรรมความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งถ้าไม่มีรากฐานที่แข็งแรงพอ ก็จะ
ระเหยหายไปอย่างรวดเร็ว แต่หากที่รากฐานดี ก็จะเหมือนน้ำที่ผุดขึ้นมาจากตาน้ำ ย่อมไหล
ออกมาได้ไม่มีที่สิ้นสุด ผู้อ่านเมื่อพิจารณาแนวเทียบแล้วก็จะตระหนักถึงความฉาบฉวยที่
ไม่ยั่งยืนได้โดยไม่จำเป็นต้องผ่านคำอธิบายให้มากเกินไป

แม้จะเป็นนางงามไซซี หากมอมแมมด้วยสิ่งสกปรก ผู้คนก็ยังคงอดจุมูก
ในยามที่เดินผ่าน บุรุษอันอัปลักษณ์ หากรับศีลชำระตนจนสะอาด ก็อาจจะทำพิธี
บวงสรวงเทวดาได้

(4B: 25)

แนวเทียบนี้แสดงความนัยว่า ผู้ที่มีคุณธรรมอันงามคืออยู่แล้วในตัว หากละเลยไม่
เอาใจใส่ดูแลให้สม่ำเสมอ คุณสมบัติที่มีอยู่ก็อาจเสื่อมจนไม่อาจที่จะแสดงออกมาให้เป็นที่
ชื่นชมได้ ส่วนผู้ที่ค้อยคุณธรรมแต่หากหมั่นบำเพ็ญเพียรให้่องงามอยู่เสมอ ในที่สุดก็จะ
สามารถเป็นที่ยอมรับได้ ผู้อ่านจะสามารถสร้างภาพจากแนวเทียบนี้ขึ้นในความคิด และ
รับรู้เนื้อหาของสารที่ส่งมาได้อย่างแจ่มชัดจากความรู้สึกเมื่อสัมผัสภาพในจินตนาการ โดยตรง

ชาวแคว้นซ่งผู้หนึ่งเป็นทุกข์ที่เห็นกล้าข้าวไม่เติบโตใหญ่ทันตั้งใจ จึงลงแรง
คึงต้นกล้าให้สูงขึ้นแล้วกลับมาด้วยความเหนื่อยอ่อนบอกแก่ผู้คนที่ว่า วันนี้ช่าง
เหนื่อยแท้ แต่ข้าก็ได้ช่วยให้ต้นกล้าเติบโตใหญ่ขึ้นแล้ว ผู้เป็นบุตรชายจึง รีบวิ่งไปดู
พบว่า ต้นกล้าต่างแห่งเหี่ยวเฉาตายไปทั้งสิ้น

ในหล้าโลกนี้ผู้ที่ไม่ช่วยคั่นกล้าให้เติบโตใหญ่มีน้อยนัก ผู้ละทิ้งเพิกเฉยโดยเห็นว่าไร้ประโยชน์ก็ไม่กระทำแม้การขจัดวัชพืช แต่ผู้ช่วยกล้าพืชให้เติบโตใหญ่นั้นไม่เพียงไร้ประโยชน์ กลับเป็นโทษภัยให้เสื่อมสูญคั่งนี้แล

(2A: 2)

ในการบอกความรู้เรื่องการบำรุงเลี้ยงให้พลังปราณให้สมบูรณ์อยู่ในจิต เม็งจื่อได้อธิบายว่า จะต้องหมั่นดูแลและตั้งสมบัจจัยหล่อเลี้ยงอยู่เสมอเพื่อความเจริญเติบโตของพลังปราณ แต่การจะเจริญอย่างไรก็ต้องปล่อยให้ธรรมชาติอำนวย ไม่อาจเข้าไปเร่ง รั้าแทรกแซงได้ มิเช่นนั้น ก็จะเป็นโทษมากกว่าจะเป็นคุณ เพื่อให้ได้ภาพความรู้สึกที่ชัดเจนขึ้น จึงมีการยกนิทานเป็นแนวเทียบเสริมประกอบด้วย ควรสังเกตด้วยว่า นิทานดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปลูกธัญพืชซึ่งเป็นสามัญสำนึกของเกษตรกร ย่อมตระหนักแจ่มแจ้งดีอยู่แล้ว การรคว่นหวังผลจากการหว่านไถโดยไม่คิดคอยเวลาให้กล้าพืชเติบโต เป็นความเขลาที่ไม่ควรมีโอกาสเกิดขึ้น

5.4.2.2. ใช้แนวเทียบเพื่อโน้มน้าวให้เห็นดิ่งมด้วย

แนวคิดของเม็งจื่อที่สำคัญ ได้แก่ทฤษฎีเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ที่ดิ่งมของมนุษย์และการสนับสนุนแนวทางการปกครองแบบธรรมาภิบาล ดังนั้น หากต้องการจะโน้มน้าวใจให้เห็นดีเห็นงามด้วย ก็คงจะเป็นเรื่องเชิญชวน ให้มนุษย์บำเพ็ญตนให้มีคุณธรรมอันมีมนุษยธรรมหรือ “เหริน” เป็นหลักนำ สำหรับปัจเจกบุคคลทั่วไป แนวเทียบที่เม็งจื่อนำมาใช้ชี้ชวน มักจะช่วยนำภาพให้เห็นว่าการบำเพ็ญธรรมนั้น ไม่ใช่เรื่องยากหรือต้องใช้ความพยายามฝืนธรรมชาติ เพียงแต่แค่เอาใจใส่ดูแลให้เป็นไปตามธรรมชาติเท่านั้น ดังแนวเทียบตัวอย่างต่อไปนี้ที่ชี้ว่า มนุษย์มักสนใจทำเรื่องซึ่งสำคัญน้อยกว่าการบำเพ็ญกายใจ

คนบางคนเมื่อไก่อหรือสุนัขถูกปล่อยปลละละเลยจนหายไป ยังรู้จักออกติดตามแสวงหา แต่เมื่อปล่อยปลละจิตให้หลงหายไปกลับไม่รู้จักแสวงหา วิธีแห่งการศึกษาเรียนรู้มีอะไรอื่น ก็เพียงแสวงหาจิตที่ถูกปล่อยปลละละทิ้งเท่านั้นเอง

(6A: 11)

หากในบัดนี้มีผู้ที่นิ้วนางอลงแล้วไม่อาจยึดตรงกลับคืนได้ แม้จะไม่ใช่ว่าเรื่องร้ายแรงหรือเจ็บปวดอันใด แต่ถ้ามีผู้สามารถรักษาให้นิ้วยึดตรงได้ แม้หนทาง

จะห่างขนาดระหว่างแคว้นฉินถึงแคว้นฉู่ก็ไม่ระย่อว่าไกล ทั้งนี้ก็เพราะเห็นว่านิ้ว
ของตนไม่เหมือนของผู้อื่นนั่นเอง นิ้วไม่เหมือนคนอื่น ก็รู้จักเคียดรื้อนรังเกียจแล้ว
แต่จิตไม่เหมือนคนอื่น กลับไม่รู้จักรังเกียจ เช่นนั้นย่อมเรียกว่า ไม่รู้จักการจำแนก

(6A: 12)

คั่นลงหรือตื้นจืดขนาดกำมือหรือสองมือโอบนั้น หากมีใครต้องการจะ
เพาะปลูก ก็ล้วนรู้จักการบำรุงเลี้ยงทั้งสิ้น แต่เมื่อเอ่ยถึงกายเรานี้ กลับไม่รู้จักรักษา
เลี้ยงดูแล เช่นนี้จะไม่เท่ากับว่ารักกายเราไม่เท่ากับรักคั่นลงตื้นจืดหรือ ช่างไร้สติไร้
ความคิดยิ่งนัก

(6A: 13)

ควรสังเกตด้วยว่า แนวเทียบที่ใช้โน้มน้าวปัจเจกบุคคลทั่วไปให้ประพฤติธรรม มัก
เป็นแนวเทียบในเชิงนิเสธ (negative) ซึ่งแฝงนัยเชิงตำหนิหากว่าละเลยไม่กระทำ ซึ่งอาจ
ตีความได้ว่า เมื่งจื่อเห็นการทำความดีของปัจเจกบุคคลเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดย
ธรรมชาติ ต่างกับแนวเทียบที่ใช้เชิญชวนผู้เป็นเจ้าของปกครอง ให้บำเพ็ญตนเป็น “ธรรมราชา”
ซึ่งมีน้ำเสียงการให้กำลังใจและบอกชี้แนะรายละเอียดของเหตุผลและวิธีการปฏิบัติ
ก่อนข้างชัดเจน ดังต่อไปนี้

ณะให้บำเพ็ญตนเป็นธรรมราชา เพราะจะ ทำให้ทรงอำนาจอันสถาพร และ
สามารถนำความสุขสวัสดิมาสู่บ้านเมืองได้

ผู้ใช้กำลังฤทธิ์เดชสยบคน ใช้ว่าใจของพวกเขาจะสยบยอม หากเป็นเพียง
เพราะพลังกำลังไม่อาจต้านทานได้เท่านั้นเอง ผู้ใช้จรรยาธรรมสยบคน ใจของ
พวกเขา่อมยินดีและยอมสยบโดยแท้ ดัง เช่นศิษยานุศิษย์ทั้งเจ็ดสยบยอมสยบต่อ
ท่านขงจื้อ

(2A: 3)

หากสามารถดำเนินในห้าประการดังกล่าวนี้ได้เรียบร้อย พลเมืองของแคว้น
แคว้นใกล้เคียงย่อมแหงนหน้าตั้งตาชื่นชม ชมคุณบิดามารดาตน การจะชักนำบุตร
หลานให้มาโจมตีทำร้ายบิดามารดา นั้น นับตั้งแต่มีประชาอุปบัติขึ้น ก็ไม่เคยเห็นมี
ใครทำได้สำเร็จเลย เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ทว่าทั้งโลกหล้ายอมปราศจากศัตรู ผู้ไม่มีศัตรู

ทั่วทั้งหล้าย่อมเสมือน ได้รับอาณัติจากฟ้า ถึงขนาดนั้นแล้วยังมิได้ชื่อว่าเป็น
 ธรรมราชา ยังไม่เคยปรากฏมาก่อนเลย

(2A: 5)

ปลุกปลอบให้กำลังใจว่าในยามที่แผ่นดินไม่สงบเช่นนี้ เป็นโอกาสดีที่การจะได้
 ชื่อว่าเป็นธรรมราชานั้นเป็นเรื่องง่าย เพราะมีการสนับสนุนโดย “ผู้ไล่อ่อน” ทั้งหมด

ผู้อ่อน ไล่อ่อนแล้วจะไปสู่วังน้ำลึกก็คือตัวตุนตัวนาก ผู้อ่อน ไล่อ่อนแล้วเสก
 ไปสู่คงรชฎก็คือพญาเหยี่ยวอินทรี และผู้อ่อน ไล่อ่อนแล้วมวลประชาสู่บารมีของพระเจ้า
 ทั้งพระเจ้าโจวอู่หวังก็คือพระเจ้าเจี่ยพระเจ้าโจวนั่นเอง

ยามนี้ เจ้าผู้ปกครองในโลกหล้าเพียงชมชอบมนุ ษยธรรม ก็จักมีเจ้าครอง
 แคว้นต่างๆคอยช่วยขับไล่อ่อนประชาราษฎร์มาให้ได้เอง จึงแม้มิได้ปรารถนาจัก
 ได้ชื่อเป็นธรรมราชาก็มีอาจเลี้ยงได้

(4A: 9)

แนะนำว่าธรรมราชาต้องมีหลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือ เหมือนดังเช่นผู้มีวิชา
 ทั้งหมดที่ล้วนต้องอาศัยเครื่องมือ

ดวงตาที่แจ่มกระจ่างของหลี่โหลว เซิงศิลป์อันพิสดารของกงซุจื่อ แม้น
 มิได้อาศัยบรรทัดหรือวงเวียน ก็ไม่อาจวาดเหลี่ยมเขียนวงให้สำเร็จได้ โสต
 ประสาทที่เนียนคมของซื่อคัง แม้นมิได้อาศัยเก ณฑ์วัดระดับเสียงทั้งหก ก็ไม่อาจ
 จับเสียงดนตรีทั้งห้าให้เที่ยงตรงได้

วิถีธรรมของพระเจ้าเหยาพระเจ้าซุ่น แม้นมิได้อาศัยหลักธรรมาภิบาล ก็
 ไม่อาจยังโลกหล้าให้สงบได้

(4A: 1)

แนะนำให้สังวรในอำนาจอิทธิพลของความเป็นเจ้า คูแลอบรมประชาชนให้ดี และ
 ให้วางตัวเป็นแบบอย่างแก่ประชาราษฎร์ซึ่งเปรียบเสมือนยอดหญ้าที่ไหวไปตามลม

หากเบื้องบน โปรดปรานสิ่งใด เบื้องล่างก็จะ โปรดปรานสิ่งนั้นยิ่งกว่าเสีย
อีก จรรยาของผู้เป็นเจ้าก็คือลม จรรยาของไพร่ฟ้าก็คือหญ้า หญ้าที่มีลมพัดอยู่เบื้อง
บนย่อมลู่ตาม

(3A: 2)

หากปล่อยรอนถึงขั้นทำผิดพลาด แล้วจึงลงทัณฑ์อาญา นั้นย่อมเสมือนกับ
การวางกับดักประชาชน มีหรือที่ผู้ทรงมนุ ษยธรรมจะทำลงไปได้หากอยู่ใน
ตำแหน่งปกครอง โดยเหตุนี้เจ้าผู้ปรีชาย่อมดูแลปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้ปกครองด้วย
ความตั้งใจ และมีความรำบตามจารีตธรรม

(3A: 3)

5.4.2.3. ใช้แนวเทียบเพื่อการวิพากษ์

ผู้ที่ได้อ่านเมิ่งจื่อ โดยตลอดเล่ม อาจจะพิเคราะห์เห็นในเบื้องต้น ได้ว่า เมิ่งจื่อเป็นผู้
ที่มีบุคลิกเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างสูง และคิดจะก้าวร้าวอยู่บ้างในบางแห่ง เหตุที่เป็น
เช่นนั้น เพราะเมิ่งจื่อมักจะ แสดงความคิดเห็นด้วยน้ำเสียงและที่ท่าที่แฝงการวิพากษ์วิจารณ์
อยู่เสมอ ทั้งยังมักจะใช้โอกาสเสนอทัศนคติเพียงข้างเดียวเป็นส่วนใหญ่อีกด้วย กระนั้นก็
ตาม การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์รูปแบบต่าง ๆ ในการวิพากษ์ ก็ช่วยให้การปะทะกันทาง
อารมณ์มีความละเอียดละไมขึ้น และบรรยากาศ ผ่อนคลายลง การวิพากษ์โดยการใช้แนว
เทียบ ก็เป็นเช่นนั้น

โดยปกติ การวิพากษ์แสดงความคิดเห็นประเมินค่าบุคคลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ
ด้วยวิธีการใช้แนวเทียบ ย่อมทำให้ผู้สดับฟังได้ความรู้สึกต่างไปจากการฟังคำบ่นพ้อต่อว่า
ที่ใช้ภาษาสื่อตรงแบบทั่ว ๆ ไปไม่มากนักน้อย เพราะกระบวนการรับสารจะผ่านความหมาย
ของแนวเทียบก่อนที่จะไปแปลนัยให้เกิดเป็นความรู้หรือความรู้สึกตามมา โดยนัยหนึ่ง จึง
เท่ากับเพิ่มขึ้นตอนในการรับสารให้แก่ผู้ฟังทั้งในแง่ที่ต้องใช้เวลาแปลสารและในแง่ที่ต้อง
ข้ามผ่านนัยที่เติมติดมากับแนวเทียบ ทำให้มีโอกาสได้ตรึงพิจารณาเนื้อความได้มากขึ้น
ส่วนผลที่ตามมาจะบังคาลให้เกิดอารมณ์ชนิดใด รุนแรงลึกซึ้งใหญ่หลวงขนาดไหน ก็เป็น
อีกขั้นตอนหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ในยามที่เมิ่งจื่อ
กล่าววิพากษ์วิจารณ์ผู้ทรงอำนาจต่อหน้า อันอาจจะทำให้ไม่เป็นที่สบอารมณ์ของผู้ฟังนัก ก็
มักจะอาศัยการใช้แนวเทียบที่ค่อนข้างยกย่อน่อนให้มีเวลาในการสดับรับฟังมากขึ้น
เสมอ ดังตัวอย่างเช่นบทสนทนากับราชาจีเซวียนหวังตอนหนึ่งว่า

เมิ่งจื่อกล่าวแก่ราชาลีเซวียนหวังว่า

“หากข้าบริพารของพระองค์คนหนึ่ง ผากฝั่งภริยาและบุตรไว้กับสหาย ก่อนที่จะออกรอนแรมไปไกลถึงแคว้นฉู่ ครั้นเมื่อเดินทางกลับ บมาถึงบ้านก็พบว่า สหายผู้นั้นปล่อยปละละเลยทิ้งให้บุตรภริยาต้องเหน็บหนาวและหิวโหย เยี่ยงนี้ แล้ว ควรจักทำฉันใด”

ราชาคำรัสตอบว่า

“ก็จงเลิกคบสัมพันธ์กัน”

“หากอำมาตย์ผู้บังคับบัญชาไม่สามารถควบคุมผู้ใต้บังคับการได้ ควรจักทำฉันใด”

“ก็จงปลดพ้นจากตำแหน่งหน้าที่”

“หากการปกครองภายในขอบเขตอาณาหนึ่งไม่เรียบร้อยราบคาบแล้ว ควร จักทำฉันใด”

องค์ราชาก็เสด็จไปทั้งซ้ายขวา คำรัสเปลี่ยนเรื่องเป็นอื่นไป

(1B: 6)

เพียงแต่จะวิจารณ์แสดงความคิดเห็นว่าแผ่นดินภายใต้การปกครองขององค์ราชาอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่เรียบร้อยนัก เมิ่งจื่อก็ต้องใช้วิธีสมมติเรื่องเล่าเป็นแนวเทียบขึ้นก่อนจะพาเข้าไปในนวนอยู่ในกระบวนการสนทนาโต้ตอบก่อนจะแถลงคำวิพากษ์ออกไป นับว่าเป็นขั้นตอนการวิพากษ์ที่อ้อมค้อมพอสมควร

เช่นเดียวกับเมื่อจะวิพากษ์นโยบายของราชาเหลียงฮู่หวังผู้ซึ่งเชื่อว่าตนเองได้ทำหน้าที่เจ้าครองแคว้นด้วยความรับผิดชอบเรียบร้อยดี แต่ไม่เข้าใจว่าเหตุใดผลสะท้อนที่กลับมาจึงมิได้เป็นไปตามที่คาดหวัง เมิ่งจื่อก็ยกนิทานเรื่อง “ห้าสิบก้าวหัวร่อเยาะร้อยก้าว” เล่าเป็นแนวเทียบให้ผู้เป็นเจ้าของได้ตรึกตรองติดตามเรื่องอยู่เป็นนาน ก่อนจะนำมาสู่การสรุปคำวิพากษ์ด้วยแนวเทียบอีกทีหนึ่งว่า

ครั้นประชาล้มตายเป็น ก็เอ่ยว่าตนมิใช่สาเหตุ กลับอ้างว่าอายุฤดูกาล
บันดาลให้เป็นไป เช่นนี้แล้ว จะแตกต่างอย่างไรกับการจ้วงแทงผู้คนจนถึงแก่
ความตายแล้วเอ่ยว่าตนมิใช่สาเหตุ กลับอ้างว่าอาวุธต่างหากที่ทำการประหาร
จึงเมื่อพระองค์ไม่กล่าวโทษอายุฤดูกาล ประชาทั่วทั้งหล้าก็จะหลงไหลมา
พึงเอง

(1A: 3)

การยกย่องทอเวลาในการใช้แนวเทียบวิพากษ์วิจารณ์ต่อหน้า สื่อแสดงให้เห็น
ว่า เมิ่งจื่อคำนี้ถึง สถานภาพและอารมณ์ของผู้สดับฟังด้วย หากเทียบกับคราวที่วิพากษ์เจ้า
ครองนครทั้งสองข้างต้นอย่างลับหลังผ่านการสนทนากับลูกศิษย์ แนวเทียบที่ ใช้จะให้
ความรู้สึกที่กระชับและตรงไปตรงมามากกว่า

ราชาเหลียงฮู่หวัง เห็นแก่ผืนแผ่นดินเป็นเหตุ จึงทำร้ายประชาชน โดย
การส่งไปทำสงคราม เมื่อพ่ายแพ้ยับเยินแล้วยังต้องการที่จะแก้คืน เกรงว่าจะไม่ได้
ชัยชนะ จึงจับใส่ให้บุตรหลานบริวารอันเป็นที่รักไปสังเวชชีพด้วย นี่เองที่เรียกว่า
ขยายจากสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ไปสู่สิ่งอันเป็นที่รัก

(7B: 1)

ราชาเหลียงฮู่หวัง ประรณากะกำหนดให้ช่วงระยะเวลาไว้ทุกข์สั้นลง
กงซุน โฉ่ว กล่าววว่า

“ไว้ทุกข์หนึ่งปี ก็ยังคงดีกว่าระงับไปเลยกระมัง”

เมิ่งจื่อจึงกล่าวว่า

“นี่ก็เปรียบเสมือนว่ามีคนคนหนึ่งกำลังบิดแขนของพี่ชายอยู่ แล้วเจ้าก็
แนะนำให้เขาค่อย ๆ บิดนั่นเอง อันที่จริงเจ้าเพียงสอนเขาในเรื่องกตัญญูตาดาวระ
ธรรมเท่านั้นก็พอแล้ว”

(7A: 39)

แม้กระทั่งการสนทนาวิพากษ์เจ้าแผ่นดินในอดีตสมัย เมิ่งจื่อก็ไม่คิดว่าจำเป็นต้อง
เกรงใจหรือคิดระงับยับยั้งอันใด ในเมื่อไม่ได้อยู่ต่อหน้าผู้เป็นเจ้านั้น ทั้งยังเป็นเจ้าที่ถือกัน
ว่าเป็นทรราช จึงใช้แนวเทียบที่ค่อนข้างรุนแรง คือเปรียบให้เป็นโจรปล้นคุณธรรม ทั้งนี้
ส่วนหนึ่งคงจะเนื่องจากความต้องการนำหนักสำหรับหักล้างข้อโต้แย้งบางประการด้วย

ราชาเหลียงฮู่หวังมีคำรัสถามขึ้นว่า

“พระเจ้าทั้งเนรเทศขับไล่พระเจ้าเจี๋ย พระเจ้าโจวฮู่หวังเข้าสู่ต่อสู้กับ
พระเจ้าโจ้ว มีกรณีเช่นนี้ด้วยหรือ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“ตามตำนานการเล่าขานสืบต่อมา มีเรื่องเช่นนี้อยู่จริง”

“ผู้เป็นข้าบริพารทำการประหารมุลนาย เยี่ยงนี้ได้ด้วยหรือ”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“ผู้ที่ปล้นทำลายมนุษยธรรมยอมได้ชื่อว่าโจรผู้ปล้น ผู้ที่ปล้นทำลายความ
เที่ยงธรรมยอมได้ชื่อว่าผู้พิการ โจรและผู้พิการเรียกรวมกันว่าผู้ถูกโคตเคี้ยว ข้า
พระองค์เพียงได้ยินมาว่ามีการประหารโจ้วผู้ถูกโคตเคี้ยว ไม่เคยได้ยินว่ามีการ
ประหารมุลนายแต่อย่างใด”

(1B: 8)

ในกรณีการนำความมาบอกเล่าให้บุคคลที่สามรับฟัง เมิ่งจื่อก็ใช้แนวเทียบแสดง
ความเห็นวิพากษ์โดยปราศจากความขำเกรงอย่างไม่อ้อมค้อมเช่นกัน ดังในกรณีกล่าวเล่าถึง
ราชาฉีเว่ยหวังในครั้งอดีตว่าเป็นเจ้าที่ไม่ปรีชา หรือยิ่งในกรณีวิจารณ์ราชาเหลียงเซียงหวัง
ก็ถึงกับกล่าวตรง ๆ โดยไม่ใช้แนวเทียบเลย

เมิ่งจื่อกล่าววว่า

“อย่าได้นึกถึงถึงความไม่ปรีชาขององค์ราชาเลย ในหล้าโลกแม้มีสิ่งซึ่ง
เจริญพันธุ้กำเนิดขึ้นมาได้โดยง่ายดาย แต่หากปล่อยให้ได้รับแสงอาทิตย์หนึ่งวัน
แล้วรับความหนาวเย็นสิบวัน ก็มีอาจที่จะยืนหยัดดำรงอยู่ได้ ตัวเรานี้โอกาสเข้าเฝ้า
นั้นมิใช่น้อย ครั้นล่าถอยกลับออกมา บรรดาผู้นำความเหน็บหนาวก็แท่นหนามาถึง แม้
เราจะปลุกฝังหน่ออ่อนลงไปบ้าง ก็จะต้องประ โยชนอันใดได้เล่า”

(6A: 9)

เมิ่งจื่อเข้าเฝ้าราชาเหลียงเซียงหวัง เมื่อกลับออกมาก็กล่าวเล่ากับผู้คนที่
มองจากที่ไกล ก็ไม่เห็นคล้ายว่าจะเป็นเจ้านายคน ครั้นเมื่อเข้าใกล้ ก็ไม่เห็นที่หน้า
เกรงขาม

(1A: 6)

และเมื่อเทียบกับการวิพากษ์พฤติกรรมของบุคคลชั้นอำมาตย์ราชบริพาร ซึ่งโดย
ฐานะและศักดิ์ศรีถือว่าเท่าเทียมกัน เมิ่งจื่อจึงไม่ต้องคำนึงถึงกาลเทศะมากนัก ไม่ยกย่อน
หาเรื่องเกริ่นหรือชักนำอารมณ์ก่อน อีกทั้งในการใช้แนวเทียบ ก็ไม่ได้ระวังท่าทีที่จะรุกเร้า

เหน็บแนมหรือกล่าวเสียดสีมากนัก แนวเทียบที่ไฉ่ก็มักไปเกี่ยวพันกับความรู้สึกด้านลบ เช่นนำไปเทียบกับพฤติกรรมต่ำช้าของโจรที่เกี่ยวลักขโมยของ

ไฉ่จึงจ้อกล่าวว่า

“การเปลี่ยนเป็นภริยาร้อยชักสิบและล้มเลิกภริยาค่านขนอนอาคารตลาด ในป็นนี้ยังไม่อาจทำได้ แต่หากเราจะลดหย่อนให้เบาลง คอยปีหน้าที่จะผันผ่านมา แล้วค่อยปรับเปลี่ยนให้สมบูรณ์ ท่านเห็นเป็นอย่างไร”

เมิ่งจึงตอบว่า

“สมมติว่า ณ บัดนี้มีคนซึ่งลักขโมยไก่ของเพื่อนบ้านอยู่ทุกวัน แล้วมีคนบอกเขาว่า นั่นไม่ใช่วิถีธรรมของ วิญญูชน คนผู้นั้นจึงบอกว่า เราจะลดหย่อนผ่อนการกระทำลง เป็นลักขโมยไก่เดือนละครั้ง คอยปีหน้าที่จะผันผ่านมา แล้วจึงค่อยปรับเปลี่ยนให้สมบูรณ์ หากตระหนักได้ว่ากรณีนี้มีไฉ่ความเที่ยงธรรมอันงาม ก็ควรจักทำให้สมบูรณ์โดยเร็ว ไฉ่จักต้องคอยปีหน้าให้มาถึงก่อนแล้ว”

(3B: 8)

พฤติกรรมของผู้แสวงหาตำแหน่งราชการโดยไม่เลือกว่าจะถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือไม่ เมิ่งจ้อก็วิพากษ์โดยใช้แนวเทียบกับที่นำละอายของการนัดชูผู้ชาย แม้จะไม่ใช่อาชญากรรม แต่ก็เป็พฤติกรรมต่ำช้าเป็นที่ตำหนิของทั้งแผ่นดิน

“มหานครแคว้นจันก็เป็นอาณาจักรที่มีตำแหน่งหน้าที่ราชการ แต่ก็ไม่เคยได้ยินมาว่าการแสวงหาตำแหน่งจะเป็นไปด้วยความรีบเร่งเช่นนี้ หากการแสวงหาตำแหน่งรีบเร่งเช่นนี้แล้ว การที่วิญญูชนยากที่จะรับตำแหน่งนั้นเป็นเพราะเหตุใดเล่า”

เมิ่งจ้อกล่าวว่า

“เมื่อชายเกิดมา ก็ปรารถนาจะหาภริยาให้มีเหย้ามีเรือน เมื่อหญิงเกิดมาก็ปรารถนาจะหาสามีให้เป็นฝั่งเป็นฝา จิตใจของผู้เป็นบิดามารดา ล้วนเป็นกันเช่นนี้ อยู่ แต่หากไม่คอยค้ำอุนมัตติของบิดามารดาไม่คอยค้ำทาบทามของพ่อสื่อแม่ชัก เทียวเจาะช่องร่องรูส่งสายตาแก่กัน ปีนป่ายข้ามกำแพงไปพบหน้ากัน เช่นนั้น บิดามารดาแลชาวบ้านร้านถิ่นย่อมหมั่นแคลน ในสมัยโบราณผู้คนไม่เคยสิ้นปรารถนา

ที่จะรับราชการ แต่ที่รังเกียจการไม่เดินตามครรลอง ผู้ที่รับตำแหน่งอย่างไม่เป็นไป
ตามครรลอง ก็เปรียบได้เท่ากับผู้ที่ยิวเจาะช่องร่องรูลอบดูกันนั่นเอง ”

(3B: 3)

เมื่อมีผู้ชมกงซุนเหยียนกับจิงอี้ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เพราะมีฤทธาานุภาพน่าเกรงขาม
เมิ่งจื่อก็ได้กลับด้วยความเปรียบว่าพฤติกรรมของทั้งสองนั้นเหมือนสตรีที่วิواهرกำลังจะเข้า
ห้องหอ ได้รับการสอนสั่งให้เชื่อและยอมตามสามีทุกสิ่ง ความหมายก็คือ ผู้ยิ่งใหญ่ ต้องมี
หลักการเป็นตัวของตัวเอง ไม่ควรจะยอมตามมูลนายไปเสียทุกสิ่งจนขาดความเป็นตัวของ
ตัวเองและลืมคิดถึงประชาชน

จิงซุนกล่าวขึ้นว่า

“อันว่ากงซุนเหยียนและจิงอี้ ไยมิใช่มหาบุรุษที่แท้จริง ยามเมื่อมีโทสะ
บรรดาเจ้าครองแคว้นทั้งปวงล้วนหวาดประหวั่น ยามเมื่ออยู่สงบ โลกหล้าก็พลอย
สยบไปด้วย”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“เช่นนั้นจะเรียกว่าเป็นมหาบุรุษอย่างไรได้ ท่านไม่ได้ศึกษาจารีตธรรมมา
ดกหรือ บุรุษเมื่อถึงคราวเฉลิมวัย บิดาจะเป็นผู้ให้โอวาท สตรีเมื่อถึงคราววิواهر
มารดาจะเป็นผู้ให้โอวาท นำตัวส่งถึงห้องหอกำชับว่า ‘เมื่อถึงบ้านเจ้า ฟังเคารพ
น้อม คีลสำรวมพร้อม ยอมตามสามี ’ ใช้การโอนอ่อนเป็นหลักการใหญ่ นั่นคือวิถี
ธรรมของสตรี

สติอยู่ ณ สถานอันกว้างขวางในหล้า ยืนหยัดอยู่ ณ ตำแหน่งอันเที่ยงตรง
ในหล้า ดำเนินไปในวิถีอันยิ่งใหญ่ในหล้า ยามสำเร็จสมตามปณิธานก็สำราญร่วม
ไปกับเหล่าประชา ยามไม่สมตามที่คิดปรารถนา ก็ลี้ลาไปตามทางอย่างลำพัง ยาม
ที่มั่งคั่งก็ไม่ฟุ้งเฟ้อ ยามที่ยากจนก็ไม่ไหวหวั่น แม้นมีอำนาจมากก็ตามก็ไม่อ่อน
ตาม นี่แลจึงเรียกได้ว่าเป็นมหาบุรุษ ”

(3B: 2)

น่าสนใจว่าเมิ่งจื่อใช้แนวเทียบนี้กระทบไปถึงคติความเชื่อบางอย่างในสังคมด้วย
วิถีธรรมของสตรีที่ถือปฏิบัติกัน โดยเห็นว่าเป็นดั่งนั้น ก็เชื่อว่าจะต้องเสื่อมไป ในบางกรณี
ก็อาจจะต้องใช้วิจารณ์ญาณในการถือปฏิบัติด้วย นำเสียงที่เอ่ยกระทบกระเทียบหรือแฝงนัย

ทางอ้อมทำนองไม่เห็นด้วยกับรูปแบบของ “หลี่” บางอย่างเช่นนี้ ปรากฏให้สังเกตเห็นได้
เสมอใน**เมิ่งจื่อ**

การใช้แนวเทียบ แม้จะเป็นวิธีการทางวรรณศิลป์ที่มีอำนาจโน้มน้าวสูงในการชักจูงอารมณ์
ความนึกคิด อาจสามารถชี้ทำให้เกิดความเข้าใจ หรือปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกได้ อย่างสะดวก โดย
อาศัยจินตนาการที่เกิดจากแนวเทียบที่จัดวางให้ เป็นสื่อหลักในการสร้างความนึกคิดขึ้นมา แต่กระนั้น
ก็ตาม การ โน้มน้าวทั้งหลายก็ไม่อาจคาดหวังได้เต็มที่ว่าจะสำเร็จสม ตามความมุ่งหมายโดยสมบูรณ์
หรือไม่ เพราะในที่สุดแล้ว ก็เป็นอิสระของผู้รับสารที่จะประมวลความหมายจากภาพของแนวเทียบ
นั่นเอง เปรียบได้กับการนำพาใครสักคน ไปสัมผัสกับอะไรบางอย่างที่น่าจะทำ ให้เกิดความรู้สึก
อย่างที่อยากจะให้เขารู้สึก แต่เขาอาจจะไม่รู้สึกรู้สีกี่เป็นได้

ในส่วนของผู้ส่งสารหรือผู้ประพันธ์จัดวางแนวเทียบก็ยิ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิผลของ
การโน้มน้าว ไม่เพียงแต่จะต้องฉลาดใช้แนวเทียบที่สามารถเข้าถึงอารมณ์ความนึกคิดเท่านั้น ยัง
อาจจะต้องรู้จักจัดวางให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือสถานภาพของผู้รับสารด้วย ดังเช่น**เมิ่งจื่อ**ใน
คราหนึ่งที่ได้ยินกิตติศัพท์ว่าราชาฉีเซวียนหวังเป็นผู้โปรดปรานดนตรี ก็เข้าไปเฝ้าและใช้การเล่น
ดนตรีที่มักจะต้องเล่นเป็นหมู่คณะ เป็นแนวเทียบเพื่อ ที่จะ โน้มน้าวให้ผู้เป็นราชามีจิตใจเสพสุขเป็น
หมู่คณะร่วมกันกับปวงราษฎรด้วย (IB: 1) แม้ในที่สุด การโน้มน้าวจะไม่สำเร็จผล แต่ก็สะท้อนให้เห็น
เห็นความชาญฉลาดและความซำของในการสร้างสรรค์เนื้อหาและเลือกสรรสถานการณ์ สำหรับการ
ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ประเภทนี้ จึงอาจนับได้ว่า ในฐานะผู้ประพันธ์**เมิ่งจื่อ** ได้แสดงออกแล้วซึ่ง
ความคมคายในการใช้แนวเทียบจนเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยกย่องไปจนทั่ว

5.4.3. การใช้แนวเทียบเพื่ออ้างเป็นเหตุผลในการวิวาทะทางปัญญา

การใช้แนวเทียบเพื่อเสริมแต่งอารมณ์ความเข้าใจที่ดี หรือเพื่อโน้มน้าวอารมณ์ให้เห็นคล้อย
ตามก็ดี ต่างก็เป็นจุดมุ่งหมายในเชิงวรรณคดี คือต้องการ เพิ่มความรู้สึกให้ผู้อ่านเห็นงามขึ้น หรือ
ต้องการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้มีมากขึ้น หากอ่านหนังสือเล่มนี้ในฐานะที่เป็นวรรณคดีเล่มหนึ่ง
หรือแม้แต่จะอ่านในฐานะที่เป็นคัมภีร์เชิงศาสนาเล่มหนึ่ง โดยที่ผู้อ่านมุ่งจะได้ความจรโรงใจหรือ
การเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะเป็นหลัก ก็คงจะไม่มีข้อน่ากังขาให้ถกเถียงวิเคราะห์กันมากสักเท่า ใด
แม้ว่าในการตีความอ่านแนวเทียบบางแห่งบางตอนจะมีความลึกซึ้งหรือไม่เป็นที่คุ้นเคยเนื่องจาก
ช่องว่างภูมิหลังทางวัฒนธรรมบ้างก็ตาม

หากแต่เมื่อพิจารณาในเชิงปรัชญา แนวเทียบที่ปรากฏใน**เมิ่งจื่อ**บางแห่งก็เกิดเป็นปัญหาข้อถกเถียงขึ้นมา เนื่องจากมีความพยายามในแสวงหาความสมเหตุสมผล ตลอดจนนัยทางปรัชญาเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

โดยนัยหนึ่ง การใช้แนวเทียบอาจนับเป็นตรรกวิธีลักษณะหนึ่งได้ เพราะเป็นการสรุปความรู้เกี่ยวกับสิ่งหรือสภาวะการณ์หนึ่ง โดยอาศัยฐานความรู้จากประสบการณ์ซึ่งเคยได้รู้จัก คุณลักษณะของอีกสิ่งหรืออีกสภาวะการณ์หนึ่งมาใช้เทียบเคียง อย่างไรก็ตาม วิธีการเช่นนี้ ก็ไม่สามารถให้ความน่าเชื่อถือได้มากนัก เนื่องจากข้อสรุปที่ได้จากการใช้แนวเทียบจะมีความแน่นอนต่ำ อยู่ในระดับเพียงแค่ว่า “ความเป็นไปได้” ว่าจะเป็น หรือมิเช่นนั้นก็รับรองได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

กระนั้นก็ตาม ในแง่ของการสื่อสาร วิธีการใช้แนวเทียบก็มีจุดแข็งอยู่ นั่นก็คือความคุ้นเคย หรือความปราศจากข้อกังขาที่ผู้สื่อสารกับผู้รับสารต่างมีต่อสิ่งที่นำมาใช้เทียบ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่ใช้เทียบนั้นชัดเจนอยู่ในอารมณ์ของผู้รับสารอยู่แล้ว ยิ่งกว่านั้น ความรู้อย่างไรก็ตามที่ไม่สามารถที่จะสื่อสารผ่านการบรรยายด้วยภาษาได้ หรือถึงจะสามารถสื่อได้ก็ยังมีขีดจำกัด โดยเฉพาะความรู้เห็นทางผัสสะหรือประสบการณ์ เช่นเมื่อจะกล่าวถึงรสเปรี้ยว ผู้ส่งสารไม่อาจพรรณนาให้ผู้รับสารรู้ถึงรสนั้นได้ว่าเป็นอย่างไร แต่ ถ้าใช้แนวเทียบว่าเปรี้ยวเหมือนมะนาว ก็จะช่วยให้เข้าใจได้มากขึ้น แม้จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขด้วยว่าผู้รับสารต้องเคยมีประสบการณ์ในการลิ้มรสมะนาวมาก่อน ความเกี่ยวข้องและความสำคัญของนัยที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวเทียบจึงขึ้นอยู่กับบริบทและภูมิหลังของผู้รับสารด้วย เช่น ราชานแห่งแคว้นฉีผู้เป็นมหาอำนาจย่อมมีบริบททางความคิดแตกต่างจากเจ้าครองแคว้นขนาดเล็กดังเช่นแคว้นฉิง อย่างไรก็ตาม การยอมรับและเน้นความรู้ที่ผูกพันกับประสบการณ์เช่นนี้ ก็เป็นพื้นฐานการคิดเชิงญาณวิทยาของจีนซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาแต่โบราณ ดังมีคำกล่าว ของกวีฉินเปรียบเปรยไว้ว่า

ผู้เคยเห็นพระจันทร์เว้าแหว่งหรือเต็มดวงมาก่อน แม้จะฟังถ้อยคำบรรยายที่ไม่ตรงความนึก ก็ยังคงนึกภาพความเว้าแหว่งเต็มดวงได้ว่าเป็นลักษณะใด แต่ถ้าไม่เคยเห็นมาก่อน ต่อให้ใช้ถ้อยคำสมบูรณ์รัดกุมละเอียดสักเพียงไหน ก็อาจมีโอกาสนำให้เข้าใจผิดได้เสมอ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การใช้แนวเทียบใน**เมิ่งจื่อ** ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการโน้มน้าวอารมณ์ความคิด จึงมักจะเป็นการสื่อออกไปเพียงทางเดียว ไม่มีเสียงโต้ตอบหรือโต้แย้งดังมาให้ได้ยิน จะมีก็อาจเป็นเพียงเสียงที่เมิ่งจื่อโต้แย้งกับอะไรบางอย่างอยู่ในที่โดยแสดงออกไปเพียงข้างเดียว

ข้อความแนวเทียบทำนองนี้แม้จะมีอยู่ไม่น้อย แต่ก็ ไม่ถือว่าเป็นการใช้แนวเทียบเพื่อใช้เป็นเหตุผลในการวิวาทะโดยตรง ตัวอย่างเช่น

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“การที่มนุษย์ธรรมชนอะมนุษย์ธรรม ก็เสมือนหนึ่งน้ำย้อมชนะไฟ แต่ผู้ประพฤติมนุษย์ธรรมในกาลสมัยนี้ ก็เปรียบคั้งน้ำเพียงจอกหนึ่งที น้มาค้บไฟซึ่งโหมเผาองพินใหญ่เต็มคัณรอยู่ ครั้นไม่อาจค้บได้ ก็พากันกล่าวสรุปรว่ น้ไม่อาจมีผลใช้ค้บไฟได้ การกล่าวเช่นนี้ ย่อมกลายเป็นฝักฝายกับผู้หนักหนาด้วยมนุษย์ธรรม ในบั้นปลายย้อมมีแต่ความวินาศเท่านั้น”

(6A: 18)

แม้จะเป็นการใช้แนวเทียบเพื่อตอบโต้การเล่าลือในประเด็นปัญหาบางอย่าง แต่ก็น่าจะอยู่ในข่ายของการวิพากษ์วิจารณ์เท่านั้น เนื่องจากไม่มีเสียง หักล้างแนวเทียบของกันและกันปรากฏให้ยิน

แนวเทียบที่ใช้ในเมิ่งจื่อ เพื่อเป็นเหตุผลสำหรับการโต้เถียงกันอย่างชัดเจนมีอยู่เพียงไม่กี่ตอนเท่านั้น และเท่าที่ปรากฏอยู่ เกือบทั้งหมด ล้วนเป็นการวิวาทะกันในเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ และอยู่ในบทสนทนาระหว่างเมิ่งจื่อกับเก้าจื่อ ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ไปบ้างแล้ว การวิวาทะในเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ดังกล่าว ตอบโต้กันโดยใช้แนวเทียบเป็นเครื่องมือหลัก

การใช้แนวเทียบของเมิ่งจื่อเพื่อการโต้วาที มีปัญหามากในสายตาของนักวิชาการตะวันตก ดังที่อาเธอร์ วาเลย์ (Arthur Waley) นักจีนวิทยาคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ผ่านมาได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า

“ในฐานะนักโต้วาที เมิ่งจื่อออกจะไม่ได้เรื่อง โดยเฉพาะข้อวิวาทะที่ปรากฏในเล่ม 6 ซึ่งถกเถียงกันว่ามนุษย์ธรรมกับความชอบธรรมเป็นธรรมชาติฝ่ายนอกหรือฝ่ายในนั้น เต็มไปด้วยการใช้แนวเทียบที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย และล้วนอาจะนำมาใช้หักล้างสิ่งที่แนวเทียบเหล่านั้นต้องการยืนยันได้เสมอ”¹⁸

วาเลย์ ยังได้ยกตัวอย่างการวิวาทะด้วยแนวเทียบในเมิ่งจื่อ ตอนหนึ่งซึ่งเล่าความไว้ดังนี้

¹⁸ Arthur Waley, *Three Ways of Thought in Ancient China* (New York: Doubleday Anchor Books, 1939), p.145.

คุณอิวู้คุณกล่าวว่า

“ชายหญิงในขณะที่ยื่นรับสิ่งของจะไม่ถูกต้องเนื้อตัวกัน นี่เป็นจารีตธรรมหรือไม่”

เมิ่งจื่อตอบว่า

“เป็นจารีตธรรม”

“หากสมมติว่ามีสะเก็ดก้นน้ำ ชายควรจะยื่นมือออกไปและต้องช่วยเหลือหรือไม่”

“หากสะเก็ดก้นน้ำแล้วไม่ช่วย ก็ เป็นการหยาบช้อยู่ หญิงชายไม่สัมผัสต้องตัวนั้น เป็นจารีตธรรม แต่กรณีมีสะเก็ดก้นน้ำแล้วยื่นมือออกช่วยนั้นเป็นไปตามวิจารณ์ ”

“บัดนี้ทั่วทั้งแผ่นดินกำลังจะจมน้ำ แล้วท่านอาจารย์มีมือออกไปช่วย เป็น เพราะเหตุใดหรือ”

“แผ่นดินจมน้ำจะต้องช่วยโดยอาศัยธรรมวิธี สะใ ก้จมน้ำช่วยโดยอาศัยมือที่ยื่น ออกไป ท่านต้องการให้เราช่วยแผ่นดินโดยอาศัยมือหรือ ”

(4A: 17)

นักจีนวิทยุผู้นี้ วิจารณ์ว่าข้อความสุดท้ายของเมิ่งจื่อ ที่เอ่ยถึงการช่วยแผ่นดินบ้านเมืองโดยอาศัยมือนั้น ไม่อาจเข้าใจได้ว่าเกี่ยวข้องกับการตอบประเด็นปัญหาที่โต้กันอยู่ได้อย่างไร ทั้งยังเห็นว่าการสนทนาดังกล่าวไม่น่าจะมีประเด็นที่ต้องโต้แย้งกัน หาก จะตอบไปในแนวทางว่าจะยอมยื่นมือไปช่วยบ้านเมืองเนื่องจากเป็นกรณีฉุกเฉิน ดังเช่นแนวเทียบที่สรุปมาก่อนหน้าว่าให้ใช้วิจารณ์ฐานในการควงจารีตธรรมได้¹⁹ เห็นได้ชัดว่าวาลีย์ทำความเข้าใจความสมเหตุสมผลของการยึดหยุ่นตามสถานการณ์เชิงปฏิบัติ (practicality) ที่คุณอิวู้คุณตั้งข้อสังเกตไว้ได้มากกว่าเข้าใจความสมเหตุสมผลในจินตนาการของเมิ่งจื่อ

ความกังขาของวาลีย์ เป็นเหตุให้ในเวลาต่อมา ดิซี เล่า (D.C. Lau) เขียนอธิบายปกป้องวิธีการโต้ว่าทะเลของเมิ่งจื่อ โดย ตั้งสมมติฐานว่าการไม่เข้าใจวิธีตอบโต้ของเมิ่งจื่อ น่าจะเป็นปัญหาช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมและกาลสมัย จนเป็นเหตุให้ ผู้ทำความเข้าใจเข้าไปไม่ถึงความหมายที่แท้มากกว่า เขาได้วิเคราะห์ให้เห็นอย่างละเอียดถึงนัยที่ซ่อนแฝงอยู่ตามแนวเทียบที่ใช้ตอบโต้กันเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ระหว่างเมิ่งจื่อกับเก้าจื่อ และพยายามชี้ให้เห็นว่า การตอบโต้ของเมิ่งจื่อเป็นการคัดค้านวิธีใช้แนวเทียบของเก้าจื่อว่าไม่เหมาะสมอย่างไร²⁰ สำหรับกรณีการโต้ตอบกับคุณอิวู้คุณซึ่งวาลีย์ยกเป็นตัวอย่างแสดงความไม่เข้าใจของตนนั้น เล่ากีวี เคราะห์แยกแยะให้เห็นว่า ข้อห้ามการไม่ให้ชายต้องตัวหญิงเป็นเพียงข้อบัญญัติของสังคมเช่นเดียวกับหน้าที่ในการช่วยชีวิตเพื่อน

¹⁹ Ibid. p.146.

²⁰ D.C.Lau, Mencius (Penguin Classics, 2003). Appx.5, p.201-208.

มนุษย์ เมื่อบัญญัติสองประการมาอยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันและจำเป็นต้องเลือก ก็เป็นเรื่องที่ต้องใช้วิจารณญาณตัดสินใจเลือกตามความเหมาะสมต่อสถานการณ์ แต่ “ธรรมวิถี” ซึ่งจะต้องใช้ในการช่วยบ้านเมืองนั้นไม่ใช่บัญญัติของสังคม แต่เป็นสัจธรรมซึ่งต้องดำเนินไปตามวิถีทาง ไม่อาจบิดพลิ้วหรือเพื่อไว้เลือกตามสถานการณ์ นอกจากนี้ มือที่ยื่นออกไปช่วยสะเก้ ก็เป็นเสมือนเครื่องมือในการดำเนินการ (instrumental means) เมื่อใช้ช่วยสำเร็จแล้ว จะถอนมือออก ก็ไม่มีผลผูกพันกับสะเก้ที่พ้นจากอันตรายไปแล้วอีกต่อไป ส่วนธรรมวิถีที่ใช้ช่วยบ้านเมืองนั้นเป็นเสมือนนำองค์ประกอบเข้าไปดำเนินการ (constitutive means) แม้จะช่วยสำเร็จแล้วก็ยังต้องให้ดำรงคงเป็นองค์ประกอบติดอยู่ในความสำเร็จนั้น เพราะเมื่อถอนธรรมวิถีออก บ้านเมือง ก็อาจจะกลับมอล้มจมได้อีก มรรควิถีที่ใช้ช่วยสะเก้กับช่วยบ้านเมืองจึงต่างกัน และโดยความต่างนี้เองที่เมิ่งจื่อปฏิเสธว่าแนวเทียบที่ฉุนฉิวคุนใช้ไม่เหมาะสม ไม่ควรนำมาใช้อ้างได้²¹

เลา เป็นนักวิชาการเชื้อสายจีนที่ได้รับการศึกษาวิธีวิท ยาของทางตะวันตกมาเป็นอย่างดี จึงสามารถอธิบายวิธีการของเมิ่งจื่อได้อย่างน่าฟังและสอดคล้องกับระบบคิดของสากล ในขณะเดียวกัน ด้วยฐานะที่เป็นชาวจีน ก็คงจะมีผัสสะตรง ด้านวัฒนธรรมที่ช่วยให้สามารถเข้าถึงนัยของแนวเทียบเหล่านั้นได้สะดวกกว่า แนวการอธิบายของเลาได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการใหญ่ดังเช่น เอ ซี แกรม ซึ่งกล่าวอย่างยอมรับอยู่ในที่ว่า วิถีหาความรู้ของนักวิชาการตะวันตกบางคนยังอยู่ในมิติที่ไม่เปิดกว้างพอ เพราะ รับรองความแน่นอนเฉพาะเพียงความรู้ที่มาจากมโนทัศน์ฐานทางคณิตศาสตร์ดังเช่นวิธีนิรนัยเท่านั้น ไม่ รับรองความรู้ที่ได้จากแนวทางและวัฒนธรรมที่ต่างออกไป²² แม้กระนั้นก็ตาม นักวิชาการบางคนก็ยังคงยึดมั่นกราน ไม่เห็นด้วยกับเลาและแกรม เช่น ฮานเซน (Chad Hansen) แสดงความไม่แน่ใจว่าเมิ่งจื่อจะรู้จักนัยอันซับซ้อนตามคำวิเคราะห์ของเลาจริงหรือไม่ หรือว่าการอธิบายทั้งนั้น เป็น ความเข้าใจของเลาเองเนื่องจากมีความรู้เรื่องตรรกวิทยาดีกว่าเมิ่งจื่อ ฮานเซนยังคงเลือกที่จะเชื่อตามวaleyอยู่ว่า ปัญหาการใช้แนวเทียบเพื่อการวิวาทะของเมิ่งจื่อเกิดจากความไม่สันทัดหรือไม่เข้าใจหลักการได้วาทิมากกว่า²³

ความพยายามวิเคราะห์ทำความเข้าใจตรรกวิธีการใช้แนวเทียบของเมิ่งจื่อให้ดีขึ้น ยังคงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในวงวิชาการปรัชญาจีนเสมอมา ดัง เช่นการเสนอของ มาร์รี ชานด์เลอร์ (Chandler,

²¹ Ibid. pp.208-210.

²² A.C. Graham, *Disputers of the Tao* (La Salle, Illinois: Open Court. 1989). p. 119-120.

²³ Chad Hansen, *A Daoist Theory of Chinese Thought* (Newyork & Oxford: Oxford University

Marthe)²⁴ ในเวลาต่อมาที่วิเคราะห์ว่า ในการใช้แนวเทียบทั่วไป สิ่งที่น่ามาเทียบกันเป็นเพียงสิ่งที่ "คล้าย" กันเท่านั้น ไม่ใช่ "เหมือน" กันไปหมด โดยที่คุณลักษณะในตัวที่นำมาเทียบกันก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น ในตัวของแต่ละสิ่งที่เทียบกันอยู่นั้น จึงยังมีคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ได้เอ่ยถึง หรือนำมาใช้ใช้ในการเทียบประกอบอยู่ด้วย ด้วยเหตุนี้ ในการวิวาทะทางปัญญา หากรู้จักหยิบยกเอาคุณลักษณะที่ไม่ได้เอ่ยถึงเหล่านั้นมาใช้อ้าง ก็อาจจะปฏิเสธหรือหักล้างแนวเทียบของคู่วิวาทะได้

ซานด์เลอร์เห็นว่าเมิ่งจื่อเป็นผู้ที่ฉลาดใช้คุณลักษณะที่ไม่ได้เอ่ยถึงในแนวเทียบนำมาต่อสู้กับคู่วิวาทะ โดยแบ่งชี้ได้เป็น 2 กรณี

กรณีแรก ชี้ให้เห็นว่า คุณลักษณะที่นำมาใช้เทียบอ้างความเหมือนกัน ยังมีรายละเอียดหรือองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลให้แนวเทียบนั้น ๆ สรุปลง แสดงนัยที่ต่างกันออกไปก็เป็นได้ วิธีการนี้เรียกว่าการปฏิเสธแนวเทียบ (disanalogy) คือไม่เห็นด้วยกับการอ้างแนวเทียบของคู่วิวาทะ ดังนั้น จึงยอมไม่เห็น ด้วยกับข้อสรุปที่ได้จากการใช้แนวเทียบนั้นด้วย ตัวอย่างการต่อสู้ด้วยวิธีการนี้คือ การใช้ต้นหลิวเป็นแนวเทียบเพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติธาตุแท้ (ซึ่ง) ของมนุษย์

แก้อ้อกล่าวว่

“ธาตุแท้มนุษย์เปรียบเสมือนไม้ต้นหลิว ความเที่ยงธรรมเปรียบเสมือนถั่วขาม อาศัยธาตุแท้ในตัวมนุษย์สร้างเป็นครรลองมนุษย์ธรรมขึ้นมา ก็เปรียบได้เสมือนการอาศัยไม้หลิวสร้างเป็นถั่วขามขึ้นมา”

เมิ่งจื่อกล่าวว่

“ท่านสามารถอาศัยธาตุแท้ในตัวของคุณต้นหลิวมาสร้างเป็นถั่วขามได้โดยตรงเลย กระนั้นหรือ หรือจะต้องริดตัดคัดแต่งก่อนแล้วจึงกลายเป็นถั่วขามได้ ถ้าแม้ว่าต้องริดตัดคัดแต่งก่อนแล้วจึงเป็นถั่วขามได้ ก็ย่อมต้องริดตัดคัดแต่งตัวมนุษย์ก่อนที่จะกลายเป็นครรลองมนุษย์ธรรมได้ด้วยมิใช่หรือ คำพูดทั้งนี้ของท่าน ย่อมเป็นเหตุที่ชักนำมนุษย์ในหล้าโลกให้ไปเบียดเบียนครรลองมนุษย์ธรรมเป็นแน่แท้”

(6A: 1)

การยกเอาเรื่องการสร้างถั่วขามจากไม้ต้นหลิวมาใช้เป็นแนวเทียบของแก้อ้อ ไม่ได้มีการพิจารณารายละเอียดของกระบวนการสร้างซึ่งเมิ่งจื่อเห็นว่ามีผลต่อการทำความเข้าใจ

²⁴ Chandler, Marthe. 2003. "Meno and Mencius: Two Philosophical Dramas," *Philosophy East & West* 53.3 (July 2003): .367-398.

เข้าใจกระบวนการสร้างจริยธรรมจากธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ที่มุ่งจะอธิบาย ดังนั้น แนวเทียบของเก้าอี้จึงไม่มีความเหมาะสม

กรณีที่สอง คือ หยิบยกเอาคุณลักษณะอื่นที่ไม่ได้เอ่ยถึง นำมาชี้ว่าเป็นคุณลักษณะที่สมควรจะนำมาพิจารณาด้วย และถ้าหากได้พิจารณา คุณลักษณะดังกล่าว ก็อาจจะทำให้ความหมายหรือข้อสรุปที่ได้จากการใช้แนวเทียบนั้นๆเปลี่ยนแปลงไป วิธีการนี้เรียกว่าการคัดค้านแนวเทียบ (counter analogy) ตัวอย่างการต่อสู้ด้วยวิธีการนี้คือ การใช้ ธรรมชาติการไหลของน้ำเป็นแนวเทียบเพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติธาตุแท้ (ซึ่ง) ของมนุษย์

เก้าอี้กล่าวว่า

“ธาตุแท้มนุษย์เปรียบเสมือนการไหลเวียนของน้ำ หากตัดแนวให้ไปทางตะวันออก ก็ยอมไหลเวียนไปในทางตะวันออก หากตัดแนวให้ไปทางตะวันตก ก็ยอมไหลเวียนไปในทางตะวันตก ธาตุแท้ของมนุษย์อันไม่มีแบ่งแยกว่าดีหรือเลว ก็เสมือนการไหลของน้ำซึ่งไม่มีการแบ่งแยกว่าจะไปในทางตะวันตกหรือตะวันออก ”

เมิ่งจื่อกล่าวว่า

“น้ำไม่ได้แบ่งตะวันออกตะวันตกนั้นแน่แท้ แต่ไม่มีการแบ่งเป็น บนเป็นล่าง คอกหรือ ธาตุแท้ของมนุษย์ที่ว่าคิงามนั้น ก็เสมือนน้ำที่ไหลลงสู่เบื้องล่าง ไม่มีมนุษย์ที่ไม่คิงาม เช่นเดียวกับที่ไม่มีน้ำซึ่งไม่ไหลลงสู่เบื้องล่าง ”

(6A: 2)

นอกเหนือจากคุณลักษณะที่สามารถแปรรูปไปตามกรอบหรือทิศทางที่กำหนดได้แล้ว น้ำก็ยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีกด้วย ดังเช่นที่เมิ่งจื่อยกคุณลักษณะแห่งการไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำขึ้นมาอ้างอิงเป็นแนวเทียบบ้าง ซึ่งอาจส่งผลทำให้ข้อสรุปแตกต่างกันออกไปได้

ซันด์เลอร์ สรุปแนวทางการตอบโต้แนวเทียบของเมิ่งจื่อว่า เป็นวิธีการ ที่ไม่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ที่การพยายามหักล้างข้อนิยามใด ๆ ดังเช่นที่กระบวนการพิสูจน์ความสมเหตุสมผลทั่วไปมักจะกระทำกันตามหลักนิรนัย หากแต่เป็นกลวิธีการชักนำแนวเทียบนั้น ๆ ให้เลื่อนไปอยู่ในสถานการณ์ที่เอื้อต่อการสรุปให้เห็นผลที่ตนต้องการ ดังตัวอย่างเช่นกรณีที่ราชาแคว้นฉิมมูชานใหญ่ เมื่อนำไปเทียบกับอุทยานของโจวเหวินหวังซึ่งใหญ่กว่า เมิ่งจื่อก็ ชักนำแนวเทียบจากประเด็นของขนาดไปที่ประเด็นของความรู้สึก เพื่อจะสรุปให้เห็นเป็นเหตุอันควรแก่การเพ่งโทษของเหล่าประชา

อุทยานสวนขวัญของพระเจ้าโจวเหวินหวังมีขนาดเจ็ดสิบตารางลี้ แต่คนหาพื้นแล
ไม้ป่าก็เข้าไปได้ พรานล่านกตกกระต่ายก็เข้าไปได้ ใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่กับเหล่าประชา
การที่เหล่าประชารู้สึกว่าเล็ก มิใช่สมเหตุผลคืออยู่หรือ เมื่อข้าพระองค์แรกเข้ามาสู่เขตแคว้น
ของพระองค์ ได้สืบถามข้อห้ามสำคัญของแคว้นก่อนจึงค่อยกล้าเข้ามา แลได้สดับมาว่า มี
อุทยานหลวงขนาดสี่สิบตารางลี้ หากแต่ภายในขอบขัณฑสีมานี้ ผู้ที่ฆ่าเนื้อทรายในอุทยาน
จะมีโทษเสมือนกับการฆ่ามนุษย์ เมื่อเป็นดังนี้ อาณาบริเวณสี่สิบตารางลี้ดังกล่าวก็ย่อมเป็น
เสมือนหนึ่งหลุมกับดักตั้งอยู่กลางแคว้น แคว้น การที่เหล่าประชารู้สึกว่าใหญ่โตเกินไป
มิใช่สมเหตุผลคืออยู่หรือ

(1B: 2)

การอธิบายของซันต์เลอร์เป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจเมิ่งจื่อว่าเป็นผู้ที่มีความรู้
และวิธีการในการวิวาทะได้ว่าเป็นอย่างดี อย่างน้อยก็รู้จักและเห็นจุดอ่อนของคู่วิวาทะทั้งยังรู้จัก
วิธีกล่าวแก้ได้อย่างมีหลักการพอสมควร กระนั้นก็ดี คำอธิบายทั้งหลายดังกล่าว แม้อาจจะรับรองได้
ว่าเมิ่งจื่อมีความสามารถสูงในเชิงการวิวาทะ แต่ก็ไม่อาจพิสูจน์ความสมเหตุผลหรือความน่าเชื่อ
ของข้อโต้แย้งที่เมิ่งจื่อเสนอได้ วิวาทะระหว่างเจ้าจื่อกับเมิ่งจื่ออาจจะโน้มนำให้เห็นได้ว่าใครมี
เหตุผลเชิงวาทศิลป์น่าเชื่อถือกว่าใคร แต่ก็ยังไม่พอเพียงที่ทำให้สรุปได้ว่าความเห็นของใครถูกต้องกว่า
ใคร กล่าวอีกนัยหนึ่ง เจ้าจื่อก็ไม่อาจใช้แนวเทียบเพื่อ พิสูจน์ว่าธรรมชาติของมนุษย์ไม่มีดีไม่มีเลว
เท่า ๆ กับที่เมิ่งจื่อ เองก็ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าธาตุแท้ของมนุษย์มีธรรมชาติโน้มนำไปสู่การทำความคิด
เพราะยังจะต้องตอบปัญหาอีกหลายประการ เช่น ความเที่ยงธรรมเป็นผลผลิตที่เกิดมาจาก
ธรรมชาติมนุษย์ได้อย่างไร หรือการอ้างธรรมชาติของน้ำที่ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ทำไมจึงเทียบให้
เหมือนได้แต่เฉพาะกับแนวโน้มนำแห่งการทำความคิด ไม่เทียบให้เหมือนกับแนวโน้มนำแห่งการทำ
เป็นต้น

ในมุมมองของมาตรฐานวิชาการฝ่ายตะวันตก ตรรกวิธีของเมิ่งจื่อคงจะยังมีประเด็นให้
ศึกษาต่อได้อีกที่น่าสนใจว่าในที่สุดแล้วเมิ่งจื่อจะมีหนทางสนทนากับทฤษฎีความรู้ ทฤษฎี
จริยศาสตร์หรือแม้แต่ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ของทางตะวันตกได้ใกล้ชิดสนิทสนมสักเพียงไหน
อย่างไรก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่า วัฒนธรรมของชาวจีนในการรับรู้ความจริงของโลก ไม่ได้ยึด
เอาตรรกวิธีเป็นทางเอก แต่ยังยอมรับความรู้โดยวิธีการอื่น ๆ อีกด้วย เช่นการใช้ญาณทัศน์ หรือ
ประสบการณ์ เป็นต้น แม้การใช้ แนวเทียบเพื่อการวิวาทะในเมิ่งจื่อ อาจจะถือเป็นก้าวหนึ่งของ
พัฒนาการตรรกวิธีจีนในระยะที่ยังไม่สมบูรณ์ก็ได้ แต่ดูเหมือนวงวิชาการจีนจะตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับ
ความถูกต้องของตรรกวิธีของเมิ่งจื่อน้อยมาก ราวกับว่าความไม่สมเหตุผลของเมิ่งจื่อจะไม่

เรื่องใหญ่นัก กลับไปสนใจให้ค่าแก่ลีลาการใช้แนวเทียบในเชิงสุนทรียศาสตร์มากกว่าว่ามีความงดงามอย่างไร ประเทืองปัญญาแค่ไหน สร้างพลังจิตใจให้ได้เพียงใด เป็นต้น จึงอาจจะเป็นไปได้ว่า ความมุ่งหมายของ *เมิ่งจื่อ* ในการใช้แนวเทียบเพื่อเป็นเหตุผลสำหรับการวิวาทะ แท้จริงแล้วก็ เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความมุ่งหมายที่จะโน้มน้าวความคิดจิตใจผู้ฟังมากกว่าการหวังผลในแง่การให้ความรู้หรือการเอาชนะในการโต้วาที รูปแบบการโต้วาทีด้วยการใช้แนวเทียบ อาจจะ เกิดจากอิทธิพลของบรรยากาศแห่งสมัยที่กำลังเฟื่องฟูด้วยการใช้วาทศิลป์ก็เป็นได้

5.5. สรุป

ในวรรณนิพนธ์ *ซัวย่วน* (說苑)²⁵ ซึ่งประพันธ์โดยหลิวเซียง (劉向) สมัยราชวงศ์ฮั่น มีข้อความอยู่ตอนหนึ่งบันทึกไว้ว่า

มีผู้กล่าวต่อราชาแห่งนครแคว้นเหลียงว่า

“การจํารรจาพาทิของฮุยจื่อ นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นแนวเทียบทั้งสิ้น หากพระองค์กำหนด ห้ามมิให้ใช้แนวเทียบใด ๆ ในการพุดจา คนผู้นี้ก็จักไร้ความสามารถในการเจรจาทันที”

ราชาแคว้นเหลียงจึงคำรัสว่า “ดีแล้ว”

วันต่อมา องค์ราชาที่เรียกตัวฮุยจื่อมากล่าวด้วยว่า

“ขอให้ท่านอาจารย์เวลาเอ่ยกล่าวเสนอความคิดเห็นอันใด ก็จงบอกออกมาอย่างตรง ๆ อย่าได้ใช้แนวเทียบอันใดเลย”

ฮุยจื่อจึงกล่าวถามว่า

“หากกล่าวว่า รูปร่างของเกาทัณฑ์คล้ายเกาทัณฑ์ ถือเป็นแนวเทียบหรือไม่”

“ไม่ใช่แนวเทียบ”

“หากกล่าวว่ารูปร่างของเกาทัณฑ์เหมือนคันศร แต่ใช้ไม้ไผ่ทำสายคันศร เที่ยงนี้จะช่วยให้เข้าใจได้หรือไม่”

“เข้าใจได้”

²⁵ *ซัวย่วน* เป็นบทประพันธ์ที่นำเอาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยโบราณก่อนหน้ามาเรียบเรียงเล่าเป็นนิทาน เพื่อให้เป็นนิทานอุทาหรณ์สอนใจผู้ปกครองส่วนใหญ่อยู่ในรูปบทสนทนา แม้จะอยู่ในรูปนิทานเรื่องเล่า แต่ข้อมูลที่บันทึกไว้ก็เป็นที่ยอมรับว่ามีความเชื่อถือในระดับหนึ่งซึ่งพอเพียงจะใช้อ้างอิงได้ จัดเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าสูงทั้งในด้านวรรณศิลป์ ปรัชญา และ ประวัติศาสตร์

“เช่นนั่นเอง การอาศัยสิ่งที่รู้จักกันคืออยู่แล้วใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่ยังไม่รู้จัก จักช่วยให้รู้จักสิ่งนั้น ได้ดีขึ้น บัดนี้เมื่อพระองค์ห้ามมิให้ใช้แนวเทียบ จึงไม่อาจทำได้”²⁶

บทสนทนาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าการใช้แนวเทียบ เพื่ออธิบายความหรือเจรจาพาทักกัน เป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายอยู่ในสังคมและในระบบการสื่อสารของจีนมาแต่โบราณ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการตั้งข้อสงสัยกันมาแล้วเช่นกันว่า วิธีการ เช่นนี้จะสามารถลื่อนำให้รับรู้สาระของเนื้อหาได้จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงแค่วิธีด้านวาทศิลป์ประเภทหนึ่งที่ชวนฟังชวนให้เคลิ้มคล้อยตามไปกับลีลาทางภาษาเท่านั้น ไม่อาจหาสาระใด ๆ

สู่ข้อในที่นี้ น่าจะหมายถึงข้อข้อผู้มีโอกาสเสี่ยงในฐานะนักใช้ภาษาได้ว่าที่เป็นที่รู้จักกันอยู่ แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานที่รับรองได้ว่ามีตัวตนและผลงานอยู่จริงในประวัติศาสตร์ จากนิทานเรื่องที่ยกมานี้ก็จะเห็นทัศนคติต่อการใช้แนวเทียบที่ต่างกันออกไปเป็น 2 ทาง ในทางหนึ่งเชื่อว่า การใช้แนวเทียบถือเป็นหัวใจหลักของการใช้ภาษาสร้างวาทศิลป์ ขนา คติขั้นที่หากถอนการใช้แนวเทียบออก ผู้ใช้ภาษา (สู่ข้อ) ก็จะไม่มีความรู้วาทศิลป์ให้เกิดพลังโน้มน้าวใด ๆ ได้เลย ทัศนะเช่นนี้มองว่าแนวเทียบเป็นเพียงเครื่องมือในการชวนเชื่อเท่านั้น แต่หาสาระความรู้อันใดมิได้ ส่วนทัศนคติในอีกทางหนึ่งที่แสดงผ่านปากของสู่ข้อ เป็นทัศนคติตรงข้ามที่ยืนยันว่า แนวเทียบเป็นเครื่องมือสำคัญของการใช้ภาษาซึ่งอาจนำไปสู่ความรับรู้สาระใหม่ ๆ ได้ จนถึงขั้นหากไม่ใช้แนวเทียบแล้วก็แทบจะไม่มีวิธีพูดจาอื่นที่จะช่วยในการสื่อสารได้เลย แต่ไม่ว่าจะมองแนวเทียบว่ามีสาระหรือไม่ก็ตาม ทัศนะทั้งสองต่างก็ยอมรับเหมือนกันอยู่ว่า การใช้แนวเทียบเป็นวิธีการทางวรรณศิลป์ที่ทรงพลังและมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการใช้ภาษาสื่อสารเนื้อความ

ในปรัชญาฉิน *เมิ่งจื่อ* มีการใช้แนวเทียบเป็นจำนวนมาก ทั้งยังเป็นการใช้อย่างชำนาญ ช่างสอด แสดงความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบและในค่านิยม ประกอบกับการใช้อย่างชาญฉลาดตามจังหวะและโอกาสที่เหมาะสม นับเป็นการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้งานนิพนธ์จีนนี้อุดมด้วยเสน่ห์อันพราวพราย เกิดพลังในการโน้มน้าวอารมณ์ความคิดให้คล้อยตามได้เป็นอย่างมาก

จากการพิจารณาข้อความทั้งหลายที่มีการใช้แนวเทียบเป็นองค์ประกอบ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ความมุ่งหมายหลักของการใช้แนวเทียบใน *เมิ่งจื่อ* น่าจะเพียงแต่ต้องการขบขันให้ภาพของข้อมูลที่กล่าวถึงมีความแจ่มชัดหรือมีชีวิตชีวขึ้น ส่วนแนวเทียบที่ใช้ในข้อความที่ดูเหมือนจะเป็นการถกเถียงโต้แย้งกันเพื่อพิสูจน์ความรู้นั้น นอกจากมีเป็นส่วนน้อยแล้ว ที่ทำความเข้าใจความต้องการจะ

²⁶ แปลจากต้นฉบับภาษาจีน อาจเทียบกับคำแปลภาษาอังกฤษได้ใน D.C.Lau, *Mencius* (Penguin Classics, 2003). Appx.5, nt .23. p.229.

หักล้างกันทางความคิดก็ไม่จริงจรงรุนแรงเท่าใดนัก อาจถือเป็นการแสดงออกเพียงข้างหนึ่งซึ่งใช้สนับสนุนวัตถุประสงค์หลัก คือหวังผลในการ โน้มน้าวอารมณ์ความนึกคิดให้เห็นดีเห็นงามตามด้วยเท่านั้น

ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อวิวาทะทางปัญญากับกระแสสังคมรอบด้าน **เมิ่งจื่อจิง** ใช้แนวเทียบเป็นลีลาที่สนับสนุนเพิ่มน้ำหนักให้แก่ข้อความที่มุ่งโน้มน้าวอารมณ์ความนึกคิดของผู้ฟังให้คล้อยตามแนวคิดต่าง ๆ ที่ต้องการนำเสนอซึ่งอาจจะประมวลสรุปได้ดังนี้

เสนอให้ปกครองตามระบอบธรรมาภิบาลซึ่งมีภารกิจหลักคือการดูแลเอาใจใส่ประชาราษฎร์ให้อยู่ดีมีสุข เนื่องจากผู้เป็นเจ้าปกครอง **“เปรียบเสมือนเป็นบิดามารดา”** ของปวงประชาราษฎร์ หากปกครองไม่ดีก็จะ **“เท่ากับการเข่นฆ่าประชาราษฎร์”** และถ้าหากมองว่าประชาราษฎร์ที่ลำบากยากแค้นได้ตายไปเองตามธรรมชาติอายุขัย ก็ ย่อม **“เหมือนเอาמידแทงแล้วไม่รับผิดชอบ บอกว่ามีคเป็นผู้ฆ่า ”** ดังนั้น การที่ยังจางหลวงอุดมสมบูรณ์ในขณะที่ปล่อยให้ประชาราษฎร์ต้องอดอยากก็จะ **“เหมือนชักนำสัตว์ป่ามากัดกินลูกหลาน”** นอกจากนี้ หากมิได้ทำให้ปวงประชาในหล้าโลกได้รับ **“ร่มเงาแห่งบารมีของพระเจ้าเหยาพระเจ้าซุ่น”** ก็จะ **“เสมือนหนึ่งผลักไสเขาเหล่านั้นให้ตกอยู่ในหล่มหลุมโคลนตม”** ธรรมราชาจึงต้องให้การศึกษาแก่ประชาราษฎร์ด้วยการทำตัวให้เป็นแบบอย่าง เพราะ **“จรรยาของผู้เป็นเจ้าก็คือลม จรรยาของไพร่ฟ้าก็คือหญ้าหญ้าที่มีลมพัดอยู่เบื้องบนย่อมลู่ตาม”** หากเบื้องบนโปรดปรานสิ่งใด เบื้องล่างก็จะโปรดปรานสิ่งนั้นยิ่งกว่าเสียอีก วิธีแห่งมนุษย์นั้น เมื่ออิมท้องแล้ว อบอุ่นด้วยเครื่องนุ่งห่มแล้ว สุขสบายในที่พำนักแล้ว แต่ไร้การศึกษาสั่งสอน ก็จัก **“ใกล้เคียงกับสัตว์เดรัจฉาน”** และหากไม่อบรมสั่งสอนก่อน รอให้ทำผิดแล้วค่อยลงโทษ ก็จะ **“เหมือนพรานวางกับดักหมายเอาชีวิตประชาราษฎร์”**

ผู้ปกครองแผ่นดินจะต้องบำเพ็ญตนเป็นธรรมาราชผู้มีมนุษยธรรม และสำหรับเจ้าผู้ครองแคว้นบางแคว้นที่มีศักยภาพอยู่ การจะบำเพ็ญตนเช่นนั้นย่อมเป็นเรื่องที่ง่าย **“เหมือนพลิกฝ่ามือ”** ไม่ใช่เรื่องที่ทำไม่ได้ แต่มักเป็นเรื่องที่ **“ไม่ทำมากกว่า เปรียบไปก็เสมือนการอ้างว่า “เป็นผู้มีพลังกำลังมากพอที่จะยกของหนักถึงสามพันชั่ง แต่ไม่มีแรงพอสำหรับจะหยิบขนนกขึ้นมาได้”** หรือ **“เป็นผู้มีสายตาแจ่มกระจ่างสามารถมองเห็นปลายขุมขนสัตว์ในฤดูสารท แต่ไม่สามารถเห็นกองฟืนกองใหญ่ขนาดเต็มคันรถหนึ่งได้”**

ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีธรรมชาติธาตุแท้ที่โน้มน้าวไปในทางแห่งมนุษยธรรมเหมือน **“น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำเสมอ”** ซึ่งทำให้มนุษย์ทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งคุณธรรมสี่ประการอยู่ในตัว **“เสมือนคั้งที่ครอบครองแขนขาของคาวบอยพลี”** เมื่อมีเมล็ดพันธุ์แห่งคุณธรรมทั้งสี่นี้อยู่ในตัว แล้วยังคงกล่าวว่าตัวเองไร้ศักยภาพ ก็ **“เท่ากับเบียดบังตัวเอง”** ผู้ตระหนักว่ามูลธรรมทั้งสี่มีอยู่ในตน และรู้จักเจริญธรรมเหล่านั้นให้วัฒนา ก็จัก **“เสมือนประกายไฟที่เริ่มจุดต่อ เสมือนตาน้ำที่เริ่มปูดขึ้น หาก**

สามารถทำให้บริบูรณ์ ก็เพียงพอที่จะพิทักษ์อาณาสมุทรทั้งสิ้นได้ หากไม่ทำให้สมบูรณ์ ก็ไม่เพียงพอ แม้แต่จะดูแลรับใช้บิดามารดา”

ในระดับปัจเจกบุคคล ทุกคนจะต้องรักษาและดูแลบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความดีที่มีอยู่ในตัวให้เครื่องครัดและสม่ำเสมอ เพราะ “มนุษยธรรมเป็นสถานสถิตอันสุขสงบ ความเที่ยงธรรมคือวิถีทางอันเที่ยงตรง” หากทอดทิ้งวิถีทางของเขา ไม่ยอมดำเนินตาม ย่อมเป็นเรื่องน่าอนาถ ควรจะรู้คุณค่าของเชื้อสมบัติที่มีอยู่ในตัวตน ในเมื่อทรัพย์สมบัติอื่น ๆ ที่มีคุณค่าน้อยกว่ายังรู้จักบำรุงรักษา เช่น “เมื่อไก่หรือสุนัขถูกปล่อยปละละเลยจนหายไป ยังรู้จักออกติดตามแสวงหา” “ต้นถั่วหรือต้นจ้อยขนาดกำมือหรือสองมือโอบนั้น ก็ล้วนรู้จักการบำรุงเลี้ยง” แต่กลับปล่อยปละจิตใจให้หลงหายไปโดยไม่รู้จักหาค้นมา หรือไม่รู้จักวิธีเลี้ยงดูแล นับเป็นเรื่องน่าเสียดาย “ชาวสวนผู้ทอดทิ้งต้นถั่วที่ไม่มีค่า แต่คอยบำรุงเลี้ยงต้นพุทราหนามใหม่ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นชาวสวนชั้นเลิศ ผู้คอยบำรุงเลี้ยงนิ้วมือเพียงนิ้วเดียว แล้วละเลยหลังไหล่โดยที่ตนเองก็ไม่รู้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้เลอะเลือน”

จะเห็นได้ว่า การนำแนวเทียบมาใช้สนับสนุนแนวคิดสำคัญ ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ของ **เมิ่งจื่อ** ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อชี้ชวน โน้มนำความเห็นความรู้สึกรับฟังให้คล้อยตามโดยมิได้พะวงหรือเห็นความจำเป็นที่จะต้องคิดหาอาศัยเหตุผลประการใดมาอธิบายเสริมเติมแต่งอีก เพียงแค่บอกกล่าวหรือยกตัวอย่างให้เห็นว่ารูปลักษณ์การใดเทียบได้กับรูปลักษณ์การใดเท่านั้น ก็มีน้ำหนักพอเพียงต่อการชักชวนให้เห็นตามได้ การยอมรับที่บังเกิดขึ้นใน ความคำนึงของผู้รับสาร จึงไปขึ้นอยู่กับภาพของแนวเทียบซึ่งอาจจินตนาการถึงได้ด้วยความรู้หรือประสบการณ์เดิมของตนเอง ซึ่งตั้งสมมาจากวัฒนธรรมรอบตัว กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวเทียบเป็นเพียงสื่อสำหรับชักนำไปสู่ความรู้ความเชื่อที่มีอยู่เดิมของผู้รับสารเท่านั้น หากชักนำได้ ดีได้เหมาะสม ก็ย่อมจะได้รับความเห็นชอบและความชื่นชมจากผู้สดับรับฟัง อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกัน แนวเทียบทั้งหลายเหล่านี้ ก็ยังอาจจะโน้มนำหรือกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจจนเกิดการตรึกตรองมองเห็นแง่มุมหรือความหมายใหม่ ๆ ขยายกว้างจากความรู้ความเชื่อที่มีอยู่เดิมออกไปได้อีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

ปรัชญานิพนธ์**เมิ่งจื่อ** คืองานประพันธ์ที่มีเนื้อหาแสดงทัศนคติความคิดเห็นเกี่ยวกับอุดมคติในการดำเนินการปกครองของจีนในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องจริยธรรมส่วนบุคคลของชนชั้นผู้ดีที่มีหน้าที่บริหารบ้านเมือง ตัวละครเอกในงานประพันธ์นี้คือเมิ่งจื่อ ผู้เป็นนักคิดทรงอิทธิพลของจีนคนหนึ่ง เมิ่งจื่อศึกษามาจากสำนักเรียนซึ่งยึดถือแนวคิดตามแบบขงจื่อ และมีความศรัทธามั่นอยู่กับแนวคิดนั้น แต่ก็ได้ปรับเปลี่ยนขยายรายละเอียดเพื่อให้มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากขึ้นในบริบทสังคมใหม่ โดยเฉพาะในยามที่จะต้องนำไปเทียบเคียงกับแนวคิดและคตินิยมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นมากมายหลังสมัยของขงจื่อ เดิมที ปรัชญาการปกครองของขงจื่อจะมุ่งความสนใจไปที่ระบบมนุษย์สัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลในสังคม และแนวทางการวางตัวให้ถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะสัมพันธ์ภาวะที่ผูกพันอยู่กับบุคคลในสถาบันสังคมระดับต่าง ๆ เช่นการวางตัวในฐานะที่เป็นบิดาหรือในฐานะที่เป็นบุตร เป็นต้น การวางตัวให้ถูกต้องดังกล่าว จำเป็นต้องกำกับไว้ด้วยความเข้าใจในมนุษย์สัมพันธ์ธรรมและจารีตธรรม อันเป็นความเข้าใจที่จะต้องศึกษาบำเพ็ญบ่มเพาะขึ้นด้วยตนเอง ทั้งนี้ ขงจื่อ มีความเชื่อว่า เมื่อระบบสัมพันธ์ของคนในสังคมได้รับการจัดการดูแลให้เหมาะสมดีงามแล้ว สังคมบ้านเมืองก็จะเรียบร้อยได้เองโดยปริยาย ผู้ปกครองจึงมีหน้าที่สำคัญที่เป็นหลักอยู่ประการหนึ่ง คือให้การศึกษาหรือชักนำให้คนในสังคมตั้งตนอยู่ในมนุษย์สัมพันธ์ธรรมอันเรียบร้อยดีงาม แนวคิดดังกล่าวนี้ เมื่อมาถึงสมัยของเมิ่งจื่อ ก็ได้เลื่อนจุดเน้นให้มาตั้งหวังไว้ที่ตัวของเจ้าผู้มิอำนาจปกครองเป็นสำคัญ ด้วยพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้เป็นเจ้าของเป็นปัจจัยหลักที่จะบันดาลให้บ้านเมืองเกิดสันติสุขได้ หาก เจ้าดี แผ่นดินบ้านเมืองก็จะดีตามไป ด้วย ดังนั้นผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม และตระหนักชัดในหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาราษฎร์ จะเห็นได้ว่าเมิ่งจื่อปรับจุดเน้นในแนวทางของขงจื่อจากการสนใจในเรื่องธรรมปฏิบัติของสมาชิกทั้งหลายในสังคม เปลี่ยนไปรวมศูนย์เน้นที่ตัวของผู้ที่ทำหน้าที่ปกครอง สังคมแทน ชะรอยคงจะเห็นว่า อำนาจธรรมในแต่ละปัจเจกบุคคลของเหล่าประชาราษฎร์ไม่อาจส่งอิทธิพลต่อสังคมได้มากเท่ากับผู้ที่มิอำนาจการปกครองอยู่ในมือ นอกจากนี้ เมิ่งจื่อยังมีความเห็นว่าการแสดงออกทางจริยธรรมควรจะคำนึงถึงผลที่ตามมาด้วย มิใช่ยึดอยู่กับรูปแบบหรือต้นแบบแต่เพียงสถานเดียว ในแง่นี้ จุดเน้นของเมิ่งจื่อก็ปรับจากขงจื่อซึ่งย้ำการแสดงออกตามจารีตธรรม (หลี่) เปลี่ยนมาให้ความสำคัญแก่การแสดงออกอย่างเที่ยงธรรม (อี้) แทน การที่เมิ่งจื่อปรับเปลี่ยนเคลื่อนจุดเน้นย้ำในแนวคิดแบบขงจื่อนี้ ไม่ได้เป็นเพียงเพราะบริบทของสังคมเปลี่ยนไปเท่านั้น หากแต่ยัง

เป็นเพราะเม็งจือได้มีโอกาสปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนกับแนวคิดและคติค่านิยมต่าง ๆ ที่เผยแพร่หลากหลายร่วมสมัยอยู่ในขณะนั้นอีกด้วย ทำให้การยืนยันแนวคิดแบบขงจื้อที่เม็งจือส่งเสริมอยู่นั้น มีความยืดหยุ่น ประนีประนอมและประสมประสานกับแนวคิดต่าง ๆ ที่กำลังอยู่ในกระแสนิยมด้วย มิได้ยืนหยัดอยู่กับหลักการเฉพาะของตนเองเสียจนไม่ยอมพิจารณาสถานการณ์รอบข้างใด ๆ

ความประนีประนอมและการประสมประสานแนวคิดต่าง ๆ ในปรัชญาของเม็งจือ ทั้งโดยเนื้อหาและโดยท่าที อาจจะวิเคราะห์สังเกตเห็นได้จากตัวบทที่ปรากฏอยู่ในปรัชญานิพนธ์ *เม็งจือ* โดยเฉพาะที่น่าสังเกตเป็นพิเศษ ก็คือ มีการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์เป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวผู้สดับรับฟังให้เห็นคล้อยตามตัวบทที่น่าเสนอด้วย ทำให้เกิดมีสุนทรียรสหรือความงามในเชิงการใช้ภาษาสื่อสารขึ้น ซึ่ง นอกจากจะมีส่วนช่วยผ่อนคลายบรรยากาศความเคร่งครัดหยัดหยินของการวิวาทะทางปัญญาแล้ว บางครั้งบางแห่งก็ยังแฝงไว้ด้วยความนัยบางอย่างที่ไม่ได้แสดงออกเป็นถ้อยคำภาษาโดยตรง เปิดโอกาสให้มีการตีความต่อไปได้เป็นนานา เป็นความอ้อมค้อมหรือความซับซ้อนในการสื่อสารที่ลดแรงเสียดทานของการปะทะกันทางความคิดโดยตรงได้ กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ *เม็งจือ* ใช้เป็นหลักมีอยู่ 3 วิธีการ ได้แก่ วิธีการผูกแต่งบทสนทนา วิธีการอ้างอิงอดีตและวิธีการใช้แนวเทียบ ซึ่งต่างก็ใช้เสริมซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ดังปรากฏว่า ในบทสนทนาหลาย ๆ บท ก็ใช้วิธีการอ้างอิงอดีตสอดแทรกอยู่พร้อม ๆ กับการใช้แนวเทียบประกอบอยู่ด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ พยายามวิเคราะห์และแสดงให้เห็นว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้เป็นหลักอยู่ใน *เม็งจือ* ทั้ง 3 วิธี เป็นการใช้อย่างเชี่ยวชาญโดยผู้ที่ชำรองเชิงวรรณศิลป์ จึงนอกจากจะก่อให้เกิดพลังอำนาจดึงดูดความสนใจให้พลัดเพลินกับลีลาอันไพเราะพรายหลากหลายแล้ว ยังสามารถสร้างแรงโน้มน้าวใจให้เห็นคล้อยตามตัวบทที่น่าเสนอแนวคิดต่าง ๆ ในเชิงประสมประสานได้เป็นอย่างดี

การสร้างบทสนทนาใน *เม็งจือ* บอกเป็นนัยอยู่ในตัวถึงบารมีของเม็งจือว่าเป็นผู้กว้างขวางที่ได้รู้จักพาทีกับผู้คนในทุกระดับชนชั้น ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงฐานะของผู้มีภูมิธรรมอันสูงส่งเป็นที่สดับรับฟังของคนทั่วไป อำนาจของความน่าเชื่อถือนี้ ยังแสดงผ่านวิธีการผูกแต่งบทสนทนาอีกด้วย กล่าวคือ แม้ว่าจะมีรูปแบบเป็นการสนทนาโต้ตอบกัน (dialogue) แต่หากพิจารณาในเชิงเนื้อหาของบทสนทนา ก็จะพบว่าส่วนใหญ่มักจะเป็นการแสดงความคิดเห็นเพียงข้างเดียว (monologue) มีอยู่น้อยนักที่จะเป็นลักษณะการปะทะคารมตอบโต้กันหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันอย่างจริงจัง กล่าวคือ มักจะผูกแต่งให้เม็งจือได้เป็นฝ่ายแสดงความเห็นมากกว่า และมักเป็นผู้ สรุปผลหรือทำให้เกิดผลสรุปตามแนวคิดของตน จึงย่อมมองได้ว่า บทสนทนาส่วนใหญ่เหล่านั้น แท้ที่จริงก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการแสดงเทศนาโวหารนั่นเอง กระนั้นก็ตาม หากมองในแง่มุมกลับกัน การใช้รูปแบบของบทสนทนาในการกล่าวเทศนาที่สะท้อนถึงจุดประสงค์ที่จะลดทอนที่เด็ดขาดในการแสดง

ความเห็นลง เพราะถึงอย่างไรก็ยังเป็นน้ำเสียงของการเจรจาที่ต่อกัน แม้เสียงของกลุ่มชนส่วนใหญ่จะเป็นเพียงเสียงเบา ๆ ที่ไม่สู้มีน้ำหนักก็ตาม

นอกจากนี้ **เมิ่งจื่อ** ยังได้อาศัยกลวิธีการผูกแต่งบทสนทนาเป็นช่องทางหนึ่งของการตั้งหัวข้อเพื่อนำเสนอประเด็นต่าง ๆ โดย กำหนดตัวละครหลากหลายให้เป็นกลุ่มชนที่จะมีโอกาสหยิบยกปัญหาขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยเป็นกรณีไป เช่น ประเด็นเรื่องรูปแบบการปกครองในอุดมคติ เรื่องคุณสมบัติและความสามารถของผู้ทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง เป็นต้น ในบทสนทนาทั้งหลาย นอกจากเมิ่งจื่อจะใช้เป็นที่อภิปรายเสนอความรู้ความคิดเห็นเชิงปรัชญาของตน ยังเป็นที่ที่จะได้ชี้แจงเหตุผลไขข้อข้องใจต่าง ๆ รวมทั้งเป็นที่ใช้วิพากษ์วิจารณ์สภาพการณ์บ้านเมือง ตลอดจนแนวคิดอื่นที่เห็นต่างออกไปโดยส่วนใหญ่กลุ่มกรณีมัก จะไม่ได้อยู่ในวงสนทนาด้วย จึงเป็นลักษณะของการวิวาทะทางปัญญาแบบหนึ่งที่เมิ่งจื่อคอยควบคุมกำกับอยู่อย่างใกล้ชิด

สำหรับการใช้กลวิธีอ้างอิงอดีตใน **เมิ่งจื่อ** นั้น ประมวลได้ว่า ส่วนใหญ่ใช้ด้วยความมุ่งหมายที่จะสื่อสารกับเหล่าชนปัญญาชนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง เนื้อความที่ใช้อ้างส่วนใหญ่ยกเอามาจากคัมภีร์สำคัญ 2 เล่ม คือ คัมภีร์ **ชิวอิง** กับ คัมภีร์ **ซุจิง** ซึ่งล้วนมีสาระเกี่ยวกับแนวทางในการปกครอง การอ้างอิงอดีตของเมิ่งจื่อเป็นการหยิบยกเอาแต่ข้อความที่ตัดออกจากบริบทเดิมมาใช้อธิบายความในบริบทใหม่ ผู้ฟังที่มีความรู้ในข้อความนั้น ๆ อยู่เดิมจึงย่อมได้นัยของเนื้อความเป็นสองชั้น เช่น ในขณะที่เรียกร้องให้ผู้ปกครองหยิบยื่นแบ่งปันความสุขแก่ประชาราษฎร์ เมิ่งจื่อก็ได้อ้างถึงบทกวีที่บ่งบอกถึงการให้แรงงานของชาวประชาราษฎร์ เสมือนหนึ่งจะบอกไว้ว่าในที่สุดแล้วชนชั้นปกครองก็จะเป็นฝ่ายได้เสวยสุขอย่างยั่งยืนด้วยการสนับสนุนจากแรงงานของชนชั้นได้ปกครอง ดังนี้ เป็นต้น

ส่วนในการอ้างอิงคัมภีร์ **ซุจิง** ก็เป็นการอ้างข้อความให้เข้าใจในบริบทใหม่เช่นกัน เมิ่งจื่อพยายามบอกเป็นนัยให้ผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองได้ตระหนักว่า หากไม่ระวังรักษาเสถียรภาพของตนไว้ให้ดีด้วยการดำรงอยู่ในราชธรรม ก็อาจจะเสียดุลแห่งความเป็นเจ้าปกครองได้เสมอ ไม่ว่าจะเนื่องมาจากรูปแบบของชนซึ่งได้บัลลังก์มาจากอำนาจของความกตัญญูหรือนัยหนึ่งคือพลานุภาพของระบบ “บ้าน” มิเช่นนั้น ก็อาจจะเนื่องมาจากรูปแบบของพระเจ้าถังซึ่งได้บัลลังก์มาจากการล้มล้างทราช

การอ้างอิงอดีตที่ **เมิ่งจื่อ** ใช้บ่อยอีกอย่างหนึ่งก็คือการกล่าวอ้างถึงขงจื่อ แม้จะไม่ได้อ้างเพื่อเผยแพร่หรือขยายรายละเอียดของแนวคิดแบบขงจื่อมากนัก แต่ก็เป็นการกล่าวรับรองยกย่องโดยนัยว่าแนวคิดและปฏิบัติทางของขงจื่อคือแบบอย่างที่ดีงาม เหมาะสมสำหรับผู้ที่ยปรารถนาจะปกครองแผ่นดินและประชาราษฎร์ให้มีเสถียรภาพและให้ได้ชื่อว่าเป็นมหาธรรมิกราชผู้ทรงเกียรติคุณ

ในส่วนของการใช้แนวเทียบซึ่งปรากฏใน *เมิ่งจื่อ* จำนวนมากเป็นพิเศษนั้น จะมีบทบาทในการเสริมแต่งให้ความหมายหรือภาพพจน์ของตัวบทมีความชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นพร้อมกับโน้มนำให้เกิดความรู้สึกเห็นจริงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การโน้มนำวาทกรรมความนึกคิดให้คล้อยตามนี้ ก็ไม่ได้วาดหวังผลถึงขนาดจะเปลี่ยนฐานความเชื่อหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หมายความว่า ในความรู้สึกเห็นด้วยกับวาทะคำกล่าวทั้งหลาย ผู้ฟังไม่ได้รับการคาดหวังว่าจะเกิดความรู้หรือความศรัทธาแบบใหม่ เป็นเพียงต้องการให้ยอมรับไว้เป็นขี้อพิจารณาระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะแม้กระทั่งการโน้มนำให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ว่า มีสิ่งสมควรเชื่อหรือควรทำซึ่งอยู่ในความสามารถที่จะทำได้ ก็ไม่ได้ประกันว่าผู้ฟังจะเห็นเหตุผลว่าจะต้องลงมือทำตามแต่อย่างใด ดังที่คนบางคนมีความรู้ชัดอยู่ว่าควรจะทำอะไรจึงจะเป็นการดี แต่ก็อาจจะไม่คิดลงมือทำตามที่อยู่ก็เป็นได้

กลวิธีทางวรรณศิลป์ทั้ง 3 วิธีดังกล่าวมานี้ แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าเป็นองค์ประกอบที่ร่วมกันส่งผลให้ปรัชญาใน *เมิ่งจื่อ* อุดมไปด้วยรสชาติและกลิ่นอายเชิงวรรณศิลป์ มากกว่าจะเห็นเป็นตำรับที่มุ่งสอนสั่งแนวคิดหลักการอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ การเลือกใช้รูปแบบภาษาที่เป็นความเรียงร้อยแก้ว อาจจะมีเหมาะสมกับลักษณะของงานประพันธ์ที่มุ่งสื่อสารสาระเชิงปรัชญา เพราะทำให้สามารถอธิบายหรืออภิปรายเนื้อหาได้อย่างอิสระโดยไม่พะวงติดอยู่กับกรอบของการใช้ภาษาแบบร้อยกรองซึ่งเป็นที่นิยมกันอยู่ในสมัยนั้น แต่การใช้ลีลาภาษาพูดในบทสนทนาที่ดี หรือการใช้แนวเทียบจำนวนมากช่วยสื่อสารที่ดี มีผลทำให้ความเคร่งขรึมจริงจังของสาระทางปรัชญาคำสอนลดลง ผู้สวดมีความรู้สึกผ่อนคลายเป็นกันเองมากขึ้นในการพินิจไตร่ตรองและเลือกที่จะเห็นด้วยหรือไม่ จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้จะใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในการนำเสนอเนื้อหาทางปรัชญาหรือการเผยแพร่แนวคิดคติธรรมอยู่ แต่บทบาทหลักของวรรณศิลป์เหล่านั้นก็คือการเพิ่มสีสันน้ำหนักของเนื้อหาให้แจ่มชัดขึ้นดูน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น หากได้เป็นกระบวนการหลักในการถ่ายทอดศรัทธาสาระหรือสืบสานปัญญาความรู้แต่อย่างใดไม่ กล่าวโดยรวม กลวิธีทางวรรณศิลป์อันอุดมสมบูรณ์อยู่ใน *เมิ่งจื่อ* นี้ เป็นเครื่องช่วยสำหรับแสดงโวหารหรือวาทศิลป์เพื่อโน้มนำใจชวนให้เห็นพ้องกับแนวทางคำสอนที่รู้เป็นทุนกันอยู่แล้วเท่านั้น ส่วนการสืบทอดเนื้อหาของแนวคิดหลักการอย่างละเอียดจริงจังนั้น ยังต้องขึ้นอยู่กับกระบวนการอื่นที่นอกเหนือจากการช่วยเสริมด้วยวรรณศิลป์ซึ่งมีอยู่หลากหลายวิธี เช่น การท่องบ่นข้อมูลจากตำรับโบราณ การสมัครเป็นศิษย์เฝ้าติดตามเรียนรู้จากปฏิบัติลาจารวัตรของอาจารย์ หรือการทดลองลงมือปฏิบัติตามพฤติกรรมอันเป็นแบบอย่าง เป็นต้น

ด้วยบรรยากาศที่ผ่อนคลายคล้อยลงกว่าปกติจากปัญหาทางอุดมการณ์ปรัชญาทั่วไป ผู้ที่อ่านงานนิพนธ์ *เมิ่งจื่อ* ขึ้นนี้เรื่อยไปในท่ามกลางศิลปะการใช้ภาษาที่พริ้งพรายหลายหลากมากด้วย

ชีวิตชีวา ย่อมมีโอกาสได้พิจารณาข้อวิวาทะทางปัญญาต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกที่ละเมียดละไมขึ้น ด้วยอารมณ์ที่สะท้อนใหว่ง่ายขึ้น และด้วยจินตนาการที่เบิกกว้างขึ้น อำนาจกลุ่มเกลตาที่มีอยู่ในปรัชญานิพนธ์ชิ้นนี้ มิได้เป็นเพียงอำนาจกลุ่มเกลตาที่ชี้ชวนให้คล้อยค่านึงตาม โดยเชิงเหตุผลอันเป็นปกติวิธีของปรัชญาเท่านั้น หากแต่ยังมีอำนาจกลุ่มเกลตาที่ผ่านการรับรู้เชิงสุนทรียรส เชิงประสบการณ์ และเชิงญาณทัศน์ประสมประสานอยู่ด้วย เกิดเป็นอำนาจโน้มน้าวที่เปี่ยมพลังซึมแทรกอยู่ตามตัวบทต่าง ๆ อย่างทรงอิทธิพลอยู่ในกระแสพัฒนาของภูมิปัญญาจีนมาอย่างยาวนาน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

การที่วาทศิลป์ในปรัชญานิพนธ์*เมิ่งจื่อ*สามารถโน้มน้าวความรู้สึกนึกคิดให้คล้อยตามได้อย่างมีพลังนั้น นอกเหนือจากการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ ทั้งสามวิธีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีองค์ประกอบทางวรรณศิลป์อื่น ๆ ที่อยู่นอกขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ซึ่งน่าสนใจอีกหลายด้านเช่น การเลือกใช้ศัพท์พจน์ที่เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของสามัญชนชาวจีนในยุคนั้น หรือการใช้จังหวะเสียงของถ้อยคำที่มีท่วงทำนองของวรรคตอนเรียบรื่นชวนจำ เป็นที่ขยอในวงวรรณกรรมจีนว่าเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาร้อยแก้วคลาสสิกที่น่าศึกษา องค์ประกอบทางภาษาวรรณศิลป์เหล่านี้ล้วนน่าสนใจศึกษาวิจัยต่อไปทั้งสิ้น

นอกจากนี้ การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ต่าง ๆ ประกอบการวิวาทะทางปัญญา นับเป็นวิธีการหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงที่ท่าของการประสมประสานแนวคิดแนวปฏิบัติที่แตกต่างหลากหลาย ก่อนที่จะ สังเคราะห์เป็นแนวคิดใหม่ที่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือบริบทที่เปลี่ยน ไปในที่สุด โดยเฉพาะใน*เมิ่งจื่อ*นี้ จะเห็นแนวโน้มนำของการประนีประนอมรูปแบบหรือแนวคิดในหลาย ๆ มิติ เช่นการต่อรองสิทธิอำนาจและหน้าที่ระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นได้ปกครอง การปรับเปลี่ยนจารีตโบราณให้เข้ากับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมใหม่ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การปรับปรุงคติความเชื่อเก่าที่ถือคุณธรรมเป็นหลักให้เข้ากับคติใหม่ที่ถือผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง เป็นต้น

แนวทางที่น้อมนำไปในวิธีแห่งการประสมประสานสังเคราะห์ความแตกต่างหลากหลายเข้าด้วยกันและสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่ที่อำนวยประโยชน์ได้ยิ่งขึ้นนี้ เป็นแนวทางเอกลักษณ์ของ ภูมิปัญญาจีนที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ไม่เพียงเฉพาะใน *เมิ่งจื่อ*เท่านั้น ยังมีตัวอย่างของกระบวนการเลือกทั้ง ปรับปรุง และแต่งเติมแนวคิดเก่าเพื่อสร้างสรรค์ ให้เกิดประสิทธิผลใหม่เช่นนี้ ปรากฏอยู่ในงานนิพนธ์จีนโบราณอีกหลายชิ้นที่น่าสนใจศึกษาเปรียบเทียบกับวิธีการของ*เมิ่งจื่อ* เช่น *สวินจื่อ* และ *ทวนเฟยจื่อ* เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่เกิดขึ้นในสมัยถัดมาและมีเนื้อหาเชิงสังเคราะห์ที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะแนวคิดที่เป็นปฏิสัมพันธ์กันของปรัชญาสายสำคัญคือปรัชญาขงจื้อกับปรัชญาเต๋า

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

สุวรรณา สถาอานันท์ (แปลและเรียบเรียง). หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2551.

ภาษาอังกฤษ

Ames, Robert T. Mencius and a Process Notion of Human Nature In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp.72-90. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.

Ames, Roger T. The Mencian Conception of Ren Xing 人性 : Does it means'Human Nature'?" In Henry Rosemont, Jr.(ed.), Chinese Texts and Philosophical Contexts: Essays Dedicated to Angus C.Graham, pp.143-175.La Salle, Illinois: Open Court. 1991.

An, Yanming. Family Love in Confucius and Mencius. Dao: A Journal of Comparative Philosophy 7,1 (December 2008): 51-55.

Bai, Tongdong. A Mencian Version of Limited Democracy. Philosophy East & West 59, 4 (October 2009): 481–502.

Behuniak, James Jr. Disposition and Aspiration in the Mencius and Zhuangzi. Journal of Chinese Philosophy. 29, 1 (March-2002): 65-79.

Berthrong, John H., Transformations of the Confucian Way. Boulder and Oxford : West view Press. 1998.

Bloom, Irene. Human Nature and Biological Nature in Mencius. Philosophy East and West 47,1 (January 1997): 21-23.

Bloom, Irene. Biology and Culture in the Mencian View of Human Nature. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius: Context and Interpretations. pp.91-102. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.

Bloom, Irene. Mengzian Arguments on Human Nature. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp. 64-100. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company. 2002.

Bloom, Irene. (tr.) Mencius. New York: Columbia University Press. 2009.

Bo Mou,(ed.) History of Chinese Philosophy.New York & London: Roulledge. 2009.

- Bokenkamp, Stephen R. Chinese Metaphor again: Reading-And Understanding-Imagery in the Chinese Poetic Tradition. Journal of the American Oriental Society, 109,2 (Apr. - Jun., 1989): 211-221.
- Brooks, E. Bruce & Taeko A. Brooks. The Nature and Historical Context of the Mencius. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp.242-281. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.
- Chandler, Marthe. Meno and Mencius: Two Philosophical Dramas. Philosophy East and West 53,3 (July-2003): 367-398.
- Chen Chao-ying Text and Context: Mencius' View on Understanding the Poems of the Ancients. In Tu, Ching-I, (ed.) Classics and Interpretations: The Hermeneutic Traditions in Chinese Culture. pp.33-45. New Brunswick, N.J., and London: Transaction, 2000.
- Chen, Ning. Concept of Fate in Mencius. Philosophy East and West 47,4 (October-1997): 495-521.
- Chen, Ning. The Ideological Background of the Mencian Discussion. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius: Context and Interpretations. pp.17-41. Honolulu: University of hawaii Press. 2002.
- Cheng Chung-ying. Mencius. In Cua, Antonio S. (ed.) Encyclopedia of Chinese Philosophy. pp.440-448 New York & London: Routedge. 2003.
- Chong, Kim-Chong. Mengzi and Gaozi on Nei and Wai. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp. 103-125. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.
- Chong, Kim-Chong. Xunzi's Systematic Critique of Mencius. Philosophy East and West 53,2 (April 2003): 215-233.
- Chong, Kim-Chong. Egoism in Chinese Ethics. In Cua, Antonio S. (ed.) Encyclopedia of Chinese Philosophy. pp.241-246. New York & London: Routedge. 2003.
- Creel, H.G. The Origin of Statecraft in China, Chicago: The University of Chicago Press. 1970.
- Cua, Antonio S. Xin and Moral Failure: Notes on an Aspect of Mencius' Moral Psychology In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius: Context and Interpretations. pp. 126-150. Honolulu: University of hawaii Press. 2002.
- Ding, Weixiang. Mengzi's Inheritance, Criticism, and Overcoming of Moist Thought. Journal of Chinese Philosophy 35,3 (September 2008): 403-419.
- Emerson, John. Yang Chu's Discovery of the Body. Philosophy East and West, 46, 4. (October, 1996): 533-566.

- Eno, Robert. Casuistry and Character in the Mencius. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp. 189-215 Honolulu: University of hawaii Press, 2002.
- Fingarette, Herbert. Confucius : The Secular as Sacred, New york : Harper & Row.1972.
- Fung Yu-lan. A History of Chinese Philosophy. Princeton: Princeton University Press. 1952.
- Geaney, Jane. Mencius's Hermeneutics. Journal of Chinese Philosophy 27,1 (March 2000): 93-100.
- Geisz, Steven F. Mengzi, Strategic Language, and the Shaping. Philosophy East and West 58,2 (April 2008):190-222.
- Goldin, Paul R. The Reception of the Odes in the Warring States Era. In Goldin, Paul R. After Confucius: Studies in Early in Early Chinese Philosophy. pp.19-35. Honolulu: University of hawai'i Press: 2005.
- Graham, A.C. The Background of the Mencian Theory of Human Nature. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp.1-63. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.2002.
- Graham, A.C. Disputers of the Tao. La Salle,III.: Open Court.1989.
- Gu Mingdong. Fu-Bi-Xing: A Metatheory of Poetry-Making. Chinese Literature:Essays, Articles, Reviews. 19_(December 1997): 1-22.
- Hansen, Chad. A Daoist Theory of Chinese Thought : A Philosophical Interpretation, New york: Oxford University Press.1994.
- Hsu Cho-yun. Ancient china in Transition Stanford : Stanford University Press. 1965.
- Hsu Cho-yun. The Spring and Autumn Period. In Michael Loewe & Edward L. Shaughnessy (eds). The Cambridge History of Ancient China. From the Origins of Civilization to 221 B.C. pp. 545-586l. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
- Hsu Cho-yun. Rethinking the Axial Age: The Case of Chinese Culture. In Johann P.Arnason, S.N.Eisenstadt & Bjorn Wittrock (eds). Axial Civilizations and World History pp.451-467. Leiden: Brill.2005.
- Huang Chun-chieh. Mencius' Hermeneutics of Classics. Dao: A Journal of Comparative Philosophy 1,1 (December 2001): 15-29.
- Hwang, Philip Ho. What Is Mencius' Theory of Human Nature?" Philosophy East and West 29, 2 (April 1979): 201-209.
- Im, Manyul. Emotional Control and Virtue in the Mencius. Philosophy East and West 49 , 1(January 1999): 1-27.
- Im, Manyul. Action, Imotion and Inference in Mencius. Journal of Chinese Philosophy

- 29 : 2 (June 2002): 227-49.
- Im, Manyul. Moral Knowledge and Self Control in Mengzi: Rectitude, Courage, and Qi. Asian Philosophy. 14 ,1 (March2004): 59-77.
- Ivanhoe, Philip. Confucian Self Cultivation and Mengzi's Notion of Extension. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp. 221-241. Indianapolis, IN: Hackett Pub.
- Jiang Xinyan. Mengzi on Human Nature and Courage. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp.143-162. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.
- Jochim, Christian. Ethical Analysis of an Ancient Debates: Moist versus Confucians. Journal of Religious Ethics 8,1 (1980):135-147.
- Lau, D.C. (tr.). Mencius, New York : Penguin Books. 1970.
- Legge, James.(tr.) The Works of Mencius. Hong Kong : Hong Kong University Press.1960.
- Liu, Qingping. Is Mencius' Doctrine of 'Commiseration' Tenable? Asian Philosophy.11, 2 (2001) :73-84.
- Liu, Qingping. Filial Piety vs Sociality & Individuality. Philosophy East & West 53, 2 (April 2003): 234–250.
- Liu, Qingping. Is Mencius' Doctrine of 'Extending Affection' Tenable Asian Philosophy. 14 , 1 (March 2004): 79-90.
- Liu, Qingping. Confucianism and Corruption: An Analysis of Shun's Two Actions Described by Mencius: Some Reflections on Mencius' View of Mind-Heart and Human Nature. Philosophy East and West 46 , 2 (April-1996): 143-165.
- Liu, Shu-hsien. The Use of Analogy and Symbolism in Traditional Chinese Philosophy. Journal of Chinese Philosophy 1, 4 (1974): 313-338.
- Liu, Wu-Chi. An Introduction to Chinese Literature. Bloomington: Indiana University Press. 1966.
- Liu, Xiusheng. Mengzian Internalism. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp.101-131pp.1-63. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.
- Liu, JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. Blackwell Publishing. 2006.
- Loden, Torbjörn. Reason, Feeling, and Ethics in Mencius and Xunzi. Journal of Chinese Philosophy. 36, 4 (December 2009): 602–617.
- Loewe, Michael, and Edward L. Shaughnessy, (eds.) The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

- Lu, Martin. Was Mencius a True Successor of Confucius. Philosophy East and West 33, 1(January 1983): 79-86.
- Mair, Victor H. (ed).The Columbia History of Chinese Literature. New York: Columbia University Press. 2001.
- Makeham, John. Interpreting Mencius. New Zealand Journal of Asian Studies 3,1 (June 2001): 20-33.
- Mote, F.W. Intellectual Foundations of China, New York: Alfred A. Knopf. 1971.
- Munro, Donald J. Mencius and an Ethics of the New Century. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp. 305-316. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.
- Munro, Donald. The concept of Man in Early China, Stanford : Stanford University Press. 1969.
- Needham, Joseph. Science and Civilization in China, vol. 2. Cambridge : Cambridge University Press. 1965
- Nivison, David. Mengzi as Philosopher of History. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius : Context and Interpretations. pp.282-304. Honolulu: University of hawaii Press, 2002.
- Nivison, David. Mengzi: Just not doing it. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp.132-142. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.
- Nivison, David S. The Ways of Confucianism - Investugation in Chinese Philosophy, Chicago : Open Court.1996.
- Perkins, Franklin. Mencius, Emotion, and Autonomy. Journal of Chinese Philosophy 29, 2 (June 2002): 193-205.
- Perkins, Franklin. Reproaching Heaven: The Problem of Evil in Mengzi. Dao: A Journal of Comparative Philosophy 5, 2 (2006): 293-312.
- Peterson, Willard J. The Grounds of Mencius' Argument. Philosophy East and West 29 , 3 (1979): 307-22.
- Pines, Yuri. Foundations of Confucian Thought.Honolulu: University of Hawaii Press. 2002
- Richards,I.A. Mencius on the Mind:Experiments in Multipel Definition. London:Routledge. 2001
- Ryan, James A. Moral Philosophy and Moral Psychology in Mencius. Asian Philosophy 8 , 1 (1998): 47-64.
- Scarpari, Maurizio.The Debat on Human Nature in Early Confucian Literature. Philosophy East and West 53, 3 (July 2003): 323-339.

- Schaberg, David. A Patterned Past: Form and Thought in Early Chinese Historiography. Cambridge MA: Harvard University Press. 2001.
- Schrecker, John. Filial Piety as a Basis for Human Rites in Confucius and Mencius. Journal of Chinese Philosophy 24, 3 (September 1997): 401-412.
- Schwartz, Benjamin I. The world of Thought in Ancient China, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press. 1985.
- Seok, Bongrae. Mencius's Vertical Faculties and Moral Nativism. Asian Philosophy 18, 1 (2008): 47-64.
- Shen, Vincent. Yang Zhu. In Cua, Antonio S. (ed.) Encyclopedia of Chinese Philosophy. pp. 840-842. New York & London: Routledge. 2003.
- Shun Kwong-loi. Mencius' Criticism of Mohism: An Analysis of Meng Tzu 3A:5. Philosophy East and West 41, 2 (April 1991): 203-215.
- Shun Kwong-loi. Mencius on jen-hsing. Philosophy East and West. 47, 1 (January 1997): 1-20
- Shun, Kwong-loi, Mencius and Early Chinese Thought, Stanford : Stanford University Press. 1997
- Smith, Kidder [Jr.] Mencius: Action Sublating Fate. Journal of Chinese Philosophy. 33,4 (2006): 571-580.
- Sun Weimin. Chinese Logic and the Absence of Theoretical Sciences in Ancient China. Dao: A Journal of Comparative Philosophy 8 (2009): 403-423.
- Tan, Sor-hoon. Between Family and State: Relational Tensions in Confucian Ethics. In Alan K.L Chan. (ed.) Mencius: Context and Interpretations. pp. 169-187. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.
- Tiwald, Justin. The Right of Rebellion in the Mengzi. Dao: A Journal of Comparative Philosophy 7: 2 (2008): 269-282.
- Van Norden, Bryan W. Virtue Ethics and Consequentialism in Early Chinese Philosophy. Cambridge: Cambridge University Press. 2007.
- Van Norden, Bryan W. Mencius on Courage. Midwest Studies in Philosophy. 21 (1997): 237-256.
- Van Norden, Bryan W. "The Emotion of Shame and the Virtue of Righteousness in Mencius." Dao: A Journal of Comparative Philosophy 2, 1 (2002): 45-78.
- Van Norden, Bryan W. (tr.) Mengzi. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc. 2008.
- Waley, Arthur. Three Ways of Thought in Ancient China. New York: Doubleday Anchor Books. 1939.

- Weber, Max. The Religion of china : Confucianism and Taoism, New York: Free Press. 1968.
- Wee, Cecilia. Descartes and Mencius on Self and Community. Journal of Chinese Philosophy. 29, 2 (June 2002): 193-205.
- Williams, John N. Confucius, Mencius, and the Notion of True Succession. Philosophy East and West 38,2 (April 1988): 157-171.
- Wong, David B. Is There a Distinction between Reason and Emotion in Mencius. Philosophy East and West 41,1 (January 1991):31-45.
- Wong, David B. Reasons and Analogical Reasoning in Mengzi. In Liu Xiusheng & Philip Ivanhoe (eds) Essays on the Moral Philosophy of Mengzi. pp.187-220. Indianapolis, IN: Hackett Publishing Company.
- Wright, Arthur F. (ed.) Confucianism and Chinese Civilization, New York : Athenium. 1964.
- Yang, Xiao. Agency and Practical Reasoning in the Analects and the Mencius. Journal of Chinese Philosophy. 36,4 (December 2009) : 629–641.
- Yang, Xiao. When Political Philosophy Meets Moral Psychology: Expressivism in the Mencius. Dao: A Journal of Comparative Philosophy. 5 , 2 (June 2006): 257-271.
- Yao Xinzong. An Introduction to Confucianism. Cambridge: Cambridge University Press. 2000.
- Zhang Pengwei, and Guo Qiyong. New insight into Mencius' theory of the original goodness in human nature. Frontier Philos. China, 3, 1 (2008): 27–38.

ภาษาจีน

- Bai Xi 白奚. 稷下学研究.北京：生活、读书、新知三联书店. 1998.
- Bai Xi 白奚. 孟子对孔子仁学的推进及其思想史意义. In 先秦哲学沉思录 pp. 34-44. 北京：中国社会科学出版社. 2005.
- Bai Xi 白奚. 战国末期的社会转型与儒家的理论变迁. In 先秦哲学沉思录 pp. 45-54.北京：中国社会科学出版社. 2005.
- Bi Chunying 毕春英. 孟子辩论中比喻手法的运用. Journal of Qinghai Junior Teachers College 青海师专学报, 2 (2001): 51-55 .
- Cai Xianjin 蔡先金. 孔子诗学研究. 济南:齐鲁书社 2006.
- Cai Zhongxiang (et,al) 蔡钟翔 等. 中国文学理论史. 北京：中国人民大学出版社. 2009.
- Chao Fulin 晁福林. 先秦社会思想研究. 北京：商务印书馆. 2007.

- Deng Yuren 邓育仁. 隐喻与清理: 孟学论辩放到当代西方哲学史. 清华学报 38, 3 (2008): 485-504.
- Dong Qingbao 董庆保. 孟子“好辩”散论. 广西教育学院学报, 2002, (06).
- Feng Youlan 冯友兰. 中国哲学史新编. 北京: 人民大学出版社. 1998.
- Ge Zhaoguang 葛兆光. 七十紀前中國的知識 思想与信仰世界. 上海: 复旦大学出版社. 1998.
- Hou Wailu 侯外廬. 中国古代思想史. 沈阳: 辽宁教育出版社. 1998.
- Huang Guishan 黄桂婵. 论孟子的辩论艺术. 广西教育学院学报, 2002, (06).
- Huang Junjie 黄俊杰. 中国孟学诠释史论. 北京: 社会科学文献出版社. 2004.
- Huang Ren-yu 黄仁宇. 中国大历史. 北京: 三联书局 1997.
- Kong Manchun 孔漫春. 孟子谈辩方法摭谈. 洛阳师范学院学报, 2000, (03).
- Lao Siguang 劳思光. 中国哲学史新编. 桂林: 广西师范大学出版社. 2005.
- Li Shan 李山. 先秦文化史讲义. Beijing 北京: 中华书局. 2008.
- Li Xueqin 李学勤 主编. 孟子注疏. Beijing 北京: 北京大学出版社. 1999.
- Li Zehou 李泽厚. 中国思想史论. Hefei 合肥: 安徽文艺出版社. 1999.
- Liang Tao 梁涛. 郭店竹简于思孟学派. 北京: 中国人民大学出版社. 2008..
- Lin Xudian 林徐典. 孟子文学思想评论 in 孟子二十讲. pp. 365-392. 北京: 华夏出版社. 1987.
- Liu Jiahe 刘家和. 史学、经学与思想. Beijing 北京: 北京师范大学出版社. 2005.
- Liu Wei 刘伟. 浅论《孟子》的论辩方法. 山东电大学报, 1999, (01).
- Liu Ze-hua 刘泽华. 中国政治思想史. 杭州: 浙江人民出版社. 1996.
- Mou Zong-san 牟宗三. 中国哲学的特质. 上海: 上海古籍出版社. 1997.
- Mou Zong-san 牟宗三. 中国哲学十九讲. 上海: 上海古籍出版社. 1997.
- Tan Jia-jian 谭家健. 先秦散文艺术新探. 济南: 齐鲁书社. 2007.
- Wei Mao-fan 韦茂繁. 《孟子》比喻的主要特色. 广西民族学院学报(哲学社会科学版), S1 (1995),
- Wu xiao-ming 伍晓明. 予欲无言: 《论语》中的论辩与孔子对[言]的态度. 汉学研究 26 / 1. (2008). 1-34.
- Xiao Gongquan 萧公权. 中国政治思想史. 台北: 联经出版事业公司. 1983.

- Xiong Haoli 熊浩莉. 《孟子》比喻研究综述. *Journal of Chongqing Institute of Socialism 重庆社会主义学院学报*. 4 (2005): 60-62.
- Xiong Haoli 熊浩莉. 《孟子》词句类比喻论析. *重庆师范大学学报*. 4 (2005): 108-112.
- Xiong Haoli 熊浩莉. 《孟子》篇章类比喻论析. *Journal of Ezhou University 鄂州大学学报*, 13,1 (January 2006): 67-70.
- Xu Zhuoyun 许倬云. *万古江河*. 上海: 上海文艺出版社. 2006.
- Yang Kuan 杨宽. *战国史*. 上海: 上海人民出版社. 2003.
- Yang Bojun 杨伯峻. *孟子译注*. Beijing 北京: 中华书局. 2005.
- Yu Yingshi 余英时. *士与中国文化*. 上海: 上海人民出版社. 1987.
- Yu Yingshi 余英时. 轴心突破和礼乐传统 in *现代儒学的回顾与展*. pp. 392-413. 北京: 生活、读书、新知三联书店. 2004.
- Zeng Zhen-ning 曾振宁. 论儒墨之相通. In 刘大钧 主编. *儒学释蕴*. pp.157-176. Shanghai 上海: 上海古籍出版社. 2007.
- Zhang Yu-jin 张玉棉. 比喻在孟子散文中的运用. *邢台学院学报*, 1994. (01).
- Zheng Jie-wen 郑杰文. 战国前期的儒墨论争. In 刘大钧 主编. *儒学释蕴*. pp.134-156. 上海: 上海古籍出版社. 2007.
- Zhou Zhen-fu 周振甫. *《诗经》译注*. 南京: 江苏教育出版社. 2006.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายปกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์ เกิดเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2498 สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาญี่ปุ่น จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2519 และสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2524 หลังจากนั้น ได้เดินทางไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน นครแมดิสัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ในสาขาวิชาภาษาจีนจนสำเร็จการศึกษาชั้นมหาบัณฑิตในปี พ.ศ. 2528 ต่อมา ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำในคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในปีการศึกษา 2548 ได้เข้าศึกษาในโครงการหลักสูตรดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยพัทพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย